T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİMDALI

JAMES PORTER'IN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1747-1762)

(Doktora Tezi)

Ahmet BÜYÜKAKSOY

İstanbul 2016

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİMDALI

JAMES PORTER'IN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1747-1762)

(Doktora Tezi)

Ahmet BÜYÜKAKSOY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Erhan AFYONCU

İstanbul 2016

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Ahmet BÜYÜKAKSOY'un "James Porter'ın İstanbul Büyükelçiliği (1747-1762)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Erhan AFYONCU	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN	.....
Üniversitesi	Anadolu Üniversitesi	
Üye	: Doç. Dr. Cemalettin ŞAHİN	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Ömer İŞBİLİR	.....
Üniversitesi	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Fikret SARICAOĞLU	.....
Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...16.../...01.../ 2017 tarih ve 2017/01-04..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III
ÖZET V
ABSTRACT V
KISALTMALAR VI
KAYNAKLARA DAİR VII
GİRİŞ X
Sir James Porter'ın Biyografisi XIII

BİRİNCİ BÖLÜM

I. JAMES PORTER'IN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

1.1. Kuzey Meseleleri 3
1.2.İlk Danimarka Elçisinin Gelişi 37
1.3. Fransa'nın Bâbıâli ve Prusya Arasında İttifak Tesis Etme Çabaları 42
1.4. St. Elizabeth Kalesi Meselesi ve James Porter 48
1.5. James Porter ve Malczewski 67
1.6.James Porter'ın İlk Prusya Elçisi Aleyhine Faaliyetleri 74
1.7.Yedi Yıl Savaşları'nın Arifesinde James Porter'ın Faaliyetleri 76
1.8.Diplomatik Devrim 81
1.9.Yedi Yıl Savaşları'nda Porter'ın Bâbıâli ile Prusya Arasında İttifak Yapmasını Sağlama Girişimleri 85

İKİNCİ BÖLÜM

II. JAMES PORTER'IN TİCARÎ FAALİYETLERİ

2.1. Avusturya Veraset Savaşları Sırasında James Porter'ın Britanya Korsanları Hakkındaki Müzakereleri 128
2.2. Halep Meselesi 142
2.3. Bağdat Meselesi 147
2.4. William Bellamy'nin İflası 153
2.5. 1755-56 Arasındaki Korsanlık Faaliyetleri 155
2.6. Ülgünlü Korsanlar Meselesi 160
2.7. Yedi Yıl Savaşları'ndaki Korsanlık Faaliyetleri ve James Porter 162
2.8. James Porter ve Levant Kumpanyası 177

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. JAMES PORTER'IN GÖZÜYLE OSMANLI İMPARATORLUĞU VE PORTER'IN AVDETİ

3.1.Porter'ın Gözüyle Osmanlı Padişahları 188

3.2. Porter'ın Gözüyle Osmanlı Devlet Adamları 209

3.3. James Porter'ın Gözüyle İstanbul'da Gerçekleşen İsyanlar ve Bazı Önemli Olaylar 232

3.4. James Porter'ın Gözüyle Salgınlar, Yangınlar, Afetler ve Doğa Olayları..... 242

3.5. Porter'ın Görevinin Bitişi ve Geri Dönüşü 250

SONUÇ 256

BİBLİYOGRAFYA 261

ÖZGEÇMİŞ 267

ÖNSÖZ

İlk İngiliz elçisi William Harborne'un elçi olarak tayini ile başlayan Osmanlı-İngiliz/Britanya ilişkileri hakkında gerek Türkiye'de, gerekse batıda pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu alan, hâlâ araştırmacılar için bakirliğini korumaktadır. İki ülkenin, arşivlerinde ve kütüphanelerinde keşfedilmeyi bekleyen zengin bir literatür vardır. Bununla beraber, bu alanda yakın zamanda akademik çalışmaların artması da sevindirici bir gelişmedir.

Genellikle Osmanlı İmparatorluğu'na dair yazmış olduğu gözlemleriyle tanınan Sir James Porter'ın, 1747-1762 yılları arasındaki İstanbul elçiliği çok fazla dikkat çekmemiştir. Oysa Porter'ın elçilik dönemi, Osmanlı-Britanya ilişkileri tarihi açısından oldukça önemli bir dönemi teşkil eder. Zira Porter, İstanbul'a geldiğinde iki devlet arasındaki ilişkiler neredeyse kopma noktasına gelmişti ve Porter, İstanbul'dan ayrıldığında ülkesinin Bâbıâli nezdindeki itibarını yeniden tesis etmenin başarısına sahipti. 1747 yılında İstanbul'a geldiğinde karşısında büyük zorluklar bulan Porter, geçen yıllar boyunca bu zorlukların üstesinden gelmeye çalıştı ve bu konuda büyük ölçüde başarılı oldu. Porter, diğer elçiler gibi görevi sırasında Londra'ya yazdığı ve çalışmamızın ana dayanağı olan mektupları ile Osmanlı İmparatorluğu'ndaki görevi ve gördüklerine dair zengin bir kaynak bıraktı.

Porter'ın elçilik dönemi yalnızca Osmanlı-Britanya ilişkileri açısından önemli değildir. Zira Porter'ın elçilik dönemi incelendiğinde Bâbıâli'nin, Fransa, İsveç, Avusturya, Rusya, Danimarka, Lehistan ve son olarak da Prusya ile olan ilişkilerine, mezkûr ülkelere yaklaşımına ve onlarla ilgili tasarruflarına dair önemli bilgiler vardır. Yakın zamanda yapılan çalışmalar ile Porter'ın mektuplarının bu yönüne dikkat çekilmiştir.

Çalışmamız boyunca Porter'ın İstanbul'daki diplomatik ve ticarî faaliyetleri incelemekle kalmayıp, elçinin görev süresinde müşahede ettiği önemli olaylar ve onun gözüyle Osmanlı padişah ve devlet adamlarının nasıl bir şahsiyete sahip oldukları belirtilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması için her şeyden ve herkesten önce tez danışmanım Prof. Dr. Erhan Afyoncu'ya medyun-ı şükranım. Benden hiçbir desteği ve yardımı esirgemeyen, yüksek lisans zamanından beri bana her zaman yol gösteren ve ufkumu açan değerli hocam ve ağabeyim Yrd. Doç. Dr. Uğur Demir'in hakkını asla ödeyemem. Aynı

zamanda bana İngiliz arşiv sisteminin nasıl çalıştığını öğreten ve ışık tutan Dr. Fatih Gürcan'a da teşekkür borçluyum. Tecrübelerinden ve bilgisinden faydalandığım, hiçbir yardımı benden esirgemeyen, her sıkıntılı anımda yanımda olan Prof. Dr. Hicran Yusufoğlu'na özel olarak teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca tezi bitirmem için beni her zaman teşvik eden ve benim için her türlü kolaylığı sağlayan Prof. Dr. Levent Ürer'e de şükranlarımı borçluyum. Ayrıca yardımları için Prof. Dr. Abdülkadir Donuk'a, Prof. Dr. Okan Yeşilot'a, Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Ürekli'ye ve Yrd. Doç. Dr. Zekeriya Türkmen'e de müteşekkirim. Değerli dostlarım Eray Akçay'ın ve Cihan Yemişçi'nin desteğini de asla unutamam. Aynı zamanda tez çalışmam sırasında yardımlarını gördüğüm Coşkun Ünsal ve Engin Çetin'e de teşekkür ederim. Yoğun mesaileri sırasında benden hiçbir desteği esirgemeyen ve Porter ile başlarını şişirdiğim mesai arkadaşlarım ve değerli bilim insanları Hasan Boztoprak, Serdar Kargın, Cengiz Özbek, Nergin Günay, Uzay Kılıç ve Fatih Karlıoğlu'na da teşekkür ederim. Son olarak da benden maddî ve manevî hiçbir desteği esirgemeyen, her zaman arkamda duran kıymetli annem Tülay Büyükaksoy'a, akademisyenliğin önemini bana öğreten babam Prof. Dr. İbrahim Alinur Büyükaksoy'a ve beni her zaman teşvik eden ağabeyim Yrd. Doç. Dr. Aligül Büyükaksoy'a da borcumu asla ödeyemeyeceğimi bildirmek isterim.

Ahmet BÜYÜKAKSOY

İSTANBUL 2016

ÖZET

Bu çalışmamızın konusu, 1747-1762 yılları arasında Bâbıâli'de görev yapmış olan Britanya diplomatı James Porter'ın elçilik dönemidir. Çalışma giriş kısmı ile üç bölüm oluşmaktadır. Giriş kısmında genel olarak XVIII. yüzyıl Osmanlı-Britanya ilişkileri incelenmiş ve Porter'ın bir biyografisi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde James Porter'ın diplomatik ve siyasal faaliyetleri incelenmiştir. Porter'ın 1756'ya kadar olan görevi genel olarak Bâbıâli'nin Avusturya ve Rusya gibi, Britanya'nın o dönemki müttefikleriyle arasını iyi tutmak ve Prusya'nın Bâbıâli ile yakınlaşmasını engellemekken, 1756'deki Diplomatik Devrim'den sonra Bâbıâli ve Prusya arasında bir ittifak tesis etmeye çalıştığı görülmüştür.

Çalışmamızın ikinci bölümü ise daha ziyade Porter'ın Britanya ticareti ve Levant Kumpanyası adına yürüttüğü faaliyetlerle ilgilidir. Porter, elçilik döneminin özellikle de ilk iki yılında Avusturya Veraset Savaşları'nda, Britanya korsanlarının yarattığı sorunları temizlemekle uğraşmıştır. Aynı zamanda Porter, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerine yerleşmiş tüccarların yerel yöneticilerle yaşadıkları sorunlarla da ilgilendi. 1756'dan sonra Avrupa'da yeniden gerginliğin başlaması üzerine Porter yeniden Britanyalı korsanlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu bölümde aynı zamanda Porter'ın o dönemde batmakta olan Levant Kumpanyası ile olan ilişkisi üzerinde de durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde ise Porter'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki gözlemlerine ve İstanbul'dan bir daha geri dönmemek üzere ayrılmasına yer verilmiştir. Porter'ın, Osmanlı padişah ve devlet adamları hakkındaki gözlemleri, Osmanlı ülkesinde olan doğal afetler, yangınlar, seller, depremler salgınlar hakkındaki raporları ve isyanlar, isyan girişimleri ve bazı önemli olayları nasıl gördüğü bu bölümde aktarılmıştır.

Anahtar Kelimler: Büyük Britanya, James Porter, Bâbıâli, Osmanlı İmparatorluğu, Korsanlık, Diplomasi, Prusya.

ABSTRACT

The subject of our study is the embassy mission of James Porter, Great Britains, ambassador to the Sublime Porte 1747-1762. This study consists of an introduction part and three chapters.

The first chapter deals with James Porter's diplomatic and political activities. Up until the 1756, Porter's mission was mostly about keeping good relations of Sublime Porte, with Austria and Russia, then Great Britain's allies, and opposing the rapprochement between the Sublime Porte and Prussia. After the Diplomatic Revolution of 1756, Porter tried to form an alliance between the Sublime Porte and Prussia.

The second chapter of our work rather deals with Porter's activities about British commerce and Levant Company. Especially during the first two years of his ambassadorship, Porter dealt with the problems that were caused by the British privateers in the Wars of Austurian Succession. Also he dealt with the problems of the British merchants that spread to through Ottoman Empire, caused by the local administrators. Upon the restart of hostilities in 1756, Porter again had to deal with the British pirates. In this chapter, Porter's relations with the Levant Comany are also studied.

The third and the final chapter deals with the observations of James Porter about the Ottoman Empire and his leave from İstanbul for good. In this chapter, Porter's observations about Ottoman sultans and statesmen, his reports about natural disasters, plagues, floods, fires, earthquakes that occurred in the Ottoman Empire was studied. His observations about the rebellions, rebellion attempts and some other interesting events were also studied.

Key words: Great Britain, Ottoman Empire, Sublime Porte, James Porter, Piracy, Diplomacy, Prussia.

KISALTMALAR

A.DVN.DVE.= Dîvân Kalemi Düvel-i Ecnebiyye Belgeleri

A.DVN.DVE. d= Dîvân- Kalemi Düvel-i Ecnebiyye Defterleri

A.DVN.NMH. d= Dîvân- Kalemi Nâme-i Hümâyûn Defterleri

bk=Bakınız

BNA= National Archives of Britain

BOA=Başbakanlık Osmanlı Arşivi

c=Cilt

çev.= Çeviren

CH.R=Cevdet-Hariciye

DİA=Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DNB=Dictionary of National Biography

ed.=Editör

HH.=Hatt-ı Hümâyun

Nr.=Numara

Online edn.= Online edition

OTAM=Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

T=Treasury

TD= İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi

PC=Privy Council

s.=sayfa

SP= State Papers

yay. haz= Yayına Hazırlayan

v=Volume

vr=varak

KAYNAKLARA DAİR

Bu çalışmada kullanılan en önemli kaynak şüphesiz Porter'ın elçilik döneminde düzenli bir şekilde merkeze yollamış olduğu mektuplardır. Porter'ın 1746'dan 1762'ye kadar yolladığı mektuplar, elçinin hem diplomatik hem de ticarî faaliyetlerini ihtiva etmekle beraber, elçinin Osmanlı İmparatorluğu'nda olan bitenlere dair gözlemlerini de içerir. Porter'ın elçilik mektupları İngiliz Millî Arşivi'nde (National Archives) *State Papers* kataloğundaki 97 kodlu "Turkey" tasnifinde bulunmaktadır. İlk İngiliz elçisi William Harborne'dan, Sir Robert Ainsle'ye kadar olan İngiliz/Britanya elçilerinin mektupları burada olup, bu tasnifte 60 defter bulunmaktadır.[1] SP 97 tasnifinde, Porter'ın hükümete yazdığı mektuplarını ihtiva eden defterler SP 97/33, SP 97/34, SP 97/35, SP 97/36, SP 97/37, SP 97/38, SP 97/39, SP 97/40 ve SP 97/41 numaralı defterlerdir. Bu defterlerde yer alan bilgiler çalışmanın ana dayanağını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Porter ve seleflerine ait bazı mektupların derlendiği SP 97/56 numaralı defterden de yararlanılmıştır.

Porter'ın siyasî faaliyetlerine ışık tutabilecek başka bir tasnif ise Rusya'daki Britanya elçilerinin yazışmalarını ihtiva eden SP 91 tasniftir. Porter'ın Rusya'yı ilgilendiren konulardaki müzakereleri hakkında bu tasniflerden bilgi bulmak mümkündür. Bu tasnifteki 91/47, 49, 50, 51, 58, 59, 60 kodlu defterlerde bulunan, Hyndford kontu, Guy Dickens ve Sir Charles Hanbury Williams'ın mektupları çalışma için önemli bilgiler içermektedir. Rusya'daki Britanya elçilerinin yazışmaları ile ilgili başka bir kaynak ise *Sbornik Imperetorskogo Russkogo İstorichesko Obshchvesta Diplomaticheskaya Perepiska Angliyskikh Predstaviteley Pri Dvore İmperatriytsyy Yelisavety Petrovny*, isimli, Çariçe Elizabeth döneminde, Rusya'da yaşayan Britanya elçilerinin mektuplarının derlendiği çalışmadır.[2] Porter'ın Prusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun ittifakını sağlama görevi içinse SP 90 kodlu tasniften bir takım bilgiler elde etmek mümkündür. Bu tasnifteki SP 90/75, 90/76 ve 90/80 kodlu defterlerden çalışmada yararlanılmıştır. Porter'ın siyasî faaliyetleri için SP 77/102 ve SP 78/247 tasniflerinden de yararlanılmıştır.

SP kataloğu içerisinde yoğun olarak kullanılan tasniflerden bir tanesi de 105 kodlu tasniftir. Bu tasnifte Levant Kumpanyası ve Türkiye ticareti ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu tasniften SP 105/118 ve SP 105/119 kodlu defterler, Levant

[1] Fatih Gürcan, *John Murray'ın İstanbul Büyükelçiliği (1765-1775)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014 s. IX.

[2] *Sbornik Imperetorskogo Russkogo İstorichesko Obshchvesta Diplomaticheskaya Perepiska Angliyskikh Predstaviteley Pri Dvore İmperatriytsyy Yelisavety Petrovny* (= *Sbornik)* c. 148, St. Petersburg 1916.

Kumpanyası'nın Porter'a yollamış olduğu emirleri ihtiva ettiği için çalışma konusu açısından büyük bir önem arz eder.[3] Aynı tasnif içerisindeki SP 105/183 ve SP 105/184 kodlu defterler de Porter'ın dönemine ait İstanbul'daki ticarethanenin hukuk kayıtlarını oluşturmaktadır.[4] Bu defterlerde, Osmanlı mahkemelerinin vermiş olduğu hüccetlerin suretleri, Porter ve tüccarların yapmış olduğu toplantıların zabıtları, alacak verecek kayıtları, İstanbul'a gelen gemilerin kargo manifestoları, Porter'ın verdiği pasaportlar, elçiye bir istek için başvuranlar, müteveffa tüccarların terekeleri, konsolos atamaları, kumpanya adına yapılan masraflar gibi bilgiler bulunmaktadır. Aynı tasniften 105/336 kodlu defter ise İzmir'deki ticarethanenin zabıt defteridir ve buradan da Porter'ın elçiliğiyle ilgili bilgiler bulabilmek mümkündür.[5] SP 110/29 kodlu defter ise genel olarak Halep'teki Britanya konsoloslarının mektuplaşmalarını içerir. Bu defterde tüccarların Porter'a yazdıkları bazı mektupları ve Porter'ın cevaplarını bulabilmek mümkündür.

Çalışma sırasında kullanılan önemli kaynaklardan bir tanesi de James Porter'ın hatıratıdır. Elçinin 1768 yılında yayımladığı hatırat daha sonra torunu Sir George Larpent tarafından eklemelerle 1854 yılında yeniden yayımlanmış ve bu eser geçtiğimiz senelerde Türkçeye kazandırılmıştır.[6] Bu eser, Porter'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki genel gözlemleri hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.

Rucer Josip Boskovic isimli Dubrovnikli bir Cizvit'in seyahatnamesi, Porter'ın Britanya'ya geri dönüş yolculuğunun bir kısmı hakkında önemli bilgiler ihtiva eder. Porter, kendisine Lehistan'a kadar eşlik etmek isteyen Boskovic'in teklifini kabul ederek yanına almıştı. Boskovic'in seyahatnamesi Porter'ın hem şahsiyeti hem de geri dönüşü sırasında yaşadıkları hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.[7]

Çalışma sırasında dönemin çağdaş Osmanlı kaynaklarına başvurulma ihtiyacı da hissedilmiştir. Bu hususta en çok başvurulan kaynaklardan biri Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin, *Mür'i't- Tevârih* isimli eseridir.[8] Şem'dânîzâde'nin eseri Porter'ın bütün elçilik dönemini kapsadığı için önemlidir. Başka bir önemli eser ise Seyyid

[3] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* çev. Çiğdem Erkal İpek, Ankara 2014, s. 326.
[4] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 327.
[5] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi* s. 327.
[6] Sir James Porter, Sir George Larpent, *İngiliz Büyükelçisi Sir James Porter ve Sir George Larpent'in Kaleminden Türkiye'nin Bir Asrı* (*=Türkiye'nin Bir Asrı)* çev. Esma Selçuk Demir, ed. Erhan Afyoncu, Uğur Demir, İstanbul 2013.
[7] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkovic'in 1762 Tarihli İstanbul-Lehistan Seyahatine Aid Hatıra Defteri", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi,* XII/16, XIII/17-18, XIV/19, İstanbul 1962, s. 83-105, 1963, s. 191-218, 1964, s. 141-164, (= "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri" *TD,* XII/16, XIII/17-18, XIV/19)
[8] *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, yay. haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1976; II. A, İstanbul 1978.

Mehmed Hâkim tarafından kaleme alınan *Hâkim Tarihi'*dir.[9] Başvurulan başka bir kaynak ise ünlü vakanüvis Ahmed Vasıf Efendi'nin *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakā'ik'u'l-Ahbâr* isimli eseridir.[10]

Porter'ın elçilik dönemindeki şahıslar için kullanılan kaynaklar ise genel olarak Türk Diyanet Vakfı'nın, *İslâm Ansiklopedisi* kullanılmıştır.

GİRİŞ

[9] Tahir Güngör, *Vak'a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin ve Tahlîl)* (=*Hâkim Tarihi)* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.
[10] Nevzat Sağlam, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakā'iku'l-Ahbârı 1166-1188/1752-1774*. (=*Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr)* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

William Harborne'un 1583'te elçi olarak tayin edilmesiyle resmî olarak başlayan Osmanlı-İngiliz/Britanya[11] ilişkileri her ne kadar bazı pürüzler olsa da 1700'lü yılların başlangıcına kadar dostane bir şekilde yürümüştü. Her diplomatik ilişkide olduğu gibi bu ilişkilerin dostane bir şekilde yürümesinde karşılıklı çıkarlar söz konusuydu. Bâbıâli açısından Britanyalılar, Osmanlı topraklarında ticaret yaptıkları ve ödedikleri gümrük vergileriyle devlet gelirlerini arttırdıkları için önem teşkil etmekteydi. Britanyalıların/İngilizlerin Osmanlılar için başka bir önemi de vardı. Zira Britanyalılar, Osmanlıların, Katolik düşmanları olan Avusturya ve İspanya'ya karşı kullanabileceği Protestan bir güçtü. Tıpkı Bâbıâli'de bulunan diğer ülkelerin elçileri gibi Britanya elçileri de Osmanlılar için önemli bir haber kaynağıydı. Ayrıca Britanyalılar, Osmanlıların, Avrupalı devletler ile yaptığı savaşları neticelendirebilmek için kullanabileceği bir araçtı.

Britanya perspektifinden bakıldığında ise Osmanlı İmparatorluğu, her ne kadar Hıristiyan âlemiyle karşı karşıya olmasından dolayı XVII. yüzyılda "çağımızın dehşeti" olarak adlandırılmış olsa da eşit derecede ve hatta Osmanlıların, Britanyalılar için olduğundan daha büyük bir önem arz ediyordu. İlki ve en önemlisi Osmanlılar, Britanyalıların Doğu ile olan ticareti için son derece önemliydi. XVI ve XVII. yüzyıllarda İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif yerlerinde ticarî faaliyetlerini yürütmek için konsoloslar tayin etmişlerdi. Öyle ki İstanbul'daki İngiliz elçisinin en büyük görevlerinden biri, belki de en önemlisi Britanya'nın Doğu Akdeniz ticaretinin düzgün bir şekilde yürütülmesini sağlamaktı. Bunun yanı sıra Britanyalılar için Osmanlı İmparatorluğu'nun da büyük bir siyasî önemi vardı. XVI. yüzyılda İngilizler, doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'nu ya da ona bağlı olan prenslikleri[12] düşmanlarına karşı kışkırtmak ve bu şekilde Avrupa'da ellerini rahatlatmak istemişlerdi. İngilizlerin bu siyaseti XVIII. yüzyıla da tevarüs edecekti.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu eski ihtişamından uzak olsa da hâlâ Avrupa siyaseti için göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir güçtü. Zira Osmanlı İmparatorluğu 1711'de Rusya'ya karşı kazandığı Prut Savaşı'yla

[11] Fiilî olarak I. James'in İngiltere tahtına geçişinden itibaren İngiltere ve İskoçya krallıkları birleşmişti ve 1707 tarihli birleşme yasası ile İngiltere ve İskoçya Krallıkları, Büyük Britanya Krallığı adı altında birleşmişlerdir. Bu yüzden çalışma sırasında 1707 sonrası İngiltere'den bahsedilirken, "Büyük Britanya" veya "Britanya ifadeleri kullanılacaktır.

[12] Mesela İngilizler Otuz Yıl Savaşları sırasında Kral I. James'in (1603-1625) damadı Palatinate Prensi ve Bohemya Kralı Friedrich'in elini rahatlatmak için Osmanlı İmparatorluğu'nun haraçgüzar prensi olan Bethlen Gabor'un, Avusturya'ya karşı kışkırtılmasını emretmişti. Ahmet Büyükaksoy, *İngiltere'nin İstanbul Elçisi Sir Thomas Roe'nun Diplomatik Yazışmaları (1621-1628)* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 408.

hâlâ etkili bir güç olduğunu göstermişti. Tartışmalı bir barıştan sonra Osmanlı İmparatorluğu, dikkatini Karlofça Antlaşması ile kaybettiği toprakları geri almaya vermiş ve bu uğurda Venedik ve Avusturya gibi devletlerle karşı karşıya gelmişti. Osmanlılar bu savaşlarda Karlofça Antlaşması'nda kaybettiği Mora'yı geri almış olsa da Belgrat, Tımışvar ve Çasar Eflâk'ı olarak adlandırılan yerleri kaybetmişti. Bütün bu gelişmelere rağmen 1720'lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun Lâle Devri olarak adlandırıldığı bir dönemde bile Britanya, Avrupa'daki rakiplerinin başına Bâbıâli'yi sarmaya çalışıyordu.[13] Bu çabaların sonuç vermemesine rağmen, bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun Britanya tarafından hâlâ bir caydırıcı güç olarak görüldüğünü göstermektedir.

Bu dönemlerde genel olarak iki devlet arasındaki ilişkilerin iyi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira Bâbıâli hem Karlofça hem de Pasarofça Barış Antlaşmaları'nda Britanya/İngiltere ve Hollanda gibi devletlerin tavassutlarına başvurmuştu. Bâbıâli de bu tavassut hareketlerinden memnun kalmış olmalıydı.

Ancak 1730'lardaki bazı gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'nun Britanya ile olan ilişkilerine biraz şüpheyle bakmasına yol açmış olmalıdır. Zira Lehistan Veraset Savaşları'nda (1733-1738) Hekimoğlu Ali Paşa, Britanya elçisi Kinnoul kontuna Rus birlikleri Lehistan'dan çıkmadığı takdirde açıkça Bâbıâli'nin güvenliğini sağlamak için Rusya'ya savaş ilân edileceğini söylemişti. Hem Kinnoul kontu hem de Britanya hükümeti Bâbıâli'yi Rusya'nın niyetinin iyi olduğu konusunda temin etmişti.[14] Ancak gelişmeler Britanya hükümetini haksız çıkaracaktı.

1736'da Dağıstan'a gitmekte olan Tatar birliklerinin Rus topraklarından geçişini bahane eden Rusya, Bâbıâli'ye savaş ilân etti ve General Münnich komutasındaki Rus ordusu Kırım'ı işgal etti. Bâbıâli de Lehistan Veraset Savaşları'nda Britanya'nın verdiği teminatın gerçek çıkmadığını görerek, derhal tavassut için Britanya elçisi Fawkener ve Felemenk elçisi Calkoen'e başvurdu. Fakat Fransa'yı dengelemek için Rusya ve Avusturya'yı yanına çekmek isteyen Britanya ve Hollanda, elçilerinin yalnızca iki tarafın da kabulü ile barışa tavassut edebileceklerini söylediler. 1739'daki Hisarcık Savaşı'ndan sonra Osmanlılar hem Avusturya hem de Rusya'ya karşı Fransız elçisi Villenueve'ün arabuluculuğu ile avantajlı barış antlaşmaları imzalayabildiler. Britanya ve Felemenk elçileri her ne kadar arabuluculuk girişimlerinde bulunmuş olsalar da Babıâli onlara kulak vermedi.[15]

[13] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 552.
[14] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 553.
[15] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 554-555.

Bu durum Osmanlı-Britanya ilişkilerine büyük zarar verdiği gibi Fransızların da Bâbıâli'deki nüfuzlarını güçlendirmişti. Sir Everard Fawkener'in kısa süreliğine ayrılacağını söyleyip, hiçbir zaman geri dönmemesi Britanya tarafı için işleri daha da kötüleştirecekti. Zira doğal olarak bu durum Bâbıâli'nin tepkisini çekmişti. Bütün bu sorunlar yetmezmiş gibi Avusturya Veraset Savaşları sırasında Britanya'ya bağlı korsanların Fransız gemilerindeki Türklere saldırmaları ve onların mallarını gasp etmeleri gibi faaliyetler de eklenince elçi vekili oldukça zor bir durumda kalmıştı. Stanhope Aspinwall'un yeni Sadrazam Tiryaki Hacı Mehmed Paşa ile olan görüşmesine dair verdiği bilgi, Bâbıâli'nin 1740'ların ortalarında Britanya'ya karşı olan bakışını göstermek için yeterli olabilir: "Olağan tebriklerden sonra sadrazam benimle çok ciddi bir şekilde İngiltere sarayının kendilerini ihmal ettiklerine dair çeşitli ve mükerrer görüntüler hakkında konuşmaya başladı. Bana (aynen bu kelimelerle) neden, büyük mesafeye rağmen Bâbıâli ile uzun süredir yakın ve kesintisiz bir dostluk sürdüren İngiltere'nin bu imparatorlukla aynı şekilde iletişime devam etmediğini ve özellikle de bu zamanda olduğu gibi sorunlu ve ihtilaflı zamanlarda burada diğer sarayların yaptığı gibi yetkili bir vekil bulundurmadığını sordu. Sir Everard Fawkener'e çok yüklendi. Onu kendilerine karşı gösterilen eski ihtimamın kaybolmasının ana sebebi olarak görmekteydi."[16]

Londra hükümeti işlerinin çözümünü Porter'a bırakacaktı. Bütün bunlarla beraber Britanya'nın en büyük rakibi olan Fransızlar ise 1739'dan sonraki süreçte Bâbıâli'de büyük bir nüfuz elde etmişler ve Humbaracı Ahmed Paşa gibi önemli bir figürü yanlarına çekmeyi bilmişlerdi. Bütün bunlardan Porter'ı İstanbul'da yoğun ve zorlu bir elçiliğin beklediği açıkça görülmektedir. Porter, 15 yıl boyunca sürdüreceği elçilik görevi boyunca Britanya'nın, Bâbıâli'de kaybettiği ağırlığı yeniden kazanmaya çalışacak, Fransızların ve Britanya'nın diğer rakiplerinin planlarını boşa çıkarmaya uğraşacak, Britanya ticaretini ve tüccarlarını koruyacak ve Bâbıâli'yi Britanya'nın planlarına uygun bir siyaset izlemeye ikna etmeye çabalayacaktı. 15 yıl sonra Porter'ın her ne kadar her konuda olmasa da genel olarak başarılı bir elçilik dönemi geçirdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Porter, elçilik döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda olan bitenler hakkındaki bazı gözlemlerini de Londra'ya aktarmıştı. Britanya elçisi 1747-1762 Osmanlı devlet adamları, felâketler, salgınlar, isyanlar gibi hadiselerin şâhidi olmuş ve bu gördüklerini hükümetine bildirmişti.

Sir James Porter'ın Biyografisi

[16] Stanhope Aspinwall'dan Newcastle düküne, 20 Ağustos 1746, (BNA SP 97/32).

James Porter, 1710 yılında Büyük Britanya Krallığı'nın Dublin şehrinde dünyaya geldi. İsminin La Roche veya La Rogue olduğu bilinen babası, "Şanlı Devrim" ile devrilen İngiltere ve İskoçya Kralı II. James'e[17] (1685-1688) süvari yüzbaşısı olarak hizmet eden Huguenot bir Fransız subayıydı.[18] Annesi ise Fransız Protestan'ı olan ve 1686'da Fransa Kralı XIV. Lui'nin (1643-1715) Nantes Fermanı'nı ilga etmesiyle İngiltere'ye iltica eden Isaye[19] ve Julia Daubuz'un[20] kızıydı. 1690'da Boyne Savaşı'ndan sonra II. James ile birlikte savaşan La Roche savaştaki mağlubiyet üzerine bütün mülklerini kaybetti.[21] 1710'lara doğru ise ailesiyle birlikte Dublin'e geldi.[22] Fakat vefatından sonra ailesinin şansı açıldı. Zira Dublin'de önemli bir nüfuza sahip olan Porter isimli birisi, La Roche'un ailesini himaye etti ve aile de bu şahsın ricası üzerine Porter soyadını aldı.[23] Porter'ın annesi 7 Ocak 1753 yılında Porter, İstanbul'da elçilik görevini ifa ederken vefat etti.[24] Bunun yanı sıra Porter'ın aynı zamanda John Porter[25] isimli bir kardeşi de vardır.

Porter'ın eğitimini ünlü mülteci Huguenot papazı olan dayısı Charles Daubiz üstlendi.[26] İş hayatına genç yaşta Londra'da atıldı.[27] Ayrıca okul eğitimi dışında pek çok

---

[17] Porter bilhassa dayısı Charles Daubuz'un etkisinde kalarak Protestan olarak yetişmiştir. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24.

[18] Sir Lewis Naimer & John Brooke, *The History of Parliament, The House of Commons 1754-1790,* Londra, 1985 s. 308.

[19] G. F. R. Barker, 'Porter, Sir James (1710–1776)', rev. R. D. E. Eagles, *Oxford Dictionary of National Biography*, , 2004 [http://www.oxforddnb.com/view/article/22569, accessed 18 March 2016] =(DNB).

[20] Charles Daubuz, *A Symbolical Dictionary*, , Londra 1842 s. 1. Bu bilgi daha sonra Daubuz'un eserini, yazarın hatıratıyla birlikte yeniden yayımlayan Matthew Habershon'dan alınmıştır.

[21] Jennifer Mori, *The Culture Of Diplomacy: Britain in Eurupe c. 1750-1830,* Manchester 2010 s. 30.

[22] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24.

[23] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24. Bununla birlikte Oxford National Dictionary of Biography'de,) La Roche'un Kral II. James'in yenilgisinden sonra Porter adını aldığını söylemektedir.G. F. R. Barker 'Porter, Sir James (1710–1776)'.

[24] DNB G. F. R. Barker 'Porter, Sir James (1710–1776)'.

[25] John Porter 1711, yılında doğmuş olup daha sonra ticaret hayatında zenginleşmiş ve Londra Belediye Meclisi'ne ve daha sonradan da parlamentoya girmiştir. 1756'da da vefat etmiştir. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24, Sir Lewis Naimer & John Brooke, *The History of Parliament, The House of Commons 1754-1790* s. 309. SP 97/33 fonunda John Porter'dan James Porter'a yazılmış olan 18 Eylül 1746 tarihli bir mektup bulunmaktadır. Bu mektupta John Porter kardeşinin, kıştan önce Viyana'dan, İstanbul'a doğru yola çıkacak olmasından doğan endişesini belirtmektedir. John Porter'dan James Porter'a, 18 Eylül 1746. Jennifer Mori, Porter'ın, Robert isimli ağabeyi olduğunu ve bu ağabeyin de belediye meclisi üyeliğine seçildiğini söylemektedir. Jennifer Mori, *The Culture Of Diplomacy: Britain in Europe c. 1750-1830* s. 30.

[26] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24.

[27] Aşağıda değineceğimiz üzere Porter'ın ticaret konusunda bilgiye sahip olması ve daha sonra da Bâbıâli elçiliği gibi yüksek ticaret bilgisi gerektiren bir göreve tayin edilmesinden dolayı muhtemelen Porter genç yaştan itibaren ticaret hayatının içinde olmuştur. Zira Jeremy Black de onun bir tüccar olduğunu söylemektedir. Jeremy Black, *Trade, Empire and British Foreign Policy 1689-1815, The Politics of a Commercial State,* Routledge, (Londra ve New York), s. 139. (= *Trade, Empire and British Foreign Policy 1689-1815*) Jennifer Mori ise onun ticaret firmalarına çırak olarak yerleştirildiğini belirtir. Jennifer Mori, *The Culture Of Diplomacy: Britain in Eurupe c. 1750-1830,* s. 30 Ayrıca Porter 1746'da Bâbıâli'ye tayini üzerine Levant Kumpanyası'na "Hayatımı ülkemin ticaretine adarım…" ifadesini kullanması 1746'ya

alanda kendi kendini yetiştirdi. Son derece çalışkandı. Aklî ilimlere ilgisi olan Porter, dil öğrenmeye de yatkındı. Zira daha sonraki diplomatik kariyerinde de faydasını göreceği Fransızca ve İtalyancayı çok iyi derecede öğrenirken orta seviyede Latince de öğrendi.[28] Entelektüel gelişimi ve iş hayatının yanı sıra Porter aynı zamanda sosyal bir şahsiyetti ve bu ona daha sonraki kariyerinin kapılarını açacaktı. Onun bu entelektüel ve zengin bilgi birikimi, tiyatroda tanışmış olduğu Avukat Richard Adams'ı etkiledi. Genç Porter, onun vasıtasıyla önemli bir konuşmacı olarak ünleneceği[29] Robin Hood[30] isimli tartışma grubuna katıldı. Bu gruba katılmak onun entelektüel gelişimine büyük bir katkı sağladı. Zira Porter, grup içerisinde büyük bir şöhret edindi. Onun şöhretini korumak için, grupta açılacak olan her türlü konuyu öğrenmeye çalışması Porter'ın bilgi birikimini daha da arttırdı.[31] Porter, 26 yaşında Leyden ve Almanya'daki âlimlerle dostluklar kurabilecek kadar büyük bir entelektüel kapasiteye sahip oldu.[32]

Richard Adams'ın Porter'ın hayatına yaptığı en büyük katkı, herhâlde onu Granville kontu olarak bilinen John Carteret[33] ile tanıştırmak oldu.[34] Porter'ın ticaret bilgisi ve yeteneği Carteret'ı cok etkiledi. Zira ona diplomatik kariyerin kapılarını açan Cataret olmuştu. İlk olarak Carteret onu kıta Avrupa'sında birkaç gizli ticarî vazife ile[35] görevlendirdi.[36] 1739'da Porter, Viyana'daki İngiliz vekili Thomas Robinson'a, Avusturya hükümetine, Britanya ve mevrus Habsburg toprakları olan Avusturya, Bohemya ve Moravya arasında Trieste vasıtasıyla gerçekleşen ticaretin gelişmesi, için

kadar ticaret hayatında önemli bir bilgisi olduğunu gösterir. Jonathan Couch, *Trade And New Ideas About East: The British Levant Company and The Discourse on the Ottoman Empire,* 1581-1774, Maryland Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, College Park 2013, s. 50.

[28] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 24.

[29] Nicholas Hans, *New Trends In Education in the Eighteenth Century,* Londra, 1998, s. 171.

[30] Robin Hood Cemiyeti olarak bilinen bu grup 1613 yılında Londra'ya taze su kaynağı sağlamak için New River'ı inşa eden Sir Hugh Middleton tarafından deizm ve anayasal reform gibi hususları sorgulamak için kurulmuş bir cemiyettir ve gerçek adı da "Society of Free and Candid Enquiry"'dir. Bu cemiyet ilk başlarda siyaset ve din konuşulmasını yasaklayarak, eğitim reformu ve bilginin yayılmasını amaçlamış son derece mahrem bir yapı olarak ortaya çıkmıştı. Fakat bu mahremiyetin bilginin kamuya yayılması konusunda çok yardımcı olmayacağını düşünen cemiyet mensupları 1667'de yaptıkları değişiklik ile kapılarını açtılar ve siyasî ve dinî tartışmaları da yapmaya başladılar. Bu şekilde cemiyet gittikçe büyüdü ve her sınıftan insanı içeren tartışmalar yapılmaya başlandı. Nicholas Hans, *New Trends In Education in the Eighteenth Century* s. 168-170.

[31] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 25.

[32] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 25.

[33] Nam-ı diğer Lord Carteret veya Grenville kontu, 22 Nisan 1690 yılında doğmuş olup ve devlet sekreterliği, İrlanda yöneticiliği ve kralın özel konseyinin başkanlığını yapmış olup bilhassa Kral II. George tarafından oldukça sevilen ve etkili bir siyasetçiydi.

[34] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 25.

[35] G. F. R. Barker 'Porter, Sir James (1710–1776).

[36] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 25 Mesela, 1736'da Leipzig'de Kont Zinzerdorff'un yerleşkesini ziyaret etmiş ve buna dair bir yazı kaleme almıştır. Aynı eser s. 25.

baskı yapması hususunda uzman tavsiyesi verdi.[37] Bu şekilde Britanya ve imparatorluk arasında doğrudan ticaret ağı tesis edilmiş olacak ve Hamburg, Hollanda, Belçika ve Frankfurt üzerinden dolaylı yapılan ticaret yerine doğrudan, Britanya ve Avusturya ticareti yapılabilecekti. Fakat kendi yün ticaretini korumak isteyen Avusturyalılar Porter'ın Robinson'a tavsiye etmiş olduğu bu planı kabul etmedi.[38]

1741 yılında ise Porter, Avusturya ve Prusya arasındaki müzakerelerde İngiliz elçisi Sir Thomas Robinson'a yardımcı olmak için Viyana'ya gönderildi. 1742 yılında İmparatoriçe Maria Theresa nezdinde özel bir görevle bir kere daha Viyana'ya gönderildi ve 1746 yılına kadar burada kaldı. Viyana'da, Porter, Robinson'un yanında vekil olarak hizmet etti.[39] Viyana'daki ikameti sırasında ünlü Avusturya komutanı Lorraine prensi Charles ile dostluk kurdu.[40] Viyana'daki hizmeti Britanya hükümetini tatmin etmiş olacak ki Porter'ı 1746 yılının sonlarına doğru Bâbıâli elçiliğine tayin etmeye karar verdiler.[41] Porter'ın bu göreve gelmesinde Sir Thomas Robinson ile kurduğu dostluğun ve Lord Carteret'ın da tavassutunun olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Kardeşi John Porter ve dostu Richard Adams'ın Osmanlı İmparatorluğu ile ticaret yapan önemli tacirlerden biri olan kayınpederleri Bay Amyand[42] ile olan bağlantısının da bu seçimde önemli bir payı vardır.[43] Bu şekilde Porter'ın on beş yıl sürecek olan Bâbıâli macerası başladı. Porter bu göreve tayin edildiğinde 36 yaşındaydı.

Porter, Bâbıâli'deki görevi sırasında siyasî ve ticarî pek çok mesele ile uğraştı ve isyanlar, yangınlar, depremler gibi pek çok olaya şahit oldu. Burada Bâbıâli'de ikamet eden Avusturya, Fransız, Rus, Felemenk, İsveç, Napoli elçileriyle karşılaşmış ve onlarla bir takım ilişkiler kurmuştu. Devlet politikası gereği Rus ve Avusturya elçileriyle iyi geçinirken, Fransız ve İsveç elçileriyle de ilişkileri diplomatik nezaketin sınırları içerisinde gerçekleşmişti. Fakat 1756'dan sonra Britanya hükümeti Porter'ın yine devlet politikası gereği Avusturya elçisine tavrını değiştirmesini ve ona karşı soğuk davranmasını istemişken şimdilik Rus vekili ile ilişkileri hâlâ sıcak tutmasını istemiştir. Fakat Yedi Yıl Savaşları boyunca Rus vekili ile de Porter'ın ilişkisi gittikçe kopacaktır.

---

[37] Jeremy Black, *Trade, Empire and British Foreign Policy 1689-1815*, s. 139.
[38] Jeremy Black, *Trade, Empire and British Foreign Policy, 1689-1815* s.139.
[39] Jeremy Black, *British Diplomats and Diplomacy 1688-1800*, Exeter, 2001 s.151.
[40] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı*, s. 29.
[41] Kral II. George, Levant Kumpanyası'nın yöneticisi olan Lord Delawar'a 4 Eylül 1746 tarihinde yazmış olduğu mektupta Porter'ın yeteneklerine ve sadakatine kani olduğunu söylemiştir. BNA SP 105/109
[42]John Porter, Anne Amyand, ile evlenmiştir. Sir Lewis Naimer & John Brooke, *The History of Parliament, The House of Commons 1754-1790*, s. 309
[43] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiy'nin Bir Asrı*, s. 26

Porter'ın bilhassa Felemenk elçisi Elbert de Hochepied[44] ile ona damat olacak kadar iyi ilişkiler kurduğu kesindir. 1755 yılında Porter, de Hochepied'ın büyük kızı olan Clarissa Catherine ile evlendi.[45] Bununla beraber İstanbul'da daha önceden de sürdürdüğü bilimsel çalışmalarını ihmal etmedi. Mutat mektuplarında aktardığı deprem ve veba raporlarına ek olarak, İstanbul'daki veba, doğum oranları, aşı gibi konularda Royal Society'nin sorduğu sorulara cevap verdi.[46]

1760 yılında Porter, sağlık sorunlarından ötürü yurda dönmek istedi ve bu talebi Britanya hükümeti tarafından kabul gördü. Porter ve ailesi 24 Mayıs 1762'de İstanbul'dan, bir daha geri dönmemek üzere ayrıldılar. [47] Deniz yolculuğunu sevmeyen ve denizi ölümcül düşmanı olarak gören Porter, ailesiyle birlikte Lehistan yolunu kullanarak İngiltere'ye dönmeyi tasarladı. Uzun bir yolculuktan sonra yurduna dönen Porter'ın anavatanındaki ikameti bir yıl kadar bile sürmedi. 7 Mayıs 1763'te Avusturya Hollanda'sının merkezi olan Brüksel'e tam yetkili vekil olarak tayin edildi.[48] Porter'ın uzun yıllar süren vatan hasretinden sonra bu görevi kabul etmesinin sebebi, bilhassa İstanbul'da bulunduğu süre zarfında parlamentodaki bağlantılarının zayıflamış olmasıydı. Aynı zamanda ne şehirlerde ne de taşrada hiçbir dostu kalmamıştı.[49] Bu sebepten dolayı Porter, Viyana görevi sırasında tanışmış olduğu Lorraine Prensi Charles'ın valilik yaptığı Avusturya Hollanda'sında daha rahat edebileceğini düşündü. Yeni görevine tayin edilmesinden birkaç gün sonra da Kral III. George (1760-1820) tarafından şövalye ilân edildi.[50] Bundan sonra hayatının geri kalanını Sir James Porter olarak geçirecekti.

---

[44] 1744 ile 1763 yılları arasında Hollanda'nın Bâbıâli nezdinde elçiliğini yapan Hochepied için daha İstanbul'a yeni geldiğinde Porter, Hochepied ailesi ile buluşmak için sabırsızlandığını belirtti. Rosanne Baars, "Constantinople Confidental. News And Information in the Diary of Jean Louis Rigo (c. 1686-1757), Secretary of the Dutch Embassy in Istanbul" *LIAS: Journal of Early Modern Intellectual Culture and its Sources* 41 (2014) s. 152. 1704 yılında, Karlofça Antlaşması'ndaki hizmetlerinden ötürü Elbert de Hochepied'ın babası olan Daniel John de Hochpied'i bir Macar baronu yapmıştı. *Documents Relating to the De Hochepied Family*. Yayımlayan J. Jouan, Anvers 1827 s. 36-46.

[45] G. F. R. Barker Aynı madde. İstanbul'daki Britanya ticarethanesinin zabıtlarında 1759 yılında Clarissa Catherine'in 21 yaşında olduğu kaydedilir. Buna göre Porter ile evlendiğinde Clarissa Catherine 17 yaşındaydı. Porter. Levant Kumpanyası tüccarları da bu mutlu haberden dolayı elçiyi tebrik etmiştir. Levant Kumpanyası'nın mektubu yazdığı tarih olan 21 Kasım 1755 tarihli mektupta, Porter'ın Clarissa ile evlenmeye hazırlanıyor olması, evliliğin 1755'in son aylarında gerçekleştiğini gösterir. BNA SP 105/184, vr. 18a. Kumpanyadan Porter'a 21 Kasım 1755

[46] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 168-178.

[47] London Gazzete *issue* 10228 s. 2.

[48] London Gazzete issue 10310, s. 3. Porter'ın buradaki ikameti sırasındaki mektupları için bk. SP 77/102

[49] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 28.

[50] London Gazzete issiue 10350 s.2 Larpent'e göre 1764'te Porter'a Cornwall baronluğu teklif edilmiş ama kendisi bunun yerine şövalyeliği tercih etmiştir. Cornwall, baronluğu ise yine Porter'ın isteği üzerine dostu, George Amyand'a verilmiştir. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 28.

Sir James Porter, Brüksel'de, daha önce Viyana'da tesis etmiş olduğu Lorraine Prensi Charles ile olan dostluğunu "en samimi temel üzerine devam ettirdi".[51] 1765 yılında bu ikametin masraflarını karşılayamayacağını anlayan Porter, bu görevden alınmayı talep etti ve İngiltere'ye döndü.[52] Yıllık 1200 poundluk bir maaş ile Ham'de bir villa aldı. 1776'daki vefatına kadar Londra ve Ham arasında mekik dokudu.[53] Bu arada pek çok tarihî yeri ziyaret etti.[54]

Sir James Porter, 1765'ten sonra hariciye bürokrasisinde veya siyasette hiçbir rol almayıp kendini daha çok ilmî ve edebî gelişmelere ve evlatlarına adadı.[55] Bununla beraber her ne kadar aktif siyasette rol almasa da siyasî düşüncelerini beyan etmekten de çekinmedi. 1768 yılında Sir James Porter, Bâbıâli'deki on beş yıllık ikameti boyunca deneyimlerine ve gözlemlerine göre kaleme aldığı *Observations on The Religion, Law, Goverment and Manners of The Turks* isimli eserini yayımladı. Eserin yayınlandığı tarih, bu eserin ayrıca bir propaganda maiyeti taşıdığını da gösteriyordu.[56] Yine 1768'e Lehistan'ın birinci taksimini anlatan bir risale yazmış olsa da bu eser yayınlanmadı.[57] Britanya'nın Amerika siyaseti için "hükümet Amerikalılarla ilgili ne tedbir alırsa alsın herhangi bir büyük zorluk olmadan başarılı olacaktır. Boston'da yalnızca iki veya üç dejenere adî telaşa sebep olmaktadır ve zorlamaya gelince onların sopadan korkacaklarını söyleme cesaretini gösterebilirim" demiştir. 1774'te ise Rusya'nın Kırım'da yeni elde

[51] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 29.
[52] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 29.
[53] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 29.
[54] Lisa Forman Cody, 'Larpent , Anna Margaretta (1758–1832)', Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; online edn, Jan 2008 [http://www.oxforddnb.com/view/article/65588, accessed 16 March 2016].
[55] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 29.
[56] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 15 Bu eser aynı zamanda çağdaş yazarlar tarafından tenkide tutulmuştur. Mesela Elias Habechi, mahlaslı Eflâklı Alexander Gika, Porter'ı vatandaşlarını Türk yönetim şeklinin despotça olmadığına inandırmak için büyük çabalar göstermekle suçlarken, s. 323'te de Porter'ı, kendi vatandaşları önünde küçük düşmemesi için Venedik balyosuna İstanbul'da diğer elçilere daha fazla hürmet gösterilmesi konusunda sessiz kalmakla suçlar. Alexander Gika (Elias Habeschi) The *Present State of The Ottoman Empire*, Londra 1784, s. 257, 323. Fakat bu esere yapılmış olan en ağır eleştirilerden bir tanesi William Eton tarafından kaleme alınmış olan *A Survey Of the Turkish Empire*, Londra 1798, isimli eserdir. Eserin giriş kısmında Porter'ın yazdıkları için "O ülkede uzun ikamet etmenin ve umumî vekil olarak en iyi bilgi toplayabilecek makamda olmanın bile yeterli olmadığına dair kanıtımız var. Sir James Porter'ın düştüğü pek çok hata bunu göstermektedir" diyerek Porter'ı eleştirir. *Aynı eser,* s. 3. Yine aynı eserde Porter'ı bilgilerinin pek çoğunu tercümanlara dayandığını ve hataların buradan kaynaklandığını söyler. *Aynı eser,* s. 282-283. Fakat *The European Magezine And London Review, Containing the Literature, History Politics, Arts, Manners& Amusements of the Age* J. Sewell, Londra, 199 s. 99-100'de yayınlanan tenkit yazısında hem Habeschi'nin hem de Eton'un eserleri tenkit edilerek Porter'ın kişiliği ve eserinin doğruluğu methedilir.
[57] Bunun nedeni kitabın muhtevasının dönemin bazı İngiliz devlet yetkililerini rahatsız etmesiydi. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 25.

ettiği topraklar sayesinde gerekli şartlar oluştuğunda kırk sekiz saat içerisinde Rusların İstanbul'u ele geçirebileceklerini de söyledi.[58]

1772[59] yılında James West'in vefatı ve aynı yıl seçilen James Barrow'un da görevi bırakması üzerine Royal Society içerisinde güçlü bir hizip, bu görev için Porter'ı aday gösterdi. Ancak Porter bu seçimi kazanamadı.[60]

İngiltere'deki geçirdiği yıllar boyunca Porter hem entelektüel hem de sosyal çevrelerde gerek oyuncu, gerek asilzade, gerek tüccar, gerek siyasî gerekse bilim insanı pek çok kimseyle dostluk geliştirdi. Dostluk kurduğu önemli kişiler arasında Amerikalı bir tacir arkadaşı Bay Sargent vasıtasıyla tanıştığı Benjamin Franklin[61] de vardı. Her ne kadar Amerikalı kolonicilerin taleplerine karşı daha önce de belirtildiği gibi karşı olsa da Porter, Franklin ile yakın bir dostluk kurdu ve onu pek çok kez Ham'deki köşkünde misafir etti.[62] Dostluk kurmuş olduğu en önemli şahıslardan bir tanesi de, hayranlığını da kazandığı filolog William Jones idi.[63]

Porter'ın sağlığı 1770'lerin ortalarına doğru gittikçe bozulmaya başladı ve 1776'da rahatsızlığını azaltmak için bir süre Bath'a gitti.[64] 9 Aralık 1776'da Londra'da Great Marlborough Street'te vefat etti.[65]

Torunu Sir George Larpent tarafından, "kendi kaderinin mimarı" olarak adlandırılan Sir James Porter, son derece mahir, entelektüel, çalışkan ve dürüst[66] bir kimseydi. Her ne kadar kökeni itibariyle Katolik Stuart Hanedanları ile bağları olmuş olsa

---

[58] Jeremy Black, *European Warfare 1660-1815* Londra 1994 s. 157.

[59] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30'da Lord Morton için verilen ölüm tarihi doğrudur ama Sir John Pringle 1772'de bu göreve seçilmiştir. Dolayısıyla Porter, bu göreve 1772'de aday gösterilmiş olmalıdır. Sir Henry Lyons, *The Royal Society 1660-1940, A History of its Administration under its Chartes,* New York 1944 s. 190.

[60] Porter'ın biyografisini kaleme alan torunu Larpent, muhtemelen dedesinin yaşadığı seçim yenilgisini unutturmak için Porter'ın maddî sebeplerden ötürü bu seçime girmeyi reddettiğini ve onun yerine kendisinin de hürmet duyduğu Sir John Pingle'ın seçildiğini yazar. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30. Ancak bu bilgi doğru değildir. Sir Henry Lyons, *The Royal Society 1660-1940, A History of its Administration under its Chartes*, s. 190'da "hiçbir bilimsel yeterliliğe sahip olmayan" Porter'ın seçime girdiğini ama başarılı olamadığını yazmıştır. Bu bilgiyi tasdik eden daha erken bir kaynak için "Biographical Anecdotes and Characters" *The Annual Register of General Repository of History, Politics and Literature, for The Year 1783* Londra 1796 s. 41.

[61] Jürgen Osterhammel, *Die Entzauberung Asiens, Europa und die asiatischen Reiche im 18. Jahrundert,* Beck, München, 1998 s. 106.

[62] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30.

[63] William Jones'un, Porter'ın faziletlerini öven cümleleri için, Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30.

[64] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30.

[65] G. F. R. Barker, Aynı madde.

[66] 1774 yılında oğlu George Porter'a yazmış olduğu mektupta "dürüst ol ve mutlu olacaksın" demiştir. Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 35.

da ömrünün sonuna kadar bir Protestan ve Hannover Hanedanı'na sadık olarak yaşamış[67] ve bunun mükâfatını da almıştı. Porter derece vatansever bir kimsedir. Yedi Yıl Savaşları sırasında Britanyalıların almış olduğu zaferlerden duyduğu memnuniyeti dile getirmekten çekinmemişti. Bununla birlikte hümanist bir yapıya sahip olduğunu pek çok mektubunda göstermiştir. Entelektüel kimliği, vefatından sonra bile hayranlık uyandırmış ve yazmış olduğu hatırat İngilizlerin Türkler hakkındaki algılarını şekillendirmekte önemli rol oynamıştır.[68] Karakter olarak nüktedan, latif ve mütevazı bir yapıya sahipti.[69] Aynı zamanda yardım sever ve cömert bir kimseydi.[70] Diplomatik ve ilmî faaliyetlerinin yanı sıra Porter, İstanbul'daki görev süresi boyunca pek çok Hıristiyan'ı ve Yahudi'yi muhafaza etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslimlerin himaye için Porter'a başvurmalarının sebebi Porter'ın Hıristiyanlar arasında dürüstlüğü ile meşhur olmasıdır.[71] Sir James Porter, faziletleri ve başarıları hem kendi zamanındakiler hem de gelecek kuşaklar tarafından takdir görmüş, muhterem bir kimseydi. Diplomat olarak, son derece zor bir görev alanı olan Bâbıâli'de Britanya'yı, güçlü rakiplerine rağmen, başarıyla on beş sene temsil etmiş ve bu görevdeki başarısı kral tarafından da takdir edilmiştir.

Porter'ın 1766'da vefat eden eşi Clarissa Catherine ile yaptığı evlilikten beş çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri, John Elbert[72], Anna Margaretta Larpent(1758-1832), Sophia Albertini[73], annesinin adını alan Clarissa Catherine(1764-1833)[74] ve daha sonra da tuğgenerallik ve parlamenterlik yapan George'dur. George Porter, askerlik ve siyaset kariyerini takip etti. 1800 yılında albay, daha sonra da tuğgeneral oldu.[75] Askerlik görevlerinin yanı sıra yirmi beş yıl boyunca Stockbridge milletvekili olarak görev yaptı. 1819'da Porter yerine, annesinin kızlık soyadı ve ayrıca bir soyluluk unvanı da olan de

---

[67] Stuart Hanedanı'nın destekçilerinin çocukları olmak on sekizinci yüzyıl Britanya'sında diplomatik kariyerde ilerlemek için bir engel değildi. Zira hükümet bu insanların sadakatlerinden şüphe etmiyordu. Her ne kadar tıpkı Porter gibi Stuart Hanedanı'nın destekçilerinin çocukları olan Robert Keith ve Andrew Mitchell gibi meslektaşları hususî hayatlarında bazı Stuart destekçisi sürgünlerle görüşüyorlardı. Jennifer Mori, *The Culture Of Diplomacy: Britain in Eurupe c. 1750-1830,* s. 30.

[68] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 13-14.

[69] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 30. Porter, 1762'de İngiltere'ye avdet ederken uğradığı Yaş şehrinde Boğdan voyvodasının kendisine bir merasim tertip etmeyip yalnızca kalabileceği rahat bir hane istemişti. İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri*" TD,* XIV/19, s. 143.

[70] Porter'ın alicenaplığına örnek için İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri" *TD,* XII/16, s. 102

[71] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 26.

[72] 1756'da Pera'da bebekken vefat etmiştir. G. F. R. Barker, Aynı madde.

[73] Evlenmeden vefat etmiştir. G. F. R. Barker, Aynı madde.

[74] Porter'ın vefatı üzerine Anna Margetta'nın annelik yaptığı, Clarissa "Clara" Catherine Porter, İrlanda devlet sekreteri James Trail ile evlenmiştir. G. F. R. Barker, 'Porter, Sir James (1710–1776)', Lisa Forman Cody, Anna Margaretta (1758–1832)', Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; online edn, Jan 2008 [http://www.oxforddnb.com/view/article/65588, accessed 16 March 2016].

[75] Joshua Wilson, *A Biographical Index to The Present House of Commons,* Londra, 1806, s. 450-451.

Hochepied'ı kullanmak için başvurdu ve Kral III. George (1760-1720) adına Kral Naibi olan Prens George, 6 Mayıs 1819'da ona bu unvanı verdi.[76] George Porter, Henrietta Vernon ile evlendi, ama çocuğu olmadan 1828 yılında vefat etti.[77] Anna Margetta Porter'ın 1773-1830 yılları arasında tuttuğu ve toplam on yedi cilt olan günlükleri dönemin Britanya sosyal ve kültürel hayatı hakkında önemli bilgiler içerir. Anna Margetta Porter, 25 Nisan 1782'de John Larpent ile evlendi. Bu evlilikten John ve daha sonra Porter'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazmış olduğu esere eklemeler yapacak olan George Larpent doğdu.

[76] George Porter'ın başvurusuna naibin cevabının bir sureti için. *Documents Relating to the De Hochepied Family* s. 3-6.
[77] R. G. Thorne, *The House of Commons, 1790-1820,* Londra 1986 s. 871, Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 35.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. JAMES PORTER'IN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

Porter'ın zamanına kadar Britanya elçilerinin ana vazifeleri ticarî ve siyasî olmak üzere ikiye ayrılabilir. Fakat İstanbul'daki Britanya elçilerinin aslî görevleri Britanya'ya/İngiltere'ye verilen kapitülasyonlarda belirtilen ticarî imtiyazları korumaktı.[78] Elbette elçiler, Britanya'nın/İngiltere'nin çıkarlarının gerektirdiği ölçüde İstanbul'da diplomatik faaliyetlerde bulunmaktan da geri kalmadılar. Porter da İstanbul'daki 15 yıllık elçilik döneminde ülkesinin çıkarlarına göre diplomatik faaliyetler yürüttü.

James Porter'ın büyükelçi sıfatıyla resmî selefi Sir Everard Fawkener[79], gayri resmî selefi de elçiliğe vekâlet eden Fawkener'in sekreteri Stanhope Aspinwall idi.[80] 1735 yılında İstanbul'a gelen Fawkener, çok geçmeden kendisini 1736-1739 Osmanlı İmparatorluğu-Rus ve Avusturya Savaşları'nın getirdiği karmaşanın içinde bulmuştu. Fawkener'in elçiliğinin başarısızlıkla sonuçlandığını söylemek yanlış olmaz. Her ne kadar Fawkener, 1736'da, barış müzakerelerine çağırılmış olsa da devletinin tutumundan dolayı 1737'deki Nemirov Kongresi'ne katılamadı ve bundan sonraki müzakerelere de dâhil olmadı.[81] Bu şekilde barış görüşmelerinde bütün üstünlük Fransız elçisi Marki de Villenueve'e geçti ve 1739 tarihli Belgrat Antlaşması onun tavassutu ile tamamlandı. Bu fiyaskodan sonra Fawkener merkeze yalnızca kulaktan duyma bilgiler ve dedikodular verebildi.[82] Fawkener 1742 Kasım'ında bazı şahsî meselelerini[83] bahane ederek İstanbul'dan ayrıldı ve her ne kadar işlerini bitirince geri gideceğini vaat etmiş olsa da bir daha geri gelmedi.[84] Bu şekilde işler elçilik sekreteri Stanhope Aspinwall'a kaldı.[85] Porter gelinceye kadar Büyük Britanya'nın Bâbıâli nezdindeki elçilik işlerine Aspinwall nezaret edecekti.

---

[78] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 534. Bu yüzden pek çok Britanya/İngiliz elçisi tüccar kökenlidir.
[79] Fawkener'ın Bâbıâli elçiliği için BNA SP 97/28, 97/29, 97/30, 97/31.
[80] Aspinwall'ın elçilik dönemi için BNA SP 97/32.
[81] A. C. Wood, "The English Embassy at Constantinople 1660-1762", *The English Hıstorical Review* Vol. 40. No. 160 (Oct, 1925) s. 554-555 .
[82] A. C. Wood, "The English Embassy at Constantinople 1660-1762", s. 555.
[83] Fawkener'ın gerçek gidiş sebebi elçilik görevini kaldıramamış olmasıydı. G. R. Berridge, *British Diplomacy in Turkey 1583 to Present A Study in the Evolution of Resident Embassy* (=British Diplomacy in Turkey), Leiden, 2009 s. 38.
[84] G. R. Berridge, *British Diplomacy in Turkey*, s. 38.
[85], Fawkener ise Kral II. George'un küçük oğlu olan Cumberland dükünün sekreteri olarak tayin edildi. " Afreld Wood "The English Embassy At Constantinople "1660-1762" s. 556.

Porter, İstanbul'a geldiğinde diplomatik hava pek de lehine değildi. Zira daha önce de belirtildiği gibi Sir Everard Fawkener'ın zamansız gidişinin ve elçilik makamının 4 yıl kadar uzun bir süre boş kalmasının yanı sıra Osmanlı sularındaki, Türk tüccarların kullandıkları Fransız gemilerine, Britanyalı korsanlar tarafından, yapılan saldırılar Bâbıâli'de İngiltere aleyhine bir havanın oluşmasına sebep olmuştu. Ayrıca 1739'da Belgrat Antlaşması'ndaki tavassutundan sonra Fransa da büyük bir nüfuz elde etmişti.[86] Bilhassa da Fransız elçisi Kont de Castallane ve Humbaracı Ahmed Paşa arasındaki siyasî ittifak Bâbıâli'de güçlü bir Fransız bloğunun oluşmasına yol açmıştı. Bu Fransız bloğunun karşısındaki en büyük direnci Avusturya kapı kethüdası Heinrich Christoph Penkler[87] gösteriyordu.[88]

Porter'ın İstanbul'a geldikten sonraki ilk iki yılı büyük ölçüde Britanya korsanlarının yarattıkları sorunlarla uğraşmakla geçti. Porter'ın bu aşamadaki diplomatik görevleri genel olarak Avusturya ve Rus temsilcilerine yardımcı olmaktan ibaretti.[89] Belgrat ve Niş Antlaşmaları'nın yenilenmesinden sonra Porter'ın bu hususta yapabileceği bir şey yoktu. Bâbıâli'nin Fransa'nın, Avusturya aleyhindeki planlarına kulak vermemesi [90] ve Porter'ın da gördüğü üzere barışçıl bir siyaset izlemesinden mütevellit[91] 1747 ile 1749 yılları arasında Porter'ın diplomatik faaliyetleri genel olarak Fransız ve İsveç vekilleri hakkında istihbarat toplamakla ve bazen de Bâbıâli'nin nabzını yoklamakla geçmişti.[92]

1749 baharında Rusya ve İsveç arasında gerginliğin Avrupa barışını tehdit etmesi ve bunun Bâbıâli'ye yansıması ile Porter'ın diplomatik mesaisi artmaya başladı. Porter'ın diplomatik görevleri, Bâbıâli ile Rusya'nın arasını iyi tutmak, Bâbıâli'de Fransız

---

[86] Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011. V, s. 602.

[87] İstanbul'dan ilk ayrılışına kadar (1755) Porter'ın da pek çok konuda beraber çalıştığı Heinrich Cristoph Penkler, *Sprachknaben* Okulu mezunlarından biri olup Türkçeyi ve Türk örfünü iyi bilen mahir bir elçiydi. Karl A. Rodier, *Austria's Eastern Question, 1700-1790,* New Jersey 1982, s. 10.

[88] Mesela Penkler, 25 Mayıs 1747'de Fransız elçisi ve kısa bir süre içerisinde vefat etmiş olan Humbaracı Ahmed Paşa'nın bütün çabalarına rağmen 25 Mayıs 1747'de Belgrat Antlaşması'nı ebedî kılmayı başarabilmiş ve Fransızların, Bâbıâli'yi Avusturya'ya karşı kışkırtma girişimlerine karşı koymaya muvaffak olmuştur. J.W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. V, 603.

[89] Newcastle dükünden, Porter'a 4 Kasım 1746 (BNA SP 97/33). Newcastle dükü, XVIII. yüzyıl Britanya siyasetinin önemli simalarından birisidir. Gerçek adı Thomas Pelham-Holles'tur. 1724-1748 yılları arasında Güney Departmanlığı'ndan Sorumlu Devlet Sekreterliği ve 1754-1756 ve 1757-1762 yılları arasında da başbakanlık yapmıştır. Reed Browning, The Duke of Newcastle, New Haven, London 1975

[90] J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. V, 603.

[91] Porter, padişahın, yeni gelecek sadrazama ilk olarak başta Rusya olmak üzere komşularla barışı koruma emrini verdiğini söylemiştir. Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747, (BNA SP 97/33).

[92] Mesela Viyana'dan Bâbıâli'nin Avusturya ve Rusya ile yenilediği Belgrat ve Niş Antlaşmaları'nı hükümsüz kılmak üzere İsveç'in, Desalleurs ile birlikte hareket etmesini için bir vekil göndereceği haberini alan Porter, Reisülküttap Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'den bu hususta görüş istemişti. Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747 (BNA SP 97/33).

nüfuzunu arttıracak hamleleri engellemeye çalışmak, Bâbıâli'nin Britanya'nın çıkarlarına aykırı olacak şekilde yabancı devletlerle antlaşma yapmasının önüne geçmek, Britanya'nın siyasetini Bâbıâli'de savunmak, yabancı ülkelerin faaliyetleri hakkında istihbarat toplamak ve Yedi Yıl Savaşları sırasında da Bâbıâli ile Prusya arasında ittifak yapılmasını sağlamaktı.

Porter'ın diplomatik faaliyetlerini 1747-1756 aralığı ile 1756-1762 aralığı şeklinde iki döneme ayırmak mümkündür. 1747-1756 yılları arasındaki dönemde Porter'ın en büyük amacı Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya ve Rusya gibi komşularıyla barışı korumasını sağlamak ve bilhassa da Fransa tarafından desteklenen Bâbıâli-Prusya müzakeresine karşı çıkmaktı. 1756'daki "Diplomatik Devrim" sürecinden sonra Porter'ın görevi tam ters bir şekilde değişmiş ve Porter, Rusya ve Avusturya aleyhine ve Prusya lehine hareket etmeye başlamıştı.

1762'de Britanya'ya döndüğünde her ne kadar hükümeti Porter'ın çalışmalarından memnun kaldığını ve onu başarılı olarak değerlendirdiklerini söylese de Porter'ın diplomatik kariyeri tam bir başarı ile sonuçlanamamıştır. Fakat bu Porter'ın başarısız bir elçi olduğu anlamına gelmez. Zira pek çok diplomatik hususta Porter büyük bir başarı göstermiştir. Porter'ın diplomatik alandaki başarı ve başarısızlıkları, şahsî kabiliyetlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası konjonktüre, Porter'a sağlanan imkânlara, Osmanlı devlet adamlarının karakterlerine, Porter'ın beraber hareket ettiği elçilere ve kendisine verilen görevin zorluğuna bağlıydı. Mesela bütün uluslararası konjonktürün ve Osmanlı devlet adamlarının yanında olduğu, Avusturya ve Rus vekilleriyle[93] beraber hareket ettiği İsveç meselesinde Porter başarılı olmuştur. Ancak Prusya ile Bâbıâli'nin ittifakını sağlama görevinde ise Osmanlı devlet adamlarının konuya fazla sıcak bakmaması, Rexin gibi pek haz etmediği bir vekille çalıştığı ve elinde yeterli imkân olmadığı için başarılı olamamıştı.

Porter'ın İstanbul'daki büyükelçiliği sırasındaki diplomatik faaliyetleri içeriklerine göre tasnif edilip, kronolojik bir sıra takip edilecek olursa öncelikle kuzey meseleleri ile başlamak uygun olacaktır.

1.1. Kuzey Meseleleri

1748'de Aix-La Chapelle Antlaşması'nın imzalanıp Avusturya Veraset Savaşları'nın bitmesi ile Avrupa geçici bir barışa kavuşmuştu. Ancak yeni bir savaşın

[93] İsveç meselesinde Porter, kendisiyle birlikte hareket eden Nepluyev'den memnun değildi ama Penkler gibi mahir bir vekille hareket etmekteydi.

patlak vermesine yol açacak olan bir kıvılcım her an çıkabilirdi. Bunun ilk emareleri de Baltık'ta görüldü.

XVIII. yüzyılda İsveç, XVII. yüzyılda elde etmiş olduğu büyük devlet olma vasfını büyük ölçüde kaybetti. Bu vasfını kaybetmesine sebep olan Büyük Kuzey Savaşları (1700-1721) idi. İsveç, savaş sonunda imzalanan Nystat Antlaşması sonucunda İngriya, Estonya, Livonya gibi yerleri Rusya'ya bırakırken, bir yandan da büyük bir malî krize girdi.[94] Aynı zamanda bu savaş, İsveç'teki mutlak monarşi rejimine de büyük darbe vurdu. İsveçliler, Büyük Kuzey Savaşları'nda başlarına gelen felâketlerden mutlak monarşi rejimini sorumlu tuttular.[95] Bunun sonucunda İsveç, hükümdarın yetkilerinin sınırlandırıldığı anayasal monarşi ile 1772'ye kadar sürecek ve "Hürriyet Çağı" olarak adlandırılacak olan bir döneme girdi.[96] Fakat bu dönem İsveçliler için tam manasıyla bir barış dönemi değildi. Zira İsveçlilerin gözü hâlâ kaybettikleri yerlerdeydi ve uygun bir fırsatta kaybettiklerini geri almaya kararlıydılar.[97] 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları özellikle İsveç'teki savaş ve Rusya'dan intikam alma yanlılarını yüreklendirmişti. Nitekim 1738'deki diyette de barış yanlısı başvekil Arvird Horn, Fransa ile para yardımı antlaşmasını yapamamasından dolayı alaşağı edilerek, "Şapkalar" olarak adlandırılan savaş yanlısı hizip iktidara gelmişti. Yeni rejim müttefik olarak Prusya, Fransa ve Bâbıâli'yi belledi.[98] Bu minvalde İsveç, 6 Ocak 1740 yılında, Humbaracı Ahmed Paşa'nın tavassutu sayesinde Bâbıâli ile bir savunma ittifakı imzaladı.[99] Fakat gelişmeler İsveç ve savaş yanlıları için pek de iyi gitmedi. 1741-43 İsveç-Rus Savaşı, İsveç'in ağır bir yenilgisiyle sonuçlandı. Rusya, Kral I. Frederik'ten, sonra Holstein hanedanından gelen Adolf Frederik'in tahta geçeceği teminatı karşılığında, İsveç için ağır şartlar içermeyen Abo Antlaşması'nı kabul etti. Zira çariçenin veliahdı olan III. Petro da bu hanedana mensuptu.[100] Çariçe Elizabeth bu şekilde İsveç üzerinde etkisini arttırabileceğini düşünmüştü.[101] Fakat Rusya, attığı adımdan beklediğini alamadı. Zira veliaht prens, Şapkalar partisi mensubu olan İsveç başvekili Carl Gustav Tessin'in ve

[94] Savaş masraflarının yanı sıra kaybettikleri bölgeler, İsveç'in gelirlerinin yüzde elliden fazla düşmesine yol açmıştı. İsveç maliyesi öylesine kötü bir duruma düşmüştü ki savaşı takip eden yıllarda Britanya ve Fransa'dan alacakları malî yardımlara bağlı bir hâle geldiler. Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772,* Cambridge 2002 s.12, 19.

[95] Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden, 1719-1772* s. 1.

[96] Bu dönemin genel bir değerlendirmesi için, Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772.*

[97] Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772,* s. 16.

[98] Stewart P. Oakley. *War and Peace in the Baltic 1560-1790,* Londra 1993 s. 128, s. 128.

[99] Uğur Demir, *Osmanlı Hizmetinde Bir Mühtedî: Humbaracı Ahmed Paşa* (*=Humbaracı Ahmed Paşa*), İstanbul 2015, s. 78-80.

[100] Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772,* s. 31.

[101] Stewart P. Oakley. *War and Peace in the Baltic 1560-1790,* s. 133.

1744'te evlendiği eşi, Prusya Kralı Büyük Freidrich'in kız kardeşi Louisa Ulrika'nın etkisinde kaldı.[102] Özellikle veliaht prens ve Prusya prensesi arasında gerçekleşen evliliğin, İsveç'i, Rusya'nın, İngiltere ve Avusturya ile birlikte olduğu bloğun karşısındaki, Fransa ve Prusya bloğuna yaklaştırmış olması, çariçeyi son derece rahatsız etti. Ancak şüphesiz Rusya'yı en çok rahatsız eden husus, arkasında İsveç prensesi vasıtasıyla Prusya kralı olan Rus karşıtı hizbin başına veliaht prensin gelmesiydi. Rus karşıtı bu hizip veliaht prens tahta geçtiğinde ülkedeki yönetim şeklini değiştirmeyi ve tekrar mutlak monarşiyi tesis etmeyi planladı. Bu Rusya'nın kabul edebileceği bir gelişme değildi.[103] Ruslar, Nystat Antlaşması'nın yedinci maddesi uyarınca, İsveç'te olası bir anayasa veya rejim değişikliğini savaş sebebi olarak göreceklerdi. Zira Ruslar bu maddedeki "Meclis tarafından tesis edilen ve herkes [tarafından korunacağı hususunda] yemin edilen hükümet şeklinde bir değişiklik olmayıp çar buna aykırı olacak her şeyin önüne geçmeye ve [buna dair] her şeyi engellemeye çalışacak" ifadesini, İsveçlilerin anladığından farklı yorumladılar. Rus tarafının yorumuna göre çar, İsveç'teki anayasanın koruyucusuydu ve anayasa değişikliğini savaş sebebi sayabilirdi. Bu madde Abo Antlaşması'nda geçmemekteydi ama Ruslar, mezkûr antlaşmada bu maddeyi kaldıran herhangi bir cümle olmadığı için, söz konusu yedinci maddenin hâlâ geçerli olduğunu savunmaktaydılar.[104] Rusya'nın bu maddeyi bu şekilde yorumlamasının gerçek sebebi ise Fransa ve Prusya taraftarlarının anayasa değiştiği ve mutlak monarşi geldiği takdirde İsveç'te ellerini Rusya'ya karşı güçlendirecek olmasıydı.[105]

Bu gelişmeler üzerine yeni bir savaşın yaklaşmakta olduğu görülüyordu. Hem İsveçliler hem de Ruslar hamlelerini yapmaktaydılar. Ruslar ilk önce müttefiklerini yokladı. 1748'de Şansölye Bestuzhev, St. Petersburg'daki, Britanya elçisi Hyndford kontuna veliaht prens, anayasayı değiştirdiği takdirde Rusya'nın müdahale edeceğini belirtti ve Britanya'nın bu girişime yardım edip etmeyeceğini sordu. Hyndford'a göre, Büyük Britanya kralı, bu yüzden savaşa girmeyi düşünmemekteydi.[106] Bu olumsuz gibi görünen cevaptan üç gün geçmeden Ruslar, İsveç sınırına yığınak yapmaya başladı.[107] 1749'da ise İsveç kralı vefat ettiği takdirde Rusya'nın bir savaş çıkaracağına dair

[102] Stewart P. Oakley. *War and Peace in the Baltic 1560-1790,* s. 133.
[103] Stewart P. Oakley. *War and Peace in the Baltic 1560-1790,* s. 133-134.
[104] Michael Roberts, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772,* s. 39.
[105] Şansölye Bestuzhev'in, Rusya'daki Büyük Britanya elçisi Hyndford kontuna vermiş olduğu muhtıradan bu açıkça gözükmektedir. Şansölye Bestuzhev'den, Hyndford kontuna verilmiş 14 Mart1949 tarihli muhtıra. (BNA SP 91/49).
[106] Hyndford kontundan, Newcastle düküne, 11 Haziran 1748 (BNA SP 91/41).
[107] Hyndford kontundan, Newcastle düküne, 14 Haziran 1748 (BNA SP 91/41).

raporların yayılması üzerine Britanya hükümeti, hem kendilerinin hem de Avusturya'nın, Rusya saldırıya uğramadığı sürece yeni bir savaşa girmeyeceğini Rus hükümetine bildirdi.[108] İsveçliler ise Prusya ile ittifak yaptılar ve bu ittifaklarını Bâbıâli'ye bildirdiler.[109]

Kuzey'de bunlar olurken Bâbıâli'de ise askerî hazırlıklar başlamıştı. Zira Aix La-Chapelle Antlaşması'nın imzalanması ile görünürde elleri rahatlayan Hıristiyan devletler, bilhassa da Rusya, Osmanlı İmparatorluğu için bir tehdit olabilirdi. Buna mukabil Bâbıâli hazırlıksız yakalanmamak için bazı kalelerin tamirine başlamıştı. Halk arasında da Rusların sınırlara doğru ilerlediğine ve Hekimoğlu Ali Paşa'nın da serasker tayin edildiğine dair dedikodular yayılmıştı.[110] Ancak gerçekte Bâbıâli barışın muhafaza edilmesi yönünde bir politika takip ediyordu.[111]

Kuzey'deki gergin durum Bâbıâli'ye de yansımıştı. Avrupa'daki karışık durumun[112] aksine Bâbıâli'de saflar daha belirgindi. Fransız elçisi Desalleurs ile İsveç maslahatgüzarı Carl Gustaf Celsing bir bloktayken, karşılarında da Avusturya ve Rus kapı kethüdaları Penkler ve Nepluyev vardı. Porter ise kendisine verilen ilk talimatlara uyarak Penkler ve Nepluyev'in yanında yer alacaktı.[113] Bununla birlikte işin bir de Prusya yönü vardı. Zira kız kardeşi vasıtasıyla, veliaht prensin anayasayı değiştirmesini sağlamayı ve bu şekilde de İsveç'teki Rus etkisini bitirmeyi isteyen Büyük Friedrich, Bâbıâli, Fransa ve İsveç arasında bir ittifak öngörüyor ve İstanbul'da resmî bir temsilcisi olmamasından dolayı bu iş için Fransız elçisi Desalleurs'ü görevlendiriyordu.[114] 1749'un sonlarında Baltık'taki gerginliğe dair haberler Porter'a geldiğinde, elçi ilk olarak Celsing ve Desalleurs'ün faaliyetlerini gözlemlemeye karar verdi.

Kuzey meseleleri patlak verdiğinde, Bâbıâli'de ilk hamleyi yapan, İsveç vekili Celsing oldu. İsveç mümessili, sadrazama Kont Tessin'den gelen bir mektup iletti. Celsing, ayrıca Bâbıâli'den Rusya'ya karşı yardım talep etti.[115] Ancak Bâbıâli bu ricaya

---

[108] Newcastle dükünden, Hyndford kontuna, 3 Mart 1749 (BNA SP 91/49).
[109] BOA, HH.nr. 58475
[110] Porter'dan, Bedford düküne, 25 Mart 1749. Bununla birlikte Porter'a göre bu savaş konuşmaları sadece bir dedikodudan ibaret olup, devletin halkı oyalamak için attığı bir yemdi. (BNA SP 97/34).
[111] Porter'dan, Bedford düküne, 25 Mart 1749 (BNA SP 97/34).
[112] Mesela Danimarka, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde ve 1730'larda Rus yanlısı bir siyaset izlemiş olsa da 1740'larda ise Fransız yanlısı bir siyaset izlemiş ve Rusya'nın İsveç'e saldırma tekliflerini kabul etmemiştir. Stewart P. Oakley, *War and Peace in the Baltic* s. 132-133.
[113] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA 97/34).
[114] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri,*(= *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*) İstanbul 1985, s. 18-19.
[115] Celsing'in bu hususta vermiş olduğu takrir için bk. BOA, A.DVN.DVE. Dosya kısmı nr. 179/11, 25 Rebiyülâhır 1162/ 14 Nisan 1749

fazla kulak asmadı.[116] Aynı zamanda Celsing, çariçenin İsveç'e saldırarak veliaht prensi azletmek ve Kurland dükünü bu makama getirmek istediğini bildirdi. İsveç temsilcisinin amacı Bâbıâli'yi Rusya'ya karşı kışkırtmaktı.[117] Diğer yandan Fransız elçisi Desalleurs de Prusya, İsveç ve Bâbıâli arasında bir ittifak yapılması teklifini Osmanlı hükümetine sundu.[118] Bunun üzerine Porter dolaylı yoldan böyle bir ittifakın son derece absürt olacağını, Hıristiyanların, Hıristiyanları yok etmek için Türklerle ittifaka girmeyeceğini ve bu devletlerle kurulacak bir savunma ittifakının eninde sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nu bir savaşa sokacağını Bâbıâli'ye iletti.[119]

Porter'ın bu hamlesine rağmen Celsing ve Desalleurs'ün faaliyetleri Avusturya ve Rus vekillerini tedirgin etti. Bilhassa Penkler, Desalleurs'ün sunduğu ittifak teklifinin arkasında Prusya'nın yattığına dair şüphelerin olmasından ötürü son derece endişelendi. Bu gelişmeler üzerine Nepluyev ve Penkler, Porter'dan yardım istediler. Porter ise kendisine verilen ilk talimatlara göre onların bu yardım isteğini, biraz endişeyle de olsa kabul etti. Fakat o yine de hükümetinden İsveç meselesi hakkında kesin talimatlar alıncaya kadar dikkatli hareket etmesinin daha uygun olacağını düşündü.[120]

Porter'ın meseleye müdahil olması için fazla zaman geçmesi gerekmedi. Her ne kadar Türk devlet adamları, ittifak teklifi ve yardım ricalarına kulak asmasa da Celsing ve Desalleurs'ün faaliyetlerinden etkilenmişti. Aynı zamanda Avusturya'nın ordugâhlarına yığınak yapması da Osmanlı hükümetini endişelendirmişti. Bu yüzden Osmanlı yöneticileri kuzeydeki gelişmeleri bir de Porter'ın ağızından duymak istedi. Nitekim 13 Mayıs 1749'da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Porter'ın tercümanı olan Antonio Pisani'yi çağırttı. Porter, bu görüşmenin İsveç meselesi ile ilgili olduğunu tahmin ediyordu. Ancak, Pisani 1739'dan beri Britanya'nın, Bâbıâli'nin siyasî meselelerine müdahil olmadığını belirtti ve tercümanın doğrudan Porter ile konuşması gerektiğini söyledi.[121] Pisani'nin bu hareketi Porter'a, gerçekleşmesi muhtemel ikinci bir görüşmede tercümanına nasıl konuşacağı hakkında talimat verme imkânı verdi.[122] Pisani, 14 Mayıs 1749'da ticarî bir mesele için Reisülküttap Nâilî Abdullah Efendi'ye gittiğinde, reisülküttap büyük bir hararetle Pisani'ye oturmasını söyledi ve ona bir gün önce tercümanla konuşup konuşmadığını sordu. Pisani, tercüman ile genel meseleler hakkında

[116] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[117] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).
[118] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[119] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[120] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[121] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).
[122] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).

görüştüğünü belirtti. Abdullah Efendi ise ondan daha çok ayrıntı istedi. Ancak Pisani, 1739'dan beri Britanya elçilerinin, Bâbıâli'nin siyasî meseleleri ile ilgilenmediklerini ve Porter'ın ancak uygun ortam sağlandığı takdirde siyasî meselelere müdahil olabileceğini belirtti. İsveç meselesi hakkında kâmil bir bilgi almak isteyen Abdullah Efendi bunun üzerine Bâbıâli'nin, krala hürmet ve elçisine de güven duyduğunu belirtti. Reisülküttap, daha sonra Kuzey'de savaşın yakın olduğunu ve Prusya'nın da savaşa müdahil olacağına dair haberlerin geldiğini ifade etti. Pisani de cevap olarak, Fransız ve İsveç temsilcilerinin, kendi ülkeleri ve Prusya kralından gelen talimatlar mucibince, Bâbıâli'yi Rusya'ya karşı kışkırttıklarını söyledi. Abdullah Efendi, Bâbıâli'nin barış politikası güttüğünü ve Prusya kralına da güvenilmeyeceğini belirtti. Ancak reisülküttap, Rusya'nın İsveç veliaht prensini azlettirip yerine Kurland dükünü getirmesi hâlinde bunun hiç hoş karşılanmayacağını belirterek Bâbıâli'nin tavrını gösterdi. Aynı zamanda reisülküttap, Avusturya'nın askerî hareketlenmesi hususunda da, Porter'ın fikrini almak istedi. Pisani, Porter'ın Viyana'dayken, Avusturya yöneticilerinin, Osmanlı İmparatorluğu ile barış içinde yaşamak istediğini duyduğunu aktardı. Abdullah Efendi yine de Porter'ın fikirlerini yazılı olarak Türk devlet adamlarına bildirmesini istedi. Bunun üzerine Porter, bir takrir kaleme aldı ve ilk olarak, Avusturya birliklerinin yalnızca talim için ordugâhlara getirildiklerini bildirdi. İsveç meselesiyle ilgili olarak da Porter, Fransızlar ve onların güdümünde olan İsveçlilerin, Bâbıâli'yi Rusya'ya karşı kışkırtmaya çalıştıklarını belirtti. Osmanlı hükümeti de Porter'ın söylediklerini makul buldu.[123] Hem Rus temsilcisi Nepluyev hem de Avusturya temsilcisi Penkler, Porter'ın bu hareketinden son derece memnun kaldı. Porter içinse bu, Büyük Britanya'nın Bâbıâli nezdindeki siyasî itibarını geri kazanabilmek için bir başlangıçtı. Londra nezdinde de Porter'ın hareketleri büyük bir takdirle karşılandı[124] ve Porter'dan Fransız ve İsveç entrikalarına karşı çıkması istendi.[125]

Bâbıâli'de bunlar olurken, Kuzey'de ise işler kızışıyordu. Çariçe, İsveç'e karşı yeni bir beyanda bulunma kararı verdi. Buna göre çariçe hiçbir şekilde Nystad

[123] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).

[124] Bedford dükünden Porter'a, 2 Haziran 1749, 4 Temmuz 1749 (BNA SP 97/34). Ayrıca, Newcastle dükünün, Rusya'daki Hyndford kontuna yazdığı 18 Temmuz 1749 tarihli mektupta Porter'ın o ana kadar yapmış olduğu hareketleri "Bay Porter'ın gösterdiği çabaların görünüşe göre istenen etkiyi verdiğini belirtmeden edemeyeceğim. Majesteleri tamamen Bay Porter'ın hareketini takdir etmiş ve Fransız, İsveç ve Prusya entrikalarının başarısının önüne geçmek için Bâbıâli'yi uyandırma çabalarına devam etmesi hususunda ve Avusturya ve Rus vekilleri ile mükemmel bir uyum içinde olması için ona en güçlü emirler gönderilecektir" şeklinde takdir edilmiştir. Newcastle dükünden, Hyndford kontuna, 18 Temmuz 1749 (BNA SP 97/50).

[125] Bedford dükünden Porter'a, 26 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).

Antlaşması'nda bir değişikliği kabul etmeyecek ve 12 bin askeri dostane amaçlarla Finlandiya sınırına gönderecekti. Kral Frederik'in vefatından sonra veliaht prens ve senatonun, İsveç anayasasına bağlılıklarına dair yeminlerini tekrarlamaları hâlinde ise birlikler derhal sınırlardan çekilecekti. Aksi hâlde sınırdaki birlikler Finlandiya'yı işgal edeceklerdi.[126] Netice itibariyle çariçe, İsveç'te veliaht prens değişikliğinden vazgeçmiş gibi gözüküyordu ama herhangi bir şekilde İsveç'in hükümet şeklini değiştirecek bir adıma cevaz vermeyeceğini de gösteriyordu.[127] Bu durum bilhassa Londra hükümetini son derece rahatsız etti. Zira Londra hükümeti, Stockholm'deki Rus elçisi Nikita Panin'in okuyacağı bu beyandan, çariçenin İsveç'e saldırmak için yalnızca bir bahane aradığı sonucunun çıkarılabileceğinden ve bunun da Fransa ve Prusya tarafından İstanbul'da Rusya aleyhine kullanılabileceğinden korkmaktaydı. Britanya hükümetinin bir başka endişesi de Rusya'nın yapacağı bir saldırı neticesinde Fransa ve Prusya tarafından kışkırtılan Osmanlı İmparatorluğu'nun, İsveç ile savunma ittifakını uygulamaya koyma ihtimaliydi. Britanya hükümeti, Rusya'daki elçileri Hyndford kontundan bu hususları hem çariçeye hem de Şansölye Bestuzhev'e iletmesini istedi.[128]

Bâbıâli ise barışçıl bir siyaset izlese de konunun üzerinde duruyordu. Haziran ayında reisülküttap, Porter'a Kurland meselesinin bitip bitmediğini sordu. Porter da ona bu konuda bir bilgisinin olmadığını ve bunların Bâbıâli'yi kışkırtmak için ortaya atılmış konular olduğunu söyledi.[129] Nepluyev'in, Rusya'dan, Bâbıâli'yi tatmin etmek için bir talimat almadığı için ne yapacağı hususunda büyük bir endişe içine girmiş olması da Porter'ın dikkatini çekti. Porter buradan bir sonuç çıkardı. Rusya da, Türklerden, Türklerin onlardan korktuğu kadar korkuyordu.[130] Porter, İstanbul'daki gelişmeleri Rusya'daki meslektaşı Hyndford kontuna gönderdi.[131] Porter, Rus vekilinin İstanbul'da durumu nasıl idare edeceğinden endişelenirken, İsveç temsilcisi Celsing ise Bâbıâli'yi Rusya aleyhine kışkırtmaya devam ediyordu. Zaman Porter'ın endişelerinin haklı çıkacağını gösterecekti. Nitekim Celsing'in söylemleri Türk devlet adamlarını etkiledi. Bâbıâli, bu yüzden gelişmeleri bir de Porter'ın deyimiyle ne yapacağını bilmeyen Nepluyev'den duymaya karar verdi.

---

[126]Newcastle dükünden, Hyndford kontuna, 15 Mayıs 1749 (BNA SP 91/50).
[127] Newcastle dükünden, Hyndford kontuna, 18 Temmuz 1749. Hyndford kontu, bu beyanın, İsveç'in daha kesin bir cevap vermesini sağlayacağını düşündüğü için bu beyanatı olumlu bulmuştur. (BNA SP 91/50)
[128] Newcastle dükünden, Hyndford kontuna, 28 Temmuz 1749 (BNA SP 91/50).
[129] Porter'dan, Bedford düküne, 19 Haziran 1749 (SP 97/34).
[130] Porter'dan, Bedford düküne, 19 Haziran 1749 (BNA SP 97/34).
[131] Porter'dan, Bedford düküne, 19 Haziran1749 (BNA SP 97/34).

Celsing'in mükerrer şikayetleri üzerine görüşmeye çağırılan Nepluyev, 19 ve 22 Haziran'da önce Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, sonra da sadrazama, çariçenin niyetinin Bâbıâli ile barış içinde yaşamak olduğunu ve İsveç'te nüfuzunu artırmak isteyen Fransa'nın Bâbıâli'yi kışkırttığını anlattı. Ayrıca Nepluyev sadrazamdan İsveç temsilcisi ile sert bir şekilde konuşulmasını istedi. Sadrazam ise Celsing ve Desalleurs'ün söylediklerinin bir kulağından girip, diğerinden çıktığını söyledi. Daha sonradan da reisülküttap, sadrazamın İsveç elçisi ile görüştüğünü de bildirdi.[132] Nepluyev'in yanı sıra, Porter da başka bir vesileyle görüştüğü Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, İsveç'in yönetim şekli değişmediği için Kuzey'deki barışın devam edeceğini rapor etti. Ayrıca oradaki huzurun Britanya kralının müdahalesi ile tesis edildiğini belirterek Bâbıâli'yi rahatlatmaya çalıştı. Tercüman da cevap olarak Bâbıâli'nin tek isteğinin barış içinde yaşamak olduğunu bildirdi. Porter, tercümana, üstlerini barış kisvesi altında düzensizlik ve karışıklık çıkartacak olanlar hakkında uyarmasını tavsiye etti. Bu aşamaya kadar mesele Porter'ın arzu ettiği yönde gelişmişti. Bir taraftan da Fransız ve İsveçlileri destekleyen Şeyhülislâm Ebuishakzâde Esad Efendi'nin azledilmesi Porter'ın elini güçlendirdi.[133]

İşler Porter'ın istediği yönde giderken Rus vekilinin Porter'a verdiği bir haber elçinin huzurunu kaçırdı. Porter'ı ziyaret eden Nepluyev, ona Desalleurs'ün faaliyetleri hakkında bilgi verdi. Zira Desalleurs, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, kuzeydeki meselelerin bitmediğini ve Finlandiya sınırındaki Rus birliklerinin İsveçlileri çok tedirgin ettiğini bildirmişti. Diğer yandan Fransız elçisi bu birlikler yüzünden İsveç'in büyük bir askerî masrafa girmek zorunda kaldığını da rapor etmişti. Ayrıca Desalleurs, tercümana, İsveç'te yönetim şeklinin değiştirilmesi için yapılan çalışmaların gerçek olduğunu ve Bâbıâli'nin her ihtimale karşı hazırlıklı olması gerektiğini iletmişti.[134]

Nepluyev'in vermiş olduğu kötü haber yalnızca bununla sınırlı değildi. Rus temsilcisi hem Porter'a hem de Penkler'e, Rusya'nın İsveç'e saldırma niyetiyle ilgili olarak, devletinin Osmanlı sınırında 30 bin adamı olduğunu ve bunun da Bâbıâli'yi korku içinde tutmaya yeteceğini söyledi.[135]

[132] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Temmuz 1749 (BNA SP 97/34).
[133] Porter'dan, Bedford düküne, 25 Ağustos 1749 (BNA SP 97/34).
[134] Porter'dan, Bedford düküne, 25 Ağustos 1749 (BNA SP 97/34).
[135] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).

Bu beklenmedik gelişme Porter ve Penkler'in yeni tedbirler almasına yol açtı. Porter ve Penkler, Nepluyev'in kayıtsızlığından[136] ve ağızından kaçırdığı bazı bilgilerin Türk tarafını kızdırabileceğinden endişe etmekteydiler. Bu yüzden Rusya'nın İsveç'e yapacağı olası bir saldırıyı meşru göstermek için Osmanlı hükümetini bilgilendirmeye karar karar verdiler. Porter ve Penkler, Bâbıâli'ye, İsveç'te yönetim şeklinin değiştirilmesi için toplantılar yapıldığını ve entrikalar tertip edildiğini anlattılar. Ayrıca rejim değişikliğinin Nystad Antlaşması'na göre savaş sebebi olarak yorumlanabileceğini ve netice itibariyle Rusya'yı savaşa zorlayabileceğini bildirdiler.[137]

Bu son gelişmeler Porter'ı son derece endişelendirdi. Zira her ne kadar saray her zaman barışa meyyal olsa da, Bâbıâli ve Rusya arasında ölümcül bir nefret vardı. Britanya elçisi asker ve ulemanın tahrik olması neticesinde işlerin nereye varacağını kestiremiyordu. Porter'a göre baharda, bir Kuzey Savaşı başladığı zaman Bâbıâli'nin ne yapacağını hiçbir fâni öngöremezdi.[138]

Porter aynı zamanda Viyana'dan, Prusya ve Fransa adına İstanbul'da bir müzakere yürütüldüğüne dair istihbarat aldı. Elçi bunun üzerine 13 Eylül'de Penkler ve Nepluyev ile bir görüşme yaptı. Penkler, Porter'a ve Nepluyev'e Desalleurs'ün, sadrazamın, Rus vekili ile görüşmesini Avrupa'ya çok farklı aktardığını belirtti. Desalleurs'ün raporuna göre sadrazam, 22 Haziran 1749'da Rus vekili ile çok sert bir konuşma yapmıştı. Fransız elçisi, sadrazamın Celsing'e, İsveç saldırıya uğradığı takdirde Bâbıâli'nin yardım göndereceğine dair teminat verdiğini rapor etmişti. Ayrıca Desalleurs, Prusya kralının İstanbul'a bir temsilci göndermesi gerektiğini, Bâbıâli, Fransa, İsveç ve Prusya arasında gerçekleşecek bir ittifakın Rusya'yı dizginleyebileceğini ve bu şekilde Lehistan'ın da Rus askerlerinden kurtulacağını Fransa'ya bildirmişti.[139] Ancak Porter gerçeğin Desalleurs'ün aksettirdiğinden çok farklı olduğunu biliyordu. Zira Porter, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanından ve başka kaynaklardan Bâbıâli'nin Rusya ile barışı sürdüreceği haberini almıştı.[140] Genel olarak, Desalleurs'ün planlarını abartılı bulan Porter'a göre şu an için en tehlikeli proje Prusya kralının, İstanbul'a bir temsilci göndermesi ve Prusya'nın Bâbıâli ile iletişim kurmasıydı.[141] Porter'ı rahatlatan husus ise

[136] Porter, Rusya'nın, Bâbıâli ile çıkacak olan muhtemel bir savaşa Avusturya'nın da müdahil olacağını, bu şekilde en iyi Osmanlı birliklerinin ganimetin bol olduğu Macaristan'a gideceğini ve bu şekilde de Rusların daha rahat hareket edebileceklerini söylemiştir.
[137] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).
[138] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).
[139] Porter'dan, Bedford düküne, 21Eylül 1749 (BNA SP 97/34).
[140] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).
[141] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).

Hıristiyan âlemindeki herhangi bir gelişme hakkında Bâbıâli'nin kendisine tavsiye veya bilgi almak için başvuracak olmasıydı. Porter, Bâbıâli'ye Celsing'in bazı hamleleri hakkında bilgi verdi. Ayrıca Britanya elçisi Türk devlet adamlarını, Prusya ile yapılacak olan bir ittifakın, Osmanlı İmparatorluğu için son derece tehlikeli olacağı hususunda uyardı.[142]

Fransız ve İsveç cephesinin bu hamleleri ve bilhassa Prusya adına attıkları adım Britanya elçisini endişelendirdi. Bunun üzerine Porter, Penkler ve Nepluyev, Rus hükümetinin Stockholm'de okunmasını için yolladığı son beyannameyi Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına iletmenin en doğru yol olduğu hususunda mutabakata vardılar. Ayrıca sadrazamın, Celsing'e Bâbıâli'nin görüşünün çariçenin beyanına uyulması yönünde olduğunu söylemesini sağlamaya karar verdiler. Bu şekilde sadrazamın, Celsing'i İsveç'e bu minvalde bir mektup yazmaya zorlayacağını düşünmekteydiler.[143] Muhtemelen bu şekilde İsveç'in Bâbıâli'den destek alma umudunu tamamen sona erdirmeyi amaçlıyorlardı. Bu görev için seçilmiş olan Nepluyev, 22 Eylül 1749'de Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına gitti. Fakat burada işler hiç de Porter'ın beklediği gibi gitmedi. Zira Nepluyev, çariçenin Bâbıâli ile olan dostluğunun devamını istediğini, ama İsveç'te bir rejim değişikliğine Nystad Antlaşması gereği izin veremeyeceğini söyledi. Ayrıca Rus kapı kethüdası, Bâbıâli'nin, İsveçlileri uyarması ve onlara, çariçeye rejim değişikliği olmayacağı hususunda bir teminat vermelerini tavsiye etmesi gerektiğini belirtti. Tercüman da bunun nasıl bir teminat olduğunu ve bu sorunları kimin körüklediğini sordu. Aynı zamanda tercüman, başta Avusturya imparatoriçesi olmak üzere diğer güçlerin müdahalesinin işleri yatıştırmak için yeterli olup olmayacağını öğrenmek istedi. Nepluyev de bunun üzerine sarayının İsveç'e yaptığı beyannameden fazlasını bilmediğini belirtti. Rus temsilcisi bütün sorunların, yaptıkları para yardımı neticesinde İsveçlilere her istediğini yaptıran Fransızlar tarafından çıkarıldığını da ifade etti. Mutavassıt olarak

[142]Celsing'in İstanbul'daki faaliyetlerine dair Avrupa'da yayılan dedikodular bilhassa Viyana'yı endişelendirmişti. Gelen bazı haberler neticesinde, Avusturya Başvekili Kont Uhlefeld, oradaki İsveç vekili olan Kont Barh'a, Celsing'in sadrazam nezdinde attığı bazı adımlar hakkında şikayetlerde bulunmuştu. Buna göre Celsing, sadrazama, İsveç'e karşı Rusya, Büyük Britanya, Danimarka ve Avusturya arasında Hannover'de bir antlaşma yapıldığını ve Büyük Britanya kralının küçük oğlu Cumberland dükünün İsveç kralı olması hususunda mutabakata varıldığını belirtmişti. Bunun üzerine Celsing de böyle bir müzakere yürütmediği, ancak saldırıya uğradıkları takdirde savunma ittifakları olduğu Bâbıâli'den yardım beklemenin doğal olduğunu söyledi. Zira tek isteği buydu. Penkler de Viyana'ya böyle bir bilgiyi kendisinin de göndermediğini anlattı. Daha sonra bu meseleyi Porter'a açtı. Porter da onun yanlış bilgi aldığını ve böyle bir şeyden hiçbir zaman bahsedilmediğini ifade etti. Buna mukabil Porter, daha iyi bilgi almak için Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına ve başka bir kaynağına başvurdu. Onlar da böyle bir şeyin olmadığını söylediler. Porter'a göre bu işin arkasında Desalleurs'ten başkası yoktu. Porter'dan, Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).

[143] Porter'dan, Bedford düküne, 21Eylül 1749 (BNA SP 97/34).

da Kuzey'de barışı isteyen uzak bir gücü istediklerini ve bunun kim olacağına St. Petersburg'un karar vereceğini söyledi. Nepluyev büyük miktarda savaş masrafı yaptıklarını ve yalnızca barış sevgilerinden dolayı henüz savaşa dönük bir adım atmadıklarını belirtti. Bunun üzerine de tercüman Bâbıâli'nin tek amacının bütün komşularıyla barış içinde yaşamak olduğunu ifade etti.[144]

Nepluyev'in bu şekilde konuşması Bâbıâli'yi olduğu gibi muhtemelen Porter'ı da son derece kızdırdı. Ayrıca bu konuşma elçiyi zor duruma düşürdü. İş son derce nazik bir hâl almıştı. Nepluyev ile tercümanın görüşmesinden sonra reisülküttap Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırttı ve onun vasıtasıyla Porter'dan bilgi ve tavsiye istedi. İlk olarak Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, İsveç ve Rusya arasında savaşın çıkmak üzere olduğunu ve birlikte reisülküttaba gideceklerini söyledi. İki tercüman arasındaki görüşmede reisülküttabın, Nepluyev'in konuşmasına ne kadar öfkelendiği gözükmektedir.[145] Reisülküttap, Pisani'ye Rusya'nın gerçek niyetinin İsveç'e saldırma olduğundan endişelendiğini ve Nepluyev ile olan görüşmesinin endişelerini arttırdığını ifade etti. Abdullah Efendi iki tarafın da dostu olan Büyük Britanya kralının vekilinin düşüncelerini istediğini söyledi. Ayrıca reisülküttap, bu mesele Britanya kralının yardımıyla çözüldüğü takdirde Bâbıâli'nin ona müteşekkir kalacağını söyledi.[146]

Bu görüşmenin içeriğini öğrenen Porter, reisülküttaba cevap verme sırasının kendine geldiğini gördü. Elçinin amacı Bâbıâli'ye, Nepluyev'in veremediği bilgileri vermek ve Rus meslektaşının arkasını temizlemekti. Porter, Abdullah Efendi'ye ilk olarak Bâbıâli'nin Büyük Britanya kralına duyduğu güven için teşekkür etti. Daha sonra elçi, efendisinin de tıpkı Osmanlı sultanı gibi Avrupa'daki barışı korumak istediğini, barış için umutlu olduğunu, Kuzey'deki barışın korunması için Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresa ile beraber hareket ettiğini ve çariçenin de barışa meyyal olduğunu bildirdi. Bununla beraber Porter, Nepluyev'in amacının Bâbıâli'ye bir güven nişanesi vermek olduğunu ve kendisinin de Kuzey meseleleri konusundaki bilgileri ondan aldığını belirtti. Elçi son olarak da Bâbıâli'nin İsveç'e, rejim değişikliğinin olmayacağına dair çariçeye teminat verilmesi hususunda tavsiyede bulunması gerektiğini bildirdi. Zira Porter'a göre İsveç'in çariçenin taleplerini kabul etmesi ile ancak bu sorunlar çözülürdü.[147] Porter

[144] Porter'dan, Bedford düküne, 3 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[145] Zira Pisani, meslektaşını, kendisiyle birlikte reisülküttabın yanına girmeye davet ettiğinde dîvân-ı hümâyun tercümanı bunu reddetti Porter'dan, Bedford düküne, 3 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[146] Abdullah Efendi, derhal Porter'dan durumu Londra'ya bildirmesini istemişti. Porter'dan, Bedford düküne, 3 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[147] Porter'dan, Bedford düküne, 3 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).

ayrıca, Bâbıâli ile Celsing'in son görüşmesinden sonra, Desalleurs'ün, Avrupa'ya Osmanlıların, bir saldırıya uğraması hâlinde İsveç'e yardım edeceğine ve Bâbıâli'nin başka Hıristiyan devletlerle de yeni antlaşmalar yapacağına dair haberler yaydığını da belirtti. Porter'ın anlattıklarından ve özellikle Nepluyev'in söylediklerini izah etmesinden reisülküttap son derece memnun oldu. Bununla birlikte Abdullah Efendi, Celsing'in, İsveç'in Rusya'ya verebileceği her şeyi verdiğini, buna rağmen çariçenin hâlâ veliaht prens ve ülkesinden daha fazlasını istediğini söylediğini belirtti. Ayrıca Nepluyev'in de kesin olarak Rusya'nın İsveç'ten ne talep ettiğini bilmediğini ve Bâbıâli'nin de Rusya'nın İsveç'e saldırmak için bir bahane aradığı sonucuna vardığını söyledi. Abdullah Efendi, Bâbıâli'nin İsveç'e yardım edeceğini ve yeni ittifaklar yapacağını ise inkâr etti. Reisülküttap, Porter'a bu sorunları çıkaranların kim olduğunu bilip bilmediğini sordu. Porter, Prusya ve Fransa krallarının Bâbıâli'yi yanlarına çekmek için bu sorunları çıkardıklarını ve Türk devlet adamlarının buna dikkat etmesi gerektiğini ifade etti. Porter'ın bu uyarısından sonra reisülküttap konuyu değiştirdi ve elçiye Bâbıâli'nin Avusturya'ya güvenip güvenemeyeceğini sordu. Ayrıca imparator ve imparatoriçenin Bâbıâli'ye karşı tutumları hakkında bilgi istedi. Porter hiç tereddüt etmeden Avusturya'nın Bâbıâli ile dostluğu korumak istediğini söyledi.[148]

Porter'ın çariçenin barışçıl eğilimleri hakkında söyledikleri o an için doğruydu. Zira çariçe, müttefiklerinin, İsveç'e silahlı bir müdahaleyi takdir etmediklerini görerek, birliklerini Finlandiya sınırında tutmaya karar vermişti. Ayrıca taht değişikliğinde de müttefiklerine danışmadan savaş kararı almayacaktı.[149] Ancak hiçbir şekilde İsveç'te anayasa değişikliğine izin vermeyecekti.

Porter'ın tavsiyelerinden sonra Bâbıâli, Celsing'e İsveç'in, çariçeye rejim değişikliğinin olmayacağı hususunda teminat vermesi gerektiğini bildirdi.[150] Fakat Porter, bununla da yetinmeyip, Bâbıâli ve İsveç arasındaki savunma ittifakını hükümsüz kılmaya çalıştı. 10 Ekim 1749'da Avrupa'dan mektupların gelmesi üzerine reisülküttap, Kuzey'deki işlerin ahvalini öğrenmek için Porter'a başvurdu. Porter da her şeyin sakin olduğunu ve çariçenin barışı sürdürmeye kararlı olduğunu söyledi. Bu arada Porter, kendisine Londra'dan gelen bir istihbaratı sordu.[151] Buna göre 22 Haziran 1749 tarihli görüşmede Rus vekiline, Bâbıâli'nin İsveç ile ittifakına ve antlaşmasına bağlı kalacağı

[148] Porter'dan, Bedford düküne, 3 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[149] Hyndford kontundan Newcastle düküne, 11 Eylül 1749 (BNA SP 91/50).
[150] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ekim 1749. (BNA SP 97/34).
[151] Bedford dükünden, Porter'a,18 Ağustos 1749 (BNA SP 97/34).

söylenmişti. Reisülküttap da bunu şiddetle reddetti ve görüşmede ne ittifak ne de antlaşma sözcüğünün telaffuz edildiğini söyledi. Ayrıca Abdullah Efendi, Porter'dan, çabaları ve verdiği tavsiyeler için krala bir teşekkür mektubu yazmasını istedi.[152] Bu görüşme Porter'a, Bâbıâli'yi İsveç'e karşı kışkırtmak için iyi bir fırsat verdi. Porter, reisülküttaba, Bâbıâli ile İsveç arasında yapılan savunma antlaşmasının çok kötü sonuçlar doğurduğunu söyledi. Ayrıca elçi, İsveçlilere, kesin olarak Bâbıâli'yle ilgili hiçbir beklentiye girmemelerinin bildirilmesi gerektiğini belirtti. Buna ek olarak Porter, Bâbıâli'nin İsveç'e, açık bir şekilde herhangi bir rejim değişikliği olmayacağına dair çariçeye bir teminat verilmesi hususunda tavsiyede bulunmasının zarurî olduğunu da ileri sürdü.[153] Reisülküttap da İsveçlilerle yapılan antlaşmanın yanlış bir hareket olduğunu kabul etti. Daha sonra Porter'a gelen Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, reisülküttabın, Porter'ın, İsveç'in rejim değiştirmeyeceğine dair çariçeye teminat vermesi hakkındaki görüşlerini doğru bulduğunu belirtti.[154]

Reisülküttap ve Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile yaptığı bu görüşmeler Porter'ı memnun etmişti. Zira bu şekilde Bâbıâli'nin kendisine ve hükümetine duyduğu güveni gördü.[155] Bu görüşmelerden sonra Porter, Penkler ve Nepluyev'e reisülküttap ve tercüman ile konuşmalarını bildirmeye gitti. Avusturya ve Rus vekilleri de Porter'ın görüşmelerinden duydukları memnuniyeti ifade etmekten geri kalmadı. Nepluyev hararetli bir şekilde teşekkürlerini iletirken, Penkler de Porter'ın Bâbıâli'nin güvenini kazandığını düşünmekteydi.

Porter'ın tavsiyesine neticesinde Bâbıâli, İsveç'e açık ve güçlü bir beyanda bulunmayı düşündü ama bunu yapmak için ilk önce Celsing'in bir hamle yapmasını beklemeyi seçti. Bir yandan da Porter'ın karşısındaki hizip de boş durmuyordu. Desalleurs, Babıali'ye Panin'in Stockholm'deki beyanın tehditkâr ifadeler içerdiğini ve İsveç başvekili Kont Tessin'in rejim değişikliği girişimlerini inkâr ettiğini aktarmıştı.[156] Desalleurs aynı zamanda daha kesin sonuçlar elde edebilmek için Bâbıâli yerine saraya

[152] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[153] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[154] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[155]Tercüman İsveç ile antlaşmanın, bütün Bâbıâli'nin memurlarının aksi yönde tavsiyesine rağmen Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi tarafından yapıldığını ve şimdi de bundan kurtulmak istediklerini söyledi. Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1749. (BNA SP 97/34).
[156] Desalleurs'ün Bâbıâli'ye bildirdiğine göre Tessin, böyle bir değişikliğe kendisinin de karşı olduğunu bildirmişti. 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).

başvurmaya çalışmış ama bu hareketi Bâbıâli tarafından hoş karşılanmamıştı.[157] Diğer yandan Celsing de Nystat Antlaşması'nın meşhur yedinci maddesini Bâbıâli'ye sundu[158] ve defaatle, Rusya'nın tehditlerine karşı İsveç'in tek dayağının Bâbıâli olduğunu söyledi. Ancak Bâbıâli, İsveç'e karşı tavrını değiştirmedi.[159] Bununla beraber Desalleurs ve Celsing, Porter'ın hamlelerini Bâbıâli'yi İsveç ve Prusya ile ittifaka sokmaya çalışarak dengelemek istiyorlardı.[160] Ayrıca, Bâbıâli'yi sınırlardaki birliklerini artırması için teşvik ediyorlardı. Amaçlarını gerçekleştirebilmek için Desalleurs bütün ticarî faaliyetlerini Fransız tüccarların eline bıraktı ve kendini tamamen siyasî meselelere verdi.[161]

Kış yaklaşırken Finlandiya sınırındaki Rus birliklerinin kışlalara çekilmeleri ve Moskova ve Stockholm arasında kuryelerin gidip gelmesi Bâbıâli'yi birazcık olsun rahatlattı ama baharda ne olacağını kimse bilemezdi.[162] Avrupa'dan mektupların gelmesi üzerine Nepluyev, Porter'dan Bâbıâli'ye, her şeyin İsveçlilerin, çariçeye anayasanın değişmeyeceğine dair teminat vermesine bağlı olduğunu söylemesini istedi. Talimatlarına göre, Rus vekili ile uyum içinde olması gereken Porter da reisülküttap kendisine bilgi için başvurduğunda bunu ve daha fazlasını yapacaktı.[163]

Reisülküttap ile konuşmasında Porter ilk olarak sadrazam ve Nepluyev arasında yapılan 22 Haziran 1749 tarihli görüşmenin Avrupa'da nasıl farklı yansıtıldığını anlattı.[164] Daha sonra, kalıcı bir barış isteyen Bâbıâli'nin İsveçlilerin cesaretlerini kırması gerektiğini söyledi. Reisülküttap da Porter'ın söylediklerini haklı buldu ve bu tavsiyeye uyacaklarını bildirdi. Porter aynı zamanda, Penkler'den, rejim korunduğu takdirde çariçenin İsveç'e savaş ilân etmeyeceği beyanında bulunduğuna dair aldığı istihbaratı da iletti. Bunun üzerine reisülküttap söylenenlerden tatmin oldu. Porter ayrıca, Bâbıâli'ye gelen II. George'un Kuzey'deki barışı bozmak için Avusturya ve Rus vekilleri ile Hannover'de müzakerelerde bulunduğu haberlerini tekzip etti ve bilâkis kralının barış için uğraştığını iddia etti. Reisülküttap da bu haberden son derece memnun oldu. Abdullah Efendi, elçiye bu tür haberlere kulak vermediğini belirtti ama Porter'ın yine de

[157] Porter sarayın hiçbir şekilde savaşa meyyal olmadığını ve sarayın ne içinde ne de dışında hiç kimsenin savaştan konuşmaya cesaret edemediğini yazmaktadır. Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[158] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[159] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749 (BNA SP 97/34).
[160] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749 (BNA SP 97/34).
[161] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749 (BNA SP 97/34).
[162] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749. (BNA SP 97/34).
[163] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749. (BNA SP 97/34).
[164] Bunun Londra'daki yansıması için bk. Bedford dükünden, Porter'a, 18 Ağustos 1749 (BNA SP 97/34)

bir takrir vermesini istedi. Porter bu isteğe uydu. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da Porter'a bu hareketin Bâbıâli'yi çok tatmin ettiğini belirtti.[165]

Bâbıâli'ye sunduğu ittifak teklifleri kabul edilmeyen Desalleurs kolay vazgeçmeyecekti. 9 Aralık 1749 tarihinde sadrazamdan bir randevu koparabildi ama Bâbıâli, Desalleurs'ten önce Porter'ın fikirlerini almaya karar vermişti. 8 Aralık 1749'da reisülküttap, Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırttı. Pisani, reisülküttaba gittiğinde onu Fransız tercümanı ile görüşme yaparken buldu ve görüşmesini Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile yaptı. Tercüman, Pisani'ye 17 Ekim 1749 tarihli bir gazete haberi gösterdi. Buna göre Londra hükümeti İsveç ve Danimarka'nın hareketlerini izlemekte ve bir yandan da Fransa, Prusya ve İsveç ittifakını dengelemek için Avusturya ve Rusya ile ittifak projeleri yapmaktaydı. Pisani de bunları tamamen inkâr ederek, Porter'ın, kralın emri doğrultusunda bu haberleri tekzip ettiğini ve buradaki tek amacın Bâbıâli'yi, Fransa'nın öngördüğü ittifaklara çekmek olduğunu belirtti.[166] Dîvân-ı hümâyun tercümanı da şimdiye kadar bu yönde bir teklifin gelmediğini ama ertesi gün Fransız elçisinin ne diyeceğini göreceklerini ifade etti. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanından sonra Pisani, reisülküttaba gitti. Abdullah Efendi ona Porter'ın yeni bir haber alıp almadığını ve efendisinin takririnin muhtevasına güvenip güvenemeyeceğini sordu. Zira Bâbıâli Porter'a güvenmekteydi ama gelen istihbarata göre Rus birlikleri hareket hâlindeydi ve Kuzey'de işler hâlâ belirsiz bir vaziyetteydi. Pisani de Porter'ın takririndeki muhtevanın kesinlikle doğru olduğunu ve efendisinin kralın emriyle, yalnızca Bâbıâli'yi tehlikeli ittifaklardan korumak için böyle bir beyanda bulunduğunu bildirdi. Reisülküttap, Nepluyev'in, Kuzey'deki barışa dair Bâbıâli'nin söylediklerine tatmin edici bir cevap vermediğine şaşırdığını, İsveçlilerin ise nazik bir cevap verdiğini ve Celsing'e, Nepluyev'e söylenenden fazlasının söylenmediğini belirtti.[167] Reisülküttap daha sonra Pisani'ye, Rusya'nın gücü hakkındaki fikrini sordu. Pisani her ne kadar bu işlerden anlamadığını ve bu konuyu Porter'a sorması gerektiğini belirtse de, reisülküttabın ısrarı üzerine Rusya hakkındaki görüşlerini bildirmek zorunda kaldı. Pisani, Rusya'nın büyük bir güce sahip olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun da büyük güce sahip olmasına rağmen Rusya'nın daha avantajlı bir konumda olduğunu söyledi. Bu yüzden de Bâbıâli'nin Rusya ile olan dostluğunu koruması gerektiğini ifade etti. Pisani, ayrıca Rusya aleyhinde yapılan bütün teşviklerin Bâbıâli'yi, İsveç ve Prusya ile sonuçları çok

[165] Porter'dan, Bedford düküne, 21 Kasım 1749 (BNA SP 97/34).
[166] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[167] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).

tehlikeli olabilecek bir ittifaka çekme amaçlı olduğunu söyledi.[168] Reisülküttap da Pisani'nin söylediklerinin doğruluğunu kabul etti ve Bâbıâli'nin niyetinin barış olduğunu söyledi. Abdullah Efendi, Pisani'den bu görüşmeyi Porter'a iletmesini ve elçinin fikirlerini öğrenmesini istedi.[169]

Bâbıâli'ye bu hususta daha yeni takrir sunmasına rağmen aynı meseleyle ilgili kendisine başvurulmasına şaşıran Porter, reisülküttaba düşüncelerini aktarmadan önce Nepluyev ve Penkler ile görüştü. Daha sonra da Desalleurs'ün sadrazam ile görüşmesinden önce reisülküttaba düşüncelerini iletti. Porter, kralın vasıtasıyla Rusya'nın barışçıl bir temayüle sahip olduğunu, bunun devam edeceğine inandığını, aksi yöndeki her söylemin Bâbıâli'nin şüphelerini arttırmak için ortaya atıldığını belirtti. Porter, buradaki amacın Bâbıâli'yi, Fransa, İsveç ve Prusya ile bir ittifaka çekmek olduğunu da öne sürdü. Elçi ayrıca Bâbıâli'nin böyle bir teklifi kabul ettiği takdirde bunun hiçbir işine yaramayacağını da belirtti.[170] Elçi, bu sebepten bu tür antlaşma tekliflerine kulak verilmemesi gerektiğini söyledi. Zira İsveç ile yapılmış olan savunma antlaşması Bâbıâli için yeterince örnek teşkil ediyordu. Porter, Abdullah Efendi'ye, Desalleurs'ün cesaretlendirilmeyip, tekliflerinin soğuk karşılanmasını, ona olumsuz veya dolaylı bir cevap verilmesini salık verdi. Son olarak da bir veya iki gün içinde Hıristiyan âleminden haberler geldiğinde doğru haberleri vereceğini belirtti. Porter'ın vermiş olduğu bilgilere karşı reisülküttap da Bâbıâli'nin ne yapacağını bildiğini ve yanlış bir karar almayacağını bildirdi.[171]

Porter, Fransız ve İsveç hizbinin gazete haberiyle attığı adımı bertaraf ettiğini düşünüyordu ama hâlâ bazı hususlardan endişe etmekteydi. Porter, komşularından bir tehdit gelmediği sürece Bâbıâli'nin barış sistemini devam ettirmeye niyetli olduğundan emindi. Ancak Rusya, İsveç'e saldırdığı takdirde Osmanlı İmparatorluğu üçlü bir ittifakı düşünebilirdi. Elçi ayrıca Fransız elçisinin rüşvet dağıtmakta cömert olmasından da endişe duyuyordu.[172] Desalleurs'ün görüşmesinden önce Bâbıâli'yi uyaran Porter'ın bir sonraki adımı Fransız elçisinin sadrazamla ne konuştuğunu öğrenmek olacaktı.

Avrupa'dan mektuplar gelince, Reisülküttab Abdullah Efendi ile görüşen Porter, ilk önce Fransız elçisi ve sadrazam arasındaki görüşmenin içeriğini öğrenmeye çalıştıysa

[168] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[169] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[170] Bunun nedeni Porter'a göre Osmanlı İmparatorluğu ve diğer devletler arasında olan uzak mesafeydi. Porter ayrıca dinî sebeplere de dikkat çekmişti. Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[171] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[172] Porter'dan, Bedford düküne,14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).

da başarılı olamadı. Abdullah Efendi lâfı fazla uzatmadan Kuzey meselesinin ne durumda olduğunu sordu. Porter da her şeyin sütliman olduğunu ve birliklerin kışlalara çekildiğini bildirdi.[173] Britanya elçisi ayrıca Rusya'nın rejim değişikliği oluncaya kadar savunma pozisyonunda kalacağını belirtti. Elçi, Rusların bu yolu Britanya kralı sayesinde seçtiklerini söyledi. Reisülküttabın ağızından lâf almak isteyen Porter, ona Desalleurs'ün, sadrazamla olan son görüşmesinde Prusya kralı ve ittifaklar hakkında tekliflerde bulunduğundan şüphe duymadığını söyledi. Reisülküttap bunun doğru olduğunu ama bir değişiklik olmayacağını belirtti. Bu Porter'ı tatmin etmeyen bir cevaptı. Bunun üzerine şansını bir kere daha denemeye karar veren Porter, bu görüşmenin ertesi günü reisülküttaba, Desalleurs'ün Bâbıâli'ye üçlü ittifak teklifi sunduğunu bildiğini ve padişaha olan samimî ve gerçek sevgisini göstermek isteyen kralının da bu tür bir antlaşmanın kötü sonuçlar doğurmasından endişelendiğini belirtti. Reisülküttap da krala minnettar olduklarını ama endişeye mahal verecek bir durumun olmadığını söyledi.[174]

Porter'ın aldığı istihbarata göre Desalleurs, sadrazama Rusya'nın Bâbıâli için nasıl bir tehlike arz ettiğini abartılı bir şekilde anlatmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun, Prusya, İsveç ve Fransa ile anlaşarak kendini güvence altına alabileceğini ifade etmişti. Sadrazam da cevap olarak, Nepluyev ile olan 22 Haziran tarihli görüşmesine henüz Rusya'dan bir cevap almadığını ve bu yüzden de henüz Desalleurs'ün teklifi için bir şey diyemeyeceğini söylemişti. Netice itibariyle Desalleurs'ün beklemesi gerekiyordu.[175] Bu gelişmeler itibariyle Porter Bâbıâli'nin nasıl bir siyaset izleyeceğini, Kuzey'deki gelişmelerin belirleyeceği sonucuna vardı.[176]

Desalleurs'ten sonra adım atma sırası Celsing'e geldi. Celsing Desalleurs'ün, sadrazamla görüşmesinden iki gün önce bir takrir sundu. Celsing takririnde ilk önce ülkesinin, Bâbıâli'ye Rus vekiline, düşüncelerini bildirmesinden ve kendisine alâka göstermesinden dolayı müteşekkir olduğunu belirtmişti. Aynı zamanda Celsing, Osmanlı İmparatorluğu bir saldırıya uğradığı takdirde İsveç'in üzerine düşeni yapacağını da ileri sürmüştü. İsveç temsilcisi ülkesinin Fransa, Prusya ve Danimarka'dan yardım alacağını

[173] Porter'dan, Bedford düküne,23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[174] Porter'dan, Bedford düküne,23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[175] Porter'dan, Bedford düküne,23 Aralık 1749(BNA SP 97/34).
[176] Porter'dan, Bedford düküne,23 Aralık 1749. Bu arada Porter, Desalleurs ile görüşmüş ve Fransız elçisi de ona, Fransız hükümetinin, Paris'teki Britanya elçisine Fransa kralının Rusya ve İsveç arasındaki barışın devamından başka bir şey istemediğini söylediğini ifade etti. Porter kendi efendisinin de bunu istediğini ve Fransa kralının da bu hususta samimî olduğundan şüphe etmediğini söyledi. Ayrıca Porter, çariçenin gerçek niyetinin barışçıl olduğuna kani olduğunu da belirtti. Desalleurs de her şeyin barışçıl bir şekilde devam edeceği sonucuna varmıştı ama Porter, Fransız elçisinin bunun aksini istediğinden emindi. Porter'dan, Bedford düküne,23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).

da belirtmişti. Celsing takririnde ayrıca İsveç'in askerî gücü hakkında da bilgi verdi. Buna göre İsveç'in 90 bin askeri, 30 savaş gemisi ve 70 tane de yarım kadırgası vardı. Celsing ayrıca Fransa'nın gerektiği takdirde para yardımını arttıracağını da belirmişti. Son olarak da Celsing, Bâbıâli'nin desteğini beklediklerini ifade etmişti. Kendisi de 20 Aralık 1749'da sadrazam Seyyid Abdullah Paşa'nın huzuruna kabul edildi. Porter, kesin bilgiye sahip olmasa da Celsing'in takririnin muhtevasından bahsettiğini düşündü. Fakat Porter, Bâbıâli'nin İsveç'i cesaretlendirecek bir cevap vermediğine emindi.[177] Ancak, Seyyid Abdullah Paşa'nın Celsing ile görüşmesi Porter'ı rahatsız etti. 22 Aralık'ta Porter, reisülküttaba, İsveç'in cesaretlendirilmemesi hakkındaki uyarılarına rağmen Desalleurs'ten hemen sonra Celsing ile görüşme yapılmasına son derece şaşırdığını bildirdi. Ayrıca bu tür bir hareketin, Avrupa'da büyük şüpheler yaratacağını ve Büyük Britanya kralının barışı koruma çabalarını sekteye uğratacağını ifade etti. Porter, gazete haberlerinde de olayın çok farklı yansıtılacağından endişelendiğini de aktardı.[178] Porter aynı endişeleri Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına da iletince, tercüman Porter'ın tavsiyesinin dinlendiğini ve hiçbir şekilde Bâbıâli'nin mevcut sistemini değiştirmeye niyetlenmediğini belirtti.[179] Nepluyev, reisülküttaba 22 Haziran 1749'da gerçekleşen görüşmeye ülkesinden dostane bir cevap alacağına şüphe duymadığını, ama her şeyin İsveçlilerin çariçeyi tatmin etmelerine bağlı olduğunu ifade etti. Ayrıca Rus kapı kethüdası çariçenin barışı düşündüğünü ifade etti.[180]

3 Ocak 1750'de Nepluyev, Seyyid Abdullah Paşa ile 22 Haziran'da yapmış olduğu görüşmeye Moskova'dan bir cevap aldı. Nepluyev, Porter'a Rusya'nın Bâbıâli ile Kuzey'deki barışın devamı hususunda mutabık olduğunu söyledi. Ancak Ruslar, Nepluyev'in çağırılmasını İsveç lehine atılmış bir adım olarak görmüşlerdi. Çariçe ayrıca1749 Kasım'ında Stockholm'deki elçisi Panin'e veliaht prensin anayasayı koruyacağına dair teminat vermesini isteme emri vermişti. Panin de bunu yapmış ve İsveç'ten anayasanın korunacağına dair teminat istemişti. Panin, ayrıca ülkesinin rejim dışında hiçbir şekilde İsveç'in iç işleriyle ilgilenmediğini de bildirmişti.[181] Rus hükümeti, Nepluyev'e bu bilginin, doğrudan sadrazamdan bir görüşme isteyerek mi yoksa Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı vasıtasıyla mı iletileceği hususunda Porter ve Penkler'e danışma

[177] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[178] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[179] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[180] Nepluyev, Celsing'in sadrazamla görüşmesinden bir gün önce reisülküttap ile görüşmüştü. Porter'dan, Bedford düküne, 23 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[181] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).

emri verdi. Porter ve Penkler Nepluyev'e, tercüman ile görüşmesini tavsiye ettiler. Nitekim 12 Ocak 1750'de Nepluyev Dîvân-ı Hümâyûn tercümanıyla görüşerek, çariçenin İsveç'teki veraset sistemini garanti altına alma teklifinin âdil olduğunu belirtti. Çariçenin veliaht prensi süreceğine dair iddiaların Fransızlar, Prusyalılar ve İsveçliler tarafından hem İstanbul'da hem de Avrupa'da yayıldığını ifade etti. Rus temsilcisi ayrıca İsveçlilerin Bâbıâli tarafından desteklendiklerini iddia ettiklerini bildirdi. İsveç'e verilmiş herhangi bir yardım sözünü tamamen reddeden tercüman ise çariçenin teklifinin âdil olduğunu kabul etti ama Nystat Antlaşması'na göre onun gerekmediği ve çağırılmadığı sürece İsveç'in yönetimine müdahale edemeyeceğini söyledi. Tercüman ayrıca Bâbıâli'nin, Prusya kralı ile antlaşma yapacağı iddiasına ise güldü ve ülkesinin barışı bozma gibi bir niyetinin olmadığını söyledi.[182]

Bu görüşmeden sonra reisülküttap, Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırttı ve Nepluyev'in son görüşmede söylediklerinin bir suretini büyük bir gizlilik şartıyla verdi. Buna göre Rusya da Bâbıâli ile kuzeyde barışın korunması hususunda mutabıktı ve çariçenin İsveç'in topraklarında gözü yoktu. Ayrıca iyi niyetini göstermek için hükümet şeklinin teminat altına alınacağı yeni bir antlaşma teklifinde bile bulunduğunu belirtmişti. Ezcümle, Nepluyev'in söylediklerine göre Rusya'nın tek arzusu İsveç'teki mevcut anayasanın ve hükümet şeklinin korunmasıydı.[183]

Rusya'nın bu şekilde İsveç'teki mevcut hükümet şeklinin korunması karşılığında veliaht prensin tahta geçişine izin vereceği gözükmekteydi. Fakat Nepluyev'in bu söylediklerinin içeriğini Bâbıâli'ye izah etmek Porter'a kaldı.

Porter, Nepluyev'in bu söylediklerini okuduktan sonra içeriğini Bâbıâli için daha makul bir hâle getirmeyi amaçladı. İlk olarak reisülküttaba böyle bir müzakereyi duyduğunu ama çariçenin bu teklifinin saldırgan veya İsveç'in onuruna halel getiren bir muhteva taşımadığını söyledi. Daha sonra da bu teklifin İsveç'in hâlihazırda uygun gördüğü antlaşmaları yenilemekten başka bir şey olmadığını ve barış arzulayan Bâbıâli'nin Büyük Britanya kralına güvenebileceğini belirtti. Elçi ayrıca Bâbıâli'ye, İsveçlilere kesin olarak barıştan başka bir şey düşünmemelerini söylemesini ve onları cesaretlendirmemesini tavsiye etti. Zira ancak bu şekilde efendisinin çabalarının işe yarayacağını ifade etti.[184] Porter ayrıca, Bâbıâli'nin son iki görüşmesinin şüpheler yarattığını ve Desalleurs'ün, Fransa ve bilhassa da Prusya lehine yaptığı müzakereleri

[182] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[183] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[184] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).

devam ettiği takdirde hem Bâbıâli'nin hem de Avrupa'nın barışının tehlikeye gireceğini söyledi.[185] Reisülküttap da Porter'ın söylediklerini çok müteşekkir bir tavırla dinledi ve Nepluyev'in söyledikleri hakkındaki yorumunun da âdil olduğunu ifade etti. Reisülküttap ikinci meseleyle ilgili olarak Celsing ile daima Porter'ın öne sürdüğü şekilde konuştuklarını ve bunu yapmaya devam edeceklerini söyledi. Abdullah Efendi ayrıca Porter'ın, kralına Bâbıâli'nin barışı koruyacağını yazmasını istedi.[186]

Desalleurs ise Bâbıâli'ye Rusya ve İsveç arasında tavassut girişiminde bulunmayı ve Nystat değil de Abo Antlaşması'nı temel alan yeni bir antlaşma önermeyi teklif etti. Ayrıca Türk devlet adamlarına, Bâbıâli'nin Rusya'dan iki tarafın da birbirinin iç işlerine karışmamasını ve Rus birliklerinin Finlandiya sınırından çekilmesini istemesini teklif etti. Celsing de aynı şeyi yaptı ama Bâbıâli bu tavassut teklifine olumlu yanıt vermedi.[187]

1750 Şubat'ında Avrupa'dan mektuplar gelince reisülküttap bir kere daha Porter'a ne haberler geldiğini sordu. Porter da St. Petersburg hükümetinin Stockholm'deki vekilleri Nikita Panin'e verdiği emrin muhtevasını iletti. Buna göre Panin, iki ülke arasında barışın korunması için yeni bir madde eklenmeden Nystat ve Abo Antlaşmaları'nın yenilenmesini İsveç hükümetine teklif edecekti. Aynı zamanda Panin, İsveç, mevcut anayasanın korunacağına dair garanti verdiği takdirde Rusya'nın da veliaht prensin veraset hakkının garantörü olacağını ileri sürmüştü. Porter bu yöntemin Büyük Britanya ve Avusturya tarafından önerildiğini ifade etti. Britanya elçisi Bâbıâli'nin de İsveç'e bu metodun kabulü yönünde bir tavsiye vermesi gerektiğini söyledi.[188] Reisülküttap, Porter'ın söylediklerinin ilk kısmını haklı ve âdil bulduğunu ama ikinci kısımda tam olarak neyi kastettiğini anlayamadığını söyledi. Porter da Bâbıâli'nin görüşünün, Rusya'nın teklifinin kabulü yönünde olduğunun Celsing'e söylenmesi gerektiğini bildirdi. Porter'ın söylediklerinin "ağırlığını hisseden" reisülküttap, konuyu sadaret kethüdasına danışacağını söyledi.[189]

Celsing ise Bâbıâli'ye İsveç'in, Rusya'nın yeni bir antlaşma teklifini kabul etmeyeceğini bildirdi. 16 Şubat 1750'de Abdullah Efendi, Celsing'in tercümanına, Rusya'nın önerdiği planın âdil ve makul bir plan olduğunu ifade etti. Zira bu plân yalnızca eski antlaşmaların yenilenmesinden ibaretti. Müteakip görüşmelerde İsveç tarafı, Rusya'nın, sunduğu teklifin uygulanamaz olduğunu bildiğini ve İsveç'e saldırmaya

[185] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[186] Porter'dan, Bedford düküne,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[187] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[188] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[189] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).

bahane aradığını bildirdi. Celsing Nystad Antlaşması'nı kabul edemeyeceklerini bildirdi.[190]

Celsing'in öne sürdükleri Türk devlet adamlarını etkiledi. Bu gelişmeler üzerine Bâbıâli'de bir takım toplantılar gerçekleşti. Toplantı sonucunda Türk idareciler Porter'dan Rusya'nın gerçek niyeti ve Nystad Antlaşması'nın yedinci maddesinin gerçek anlamı hakkında bilgi vermesini istediler. Porter da İsveç sarayının yeni bir şey vermeyeceğini ve veliaht prensin tahta geçişini garanti etmek suretiyle taviz veren tarafın Rusya olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Porter, Bâbıâli'nin Celsing'e aynı tutumu göstermeye devam etmeye karar verdiğini gözlemledi. Elçi, Türk devlet adamlarının Celsing'e, çariçenin tekliflerinin İsveç tarafından kabul edilmesi gerektiğini söyleyeceğini düşündü. Nitekim daha sonra reisülküttap, Porter'a İsveç temsilcisine yalın bir şekilde Rusya'nın teklifinin kabul edilmesi gerektiğinin söylendiğini aktardı.[191]

Porter bu girişimlerden Bâbıâli'nin İsveç ile yaptığı savunma ittifakından kurtulmak istediği sonucuna vardı. Bâbıâli'nin Celsing'e karşı attığı adımın hem onun hem de Desalleurs'ün faaliyetlerini durduracağını umuyordu.[192] Fakat Porter'ın umduğu gerçekleşmeyecekti.

Bâbıâli, Abo Antlaşması'nı inceledi ve İsveç'teki, rejimin korunacağına dair bir ifade bulamadı. Ancak Bâbıâli yine de İsveçlilerin, Rusya'nın sunduğu teklifleri kabul etmesi gerektiğini Celsing'e bildirdi.[193] Bununla beraber, 13 Mart 1750'de İsveç tercümanı, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına İsveç'in endişelerine karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun kayıtsız kalmasına şaşırdığını belirtti. Ayrıca Bâbıâli'nin, Şansölye Bestuzhev' yazacağı dostane ve saldırgan olmayan bir mektubun, İsveç'in çok işine yarayacağını da ifade etti. Bu bilgiyi öğrenen Porter da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, İsveçlilerin bu önerisinin reddedilmesi gerektiğini söyledi. Zira bu teklifin kabulü Bâbıâli için çok tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Tercüman da Porter'a bu tehlikenin görüldüğünü ve gerekenin yapıldığını bildirdi.[194]

1750'nin başlarında İsveç meselesi bir kere daha tehlikeli bir hâl aldı. Fransa daha önceden Rusya'ya, İsveç'te bir rejim değişikliğine izin verilmeyeceğine dair teminat vererek bu meseleyi nihayete erdirmeyi ummuştu. Ancak çariçe bu adımdan tatmin

[190] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[191] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[192] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[193] Porter'dan, Bedford düküne, 5 Mart 1750 (BNA SP 97/34).
[194] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Mart 1750 (BNA SP 97/34).

olmayıp, Londra'nın uyarılarına rağmen,[195] İsveç'teki elçisi Nikita Panin'e bir beyanda daha bulunmasını emretti. 4 Ocak 1750'da okunan beyannamede belirtildiğine göre Rusya, İsveç ile rejimin ve veraset sisteminin değişmediği takdirde yeni bir konvansiyon imzalamak istiyordu.[196] Ancak çariçe bu beyannamede İsveç'in bağımsızlığına ve itibarına zarar verecek şartlar öne sürmüştü. Bu beyannameye en büyük tepkiyi Prusya gösterdi. Londra'daki, Prusya elçisi Mösyö Klingraff, Rusya tarafından saldırıya uğradığı takdirde, İsveç'e yardım edeceklerini Londra hükümetine bildirdi.[197]

Bu gelişme Celsing'e yeni bir hamle fırsatı verdi. İsveç temsilcisi Nikita Panin tarafından Stockholm'de yapılmış olan 4 Ocak tarihli beyanı gösterdi. Türk idarecileri bu beyannameyi bir savaş ilânına benzettiler. Celsing ayrıca ülkesinin bu hususta bir müzakereye girmeyeceğini belirtti. Ayrıca İsveç temsilcisi Nystat Antlaşması'nın yedinci maddesinin niye antlaşmaya konulduğunu ve bu maddenin şimdi nasıl istismar edildiğini de Bâbıâli'ye anlattı. Desalleurs de, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına Celsing'i destekleyen argümanlar sundu.[198]

Celsing ve Desalleurs'ün bu hamleleri üzerine Bâbıâli, bir kere daha Porter'ın görüşüne başvurdu.[199]Porter hem reisülküttaba hem de dîvân-ı hümâyun tercümanına İsveçlilere karşı sergiledikleri tutumu sürdürmelerini ve Rusya aleyhine söylenenlere kulak vermemelerini tavsiye etti.[200]

Porter'ın bu tavsiyesi Türk devlet adamları tarafından makbul karşılandı. Zira Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı tarafından hem Porter'a hem de Penkler'e, Bâbıâli'nin Celsing'e, ülkesinin çariçeye istediğini vermesini ve savaştan sakınmasını söyleyeceğine dair teminat verildi.[201] Ayrıca Porter'a gelen son bilgiye göre, reisülküttap, sadaret kethüdası, sadaret mektupçusu ve büyük tezkireci toplantı yapmışlardı. Bu toplantıda da İsveçlilere, bir şekilde savaştan kaçınmak için yollar bulmalarının önerilmesi kararı verilmişti.[202]

Celsing, Türk devlet adamlarına Fransa, Danimarka ve Prusya gibi İsveç'in müttefiki olan devletlerin, Rusya'nın teklifinin reddedilmesini tavsiye ettiklerini aktardı.

---

[195] Britanya hükümeti Hydnford kontunun yerine tayin edilen Guy Dickens'a, çariçenin İsveç'e karşı tutumundan endişe ettiğini ve olası bir savaş durumunda Rusya'yı yalnız bırakacağını bildirmişti. II. George'dan Guy Dickens'a, 24 Ağustos 1749 (BNA SP 91/51)

[196] *The London Magazine or Gentelman's Monthly Intelligencer*, c. XIX, Londra 1750, s. 95

[197] Newcastle düküden Guy Dickens'a 16 Mart 1750 (BNA SP 91/51)

[198] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Mart 1750 (BNA SP 97/34).

[199] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Mart 1750. (BNA SP 97/34).

[200] Porter'dan, Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

[201] Porter'dan, Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

[202] Porter'dan, Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

İsveç temsilcisi ülkesinin Bâbıâli'den de bu tavsiyeyi beklediğini ifade etti.[203] Diğer yandan Celsing, ülkesi tarafından Bâbıâli nezdinde fevkalade elçi olarak tayin edildi. Bu gelişmeye Bâbıâli her ne kadar kayıtsız kalsa da Nepluyev bundan rahatsız oldu ve Porter'a endişelerini aktardı. Fakat Porter müzakereleri neticesinde İsveçliler ve Fransızların asla başarılı olamayacağını anlatınca Rus kapı kethüdası da rahatladı. Rus vekili de İsveçliler barışı bozmadıkları takdirde çariçenin savaşa girmeyeceğini söyledi.[204]

Nisan ayında Viyana'dan mektuplar geldiğinde, İngiliz elçisi reisülküttap ile bir kere daha görüşme yaptı. Porter, Kuzey'de barışın devam etmesi hususunda Büyük Britanya kralının görüşlerinin Osmanlı sultanı ile aynı yönde olduğunu ve çabalarını devam ettirdiğini belirtti. Porter ayrıca Bâbıâli'nin İsveçlilere umut vermemesinin ve onları cesaretlendirmemesinin çok gerekli olduğunu ifade etti. Porter'ın bu söyledikleri reisülküttabı son derece memnun etti. Abdullah Efendi, Porter'ın söylediklerini sadrazama rapor etti.[205]

Bâbıâli'nin gündemini bir yıldan uzun bir süredir işgal eden İsveç meselelerinde Porter şu ana kadar başarılı olmuş gibi gözüküyordu. Desalleurs ve Celsing'in Bâbıâli'den İsveç için somut destek alma çabalarına karşı Porter'ın sergilediği şiddetli muhalefet de etkili olmuş olmalıydı. Porter, 1750 Nisan'ında Bâbıâli'nin son derece rahat olduğunu, Fransız ve İsveç vekillerinin yeni bir hamle yapmadıklarını gözlemledi. Nepluyev'in reisülküttapla olan son görüşmesi de olumlu geçmişti. Aynı zamanda Rusya'daki Britanya elçisi Guy Dickens[206] da Porter'a, çariçenin bir saldırı gelmediği sürece İsveç'e saldırmayacağını bildirerek, Nepluyev'in daha önceden verdiği haberi doğruladı.[207]

Porter için bu olumlu hava bir ay kadar bile sürmedi. Zira kısa süre sonra Desalleurs, Bâbıâli'ye Prusya kralının, İsveç'in, Panin'in 4 Ocak 1750 tarihli beyanına verdiği ret cevabını âdil ve makul bulduğunu ve saldırıya uğradığı takdirde İsveç'e bütün gücü ile gereken desteği vereceğini bildirdi. Fakat Bâbıâli'de başarılı olamayan Desalleurs, Celsing ile birlikte, Porter için şu ana kadar atılan adımlardan çok daha

[203] Porter'dan, Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).
[204] Porter'dan, Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).
[205] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).
[206] Rusya'daki Britanya elçisi olarak Hyndford kontunun yerini alan Guy Dickens'a verilen gizli talimatlarda Rusya'nın İsveç'e karşı gerçekleştirdiği bir saldırının ölümcül sonuçlar getireceğini çariçe ve Şansölye Bestuzhev'e bildirmek vardı. Kral II. George'un Guy Dickens'a verdiği gizli talimatlar (BNA SP 91/51).
[207] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

tehlikeli bir adım attı ve Kızlarağası Moralı Hafız Beşir Ağa'nın eski yazıcısı vasıtasıyla doğrudan padişaha ulaştı.[208] Celsing'in şikayetleri I. Mahmud'un ilgisini çekmeye yetti. Zira padişah, İsveç'in Rusya karşısındaki âciz hâline acımıştı. Ayrıca padişah diğer ülkelerin İsveç için neler yaptığını görünce İsveç lehine bir adım atılmadığı takdirde kendi onur ve itibarının zedeleneceğini düşündü. Buna göre padişah İsveçlileri memnun edecek onurlu ve dostane bir adım atılmasına lâkin bunun Bâbıâli ve Rusya arasını bozmayacak şekilde yapılmasına karar verdi. Binaenaleyh, Sadrazam Divitdar Mehmed Paşa 12 Mayıs 1750 Cumartesi sabahı saraya çağırıldı. Sarayda alınan karar neticesinde 14 Mayıs 1750 Pazartesi günü Nepluyev'in sadrazam ile görüşmeye çağırılmasına karar verildi. Sadrazam, Nepluyev'i daha yakından tanımak bahanesi ile çağırmıştı. Bu yeni gelişme üzerine Porter, Penkler ve Nepluyev bir toplantı yaptılar. Porter ve Penkler, Nepluyev'e sağlık sorunlarını bahane ederek görüşmeyi üç veya dört gün ertelemesini ve görüşmenin Tophane'de olmasını istemesini tavsiye ettiler. Porter ve Penkler bu görüşmenin kötü sonuçlar doğurabileceğini öngörüyorlardı ve amaçları bu görüşmeyi tamamen iptal ettirebilmek için zaman kazanmaktı.[209] Nepluyev, 13 Mayıs 1750 Pazar günü Porter ve Penkler'in görüşmeyi erteleme önerisini göz ardı ederek yalnızca sağlık sebeplerinden ötürü görüşmenin Tophane'de olmasını istedi.[210] Emrin doğrudan padişahtan gelmesinden dolayı sadrazam, Nepluyev'in isteğini bir telhis vasıtasıyla padişaha sordu. Telhise padişahın olumlu cevap vermesi üzerine görüşmenin Tophane'de yapılması kararlaştırıldı.[211]

14 Mayıs 1750 Pazartesi günü, Nepluvey'in görüşmesinden önce, Bâbıâli, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı vasıtasıyla Porter'ın bu görüşme hakkındaki fikrini almak istedi. Porter'ın fikirlerini ileten Pisani, elçinin bu görüşmeyi takdir etmediğini, bu görüşmenin hiçbir işe yaramayıp bilâkis Büyük Britanya kralının uzlaşma çabalarını baltalayacağını ve Rus vekili tarafından da iyi karşılanmayacağını söyledi. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da bunun üzerine görüşmede agresif bir dil kullanılmayacağını ve padişahın bu meselede sessiz kalamayacağını ifade etti. Pisani efendisinin, yürekten bir şekilde bu görüşmenin yapılmamasını istediğini söyledi. Fakat ona bunun mümkün olmadığı belirtildi.[212]

Aynı gün gerçekleşen görüşmede, Nepluyev'e ilk önce padişahın çariçe ile barış içinde yaşama isteği ve onun hakkındaki iyi dilekleri belirtildi. Daha sonra Sadrazam

[208] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (SP 97/34).
[209] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[210] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[211] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[212] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).

Divitdar Mehmed Paşa, Rus vekiline Bâbıâli'nin dostane niyetlerini beyan eden ve kral ile çariçenin, Kuzey'deki sorunları bitirecek çalışmalarını devam ettirmelerine dair dilekleri içeren bir beyan okudu. Türk devlet adamları, Nepluyev'e okunan beyanın bir yazılı suretini verdiler. Burada İsveçlilerin, Panin'in, 4 Ocak 1750'de Stockholm'de okuduğu beyana verdikleri cevabın makul bulunduğu ifade edilmişti. Bu ifade sözlü olarak belirtilmemişti. Ayrıca savaştan sakınmanın gerekliliği ve Bâbıâli'nin barış dilekleri de belirtilmişti.[213]

Bundan sonraki süreç Porter'ın korktuğu gibi işledi. Nepluyev bütün sorunların Fransızlar ve İsveçliler tarafından çıkarıldığını söyleyerek başladı. Ayrıca Rus vekili, çariçenin niyetinin barışı korumak olduğunu ve Bâbıâli'nin bu meseleyi İsveç ile konuşması gerektiğini söyledi. Nepluyev, Nystad Antlaşması'nın yedinci maddesinin bizzat İsveçlilerin isteği üzerine antlaşmaya konduğunu ve çariçenin bir karış bile toprak istemediğini belirtti. Ancak Rus vekili İsveç'te bir rejim değişikliği olursa Rusya'nın güvenliği için Tanrı hariç hiçbir gücün çariçenin İsveç'e saldırmasını engelleyemeyeceğini söyledi. Nepluyev, bu konuşmanın 22 Haziran 1749'da, Seyyid Abdullah Paşa ile yaptığı kadar lüzumsuz olduğunu ve olumlu etkiden ziyade olumsuz etki yaptığını söyledi. Nepluyev son olarak meseleleri bitirmenin tek yolunun çariçenin 4 Ocak 1750 tarihli beyannamede önerdiği gibi bir konvansiyon olduğunu söyledi.[214] Sadrazam da bunun doğru olduğunu ifade etti ve çok fazla ayrıntıya girmedi. İsveçlilerle herhangi bir şekilde taraf olmaktan da bahsetmedi.[215]

Nepluyev derhal yazılı olarak bir cevap vermeye karar verdi. İlk olarak görüşmede söylediklerini izah edilecek ve kendisine verilen kâğıt okunurken, İsveçlilerin cevaplarının makul bulunduğunun okunmamasına şaşırdığını söyleyecekti. Fakat ilk önce vermeye niyetlendiği cevabı Porter ve Penkler'e okudu. Porter ve Penkler onu bunu yapmaması hususunda uyardı. Zira cevabının genel muhtevası, çariçenin Bâbıâli'ye karşı duyduğu dostluk hislerinden ve neden hâlen İsveç ile barışı koruduğunun sebeplerinden ibaretti. Porter ve Penkler de bunları defaatle Bâbıâli'ye anlatmışlardı. Ancak İsveçlilerin cevabının makul bulunduğunun yazılması Porter ve Penkler'e göre bu işi sürüncemede

[213] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[214] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[215] Daha sonra Nepluyev aldığı gizli bir istihbaratı Porter'a iletmiştir. Buna göre Bâbıâli İsveç'i susturmak ve bu meseleyi üzerinden atmak için kendisini görüşmeye çağırmıştı. Porter ise Nepluyev'in bu söylediğine ikna olmadı. Zira Bâbıâli, İsveç'in kendi korumasında olduğunu ifade etmişti. Elçiye göre Bâbıâli, büyük vaatler ve para karşılığında daha somut adımlar atabilirdi. Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).

bırakacak cevaplar üretebilirdi.[216] Bunun üzerine Nepluyev, reisülküttaba giderek İsveçlilerin cevabının makul bulunduğu kısmının ona okunmadığını söyledi. Rus vekili İsveçlilerin cevabını makul bulan devletlerin saray ve Bâbıâli tarafından kötü niyetli ve tarafgir ilân edilmesini istedi. Reisülküttap da İsveç'in cevabının makul olduğunu onaylayan veya onaylamayan güçlerin kim olduklarını bilmediğini, buna dair haberleri Boğdan ve Kırım'dan aldıklarını söyledi. Ayrıca İsveçlilerin cevabı makulse bunun sorunları bitireceğini, değilse de bunun cevabını Bâbıâli'nin Rusya'dan bekleyeceğini bildirdi.[217]

Porter, Nepluyev'e verilen kâğıtla ilgili olarak 18 Mayıs 1750'de Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüştü. Elçi ona bu adımın Rusya'yı yumuşatmaktan ziyade daha da kızdıracağını ve İsveçlileri de daha inatçı bir hâle getireceğini söyledi. Ayrıca Bâbıâli'nin bu hareketinin her zaman dile getirdiği iki tarafın eşit derecede dostu olma iddiası ile çeliştiğine dikkat çekti. Porter, Bâbıâli'nin hem kendisinin hem de Avrupa'nın geri kalanının iyiliği için Rusya'ya müdahale etmemesi gerektiğini ve işinin yalnızca İsveçlilerle olduğunu anlattı. Ayrıca Porter, İsveçlilerin cevabının makul bulunduğu ifadesinin istismar edilebileceğini ifade etti. Zira İsveçliler, Nepluyev'e verilen kâğıttan Bâbıâli'nin kendilerine destek vereceğine dair bir sonuç çıkartabilirlerdi. Bu durum da İsveç'in, Rusya'ya karşı daha agresif bir siyaset gütmesini sağlayabilirdi. Bunun yanı sıra tercümana ihtilafları bitirmenin en iyi yolunun Rusya tarafından 4 Ocak 1750 tarihli beyannamede önerildiği gibi bir konvansiyon düzenlenmesi olduğunu söyledi. Britanya elçisi, bu yanlış adımı düzeltmenin en iyi yolunun Celsing'e Bâbıâli'nin meselenin barışçıl yöntemler ile bitirilmesini şiddetle tavsiye ettiğinin söylenmesi olduğunu ifade etti. Bu, İsveç ve Rusya arasında karşılıklı yazışmalar önerilerek yapılacaktı. Porter'a göre bu şekilde padişahın ağırlığı Kuzey'de barıştan başka hiçbir şey istemeyen kral ve Avusturya imparatoriçesinin çabalarına yardımcı olacaktı.[218]

Tercüman da cevap olarak herhangi bir dış gücün, İsveç'in iç işlerine karışmaması gerektiğini, o devletin bağımsızlığı ve onurunun söz konusu olduğunu söyledi. Ayrıca İsveç'in fakir ve merhamete muhtaç bir devlet olduğunu da belirtti. Buna mukabil tercüman, reisülküttaba İsveçlilere, Nepluyev'e verilen kâğıdın istismar edilmemesi gerektiğinin söylenmesinin uygun olacağını bildirmişti. Ancak reisülküttap da böylesine bir hareketi ancak padişahın emriyle yapabileceğini belirtmişti. Bununla beraber,

[216] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[217] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[218] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).

tercüman kendisinin de Porter ile aynı düşünceye sahip olduğunu söyledi ve raporunun padişaha kadar ulaşacağından ve etkili olacağından emindi.[219] Porter da bunun yapılmasını istedi. Tercüman aslında Bâbıâli'nin hiçbir şekilde İsveç'in 4 Ocak 1750 tarihli beyannameye verdiği onaylamadığını veya onaylamayı düşünmediğini de bildirdi.[220]

Porter, ne Büyük Britanya'nın ne de Avusturya'nın İsveç'in onuruna ve bağımsızlığına halel getirecek bir şeyi istediğini ve sorunları devam ettirmek isteyen habis niyetli zihinler olmasaydı[221] her şeyin üstesinden gelinmiş olacağını söyledi. Daha sonra elçi konuyu daha ayrıntılı bir şekilde izah etmeye başladı. Porter bütün ihtilafın Nystad Antlaşması'nın yedinci maddesinin, Abo Antlaşması ile kaldırılmamış olmasından kaynaklandığını belirtti. Ancak Abo Antlaşması'nda, Nystat Antlaşması'nın bazı maddeleri tekrar edildiği için yedinci maddenin de geçerli olduğunun anlaşıldığını söyledi. Zira bunun aksini söyleyen bir madde antlaşmaya konulmamıştı. Son olarak da Porter, zaman kaybetmeden bir telâfi yapılması gerektiğini belirtti. Porter son gelişmeleri taşıyacak olan Fransız mektup taşıma gemisinin hâlihazırda yola çıktığını ve bir İsveç görevlisinin de henüz yola çıkmadıysa bile çıkmak üzere olduğunu söyledi.[222] Porter'ın bilhassa son söyledikleri tercümanı çok tedirgin etti. Zira İsveçliler çoktan Avrupa'ya Bâbıâli'den yardım alacaklarını ilân etmiş olabilirdi. Tercüman, Rusya'nın önerdiği konvansiyonun gerekliliği, Rusya'nın kızdırılmaması, İsveç'in de inat etmemesi, Celsing ile görüşülmesi hususunda notlar aldı. Tercüman Porter'ın söyledikleri diğer sözleri ise üstlerine şifahi olarak iletecekti. Porter bu konuda tercümana itimat etmekteydi.[223]

Porter'dan sonra Penkler de Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüştü ve Porter'ın söylediklerini büyük ölçüde tekrarladı. Tercüman da Porter ve Penkler'e, tavsiyelerine uyulacağına dair teminatlar verdi.[224]

Nepluyev, Porter ve Penkler'in Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüşmelerinden iki gün sonra Bâbıâli'ye kendisiyle görüşüldüğü gibi Celsing'le de görüşülmesi için başvurma kararı aldı. Porter ve Penkler ise ondan bu kararı, tercüman ile görüşmelerinin sonucu hâsıl oluncaya kadar ertelemesini istedi. Zira Nepluyev'in sunacağı argümanlar, Porter ve Penkler'in Bâbıâli'de yaratmak istedikleri algıya zarar verebilirlerdi. Nepluyev

[219] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[220] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[221] Porter burada, Fransa ve Prusya'yı kastediyor olmalıdır.
[222] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[223] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[224] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).

ilk önce söylenenlere ikna olmadı ama daha sonra kendiliğinden bu adımı atmaktan vazgeçti.[225]

Porter'ın tercüman ile görüşmesinin sonucu kısa süre içerisinde geldi. 22 Mayıs 1750'de Porter ve Penkler'e, argümanlarının padişah nezdinde etkili olduğu bildirildi. Ayrıca padişahın Celsing'e, sadrazamın Nepluyev ile yaptığı görüşmeyi istismar etmemesinin söylenmesini emrettiği belirtildi. Bununla beraber padişahın, İsveçlilere barış önerilmesi ve onlara kral ve imparatoriçenin barış çabalarına yardımcı olunmasının daha iyi olduğunun söylenmesi konusunda karar verdiği bildirildi. Ancak bu kararın ne zaman tebliğ edileceğine karar verilmediği de bildirdi.[226]

Porter'ın 23 Mayıs 1750 tarihli mektubunu yolladığı gün reisülküttap, Celsing'in tercümanını çağırdı. Abdullah Efendi ona Nepluyev'e barış önerdiklerini ve aynısını Celsing'e de yapmayı düşündüklerini bildirdi. Reisülküttap, Celsing'in, Stockholm'e bir an önce barış için harekete geçilmesi gerektiğini ve Bâbıâli'nin müdahalesinin barışı korumak amaçlı olduğunu yazmasını istedi. Abdullah Efendi İsveç'ten haberleri beklediğini de iletti.[227]

1750 Ağustos'una kadar Bâbıâli'de İsveç meseleleriyle ilgili işler sakindi. Bunda Ramazan ayı ve Bayram tatillerinin de rolü vardı vardı.[228] Buna mukabil Porter, Bâbıâli'nin Nepluyev'e verdiği kâğıttan sonra Rusya'nın olası bir hamlesine karşı hazırlıklı olmak için Nişancı Şehla Ahmed Paşa'yı gizli bir şekilde Mısır'dan çağırttığını hükümete rapor etti.[229] Rusya cihetinde ise çariçe, Prusya'nın İsveç lehine yaptığı beyan neticesinde Livonya ve Finlandiya sınırlarındaki birliklerin sayısını arttırdı.[230] Porter vasıtasıyla, Divitdar Mehmed Paşa'nın, Nepluyev'e vermiş olduğu kâğıdı alan Rusya'daki Britanya sefiri Guy Dickens bu hususu Şansölye Bestuzhev ile görüştü. Her ne kadar şansölye, Bâbıâli'nin beyanına çok fazla ehemmiyet vermemiş gibi gözükse de Dickens'a göre bu yeni gelişme neticesinde, Finlandiya ve Livonya sınırlarına bu kadar aceleyle birlik gönderilmesinden pişman olmuştu.[231] Bir yandan da Rusya'da Bâbıâli'nin Nepluyev'e verdiği kâğıda cevap hazırlanmaktaydı. Nitekim 18 Ağustos 1750 tarihinde

---

[225] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[226] Porter'dan, Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).
[227] Porter'dan, Newcastle düküne, 2 Haziran 1750 (BNA SP 97/34). Bâbıâli'nin bu adımı Nepluyev'i tatmin etmedi. Dîvân-ı hümâyûn tercümanına, sadrazamın kendisiyle görüştüğü gibi Celsing ile konuşması istediyse de tercüman ona reisülküttabın, İsveç tercümanıyla, aynı etkiyi yaratacak şekilde konuştuğunu söyledi. Bunun üzerine Nepluyev de fazla diretmedi.
[228] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[229] Porter'dan, Newcastle düküne, 22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34)
[230] *Sbornik*, s. 82.
[231] *Sbornik*, s. 88.

Nepluyev'e gelen mektuplar Prusya kralının beyanına mukabil, çariçenin sınırlardaki birlikleri arttırdığını ihtiva ediyordu. Ayrıca aynı gün Bâbıâli'nin Nepluyev'e verdiği kâğıda Rusya'nın cevabı da geldi.[232]

Sınırlardaki birliklerin arttırılmasının Fransızlar ve İsveçliler tarafından Bâbıâli'yi kışkırtmak için kullanılabileceğinden endişe eden Nepluyev, bu hususta Porter'ın yardımını istedi. Porte ise meslektaşına yardım edeceğini söyledi.[233] Nepluyev ayrıca, Rusya'nın cevabıyla ilgili olarak Porter'a ve Penkler'e cevabın muhtevası ve Bâbıâli'ye teslim ediliş şekli hakkında danışma emri olduğunu söyledi. Bunun üzerine Nepluyev, cevabı hızlı bir şekilde Rusçadan Fransızcaya[234] sözlü olarak tercüme etti. Nepluyev'in tercümesini dinledikten sonra Porter genel olarak içeriğinden tatmin olmuş gibiydi. Cevap genel olarak İsveç'te rejim değişikliğinin engellemesinin ne kadar gerekli olduğunu, İsveçlilerin bu hususta faaliyetlerini, Rusya'nın bir rejim değişikliği olmadan İsveç'e saldırmayacağını ama bu olduğu takdirde hiçbir şeyin onu bundan alıkoyamayacağını belirten cümleleri ihtiva etmekteydi. Nystad Antlaşması'nın yedinci maddesinden veya İsveç'in özgürlüklerinin korunmasından bahsedilmemişti. Porter metinde yalnızca "Önceki kuryesinden sonra imparatoriçe (çariçe) bu ikinci adımı şaşkınlıkla karşılamıştır" ifadesinin yumuşatılmasını ve buna eş değer başka bir ifade kullanılmasını önerdi. Nepluyev de Porter ile bu hususta aynı fikirdeydi.[235] Cevabın teslim edilme şekliyle ilgili olarak Porter, Penkler ve Nepluyev, olaya çok önem atfetmemek için sadrazamdan bir görüşme istemeyip Nepluyev'in, cevabı komplimanlarla birlikte reisülküttaba sunması hususunda mutabık oldular.[236] Bununla beraber Nepluyev çariçeden, şu ana kadarki yardımlarından dolayı Porter'a resmî bir teşekkür ziyaretinde bulunma emri almıştı.[237]

Nepluyev, cevabı iletebilmek için reisülküttaptan, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanını göndermesini istedi. 27 Ağustos 1750 tarihinde Penkler ve Porter, cevabın İtalyancasını incelemek ve tercümanın kendilerini çağırması durumunda izleyecekleri yol üzerinde karar vermek için toplandılar. Binaenaleyh bu meseleyle yalnızca Nepluyev'in ilgilenmesi ve Fransız ve İsveç vekilleri bir hamle yapıncaya kadar bekleme yönünde

[232] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[233] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[234] Rusya'nın cevabının taslak metni için *Sbornik*, s. 106-108.
[235] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[236] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[237] Porter'dan, Newcastle düküne,25 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).

karar aldılar. Bu aşamada Penkler yalnızca Bâbıâli ile Prusya'daki Kırım elçisi[238] hakkında konuşacak ve Porter da Viyana'dan mektupların gelmesini bekleyecekti.[239]

Nepluyev, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına cevabı iletirken, çariçenin Bâbıâli'nin kibarlığına cevap vermek için hiç gecikmediğini, kendisinin üzerine düşeni yaptığını, geri kalanları da İsveç'in yapması gerektiğini söyledi. İsveç'in ülkede rejim değişikliği olmayacağına dair teminat vermesinin gerektiğini, ama rejim değişikliği olduğu takdirde hiçbir şeyin çariçeyi İsveç'e saldırmaktan alıkoyamayacağını belirtti. Nepluyev çariçenin bunu da fetih amacıyla değil, yalnızca kendi güvenliği için yapacağını ifade etti. Çariçenin Bâbıâli'ye bol miktarda gelen habis teşviklere karşı kendisini ifade edebilmek için böyle bir fırsatın gelmesinden memnun olduğunu söyledi.[240] Gerginliklerden dolayı Fransa ve Prusya'yı suçladı. Rus vekili ülkesinin bu meselenin yakın zamanda bitebilmesi için Bâbıâli'nin İsveç'e karşı eski tutumunu sergilemesi ve buna uygun bir adım atması gerektiğini düşündüğünü söyledi.[241] Tercüman ise Türk devlet adamlarının İsveçlilere karşı tutumlarını sürdürdüklerini ve Bâbıâli'nin bütün komşularıyla barış içinde yaşamak istediğini söyledi. Tercüman ayrıca İsveç'in yapacağı ve iki devletin de müttefikleri[242] tarafından garanti altına alınacak bir beyan ile çariçenin tatmin olup olmayacağını sordu. Nepluyev de bunun ancak Rusya'ya yapılacak doğrudan bir beyan ile mümkün olabileceğini söyledi.[243]

Nepluyev'in bu hamlesinden sonra Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı Porter'a çariçenin bu kadar açık bir şekilde yönetim şekli değişikliği olmadan İsveç'e saldırmayacağını beyan etmesiyle Bâbıâli'nin, ihtilafları sona erdirecek bir yol bulunacağını umduğunu söyledi.[244] Ayrıca Porter'a, Nepluyev'in Rus ordularının hazır ve iyi durumda olduğunu söylediğini iletti. Doğal olarak bu söylem, Bâbıâli'yi rahatsız etmişti.[245] Diğer yandan Penkler de tercümana Kuzey'de tam bir sükûnetin hâkim olduğunu ve İsveçlilerin durumu abarttıklarını söyledi.[246]

---

[238] Bu elçinin adı Mustafa Ağa'ydı ve Kırım hanı adına Prusya'ya Rusya'ya karşı birlikte hareket etme teklifi sunmuştu. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 20.
[239] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[240] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34) Aynı görüşmede hatta Nepluyev, Bâbıâli'ye Danimarka kralının bile İsveç'in lehine hareket ettiğinin söylendiğini ve bunun da doğru olmadığını söylemiştir.
[241] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[242] Tercüman İsveç'in müttefikleri arasında Bâbıâli'yi zikretmedi.
[243] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[244] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[245] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[246] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).

Daha sonra reisülküttap, Nepluyev'e cevabın düşünüldüğünü, Bâbıâli'nin iki devlet arasındaki ihtilafın dostane bir şekilde sona ermesini istediğini ve meselenin kısa süre içerisinde bitmesini umduğunu iletti. Bununla beraber Nepluyev, görüşmesinin bazı ayrıntılarını ve reisülküttabın bu cevabını Porter ve Penkler'den saklamıştı.[247]

Karşı cephede ise Desalleurs ve Celsing, Finlandiya sınırındaki askerlerin arttırıldığını Bâbıâli'ye bildirdiler. Bilhassa Celsing, ülkesinin Rus birlikleri yüzünden büyük bir askerî masrafa girdiğini bildirmişti. İsveç temsilcisi ayrıca endişelerinin büyük olduğunu ve hem müttefiklerine hem de Rusya'ya niyetleriyle ilgili teminatlar verdiklerini belirtti. Bunun soncunda İsveç'in Bâbıâli'nin dostluğuna güvendiğini söyledi. Fakat Bâbıâli bu çağırıya fazla itibar etmedi.[248] Celsing daha sonra ülkesinin, Bâbıâli'nin Nepluyev ile görüşmek suretiyle kendi lehine atmış olduğu adımdan dolayı müteşekkir olduğunu ve bu hususta Kont Tessin'den sadrazama yazılmış bir mektup beklediğini iletti.[249]

Bâbıâli daha sonra Porter'dan Kuzey meseleleri hakkında bir kere daha bilgi istedi. Porter da Büyük Britanya kralının çabalarıyla çariçenin barışçıl bir politika izlemek zorunda kaldığını, kralın Bâbıâli'nin de benzer temayüle sahip olduğunu duymaktan son derece memnun olduğunu ifade etti. Elçi ayrıca şimdi Bâbıâli'den İsveçlilerin cesaretlendirilmemesinin beklendiğini ve bu şekilde umumî barışın sağlanabileceğini söyledi. Porter'ın bu söylemi Bâbıâli tarafından olumlu karşılandı.[250]

1750 Kasım'ında İsveç meselesi Avrupa'nın ve Bâbıâli'nin gündeminden düşmeye başlamıştı. Bâbıâli, İsveç'te rejim değişikliği olmadığı takdirde savaş çıkmayacağına kani olmuşken[251], Rusya'da İsveç ile ilgili bir hareketlilik yoktu.[252] Bu dönemde tek önemli gelişme Rus kapı kethüdası Nepluyev'in 8 Kasım'da vefat etmesiydi. Bunun Porter için olumlu bir hadise olduğu söylenebilir. Zira Porter pek çok kez Nepluyev'i "gemi enkazından kurtarmak" zorunda kalmıştı.[253] Porter'ın Nepluyev hakkında menfi bir tahlil yapması Britanya'nın, Rusya'dan Bâbıâli'ye daha mahir ve

[247] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[248] Porter'dan, Newcastle düküne, 24 Eylül 1750 (BNA SP 97/34).
[249] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1750 (BNA SP 97/34).
[250] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Ekim 1750 (BNA SP 97/34).
[251] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Kasım 1750 (BNA SP 97/34).
[252] *Sbornik* s. 154, Porter'a, Rusya'daki Britanya vekili Guy Dickens'tan gelen 4 ve 30 Aralık 1750 tarihli mektuplar da Rusya'nın barışı devam ettirileceği söylenir. Porter'dan, Bedford düküne 23 Mart 1751 (BNA SP 97/35)
[253] Porter'dan, Bedford düküne 23 Kasım 1750 (BNA SP 97/34); Porter'dan, Bedford düküne 22 Şubat 1751 (BNA SP 97/35).

Britanya ve Rusya'nın ortak amacına daha bağlı birisini yollamasını talep etmesine yol açmıştı.[254]

1751 kışına doğru Bâbıâli, harici meseleleri düşünmeyip tamamen iç meselelere ağırlık vermişti.[255] Bu esnada Celsing ise daha önceden Bâbıâli'ye bildirdiği, Kont Tessin'in teşekkür mektubunu 6 veya 7 Şubat 1751 tarihinde Bâbıâli'ye teslim etti. Bu mektup, Nepluyev'in görüşmeye çağırılmasını kendi lehine atılmış bir adım olarak gören İsveç kralının, Bâbıâli'ye şükranlarını ihtiva ediyordu. Aynı zamanda İsveç, Bâbıâli'nin, bu dostluğunun devam edeceğini umuyordu. İsveç hükümeti ayrıca Rusya'nın bu dostane uyarıya gereken dikkati göstereceğinden de emindi. Ayrıca İsveç, ilk fırsatta bu dostluğun karşılığını verecekti.[256] Celsing ayrıca Rus hükümetinin Bâbıâli'ye gönderdiği cevaba karşı bir takrir de kaleme almıştı. Celsing, İsveç'in hiçbir şekilde Kuzey'deki barışı bozmak istemediğini ve 4 yıldan uzun bir süredir sınırlarında olan Rus birlikleri yüzünden ülkesinin ezildiğini belirtmişti. İsveç temsilcisi rejim hakkında herhangi bir müzakereye girmenin İsveç'in iç işlerini Ruslara bırakmak anlamına geldiğini bildirmişti. Bütün bunlara göre Bâbıâli, Rusya'nın bütün amacının İsveçlilere zulmetmek olduğuna ikna olmalıydı.[257] Bu adımdan sonra İsveç cephesi sürekli olarak Bâbıâli'nin kendi lehlerinde beyanda bulunmasını, Kont Tessin'in mektubuna ve Celsing'in takririne bir cevap verilmesini istemişti. Ayrıca Celsing sadrazamla bir görüşme talebinde bulunmuştu. Fakat Bâbıâli bu istekleri kabul etmedi.[258]

Buna mukabil Celsing'in söyledikleri Bâbıâli nezdinde etkili oldu. Zira Celsing'in bu takriri sunmasından sonra Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı Porter'ın tercümanı Pisani ile Avrupa'daki genel durum hakkında konuşurken konuyu İsveç meselesine getirdi. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Pisani'ye, Rus birliklerinin İsveç sınırlarından çekilmesinin iyi olacağını ve bu birliklerin büyük rahatsızlık yarattığını söyledi. Bunun üzerine Pisani, Bâbıâli'nin rahatsızlığını göstermeye niyeti olup olmadığını sordu. Ancak Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da böyle bir niyetlerinin olmadığını ve bu meseleye müdahil olmak istemediklerini belirtti.[259]

Bu arada Fransız cephesinin elini güçlendirecek bir gelişme hâsıl oldu. Fransızlar, Maltalılar tarafından yakalanan Rodos Beyi Mustafa Paşa'nın serbest bırakılmasını

[254] Bedford dükünden, Porter'a 10 Ocak, 1751 (BNA SP 97/35).
[255] Porter'dan, Bedford düküne 24 Ocak, 1751(BNA SP 97/35).
[256] Porter'dan, Bedford düküne 22 Şubat, 1751(BNA SP 97/35).
[257] Porter'dan, Bedford düküne 22 Şubat, 1751(BNA SP 97/35).
[258] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1751, Bedford düküne, 23 Mart 1751 (BNA SP 97/35).
[259] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Şubat 1751.(BNA SP 97/35).

sağlamıştı. Bâbıâli teşekkür amacıyla da Desalleurs'ü, sadrazam ile görüşmeye çağırdı. Fransız elçisi bu görüşmeden birkaç gün sonra da bir takrir sundu. Buna göre Fransa kralı dinî meselelere rağmen Mustafa Paşa'nın salıverilmesini sağlamıştı. Kral bunun karşılığında Bâbıâli'nin Fransız elçisinin iki devletin lehine olacak tekliflerine kulak vermesini beklemişti. Gelen bilgilere göre Desalleurs bu hususta Bâbıâli ve Prusya arasında bir ittifak tesis etmeye çalışacak ve bu amaçla da Carlo di Cagnoni,[260] Prusya kralının vekili olarak İstanbul'a gelecekti.[261]

Bu haberler Porter'ı son derece endişelendirdi. Desalleurs'ün adımlarını engellemek için Porter ve Penkler toplantılar yaptı. Bu toplantılar neticesinde ilk olarak Britanya elçisinin reisülküttap ile görüşmesine karar verildi. Porter bu görüşmede İsveç meselesi hakkında konuşmayı seçti. Zira Desalleurs'ün projelerini bertaraf etmek için Kuzey meselelerindeki iyi gidişatı aktarmasının faydalı olacağını düşünmekteydi. Bunun üzerine Porter, Viyana'dan aldığı haberlere göre kendi kralı ve Avusturya imparatoriçesinin Kuzey'de barışın devam etmesi için çabalarını sürdürdüğünü ve istenilen sonucun elde edileceğini Bâbıâli'ye bildirdi. Ayrıca elçi, Osmanlı hükümetini Prusya ile yapılacak bir antlaşmaya karşı uyardı. Porter'ın Kuzey meseleleri hakkında söylediklerinden memnun gözüken reisülküttap, orada huzurun devamını istediklerini ve bir antlaşma hususunda da acele etmeyip tedbirli davranacaklarını söyledi.[262]

Bâbıâli'de gelişmeler yaşanırken 25 Mart 1751 tarihinde İsveç Kralı I. Frederik vefat etti ve bütün ihtilafların sebebi olan Adolf Frederik, İsveç tahtına geçti. Bu aşamaya kadar İsveç'te de, siyaset değişikliği olmuş Kont Tessin ve Şapkalar Partisi, 1751 yılında, mutlak monarşiye geçme projesinden vazgeçmişti.[263] Yeni kral tahta geçer geçmez, veliaht prens seçilirken İsveç'in mevcut yönetim şeklini ve anayasasını koruyacağına dair ettiği yemini içeren bir beyanı imzaladı.[264] Yeni kral bu beyanın bir suretini de Rus elçisi Nikita Panin'e teslim etti. Bu gelişme çariçeyi memnun etti[265] ama Bâbıâli'de İsveç meselesi kısa bir süre daha devam edecekti.

---

[260] Carlo di Cagnoni, Napoli kökenli olup daha önce Rusya'nın hizmetinde Belgrat Antlaşması'nı akdetmişti ama daha sonradan da Prusya hizmetine girmişti. Cagnoni her ne kadar bu aşamada İstanbul'a Prusya vekili olarak gelmeyecek olsa da Prusya'yı Bâbıâli ile ilişki kurmaya teşvik ediyordu. J.W. Zinkeisen *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. V. 622.

[261] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Nisan 1751(BNA SP 97/35)

[262] Porter'dan, Bedford düküne, 22 Nisan 1751(BNA SP 97/35).

[263] Sergei M. Soloviev, *History of Russia, Empress Elizabeth Policits and Culture Approach of the Seven Years War 1748-1756,* XL (= *History of Russia,* XL), çev. Peter C. Stupples, USA, s. 254.

[264] Kralın anayasayı ve hükümet şeklini koruyacağına dair yapmış olduğu beyanın Türkçe tercümesi için BOA, HH, nr. 77.

[265] *Sbornik*, s. 225-226.

İsveç kralının vefatı ve veliaht prensin hükümet şeklini koruyacağına dair yemin ederek tahta geçmesi haberi 30 Nisan 1750'de İstanbul'a ulaştı. Bâbıâli, bu gelişme sonucunda işlerin yatışacağını düşünmüş olsa da bilhassa Rusya'nın hâlâ bir vekil göndermemesinden ötürü rahatsızdı. Ayrıca Penkler vasıtasıyla Porter, Bâbıâli'nin Kont Tessin'in mektubuna, savunma ittifakına sadık kalacağını içeren bir cevap verdiğini öğrendi.[266] Penkler ayrıca Porter'a İsveçlilerin, kralın vefatından önce Finlandiya'ya destek birlikler gönderdiğini ve yeni kralın da tahta geçtiğinde bu birlikleri geri çağırmadığını söyledi.[267]

Bu haberlerin gelmesi üzerine reisülküttap, Porter'ın tercümanı Pisani ile görüşme yaptı. Reisülküttap, Pisani'ye İsveç'te durumun iyi olduğunu ve yeni kralın beyanının önem arz ettiğini bildirdi. Porter'dan aldığı talimat mucibince Pisani de, kralın vefatından önce Finlandiya'ya destek birlik göndermesinin Rusya'yı şüphelendirdiğini ve bu kararın kralın vefatından sonra bile yürürlükte olmasının şaşırtıcı olduğunu söyledi. Fakat Fransa ve İsveç temsilcileri tarafından o birliklerin saldırı amacıyla gönderilmediği hususunda temin edilen reisülküttap, rahat bir şekilde bunun bir önemi olmadığını belirtti.[268] Muhtemelen Porter'ın reisülküttaba bu bilgiyi vermekteki amacı Bâbıâli'nin Celsing ile olan görüşmesinde, İsveç'in askerleri geri çekmesi için uyarı yapmasını sağlama amaçlıydı.

Reisülküttabın beklentileri gerçekleşmişti. Zira yeni İsveç kralının yönetim şeklini koruyacağına dair beyanından sonra çariçe de Rusya'daki Britanya vekili Guy Dickens'a, Kuzey'deki barışı koruyacağını ve yeni İsveç kralı ile dostane ilişkiler kuracağını belirten bir nota verdi.[269] Söz konusu nota Viyana'daki Britanya vekili Robert Keith vasıtasıyla Porter'a iletildi.

Bu nota Porter'ın elini büyük ölçüde güçlendirdi. Zira Porter'ın iki senedir kullandığı bütün argümanları tasdik etmekteydi.[270] Ayrıca Porter bu şekilde Desalleurs ve Celsing'in bütün teşviklerinin önüne geçebileceğini de düşünmekteydi. Bu yüzden Porter reisülküttaba bu notayı gösterdi. Elçi İsveç ile olan ilişkilerinde Rusya'nın âdil ve samimî olduğunu ve kendisinin vermiş olduğu tavsiyelerin de ne kadar haklı olduğunu söyledi. Son olarak da Porter reisülküttabı isim vermeden Desalleurs ve Celsing'e karşı

[266] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1751(BNA SP 97/35).
[267] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1751(BNA SP 97/35). Bu birliklerin sayısı 8000 idi ve tahkimatları tamir etme bahanesiyle gönderilmişti. *Sbornik*, s. 226.
[268] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Mayıs 1751 (BNA SP 97/35).
[269] *Sbornik*, s. 239-240.
[270] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Temmuz 1751(BNA SP 97/35).

uyardı.[271] Reisülküttap da suçun büyük kısmını Nepluyev'e attı ve onun aleyhinde pek çok ifade kullanarak, müteveffa elçinin iki ülkeyi büyük bir tehlikeye maruz bıraktığını söyledi.[272] 1751 Ağustos'unda yaptıkları başka bir görüşmede ise Porter, reisülküttaba çariçenin bu barışçıl temayülünün oluşmasında Büyük Britanya kralının büyük bir rol oynadığını söyledi. Porter'ın gözlemlediği kadarıyla Bâbıâli gerçekten de Kuzey'deki barışın gerçekleşmesinde kralın tesiri olduğunu düşünmekteydi.[273]

Bu şekilde Porter için İsveç meselesi sona erdi. Her ne kadar Desalleurs ve Celsing daha sonraki aşamada Bâbıâli'yi kışkırtmak için bazı adımlar atmış olsa da başarılı olamadılar. Netice itibariyle Porter, kendisine verilen talimatları başarıyla uygulamış ve Bâbıâli ile Rusya arasında İsveç ve Fransız vekillerinin aksi yöndeki teşviklerine rağmen bir gerginlik çıkmasını engellemişti.

Porter'ın bu başarısında diplomatik kabiliyetleri göz ardı edilemez. Göz ardı edilmemesi gereken ikinci bir nokta ise Bâbıâli'nin de bu aşamada Rusya ile bir gerginliğe taraftar olmaması ve I. Mahmud'un bütün komşularıyla barış içinde yaşama siyasetine bağlı kalmasıydı. Aynı zamanda Büyük Britanya ve Avusturya'nın da, Rusya'ya İsveç'e karşı yapacağı bir savaşta destek vermeyeceklerini mükerrer şekilde beyan etmeleri de Rusya'nın ellerini bağlayan önemli bir unsurdu. Kısacası uluslararası konjonktür de Porter'ın yanındaydı.

İsveç'te ise parlamenter monarşinin hüküm sürdüğü "Hürriyet Çağı" 1772'de III. Gustav'ın (1771-1792) darbesiyle sona erdi.

1.2.İlk Danimarka Elçisinin Gelişi

İsveç meselesi Büyük Britanya'nın istediği şekilde sona erdi. Fransa ise Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya ile karşı karşıya getiremediği gibi bu durumdan faydalanarak Bâbıâli ile Prusya arasında bir ittifak tesis edilmesini de sağlayamadı. Fakat Fransa, Rusya karşısında Fransa-İsveç-Lehistan-Prusya-Danimarka ve Bâbıâli'den müteşekkil bir blok çıkarmak istiyordu ve bu projenin Bâbıâli ayağını yürütme görevi Desalleurs'e verilmişti.[274] Prusya ve Danimarka krallıkları Osmanlı payitahtında resmî olarak temsil edilmedikleri için doğrudan Bâbıâli ile ilişki kuramıyorlardı. Bu yüzden bu ülkeler

[271] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Temmuz 1751(BNA SP 97/35).
[272] Porter'dan, Bedford düküne, 23 Temmuz 1751(BNA SP 97/35).
[273] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ağustos 1751(BNA SP 97/35).
[274] Porter'dan Bedford düküne, 14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).

1750'lerin karışık siyasî konjonktüründe Bâbıâli ile irtibat hâlinde olmak ve hatta ittifaklar tesis edebilmek için İstanbul'a mümessiller yolladılar. Danimarka hükümeti de bu sebeple 1752 yılında İstanbul'a kral yaveri Mösyö Ghaler'i yolladı. Ghaler 27 Mayıs 1752'de İstanbul'a geldi. [275]

Ghaler'in İstanbul'a gelişi Porter'ın dikkatini cezbeden bir gelişmeydi. Her ne kadar Ghaler ilk başta kral için Arap atı satın almak için gelmiş gibi gözükse de Porter'ın öğrendiği kadarıyla Danimarka vekilinin geliş sebebi at satın almaktan çok daha fazlasıydı. Zira Porter, Ghaler'in ilk olarak gümrük eminine uğraması sebebiyle onun görevinin siyasî veya ticarî bir maiyeti olabileceğini[276] düşünüyordu. Bu düşüncesini Ghaler'in gelir gelmez Fransızlarla fazla haşır neşir olması ve hiçbir Danimarka ürününün Osmanlı topraklarında pazarı olmaması gerçeği de destekliyordu. Bu şekilde Ghaler'in gelişinin siyasî bir anlam taşıdığı sonucuna vardı.[277] Bu, Porter'ı son derece endişelendirdi. Zira Danimarka gibi Bâbıâli'ye son derece uzak bir devlet, herhangi bir bahane olmadan Osmanlı İmparatorluğu ile siyasî bir birlik içine girerse bu Desalleurs, vasıtasıyla Osmanlı İmparatorluğu ile ittifak tesis etmek isteyen Prusya kralı için de bir emsal teşkil ederdi.[278] Bu yüzden Porter, Ghaler hakkında bir tahkikat başlattı.[279]

İlk olarak Porter, konuyla ilgili bilgi almak için Reisülküttap Nâilî Abdullah Efendi'ye başvurdu. Buna mukabil elçi reisülküttaptan fazla bir şey öğrenemedi.[280] Daha sonra Porter, Penkler ve Obreskov ile bu konuyu görüştü ve elçiler Ghaler'in geliş sebebi ister siyasî, isterse de ticarî olsun ona engel olunması kararı aldılar.[281]

---

[275] Porter'dan Holderness kontuna, 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35) Aslında Danimarka hükümeti de 1747'de Garp Ocakları ile barış yapmak üzere bir murahhas yollamıştı. Porter'dan, Newcastle düküne 18 Mart 174.(BNA SP 97/33).

[276] Porter, Ghaler'in gümrük emini vasıtasıyla siyasî veya ticarî işlerini Bâbıâli'ye veya saraya taşıyabileceğini düşünmekteydi. Porter'dan Holderness kontuna, 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

[277] Zira Porter'a göre Fransızlar, Osmanlılarla herhangi bir yabancı ülkenin ticarî ilişkiler kurmasına her zaman karşı çıkmışlardı. Bu sebepten dolayı Porter, Ghaler'in geliş sebebinin altında siyasî dürtüler yattığına kani oldu. Porter'dan Holderness kontuna, 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

[278] Porter'dan Holderness kontuna 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35). Porter'dan Holderness kontuna, 2 Nisan 1753 (BNA SP 97/36). Bu ihtimal özellikle Avusturya vekili Penkler ve Obreskov'un da Ghaler'e karşı Porter ile birlikte hareket etmesine teşvik etmiştir.

[279] Ghaler ilk geldiğinde Porter'ı da ziyaret etmiştir. Porter'ın ilk izlenimine göre kendisi Osmanlı İmparatorluğu'nun ticarî yapısını iyi bilen ve siyasî işleyişten de bîhaber olmayan birisiydi. Porter'dan Holderness kontuna, 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

[280] Porter'dan Holderness kontuna, 6 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

[281] Aslında ne Porter'ın ne Avusturya veya Rus vekillerinin, Ghaler'in görevini icra etmesini engellemek hususunda hükümetlerinden aldığı bir emir yoktu ama durumun aciliyeti nedeniyle kendilerini böyle bir inisiyatif almak zorunda hissetmişlerdi. Porter'ın bu neden böyle hareket ettiğini belirttikten sonra "Lordum, naçiz bir şekilde kendimi kralın ayağına koymak ve hareketim için majestelerinin en cömert hoşgörüsünü ummak için izin istemek için yalvarırım" demiştir. Porter'dan Holderness kontuna 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

Fransız elçisi Desalleurs ise Ghaler'i desteklemesi için, devlet içerisinde önemli bir ağırlığı olan Ermeni Yakub Ağa'dan[282] yardım istedi. Bu endişe verici bir gelişmeydi. Zira Ghaler bir kere saraya nüfuz ederse, Bâbıâli itiraz etmeden oradan gelecek emirleri uygulamak zorunda kalacaktı.[283] Bunun üzerine Porter'ın Ermeni Yakub'a, Penkler'in de gümrük eminine müracaat etmesi kararına varıldı. Porter da ilk olarak Ermeni Yakub'a, ona yakın olan tercümanlarından birini gönderdi. Porter'ın tercümanı ona Fransız elçisinin Ghaler ile ilgili söylediklerine dikkat etmesi gerektiğini belirtti ve onu, Danimarkalının hem kendisi hem de devlet için tehlikeli olduğu hususunda uyardı. Yakub Ağa ise uyarılara teşekkür etti ama Desalleurs ile Yafa'daki Fransız konsolosu hakkında görüştüklerini, görüşmede Ghaler ile ilgili tek kelimenin geçmediğini ve kendisinin Fransızlara güvenilmeyeceğini bildiğini söyledi.[284] Diğer yandan da Porter ve yandaşları, Penkler'in Ghaler'e karşı gümrük emini nezdinde müzakereler yapması hususunda mutabık oldular.[285]

Yakub Ağa'yı uyaran Porter, bir yandan da Bâbıâli'den Ghaler'in görevi hakkında kesin bilgiler almaya çalışıyordu. Porter'ın gizli kaynaklarından biri ona, reisülküttabın Ghaler'in neden geldiğini bildiğini ve Danimarkalının, Bâbıâli tarafından kabul görmeyecek projeler öne sürdüğünü söyledi.[286]

Ghaler ise bu arada Bâbıâli'ye kendisinin Danimarka kralı tarafından müzakere yapmak için tam yetkili temsilci olarak tayin edildiğini, iki devlet arasında dostluk antlaşması yapma ve çok önemli teklifler sunma görevi olduğunu bildiren ve bunun için de sadrazam ve padişah ile görüşmesi gerektiğini ihtiva eden bir muhtıra sundu. Türk devlet adamları buna cevap olarak Osmanlı İmparatorluğu'na gelen bütün vekillerin sınırdayken gelişlerini bildirmeleri gerektiğini ve Ghaler bunu yapmadığı için onu kabul edemeyeceklerini bildirdiler. Danimarka vekili de bu cevaba karşı, kendisi kabul edilmediği takdirde Danimarka kralının hayal kırıklığına uğrayacağını ve diğer ülkelerin vekillerini şüphelendirmemek için gizli bir şekilde geldiğini söyledi. Ghaler ayrıca, eski İsveç elçisi Karlson ve Napoli elçisi Finoketti'nin İstanbul'a geliş şekillerini emsal

[282] Porter mektuplarında bu Yakub Ağa'nın bütün imparatorluğu yönettiğini ve büyük bir kudrete sahip olduğunu söylemektedir. Yakub Ağa'nın akıbeti daha sonraki bölümlerde ele alınacaktır.
[283] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[284] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[285] Bu arada Bâbıâli, Penkler'in tercümanına Danimarka'nın ne tür ürünlere sahip olduğunu sormuştu. Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[286] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).

gösterdi.[287] Fakat Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ona hâlihazırda cevabını aldığını söyledi. Netice itibariyle Bâbıâli, Ghaler'i dinlememe kararını sebatla ve ısrarla idame ettirdi.[288] Ghaler ise her şeye rağmen İstanbul'da kalmaya kararlıydı.[289]

Bu netice Porter'ın istediği şekildeydi ama Britanya elçisi yine de tedbiri elden bırakmamanın uygun olduğunu düşünüyordu. Zira kısa süre içerisinde Osmanlı hükümetinde revizyon olabilir ve antlaşmayı kabul etmeye daha meyyal görevliler gelebilirdi. Aynı zamanda Bâbıâli'nin Avusturya ve Rusya ile olan ilişkileri de mevcut kararın değişmesine yol açabilirdi. Bu yüzden Porter, Penkler ve Obreskov, Bâbıâli'nin mevcut kararını pekiştirmek için çalışmaya ve gizli bir şekilde hem Bâbıâli'de hem de sarayda, Ghaler konusunda atılacak en akıllıca adımın bu konjonktürde onu kibar bir şekilde geri yollama olduğu fikrini yaymak olduğuna karar verdiler.[290] Fakat Ghaler bir şekilde saraya ulaşmayı başardı. Bunun üzerine saray Nâilî Abdullah Efendi'yi saraya çağırdı ve ona Danimarka'nın nasıl bir ülke olduğu, ne tür bir güce sahip olduğu ve ürünlerinin ne olduğu soruldu. Abdullah Efendi de Danimarka'nın zeametlere benzeyen önemsiz bir ülke olduğunu anlattı.[291]

Bu Porter'ı hiç de memnun etmeyen bir gelişmeydi. Zira Britanya elçisi sarayın önemsiz ve güçsüz bir ülke olarak görülen Danimarka ile birazcık para yardımı ile antlaşma yapmakta beis görmeyeceğini ve her ne kadar kendisiyle ile bu hususta aynı görüşü paylaşsa da[292] Bâbıâli'nin, eninde sonunda sarayın emrini uygulamak zorunda kalacağını düşünüyordu. Porter, bu endişelerini müzakere etmek üzere Penkler ve Obreskov ile görüştü. Avusturya ve Rus vekilleri ondan Ghaler'e karşı resmî bir adım atmasını ve reisülküttaba bir dost olarak, onu kibarca göndermeleri hususunda tavsiye vermesini istedi. Fakat Porter, Osmanlı İmparatorluğu'nun içerisinde bulunduğu bu

[287] Hem Karlson, hem de Finoketti, müzakerelerinde Humbaracı Ahmed Paşa tarafından desteklenmişti. Uğur Demir, *Humbaracı Ahmed Paşa,* s. 78-84.
[288] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[289] Ghaeler daha sonradan gümrük eminine giderek kendisine karşı gösterilen muameleye şaşırdığını söyledi. Gümrük emini de ona Bâbıâli'nin komşularını şüphelendirmemek için bu şekilde hareket ettiklerini ve Porter, Penkler veya Obreskov'un yardımı olmadan başarılı olamayacağını söylemiş ve doğrudan Porter'a başvurarak daha iyi yapacağını tavsiye etti. Doğal olarak Ghaler bunu yapmayacaktı. Porter'dan Newcastle düküne 20 Haziran 1752, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[290] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[291] Porter'dan Newcastle düküne, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[292] Özellikle Reisülküttap Nâilî Abdullah Efendi, selefi Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin yabancı devletlerle yapılan antlaşmalar neticesinde müşkül duruma düştüğünü görmüş olarak, Porter'a göre makamında olduğu sürece Danimarka ile yapılacak bir antlaşmaya karşı olacaktı. Porter'dan Holderness kontuna, 16 Nisan 1753 (BNA SP 97/36).

karışık dönemde harekete geçmenin uygun olmadığı kanaatindeydi.[293] Buna mukabil Porter bir adım atmak için fazla beklemedi. 8 Temmuz 1752'de tercümanı Pisani, Reisülküttap Abdullah Efendi'ye, Bâbıâli ve sınır komşuları arasında iyi ilişkiler olduğu için "bunu bozabilecek her türlü engelin ortadan kalkması" gerektiğini ve Porter'dan, Avusturya ve Rus vekillerinin at alma kisvesiyle gelen Ghaler'in, gönderilmesini büyük bir dostluk emaresi olarak göreceklerini duyduğunu söyledi.[294] Reisülküttap da bunun üzerine sadaret makamında değişiklik olsa da komşu ülkeler ile iyi ilişkileri devam ettireceklerini ve Danimarka vekiline ise hâlihazırda gereken cevabın verildiğini bildirdi.[295]

İşler yatışınca Porter bir kere daha Penkler ve Obreskov ile Danimarka vekili yüzünden bir araya geldi. Alınan karar mucibince Porter, Obreskov ve Penkler müştereken Türk devlet adamlarına, Ghaler'i yollamalarını ve onun tekliflerine kulak vermemelerini tavsiye ettiler. Bâbıâli de, onun yok sayıldığını, hiçbir şekilde tekliflerinin dinlenmeyeceğini ve kendisinin burada olup, olmamasının bir önem arz etmediğini elçilere bildirdi. Ayrıca Ghaler'in Bâbıâli dışında hiçbir merci ile muhatap olmayacağı, bizzat veya başka bir vekilin tavassutuyla yapacağı başvuruya, hâlihazırda kendisine cevap verildiği şeklinde karşılık verileceği ve kendisinden açıkça daha fazla rahatsızlık vermemesinin isteneceği Porter ve diğer vekillere söylendi.[296]

Ghaler ise kolay pes etmeye niyetli değildi. 1752-1753 kışını İstanbul'da geçirmeye ve tekliflerini yapabilmek için uygun bir fırsat beklemeye karar verdi.[297] Bu minvalde Ghaler, Bâbıâli'ye bir vekilin geleceğini bildirmek ve bu vekil için taim istemek için harekete geçti ve bu hususta imrahorbaşı Sadık Ağa'ya bir Fransız vasıtasıyla başvurdu. Ancak Porter'a göre Bâbıâli Ghaler konusundaki tutumunu değiştirmeyecekti.[298] Bunun üzerine Ghaler, Desalleurs ile beraber hareket etmeye başladı. Desalleurs ile birlikte Ghaler, Bâbıâli'de büyük paralar harcamaya başladı. Ayrıca 1753 kışını ve ilkbaharını İstanbul'da geçiren Ghaler, yazın da kalmaya karar verdi. Porter'ın ise bu hususta içi rahattı.[299]

---

[293] Zira 1752 yazında hem Sadrazam Divitdar Mehmed Paşa azledilmiş hem de padişah üzerinde büyük bir nüfuzu olan Kızlarağası Moralı Hafız Beşir Ağa idam edilmiştir. Porter'dan Holderness kontuna, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[294] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[295] Porter'dan Newcastle düküne, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[296] Porter'dan Newcastle düküne, 21 Ağustos 1752 (BNA SP 97/35) .
[297] Ghaler bu bilgiyi Obreskov'a vermiştir. Porter'dan Newcastle düküne 16 Ekim 1752 (BNA SP 97/35)
[298] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Kasım 1752. Ancak Porter, Ghaler'in büyük paralar harcayarak elde edebilecekleri konusunda emin değildi. (BNA SP 97/35).
[299] Porter'dan Holderness kontuna, 2 Mayıs 1753 (BNA SP 97/36).

Bâbıâli de Danimarka ile yapılacak bir antlaşma hususunda nabız yoklamak için Obreskov'a danıştı. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı tarafından gönderilen bir şahıs vasıtasıyla Obreskov'a Danimarka ile yapılacak bir antlaşma hakkında ne düşündüğü soruldu. Obreskov da bunun Bâbıâli'nin bir iç meselesi olduğu için müdahil olamayacağını ve Rusya'nın herhangi bir endişe taşımadığını ifade etti. Obreskov ile konuşan şahıs da Rusya'nın böyle bir antlaşmaya kayıtsız kalıp kalmayacağını sordu. Bunun üzerine Obreskov, söylediklerinin böyle anlaşılmaması gerektiğini söyledi. Obreskov, bu diyaloğu Porter'a aktarınca Porter, ona bu sorgulamanın arkasında Desalleurs veya Ghaler olup olmadığını öğrenmesini salık verdi.[300]

Bu aşamadan sonra Ghaler'in başarılı olamayacağına kani olan Porter'ın St. Elizabeth Kalesi, Lehistan meseleleri ve arkasından gelen Diplomatik Devrim gibi yoğun gündem maddeleri de onu Danimarka meselesini takip etmekten uzaklaştırdı. İstanbul'da kalmaya devam eden Ghaler ise çalışmalarını Desalleurs ve Celsing vasıtasıyla sürdürdükten sonra 1756 yılında padişahın imamı Osman Molla[301] vasıtasıyla[302] Bâbıâli ve Danimarka arasında bir ticaret antlaşması imzalatmayı başarmıştır.

Porter'ın ilk başta karşı çıktığı bir antlaşmanın imzalanması 1756'da şartların ve güç dengelerinin değişmesi göz önünde bulundurulmadığında bir başarısızlıkmış gibi görünebilir. Ancak Porter'ın daha sonraki mektuplarında bu meseleye değinmemesi ve daha da önemlisi Londra'dan bununla ilgili Porter'a bir emir gelmemesi bu meselenin zamanla Britanya için önemini yitirdiğini veya dengelerin değiştiğini gösterir. Ayrıca antlaşmanın imzalandığı tarihte Porter'ın görevinin Prusya ile Bâbıâli arasında bir antlaşma tesis etme yönünde değişmesi ile Danimarka gibi uzak bir devlet ile Bâbıâli'nin antlaşma yapması emsali, Porter'a yeni ve zorlu görevinde başarılı olması için küçük de olsa bir umut verecekti.[303]

1.3. Fransa'nın Bâbıâli ve Prusya Arasında İttifak Tesis Etme Çabaları

Fransa, Porter'ın geldiği yıldan, ittifak sistemlerinin değiştiği 1756'daki Diplomatik Devrim'e kadar, Büyük Britanya-Rusya ve Avusturya'dan oluşan bloğa kendisinin önderliğinde, Bâbıâli, Prusya, Lehistan ve İsveç'ten oluşan karşı bir blok ile

[300] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Nisan 1753 (BNA SP 97/36).
[301] Bu şahıs 1768 ve 1770 yılları arasında şeyhülislâmlık yapmış olan ve 1768'de Rusya'ya karşı sefer açılmasını desteklemiş olan Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi'dir. Tahsin Özcan, "Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi", *DİA* XXXIV, 291-292.
[302] Porter, Osman Molla'nın Ghaler'den rüşvet ve bu yüzden de azledilip sürgün edildiğini iddia etmektedir. Porter'dan Henry Fox'a 2 Kasım, 12 Kasım 1756. (BNA SP 97/39).
[303] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).

cevap vermek istedi ve bunun için mezkûr devletleri birçok kez Bâbıâli ile bir araya getirmeye çalıştı. Fransa, en çok Bâbıâli ve Prusya'nın yakınlaşması için uğraşmış ve 1747-1756 arasında, iki ülke arasında ittifakın tesis edilmesi için büyük bir çaba göstermişti. Daha 1747 yılında Napoli'deki Fransız elçisi Marki de Hopital, Humbaracı Ahmed Paşa'ya yazmış olduğu mektupta, mühtedi paşaya Bâbıâli'de Prusya kralının nüfuzunu güçlendirdiği takdirde Fransa kralına büyük bir hizmet yapmış olacağını söylemişti.[304] Fakat Humbaracı Ahmed Paşa'nın vefatından sonra bu görev Fransız elçisi Desalleurs'e kalmıştır.[305] Doğal olarak Desalleurs'ün bu amaçtaki girişimlerini engellemek de Porter'a ve onunla beraber hareket eden Rus ve Avusturya vekillerine kalmıştır.

Kuzey meseleleri sırasında Desalleurs hâlihazırda Bâbıâli'ye Prusya kralı adına ittifak tekliflerinde bulunmuş ve Porter da Türk devlet adamlarına Prusya ile kurulacak bir ittifakın Bâbıâli için ne kadar tehlikeli olacağını anlatmıştı.[306] Kuzey meseleleri, Porter'ın istediği gibi sona ermişti ama XV. Lui ve II. Friedrich, Prusya'nın Bâbıâli ile ittifak kurması projesinden kolay vazgeçmeyeceklerdi.

1753 kışında Fransız elçisi Desalleurs'ün Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile saatler süren bir görüşme yapması Porter'ın dikkatini çekti. Porter "Karanlık bir mesele"[307] olarak adlandırdığı bu konunun, her ne kadar Bâbıâli inkâr etse de, Prusya kralı ile ilgili olduğunu düşündü.[308]

Bu zamanlarda Obreskov da kendisine gelen bilgileri Porter'a aktardı. Buna göre Prusya kralı Berlin'deki Leh elçisini bazı alacakları yüzünden tehdit etmiş ve ona bunlar ödenmediği takdirde Mersburg, Weissenfels veya Leipzig'e el koyacağını söylemişti. Bunun üzerine Lehistan kralı da müttefiklerine başvurarak, yardım talebinde bulunmuştu. Bu durum neticesinde St. Petersburg da durumu bütün Rus elçilerine bildirdi. Bu bilgiler ışığında Porter, Desalleurs'ün Bâbıâli ile olan görüşmesinin Prusya kralıyla ilgili olduğuna daha da kani oldu.[309] Her ne kadar Desalleurs'ün para gücünden endişe etse de Porter, Bâbıâli'nin kendi huzurunu bozacak bir teklifi kabul etmeyeceğini düşünüyordu.[310] Daha sonradan edindiği bazı bilgiler Porter'ın endişelerini daha da

[304] Porter'dan Newcastle düküne, 25 Nisan 1747 (BNA SP 97/33).
[305] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747 (BNA 97/33).
[306] Porter'dan, Bedford düküne, 24 Nisan 1749, 25 Mayıs 1749, 14 Aralık 1749 (BNA SP 97/34).
[307] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Şubat 1753 (BNA SP 97/36).
[308] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Şubat 1753 (BNA SP 97/36).
[309] Porter Bâbıâli'nin bunu reddettiğini söylemektedir. Kendi düşüncesine göre Bâbıâli bunun için iyi para almış olabilirdi. Porter'dan Holderness kontuna, 17 Şubat 1753 (BNA SP 97/36).
[310] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Şubat 1753 (BNA SP 97/36).

arttırdı. Zira Fransız elçisi genel olarak kral ve başbakanlara yazılan türden bir mektup teslim etmiş ve Bâbıâli de buna 1753 Şubat'ı başında cevap vermişti. Cevabın tığ işlemeli bir çantada taşınması ve hükümdarlara yazılan şekillerde olduğu gibi katlanması Porter'da Prusya kralıyla mektuplaşma başladığına dair bir şüphenin oluşmasına yol açtı.[311] Porter şimdi bu görüşmenin aslını öğrenmek istiyordu. Diğer yandan da hem kendisi hem de müttefik ülkelerin vekilleri Prusya kralını Bâbıâli nezdinde karalamak için çalışacaklardı.

1753 Şubat ve Mart'ında Porter, Desalleurs'ün Bâbıâli'deki çalışmaları hakkında bazı bilgiler edinmeyi başardı. Buna göre Desalleurs, Bâbıâli'ye Prusya kralıyla bir antlaşma önerisinde bulunmuş ve bunun faydalarını anlatmıştı. Ayrıca Rusya'nın Lehistan'a zorla yeni bir kral yerleştirmek istediğini aktarmıştı. Buna karşı Türk devlet adamları, kibarca Lehistan'da olan bitene önem verdiklerini ama şu an için Prusya kralı ile bir antlaşma yapmayacaklarını söylemişti.[312]

Diğer taraftan Porter ve Obreskov, Prusya kralının aleyhine konuşmaktan da geri kalmadılar. Kapı kethüdası olarak tayin edildiğini bildirmek için Obreskov, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile bir araya geldiğinde Prusya kralının ana amacının Danzig'i ve Lehistan'ın başka bölgelerini işgal etmek suretiyle gücünü arttırmak olduğunu söyledi. Rus vekili aynı zamanda Kırımlıların da bu konuya dâhil olduğunu iddia etti. Bâbıâli Obreskov'un söylediklerini makul buldu.[313] Obreskov, daha sonra Porter'a Bâbıâli'nin Prusya kralının Lehistan'ı işgal etme hakkındaki planından habersiz olduğunu ama Friedrich'in yerinde duramayan bir karaktere sahip olduğunu iyi bildiğini söyledi.[314]

Porter da bir yandan Bâbıâli'nin Prusya ile yapılması muhtemel olan antlaşma hakkında nabzını bizzat yoklamaya karar verdi. Aldığı cevap ise Bâbıâli'nin bir tarafı memnun etmek için diğer tarafı kırmayacağı şeklindeydi. Bu söz Obreskov'a da söylenmişti.[315] Diğer yandan da Avusturya vekili Penkler de Viyana'dan, Lehistan kralının vefatından sonra Prusya'nın Lehistan'ın bir kısmı ve Danzig'i alacağını, bu plana Fransa'nın da iştirak ettiğini Türk devlet adamlarına bildirmesi ve Viyana'nın Bâbıâli'nin bu planın dışında olduğunu umduğunu söylemesi yönünde talimat almıştı.[316] Reisülküttap ise kendilerine pek çok teklifin geldiğini ancak bunları hiç hiçbir şekilde dikkate almadıklarını ifade etti. Reisülküttap aynı zamanda Bâbıâli'nin Avusturya ile olan barışı,

[311] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Şubat 1753 (BNA SP 97/36).
[312] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Mart 1753 (BNA SP 97/36).
[313] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Mart 1753 (BNA SP 97/36).
[314] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Mart 1753 (BNA SP 97/36).
[315] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Mart 1753 (BNA SP 97/36).
[316] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Temmuz 1753 (BNA SP 97/36).

imparatoriçe kraliçe sürdürdüğü sürece devam ettireceğini ve Fransa ve Prusya'nın yaptıklarının Bâbıâli için kıymet-i harbiyesi olmadığını da ifade etti.[317]

Diğer yandan Desalleurs Prusya lehine tekliflerde bulunmaya devam ediyordu. Fakat I. Mahmud, Porter'ın ifadesiyle barış içinde yaşamaya ve ölmeye kararlıydı. Aynı zamanda daha önce İsveç ile yapılan antlaşma, Bâbıâli'nin canını çok sıkmıştı ve devlet ricali de bu antlaşmayı büyük bir hata olarak görmekteydi. Bu yüzden Desalleurs'ün çabası beyhude gibiydi.[318]Buna rağmen Porter, Desalleurs'ün faaliyetleri hakkında istihbarat toplamaya devam etti. Aynı zamanda Porter, Fransa ve Prusya'nın Bâbıâli'deki planları hakkında önemli ve ilginç bilgilere de ulaştı. Buna göre Fransa ve Prusya İstanbul'daki yeniçerileri isyana tahrik edecek ve bu şekilde askerleri oyalamak zorunda kalacak olan Bâbıâli'yi savaşa sokacaklardı. Viyana'daki Britanya elçisi Robert Keith'in Porter'a bildirdiği istihbarat şöyleydi: "Şimdi ekselânslarına olağanüstü, bir o kadar da önemli bir istihbarat ileteceğim. Prusya kralı Bâbıâli'nin İstanbul'daki Fransız elçisinin tavassutu ile kendisiyle ittifak yapmasını sağlamakta başarısız ve aynı zamanda Romalıların ve Rusya'nın iki imparatoriçesinin, tedbirlerine karşı gelmek için elleri boşken bilhassa da Lehistan ile ilgili olan hırslı planlarını başaramayacağına kani olarak, Fransa sarayıyla birlikte, Türkleri iki imparatoriçeden birisi veya ikisiyle savaş yaptırmak için tahayyül edilebilir her yöntemi denemeye karar vermiştir. [Kral] bu amaç için kendi elçileri ve Fransa'nınkiler vasıtasıyla yeniçeriler arasında padişahın, barışçıl eğilimlerine rağmen yeniçerileri yatıştırmak için Rusya'da veya Macaristan'da savaş başlatmasına yol açacak bir fitne ruhu çıkarmaya çalışacaktır. Her ne kadar bu istihbarat olağanüstü görünse de o kadar iyi bir elden gelmiştir ki, iyi bir temeli olduğunu düşünmek için büyük bir sebep vardır. Bu yüzden de ekselânslarına bunu bildirmekte zaman kaybetmedim. Benim düşünceme göre, bu meselenin dibine ulaşabilmek için uygun bir yol bulabilmek ve kara amaçları için Prusya ve Fransa mümessillerinin almakta olduğu tedbirleri bertaraf edebilmek adına bu bilgileri hem Baron Penkler'e hem de Mösyö Obreskov'a bildirmelisiniz. Eğer gerçekten böyle bir plan varsa ve siz de Türk vezirlerine bildirilebilecek herhangi bir kanıt bulabilirseniz, zannedersem durum onlara karşı dönecektir. Bu onların yalnızca başarma güçlerini ortadan kaldırmakla kalmayıp, onların Bâbıâli'de sonsuza kadar itibarlarını kaybetmelerine yol açacaktır."[319]

[317]Porter'dan Holderness kontuna, 3 Temmuz 1753 (BNA SP 97/36).
[318]Porter'dan Holderness kontuna, 17 Mart 1753 (BNA SP 97/36).
[319] Robert Keith'ten Porter'a, 18 Mayıs 1753 (BNA SP 78/247).

Robert Keith'in vermiş olduğu bu istihbarat her ne kadar görüldüğü üzere uçuk olsa da Osmanlı dinamiklerinden bîhaber gibi gözüken Londra kabinesi tarafından ciddiye alındı.[320] Porter pek fazla itimat etmese[321] de bu projeyi araştıracaktı.[322]

Nitekim Porter ilk olarak 1753 Temmuz'unda Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile bu konuyu konuşma fırsatı buldu. Porter, Prusya kralı ve müttefiklerinin umutsuz bir şekilde yeniçerileri kışkırtarak padişahın Prusya ile ittifaka girmek zorunda kalmasını sağlamak istediklerini söyledi. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ise Porter'ın söylediklerini şaşkınlıkla karşıladı. Ancak tercüman bu aşamada meseleyi Bâbıâli'nin önde gelenlerine bildirmenin uygun olmadığını ifade etti.[323] Bu aşamada Porter Desalleurs'ün attığı adımları takip etmeye devam etti.[324]

2 Ağustos 1753'te Porter bir kere daha Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile Penkler'in evinde görüşme fırsatı buldu. Porter, tercümana ayrıntılı bir şekilde Prusya kralının, Büyük Britanya kralı ve imparatorluk içerisindeki diğer prensler ile yaşadığı ihtilaflardan, Lehistan kralının ölümünden sonra ele geçirmeyi planladığı topraklardan ve planlarında Bâbıâli'yi de bir araç olarak kullanmak istediğinden bahsetti. Tercüman da Porter'a Prusya kralının planlarından haberdar olduklarını ve ona karşı gereken tedbirleri aldıklarını söyledi. Tercüman ayrıca Lehistan kralına uzun ve sağlıklı ömürler diledi. Diğer yandan Penkler de Prusya kralının Avusturya için ne kadar tehlikeli bir komşu olduğunu anlattı. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ise Bâbıâli'nin sınır komşuları ile dostane ilişkileri devam ettireceğini bir kez daha dile getirdi.[325]

Porter ve Penkler Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı nezdinde bu girişimlerde bulunurken Desalleurs de boş durmuyordu. 1753 Eylül'ünde Obreskov, Porter'a gizli bir şekilde Desalleurs'ün söylediklerini aktardı. Buna göre Fransız elçisi, Bâbıâli'ye Rusya'nın 40 bin kadar düzenli ve pek çok da düzensiz birliği Livonya'ya Prusya kralına saldırmak amacıyla sevk ettiğini, İsveçlilerin Prusya ile ittifak hâlinde olduğunu ve

[320] Zira Londra hükümeti Paris'teki elçilerinden bu işin gerçeğini araştırmalarını istemiştir. Holderness kontundan Albemarle kontuna, 7 Haziran 1753 (BNA SP 78/247).
[321] Porter elçilerin böyle bir girişimde bulunmasının çok tehlikeli olacağı kanaatindeydi. Porter'dan Holderness kontuna, 16 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).
[322] Porter hiçbir şekilde padişahın savaşa girmeyeceğini, tek amacının İstanbul şehri olduğunu ve yeniçerilerin de I. Mustafa'nın (1617-18, 1622-23), II. Osman'ın (1618-1622), IV. Murad'ın (1623-1640) yeniçerileri olmadığını söylemişti. Porter burada zikrettiği dönemlerdeki yeniçeri isyanlarına atıf yapmaktadır. Porter'dan Holderness kontuna, 16 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).
[323] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1753 (BNA SP 97/36).
[324] Porter hem Desalleurs'ün faaliyetlerini hem de yakın zamanda Paris'e gittiği söylenen bir Türk'ün gidiş amacını öğrenmek için birisini görevlendirdi ama 1753 Temmuz'unun Ramazan'a denk gelmesinden mütevellit bu şahıs bir şey öğrenememişti. Daha sonradan da Porter Paris'e Bâbıâli'den kimsenin gitmediğini öğrendi. Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos, 16 Ağustos 1753 (BNA SP 97/36).
[325] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1753 (BNA SP 97/36).

Prusya'ya karşı yükümlülüklerini yerine getireceklerini söyledi. Bâbıâli ise Desalleurs'ün bu isteğine cevap vermemişti.[326] Buna mukabil Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı 1753 Eylül'ünde Desalleurs ile görüştü. İlk gelen istihbarata göre bu görüşmenin asıl sebebi Fransız elçisinin azledilen Boğdan voyvodasını evine kabul etmesiydi.[327] Fakat Porter'a gelen istihbarata göre tercümanın ziyareti Rus askerlerinin Livonya'ya doğru ilerlememesinin Prusya kralını endişelendirdiğini dinlemek içindi.[328] Desalleurs aynı zamanda Prusya kralının gücünü izame etti ve onun Ruslara karşı Bâbıâli'nin işine yarayabileceğini aktardı. Aynı zamanda Obreskov'dan Porter'a bu görüşmeyle ilgili gelen başka bir bilgiye göre Desalleurs, Bâbıâli ve Prusya arasında bir antlaşma yapılmasını teklif etmişti.[329] Tercüman da cevap olarak her şeyin bir zamanı olduğunu söyleyerek Fransız elçisinin teklifini reddetmişti.[330] 1753 Ekim'ine gelindiğinde Desalleurs'ün attığı bütün adımlar boşa gitti.[331] Buna mukabil Fransız elçisi kolay vazgeçmeyecekti.[332]

1 Mayıs 1754 tarihinde Fransız elçisinin tercümanı Bâbıâli'ye çağırıldı ve kısa bir süre sonra da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı Desalleurs'e gitti. Bu görüşmede de Desalleurs, Prusya kralı lehine bir teklifte bulunmuş olmalıydı.[333]

Bu tarihten sonra Desalleurs, gerek sağlık sorunları gerekse Bâbıâli'nin gündeminin St. Elizabeth Kalesi ve Lehistan meselelerine kaymasıyla birlikte Prusya ile ilgili müzakerelere ara verdi. Fransız elçisinin 1754 sonunda vefat etmesiyle proje tamamen akamete uğradı.

Porter da dikkatini daha çok St. Elizabeth Kalesi meselesine verdi. Bununla beraber Porter, tercümanı Pisani vasıtasıyla 1753 Şubat'ında Desalleurs ve Dîvân-ı Hümâyûn arasında geçen karanlık meseleyi öğrendi. Buna göre XV. Lui, bir nameyle, Bâbıâli'ye, İsveç ile 1740'ta yapılan gibi, Prusya ile ittifak ve ticaret antlaşması yapılmasını önermiş ve hem Bâbıâli'nin hem de Fransa'nın Lehistan'ın anayasası ve

[326] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[327] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[328] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[329] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[330] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[331] Porter'dan Holderness kontuna, 17 Eylül 1753 (BNA SP 97/36).
[332] Mesela Desalleurs, 1753 Aralık'ında Galata'daki bütün Fransızlara 1754 baharında Büyük Britanya, Avusturya ve Rusya ile savaş olacağını ve Fransa'nın büyük ordularının harekete geçmek zorunda kalacağını söylemiştir. Desalleurs bu söylentiyi yayarak, Bâbıâli'yi Prusya ile bir ittifaka yönlendirmek istemekteydi. Porter ise Desalleurs'ün amacının, Bâbıâli'nin merakını cezbetmek olduğu dışında bu konuda fazla ayrıntıya girmez. Porter'dan Holderness kontuna, 1 Aralık 1753 (BNA SP 97/37).
[333] Porter'dan Holderness kontuna, 2 Mayıs, 15 Mayıs 1754 (BNA SP 97/37).

hürriyetine garantör olacağı yeni bir antlaşma yapılmasını teklif etmişti.[334] Fakat Bâbıâli, Fransız elçisinin bu konudaki tekliflerini kabul etmemişti.

Görüldüğü üzere Porter 1753-54 yılları arasında Desalleurs'ün Prusya lehine attığı adımlara Bâbıâli nezdinde sözlü olarak karşı çıkmıştır. Her ne kadar Porter bu konuda başarılı olmuş gibi gözükse de Bâbıâli'nin aslında hâlihazırda böyle bir ittifak teklifine karşı ve I. Mahmud'un siyasetinin barışa yönelik olmasından dolayı bu konuda çok zorlanmadığı da gözükmektedir.[335]

1.4.St. Elizabeth Kalesi Meselesi ve James Porter

İstanbul elçiliği sırasında Porter'ın mesai harcadığı konulardan bir tanesi de St. Elizabeth Kalesi meselesidir.[336] Çariçe Elizabeth'e ithaf edilen kale, Inhul nehrinin güneyine, bazı Macar ve Sırp mültecileri Kazaklara karşı korumak amacıyla yapılmıştır. Ancak hem kalenin gerçek amacının Rusların Lehistan'a müdahalelerini kolaylaştırmak olması hem de bölgeye asker yığan Rusların burayı Osmanlılara karşı kullanabileceğine dair söylentilerin yayılması, Bâbıâli'yi rahatsız etti ve iki ülke arasında bir kere daha gerginlik çıktı.[337] Bu dönemlerde kale henüz yapım aşamasındaydı.

Britanya hükümeti ise bu sebepten dolayı Bâbıâli ve Rusya'nın savaşa girmesine kesinlikle karşıydı. Zira Avusturya Veraset Savaşları'ndan sonra Avrupa'da gerginlikler yeniden baş göstermişti ve Rusya'ya ihtiyacı olan Büyük Britanya, Rusların Bâbıâli ile St. Elizabeth Kalesi yüzden savaşa girmesini kesinlikle istemiyordu.[338]

Bu meselede Porter'ın amacı, tıpkı Kuzey meselelerinde olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında çıkması muhtemel bir savaşı engellemek ve iki tarafı da yatıştırmaktı. Porter'ın, Kuzey meseleleri barışçıl bir şekilde bittiği için Bâbıâli nezdinde eli güçlüydü.[339]

---

[334] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople", s. 556.
[335] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople", s. 557.
[336] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 3-14.
[337] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 4.
[338] Britanya hükümetinin Aziz Elizabeth Kalesi ile ilgili görüşleri için Holderness kontundan, Guy Dickens'a, 6 Ağustos 1754 (BNA SP 91/58).
[339] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,15 Temmuz 1754, (BNA SP 97/37).

1754 yılında kale hakkında raporlar İstanbul'a gelmişti. Bu kalenin inşasını son antlaşmaya aykırı olarak yorumlayan Bâbıâli ilk önce Rus kapı kethüdası Obreskov ile Aziz Elizabeth Kalesi hususunu görüştü.[340] Obreskov ile Reisülküttab el-Hac Abdi Efendi'nin bu konuyla ilgili müteakip görüşmeleri de sonuç vermeyince[341] Bâbıâli, Rusya'nın müttefikleri olan Avusturya ve Britanya temsilcileri Penkler ve Porter'ın[342] arabuluculuğunu istedi. Bu şekilde Porter, Elizabeth Kalesi meselesine dâhil oldu.[343]

Bu hususta Porter, ilk olarak Obreskov ile görüştü. Rus temsilcisi, Porter'a Bâbıâli'yi Elizabeth Kalesi konusunda rahatlattığını ve oraya bir taş bile konulmadığını bildirdi.[344] Ancak 22 Haziran 1754'te Obreskov, kendisi ile yemek yiyen Porter'a Rusya'nın kale inşası niyetini iki yıl kadar önce Bâbıâli'ye bildirdiğini ama buna bir cevap alamadığını da aktardı.[345]

Obreskov, Bâbıâli'yi rahatlattığı konusunda Porter'a doğruyu söylemiyordu. Zira Porter'ın Obreskov ile bu görüşmesinin ertesi günü Abdi Efendi, Porter ve Penkler'in tercümanlarını çağırttı ve onlara bir takım kâğıtlar verdi. Görüşmede, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Pisani'ye, Rusya'nın bu hareketinin padişah tarafından antlaşma ihlali olarak algılandığını belirtti. Ayrıca Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun zengin bir hazinesi olduğunu, askerlerin barıştan sıkıldığını ve Bâbıâli'de Rusya ile son yapılan barışın garantörü olan Fransa'nın elçisinin görüşmeye çağrılması gerektiğini düşünen bir hizip olduğunu ifade etti. Ancak tercüman Bâbıâli'deki barış yanlılarının da görüşünün meselenin Porter ve Penkler'e havale edilmesi yönünde olduğunu bildirdi.[346] Ağırlık kazanan görüş barış yanlılarınki olmuştu. Netice itibariyle Abdi Efendi kâğıtları Porter ve Penkler'e verdi ve fikirlerini istedi.[347]

---

[340] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Nisan 1754 (BNA SP 97/37).

[341] Abdi Efendi, söz konusu kalenin Rusya ile yapılan antlaşmaya aykırı olduğunu, söylerken de Obreskov da aksini iddia etmiş, bu karşılıklı inatlaşma sonucunda müzakere sonuçsuz kalmıştır. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 6.

[342] Bâbıâli, Porter'a Fransızların kendilerini istismar etmesinden dolayı yaklaşmıştı. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 15 Temmuz 1754. (BNA SP 97/37). Bâbıâli aynı zamanda Büyük Britanya ve Avusturya vasıtasıyla Rusya'ya uluslararası baskı yapabileceğini düşünmekteydi. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 6.

[343] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 6.

[344] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Mayıs 1754 (BNA SP 97/37).

[345] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754 (BNA SP 97/37). Obreskov, Bâbıâli'ye bu hususta ilk defa bilgi verdiğinde kendisine Belgrat Antlaşması'na göre yalnızca Çerkez ve Kuban adalarına kale yapılabileceğini söylerken Rusya da buna karşı antlaşmanın ilgili maddesini farklı yorumlayan bir cevap vermişti. Bâbıâli'nin, St. Petersburg hükümetine bu hususta resmî bir cevap vermemesi üzerine Rusya bu durumu Bâbıâli'nin kale yapma isteğini onaylaması olarak kabul etti. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).

[346] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754 (BNA SP 97/37).

[347] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754. Söz konusu kâğıt aynı mektubun ilişiğinde bulunur. (BNA SP 97/37).

Bu tehditler hem Porter'ı hem de Penkler'i oldukça zor bir durumda bıraktı. Zira Bâbıâli'deki savaş yanlısı hizip iki elçiyi de son derece endişelendirmekteydi. Sadrazam Bahir Mustafa Paşa'nın büyük bir ihtişam ile Tophane'ye gidip, topları incelemesi Porter'ın endişelerini daha da arttırdı. Ayrıca Porter, kendi deyimiyle "tam bir Türk olup", Hıristiyanlardan nefret eden Abdi Efendi'den de korkmaktaydı. Porter'ın en büyük umudu ise İsveç meselelerinde reisülküttap olarak müzakere ettiği ve şimdi de defterdar olan Nâilî Abdullah Efendi idi.[348] Porter ayrıca kalenin inşa edildiği haberi ifşa olduğu zaman halkın, ulemanın ve askerin vereceği tepkinin büyük olmasından ve bunun Bâbıâli'yi aşırı tedbirler almaya sürükleyeceğinden endişe etmekteydi.[349]

Durum son derece nazikti. Ancak Porter ve Penkler bu aşamada yapılacak en doğru hamlenin, hem Rusya'nın kale yapmasını savunacak hem de Bâbıâli'yi yatıştıracak bir cevap verme olduğuna karar verdiler. Bu şekilde Porter ve Penkler, Bâbıâli'ye bir cevap verdiler.[350] Porter ve Penkler'in takrirleri Bahir Mustafa Paşa'ya gönderdiler. Ayrıca sadrazam Porter'dan bu meseleye emsal teşkil edecek vakaları bulmasını istedi.[351] Porter da bunun için işe koyuldu.[352]

28 Haziran 1754'te Bâbıâli, Porter ve Penkler'in cevaplarını düşündükten sonra, ertesi gün elçilerin tercümanlarını çağırdı. Porter, tercümanı hasta olduğu ve gizli olmasını istediği bir meselenin başkalarının kulağına gitmemesi için Bâbıâli'nin kararını Penkler'in tercümanından öğrenmeye karar verdi.[353] Bunun üzerine, Penkler'in tercümanı Bâbıâli'nin kararını Abdi Efendi'den öğrenerek Porter'a ve Penkler'e getirdi. Buna göre, Sadrazam Bahir Mustafa Paşa, Porter ve Penkler gibi deneyimli ve bilgili iki elçinin, Rusya'nın bu hareketini nasıl meşru gördüğünü anlamıyor ve elçilerden, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasındaki dostluğa katkıda bulunmaları için saraylarına mektup yazmalarını istiyordu.[354]

Porter, Güney Departmanı Sekreteri olan Sir Thomas Robinson'a "Bu sözlü beyandan efendim, herhangi bir kale inşasını barışın ihlali olarak yorumlamaya kararlı olduklarını ve bunu bizim de aynı şekilde anlamamızı istediklerini görebilir" diyerek

[348] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754 (BNA SP 97/37).
[349] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754 (BNA SP 97/37).
[350] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754. Söz konusu takrir aynı mektubun içeriğinde mevcuttur. (BNA SP 97/37).
[351] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 27 Haziran 1754 (BNA SP 97/37)
[352] Mesela Porter, Türklerin 1663'te Nikola Zerinyi'ni, Zitvatorok Antlaşması'na aykırı olarak kale inşa etmesinin savaş sebebi olarak algılandığını öğrendi. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[353] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[354] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).

Bâbıâli'nin tutumunu bildirdi.[355] Porter aynı zamanda hükümete, Rusya'nın bu projeden vazgeçtiği takdirde ortaya çıkacak durumun Britanya'nın lehine olacağını da rapor etti. Zira elçiye göre böyle bir gelişme ile Bâbıâli nezdinde Büyük Britanya kralı, Fransa kralının 1739 Belgrat Antlaşması'nın mutavassıtı olarak elde ettiğinden daha büyük bir nüfuza sahip olacaktı.[356] Bunun üzerine Porter ve Penkler 2 Temmuz 1754 tarihinde Bâbıâli'ye, kendilerinden istendiği gibi Londra ve Viyana'ya mektup yazdıklarını ve her şeyin yatışacağını umduklarını bildirdi.[357]

Abdi Efendi, bu haberleri getiren Penkler'in tercümanına Porter ve Penkler'in Rusya'nın mantıksız ve âdil olmaktan uzak kale yapma talebinin ihtilaflara sebep olabileceğini açıkça belirttiklerini umduğunu söyledi. Bu haberi alınca Porter, 6 Temmuz 1754'te iyileşen tercümanı Pisani vasıtasıyla Abdi Efendi'ye Bâbıâli'nin talebini Londra'ya bildirdiğini ve çabalarının karşılık bulacağını umduğunu belirtti. Pisani'yi kibar bir şekilde karşılayan Abdi Efendi, Porter'a ve Büyük Büyük Britanya'ya güveniyordu. Dîvân-ı hümâyun tercümanı da Pisani'ye Porter'ın bu meselenin barışçıl bir şekilde tamamlanması için elinden geleni yapmasını ifade etti.[358] Daha sonra Porter'ın Bayram hediyelerini getiren Pisani'ye Bahir Mustafa Paşa, Porter'ın bu meselede Bâbıâli ile Büyük Britanya arasındaki kadim dostluğa uygun adımlar atacağını ümit ettiğini söyledi. Pisani de Porter'ın gerekeni yaptığını söyledi.[359]

Bâbıâli'nin baskıları üzerine, Porter ve Penkler, Obreskov'u uyarma kararı verdiler. Zira bu mesele Porter ve Penkler'e göre, Desalleurs ve Celsing'in Bâbıâli'de ellerini güçlendirebilirdi. Porter ve Penkler Obreskov'u bu hususta ikna ettiler.[360] Fakat daha sonra Obreskov, Porter'a Rus hükümetinin kale yapmakta haklı olduğu hususunda ısrar ettiğini söyledi ve her şeyin sorumlusu olarak da Abdi Efendi'yi işaret etti. Porter da ona çok yanıldığını ve Abdi Efendi'nin padişahın onayı olmadan hiçbir şey yapmayacağı cevabını verdi. Obreskov ayrıca Porter'a kendi tercümanı ile Dîvân-ı Hümâyûn tercümanının birbirlerini devletlerinin gücü hakkında tehdit ettiğini de bildirdi. Porter, Rus meslektaşından meseleyi fazla büyütmemesini rica etti.[361] Buna mukabil Obreskov,

[355] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 1 Temmuz 1754. Porter ayrıca, Rusya'daki Rus vekili Guy Dickens'a da 6 Temmuz 1754 tarihli mektubunda keyfiyeti bildirmiş ve yardım istemiştir. Porter'dan, Guy Dickens'a, 6 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[356] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[357] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[358] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 7 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[359] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[360] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37);Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 7.
[361] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 7 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).

Porter'ın yazmış olduğu takrirden son derece memnun olmuştu ve çok işe yarayacağını söyledi.[362]

Porter'ın, hem Bâbıâli'yi hem de Obreskov'u yatıştırırken söyledikleri, Londra tarafından son derece ciddiye alındı. Elçinin şu ana kadarki hareketlerini takdir eden Britanya hükümeti, Porter'a ihtilafları bitirmek için Büyük Britanya kralının ve Avusturya imparatoriçesinin yardımlarını önerme ve Desalleurs ve Celsing'in müdahalelerini engelleme görevini verdi.[363] Londra hükümeti aynı zamanda Viyana'daki mümessili Robert Keith'e, durumu ve kralın niyetini bildirmesi için Porter'ın hükümete yazdığı son mektubu yolladı.[364] Diğer yandan Londra, Rusya'yı da bu konuda uyarmayı uygun buldu. Whitehall[365], Bâbıâli'nin 1739'dan beri barışı ihlal etmemesinden ve iki ülke arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşın çok tehlikeli sonuçları olacağından mütevellit bu kararı vermişti. Bu yüzden Londra, St. Petersburg'daki vekilleri Guy Dickens'tan, Şansölye Bestuzhev'i, Bâbıâli'nin istediğini yapmaya ikna etmesini ve Obreskov'a da uygun emirlerin gönderilmesini sağlamasını istedi.[366]

Porter, Londra'dan mektuplar gelinceye kadar meseleyi araştırmaya[367] ve bilgi toplamaya devam etti.[368] Bu esnada Obreskov da Penkler'e, Rusya'ya Elizabeth Kalesi'nin yapımından vazgeçmeleri için mektup yazdığını söyledi.[369] Porter ise 12 Ağustos'ta ve Eylül ayında Guy Dickens'a keyfiyeti bildiren mektuplar yazdı. Bu mektuplarda Porter Dickens'a, Bâbıâli'nin Rusya'dan haber almak konusundaki sabırsızlığını bildirdi ve şayet Rus hükümeti, kale yapımında ısrar ederse bunun yalnızca Bâbıâli'yi Fransa, Prusya ve İsveç ile ittifaklara sevk etmekle kalmayıp[370] bir savaşın bile patlak verebileceği hususunda uyardı.[371]

Porter ve Penkler'in yazmış olduğu mektuplara ilk cevabı Avusturya verdi. Bunun üzerine Penkler derhal bir takrir kaleme aldı ama muhtevasını Porter'a iletmeden Dîvân-

---

[362] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Temmuz 1754 (BNA SP 97/37).
[363] Sir Thomas Robinson'dan, Porter'a, 6 Ağustos 1754 (BNA SP 97/37).
[364] Sir Thomas Robinson'un Porter'a yazdığı 6 Ağustos 1754 tarihli mektubun ilişiği (BNA SP 97/37).
[365] Whitehall, XVIII. yüzyılda Britanya bürokrasisinin kalbi hâline gelmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Bâbıâli'ye muadil olmuştu. Fatih Gürcan, *John Murray'ın İstanbul Büyükelçiliği (1765-1775),* s. 15.
[366] Sir Thomas Robinson'dan Guy Dickens'a, 6 Ağustos 1754 (BNA SP 97/37). Ayrıca Sir Thomas Robinson'dan, Guy Dickens'a 6 Ağustos 1754 (BNA SP 91/58).
[367] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 1 Ağustos 1754. Buna göre St. Elizabeth Kalesi tamamlandığı takdirde olası bir Boğdan işgalinde Rusların çok işine yarayacaktır. (BNA SP 97/37).
[368] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Ağustos 1754. (BNA SP 97/37) Abdi Efendi mesela Porter'ın tercümanı Pisani'ye St. Elizabeth Kalesi meselesini kendinin açtığını ve şayet Rusya'dan tatmin edici bir cevap alamazsa bütün suçun kendi üzerine kalacağını söylemiştir.
[369] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Ağustos 1754 (BNA SP 97/37).
[370]Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 21 Eylül 1754 (BNA SP 91/59).
[371] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Eylül 1754 (BNA SP 97/37).

ı Hümâyûn tercümanına teslim etti.[372] Penkler'in takririnden sonra, Bâbıâli derhal Büyük Britanya'nın da kale meselesi hakkında cevabını öğrenmek istedi. Bunun üzerine Porter, Sir Thomas Robinson'dan Britanya'nın temayülünü öğrenince bir takrir kaleme aldı ve gizli bir şekilde Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına teslim etmesi için Pisani'ye verdi. Tercüman da Pisani'yi Abdi Efendi'ye götürdü. Büyük Britanya'nın, Bâbıâli ve Rusya arasındaki ihtilaf hususunda Avusturya imparatoriçesiyle beraber çalışmalarını ve tavassutunu kullanacağını belirten takrir[373] Abdi Efendi'yi son derece memnun etti.[374] Şimdi ise Rusya'nın Bâbıâli'nin tepkisine vereceği cevabın gelmesi beklenmekteydi. Bu cevabın da 1754 sonbaharında gelmesi bekleniyordu.[375]

Rusya'nın cevabı gelmeden önce Abdi Efendi, Pisani vasıtasıyla Porter'ın Elizabeth Kalesi meselesi hakkındaki görüşünü istedi. Pisani, Porter'ın bu meseleyi çok önemli bir mesele olarak görmediğini ve en kötü durumda bile kolaylıkla çözülebileceğini düşündüğünü belirtti. Pisani yalnız Porter'ın Rusya'dan gelecek beklenmeyen bir hamlede Bâbıâli'nin savaş açıp açmayacağını merak ettiğini belirtti. Abdi Efendi de buna "Allah korusun" diye cevap verdi ve niyetlerinin bu olmadığını söyledi. Ayrıca tek arzularının bu meselenin çözülmesi ve Büyük Britanya kralının dostları olarak bu meselede kendi yanlarında olacağından emin olduğunu ifade etti.[376]

Rusya'nın cevabı beklenirken, Guy Dickens, Porter'a Obreskov'un, çariçenin cevabı gelinceye kadar nasıl davranması gerektiğine dair görüşlerini bildirdi.[377] Porter'ın okuduğu cevapta, kale yapımından vazgeçmenin mümkün olmadığı söyleniyordu ve Obreskov da Porter'a Bâbıâli'nin bu hareketten rahatsız olmayıp, gerçekleşmesi imkânsız olan hususlarda ısrar etmeyeceğini umduğunu bildirdi. Porter ise Obreskov'a, Osmanlı İmparatorluğu'nu ve padişahı tanıyan herhangi birisinin Bâbıâli'nin bu girişimi hiç de hoş karşılamayacağını bileceğini ve arkasından savaş veya Fransa ve Prusya ile ittifakın gelebileceğini söyledi. Porter konuşurken pek çok kez sözünü kesen Obreskov, Britanya elçisi ile aynı fikirde olduğunu ama yazılı bir şey vermesi gerekiyorsa St. Petersburg'dan aldığı özeti vermesi gerektiğini belirtti.[378] Porter da bunun yaratacağı kötü sonuçların

[372] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Eylül 1754. (BNA SP 97/37). Buna göre Rusya'dan yeterli bilgi alamayan imparatoriçe kraliçe derhal Büyük Britanya kralına başvurdu ve ikisi müştereken St. Petersburg'un gerginliği azaltması için ellerinden geleni yapacaklardı ama kesin başarı sözü veremiyordu.
[373] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,16 Eylül 1754 tarihli mektubun ilişiğindedir. (BNA SP 97/37).
[374] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Eylül 1754 (BNA SP 97/37).
[375] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[376] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[377] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[378] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).

önüne geçmek için Obreskov'a yeni bir teklifte bulundu. Buna göre Obreskov, Rusya'dan çariçenin taşrada olmasından ve konunun üzerinde düşünülmesi gerektiğinden dolayı Bâbıâli'ye henüz nihai bir cevap alamadığını söyleyecekti. Obreskov, Porter'ın önerisini makul buldu ama bu sefer de sabırsızlanan Bâbıâli'nin güçlü bir takrir vermesinden veya yeni gelecek haberler doğrultusunda aynı cevabı vermekten endişe ettiğini söyledi. Porter da Bâbıâli'yi yumuşatmayı kendisine bırakmasını istedi ve ayrıca Obreskov'un Penkler'den de tavsiye almasını salık verdi.[379] Nitekim Obreskov'un vermesi gereken cevabı okuyan Penkler de Bâbıâli'ye bu cevap verildiği takdirde her şeyin mahvolacağını söyledi ve bu şekilde, Porter, Penkler ve Obreskov zaman kazanmanın en iyisi olduğuna karar verdiler. Obreskov'un mesajını iletmesinden sonra, Porter devreye girecekti.[380] Ancak elçi ilk olarak Bâbıâli'yi yumuşatmaya çalıştı. Porter, Obreskov'un notasını teslim etmesinden bir gün önce (3 Ekim 1754) sözlü olarak Bâbıâli'ye, Rusya'dan iyi haberler geldiğini, Rusya'nın bu meseleden onurla çekilebilmek için yollar aradığını, Britanya kralının nüfuzunun etkili olacağını[381] ve Obreskov'un ileteceklerinin sakince karşılanması gerektiğini bildirdi. Elçi ayrıca aksi hâlde işlerin savaşa kadar gidebileceği konusunda bir uyarı yaptı. Obreskov bunları bir nota olarak Bâbıâli'ye sundu. Bittabi sabırsızlıkla Rusya'dan nihaî bir cevap bekleyen Abdi Efendi bu gelişmeden hiç memnun olmadı ve üç buçuk aydan sonra hiçbir cevap alamadığını ifade etti. 4 Ekim 1754'te Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, kendisiyle görüşen Pisani'ye endişeyle Obreskov'un ilettiklerini belirtti. Pisani de Porter'ın hâlihazırda bunları bildiğini söyledi. Bunun üzerine Pisani derhal Abdi Efendi'nin karşısına çıkarıldı. Reisülküttap, şu ana kadar Rusya'nın söylediğinden hiçbir cevap alınamayacağını belirtti. Zaman kazanmaya çalışan Pisani de bunun üzerine, Obreskov'un gönderdiği sözlü mesajın Porter tarafından bilindiğini ve elçiye göre bu meselenin basit bir mesele olduğunu söyledi. Abdi Efendi, Porter'ın samimî ve gerçek bir dost gibi hareket ettiğini ama bu kadar uzun süre beklendikten sonra Obreskov'un ilettiklerinden hiçbir sonuca varamadıklarını ve hareket etmek için kesin bir cevap beklediğini ifade etti. Pisani de yazışmalarla yapılacak münakaşaların tehlikeli olduğunu, bir kâğıdın, daha ciddi bir kâğıdı getirebileceğini ve Porter'ın da ortak bir dost olarak bunu engellemek ve iki devlet arasındaki dostluğu devam ettirmek istediğini söyledi. Reisülküttap da bunun üzerine Bâbıâli'nin cevabının

[379] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[380] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[381] Guy Dickens, mesela Ukrayna'daki ahaliye yazdırılacak bir dilekçe ile kalenin Volga nehri civarına alınmasının gündeme geldiğini bildirmiş ve keyfiyeti Porter'a iletmiştir. Porter'dan, Sir Thomas Robinson'a 16 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

kesinlikle ciddi ve ağır olacağını belirtti ve "bu kadar uzun süredir bekleyen hünkârımıza ne diyebiliriz ve aylarca bekledikten sonra bu kadar kuru bir notadan ne üretebiliriz" diyerek Bâbıâli'nin sabırsızlığını bildirerek notanın okunmasını emretti. Pisani de onu yatıştırmak için Porter'ın Rusya'nın bu adımı atmaktaki niyetinin Bâbıâli'yi tahrik etmekten ziyade onurunu kurtarmak olduğunu ve Londra ve Viyana hükümetlerinin bu meseleyi ciddiye aldıklarını söyledi.[382] Abdi Efendi de bunun üzerine Pisani'ye "Büyük Britanya kralının cevabını ne zaman bekleyebiliriz, eğer bir ay bekleyeceksek bekleyemeyiz" dedi. Pisani de kısa süre içerisinde Büyük Britanya'nın da cevabının geleceğini belirtti.[383]

Porter bir adım daha attı ve tercümanıyla Abdi Efendi'nin görüşmesinin ertesi günü (5 Ekim 1754'te) gizlice, müzakereye yeteri kadar vakit tanınmadığı sürece Bâbıâli'nin, Büyük Britanya kralının çalışmalarının sonucunu göremeyeceğini Osmanlı hükümetine bildirdi.[384] Porter ayrıca Guy Dickens'tan, Rusya'da Bâbıâli'yi tatmin edecek veya kendisine zaman kazandırabilecek bir hamle yapmasını istedi.[385]

9 Ekim 1754'te Viyana'dan gelen mektuplar Porter ve Penkler'in elini güçlendirdi. Buna göre Viyana kabinesi de Rusya'nın işi dostane bir şekilde bitirmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu haberler iletildiğinde Bâbıâli birazcık daha rahatladı. Porter, dîvân-ı hümâyun tercümanına daha sonra padişahın ve ümeranın görüşlerinin ne olduğunu sordu. Tercüman da Porter'a, gizli olarak padişahın niyetinin tamamen barışçıl buna mukabil kalenin yapımının kabul edilmez olduğunu söyledi.[386]

Porter, cevabını vermesinden sonra bir görüşme de Obreskov ile yaptı. Obreskov, eninde sonunda St. Petersburg'un verdiği cevabı vermek zorunda kalacağını söyledi. Ayrıca Obreskov, Porter'dan, Bâbıâli'ye kale yapımının önemsiz bir mesele olduğunu belirtmesini ve gerekirse Bâbıâli'nin bölgeye bir memur göndermesini teklif etmesini istedi. Porter, şayet kale yapımı durduysa bunun çok takdire şayan bir istek olacağını ifade etti. Buna mukabil, Porter bu öneriyi dolaylı yollardan Bâbıâli'ye sundu ama ahalinin galeyana gelmesinden endişelenen Bâbıâli bu teklifi kabul etmedi.[387] Şimdi Porter'ın yapması gereken Bâbıâli'yi beklemeye ikna etmekti.[388]

---

[382] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim, 1754 (BNA SP 97/37).
[383] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim, 1754 (BNA SP 97/37).
[384] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[385] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[386] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[387] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[388]Porter, Londra ve Viyana'nın, St. Petersburg'un cevabını alması için zaman geçmesi gerektiğini Bâbıâli'ye bildirmişti. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

28 Ekim 1754'te Obreskov'a, St. Petersburg'dan bir kurye geldi. Bunun üzerine Obreskov, Penkler ve Porter'a kuryenin gelişini gizlemeleri ve ertesi gün kendileriyle görüşeceğini bildiren bir not gönderdi.[389] 29 Ekim 1754'te Porter'a gelen Obreskov kendisine son gelen kâğıdı teslim etme hususunda emir aldığını[390] ama Bâbıâli'nin Viyana ve Rusya'dan bir cevap beklediğine dair beyanda bulunması üzerine bunu yapmasına gerek olmadığını söyledi. Ayrıca çariçenin kendi ülkesine kale yapma hakkı olduğunu ve Türklerin taleplerine razı olursa onuruna halel geleceğini belirtti. Rus temsilcisi Porter'dan da Rusya'yı savunmasını ve Bâbıâli'nin endişelenecek bir şeyi olmadığını söylemesini istedi.[391] Porter ise Bâbıâli'nin bu hususta haklı olduğunu ve padişahın, Kırım hanının ailesinin Kabardiya'dan çekilmesini sağlarken itibarının daha çok sarsıldığının düşünülmesi gerektiğini, bir dostluk emaresinin, başka bir dostluk emaresi gerektirdiğini söyledi. Ayrıca Rusya'nın lehlerine kendi adlarına yapabilecek her şeyi yaptıklarını ve söylenebilecek her şeyi söylediklerini ifade etti ve mevcut talimatlarını gizlediğinden dolayı da müzakeresini tek başına yönetmekte başarılar diledi. Şu an için Bâbıâli'yi yatıştırmak suretiyle zaman kazanmak için elinden geleni yapacağını ama bunun gücü dâhilinde olmadığından endişelendiğini kaydetti.[392]

Bu aşamadan sonra Porter'ı ciddi bir endişe kapladı. Elçi, Rusya'nın bu meseleyi kendi ellerine bırakmamasına kızıyor ve Rus hükümetini Bâbıâli kadar açık hareket etmediği için eleştiriyordu. Rusya'nın kibrinin kendileri için ölümcül olabileceğinden endişe ediyordu. Şayet Rusya tarafından yetki alsaydı Bâbıâli'yi kale inşasının bırakılması ve olduğu şekilde kalacağı haberiyle bile tatmin edebileceğini düşünüyordu. Buna mukabil Rusya, Büyük Britanya ve Avusturya'nın bu meselede mutavassıt olmasına karşıydı.[393] Şu aşamada ne tam bir Müslüman olan Abdi Efendi'nin, ne de buna cesaret edemeyecek olan Bahir Mustafa Paşa'nın rüşvetle cezbedebileceğine emindi. Porter, Bâbıâli'nin savaş istemediğini biliyordu ama mesele sürüncemede kaldığı sürece bu durum Türk devlet adamlarını Fransa ve Prusya ile antlaşmalara sürükleyebilirdi.

---

389 Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754. (BNA SP 97/37) Obreskov'un notuna göre Bâbıâli'ye bunun sınırlardan gelen olağan bir kurye olduğu söylenecekti.

390 Obreskov, Porter ve Penkler'in tesiriyle St. Petersburg'un cevabını vermeyi geciktirmesi hasebiyle hükümeti tarafından tekdir edilmiş ve Porter ve Penkler'in Rusya'yı destekleseydi şayet müspet bir sonuç alınabileceği kendisine bildirilmiştir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 9.

391 Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754. (BNA SP 97/37) Obreskov aynı zamanda Rusya'nın kale yapma girişimini de Porter'ın önünde eleştirmekten geri kalmamıştır.

392 Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

393 Guy Dickens'tan Holderness kontuna, 23 Eylül 1754 (BNA SP 97/59).

Ayrıca Porter, St. Petersburg'dan hiçbir kesin cevap gelmemesinden de endişeleniyordu.[394]

Bu endişeler sonucunda Porter en iyi adımın, Bâbıâli'ye yazılı olarak St. Petersburg'un, Bâbıâli'ye saldırmak gibi bir niyeti olmadığı, isteklerinin barış olduğu ve Bâbıâli'nin de bir sürprizle karşılaşmayacağı şeklinde bir takrir yazması olduğuna karar verdi.[395]

Zaman geçtikçe Abdi Efendi'nin rahatsızlığı da artıyordu. Porter da bu rahatsızlığın doğurabileceği kötü sonuçları engellemek için onu yatıştırma yolları aradı ve bunu da sadaret mektupçusu Hamza Hamid Efendi vasıtasıyla yapmaya karar verdi.[396] 7 Kasım 1754'te mektupçuyla görüşen Porter, ona zaman kazanmanın son derece gerekli olduğunu, Londra ve Viyana'nın çabalarını, Rusya'nın boyun eğmesinin zor bir husus olduğunu, fakat Abdi Efendi'nin sınır tanımayan aceleciliği ve sabırsızlığının her şeyi mahvedebileceğini söyledi. Porter'ın söylediklerinin doğruluğunu takdir eden mektupçu, Rusya'nın şu an bu işten onurla çekilme hususundaki zorluğunu idrak ettiğini, buna mukabil Abdi Efendi'nin de şikayetinin doğru olduğu cevabını verdi. Fakat hâlihazırda reisülküttaba sabırlı olmasını salık verdiğini ve Porter ile konuştuktan sonra da bunu hem daha ciddi bir şekilde yapacağını, hem de sadrazama da keyfiyeti bildireceğini belirtti.

Porter ile sadaret mektupçusunun görüşmesinden bir gün sonra (8 Kasım 1754) Viyana'dan mektuplar geldi. Bu haberler Porter'ı son derece rahatsız etmiş olmalıdır. Zira gelen haberlere göre Ruslar, antlaşmaya göre kale yapma hakkına sahipti ve bu kale halkının korunması için gerekliydi. Ayrıca Bâbıâli'yi iki yıl önce bu hususta bilgilendirmişlerdi. Buna mukabil kale yapımında kötü bir niyet olmadığı ve Rusya'nın da Bâbıâli ile ilişkileri iyileştirmek istediği söyleniyordu.[397]

Doğal olarak bu haberleri duyunca Abdi Efendi son derece sinirlendi ve keyfiyeti sadrazama bildirirse kıyametin kopacağını söyledi. Reisülküttap, Porter ve Penkler'den konuyla ilgili bir takrir kaleme almalarını istedi. Porter da daha kâmil bilgiler alır almaz Bâbıâli'yi bilgilendireceğini ve her şeyin Türk tarafının istediği gibi nihayetleneceğini ihtiva eden bir takrir kaleme aldı. Diğer yandan Penkler de Bâbıâli'ye, imparatoriçenin,

[394] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).
[395] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).
[396] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754. Porter, mektupçu efendi veya sadrazamın sekreteri olarak nitelendirdiği sadaret mektupçusunun değerli bir şahıs olduğunu ve her zaman kendisi için bir dost olduğunu kaydetti. (BNA SP 97/37).
[397] Porter'dan Guy Dickens'a ,12 Kasım 1754 (BNA SP 97/37)

Rusya'ya baskı yaptığını ve cevap gelir gelmez Osmanlı hükümetine gereken bilgiyi vereceğini bildirdi.[398]

Porter'ın söyledikleri şu an için Abdi Efendi'yi tatmin etmiş gibi gözüküyordu.[399] Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da bu haberi doğruladı. Fakat çok kısa bir süre sonra Abdi Efendi'nin sinirini bozacak başka bir gelişme oldu. Avusturya vekili Penkler, Porter'ın bütün telkinlerine rağmen, reisülküttaba bütün müzakerenin Obreskov'a bırakılmasını teklif etti.[400] Abdi Efendi, padişah ve sadrazamın kesin bir cevap istediğini ve kale yapımının antlaşmaya aykırı olduğunu, uzun süre bekledikleri için krala ve imparatoriçeye başvurduklarını söyledi. Zira Bâbıâli kesin bir cevap alamadan ne yapacağını bilmiyordu. Penkler'e söylenenlerin aynısı Porter'a da iletildi ve elçinin fikri istendi.[401]

Porter, ilk önce Penkler'in Obreskov ile ilgili yaptığı teklifi izah etmeye çalıştı. Elçi, Obreskov'un, Bâbıâli'nin bu konuyu kendisiyle konuşmadığı için Penkler'e yakındığını ve Avusturyalının da bu yüzden böyle bir adım atmış olabileceğini bildirdi. Diğer yandan Britanya elçisi daha önce verdiği bilgiden daha fazlasını veremeyeceğini bildirdi. Abdi Efendi, bunun üzerine Porter'ın tercümanına Obreskov'un sarayından aldığı cevabı vermesini ve Bâbıâli adına Porter ve Penkler'in, Obreskov ile konuyu görüşmesini, Britanya elçisinin salık verip vermediğini sordu. Pisani bunun üzerine bunlara Porter'a danışmadan cevap veremeyeceğini söyledi.[402]

Bu gelişme Porter'ı hiç de memnun etmemiş olmalıdır. Zira elçi başarılı olduktan sonra her şeyin Penkler tarafından ters yüz edildiğini düşündü. Bunun üzerine Porter ve Penkler toplandılar ve Bâbıâli'nin de kendilerinin de şu aşamada Obreskov ile bir konuşma yapmasının uygun olmadığı hususunda mutabık oldular. Zira Obreskov, hâlâ teslim etmediği cevabı teslim ederse bu kötü sonuçlar doğurabilirdi. Şu aşamada yapılacak en iyi şeyin Bâbıâli'ye saraylarından cevap beklediklerini, gönderdikleri bir mektup ile Bâbıâli'nin isteklerini en güçlü bir şekilde ilettiklerini ve daha sonra da

---

[398] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754 (BNA SP 97/37)

[399] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754 (BNA SP 97/37)

[400] Penkler, Viyana'dan mektuplar geldiğinde bu hususta Porter'a teklifte bulunmuştu ama Porter, bunun kötü sonuçlar doğurabileceğini, buna mukabil onu engellemeyeceğini söylemişti. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 16 Kasım 1754. Penkler'in bu adımı atmasına sebep olan ise imparatoriçe kraliçenin, Rusya'nın tavassut teklifini reddettikten sonra İstanbul'daki ve St. Petersburg'daki vekillerine bu işe daha fazla müdahil olmasını istememesidir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 22 Kasım 1754, (BNA SP 97/37) Guy Dickens'tan Holderness kontuna, 16 Kasım 1754 (BNA 91/59). Ayrıca görünüşe göre çariçe de bu hususu Viyana'dan rica etmiştir. Sir Thomas Robinson'dan Porter'a 5 Kasım 1754

[401] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

[402] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

Penkler'in, Obreskov'a giderek, Bâbıâli'nin düşüncelerini bildirdiklerini söylemek olduğuna karar verdiler. Ayrıca, Bâbıâli, buna rağmen Obreskov ile görüşürse Büyük Britanya ve Avusturya hükümetlerinin bunu olumsuz karşılamayacağını söylediler.[403]

Abdi Efendi, Porter ve Penkler'in vermiş olduğu bilgilerden tatmin olarak sessiz bir şekilde bekleyip kralın çabalarına güveneceklerini söyledi.[404] Şu an için İstanbul'da Porter için beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Şimdi adım atma sırası Guy Dickens'taydı.

İstanbul'daki gelişmeleri Porter'dan öğrenen Guy Dickens, bilhassa da Porter'ın 12 Ekim 1754 tarihli mektubundan sonra, Şansölye Bestuzhev'e meselenin çok ciddi olduğunu ve hatta savaşın bile patlak verebileceğini belirten mektuplar yazdı ve defaatle bu konu hakkında görüşme talep etti.[405] En nihayetinde şansölye ile görüştüğünde Porter'ın 12 Ekim 1754 tarihli mektubundan bir parçayı gösterdi. Porter'ın mektubunu okuyan Bestuzhev, mektubu Rusçaya çevirerek ve bazı şerhler ekleyerek çariçeye gönderdi.[406] Şansölye, Dickens'a bu girişimin çariçe üzerinde tesirli olacağını umduğunu söyledi.[407] Çariçe gerçekten de Porter'ın mektubunu ciddiye alarak derhal büyük konseyin toplanmasını emretti. 26 Kasım 1754'te gerçekleşen toplantıda kalenin yapılması hususunda tartışmalar yapıldıktan[408] sonra Bâbıâli ile barışı korumak ve Obreskov'a çariçenin onurunu ve itibarını muhafaza etmek için statükoyu koruması ve şayet Türkleri hiçbir şekilde tatmin edemezse çariçenin niyetinin kale yapımından

---

[403] Fakat Porter, Bâbıâli'nin Obreskov ile müzakereyi Porter ve Penkler'in tavassutu olmadan yürütmek istemediğini ve tercümanın da elçiler bu bilgiyi yollamadan bir gün önce bu hususta ki görüşlerini kendisine söylediğini belirtmektedir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 22 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

[404] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 22 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

[405] Şansölye Bestuzhev sağlık sebeplerini bahane ederek sürekli Dickens ile görüşmeyi ertelemekteydi. Bunun üzerine Dickens, çariçeyle bir görüşme talep edip her şeyi anlatma tehdidinde bile bulundu. Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 23 Kasım 1754 (BNA 91/59).

[406] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna 23 Kasım 1754 (BNA SP 91/59) .

[407] Obreskov, Porter'a hem Büyük Şansölye Bestuzhev'in, hem de vekili Vorontsov'un St. Elizabeth Kalesi'nin yapımına karşı olduğunu ve burada Shualov isimli birisinin önemli rol oynadığını söylemiştir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1754. (BNA SP 97/37). Dickens ise kalenin inşa teklifinin ilk olarak Kont Petrevalov isimli bir devlet adamı tarafından öne sürüldüğünü belirtir. Guy Dickens'tan, Holderness kontuna 30 Kasım 1754 (BNA SP 91/59). Gerçekte ise Vorontsov, kale yapımını destekleyenler arasındaydı ve kalenin, Rusya için Türklere karşı büyük bir avantaj olduğunu öne sürüyordu. Sergei M. Soloviev, *History of Russia,* XL s. 80.

[408] Vekil Şansölye Vorontsov, Bâbıâli'nin dış güçler tarafından Rusya'ya karşı kışkırtıldığını söyleyerek barışçıl bir karar alınmasına muhalefet edenler arasındaydı. Dickens ısrarla bu dış güçlerin kim olduğunu sorduğunda Vorontsov da Kırım hanını işaret etti. Bu suçlamaya karşı Dickens gülmekten kendini alamadı. Vorontsov'a Kırım hanı kendisi olsaydı, kendisinin de endişe edip etmeyeceğini sordu. Zira St. Elizabeth Kalesi, Dickens'a göre Kırım için daha büyük bir tehditti. Bunun üzerine Vorontsov, Dickens'a, Obreskov, Porter ve Penkler'in vermesini engellediği cevabı verseydi ne düşüneceğini sordu. Dickens da bunun üzerine Obreskov'dan bir daha Yedikule'ye gönderildiğine dair haber alacağını söyledi. Dickens bu görüşme neticesinde Vorontsov'un suratının kıpkırmızı olduğunu belirtir. Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 23 Kasım, 3 Aralık 1754 (BNA SP 91/59)

vazgeçip, Yeni Sırbistan kolonisini başka bir yere taşıyacağını bildirmesi hususunda emir yazılması kararlaştırıldı.[409] Daha sonra Vorontsov Dickens'a, kale çalışmasına bir süre ara verileceğini ve Türkler bundan tatmin olmadığı takdirde başka bir yöntemin ele alınacağını tebliğ etti.[410] Dickens aynı zamanda şayet bu mesele yüzünden Türklerle bir savaş çıkarsa Prusya ve İsveç krallarının da pasif kalmayacaklarını ve bu durumu *casus foederis* olarak kabul etmeyip, Rusya'nın lehine savaşa girmeyeceklerini de açıkça belirtti.[411]

Dickens, Obreskov'a verilen emirlerin bir suretini elde etmişti. Buna göre Obreskov, Rusya'nın kale yapma hakkını savunacak ve yeni koloninin yalnızca bölge halkını Kazaklardan korumak için yapıldığına Türk tarafını ikna etmeye çalışacaktı. Rus kapı kethüdası gerekirse Bâbıâli'ye bölgeye bir şahıs göndermesini teklif edecekti. Obreksov şayet bunu yapmakta başarısız olursa ve çok gerekli görürse çariçenin, bitmekten çok uzak olan kalenin yapımını durdurduğunu ve her şeyi olduğu gibi bırakacağını belirtecekti. Obreskov'un emrinde çariçenin bu adımı Avusturya ve Büyük Britanya'nın ricasını yerine getirmek ve Bâbıâli'nin, Fransa ve Prusya ile ittifak yapmasının önüne geçmek için attığı da özellikle belirtilmişti.[412] Dickens, keyfiyeti Porter'a bildirdi. Aynı zamanda Rusya'nın, iki imparatorluğun da onuruna halel gelmeyecek şekilde ihtilafları ortadan kaldıracağı konusunda Porter'a güvendiğini de belirtti.[413]

İstanbul ve St. Petersburg'da gelişmeler bu şekildeyken Londra, her ne kadar kaygılı olsa da Porter'ın şu ana kadarki çalışmalarından memnundu. Whitehall, Porter'a kralın, meselenin Bâbıâli'nin istediği gibi sonuçlanması için çalıştığını ve St. Petersburg'daki Britanya ve Avusturya vekillerinin[414] de bu hususta mesai harcadığını bildirme emri verdi. Ancak Porter, bu arada da Bâbıâli'yi teskin etmek için elinden geleni de yapacaktı.[415]Avrupa'dan haberleri beklerken Porter, Bâbıâli'yi beklemeye ikna

[409] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 30 Kasım 1754 (BNA SP 91/59).
[410] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 3 Aralık 1754. Bu Dickens'a göre Obreskov'a gönderilen emirlerin farklı kelimelerle ifadesiydi. Vorontsov aynı zamanda her ne kadar Obreskov'a gönderilen emirlerin tam olarak içeriğini söylemese de mükerrer şekilde onun tatmin olacağı yönde olduğunu söyledi. (BNA SP 91/59).
[411] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 3 Aralık 1754 (BNA SP 91/59).
[412] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 7 Aralık 1754 (BNA SP 91/59).
[413] Guy Dickens'tan, Holderness kontuna, 7 Aralık 1754 (BNA SP 91/59).
[414] Robinson, Porter'a, Viyana'nın arabuluculuk rolünü üstlenmekten vazgeçmesi hâlinde çalışmalarını iki katına çıkarmasını emretmişti. Porter'a, 5 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).
[415] Sir Thomas Robinson'dan, Porter'a, 5 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

etmeye çalışıyordu.[416] Fakat hem Porter'ı hem de Bâbıâli'yi biraz rahatlatmış olması gereken bir gelişme, kalenin yapımının durdurulduğuna dair haberlerin gelmiş olmasıydı. Britanya elçisi bu bilgilerin kaynağını bilmiyordu.[417]

Robinson'un 5 Kasım 1754 tarihli mektubunun gelmesi Porter'ın manevra alanını genişletti. Porter, Bâbıâli'ye bu mektubun doğrudan kraldan geldiğini söyleyerek bir takrir hazırladı.[418] Porter 15 Aralık 1754 tarihinde Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına takriri teslim etmeyi planladı. Takririn muhtevası, Britanya'nın kale hususunda Rusya'ya özel bir görevli gönderdiği, Büyük Britanya'nın iki imparatorluk arasındaki dostane ilişkilerin devam edeceğini umduğu lâkin henüz St. Petersburg'dan cevabının gelmediği ve Londra hükümetinin problemin dostluğa zarar gelmeden çözülmesini arzu ettiği şeklindeydi.[419]

Bâbıâli'nin dikkati şu an tamamen başka bir yöne çevrilmişti. Zira 13 Aralık 1754'te Porter'ın "iyi sultanımız" olarak nitelendirdiği I. Mahmud vefat etti ve yerine Sultan III. Osman tahta geçti.[420] Bu gelişme üzerine Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı takriri teslim etmeyi erteledi. Buna mukabil, Porter'ın tercümanı Pisani Abdi Efendi'nin Penkler'in tercümanıyla görüşmesine şahit oldu. Abdi Efendi ona Avusturya tercümanıyla ilgili ne haberler olduğunu sordu ve tercüman da bir haber olmadığını söyleyince reisülküttap, padişah değişikliğinin, Elizabeth Kalesi meselesi hakkında Bâbıâli'nin görüşlerini hiçbir şekilde değiştirmediğini anlattı. Bu yeni gelişme üzerine dîvân-ı hümâyun tercümanı Porter'ın takririni teslim etti.[421] Porter sunmuş olduğu takririn Bâbıâli'yi rahatlattığını düşünmekteydi.[422]

Penkler ise yine Bâbıâli'nin Obreskov ile konuşmasının en iyisi olacağını Porter'a söyledi. Zira ona göre iş sürüncemede kaldığı sürece bu durum ikisinin de Bâbıâli nezdinde prestijlerine zarar verebilirdi. Porter da ona Bâbıâli'nin beklemesi gerektiğini söyledi.[423]

30 Aralık 1754'te Porter, sadrazam ile yeni padişahın tahta geçmesinden ötürü görüşme yaptığında Bahir Mustafa Paşa ona kale meselesini hatırlatarak bu meseleye

---

[416] Viyana'daki Robert Keith'ten gelen mektuplara göre ancak Bâbıâli sabırlı olduğu sürece meselenin huzurlu bir şekilde halledileceği ümidi olabilirdi. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[417] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[418] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 16 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[419] Uğur Demir,*1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 10.
[420] Britanya Kralı II. George'un padişaha yazdığı ve Porter'ın göreve devam edeceğini ihtiva eden mektubun tercümesi için bk. BOA, ADVN.NMH. d, nr. 8, s. 221.
[421] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[422] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1754 (BNA SP 97/38).
[423] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).

Porter'ın ilgi göstermeye devam etmesini istedi. Porter da cevap olarak bunu yapacağını ama kralının St. Petersburg'dan cevap almasının zaman gerektirdiğini söyledi. Porter'a göre sadrazam ve reisülküttap söylediklerinden tatmin olmuştu.[424]

Sadrazam ile görüşmesinin ertesi günü (31 Aralık 1754) Porter keyfiyeti Obreskov'a bildirdi. Ona bu meselenin ölümcül sonuçlar doğurabileceğini ve kendisinin her türlü argümanı kullandığını söyledi. Obreskov da bunun üzerine, kendisinin iki sene önce Bâbıâli'yi kale yapımı hususunda bilgilendirdiğini belirterek Bâbıâli'nin kendisiyle zamanında konuşmadığından yakındı. Obreskov, Bâbıâli'nin, III. Osman'ın cülûsunu bildirmek için göndereceği elçiye kale yapımından vazgeçilmesi hususunda bir görev verebileceğini ileri sürdü. Porter, Bâbıâli'nin işi Büyük Britanya ve Avusturya'ya havale ettikleri karşılığını verdi. Obreskov da bunu reddetmeyerek sarayından henüz bir emir almadığını belirtti. Porter da onu Rusya'dan öyle veya böyle bir cevap alması için uyardı.[425]

1 Ocak 1755'te Porter, yeni padişahın, Büyük Britanya kralına cülûsunu bildirmek için yazdığı mektubu almak için sadrazamla ikinci bir görüşme yaptığında, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Abdi Efendi'nin Rusya'ya padişahın cülûsunu bildirmek için gönderilecek olan sefire kale hususunda görev vermeyi tasarladığını ve Porter'ın bu hususta ne düşündüğünü sordu. Bu fikrin, Obreskov veya Penkler'den gelmiş olabileceğini düşünen Porter bu durumun kralın tavassut çalışmalarına zarar verebileceğini söyledi. Porter tercümanı vasıtasıyla Rusya'dan bir cevap gelinceye kadar Bâbıâli'nin göndereceği sefire böyle bir emir vermemesini salık verdi.[426] Bu tavsiye sadrazam ve reisülküttap tarafından makul bulundu ve gidecek elçinin yalnızca padişahın cülûsunu bildirmek için gönderileceği belirtildi.[427]

Bâbıâli'nin böyle bir adım atmayı düşünmesi bile Porter'ı endişelendirmeye yetti. Zira böyle bir adım Bâbıâli'nin ne kadar ciddi olduğunu göstermekteydi. Porter ayrıca Abdi Efendi, reisülküttaplık makamını işgal ettiği sürece bu meselelerin süreceğini düşündü. Bu yüzden zaman kazanmaya devam etmesi gerekmekteydi.[428]

1755 Ocak ayının başında Rusya'dan yeni talimatlar İstanbul'a geldi. Obreskov kendisine gelen emirleri bir süre sakladıktan sonra Porter'a geldi ve keyfiyeti bildirdi.

---

[424] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1754 (BNA SP 97/38).
[425] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[426] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[427] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755. (BNA SP 97/38). Bununla birlikte Bâbıâli, III. Osman'ın cülûsunu bildirmek için St. Petersburg'a gönderdiği Derviş Mehmed Efendi'ye bu hususta talimat verecektir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 11.
[428] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).

Buna göre Obreskov ya Bâbıâli'nin almadığı ilk cevabı verecek ya da çok zorunluysa yazılı olarak, kalenin Osmanlı sınırlarından uzak olup, antlaşma hilafına olmadığını, bu hususta Bâbıâli'yi iki sene önce bilgilendirdiğini, lâkin çariçenin, padişaha olan sevgi ve dostluğunu göstermek, Bâbıâli kalenin habis bir amaç taşımadığına kani oluncaya kadar inşaata devam etmeme kararı aldığını bildirecekti. [429] Bunun üzerine Obreskov, Porter ve Penkler'den fikirlerini istedi.[430] Onlar da bunun üzerine emrin ikinci safhasının uygulanmasını gerektiren "zorunluluk" durumunun hâsıl olup olmadığını sordular. Porter ve Penkler aynı zamanda şayet bu cevabın, Sultan I. Mahmud'un vefat haberi St. Petersburg'a vardıktan sonra verilseydi, Bâbıâli'nin bunu padişah değişikliği korkusuna bağlayacağını, bu yüzden de vakit kaybetmeksin keyfiyeti Bâbıâli'ye bildirmek gerektiğini belirttiler.[431]

Obreskov, durumu Bâbıâli'ye bir takrirle bildirecekti fakat Porter, kapı kethüdasının, Büyük Britanya kralının ismini zikretmemesinden endişe etmekteydi. Bu yüzden Obreskov takriri göndermeden önce Porter, tercümanı Pisani'yi Bâbıâli'ye yolladı ve ona Obreskov'un takririnin dostça karşılanması gerektiğini ve Büyük Britanya ve Avusturya'dan bahsedilsin veya bahsedilmesin, Bâbıâli'ye bu işin kimlerin sayesinde çözüldüğünü hatırlatması talimatı verdi. Porter, Bâbıâli'nin bu haberi büyük bir memnuniyetle karşıladığını öğrendi. Ayrıca Porter, yeni saltanat dönemindeki ilk başarısını elde ettiğini düşünüyordu.[432]

8 Ocak 1755'te Obreskov, takririni Bâbıâli'ye teslim etti. Takrirde, Obreskov, kalenin Rus sınırları içinde olduğunu ve Osmanlı topraklarından son derece uzakta bulunduğunu belirtti. Buna mukabil çariçenin iki imparatorluk arasındaki dostluğun bozulmaması için inşaatı durduğunu da belirtmişti. Bâbıâli, kale inşasının antlaşmaya mugayir olmadığına ikna oluncaya kadar da inşaata devam edilmeyecekti.[433] Bâbıâli bu gelişmeden son derece memnun kalmış ve Büyük Britanya kralının da bu işteki hakkını teslim etmiştir. Bu şekilde Porter meselenin bitmiş olduğunu düşündü.[434] Fakat Elizabeth Kalesi meselesi henüz bitmemişti.

---

[429] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[430]Obreskov Bâbıâli'nin yalnızca çalışmanın durdurulmasıyla yetinmeyip kalenin tamamen yıkılmasının isteneceğinden endişe etmekteydi. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,15 Ocak 1754 (BNA SP 97/38).
[431] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[432] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[433] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 10-11; Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 1 Şubat 1754 (BNA SP 97/38).
[434] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,1 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).

Obreskov'un verdiği takrirden sonra işler gerçekten de bir süreliğine yatıştı ve Bâbıâli dış meselelerden ziyade kendini iç meselelere verdi.[435] Bu arada paşa kapısının en yukarısında önemli bir görev değişikliği oldu ve III. Osman, Bahir Mustafa Paşa'yı azlederek, I. Mahmud zamanında iki defa sadrazamlık yapmış olan Hekimoğlu Ali Paşa'yı sadarete getirdi. Bu önemli bir değişiklikti. Zira Hekimoğlu Ali Paşa, Avrupa'yı bilen[436] ve dış politika hususunda deneyimli bir sadrazamdı. Paşa, İstanbul'a gelir gelmez de Elizabeth Kalesi meselesi hakkında bilgi topladı. Porter tarafından, sadarete getirilişini tebrik etmek için gönderilen Pisani'ye Porter'ı görmek istediğini söyledi.[437] Bu Porter için ilginç bir gelişme olmalıydı. Zira şimdiye kadar diplomatik müzakerelerinin büyük kısmını reisülküttap ve Dîvân-ı Hümâyûn tercümanıyla yapmıştı.

Hekimoğlu Ali Paşa ile görüşen Porter, ona tatmin edici bilgiler sundu. Ali Paşa, Porter ile daha sık bir araya gelmek istediğini belirtti.[438] Bu gelişmeler sayesinde Porter bu meseleden ziyade kendini Prusya ve Lehistan meselelerine teksif edebildi.

Gelişmeler pek de Porter'ın beklediği gibi cereyan etmedi. Zira Rusya sınırından Bâbıâli'ye gelen haberlere göre St. Petersburg kale yapmaya devam etmekte ve araştırma için sınırın o bölgesine kimsenin girmesine izin vermemekteydi. Ayrıca yeni Padişah III. Osman kaleyle ilgili bütün kâğıtları ve sınır saraylarında olan bitenlere dair bütün bilgileri toplamış ve gördüklerinden hiç de memnun olmamıştı. Bunun üzerine 10 Mayıs 1755'te Abdi Efendi, Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırtarak keyfiyeti Porter'a bildirmesini istedi.[439]

Bunun üzerine Porter, aynı gün Abdi Efendi'nin söylediklerini Obreskov'a anlattı. Obreskov da, Bâbıâli'ye gelen haberlerin gerçeklikten tamamen uzak olduğunu belirtti. Ayrıca Rus temsilcisi sınır bölgelerine ise yalnızca başıboş kimselerin alınmadığını söyledi. Obreskov aynı zamanda Porter'a Bâbıâli'ye gerekirse bölgeye bir adam göndermesini teklif etmesini önerdi.[440]

Obreskov'un bu önerisi Porter'ın elini güçlendirdi. Porter, 13 Mayıs 1755'te, eski takrirlerinin muhtevasını tekrarlayan ve söylediklerine inanılmadığı takdirde Osmanlı hükümetinin itimat ettiği bir şahsı inceleme üzere bölgeye gönderebileceğini belirten bir

[435] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[436] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 28.
[437] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[438] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Nisan 1755, Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 15 Nisan 1755(BNA SP 97/38) .
[439] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[440] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).

takrir kaleme aldı.[441] Pisani vasıtasıyla Porter'ın takririni alan Abdi Efendi, takririn muhtevasından son derece memnun oldu ve elçiye şükranlarını iletti. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da Porter'a, önerilen çözümü uygulayacaklarını söyledi.[442] Takriri verirken, Pisani, Rusya'nın kale yapımına devam ettiğine dair haberlerin Prusya ve Fransa'dan gelip gelmediğini sordu. Pisani aslında bu soruyu sorarken o sırada İstanbul'a, yeni padişahın cülûsunu tebrik kisvesiyle gelip, gerçek amacı Bâbıâli-Prusya ittifakını gerçekleştirmek olan Prusya murahhası Rexin'i işaret ediyordu. Fakat Abdi Efendi bu haberin sınır valilerinden geldiğini iddia ederek Porter'ın elde etmeye çalıştığı bilgiyi vermedi.[443]

Porter, bu şekilde durumu gerginleştirebilecek bir engelin daha üstesinden geldi. Bu arada karşı cephede de gelişmeler olmuştu. 23 Kasım 1754'te Desalleurs'ün vefatından[444] sonra tayin edilen yeni Fransız elçisi Charles Gravier Comte de Vergennes, 23 Mayıs 1755'te İstanbul'a vardı. Yeni Fransız elçisi de, Elizabeth Kalesi'nin, Bâbıâli için büyük bir tehlike olduğunu ve Britanya ve Avusturya'nın ise göz boyamaya çalıştığına dair bilgiler vermeye başladı.[445]

1755 yazının başlarında Bâbıâli'nin gündemini Elizabeth Kalesi'nden ziyade daha çok iç meseleler ve sadrazam değişiklikleri oluşturdu. Porter ise Lehistan ve Prusya meseleleriyle ilgilenmekteydi. Bu arada Porter'ın Elizabeth Kalesi ihtilafı hususunda verdiği bilgileri değerlendiren Britanya hükümeti de şu ana kadar Porter'ın yaptıklarından tatmin olsa da Rusya'nın kale yapımından vazgeçmediğine dair gelen Britanya'daki Rus elçisinin verdiği bilgi canını sıkmıştı. Buna mukabil, Londra, Porter'a, şayet Obreskov, kalenin yapımı konusunda Bâbıâli'nin rızasını isteme emri alırsa, buna iştirak etmeyip, söz konusu emrin icrasını, kralın St. Petersburg'daki girişimleri sonuçlanıncaya[446] kadar tehir etmeye çalışması hususunda emir verdi.[447]

---

[441] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768).* s. 12.

[442] Fakat tercümanın söylediğine göre Bâbıâli, Rusya'yı şüphelendirmemek için İstanbul'dan ziyade Bender veya başka bir sınır bölgesinden bir adam göndermeye karar vermiştir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).

[443] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755. Daha sonra Porter, bu haberin Lehistan menşeili olduğundan şüphelenmiştir. (BNA SP 97/38).

[444] Porter'ın Desalleurs'ün vefatı ve hakkındaki değerlendirmesi için Porter'dan, Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/37).

[445] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 13.

[446] Holderness kontunun bu konuda, St. Petersburg'daki Britanya elçisi Sir Charles Hanbury Williams'a yazdığı mektup için Holderness kontundan, Sir Charles Hanbury Williams'a, 17 Haziran 1755 (BNA SP 91/50).

[447] Holderness kontundan James Porter'a, 17 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).

Porter, keyfiyeti öğrenince son derece şaşırdı ama fazla da itimat etmedi. Zira gözlemlerine göre Rusların böyle bir adım atmaya niyetleri yoktu. Ayrıca Obreskov'un, bir bildiği olmadan sınıra adam gönderme teklifinde bulunmaya cesaret edemeyeceğini düşünüyordu. Porter'ın düşüncesine göre Londra'daki Rus elçisinin ifadeleri yalnızca Rusya'nın zevahiri kurtarmak için attığı bir adımdı. Rusya bu şekilde Bâbıâli'den korkmadığını müttefiklerine göstermek istiyordu. Britanya elçisi ise bunun tam tersini düşünüyordu.[448]

Diğer yandan yeni Fransız elçisi Vergennes de Türk hükümetini kışkırtmaktan geri kalmıyordu. Bâbıâli, dâhilî meselelere rağmen, Vergennes'in de teşvikleriyle gerçekten Elizabeth Kalesi'nin son durumunu öğrenmek için Hotin muhafızı ve Kırım Hanı Arslan Giray'a[449] başvurdu. Gelen raporlara göre Rusya kale üzerinde çalışmalara devam ediyordu.[450]

Kırım hanından gelen rapor üzerine Abdi Efendi 5 Ağustos 1755'te Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırttı. Reisülküttap, kale çalışmalarının devam ettiğine dair haberlerin gelmesi üzerine Porter'ın tavsiyesine göre orayı teftiş etmek için birisini göndermeye karar verdiklerini tebliğ etti. Alternatif olarak Obreskov'dan sınır valilerine, Bâbıâli'nin teftiş için göndereceği bir adamı kabul etmesini talep eden bir mektup yazması istenecekti.[451]

Bunun üzerine Porter, keyfiyeti Obreskov'a bildirdi. İlk başta biraz şaşıran Obreskov mektubu yazacağını bildirdi. Mektubun muhtevası hakkında yaşanan ihtilaflardan sonra en nihayetinde Obreskov, Porter'ın istediği şekilde bir mektup yazmaya razı oldu.[452]

Obreskov yazdığı mektubu Porter'a yolladı. Porter da bunu Bâbıâli'ye gönderdi ve Obreskov'un, talebinin Bâbıâli'nin teftiş için güvenilir bir şahıs göndermesini istediğini söyledi. Abdi Efendi de Porter'a teşekkür etti ama konuyu daha fazla uzatmadı.[453]

---

[448] Porter, Rusların, Türklerden, Türklerin Ruslardan korktuğu kadar korktuğu tespitini burada da tekrarlamıştır. Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[449] Porter, Kırım hanının Fransız taraftarı olduğunu ve bunun da Bâbıâli tarafından bilindiğini düşünmekteydi. Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[450] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 13.
[451] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[452] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[453] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755. Obreskov'un sınır valisine yazığı mektup, Porter'ın 16 Ağustos 1755 tarihli mektubunun ilişiğindedir. (BNA SP 97/38).

Porter'a göre Bâbıâli'nin bu hamlesi aslında Rusya'nın samimiyetini sınamak ve Kırım hanının hareketlerini tespit etmek içindi. Zira Porter, Penkler ve Obreskov, Bâbıâli'nin gerçekten bölgeye bir şahıs göndereceğini düşünmemekteydi. Porter'a göre Rusya bu sınavdan başarıyla geçmişti.[454]

Porter son olarak 27 Ağustos 1755'te de Elizabeth Kalesi meselesinin Osmanlı İmparatorluğu'nun istediği şekilde şimdilik halledildiğini belirten bir takrir kaleme aldı. Bu şekilde Elizabeth Kalesi meselesi o an için Porter'ın istediği gibi Bâbıâli ve Rusya arasında bir savaşa meydan vermeden sona erdi. Porter bu meselede de muvaffak olmuş sayılabilir. Buna mukabil Elizabeth Kalesi meselesi 1756'dan sonra tekrardan Bâbıâli ve Rusya arasında gerginlik sebebi olmaya devam etti.[455]

1.5. James Porter ve Malczewski

Karlofça Antlaşması'ndan sonra Lehistan, Hollanda ve İspanya gibi gücünü büyük ölçüde yitirerek, İsveç, Fransa ve Rusya gibi ülkelerin müdahale ve mücadele alanı hâline gelmişti. Bunun en büyük nedenlerinden biri, Lehistan'daki veraset sistemiydi. Zira Lehistan kralı, ülkenin asilleri tarafından seçilmekteydi ve Lehistan'da nüfuzlarını güçlendirmek isteyen ülkeler, kral seçimlerine doğrudan veya dolaylı bir şekilde müdahale etmekteydi. Bu hususta Fransa ve Rusya en çok ön plana çıkan iki devlet idi. Lehistan'da bu şekilde, Fransız ve Rus yanlısı hizipler ortaya çıkmıştı. Bâbıâli, ise Rusya'nın Lehistan'daki nüfuzunu arttırmasını istemiyor ve ülkenin krallarını dış müdahaleler olmadan seçmesini istiyordu. I. Petro döneminden beri Bâbıâli krallık seçimlerine Rusya tarafından yapılan müdahalelere karşı çıkmaktaydı. Zira Rusya'nın Lehistan üzerinde hâkimiyet kurması Bâbıâli için büyük bir tehlike arz etmekteydi.

1750'li yıllarda Lehistan'da vuku bulan güç mücadelelerinin akisleri İstanbul'da da hissedildi. 1754 yılının sonlarına doğru Lehistan'daki Rusya karşıtı ve Fransa yanlısı hizbin başını çeken Başhatman Kont Branicki'nin[456] Bâbıâli'ye bir elçi göndermesi, Porter'ı harekete geçirdi. Zira bu tür bir elçinin Bâbıâli tarafından kabul edilmesi, Kont Branincki için bir meşruiyet kaynağı olacaktı. Aynı zamanda bu şekilde Fransa,

[454] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755. Porter, aynı mektubunda Arslan Giray'ın da 13 Ağustos'ta azledildiğini söyler. Fakat 1 Ekim 1755 tarihli mektubunda da Arslan Giray'ın makamını koruduğunu belirtmiştir. Porter'dan, Sir Thomas Robinson'a 1 Ekim 1755 (BNA SP 97/38).
[455] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 14.
[456] Başhatman veya Lehistan Büyük Generali Branicki, bu dönemlerde Lehistan'daki en güçlü ve saygın şahıs olmakla birlikte ülkedeki en katı milliyetçiydi. James Fletcher, *The History of Poland, From the Earliest Period to Present Times,* Londra 1831, s. 185.

Bâbıâli'de daha fazla nüfuz elde edebilirdi.[457] Bu durum Bâbıâli'nin Fransız siyasetine meyletmesini engellemek isteyen Britanya'nın çıkarına doğal olarak çok aykırı olurdu.[458] Dolayısıyla Porter, bu girişimin önüne geçmek için elinden geleni yapacaktı.

Kont Branincki'nin İstanbul'a bir temsilci göndereceğine dair istihbarat Londra hükümetine o yıllarda Britanya'nın Lehistan'daki temsilcisi olan Sir Charles Hanbury Williams tarafından verildi. Williams, Londra'ya Branincki'nin, Malczewski[459] isimli bir yaverinin, İstanbul'a gideceğini, elçinin yolculuğu için 150 dukaya sahip olduğunu, bir Lehli gibi gelip Desalleurs'ün[460] evinde kalacağını ve başhatmanın sadrazama yazmış olduğu mektubu da Fransız elçisinin teslim edeceğini bildirdi. Williams aynı zamanda Branincki'nin, Lehistan'daki Fransız elçisi Mösyö Broglie'nin "tamamen ellerinde" olduğunu belirterek durumun Britanya için vahametini de gösterdi.[461] Bu istihbaratın son derece ciddi olduğunu düşünen Britanya hükümeti de Porter'dan Malczewski'nin, hareketlerini gözlemlemesini ve ilk fırsatta elçinin şahsiyeti ve görevi hakkında rapor vermesini istedi. Ayrıca Porter'dan Malczewski'nin görevini ifa etmesinin önüne geçmesi de istendi.[462]

Malczewski ile ilgili emirler geldiği sırada Porter, bütün dikkatini Elizabeth Kalesi meselesine vermişti. Porter bu haberi aldığında ortada Malczewski'ye dair bir iz göremedi. Buna mukabil Porter, hükümete teyakkuzda olacağını bildirdi. 27 Ocak 1756'da Sir Charles Hanbury Williams'tan gelen mektuplardan elde ettiği bilgi ile Porter, Malczewski'ye ve Lehistan'daki duruma dair başka bilgiler de elde etti. Fakat o an için ortada Lehli temsilciyle ilgili en ufak bir emare yoktu.[463]

---

[457] Zira Başhatman'ın Malcewski'ye verdiği talimatlarda, Bâbıâli'nin Lehistan'ın asayişini ve huzurun sürdürülmesi için gösterdiği dikkate teşekkür etme ve bu şekilde de Rusya'nın Lehistan'a müdahalelerinin akim bırakılmasına dair vurgu yapılması hususu Bâbıâli'yi Lehistan'da Fransız hizbi üzerine müdahale etmeye teşvik etmek manasına geliyordu. Malcewski'nin talimatları için Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 20. Ayrıca Porter, daha sonraki araştırmalarında Malczewski'nin gönderilmesinin arkasında Lehistan'daki Fransız elçisi Mösyö Broglie'nin olduğunu ve Malczewski'nin maaşını, Fransız elçisinin ödediğini öğrenmişti. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1756 (BNA SP 97/38).

[458] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 20.

[459] Elçinin tam adı Karol Malczewski'dir, Hacer Topaktaş, "Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar 1699-1923" *OTAM,* c. 37(Bahar 2015), Ankara, s. 318.

[460] Desalleurs'ün 23 Kasım 1754'te vefat etmesi üzerine Malczewski, Bâbıâli'deki faaliyetlerini Vergennes ile birlikte yürütmek zorunda kalmıştır. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 20. Porter'ın Desalleurs'ün vefatı ile ilgili haberi ve karakteri hakkındaki şaşırtıcı derecede olumlu ifadeler içeren ama eleştiri unsurları da taşıyan tahlili için Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/37). Desalleurs'ün vefatına sebep olan depremden ileride bahsedilecektr.

[461] Sir Charles Hanbury Williams'tan, Holderness kontuna, 10 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).

[462] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a ,10 Aralık 1754 (BNA SP 97/37).

[463]Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Şubat 1755, 15 Mart 1755, (BNA SP 97/38).

Bununla beraber Malczewski meselesiyle ilgili olarak Porter her ne kadar uygun adımları atacağını Londra'ya bildirse de bir takım endişelere sahipti. Bunların başında Kont Branincki'nin, Bâbıâli nezdinde kraldan daha çok itibara sahip olması geliyordu. Lehistan kralının, İstanbul'a bir elçi göndermesi ile elinin rahatlayacağını düşünen Porter, bu düşüncelerini Sir Charles Hanbury Williams'a bildirdi.[464] O an için bu konuda yapacak başka bir şeyi olmayan Porter, Malczewski'yi beklemeye koyuldu.

Porter'ın fazla beklemesi gerekmedi. Nitekim 1755 Nisan'ında Lehistan kralının İstanbul'daki işlerini yürüten Friedrich Hubsch, Porter'a Malczewski tarafından kendisine yazılmış 12 Mart 1755 tarihli bir mektubu gösterdi. Malczewski bu mektupta, Hubsch'un, Branincki'nin bir dostu olarak bilindiğini, kendisinin de bu dostluğu göreceğini umduğunu ve başhatmandan sadrazama elçi olarak gönderildiğini bildiriyordu. Ayrıca Hubsch'tan kendisine Pera'da bir ev ve 20 hizmetkâr ayarlamasını istiyordu. Hubsch, ayrıca Porter'a, 28 Şubat 1755 tarihli Lehistan baş kançıları Kont Heinrich Brulh'dan aldığı bir mektubu da gösterdi. Bu mektuba göre Lehistan Kralı III. August, Malczewski'nin İstanbul'a gelmesinde bir beis görmemişti. Ancak Leh kralı, Hubsh'tan yine de Malczewski'nin adımlarını takip etmesini ve gördüklerini müttefik ülkelerin vekillerine bildirmesini istedi.[465]

Porter da bunun üzerine Hubsch'a Malczewski için kalacak bir yer bulmasını ve şimdilik bir şey yapmayıp onun adımlarını takip etmesini salık verdi.[466] Diğer yandan kendisi de Malczewski'ye "saldıracaktı".[467] İlk adım olarak Porter 17 Nisan 1755'te Malczewski aleyhine bir takrir kaleme aldı. Söz konusu takrirde Porter, Malczewski'nin elçi payesi taşımadığını, belgelerinin sahih olmadığını ve III. August ve Lehistan devlet adamlarının pek çoğunun onu tanımadığını ifade ediyordu. Porter ayrıca Kont Branicki'nin de Lehistan'ı kendi çıkarları için karıştırmak isteyen Fransa ile mutabakat hâlinde olduğunu ve bu yüzden Malczewski'nin kabul edilmemesi gerektiğini belirtiyordu.[468] Daha sonra da Porter sözlü olarak sadrazama ve diğer Bâbıâli memurlarına Malczewski'nin Fransız parası ile gönderildiğini ve Leh kralının adını zikrettiği takdirde onun Bâbıâli tarafından bir sahtekâr olarak görülmesi gerektiğini

[464]Porter'dan Sir Charles Hanbury Williams'a, 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[465] Porter'dan Sir Charles Hanbury Williams'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38). Hubsh, aynı zamanda aldığı emirlere göre Malczewski'nin herhangi bir otoritesi olmayan bir casus olduğunu Bâbıâli'ye bildirecekti. Görünüşe göre Hubsch, bu emri Porter'a bildirmemiştir. Sergei M. Soloviev, *History of Russia* XL, s. 90.
[466] Porter'dan Sir Charles Hanbury Williams'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[467] Porter'dan Sir Charles Hanbury Williams'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[468] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 21.

bildirdi. Bununla beraber Britanya elçisi, Malczewski'nin yalnızca sorun çıkarmak için gelmiş olan bir Fransız casusu olduğunu da aktardı.[469]

Buna mukabil Porter'ın bu isteği Bâbıâli nezdinde kabul görmedi. Reisülküttap Abdi Efendi, başhatmandan bir mektup getirdiği için Malczewski'nin söylediklerini dinlemek zorunda olduklarını ifade etti. Abdi Efendi ayrıca Bâbıâli'nin de tek isteğinin, dış güçlerin Lehistan'a, tıpkı kendisinin yaptığı gibi, müdahale etmemeleri olduğunu belirtti.[470] Şu an için Porter'ın Malczewski'nin kabulünü engellemek için yapabileceği bir şey kalmamıştı. Porter'ın bundan sonraki müzakerelerinde Malzcewski de İstanbul'da olacaktı.

20 Mayıs 1755'de Malczewski İstanbul'a geldi ve ayağının tozuyla talimatlarında belirtildiği üzere Vergennes ile sıkı bir iletişim kurdu. Ancak talih Porter'ın yanındaydı. Zira Hekimoğlu Ali Paşa'nın azledilip, Nâilî Abdullah Paşa'nın sadarete getirilmesi ile eline Malczewski'nin aleyhine bildiri sunma fırsatı geçti. Porter, yeni sadrazamla ile görüşmesinde onu, Malczewski'nin, Vergennes ile birlikte yürüteceği bütün faaliyetlere karşı uyardı.[471]

Porter'ın bu hususta söyledikleri Bâbıâli nezdinde tesirli olmuş olmalıdır. Zira Malczewski'nin gelmesinden sonra sahneye çıkan Vergennes, Rusya'nın Lehistan'a yaptığı baskıları Abdi Efendi'ye bildirip şahit olarak da Malczewski'yi gösterdi. Cevap olarak reisülküttap, Vergennes için çalışan bir Ermeni'ye, hâlihazırda Malczewski'nin Fransa lehine çalışan birisi olduğunun herkes tarafından bilindiğini ve onun bu yüzden etkili olmayacağını bildirdi.[472]

Bütün bunlara rağmen Malczewski, Bâbıâli'de müzakerelere başladı. Leh temsilcisi, Lehistan'ın bağımsızlığının Rusya tarafından tehdit edildiğini ve ülkesinin Bâbıâli'nin yardımını umduğunu ihtiva eden mektubunu sundu. Diğer yandan Vergennes ise Malczewski'nin Bâbıâli tarafından Leh elçisi olarak kabul edilmesi için uğraşıyordu.[473] Porter, Branincki'nin mektubunu ele geçirmeyi başardı.[474] Mektup, Malczewski'nin gönderiliş amacını ve Lehistan'daki zor durumu anlatıyordu.

Malczewski ve Vergennes, Bâbıâli'yi, Lehistan'daki Fransız yanlısı hizbin lehine etkilemeye çalışırken Avusturya vekili, Porter'a, Lehistan kralının Bâbıâli'ye Kont

---

[469] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[470] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Mayıs 1755, (BNA SP 97/38), Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)* s. 21.
[471] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Haziran 1755, (BNA SP 97/38).
[472] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 22
[473] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38).
[474] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos tarihli mektubun ilişiğinde (BNA SP 97/38).

Mniszcek[475] isimli bir elçi göndereceğini ve bu elçinin ilk işinin Malczewski'nin geri dönmesini sağlamak olacağını haber verdi.[476] Bu Porter'ın elini güçlendirecek bir gelişmeydi. Zira yeni gelecek elçi doğrudan III. August tarafından gönderildiği için Porter, Malczewski'nin elçiliğinin meşruiyetini çok daha rahat bir şekilde tartışmaya açabilirdi. Şimdi Porter, hem karşı tarafın atacağı adımı görmek hem de bu yeni gelişmeyi kullanmak için uygun zamanı beklemek zorundaydı. Porter'ın yine fazla beklemesi gerekmedi. 7 Ağustos 1755'te Vergennes'in Lehistan meseleleri hakkında Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüştüğünü öğrenen Porter, bir hafta sonra tercüman ile bizzat yaptığı görüşmede Fransızların umumî huzuru bozduklarını ifade etti. Porter, Bâbıâli'nin Fransızları ve Malzewski'yi dinlemeyip, Lehistan'ın gerçek ahvali hakkında bilgi almak için kral tarafından yetkilendirilmiş olan Kont Mniszcek'i dinlemesi gerektiğini söyledi.[477] Porter'ın bu hususta söyledikleri gerçekten de etkili olmuştu. Eylül ayında, Malczewski ve Vergennes, Bâbıâli'ye durumu bildirmek için yeni bir girişimde[478] bulundukları zaman Osmanlı hükümeti Kont Mniszcek gelinceye kadar onları oyalamaya karar vermişti.[479]

Bu gelişmeden kısa süre sonra Malczewski, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanıyla bir görüşme yaptı. Porter'ın elde edebildiği bilgiye göre Malczewski, Lehistan'ın hürriyetinin tehlike altında olduğunu, başhatmanın Bâbıâli'den destek almayı umduğunu ve Rus askerlerinin Lehistan'dan geçişinin ülkeyi mahvettiğini söylemişti. Fakat Bâbıâli, Malczewski'nin söylediklerine kayıtsız kalmıştı.[480] Bu aşamadan sonra Bâbıâli, Lehistan ahvalini daha iyi öğrenmek, Porter da Fransız hizbine karşı daha somut bir şekilde

[475] Mniszcek'in gönderilme amacı III. Osman'ın cülûsunu bildirmek için gönderdiği Ziştovili Ali Ağa'nın kabulünden sonra Lehistan kralının cülûs tebriklerini bildirmekti. Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793),* Ankara 2014, s. 24

[476] Porter'dan Holderness kontuna, 3 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38).

[477] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).

[478] 31 Temmuz 1755'te Malczewski, vazifesini meşru kılmak için sadrazamdan mektup isteyen bir takrir kaleme almış ve görüşme talebinde bulunmuştur. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 27.

[479] Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına göre bu kararın verilmesinin sebebi Bâbıâli'nin üst kadrolarının değişmesi ve memurların da henüz bu meseleye ayıracak vakitlerinin olmamasıdır. Porter'dan, Holderness kontuna 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38). Gerçekten de bu dönemde sadaretten riyasete kadar önemli değişiklikler olmuştur. Sadaret makamına, Nâilî Abdullah Paşa yerine, Silahdar Bıyıklı Mehmed Paşa, reisülküttaplık makamına da el-Hac Abdî Efendi yerine de Belgradî Ahmed Efendi getirilmiştir. Bâbıâli'deki değişiklikler için Porter'dan Holderness kontuna 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38) , Recep Ahıshalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* İstanbul 2001, s. 43.

[480], Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1, 16 Ekim 1755, (BNA SP 97/38) Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 3 Ocak 1756(BNA SP 97/39).

mücadele edebilmek için Kont Mniszcek'in gelmesini beklemeye[481] başladı. [482] Yeni elçinin yola çıkması üzerine Malczewski, Mnizscek'in temsilcisiymiş gibi hareket etmeye başladı.[483] Görüldüğü kadarıyla Mnizscek'in yola çıkması üzerine Malczewski strateji değiştirmek zorunda kalmıştı.

Mnizscek'in gelişinden önce, 1756 Şubat'ında Porter için bir kere daha Malczewski aleyhine girişimde bulunma imkânı doğdu. Vergennes'in Bâbıâli'ye Büyük Britanya'nın Rusya ile imzaladığı antlaşma aleyhinde vermiş olduğu bilgilerden ötürü Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı bilgi almak için Porter'ın tercümanına başvurmuştu. İttifakı savunan Britanya elçisi bir yandan da Bâbıâli'ye Lehistan'daki Fransız partizanlarına kulak verilmemesini ve Malczewski'nin derhal gönderilmesini tavsiye etti. Tercüman, Porter'ın Lehistan ve Lehistan'dan Rus birliklerinin geçişiyle ilgili vermiş olduğu bilgilerin Fransız ve Leh mümessillerininkinden çok farklı olduğunu görmüştü. Tercüman bunun üzerine "çok tehlikeli bir adam olan" Malczewski'nin gerçekten de Bâbıâli'ye bir takım tekliflerde bulunduğunu kabul etti. Ancak bu tekliflerinin Kont Mniszcek tarafından destekleneceğinin duyulduğunu, dolayısıyla elçi gelinceye kadar Malczewski'nin gönderilmesinin çok zor olacağını söyledi.[484]

Bâbıâli, Porter'ın Malczewski'yi bir an önce gönderme tavsiyesine temkinli yaklaşmıştı. Diğer yandan da Porter, bu görüşmeden kısa süre sonra Lehistan kralı adına hareket eden Hubsch'tan, Mniszcek'ten gelen son haberleri öğrendi. Buna göre

---

[481] 1755 Aralık ayında, Krakov Kastelanı Kont Poniatowski'den, hayvanlarını Boğdan'da otlatabilmesi için izin alması için Cenovalı Yüzbaşı Delaure isimli bir şahıs sadrazama gönderildi ve bu şahsın Porter'ın yardımını isteme emri vardı. Porter da bu şahsı sadrazamla tanıştırdı ve sadrazam da Poniatowski'nin bu isteğine cevaz verdi. Fakat görünüşe göre Delaure'un seyahatinin diplomatik bir amacı de vardı. Poniatowski'nin mektubunun sonunda, iki ülke arasında dostluğun devam edeceğine dair duyulan umuttan bahsediliyordu ve ona Porter'ın talimatlarına göre hareket etme emri verilmişti. Porter da bu şekilde Kont Mniszcek'in gelişinden önce onun vasıtasıyla Malczewski'nin faaliyetlerini dengeleyebileceği sonucuna varır. Daha sonra Porter, Obreskov'dan Poniatowski'nin mektubunu ele geçirdi. Mektupta genel olarak Avrupa'da bir savaşın yaklaşmakta olduğu ve Bâbıâli'nin barış siyasetini devam ettireceğinin umulduğu yazılıydı. Sadrazam Mehmed Said Paşa da bir kompliman ile Poniatowski'ye cevap vermiştir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1756, Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39). Kont Poniatowski, 1764-1795 yılları arasında Lehistan Krallığı yapacak olan ünlü Stanislaw August Poniatowski'nin babasıdır ve 1709-1713 yılları arasında İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın Bâbıâli'deki ikameti sırasında yanında bulunmuştur.

[482] Porter'ın öğrendiğine kadarıyla Malczewski, 10 Ocak 1756'da Sadrazam Mehmed Said Paşa'ya bir mektup verdi ama bu derhal reddedilmiştir. Daha sonradan bu mektubun bir tebrik mektubu olduğu ortaya çıkmıştır. Her şeye rağmen Porter'ın 1756'nın ilk günlerindeki en önemli gündemini Malczewski'nin Kont Mnizcek'in gelişinden önce yollanmasıydı. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak17 Ocak 1756, 3 Şubat 1756. (BNA SP 97/39).

[483] Hatta Porter, Malczewski'nin, Mnizscek'in elçiliği döneminde Bâbıâli'den alacağı tayım için sadrazamla görüşme yaptığı kanısına varmıştır. Porter'dan, Sir Thomas Robinson'a, 17 Ocak, 17 Şubat 1756 (BNA SP 97/39)

[484] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39).

Mniszcek, Malczewski'yle hiçbir bağlantısı olmadığını iddia ediyordu.[485] Görünüşe göre bütün düğümü Mniszcek'in gelişi çözecekti. Nitekim resmî Leh elçisi Kont Mnizscek 11 Nisan 1756'da İstanbul'a geldi. Gelir gelmez etrafını her taraftan casuslar sardı.[486]

Kont Mnizscek, padişah ve sadrazamın huzuruna kabul edildikten sonra[487] Porter'a bir aile ziyareti yaptı. Fakat bu aslında diplomatik bir ziyaretti. Mnizscek, Porter'a Fransızların, Malczewski'yi göndermekteki amaçlarının Kral III. August'u Bâbıâli nezdinde karalamak ve Türkleri Lehistan'ın iç işlerine müdahale etmeye teşvik etmek olduğunu söyledi. Mniszcek, ayrıca Malczewski'nin geri çağırılması için Leh kralının talimat verdiğini ifade etti. Diğer yandan başhatmanın da Malczewski'ye, kendisiyle birlikte geri dönmesi için emir verdiğini ama Vergennes'in onu burada tutmak için elinden gelen her şeyi yapacağından endişe duyduğunu belirtti. Kralın elçisi, Porter'a Bâbıâli ile ne konuştuklarını da anlattı. Buna göre Mniszcek, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, Rusya'nın, Lehistan'ın iç işlerine müdahale ettiği haberlerinin gerçeği yansıtmadığını, Lehistan'da her şeyin sakin olduğunu ve dünyadaki en iyi kral tarafından yönetildiklerini söylemişti. Mniszcek, ayrıca Porter'a, Leh kralının, Hubsch'a verdiği bazı talimatları da aktardı. Buna göre Hubsch, Mnizscek'ten önce, Malczewski'nin İstanbul'dan ayrılmasını sağlamak için hiçbir masraftan kaçınmamalıydı. Şayet Hubsch bu hususta başarılı olamazsa, bizzat sadrazamdan randevu talep edip, Malczewski aleyhinde konuşacaktı.[488] Malczewski'nin, Mniszcek'ten önce gönderilmesini sağlamak için daha önce Hubsch da Porter'dan yardım istemişti. Bunun için Porter, üzerine düşeni yapmayı kabul etti.[489]

Porter bu hususta bazı çalışmalar yaparken[490] Malczewski de Kont Mniszcek ile beraber gideceğini deklare etti. Fakat Porter'ın çalışmaları ve argümanları Fransız hizbininkinden daha başarılı oldu. Zira reisülküttap, Porter'ın tercümanını çağırtarak ona Malczewski'nin, Bâbıâli'den hiçbir şey elde edemeden, Kont Mnizscek'ten önce gönderileceğini haber verdi.[491]

---

[485] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39).

[486] Porter, Mnizscek'in kibar ve iyi huylu bir adam olduğunu, Britanya ve müttefiklerine zarar verecek bir şey yapmayacağını umduğunu söylemiştir. Porter'dan Henry Fox'a 15 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).

[487] Porter'ın öğrenebildiği kadarıyla hem Mniszcek'in tavırları hem de devletin vermeyi düşündüğünden daha fazla tayım istemesi yüzünden görüşmeler pek iyi geçmemiştir. Porter'dan Henry Fox'a, 2 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).

[488] Mniszcek, gerçekten de bu hususta sadrazamdan bir görüşme talep etmiş ama bu talebi kabul edilmemiştir. O da bunun üzerine bir muhtıra kaleme almıştır. Porter'dan Henry Fox'a 15 Haziran 1756, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).

[489] Porter'dan Henry Fox'a, 15 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).

[490] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).

[491] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).

Bu gelişmeler üzerine Malczewski, Vergennes'in de desteğiyle İstanbul'da başhatmanın mümessili olarak kalmak istedi. Lâkin bu istek Bâbıâli tarafından kabul görmedi. Netice itibariyle Bâbıâli, Malczewski'yi geri gönderdi. Porter'ın talebi üzerine Bâbıâli giderken ona fazladan bir kibarlık göstermedi.[492] Netice itibariyle 16 Ağustos 1756'da Porter, Malczewski'yi eli boş "göndermeye" muvaffak oldu.[493] Porter'ın Malczewski'nin mümessil olarak kabul edilmeyip, söylediklerine itibar edilmeden gönderilmesi hususunda Bâbıâli'yi ikna etmekte başarılı olduğu gözükmektedir. Bu şekilde Porter, Vergennes'e karşı ciddi bir zafer kazanmış oluyordu.[494]

1.6.James Porter'ın İlk Prusya Elçisi Aleyhine Faaliyetleri

Diplomatik Devrim ve Yedi Yıl Savaşları öncesinde Prusya Kralı II. (Büyük) Friedrich, Rusya, Avusturya ve Büyük Britanya bloğuna karşı mükerrer şekilde Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkiler kurmaya çalışmış ve bu amaç için de müttefiki Fransa'nın İstanbul elçisi Desalleurs'ü vazifelendirmişti. Porter ise hem Kuzey meseleleri sırasında hem de daha sonraki dönemde Desalleurs'ün bu girişimlerine karşı çıkmış ve Bâbıâli'yi, olası bir Prusya ittifakının getireceği tehlikelere karşı uyarmıştı. Gerçekten de, "yalnızca insanüstü bir gücün barış prensibini bozabileceği" I. Mahmud'un[495] saltanatının son dönemlerinde Bâbıâli Prusya'nın ittifak tekliflerine kulak vermedi. Buna rağmen Prusya kralı Büyük Friedrich, Bâbıâli'yi Rusya ve Avusturya karşı yanına almaya çalışmaktan vazgeçmedi. Ayrıca Elizabeth Kalesi meselesinde Bâbıâli'nin gösterdiği katı ve kararlı tutum da Prusya kralını etkiledi[496] ve kral, kendi adına müzakereleri yürüten Desalleurs'ün vefatından sonra yeni bir adım atmaya karar verdi.

Friedrich'e yeni adım atma fırsatı 13 Aralık 1754'te barışçıl bir siyaset sürdüren I. Mahmud'un vefat etmesiyle geldi. Saltanat değişikliğinin yanı sıra İstanbul'daki konjonktür de Prusya kralı için müsait gözüküyordu. Diğer yandan, Elizabeth Kalesi meselesinin de devam ettiği bu dönemde Celsing, Prusya kralını Bâbıâli'ye adam göndermesi hususunda teşvik etmekteydi.[497] Bu şekilde hem saltanat değişikliğinin hem

[492] Bâbıâli, başhatmana iletilmek üzere iki veya üç kaftan göndermiş ama hediye olarak almayı istediği atı vermemiştir. Porter'dan Henry Fox'a, 16 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).
[493] Porter'dan Henry Fox'a 16 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).
[494] Malczweski'nin, Bâbıâli'deki ikameti aynı zamanda bazı ilginç varsayımlara da yol açmıştır. Zira 1756'da imzalanan I. Versay Antlaşması'nda Fransa'nın, Avusturya ile ittifak yapmasını Bâbıâli, kendilerinin Malczewski'yi dinlememelerine yormuşlardır. Britanya hükümeti ise Bâbıâli'nin bu zannından son derece memnun olmuştu Porter'dan Henry Fox'a 1 Ağustos 1756, Henry Fox'tan Porter'a, 10 Eylül 1756 (BNA SP 97/39).
[495] Porter'dan, Holderness kontuna, 16 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).
[496] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 23.
[497] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).

de Bâbıâli ile Rusya arasındaki gerginliğin kendisi için avantajlı olacağını gören kral, daha önce de İstanbul'da bulunmuş bir Silezyalı olan Gottrieb Fabian Haude'yi, İstanbul'a at satın alma kisvesi altında Prusya ve Bâbıâli arasındaki ilişkileri tesis etmek için görevlendirdi.[498] Haude aynı zamanda kimliğini değiştirerek Adolf von Rexin ismini aldı ve 24 Ocak 1755'de Berlin'den İstanbul'a doğru yola çıktı.[499] Rexin'in görevi Bâbıâli ve Prusya arasında bir dostluk ve ticaret antlaşması imzalatmaktı.[500]

Britanya'nın Lehistan vekili olan Sir Charles Hanbury Williams'ın 21 Şubat 1755 tarihli mektubu Porter'ı, Prusya adına çalıştığı düşünülen bir İsveçlinin İstanbul'a gelmekte olduğu hususunda bilgilendirdi.[501] Nitekim bu İsveçli, üç hizmetkârla birlikte yaklaşık bir ay sonra İstanbul'a geldi ve hemen Celsing'e[502] gitti. Rexin'i gizlemek isteyen Celsing herkese gelen şahsın bir kurye olduğunu ve geri gönderileceğini söyledi. İlk başta Porter, bu şahsın "yüzbaşı" olarak çağırılması dışında bir şey öğrenemedi.[503] Bu "yüzbaşı" Rexin'den başkası değildi. Porter bir yandan bu "yüzbaşı" hakkında bilgi toplamaya çalışırken bir yandan da Bâbıâli'yi Prusya veya Lehistan cihetinden gelebilecek tekliflere karşı uyardı. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da Porter'a, gelecek tekliflere kulak verilmeyeceği taahhüdünde bulundu.[504]

Porter kısa süre içerisinde, sözde İsveçli yüzbaşının kimliğini tespit etmeye muvaffak oldu. Almış olduğu bilgiye göre bu gelen kişi Silezya doğumlu bir Protestan olup daha sonra yaşlı bir Cizvit ve dönemin Avusturya temsilcisinin tesiri ile Katolikliği seçmiş, sonra da Avusturya hizmetinden çıkıp Prusya hizmetine girmiş olan Hauden isimli birisiydi. Kendisi daha önce, İstanbul'da Friedrich Hubsch'un şirketinde kâtip olarak görev almıştı.[505]Porter, bu adamın ismini Rexin olarak değiştirdiğini de öğrenecekti.

Celsing, tercümanı vasıtasıyla Reisülküttap Abdi Efendi'ye Rexin'in getirmiş olduğu mektubu ve kendisinin yazmış olduğu bir takriri teslim etti. Bu haberi alan Porter,

---

[498] Rexin'in sunacağı ticarî ve siyasî antlaşmanın maddeler ve kendisine verilen talimatlar için Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 26-27.
[499] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 25-28.
[500] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 23.
[501] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[502] Rexin'e, Celsing'e başvurma emrini veren bizzat Friedrich'dir. Kral aynı zamanda Celsing'e de bir mektup yazmıştır. Buna göre Rexin'in geliş amacı Bâbıâli ile Prusya arasında ticaret antlaşması yapmaktı. Fakat Rexin, Bâbıâli ile Prusya arasındaki ittifak yapma görevini saklayacaktı. Ayrıca Rexin'in, Bâbıâli ile irtibata geçmesi görevi de Celsing'e düşmüştü. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 28
[503] Porter'dan Sir Charles Hanbury Williams'a, 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[504] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[505] Porter Rexin hakkındaki bu istihbaratı onunla dört veya beş yıl birlikte yaşayanlardan almıştır. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38). Ayrıca, Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 25-26.

mektubun ve Celsing'in takririnin bir suretini almak için harekete geçti. Nitekim Porter bağlantıları sayesinde hem mektubun hem de Celsing'in takririnin suretini ele geçirmeyi başardı.[506] Porter bunları incelediğinde Prusya kralının yeni padişaha yazmış olduğu 18 Ocak 1755 tarihli mektubu ve Celsing'in takririni gördü. İsveç temsilcisi, takririnde Prusya kralının mektubunun muhtevasını güçlendiren ifadeler kullanmıştı.[507] Porter, Celsing ve Rexin'e karşı ortak hareket edebilmek adına keyfiyeti Avusturya vekiline de bildirdi.[508]

Porter, Bâbıâli'nin iç meseleleri yüzünden Rexin'e ve Celsing'e olumsuz bir cevap vereceğini düşünüyordu.[509] Bununla beraber elçi 17 Mayıs 1755 tarihli mektubunda Londra'ya, faaliyetlerinden tam olarak bahsetmeden müzakereyi engellemek için her şeyi yaptığını ve her ne kadar paraya ihtiyacı olsa da başarılı olacağını rapor etti.[510]

Porter, yeni sadrazam Nâilî Abdullah Paşa'nın sadarete getirilişini tebrik etmek için görüşmeye gittiğinde de Prusya elçisinin söyleyeceklerinin dikkate alınmasının Bâbıâli için tehlikeli olacağını söyledi. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da söylediklerinin etkili olduğunu Porter'a bildirdi[511]

Sonuçlar Porter'ın beklediği gibi oldu. Bâbıâli, Prusya ile ticaret ve dostluk antlaşmasını şartlar uygun olmadığı gerekçesiyle reddetti.[512] Porter aynı zamanda reisülküttabın Rexin hakkında ağır ifadeler kullandığını öğrendi.[513]

Rexin, 16 Haziran 1755 tarihinde bir şey elde edemeyerek İstanbul'dan, bir Fransız gemisiyle ayrıldı. Bu şekilde Porter, Rexin'den "tamamen kurtuldu."[514] Porter'ın Rexin'in aleyhindeki faaliyetleri Londra hükümeti tarafından da iyi bir şekilde karşılandı. Britanya yöneticileri Porter'ın faziletlerini takdir ettiler.[515]

1.7.Yedi Yıl Savaşları'nın Arifesinde James Porter'ın Faaliyetleri

Malczewski ve Rexin tehditlerini Porter başarıyla atlatmıştı. Bununla beraber Avrupa'da yeni bir savaş ufukta gözükmekteydi. Öyle ki 1755 yılında Kuzey Amerika'da

[506] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 7 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[507] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 7 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38); Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 29.
[508] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 7 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[509] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[510] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[511] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[512] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 30.
[513] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[514] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38).
[515] Holderness kontundan Porter'a, 17 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).

Büyük Britanya ve Fransa arasında, ihtilaflar sebebiyle çatışmalar baş göstermeye başlamıştı. Okyanus ötesindeki kıvılcım henüz bir yangına dönüşmemişti ama dönüşmesi yakındı. Londra hükümeti bu gerginliklerin Fransızlar tarafından Bâbıâli'de istismar edilebileceğini düşünmüştü. Bu yüzden Londra kabinesi, Porter'a II. George'un Fransa ve Britanya arasındaki ihtilafların çözülmesi için çalışmalar yürüttüğünü ancak Amerika'da iki ülke arasında çıkabilecek bir çatışmanın, Fransa ve Prusya'ya Hannover'e veya Britanya'nın başka bir müttefikine saldırma hakkı vermediğini Bâbıâli'ye bildirme emrini verdi.[516] Hükümet aynı zamanda Porter'ı Vergennes'e de dikkat etmesi hususunda uyardı. Son olarak da Porter'a, Britanya'nın herhangi bir Avrupa gücüyle yapacağı bir antlaşmanın yalnızca savunma, hazırlık ve savaş durumunda kralın müttefiklerine yardım edebilmesini sağlama amaçlı olduğunu Bâbıâli'ye bildirme emri verildi.[517] Hükmet adına bu mektubu kaleme alan Holderness kontunun burada isim vermeden belirttiği Avrupa gücü Rusya idi. Zira Britanya 1754'ten beri Rusya ile bu hususta müzakereler yapmaktaydı.[518]

Londra endişelerinde haksız değildi. Zira daha Holderness kontunun emirleri İstanbul'a ulaşmadan Vergennes, Bâbıâli'nin Porter'a Amerika meseleleri ile ilgili ve Rusya ile müzakere edilen antlaşmaya karşı bir beyan vermesini sağlamayı planlamaktaydı. Porter, Bâbıâli'nin Vergennes'in söylediklerine çok fazla itibar etmeyeceğini düşündüğü için bu konuda rahattı. Onu asıl endişelendiren, Vergennes'in elindeki maddî güçtü.[519]

Londra'nın emirleri İstanbul'a geldiğinde Porter, emirlerin bir kısmını hâlihazırda uygulamış olduğunu gördü[520] ama meslektaşlarıyla birlikte belirtilen hususlarda Bâbıâli'de bir tartışmaya girmenin gereksiz olduğunu düşünüyordu. Bunun nedenlerinden bir tanesi de Porter'ın Vergennes'i hafife almasıydı. Zira Porter, onun Desalleurs'ten daha parlak bir kariyere sahip olmayacağını öngörüyor ve onu küçümsüyordu.[521] Porter'ı endişelendiren tek husus Osmanlı hükümetinde yaşanabilecek muhtemel bir değişiklik veya rakiplerinin kullanacağı rüşvet silâhı idi.[522]

---

[516] Holderness kontundan Porter'a, 17 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).
[517] Holderness kontundan Porter'a, 17 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).
[518] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 25.
[519] Porter, Vergennes'in geçici bir süre için Bâbıâli'de olduğuna ve hatta yerine kısa süre içerisinde Baron de Todt'un daimî elçi olarak tayin edileceğine dair y.anlış bir bilgi almıştı. Porter'dan Holderness kontuna 3 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38)
[520] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[521] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[522] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).

Porter belki Vergennes'i fazla hafife almıştı, ama şartlar gerçekten de Vergennes'in istediği beyannameyi almasına izin vermedi. Zira art arda gelen sadrazam değişiklikleri Fransız elçisinin işini zorlaştırmıştı. Vergennes, sadrazam değişikliklerine rağmen Bâbıâli'ye Britanya-Rusya yakınlaşması aleyhine takrirler vermekteydi.[523] Porter'ın ise 1755 sonbaharının başında, Vergennes'in attığı adımlardan çok fazla haberi yoktu.[524] Porter bu esnada Kuzey Amerika'daki ihtilaflar hakkında da Bâbıâli'ye bilgiler verdi. Britanya elçisi, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına Fransızların, kral ve müttefiklerine karşı adaletsiz bir tutum sergilediklerini ifade etmekten de geri kalmadı. Porter, bu konuda Bâbıâli'yi ikna ettiğini düşündü.[525]

30 Eylül 1755'te Büyük Britanya ve Rusya arasında ticaret ve dostluk antlaşmasının imzalanması Vergennes'in elini güçlendiren büyük bir kozdu. Ancak Porter yine de Vergennes'in çok fazla bir şey başarabileceğine inanmamaktaydı. Fakat Londra'ya ulaşan haberler endişe vericiydi. II. George, Porter'a şu istihbaratın derhal ulaştırılmasını emretti: "İstanbul'a kral ve Rus çariçesi arasında antlaşma imzalandığı haberleri gelmesi üzerine, (büyük miktarda paralar dağıtmak suretiyle sarayda ve dîvânda güçlü bir hizip kazanan) Mösyö de Vergennes, sadrazama bu tür bir ittifakın sonuçlarını o kadar kurnazca iletmiştir ki, [Bâbıâli'de] Büyük Britanya ve Rusya arasındaki herhangi bir antlaşmanın işe yaramaz kılınacağı bir karar alınmıştır."[526] Porter'a aynı zamanda Büyük Britanya ve Rusya arasındaki antlaşmayı savunurken, Rusya'nın Avrupa cihetinde kullanacağı birliklerin Bâbıâli'yi rahatlatacağı argümanını kullanması da tavsiye edildi.[527]

Porter bu istihbaratı fazla ciddiye almadı. Zira elçi, saray ve Bâbıâli'nin rüşvet ile karar aldırılamayacak makamlar olduğundan emin olmasının yanı sıra, Vergennes'in de bu hususta bir hareketini gözlemleyemedi. Bunun yanı sıra Pisani'nin, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüşmesinden de bir netice hâsıl olmadı. Porter'ın görebildiği kadarıyla Bâbıâli yalnızca iç meseleleri düşünmekteydi. Ayrıca Porter, Bâbıâli'nin Britanya ile ilgili herhangi bir tasarrufu hakkında bilgilendirileceğinden "neredeyse" emindi.[528]

[523] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 27.
[524] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[525] Porter'dan Holderness kontuna 16 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[526] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 7 Ekim 1755 (BNA SP 97/38).
[527] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 7 Ekim 1755(BNA SP 97/38).
[528] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

Ancak yine de Porter, Vergennes'in Bâbıâli'de Britanya-Rusya Antlaşması hakkında müzakere yapıp yapmadığını araştırmaya karar verdi.[529]

Porter bunun üzerine Vergennes'in faaliyetlerini takip etmeye başladı ama hiçbir şey bulamadı. O, şayet Vergennes, Bâbıâli'ye yazılı bir şey verdiyse bunun dikkatinden kaçmamış olacağına emindi. Elçi, aynı zamanda Vergennes'in, Bâbıâli nezdinde itibarı olmadığını ve Vergennes'in İstanbul'daki ikametinin geçici olduğunu Londra'ya rapor etti.[530]Ancak Britanyalı elçi bu sefer korkunç derecede yanılıyordu. Zira Vergennes, bütün hızıyla Fransa için müzakereler yapmaktaydı.

Porter'ı atlatan Vergennes, faaliyetlerine bütün hızıyla devam etmekteydi. Porter ise tercümanı Pisani'nin hastalığından ötürü Vergennes'in faaliyetlerini takip edemedi.[531] 1756 Şubat'ına kadar Porter'ın Vergennes ile edinebildiği tek bilgi, bizzat Vergennes'ten gelmişti ki bu da onun resmî olarak büyükelçi tayin edildiği haberiydi.[532] Hâlbuki Vergennes bu sıralarda Fransa ve Bâbıâli arasında bir dostluk antlaşması yapmanın peşindeydi ve yeni sadrazam Mehmed Said Paşa'nın sadaretinde buna çok yaklaşmıştı.[533]

Porter ise takipten vazgeçmedi ve en nihayetinde Vergennes'in faaliyetleriyle ilgili bazı bilgiler buldu. Bunlara göre, Fransızlar, Britanyalıların gasp ettikleri gemilere karşılık Hannover'e saldırarak intikam almayı tasarlamaktaydılar.[534]

Vergennes, Şubat ayında bir adım daha attı. Sözlü olarak Bâbıâli'ye Büyük Britanya ve Rusya arasında yapılmış olan antlaşmanın Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bütün prenslerini rahatsız ettiğini söyledi. Fransız elçisi, ayrıca Britanya'nın iki ülke arasında yaşanan gerginlik esnasında ele geçirdiği bütün gemiler tazmin edilmeden barış yapılamayacağını da bildirdi.[535] Bunun üzerine Bâbıâli keyfiyeti bir de Britanya cihetinden öğrenmek istedi. Bâbıâli, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı vasıtasıyla gizli bir şekilde Vergennes'in söylediklerini Pisani'ye aktardı. Pisani de imparatorluk içerisindeki bütün prenslerin antlaşmadan son derece memnun olduklarını ifade etti. Bunun yanı sıra

[529] Vergennes'in Britanya ve Rusya Antlaşması aleyhine faaliyetleri için Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 25-27.
[530] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 2 Aralık 1755 (BNA SP 97/38).
[531] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1756 (BNA SP 97/39).
[532] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Şubat 1756 (BNA SP 97/39).
[533] Vergennes'in bu konudaki faaliyetleri ve neden başarısız olduğu için bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 28-33
[534] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Şubat 1756. (BNA SP 97/39) Vergennes'in bu söylemi sıradan bir tehditten fazlasıydı. Zira Hannover II. George'un âdeta yumuşak karnıydı ve Britanya haricî siyaseti Hannover'i korumak için şekilleniyordu.
[535] Porter'dan Henry Fox'a 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39).

antlaşmanın umumî bir savaşı engelleme ve savunma amaçlı oluğunu söyledi. Ayrıca tercüman, gasp edilen gemiler hususunda da Britanya'yı savundu.[536]

Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da bunun üzerine antlaşmada sözü geçen birliklerin masrafları Rusya tarafından karşılanan destek Rus birlikleri olup olmadığını ve bu birliklerin her hâlükârda Lehistan'a girip girmeyeceklerini sordu. Pisani de Porter'ın gerekirse antlaşmanın Britanya'da basılan bir suretini gösterebileceğini, II. George'un Livonya sınırında 55 bin adam tutulması karşılığında Ruslara 100 bin pound ödeme yaptığını, bu sınırların Osmanlı sınırlarından son derece uzak olduğunu ve bu birliklerin yalnızca kral veya müttefiklerinin saldırıya uğrama tehlikesi hâsıl olduğunda harekete geçeceğini belirtti. Pisani ayrıca birliklerin Lehistan'dan geçmesi icap ederse, kraldan gereken iznin alınacağını ve Britanya kralının da komiserlerinin de askerlerin ilerleyişine nezaret edeceklerini ifade etti.[537]

Vergennes'ten çok farklı bir hikâye dinleyen tercüman, Pisani'nin söylediklerini duyunca şaşırdı ve Fransızların dünyadaki en kötü yalancılar olduğunu söyledi. Tercüman Porter'ın bu hususta daha fazla bilgi vermesini istedi.[538] Porter da bunun üzerine Fransa'nın Amerika'da haksız bir şekilde gasp ettikleri topraklardan sonra gözünü Hannover'e diktiğini belirtti ve Rusya ve Hesse ile yapılan antlaşmaları iletti. Tercüman da Porter'ın vermiş olduğu bilgilerden son derece memnun oldu. Porter ayrıca, Bâbıâli, İran ve Tatarların antlaşma kapsamı dışında bırakıldığını ve Rus birliklerinin Lehistan'a girişinin Britanya kralının kefaleti altında olduğunu anlattı. Tercüman bilhassa Bâbıâli'nin antlaşma kapsamı dışında tutulmasının ve Rusların Lehistan'da Britanya tarafından kontrol edilmesinin önemli olduğunu takdir etti ve Porter'a Fransızların olayı kendilerine çok farklı aksettirdiklerini söyledi.[539]

Fransa ve Britanya arasındaki Kuzey Amerika'daki gerginliklere dair haberler geldikçe Porter da gerekli tedbirleri almayı uygun gördü. İlk olarak hükümeti Britanya ve Fransa arasında savaş çıktığı takdirde Britanya'ya bağlı korsanların, Fransız gemilerinde bulunan Osmanlı tacirlerine zarar vermemesi hususunda uyardı.[540] Ayrıca Porter,

[536] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39).
[537] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39).
[538] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756. Porter ayrıca burada sadrazamın, Fransızların ismini bile duymaya tahammül edemediğini söyler. (BNA SP 97/39).
[539] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39)
[540] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).

Osmanlı İmparatorluğu içindeki bütün Britanya konsoloslarına da dikkatli olmaları talimatını verdi.[541] Savaş yaklaştıkça Porter benzer uyarılar yapmaya devam etti.[542]

Porter her ne kadar Bâbıâli nezdinde ülkesinin itibarını korumak için uğraşmış olsa da, Britanya'nın Rusya ile imzaladığı antlaşma neticesinde Vergennes karşısında elçinin eli zayıflamıştı.[543] Fakat bu durum çok uzun sürmeyecekti. Bütün bunlar olurken 1756 yılının hemen başında hiç kimsenin beklemediği bir şey oldu ve 16 Ocak 1756'da Büyük Britanya, Prusya ile Westminster Konvansiyonu'nu imzaladı. Bu yeni gelişme yalnızca Bâbıâli'deki değil bütün dünyadaki dengeleri altüst edecekti. Bundan sonra Porter'ı çok daha zorlu bir görev bekliyordu.

1.8.Diplomatik Devrim

Yedi Yıl Savaşları'nın arifesinde Kuzey Amerika'daki Büyük Britanya ve Fransa arasında oluşan ihtilaflarla ilgili haberler İstanbul'a geldiği sırada gerçekleşen Diplomatik Devrim, Porter'ın kariyerinde âdeta bir dönüm noktasıydı. Zira bu dönemden sonra Porter'ın İstanbul'daki diplomatik faaliyetleri, bu zamana kadar izlediği yolun tam tersinde seyredecekti.

Diplomatik Devrim, Avusturya Veraset Savaşları'ndaki ittifak yapısının değişmesi ile gerçeklemişti. Büyük Britanya, Westminster Konvansiyonu ile Avusturya Veraset Savaşları'ndaki müttefiki Avusturya'nın en azılı düşmanı Prusya ile müttefik oldu. Karşılığında da Avusturya, bir önceki savaşta hem kendisinin tarihî rakibi hem de Büyük Britanya'nın en azılı düşmanı olan Fransa ile ittifak antlaşmasını 1 Mayıs 1756 tarihli I. Versay Antlaşması ile yaptı.[544]

Henry Fox, Wesminster Antlaşması'nı, Porter'a "Şimdi kralın izniyle sizi majesteleri ve Prusya kralı arasında Almanya'nın huzurunu, imparatorluğa herhangi bir yabancı birliğin girmesine izin vermemek suretiyle korumak hususunda yapılan antlaşma

[541] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[542] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 2 Aralık 1755 (BNA SP 97/38); Porter'dan Henry Fox'a 1 Mart 1756 (BNA SP 97/39)
[543] Britanya ile Rusya arasında imzalanan antlaşmanın Bâbıâli'deki genel yansımaları için Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 25-28
[544] Avusturya Veraset Savaşları'nın bitiminden sonra hiçbir ülke savaşın sonuçlarından memnun değildi. Avusturya en zengin bölgelerinden birisi olan Silezya'yı Prusya'ya kaybetmişti ve bilhassa da daha önce Fransa'da elçilik yapmış olan Prens Kaunitz'in şansölyeliğe getirilmesiyle birlikte Fransa'ya yaklaşmıştı. Prusya ise doğudaki güçlü komşusu Rusya'dan endişe etmekteydi. Büyük Britanya ise Hannover'i korumak istiyordu. Fransa ise Prusya'ya güvenmiyordu. Bu durum Avrupa'daki ittifak sisteminin değişmesine ve Diplomatik Devrime Yol açmıştır. Jeremy Black, *British Politics and Foreign Policy 1744-1757* London and New York 2015, s. 198, Richard Lodge, *Great Britain and Prussia in the Eighteenth Century,* Oxford 1923, s. 74-80.

hakkında bilgilendiriyorum" şeklinde bildirdi.[545] Bu aşamada Porter'a herhangi bir talimat verilmedi ama Britanya'nın bu hamlesinin Bâbıâli tarafından makul karşılanacağının düşünüldüğü de kendisine iletildi.[546]

Her ne kadar Porter daha Mart ayında Westminster Antlaşması'ndan haberdar olduysa da[547] Britanya hükümetinin antlaşmaya dair resmî bildirisini 16 Mart ile 2 Nisan 1756 arasındaki bir tarihte almış olmalıdır.[548] Porter resmî haberi alınca Bâbıâli'nin iç politikayla meşgul olmasını ve dışarıda da tamamen barışçıl bir politika takip ettiğini gözlemleyerek durumu Osmanlı hükümetine bildirmekte bir sakınca görmedi. Daha sonra Porter'ın tercümanı Pisani, sadaret kethüdası ile Kaptan Harvey meselesi hakkında görüşürken, II. George'un savaşın Avrupa'nın geneline yayılmaması için Prusya ile antlaşma yaptığını söyledi.[549] Bu süreçten sonra Porter ve Bâbıâli arasında 1756 baharında Westminster Konvansiyonu ile ilgili başka bir görüşme gerçekleşmedi. Kendi hükümetinden de bu hususta başka bir emri olmayan Porter, genel olarak dikkatini Fransızlarla yaşanan Kaptan Harvey meselesine teksif etti.

1 Mayıs 1756'da Fransa'nın Avusturya ile Versay Antlaşması imzalaması ile Diplomatik Devrim'in ikinci ayağı gerçekleşti. Avusturya'nın Prusya'dan sonra en büyük rakibi ve tarihsel düşmanı olan Fransa ile ittifak yapması, Londra kabinesini son derece rahatsız etti. Bu durum Whitehall'u yeni adımlar atmaya zorladı. İstanbul'daki Fransız ve Avusturya vekillerinin Britanya-Prusya ittifakı aleyhine yapacağı girişimlerden endişelenen Britanya hükümeti, Westminster Konvansiyonu'nu savunması için Porter'a, antlaşmanın açık ve gizli maddeleriyle beraber bir suretini ve imzalanmış bir beyannameyi gönderdi. Ayrıca, Avusturya ve Fransa'nın "doğal olmayan" antlaşmasına[550] karşı Bâbıâli'yi kışkırtabilmesi için elçiye mezkûr antlaşmanın bir suretini de iletti.[551]

---

[545] Henry Fox'tan Porter'a, 9 Şubat 1756 (BNA SP 97/39).
[546] Henry Fox'tan Porter'a, 9 Şubat 1756 (BNA SP 97/39).
[547] 16 Mart 1756 tarihli mektubunda Porter, antlaşmanın Fransızlar için âdeta bir şok etkisi yarattığını ve Bâbıâli'deki bütün Fransız siyasetini altüst ettiğini söylemektedir. İsveç vekili Celsing ise Bâbıâli'ye Westminster Antlaşması ile ilgili bir gazete haberi göstermiştir. Porter'dan Henry Fox'a, 16 Mart 1756 (BNA SP 97/39)
[548] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).
[549] Porter'dan Henry Fox'a, 15 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).
[550] Aslında Fox'un mektubu ulaşmadan önce de Porter Versay Antlaşması'na dair haberler almıştı ama bunları kendi mantığına göre imkânsız bulmuştu. Porter'dan Henry Fox'a, 2 Temmuz 1756(BNA SP 97/39)
.
[551] Henry Fox'tan Porter'a, 11 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).

Bu zamana kadar Porter çeşitli yerlerden bilgiler almaya devam ettiyse de hem Westminster Konvansiyonu hem de Versay Antlaşması ile ilgili kesin bilgilere 9 Temmuz 1756'da sahip oldu.

Porter haberleri şaşkınlıkla olduğu gibi memnuniyetle de karşılamış olmalıdır. Zira durumun elini güçlendireceğini düşünüyordu. Büyük Britanya kralı, uzun süredir Fransızların büyük bir kahraman olarak lanse ettikleri Prusya kralı ile antlaşma yaparken, onlar da Bâbıâli'nin en büyük iki düşmanından birisi olan Avusturya ile ittifak yapmıştı. Dahası Avusturya, Bâbıâli ile savaşa girerse Fransa onları en az 24 bin asker ile destekleyecekti. Porter'a göre bu durum Fransa ve Avusturya vekillerini Bâbıâli'de çok zor duruma düşürecekti. Porter aynı zamanda Britanya ve Rusya arasındaki antlaşma devam ettiği sürece Avusturya ve Fransa'nın manevra alanının daralacağını da düşünmekteydi.[552] Sonuç olarak Porter'ın nihaî düşüncesine göre Bâbıâli iç meselelerinden dolayı mevcut barış siyasetini takip edecek ve Fransız ile Avusturya vekilleri de Britanya aleyhinde çok fazla adım atamayacaktı.

Gerçekten de Bâbıâli Versay Antlaşması'na sert tepki verdi ve Porter'a da ateşe körükle gitmek kaldı. Pisani, Reisülküttab Esseyyid Mehmed Avni Efendi'ye[553] Fransa ve Avusturya arasında yapılan antlaşmayı görüp görmediğini sorduğu zaman Mehmed Avni Efendi antlaşmayı incelediğini, her ne kadar Vergennes'in tercümanı antlaşmanın savaş neticesinde yapıldığını söylese de antlaşmanın kalıcı olduğunu gördüğünü ve yazılı bir açıklama istediğini söyledi. Ayrıca Fransa'nın Bâbıâli'yi kadim dostu olarak görmesi neticesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun antlaşma dışında tutulmadığı bahanesine güldüğünü de ifade etti.[554] Bu Porter'a Bâbıâli'yi Versay ittifakına karşı kışkırtmak için eşsiz bir fırsat verdi. Porter bu şekilde Fransızların, savunma ittifakının aleyhinde konuştu ve hatta arşivden iki ülkenin birbiri hakkında söylediklerini de gösterdi. Netice itibariyle Fransızlar, Bâbıâli nezdinde çok müşkül bir duruma düştü ve Porter'a göre, iç meseleler olmasaydı Bâbıâli, antlaşmaya çok daha sert bir tepki verirdi. Bâbıâli, Britanya'nın Prusya ile yaptığı antlaşmaya o sıralar pek önem vermediği için Porter'ın bu hususta bildireceği fazla bir şey yoktu.[555]

Karşı tarafta ise Vergennes, antlaşmanın masumiyetini açıklarken Britanya'nın 1742 yılında Rusya ile yaptığı antlaşmayı gösterdi. Ancak bu çok yanlış bir adımdı. Zira

---

[552] Porter'dan Henry Fox'a, 17 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[553] 17 Ocak 1756-9 Nisan 1757 tarihleri arasında reisülküttaplık yapmıştır bk. Recep Ahıshalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* s. 41.
[554] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).
[555] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).

Osmanlı devlet adamları söz konusu antlaşmada Bâbıâli'nin, İran'ın ve Kırım'ın antlaşma kapsamı dışında tutulduğunu gördü. Vergennes'in bu hamlesi üzerine harekete geçen Porter da Fransız tarafının, antlaşmanın muharref bir tercümesini vermesinden endişe ettiği için sahih bir tercüme de yaptırdı. Bunun sonucu olarak Sadrazam Bahir Mustafa Paşa da Porter'a Büyük Britanya kralının, Türklerin güvenilir ve gerçek dostları olduğunu söyledi.[556]

Fransa ve Avusturya elçilerinin Bâbıâli'de elleri bu şekilde zayıflamıştı. Diğer yandan Porter, Obreskov'dan da şüphelenmeye başladı. Porter bu şüphelerinde haksız sayılmazdı. Zira Fransızlar, St. Petersburg'daki İskoç ajanları Alexander Mackenzie Douglas, vasıtasıyla Rusya'yı da yanlarına çekmeye çalışmaktaydılar.[557] Reisülküttap, Rusya'nın da Versay Antlaşması'na dâhil olacağına dair haberlerin geldiğini Porter'a iletince, Britanya elçisi bu bilginin Vergennes'den geldiğini düşündü. Ancak, daha önce birbirlerini yalnızca tesadüfen karşılaştıkları zaman gören Obreskov ve Vergennes'in yakınlaşmaya ve birlikte yemekler yemeye başladıklarını müşahede eden Porter'ın şüpheleri arttı. Porter, 12 Ağustos 1756'da Rusya'dan mektupların gelmesinden sonra Obreskov'a ne haberler aldığını sorunca, Rus kapı kethüdası onu bir kenara çekti ve çok açık bir şekilde Fransızların, Rusya'nın Versay İttifakı'na katılacağına dair söylediklerinin gerçeği yansıtmadığını ifade etti. Ayrıca çariçenin Britanya ile olan antlaşmasına sadık kalacağını ve Vergennes'in kendisini kandırmaya çalıştığını ifade etti. Obreskov, Avusturya hakkında da ağır konuştu.[558] Ancak muhtemelen Obreskov, Porter'ı kandırmaya çalışıyordu. Zira Rusya, gerçekten de dümeni Fransa tarafına doğru kırmıştı.

Porter, Versay Antlaşması aleyhine faaliyet gösterdiği sırada Avrupa'da Minorka Adası'nın Fransızlar tarafından işgali ile Yedi Yıl Savaşları resmen başlamış oluyordu. Versay Antlaşması'ndan sonra Hollanda'nın da tarafsızlığını ilân etmesiyle Britanya'nın iki dayanak noktası olarak Prusya ve Rusya kalmıştı. Dengelerin değişmesi doğal olarak Britanya'nın Bâbıâli'deki siyasetini de etkileyecekti. Henry Fox'un Porter'a gönderdiği yeni emirler hem bu siyaset değişikliğini hem de Porter'ın bu aşamadan sonra Bâbıâli'de izleyeceği yolu çok iyi göstermektedir. Söz konusu emirlerde Henry Fox ilk olarak Prusya ile yapılan antlaşmanın aslında Avusturya'nın lehine olduğunu söyledi. Ancak Fox,

[556] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).
[557] Douglas'ın müzakereleri için Herbert Kaplan, *Russia and the Outbreak of the Seven Years War,* California 1968, s. 24-28.
[558] Porter'dan Henry Fox'a, 16 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).

Avusturya'ya çok kızgındı. Fox, Porter'a, Avusturyalıların Fransa ile eski Paris elçisi Başvekil Kont Kaunitz'in etkisiyle antlaşma yapıldığını bildirdi. Fox, elçiye, Rusya'nın henüz ne tavır alacağının bilinmediğini söyledikten sonra ilk olarak, Rusya aleyhine herhangi bir imada bulunmadan Bâbıâli'yi Fransa ve Avusturya'ya karşı uyarma, Obreskov ile iyi ilişkilere devam etme ve Avusturya elçisiyle ilişkileri tamamen bitirmeden ona karşı daha resmî ve soğuk davranma emrini verdi.[559] Fakat Fox'un Porter'a verdiği emirler arasında en çarpıcı olanı Büyük Friedrich'in Rexin'den sonra Bâbıâli ile diplomatik ilişkiler kurması için gönderdiği vekil olan Varenne markisiyle ilgili olanıdır. Varenne, 1755'in sonlarında Berlin'den yola çıkarak, gizlice İzmir'e gelmişti ve Britanya konsolosu Samuel Crawley'in evinde ikamet etmekteydi. Bundan sonra Varenne'nin İstanbul'a gelmesinin Prusya kralı için uygun olup olmadığına şartlara göre Porter'ın karar vermesi istendi.[560] Son olarak da Porter'dan, Türk devlet adamlarına, Versay Antlaşması'nı imzalayan Fransa'nın, Bâbıâli'yi terk ve reddettiğini bildirmesi istendi. Ayrıca Porter'a, Büyük Britanya kralının padişahın dostu olduğu hususunda Bâbıâli'yi ikna etme emri verildi.[561]

Belirtildiği gibi burada en dikkat çeken nokta Varenne markisiyle ilgiliydi. Zira artık bu dönemden sonra Porter neredeyse dokuz yıldır aleyhinde faaliyet gösterdiği Prusya lehine çalışmaya başlayacak ve ilerleyen dönemde Osmanlı-Prusya ittifakı lehine mücadele verecekti.

Porter, 16 Haziran 1756 tarihinde Büyük Britanya'nın, Fransa'ya savaş açtığına dair beyannameyi aldı ve bunu derhal Bâbıâli'ye iletti. Porter, tanrının Büyük Britanya kralının silâhlarını muzaffer kılması için dua ederken, muhtemelen bundan sonra hiçbir şeyin aynı olmayacağının farkındaydı.[562]

1.9.Yedi Yıl Savaşları'nda Porter'ın Bâbıâli ile Prusya Arasında İttifak Yapmasını Sağlama Girişimleri

Diplomatik Devrim'den önce Rexin, İstanbul'dan ayrıldığında Celsing, Prusya kralına yeni vekil yollamasını ve bu vekilin de şartlar uygun oluncaya kadar İstanbul'dan ziyade İzmir'de ikamet etmesini tavsiye etmişti. Celsing'in bu tavsiyesini dikkate alan Prusya kralı da 1755 yılının sonlarında yaverlerinden biri olan Varenne markizini İzmir'e

[559] Henry Fox'tan Porter'a, 26 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[560] Henry Fox'tan Porter'a, 26 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[561] Henry Fox'tan Porter'a, 26 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[562] Porter'dan, Henry Fox'a, 2 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).

gönderdi.[563] Varenne'ye, Fransız konsolosunun evinde konaklama ve Doğu Akdeniz'de ticaret yapan tüccar Albert Frederick Waryn[564] kimliğini kullanma emri verildi. Varenne'nin kralın temsilcisi olarak[565] İstanbul'a gelip gelmemesine ise Vergennes[566] karar verecekti. Varenne'nin Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilme amacı diğer ülkelerin temsilcilerinin payitahttaki faaliyetlerini takip edebilmek ve Bâbıâli ile Doğu Akdeniz'de ticaret yapacak Prusya vatandaşlarına avantaj sağlayacak bir antlaşma yapabilmekti. Varenne'nin, Prusya ile Bâbıâli arasında ittifak tesis etmek gibi bir görevi yoktu. Ancak Westminster Konvansiyonu ve Versay Antlaşması ile şartlar büyük ölçüde değişince Varenne, İzmir'deki Britanya konsolosu Samuel Crawley'e başvurdu ve İstanbul'a gelip gelmeme hususunda Porter'ın emirlerini beklemeye başladı. Londra hükümeti de daha önce belirtildiği gibi 26 Temmuz 1756'da Porter'a, Varenne markiziyle ilgili talimatları aktardı ve onun İstanbul'a gelmesinin uygun olup olmadığının kararını vermeyi elçiye bıraktı.[567]

Porter yeni talimatlarını 17 Eylül 1756'da aldı ve derhal değişen şartlara ayak uydurmak üzere işe koyuldu. İzmir'de olduğunu bildiği Varenne markizine, Konsolos Samuel Crawley'e onu karşılaması için emir verdiğini ve kendisinin de kralından aldığı emir gereği Prusya kralına her türlü hizmeti yapacağını bildirdi.[568]Varenne markizi de Porter'a Samuel Crawley'in evine yerleştiğini ve kendisini elçiye emanet ettiğini aktardı.[569] Varenne'nin Porter'a Prusya müzakeresi ile ilgili mektubu 9 Ekim 1756 tarihinde geldi.[570] Porter'ın, amacı Bâbıâli ile Prusya arasında bir ticaret ve dostluk antlaşması imzalatmaktı. Mektubu aldıktan sonra durumu ilk önce Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görüşen Porter'ın bu hususta fazla ümidi yoktu.[571]

Kısa bir süre sonra Bâbıâli'nin Danimarka ile ticaret antlaşması imzalaması Porter'a, harekete geçmesi için istediği fırsatı verdi. Aynı zamanda, Rusya'nın Fransa ve

---

[563] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 33; Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna, 9 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[564] Porter da mektuplarında Varenne'den bahsederken Bay Waryn ifadesini kullanır.
[565] Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna, 9 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39). Varenne'ye ayrıca olası bir saltanat değişikliği için cülûs tebriki mektubu verilmişti. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 33
[566] Varenne ile Vergennnes'in mektuplaşmaları BNA SP 97/39 tasnifinde bulunmaktadır.
[567] Andrew Mitchell, Londra'ya Prusya kralının İstanbul'da siyasî veya ticarî vekil bulundurmasının, Britanya için de avantajlı olabileceğini belirtmiştir. Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna, 9 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).
[568]Varenne markizinin yazmış olduğu bir mektup için Porter'dan Mösyö de Waryn'e, 22 Eylül 1756 (BNA SP 97/39).
[569] Mösyö de Waryn'den, Porter'a, 1 Ekim 1756 (BNA SP 97/39).
[570] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[571] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).

Avusturya ile ittifak kurması[572] da Porter'ı cesaretlendirmişti. Bununla beraber elçi, Prusya kralının Saksonya ve Bohemya'ya girişinin Rusya'nın safını netleştireceğinden emindi. Bütün bu durumları hesaba katan Porter, netice itibariyle en azından Bâbıâli ile bir görüşme yapması gerektiği sonucuna vardı.[573] Bu minvalde Porter, 16 Ekim 1756'da tercümanı vasıtasıyla[574] Reisülküttap Mehmed Avni Efendi'ye, Bâbıâli'nin bir antlaşmayı tamamlarken, başka bir antlaşmayı başlatabileceğini, Prusya ile yapılacak bir antlaşmanın çok avantajlı olacağını ve gerekirse Prusya'dan bir vekil getirtilebileceğini belirtti.[575] Ayrıca Porter, Bâbıâli'nin Avusturya ve Fransa'ya karşı öfkesini de körüklemeye çalıştı. Porter'ın söylediklerine karşılık Mehmed Avni Efendi de bu hususun düşünüleceğini ve bu konunun daha sonra konuşulacağını söyledi. İki gün sonra Mehmed Avni Efendi, Porter'ın tercümanını çağırdı ve ona Prusya kralının ordusuyla birlikte yürümekte olduğunu, bir süre önce İsveç tercümanının Varenne'nin İzmir'e geldiğini söylediğini ve Bâbıâli'nin bu konuyu düşüneceğini bildirdi.[576]

Porter, reisülküttabı beklerken, İstanbul'a 22 Ekim 1756'da, Prusya ve Avusturya arasında gerçekleşen ve Prusya'nın galibiyetiyle sonuçlanan Lobositz Savaşı'nın haberleri geldi.[577] Prusya'nın bu zaferinin işine yarayabileceğini düşünen Porter, 23 Ekim 1756'da reisülküttapla bir kere daha görüşme yaptı. Ancak bu zaferin de Bâbıâli'yi harekete geçiremediğini gören Britanya elçisi, diğer şartları da düşünerek[578] Varenne'nin İstanbul'a gelmesinin uygun olmadığına karar verdi. Porter bu yüzden 28 Ekim 1756'da Varenne'ye, İstanbul'a gelmesi için şartların yeteri kadar olgunlaşmadığını bildiren bir mektup kaleme aldı.[579]Bunun üzerine Varenne bir şey yapamadan ülkesine dönmek zorunda kaldı.[580] Fakat elçiye göre herkes Varenne'nin gelişinin başka bir vekilin gelişinin habercisi olduğunu biliyordu.[581] Bununla beraber, Bâbıâli'nin, Prusya ile bir

[572] Porter'a göre bu Bâbıâli'nin asla unutmayacağı veya affetmeyeceği bir hareketti. Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[573] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[574] Porter gizlilikten görüşmeleri sözlü yapma ihtiyacı hissetmiştir. Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[575] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[576] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[577] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[578] Her ne kadar görevi icabı gizli kalması gerekse de kim olduğu herkesçe bilinen Varenne'nin İstanbul'da Porter'ın evinde ikamet etmesi sıkıntı yaratabilirdi. Ayrıca Porter, Fransız, imparatorluk, Rusya ve İsveç vekillerinin tıpkı Porter'ın Malczewski'nin gönderilmesi için 1000 taler harcadığı gibi, Varenne'nin gönderilmesi için bunun on katını harcayabileceklerinden de endişe etmiştir. Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[579] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756. (BNA SP 97/39) Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 35;Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 39.
[580] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 35.
[581] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).

antlaşma yapılabilmesini sağlaması için Porter'a göre kendisinin büyük miktarda paraya ihtiyaç vardı.[582] Elçi bu aşamada İstanbul'da Prusya lehine atılacak en iyi adımın, Bâbıâli'nin savaşan ülkelere barış yapmaları için bir mektup yazmasını sağlama olduğunu düşünüyordu.[583]

İstanbul'da Porter, Prusya adına müzakere ederken Prusya kralı, aslen Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı bir prenslik ve Leh kralının "mülk-i mevrus" toprağı olan Saksonya'yı işgal ederek Avrupa cephesinde Yedi Yıl Savaşları'nı başlattı. Avusturya vekili, Prusya'nın Saksonya'yı işgalini protesto etmek için bir takrir yazarken Porter da, işgali meşru gösteren ve Prusya'nın topraklarını genişletmesinin Bâbıâli'nin lehine olacağını bildiren 13 Aralık 1756 tarihli bir takrir kaleme aldı.[584]

Porter, Bâbıâli'de bu girişimlerde bulunurken Prusya kralı da İstanbul'a bir vekil göndermekten vazgeçmiş değildi. Zira Büyük Friedrich, daha Varenne, Osmanlı topraklarındayken, değişen şartlar yüzünden onun fazla bir şey yapamayacağına kani olmuş ve yeni talimatlarla birlikte, daha önce Porter'ın mücadele ettiği Adolf von Rexin'i bir kere daha İstanbul'a yollamaya karar vermişti. Rexin'e, Avusturya ve Rusya'ya karşı Bâbıâli ve Prusya arasında bir savunma ittifakı tesis etme görevi verildi.[585] Kral aynı zamanda Rexin'e, Porter'a iletilmek üzere 25 Ağustos 1756 tarihli bir mektup verdi. Rexin, 23 Eylül 1756'da bir kere daha İstanbul'a doğru yola çıktı.[586] Porter ise ona yardım edecekti.

1757'nin başında ise Londra hükümeti Bâbıâli'nin yapabileceklerinin Prusya için faydalı olabileceğini gördü. Londra, William Pitt[587] vasıtasıyla, Bâbıâli'nin Avusturya sınırındaki ordusunu tahkim etmesinin Britanya ve Prusya için ne kadar önemli olacağını

[582] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756. Varenne'nin gittiğinden haberdar olmayan Londra kabinesi, onun yeterli paraya sahip olduğunu düşünmekteydi. Fakat Porter ise onlarla aynı fikirde değildi. William Pitt'ten Porter'a 11 Ocak 1757. Porter da zaten Prusya kralına hizmet etmek için para toplamakta olduğunu söylüyordu. (BNA SP 97/39).

[583] Porter'dan Henry Fox'a, 28 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).

[584] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 46-47.

[585] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 35.

[586] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 35, Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).

[587] Nam-ı diğer "Yaşlı" William Pitt, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Britanya siyasetine damga vurmuş ve 1766-1768 yılları arasında başbakanlık yapmıştı. Aslında Rus yanlısı bir Türk düşmanı olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yok olmasını arzulayan William Pitt, 1757-1761 yılları arası süren devlet sekreterliği boyunca Bâbıâli'yi Yedi Yıl Savaşları'nda yanına çekmeye çalışacaktı. bk Alfred C. Wood,"The English Embassy at Constantinople, 1660-1762", s. 552. William Pitt için Jeremy Black, *Pitt the Elder,* New York 2008.

Porter'a bildirdi.[588] Dolayısıyla Porter, hem Rexin'in Bâbıâli tarafından kabul edilmesini hem de Avusturya sınırlarına Osmanlı birliklerinin intikalini sağlamak zorundaydı.

Şubat ayında Porter ve Rexin ilk defa gizli[589] bir şekilde görüştü. Rexin, Prusya kralının mektubunu Porter'a vererek, ondan tavsiye ve danışmanlık istediğini belirtti.[590] Porter, Bâbıâli'de Prusya adına kesin bir adım atıncaya kadar Rexin'in varlığını gizleyemeye karar verdi. Zira Rexin bir kere ifşa olduğunda Vergennes ve diğer müttefik elçiler için açık bir hedef olur ve Porter, onun için bir şey elde edemeden İstanbul'dan gönderilebilirdi. Rexin aynı zamanda Porter'a Venedik, Londra, Cenova ve Amsterdam'da 100 bin taler kredisi olduğunu, gerekirse Prusya kralının bunun üç katını daha harcayabileceğini söyledi. Porter'ın anladığı kadarıyla kralın isteği, kendisinin Rexin ile beraber Osmanlı birliklerinin sınırlara yürümesini veya bir savunma antlaşmasının yapılmasını sağlamasıydı. Bunların hiçbiri olmadığı takdirde Bâbıâli ve Prusya arasında bir ticaret antlaşmasının imzalanması için girişimlerde bulunulacaktı.[591] Porter, bu görevin hiç de kolay olmayacağını biliyordu. Porter hem Londra kabinesine, hem de doğrudan Prusya kralına İstanbul'daki durum hakkında bir rapor yazdı.

Porter ilk olarak hem Londra hükümetine hem de Büyük Friedrich'e, birliklerin sınırlara ilerlemesinin mümkün olmadığını, zira 1756'da çıkan büyük yangında mühimmat depolarının ve çadırların yok olduğunu ve bunların yenilerini koymanın beş yıl süreceğini bildirdi.[592] Aynı zamanda mirî hazinenin neredeyse tükenmiş bir hâlde olduğuna da dikkat çekti. Bununla beraber Porter, imparatorluğun her tarafına dağılmış ve küçük çaplı ticaretle ilgilenen yeniçerilerin herhangi bir savaş olmadan toplanmasının imkânsız olduğunu ve zaim ve timarlılardan oluşan sipahilerin de celp edilmesinin zor olacağını rapor etti. Ayrıca Porter'a göre bir kere toplanan ordu herhangi bir saldırı gerçekleşmezse ganimet için ya komşu bir ülkeye ya da Osmanlı hükümetine saldırırdı.[593] Porter'a göre aynı risk Kırım birlikleri için de geçerli olduğundan Bâbıâli herhangi bir

[588] William Pitt'ten Porter'a 11 Ocak 1757 (BNA SP 97/39), Alfred C. Wood. "The English Embassy at Constantinople, 1660-1762", s. 552.
[589] "Yüzü her çocuk tarafından bilinen" Rexin'in gizliliğini sağlamak Porter için ayrı bir zorluk olacaktı. (Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart 1757 BNA SP 97/39).
[590] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart 1757 (BNA SP 97/39).
[591] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart 1757 (BNA SP 97/39).
[592] Porter'dan Büyük Friedrich'e 25 Nisan 1757. Porter William Pitt'e yazdığı mektupta yangının çadırları yok ettiğini ve Bâbıâli'nin yenilerini koymak için çalıştığını yazmıştır. Bu yangından ilerki bölümlerde bahsedilecektir. Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[593] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757, Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757(BNA SP 97/39).

ülkeye savaş ilân etmeyecek veya sınırlarda bir tehlike olmadığı sürece ordularını hareket ettirmeyecekti.[594]

Porter, Friedrich'e ve Londra hükümetine, Prusya savaştayken Osmanlı hükümetinin savunma ittifakı teklifini asla kabul etmeyeceğini de aktardı. Ayrıca, henüz İsveçlilerin 1740'ta yapılan savunma antlaşmasını istismar etmelerinin hafızalarda çok taze olduğunu ve o zamanlar reisülküttap olan mevcut Sadrazam Koca Ragıb Paşa'nın da İsveç ile yapılan antlaşmaya karşı olduğunu hatırlattı. Netice itibariyle Porter'a göre Bâbıâli, herhangi bir Hıristiyan devlet ile savunma ittifakı yapmayacaktı.[595]

Porter'a göre, en azından Rexin'in İstanbul'da kalması için yapılabilecek en iyi hamle, bir ticaret antlaşmasının yapılmasını sağlamaktı. Fakat Avrupa'da bir savaş sürdüğü için elçi, Bâbıâli'nin buna da gönülsüz olacağını düşündü. Lâkin Porter, Prusya kralının ancak bu şekilde Rexin'in İstanbul'daki meşruiyetini sağlayabileceğini bildirdi. Buna mukabil ne olursa olsun Porter'ın Prusya adına yapacağı her türlü müzakere için büyük miktarda paraya ihtiyacı olacaktı.[596] Porter, paranın aktarılması için İstanbul'daki en zengin Britanya taciri olan ve Rexin tarafından da tanınan Benjamin Barker'ın aracı olarak kullanılmasını önerdi.[597]

Hem Londra'ya hem de Berlin'e görevinin zorluğunu bildiren Porter henüz gerekli araçlardan mahrum olsa da her şeye rağmen harekete geçmesi gerektiğini düşündü. Britanya elçisi Prusya kralına "gayretinin sınır tanımayacağı" sözünü verdi.[598] Porter'ın gözüne kestirdiği isim birkaç yıldır tanıdığı Reisülküttap el-Hac Râsim Ebubekir Efendi'ydi.[599] Porter, Ebubekir Efendi'nin kızlarağası ve yazıcı efendi nezdinde büyük bir nüfuza sahip olduğunu gözlemledi ve onun vasıtasıyla meseleyi padişaha aktarabileceğini düşündü.[600] Diğer yandan, Porter sarayın içerisini konuyla ilgili bilgilendirmek için bağlantılar kurdu. Bağlantı kurduğu kişiler arasında Derviş Mustafa Efendi ve bilgili bir adam olan dostu Osman Efendi de vardı. Bunun yanı sıra Porter, Versay İttifakı'nın Bâbıâli için oluşturacağı tehlikeleri, Prusya kralı yok edildiği takdirde Avusturya'nın 1739'da[601] kaybettiği her yeri geri alacağını, Osmanlı İmparatorluğu'nun

[594] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757, Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757(BNA SP 97/39).
[595] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757, Porter'dan William Pitt'e 25 Nisan 1757(BNA SP 97/39).
[596] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757, Porter'dan William Pitt'e 25 Nisan 1757(BNA SP 97/39).
[597] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757, Porter'dan William Pitt'e 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[598] Porter'dan Büyük Friedrich'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[599] Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757. (BNA SP 97/39) Recep Ahıshalı, *Osmanlı, Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)*, s. 41.
[600] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757. (BNA SP 97/39).
[601] Porter burada sehven 1734 yazmıştır. Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

17 yıldır Prusya kralı sayesinde barış içinde yaşadığını ve şimdi Bâbıâli'nin sınır garnizonlarını tahkim etme ve Prusya kralıyla bir ittifak kurma hususunda zaman kaybetmemesi gerektiğini hem yazılı hem de sözlü olarak Türk devlet adamlarına bildirdi.[602] Ayrıca Porter, Bâbıâli'ye Prusya Krallığı'nın bir haritasını yolladı ve Friedrich'in askerî gücü hakkında rapor sundu.[603]

16 Mayıs 1757'de Porter, her ne kadar parası olmasa da daha önceden gözüne kestirdiği Reisülküttap Ebubekir Efendi ile görüştü. Görüşmede, reisülküttaba Bâbıâli ve Berlin sarayları arasında bir antlaşma yapılmasının önemi ve gerekliliğinden bahsetti. Reisülküttap, mutmain bir şekilde Porter'ı dinledikten sonra Britanya elçisinin tercümanına, Danimarka ile yapılan antlaşmanın kaça patladığını düşündüğünü sordu ve bu işi tertipleyenlerin başlarına gelen belâları anlattı.[604] Fakat reisülküttap daha dikkatli hareket edilmesi gerektiği için bu uyarıyı yapmıştı. Ebubekir Efendi, Porter'a parayı ödeyecek tüccarı sordu ve Ramazan yaklaşsa da elinden geleni yapacağını bildirdi. Reisülküttap, Porter'a savaştaki en zayıf devletin Prusya olduğunu ve Allah'ın genel olarak zayıflara yardım ettiğini söyledi.[605] Bu şekilde müzakere başladı. Porter'ın tercümanı ödemeyi Benjamin Barker'ın yapacağını bildirdi. Porter'ın Bâbıâli ve saraydaki bağlantıları da müzakereyi yürütmek üzere gümrük eminini görevlendirdi. 8 Haziran 1757 tarihinde gümrük emini, nazırını Barker'a gönderdi. Nazır, ilk önce aralarındaki her şeyin gizli kalacağına dair Barker'a yemin ederek, Sultan III. Osman'ın sabah saat dörtte gümrük eminini çağırttığını ve ona sorularına cevap verebilecek bir tüccar veya dost çağırmasını emrettiğini bildirdi. Bu sorular padişahın kalelerini tahkim etmesinin ve pek çok zafer kazanan[606] Prusya kralının bir vekilini kabul etmesinin gerekli olup olmadığı ve Britanya kralının Prusya'nın dostluğuna garantör olup olmayacağıyla ilgiliydi.[607] Gümrük emininin nazırının sorduğu soruları duyan Benjamin Barker'ın kafası karıştı ve tüccar üstü kapalı cevaplarla konuyu geçiştirdi. Fakat Barker, durumu kâmilen Porter'a rapor etti. Bunun üzerine Porter, 10 Haziran 1757'de tercümanını gümrük eminine gönderdi. Gümrük emini, Bâbıâli'nin Avrupa'daki savaşı izlediğini ve Prusya kralının kuşatma altındaki Prag'ı aldığı takdirde Avusturya'nın mahvolacağının aşikâr olduğunu bildirdi. Ayrıca Rusya'nın da erzak sıkıntısı yüzünden adım atamayacak

[602] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[603] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[604] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[605] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757.(BNA SP 97/39).
[606] Prusya kralı bu döneme kadar Saksonya'yı işgal ederek Bohemya'ya girmiş ve Prag'ı kuşatmıştı bk. Franz A.J. Szabo, *The Seven Years War in Europe*, New York 2013, s. 56-57.
[607] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

durumda olması ile Prusya kralının, Bâbıâli ile daha önce İsveç ile yapılmış savunma ittifakına benzer bir antlaşma yapmasının uygun olacağını belirtti. Bunun yanı sıra gümrük emini, Rusya ve Avusturya ile bir savaş çıktığı takdirde iki tarafın da karşılıklı olarak birbirine yardım etmeleri gerektiğini söyledi.[608] Porter'ın tercümanı da gümrük eminine, padişahın ona çok güvendiğini, bu yüzden kendisinin Bâbıâli için son derece avantajlı olacak bu antlaşma projesini padişaha aktarmaktan geri kalmaması gerektiğini belirtti. Gümrük emini de bunun üzerine Prusya ile yapılacak bir antlaşmanın devletin çıkarına olacağını kabul etti. Buna mukabil gümrük emini Danimarka ile yapılan antlaşma müzakere edilirken alınan rüşvetlerin padişahın kulağına gitmesinden mütevellit kimsenin Prusya lehine hareket etmeye cesaret edemediğini ve bu yüzden antlaşma teklifinin Porter'dan gelmesi gerektiğini ifade etti.[609] Gümrük emini ayrıca Porter'a Prusya kralının bir vekilinin Selânik veya civar bölgelerde olduğunun bilindiğini belirtti.

Bu gelişmelere rağmen Bâbıâli, Prusya ile ne yapacağına karar vermek için bekle-gör politikası izlemeye karar verdi. Prusya ile antlaşma yapılıp yapılmayacağını Büyük Friedrich'in Bohemya'daki başarısı belirleyecekti. Porter ise büyük tekliflerle birlikte müzakerelerini yeniledi ama Bâbıâli, Avrupa'dan haber gelinceye kadar Porter'a bütün kapıları kapattı.[610] Haberler gelinceye kadar Porter, en azından İstanbul'da Prusya kralı adına bir vekil tayini için padişahın imzasını almaya çalıştı.[611] Ancak bu konuda da elçi istediğini elde edemedi.

Prusya kralının Prag Kuşatması'nın başarısız olması ve 18 Haziran 1757'de Kolin Savaşı'ndaki mağlubiyeti kendisi için olduğu kadar Porter için de yıkıcı oldu. Zira Bâbıâli, Porter ile Prusya konusunda müzakere yapmayı tamamen bıraktı.[612] Şu aşamada Porter'ın yapabileceği tek şey el altından Prusya lehine hareket etmekti.[613]

Bâbıâli'nin Prusya meselesini ertelemesinin tek nedeni Bohemya Cephesi'nden gelen kötü haberler değildi. Zira Bâbıâli'nin içeride büyük sorunları vardı. Bunlardan biri Mekke'ye gönderilen bir hac kervanına yapılan saldırıydı. Bu saldırı bu dönemde Bâbıâli'nin ana gündem maddesi olmuştu.[614] Fakat hepsinden önemlisi Sultan III.

[608] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[609] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[610] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[611] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[612] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757. Karşı tarafta ise Vergennes, Prusya'nın küçük ve önemsiz bir devlet olduğunu ve bütün gücünün yağma ve talandan geldiğini iddia ediyordu. (BNA SP 97/39).
[613] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[614] Porter'ın olayla ilgili verdiği bilgiler için Porter'dan William Pitt'e 3 Aralık 1757 (BNA SP 97/39) Olayla ilgili çağdaş Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgiler için *Hâkim Tarihi* s. 529-532.

Osman'ın sağlığının gittikçe kötüye gitmesiydi.[615] Nitekim padişah 30 Ekim 1757'de vefat etti ve yerine III. Mustafa tahta geçti.[616]

Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişmeler bu şekildeyken Prusya kralının durumu da iyi değildi. Bohemya'nın başarısız işgalinden sonra geri çekilen Büyük Friedrich, bir yandan da Doğu Prusya'da Rus işgali ile mücadele etmekteydi. Aynı zamanda İsveç'in de savaşa katılması ile Prusya, Fransa-Rusya-Avusturya ve İsveç tarafından kuşatılmıştı. Kasım ve Aralık aylarındaki Rossbach ve Leuthen Savaşları'nı kazanıp tekrar avantaj elde edinceye kadar Büyük Friedrich'in durumu nazik bir hâlde kalacaktı.

Yeni padişahın cülûsu ile Porter yeniden harekete geçmeye karar verdi. Britanya elçisi 16 Kasım 1757'de Rus ordusunun çekildiğini, Prusya kralının güvende olduğunu, Büyük Britanya kralının onu desteklediğini ve bahar için daha büyük bir ordu kurduğunu ihtiva eden bir takrir kaleme aldı.[617] Takriri verdikten bir gün sonra Porter, Sadrazam Koca Ragıb Paşa ile cülûs tebriki için görüştü.

Sadrazam, kahve ikram ettiği Porter'a savaşın ne kadar süreceğini sordu. Porter da efendisi, kendisinin ve bütün Avrupa'nın bağımsızlığını sağlama amacıyla savaştığı için savaşın ne kadar sürmesi gerekiyorsa o kadar süreceğini söyledi. Koca Ragıb Paşa da istendiği takdirde Bâbıâli'nin Büyük Britanya ve Fransa için mutavassıt olabileceğini ve bu şekilde iki tarafın da birbirlerinin gemilerine yaptıkları saldırıların sona erdirilebileceğini ileri sürdü. Porter da kralının adına bu teklife teşekkür ettikten sonra Prusya kralı hakkında konuşmaya başladı. Britanya elçisi, Bâbıâli'nin Avrupa işlerine müdahil olmasının elzem olduğunu ifade etti. Porter, sadrazama söylemek istediği çok şey olduğunu ama bunları, açık bir görüşmede söylemeye cesaret edemediği için ancak özel bir görüşmede dile getirebileceğini ifade ederek sadrazamın kulağına kar suyu kaçırmak istedi.[618] Porter sessiz bir şekilde Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına sadrazamın, Prusya kralı olmadan barış yapılmayacağını, Prusya kralının menfaatinin Bâbıâli'nin menfaati olduğunu, onun Bâbıâli için büyük bir önem teşkil ettiğini ve Britanya kralının Prusya kralını destekleyen bir beyanname yayımladığını bilmesi gerektiğini söyledi. Koca Ragıb Paşa, bunlara bir cevap vermeyerek Fransa ve Britanya arasındaki savaşın ve iki tarafın birbirlerinin gemilerine yaptığı saldırıların zararlı olduğunu söylemekle yetindi

[615] 1757 sonbaharında Porter'ın padişahın sağlık durumu hakkında verdiği bilgiler için Porter'dan William Pitt'e, 17 Ekim 1757 (BNA SP 97/39)
[616] Porter'dan William Pitt'e, 30 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).
[617] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[618] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

ve konuyu Osmanlı karasularında çarpışan Fransız ve Britanya gemilerine getirdi.[619] Porter çıkarken tercümana Bâbıâli'nin Prusya kralı lehine harekete geçmesinin zamanının geldiğini, sadrazamla yapacağı özel bir görüşmede ona aktaracak önemli bilgilere sahip olduğunu ve Bâbıâli'nin Prusya kralıyla kuvvetli bir bağ kurması ve Britanya kralının onun lehine yaptığı beyanı desteklemesi gerektiğini söyledi. Porter ayrıca başlangıç olarak, Sultan III. Osman tahta geçtiğinde Prusya kralı onu tebrik ettiği ve bu amaçla bir adam gönderdiği için Sultan III. Mustafa'nın da cülûsunu ortak bir dost olarak Prusya kralına duyurmasının çok iyi olacağını ve bunun Britanya kralı tarafından da çok makbul karşılanacağını bildirdi. Porter aynı zamanda bu bilgileri verdiği Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına bu meselede yardımcı olduğu takdirde ödüllendirileceği vaadinde bulundu.[620]

Sultan III. Mustafa'nın tahta geçişini Prusya kralına duyurma önerisini Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Reisülküttap Abdi Efendi'ye[621] iletti. Abdi Efendi de Koca Ragıb Paşa ile durumu görüştü ve elçiden isteklerini yazılı olarak bildirmesi talep etti. Porter da bunun üzerine Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına söylediklerini ihtiva eden bir takrir kaleme aldı. Britanya elçisi bu takriri verdikten sonra birkaç gün bekledi. Porter, Prusya kralının başarılarını ihtiva eden bir notayı teslim ederken sadrazam ona Prusya, çeşitli ülkelerle savaş hâlinde olduğu için şu aşamada Friedrich'e mektup yazılamayacağını bildirdi. Porter da Bâbıâli'nin bu kadar masum bir adımı atmaktan neden çekindiğini anlayamadığını söyledi ve derin bir hayal kırıklığına uğradı.[622]

Porter da durumu Rexin'e bildirdi. Sonuç olarak o da büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Fakat Rexin, Porter'a, Prusya kralından ne pahasına olursa olsun yine de başarılı olması gerektiği yönünde emir aldığını elçiye aktardı. Rexin, Friedrich'in Porter'a tamamen güvendiğini bildirdi. Ancak bütün bunlara rağmen o da görevi hakkında umutsuz gözüküyordu. Sürekli gizlenmekten bunalan Rexin, Porter'ın sekreterine 1757-1758 kışında Bâbıâli vasıtasıyla bir şey yapılmadığı takdirde daha sonra yapılmasının hiçbir manası olmayacağını ifade etti. Zira Versay İttifakı'nın 1758 baharında çok daha güçlü bir orduyla kralın karşısına çıkacağını ve Prusya kralının durumunun çok kötü olduğunu bildirdi.[623] Rexin ayrıca bu aşamadan sonra kendisinin payitahttaki varlığının da gereksiz olduğunu ve 1758 Nisan'ında veya Mayıs'ında ayrılmak için kralından izin

[619] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[620] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[621] Recep Ahıshalı, *Osmanlı, Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* s. 41.
[622] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[623] Porter'dan William Pitt'e, 23 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

isteyeceğini anlattı. Porter ise Rexin'e her zaman yardımcı olacağına dair taahhütte bulundu ve durumu hükümete bildirdi.[624]

1758'e gelindiğinde hem Avrupa'da hem de Bâbıâli'de Prusya kralının lehine gelişmeler oldu. Daha önce de belirtildiği gibi Büyük Friedrich, Rossbach ve Leuthen[625] Savaşları'nı kazanarak içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmayı başardı. Bâbıâli ise III. Mustafa'nın cülûsunu bildirmek için Avusturya, Rusya ve Lehistan'a gönderdiği sefirlerden, bilhassa da Avusturya'ya giden Ahmed Resmî Efendi'nin raporlarından Büyük Friedrich'in gücünü ve karşısındaki devletlerin korkusunu öğrendi. Özellikle Ahmed Resmî'nin Macaristan'ın kolaylıkla fethedilebileceğine dair verdiği rapor, ateşli bir padişah olan Sultan III. Mustafa'nın ilgisini çekmişti.[626] Bununla beraber Sadrazam Koca Ragıb Paşa ise barış yanlısı bir siyasetten yanaydı ve barışın Osmanlı İmparatorluğu için "hayatî" olduğunu düşünmekteydi.[627] Porter, her ne kadar cesareti kırılsa da devam edecekti. Önündeki en büyük engel Ragıb Paşa gibi görünüyordu. Eğer Ragıb Paşa, aşılabilirse, Porter başarılı olabilirdi.

Porter 1758'in başlarında, Prusya kralının son zaferlerini kullanarak Türk devlet adamlarını etkilemeye çalıştı. 20 Ocak 1758'de riyaset makamına Şatırzade Mehmed Emin Efendi'nin[628] getirilmesinin öncesinde ve sonrasında Porter, defaatle Prusya kralı adına teşviklerde bulundu.[629] Britanya elçisi, Leuthen Savaşı'nın Prusya lehine sonuçlanıp, Breslau'nun Avusturyalılardan geri alındığını ve Bâbıâli'nin, Prusya kralı gibi bir dosta sahip olmasının ne kadar önemli olduğunu Türk devlet adamlarına bildirdi. Daha sonra sadrazam nezdinde çok muteber olduğunu düşündüğü beylikçiye başvurdu. Porter ona gerektiği takdirde Prusya kralından mektup taşıyan bir şahıs getirtebileceğini söyledi ve bunun devletin iyiliği için olduğunu da ekledi. Fakat daha sonra Porter bir şey elde edemeyeceğini düşünerek onun kanalıyla ilerlemekten vazgeçti. Bunun yerine, Osmanlı devlet ricaline, Koca Ragıb Paşa'nın hekimine ve ona yakın olan herkese Versay İttifakı'nın Osmanlı İmparatorluğu için ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğunu ve Bâbıâli'nin kendi güvenliği için tedbirler alması gerektiğini bildirdi. 27 Şubat 1758'de dîvân-ı hümâyûn tercümanına da bu durumu bildirdi. Fakat "sadrazamı, Prusya majestelerinin lehine bir adım attırmaya bütün insanî çabanın gücü birleşse de yeterli

[624] Porter'dan William Pitt'e, 23 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[625] Leuthen Savaşı'nda Avusturya ordusuna komutanlık yapan isim Porter'ın Viyana günlerinden tanıdığı ve gelecekteki Brüksel'deki vekilliğinde de iyi ilişkiler kuracağı Lorraine Prensi Charles idi.
[626] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768,)* s. 67
[627] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 36-37
[628] Recep Ahıshalı, *Osmanlı, Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* s. 41
[629] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/39).

olmayacaktı."[630] Zira Porter'ın bütün girişimlerine Ragıb Paşa aynı cevabı veriyor bu cevap da Britanya elçisinin bütün bağlantıları tarafından tekrarlanıyordu: "Allah kerim!"[631]

Porter, gerçekten zor bir durumdaydı. Zira Rexin'i saklamaya çalışırken, attığı "her adım yüzlerce casus tarafından takip" edilmekteydi.[632] Diğer yandan karşı taraftaki elçiler de boş durmayıp Bâbıâli'yi Britanya ve Prusya aleyhine kışkırtıyorlardı. Bu minvalde Vergennes 20 Şubat 1758'de Büyük Britanya ve Prusya'yı karalayan bir takrir verdi ama Türk devlet adamları bunu bir "kâğıt israfı" olarak gördü.[633] Porter'ın avantajı, Bâbıâli'nin, Avusturya ve Rusya ile yaptığı antlaşmalardan dolayı Fransa'yı affedememesiydi.

1758 baharında Porter bir kere daha harekete geçti. Bu sefer Ragıb Paşa'nın kisedarı Ali Ağa'nın[634] tavassutuna müracaat edecekti. Zira Porter uygun sözler verdiği takdirde ona güvenebileceğini biliyordu. Porter, Ali Ağa'ya gitti ve hususî bir amaç için gönderilen bir şahıstan Bâbıâli'nin lehine çok önemli bir görev aldığını ama kesin emirlere göre bunu yalnızca padişaha veya sadrazama aktarması gerektiğini bildirdi. Ayrıca mükerrer şekilde sadrazamla görüşmek için başvuruda bulunduğunu ama paşanın bunu kabul etmediğini ve şimdi de Ramazan ayı olduğu için onun dışında hiçbir aracı kalmadığını da söyledi.[635] Ayrıca Britanya elçisi bu işe müdahil olanların ödüllendireceği vaadinde bulunarak Ali Ağa'yı cezbetti. Porter ayrıca Ali Ağa'ya, Versay İttifakı'nın Bâbıâli için oluşturduğu tehlikeden ve Prusya kralı ile iletişim kurulmasının gerekliliğinden bahsetti. Ali Ağa da, elçinin söylediklerine katıldığını, keyfiyeti sadrazama bildireceğini ama bu kadar önemli ve gizli meseleleri elçinin yazılı olarak bildirmesi gerektiğini söyledi. Porter da bunun üzerine 1758 Mayıs'ı/1171 Ramazan'ında bir takrir kaleme aldı. Porter, bu takririnde, Prusya kralının, Bâbıâli için çok kullanışlı bir dost olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun barış içinde olmasının sebebinin Prusya kralı olduğunu, Prusya bertaraf edildiği takdirde Avusturya'nın Belgrat Antlaşması'nda kaybettiği her yeri geri alacağını, Fransa'nın buna yardım edip karşılığında Hannover veya fethedecekleri başka bir yerin gelirlerini ve Flandre'nin bir kısmını alacaklarını bildirdi. Porter ayrıca, Prusya kralının başarılarını övdü ve onun Lehistan'a giren Rusların

[630] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758(BNA SP 97/40).
[631] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758(BNA SP 97/40).
[632] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[633] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 mektubunun eki (BNA SP 97/40).
[634] Porter bu adamı sadrazamın eski dostu olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda onun mantıklı ama rüşvete düşkün bir şahıs olduğunu söylemiştir. Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[635] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

üzerine gittiğini bildirdi. Britanya elçisi son olarak Osmanlı hükümetine alınacak en iyi tedbirin, Avusturya ve Rus sınırlarının tahkim edilmesi olduğunu da bildirdi.[636]

Görüldüğü üzere Porter, hem Versay İttifakı'nın Prusya ve Büyük Britanya'dan sonraki hedefinin Bâbıâli olduğunu göstermiş hem de Lehistan'a Rus birliklerinin girdiğini belirterek sadrazamı etkilemeye çalışmıştı. Fakat Porter'ın şansı yine yaver gitmedi. Zira Bâbıâli'nin gündemini daha çok iç meseleler işgal etmekteydi.[637] Bu yüzden Porter'ın takririnin teslim edilmesi Ramazan Bayramı sonrasına yâni, 1758 Haziran'ının ikinci haftasına kaldı.

Porter'ın bu aşamaya kadar yaptıkları[638] Britanya hükümeti tarafından da ciddiye alındı. Kral II. George, Porter'ın Prusya ile Bâbıâli arasında iletişim tesis etme çabalarını takdirle karşılaşırken Prag Kuşatması'nın başarısızlığı ve Kolin Savaşı'nda Prusya kralının yaşadığı mağlubiyet neticesinde Bâbıâli'nin geri adım atmasından da endişelendi.[639] Kral, Porter'a Prusya kralının Rossbach ve Leuthen zaferlerini Bâbıâli'ye aktarmasını ve bu şekilde müzakereye devam etmesini emretti.[640] Aynı zamanda Londra hükümeti, Varşova'daki Britanya vekiline gelen bir istihbaratı da Bâbıâli'de kullanması için Porter'a aktardı. Buna göre Avusturya, Fransa ile yaptığı antlaşma neticesinde Silezya'yı geri aldıktan sonra, Osmanlı İmparatorluğu üzerine yürüyecek ve 1739'da kaybettiği her yeri geri alacaktı. Yine aynı istihbarata göre 30 bin kadar Rus askeri Silezya'ya girecekti. Varşova'daki Britanya elçisi Lord Stormont'a göre bu, Porter'ın bilmesi gereken bir haberdi.[641]

Londra, aynı zamanda, Porter'a Osmanlı hükümetini Avusturya ve Rusya'ya karşı kışkırtırken Avusturya'nın, birliklerini Türk sınırlarından çekmesinden ve Rusya'nın da birliklerini "yeni müttefikleri" için kullanacak olmasından ötürü, Bâbıâli'nin bu iki ülkeden korkacak bir şeyi olmadığı gerçeğini de kullanabileceği bir argüman olarak hatırlattı.[642] Aynı zamanda Porter'a Fransa ve Avusturya arasında 15 Ocak 1758'de yapılan son antlaşmanın maddeleri de gönderildi.[643]

---

[636] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[637] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[638] Londra, Porter'ın 23 Aralık 1757 tarihli mektubuna göre talimatlar vermiştir. Dolayısıyla bu talimatlar verilirken Britanya hükümetinin Porter'ın Prusya kralı adına 1758 kışında yaptığı faaliyetten haberi yoktur.
[639] William Pitt'ten Porter'a, 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40).
[640] William Pitt'ten Porter'a, 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40).
[641] Lord Stormont'tan Holderness kontuna 25 Ocak 1758 (BNA SP 97/40)
[642] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople, 1660-1762", s. 558, William Pitt'ten Porter'a, 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40).
[643] William Pitt'ten Porter'a, 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40).

Britanya hükümeti aynı zamanda Porter'ın para ihtiyacıyla ilgili söylediklerini de ciddiye aldı. Bu yüzden Porter'a, rüşvet verirken dağıtması için Benjamin Barker adına[644] 20 bin pound gönderdi. Elçiye parayı, kesin başarıdan emin olacağı durumlar dışında kullanmamasının istendiği ve kralın isteğinin Bâbıâli'nin bir an önce harekete geçmesi olduğu da ayrıca belirtildi.[645] Talimatları aldığında Porter, kendisine emredilenlerin bazılarını hâlihazırda yapmıştı. Elçi ayrıca kendisine emanet edilen parayı da yerinde kullanacağına dair garanti verdi.[646]

Porter'ın ihtiyacı olduğu paraya kavuşmasından 3 gün sonra (12 Haziran 1758) Ali Ağa, Porter'ın Mayıs ayında yazdığı takriri Bâbıâli'ye teslim etti. Ertesi gün, konu dîvânda görüşüldü ve daha sonra da konu üzerine Koca Ragıb Paşa ve şeyhülislâm hususî bir görüşme yaptı. Daha sonra bir telhis ile keyfiyeti padişaha bildirdiler. Bâbıâli'nin zirvesinde konu tartışıldıktan sonra Porter'ın takririne 15 Haziran 1758'de cevap verildi. Ragıb Paşa, ilk önce Bâbıâli'nin Prusya ile yapılacak bir antlaşmadan zarar görmeyeceğine dair bir teminatın gerekli oluğunu ve ancak bu şekilde meselenin yeterince ölçülüp biçilerek bir karara bağlanacağını belirtmişti.[647]

Porter, Ragıb Paşa'nın bu cevabını bir geçiştirme olarak okudu ve Bâbıâli'nin Prusya ile Avusturya ve Rusya'nın veya herhangi bir başka üçüncü devletin rencide edilmeyeceği sürece bir antlaşma yapabileceğini anladı. Ali Ağa'nın amacının ise para koparma olduğunu düşündü. Her ne kadar konuya şüpheci baksa da hâlâ İstanbul'da saklanan Rexin ile irtibata geçmenin gerekli olduğu sonucuna vardı.[648] Porter, Rexin'e takriri ve takririne verilen cevabı yolladı ve ne yapılması gerektiğini sordu. Elçi, sorusu üzerine Rexin'in herhangi bir antlaşma yapma hususunda müttereddit olduğunu ve efendisinden talimat almak için beklemek istediğini gözlemledi. Rexin, Prusya kralı tarafından kendisine yollanan 12 Nisan 1758 tarihli mektupta, efendisinin askerlerin sınırlara doğru ilerlemesi gibi somut bir şey istediğini ama şimdi savaşın devam edip etmeyeceğini bilemediğini söyledi. Görünüşe göre Rexin'in tereddüdünün kaynağı buydu. Porter ise Rexin'e kaybedecek zaman olmadığını ve "demiri sıcakken dövmesi" gerektiğini söyledi. Zira elçiye göre bir an önce Bâbıâli ve Prusya arasında bir iletişim

[644] Benjamin Barker, ileriki bölümlerde de görüleceği üzere İstanbul'da önde gelen Levant Kumpanyası tüccarlarından birisidir.
[645] William Pitt'ten Porter'a, 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40); Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople, 1660-1762", s. 558
[646] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[647] Porter'dan William Pitt'e, 23 Haziran 1758 tarihli mektubun eki (BNA SP 97/40).
[648] Porter'dan William Pitt'e, 23 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

tesis edilirse, olası bir barış sırasında Prusya kralı Versay İttifakı'na karşı elini güçlendirebilirdi.[649]

Bu görüşmeden bir gün sonra Porter ve Rexin bir kere daha irtibata geçtiler. Bu görüşmede Rexin, Porter'a, Prusya kralının, Bâbıâli'ye önerdiği savunma ittifakı antlaşmasının maddelerini gösterdi.[650]

Porter, maddeleri inceledi. Britanya elçisi maddelerin içeriği itibariyle halk tarafından hazmedilmesinin zor olduğunu ama yine de teklif edilebileceğini düşündü.[651] Rexin ise Prusya kralından itimatname ve talimatlar aldığını ve efendisinin somut bir şeyler istediğini belirtti. Ayrıca Rexin, Porter'a mevcut sadrazam zamanında bir şey yapılamayacağını ama Hekimoğlu Ali Paşa[652] gibi bir sadrazamla daha iyi çalışılabileceğini bildirdi. Porter ise ona Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadarete getirilmesinin söz konusu olmadığını pek çok kez bildirmişti. Daha sonra Prusya kralının kesin emirlerini alan Rexin, Porter'ın deyimiyle yeniden canlandı ve iki temsilci antlaşmanın imzalanması için harekete geçtiler.[653]

Bu arada 1758 yazında Porter, Bâbıâli'de büyük hareketlilikler gözlemledi. Zira devletin zirvesinde toplantılar yapılmaktaydı. Bu durum Porter'ın, vermiş olduğu takririn istediği etkiyi yapmış olabileceğini düşünmesine yol açtı. Porter'ı doğrulayan ise Ali Ağa oldu. 1 Temmuz 1758'de Ali Ağa, Porter'ın tercümanını çağırttı ve ona sadrazamın derhal İstanbul'a gelmiş olan şahsın itimatnamesini görmek istediğini söyledi. Ali Ağa, Porter'ın tercümanının bir cevap vermesine izin vermedi. Zira zaman kaybedilmesini istemiyordu.[654] Bunun üzerine Porter, Rexin ile izlenecek yol hakkında tartıştı. Porter zamanın çok hayatî olduğu hususunda onu uyardı. Rexin ise talimatları olan sekiz maddeden ayrılamayacağını söyledi.[655]

---

649 Porter'dan William Pitt'e, 23 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

650 Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 tarihli mektubun eki (BNA SP 97/40).

651 Porter'dan William Pitt'e, 23 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

652 Rexin geldiği andan itibaren Hekimoğlu Ali Paşa ile irtibat kurmaya çalıştı ve hatta bir ara onun sadrazam olacağından emindi. 20 Mart 1758'de Rexin, o sıralarda İzmir'de bulunan Hekimoğlu Ali Paşa ile görüşmeye gitti ve bir buçuk saat görüştü. Rexin, Ali Paşa'ya büyük hediyeler verdi ve o da sadrazam olduğu takdirde Prusya kralına yardım edeceğine dair içi boş sözler verdi. Gerçekten de Hekimoğlu Ali Paşa dördüncü kez sadarete gelmeyecek ve bu müzakerede başka bir rol oynamayacaktı. Bununla beraber Rexin'in, 1758 baharında Ali Paşa ile görüşmesi kısmî olarak deşifre olmasına yol açmıştı. Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

653 Maddeler için bk. Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

654 Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

655 Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

3 Temmuz 1758'de Rexin'e, Prusya kralından Porter için yazılmış bir mektup[656] ve yeni itimatname getiren üç şahıs geldi. Bâbıâli, Boğdan'dan bu şahısların geldiğini öğrenmiş ve gelmelerine izin vermişti. Mektupların gelişi üzerine Porter ve Rexin ne yapılması gerektiğine dair bir toplantı yaptı ve Bâbıâli'nin düşüncelerinden kesin olarak emin oluncaya kadar eski plana sadık kalmaya karar verdiler. Nitekim 4 Temmuz 1758'de Porter, Ali Ağa'ya Rexin'in eski itimatnamesini verdi. Elçi, şu ana kadar söylenecek her şeyi söylediğini ve bundan sonra adım atma sırasının Bâbıâli'de olduğunu bildirdi. Ali Ağa da kesin olarak, Porter'a istediği ve isteyebileceği her şeyin gerçekleşeceğini söyledi.[657]

Ali Ağa'nın söylediklerinin boş sözler olmadığı, bu görüşmenin hemen ertesi günü eski sadaret kethüdası ve imparatorluk içerisinde önemli görevlerde bulunmuş olan Yusuf Efendi'ye, Edirne'ye gidip, orada bulunan sarayın, şeyhülislâm ve sadrazamın konaklarının ve bütün yeniçeri odalarının tamiriyle ilgilenme görevi verilmesiyle görüldü. Başka devlet adamları da serhat bölgelerine erzak ve mühimmat temin etmekle görevlendirildi. Bender[658], Özü[659] ve Belgrat[660] gibi yerlere de bomba, top ve çadır gönderildi.[661] 1758 Eylül'ünde padişahın Edirne'ye gideceği haberleri savaş konuşmalarının halk arasına yayılmasına da yol açtı.[662]

13 Temmuz 1758'de Ali Ağa, Porter'dan Britanya ve Prusya kralının mevcut durumu hakkında bilgi istedi. Ayrıca Porter'ın verebileceği herhangi bir olumsuz haberin de Bâbıâli'nin şu an almakta olduğu tedbirleri değiştirmeyeceğinin teminatını da verdi. Porter da şu an Britanya'nın tamamen Prusya kralı için bir deniz seferi yapmakta olduğunu bildirdi. Buna mukabil şu ana kadar gördükleri, Porter'ı tatmin etmemiş olacak ki, Britanya elçisi bu görüşmede Ali Ağa'ya, kesin ve yalın bir şekilde Bâbıâli'nin gerçek niyetini sordu. Ayrıca Londra ve Berlin'in cevap beklediğini ve iki aydan fazla bir süredir İzmir'de bir kurye gemisini tutmakta olduğunu ifade etti. Ali Ağa da sadrazama göre

---

[656] Breslau'dan yazılmış olan bu mektupta genel olarak, şu ana kadar Porter'a Rexin'e yardımcı olduğu için teşekkür ediliyor ve ondan Rexin'e yardım etmeye devam etmesi isteniyordu. Prusya kralından Porter'a 23 Şubat 1758 (BNA SP 97/40).

[657] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

[658] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)*,s. 74.

[659] Daha 1758 Haziran'ında Özü'de hazırlık yapılması için fermanlar gönderilmiştir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 75.

[660] 1758 Temmuz'unda Semendire ordu beyine, Belgrat kalesinin tamir edilmesi ve zamanla toprak dolan bölgelerinin de temizlenmesi gerektiğinden mütevellit, civar bölgelerden ve Semendire'den, derhal Belgrat'a bu konuda mahir kimseleri göndermesi emri verilmiştir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 74.

[661] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

[662] Fakat Porter, padişahın bu tarihte Edirne'ye gideceği haberlerini gerçekçi bulmamaktadır. Porter'dan William Pitt'e, 15 Temmuz, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

böylesine önemli meselelerin düşünme ve üzerinde çalışma gerektirdiği cevabını verdi. Daha sonra da Ali Ağa, Prusya'nın Olmutz Kuşatması'nın haberlerini beklediklerini belirtti.[663]

Porter'ın askerî hazırlıklara şüpheyle yaklaşmasının başka bir sebebi de Bâbıâli'nin Obreskov'un, sunmuş olduğu muhtırasına verdiği bir cevaptı.[664] Rus kapı kethüdası, Bâbıâli'ye, yapılmakta olan askerî hazırlıkların sebebini sormuştu. 19 Temmuz 1758'de Türk devlet adamları ona cevap olarak, Bâbıâli'nin, Rusya ve Avusturya barışı bozmadığı sürece barışı bozmayacağını ve bu hazırlıkların da Kırım hanına isyan etmiş olan Nogay Tatarlarını yola getirmek için gerekli olduğunu söylemişti. Fakat bu cevap Obreskov'u tatmin etmemişti. Diğer yandan 20 Temmuz 1758 tarihli Semendire ve Vulçıtrın gibi Macaristan sınırındaki sancaklara gönderilen fermanlar da Bâbıâli'nin niyetinin savaş olduğunu doğrular nitelikteydi.[665]

Porter'a göre Bâbıâli'nin bu hazırlıkları yapmaktaki gerçek niyeti ne olursa olsun, Avusturya ve Rusya, birliklerinin bir kısmını Osmanlı sınırına çekmek zorunda kalacaktı.[666] Nitekim Porter'ın düşüncesi gerçekleşti. Zira Avusturya generali Mareşal Daun, Saksonya'daki birliklerinin bir kısmını Macaristan sınırlarına çekti, hatta ordugâhta Türklerden bahsedenleri de dövdürttü.[667]

Bu şekilde Porter, William Pitt'in 11 Ocak 1757 tarihli mektubunun son paragrafındaki "Padişahın Rusya ve Macaristan sınırındaki ordularını güçlü bir şekilde tahkim etmesi ve kendisini bu şekilde Bâbıâli'nin güvenliğinin gerektireceği ileri tedbirleri almaya hazır bir duruma getirmesi kadar hiçbir şeyin etkili bir şekilde Versay İttifakı'nın tehlikeli operasyonlarının düzenini bozamayacağı ve sonuç olarak umumî huzurun geri gelmesine katkı sağlayamayacağı gibi aşikâr ve hassas bir meseleyi ekselânslarına bildirmem gereksizdir"[668] ifadesindeki emri yerine getirmiş gibi gözüküyordu.[669] Rexin de aynı şekilde 15 Temmuz 1758'de Prusya kralına, Bâbıâli'nin

[663] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).
[664] Bâbıâli'nin bu savaş hazırlıkları doğal olarak Versay İttifakı'nın da vekillerini harekete geçirdi. Mesela tercümanı vasıtasıyla hazırlıkların amacını soran Vergennes'e, padişahın topraklarında istediği gibi tasarrufta bulunmakta özgür olduğu söylendi. Porter'dan William Pitt'e 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).
[665] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).
[666] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758(BNA SP 97/40).
[667] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 40; Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 74.
[668] William Pitt'ten, Porter'a, 11 Ocak 1757 (BNA SP 97/39).
[669] Porter bu aşamada Ali Ağa'ya 150 Pound değerinde elmaslarla süslü bir saat verdiğini söyledi. Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

aldığı askerî tedbirleri bildirdi.[670] Porter, bu hususta Bâbıâli'ye çok fazla güvenmese de[671] şimdi Rexin'in elindeki savunma ittifakını imzalatmak için mücadele edecekti.[672] Ali Ağa bu hususta sadrazam adına, yapılması gereken her şeyin Büyük Britanya kralının tesiri ve tavsiyesinin sonucu olacağını söylemişti. Buradan Porter, Bâbıâli'nin, Prusya ile yapılacak bir antlaşma için II. George'un garantörlüğünü isteyeceği sonucunu çıkardı ve bir emir olmaksızın bunu yapmama kararını verdi.[673]

Porter'ın mektuplarında 1759 yılına kadar Prusya meselelerinde sessiz kalması Porter ve Rexin'in atılacak yeni bir adım için uygun fırsat beklemiş olmaları şeklinde yorumlanabilir.[674] Fakat 1758'in son günlerinde Porter ve Rexin'in ellerini güçlendirecek bir gelişme yaşandı. 30 Aralık 1758'de Versay'da Fransız Başbakan ve Dışişleri Bakanı Choiseul dükünün başkanlığında 1756 tarihli Versay Antlaşması'nın genişletilerek yenilenmesi, Bâbıâli'de kaşların kalkmasına yol açtı.[675] Zira bu antlaşmaya göre Fransa, Avusturya'ya her yıl, 3 milyon 336 bin gulden ödeme, İsveç'e yapılan savaş yardımlarını ve yardımcı Saksonya birliklerinin masraflarını üstlenme ve 100 bin kişilik destek kıta birliği bulundurma sözü vermekle kalmayıp, fethedilen bütün yerlerin Avusturya'ya bırakılacağını vadediyordu.[676] Hâlâ Avusturya[677] ve Rusya'ya karşı savaş yapılmasının gündemde[678] olduğu bir dönemde antlaşmanın yenilendiği haberleri Bâbıâli'ye geldi ve doğal olarak Porter ve Rexin'in harekete geçmeleri için yeni bir fırsat doğdu.[679] Bunun

---

[670] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

[671] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

[672] Porter, 1758 Kasım'ına kadar yazmış olduğu mektuplarda savaş hazırlıklarının ve mühimmat sevkiyatının devam ettiğini söylemiştir. Fakat aynı yılın Ağustos'undan itibaren Bâbıâli'nin savaş hazırlıkları yavaşlamıştır.. Özellikle Koca Râgıb Paşa'nın bunda etkisi büyüktür. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 76 Ayrıca Porter'dan William Pitt'e 16 Ağustos, 2 Eylül, 16 Eylül, 20 Eylül, 17 Ekim, 17 Kasım 1758. Aynı zamanda Aralık ayında da 1759 baharında padişahın Edirne'ye gitmesi gündeme gelmiştir. Porter'dan William Pitt'e, 16 Aralık 1758 (BNA SP 97/40).

[673] Porter'dan William Pitt'e, 29 Temmuz 1758 (BNA SP 97/40).

[674] Bununla beraber, Porter'ın Prusya lehine attığı adımları o sıralar yazdığı mektuplara koymadığı ve gelişmeleri daha sonradan yazdığı mektuplarda belirttiği de olmuştur. Yâni Porter'ın 1759 baharına kadar bu meseleden bahsetmemesi, bu konuda hiçbir şey yapmadığı manasına gelmeyebilir.

[675] Porter, Râgıb Paşa'nın Fransızları hain olarak gördüğünü söylüyordu. Porter'dan William Pitt'e, 3 Nisan 1759 (BNA SP 97/40).

[676] J.W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. V, 609;Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 80.

[677] Bâbıâli, III. Mustafa'nın cülûsunda Avusturya'nın hediye göndermemesinden son derece rahatsız olmuş ve bu durumu Avusturya vekiline bildirmişti. Porter'dan Andrew Mitchell'a, 8 Nisan 1759 (BNA SP 97/40)

[678] Padişah 1759 kışında Edirne'deki inşaatların durumunu soruyor ve rapor istiyordu. Aynı zamanda Bâbıâli, III. Mustafa'nın cülûsunu bildirmek için Rusya'ya giden Şehdî Osman Efendi'nin de raporunu hiç iyi karşılamamış, bilhassa da bazı Müslüman kölelerin varlığının rapor edilmesi Bâbıâli için son derece rahatsız edici olmuştur. Porter'dan William Pitt'e 20 Şubat 1759. (BNA SP 97/40) Osman Efendi'nin esirleri kurtarma çabaları için Şehdî Osman Efendi, *Rusya Sefâretnamesi 1757-1758* yay. haz. Türkân Polatcı, Ankara 2011, s. 25-27.

[679] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 80.

sonucu olarak Porter ve Rexin, Bâbıâli'ye yeni imzalanan antlaşmanın muhtevası hakkında bilgi veren ilk vekiller oldular. Amaçları Bâbıâli ile Prusya'yı birbirlerine yakınlaştırma ve Fransa'nın da Bâbıâli'de ilk Versay Antlaşması ile azalmış itibarını daha da düşürmekti.[680]

İkinci Versay Antlaşması'nın haberlerinin gelişi ve Porter ile Rexin'in teşvikleri, Bâbıâli ve Prusya arasında ittifak fikrini yeniden gündeme taşıdı.[681] Nitekim Ragıb Paşa 2 Nisan 1759'da Rexin'i çağırttı ve onunla gizli bir görüşme yaptı.[682] Rexin, sadrazam tarafından kibar bir şekilde karşılandı.[683] Ragıb Paşa, Rexin'e Prusya ile bir ittifak yapılabileceğini yalnız bu ittifakın Büyük Britanya kralının garantör[684] olması veya Bâbıâli-Prusya-Büyük Britanya arasında bir üçlü ittifak kurulması şartıyla gerçekleşebileceğini söyledi.[685] Doğal olarak bu konuyu Bâbıâli, Porter'a soracaktı.

Porter'ı çağırtan, Ragıb Paşa, muhatabına Britanya'nın Amerika'daki başarılarını sordu ve yürekten bir şekilde İngilizlerin başarılarının devamını diledi.[686] Daha sonra sadrazam, Bâbıâli'nin Prusya ile yapacağı bir ittifak için Büyük Britanya kralının dostluğunun önemine vurgu yaptı. Ayrıca Porter'dan antlaşma için kralın garantörlüğünü istedi ve elçiye bu hususta yetkisi olup olmadığını sordu. Böyle bir yetkisi olmayan Porter, durumu hem Londra'ya hem de Prusya'ya bildirdi.[687]

Rexin'in, Ragıb Paşa ile görüşmesi ve Ragıb Paşa'nın Prusya ile ittifakın hangi şart ile yapılacağını belirtmesi hem Berlin hem de Londra saraylarını harekete geçirdi. Fakat iki ülke de olaya çok farklı açılardan bakmaktaydı. Prusya kralı, Berlin'deki Britanya elçisi Andrew Mitchell'dan Britanya'nın vakit kaybetmeden Bâbıâli'nin istediği garantörlüğü vermesini istedi. Zira ona göre Osmanlı müdahalesi olmadan savaş bitirilemezdi.[688] Britanya ise şu ana kadar gelinen noktadan memnun olup Porter'ı takdir etmişti. Ancak Whitehall, derhal Bâbıâli'nin operasyonlara başlamasını istiyordu.

---

[680] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 80.
[681] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 80.
[682] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar* s. 42; Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 81.
[683] Porter'dan William Pitt'e, 3 Nisan 1759 (BNA SP 97/40).
[684] Porter, Hıristiyanlara güvenmeyen Bâbıâli'nin ihanete uğrama endişesinden dolayı böyle bir garanti istediklerini söylemiştir. Zira İsveçliler 1741-1743 yılları arasında Ruslarla yaptıkları savaşta Bâbıâli'den büyük miktarda para yardımı almışlar ve ikinci ödeme yapıldıktan sonra hemen sonra İsveçliler barış yapmışlardı. O zamanlar reisülküttap olan Râgıb Paşa öfkeyle hatırlamaktaydı. Porter'dan Andrew Mitchell'a, 8 Nisan 1759 (BNA SP 97/40); Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 43.
[685] Porter'dan William Pitt'e, 3 Nisan 1759 (BNA SP 97/40), Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 42, Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 81.
[686] Porter'dan William Pitt',e 3 Nisan 1759 (BNA SP 97/40).
[687] Porter'dan William Pitt'e, Andrew Mitchell'a, 8 Nisan 1759, (BNA SP 97/40).
[688] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 43.

Britanya hükümeti adına keyfiyeti Porter'a bildiren William Pitt, elçiye bu hususta elinden gelen her şeyi yapmasını emretti.[689] Pitt, ayrıca Porter'a en iyi ve en güçlü birliğin menfaat birliği olduğunu ve Britanya'nın, garantörlük antlaşmasını bir zaman kaybı ve Bâbıâli'nin bir an önce harekete geçmesi için bir engel olarak gördüğünü bildirdi.[690] Bu ve Britanya hükümetinin Porter'a bahsetmeyi uygun görmediği başka kaygılar[691] sebebiyle Pitt, açıkça Londra'nın Osmanlı-Prusya ittifakına garantör olmayacağını belirtiyordu. Fakat Pitt, Porter'a Rexin ile birlikte ittifak projesini gerçekleştirmesi ama bunu kralın garantörlüğü olmadan yapması gerektiğini izah etmişti. Porter'ın bunu nasıl yapacağı konusunda ise Pitt, rüşvet yolunu önermişti.[692] Pitt, söz konusu emri vermesinden birkaç hafta sonra Porter'a yeni emirler verdi. Sekreter, Porter'a, sözlü olarak II. George'un Prusya ve Bâbıâli arasındaki antlaşmanın bazı şartlar gerçekleştiği takdirde uygulanması için çalışmalar yapacağını bildirmeye mezun olduğunu aktardı. Bu şartlara göre Bâbıâli ve Prusya arasındaki antlaşma iki tarafın da baskı görmesinin engellenmesini öngörecekti. Ancak antlaşmada iki tarafın da savaş sırasında elde edeceği topraklar için garantörlük öngören ve barış müzakere etmesini veya imzalamasını önleyen bir madde de olmayacaktı. Britanya'nın tavrı bu şekildeydi ve ancak bu hususlar gerçekleştiği takdirde Porter, efendisinin Bâbıâli ve Prusya arasındaki antlaşmanın uygulanması için çalışacağını belirtebilirdi. Sekreter, Porter'ı Bâbıâli'ye yazılı bir belge vermemesi konusunda özellikle uyardı.[693]

Britanya'nın garantör olmaya gönülsüz olmasına rağmen Friedrich, Bâbıâli ile ittifak yapma planına devam ediyordu.[694] Friedrich, Rexin'den Bâbıâli'den ne bekleyeceğini beyan etmeleri için Türk devlet adamlarına baskı yapmasını ve onlara düşmanın gerçek durumunu ve Macaristan'ın korumasız olduğunu aktarmasını istedi. Ayrıca onlara Bâbıâli'nin harekete geçme zamanının geldiğini bildirme emrini verdi.[695] Prusya kralı aynı zamanda Rexin'e, kendisinin Bâbıâli için hiçbir masraf yaratmayacağını ve kısa süre içerisinde Londra'dan da olumlu bir cevap alacağını

[689] William Pitt'ten Porter'a, 25 Mayıs 1759(BNA SP 97/40).
[690] William Pitt'ten Porter'a, 25 Mayıs 1759 (BNA SP 97/40).
[691] Zira Britanya'nın böylesine keskin bir adım atması, Rusya ile olan ticaretine zarar verebilirdi. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar* s. 43.
[692] William Pitt'ten Porter'a, 25 Mayıs 1759(BNA SP 97/40).
[693] William Pitt'ten Porter'a, 12 Haziran 1759 (BNA SP 97/40).
[694] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 44. 1759 yazında Porter vasıtasıyla Bâbıâli ve Prusya arasında antlaşma imzalandığı bezirgânların dillerine düşmüştü. Porter'dan William Pitt'e, 18 Haziran 1759
[695] Rexin'e bu emirleri bildiren kurye 25 Haziran 1759'da geldi. Porter'dan William Pitt'e 23 Temmuz 1759(BNA SP 97/40).

aktarma emrini vermişti. Rexin de bu durumu Ragıb Paşa'ya gizli bir şekilde aktarmak için Porter'ın tercümanının yardımını istedi.[696]

Nisan ayındaki görüşmeden sonra Porter ve Rexin, en azından 1759 yılında Bâbıâli'nin harekete geçmek için hiçbir hamle yapmadığını ve böyle bir niyetinin olmadığını gördüler. Zira Bâbıâli'nin harekete geçmeden önce büyük bir hazırlık yapması gerekirdi ve geçen seneden beri bu hususta yapılmış bir hazırlık yoktu.[697] Bir taraftan da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanının Porter'a gelip, Sakarya ırmağını, İzmit Körfezi ile birleştirme projesi[698] için mühendis talep etmesi elçinin umudunu daha da kırdı. Zira görevleri icabı daima İstanbul'da kalmaları gereken sadaret kethüdası ve reisülküttabın bölgeye gidecek olması, Porter'ı hayal kırıklığına uğrattı.[699]

Porter, Bâbıâli'nin niyetini ve bu tavır değişikliğini, 17 Temmuz 1759 Salı günü tercüman ona bu projeyi açmaya geldiği zaman öğrenecekti. Zira Porter bu görüşme fırsatını kullanarak tercümana her şeyin Bâbıâli'ye bağlı olduğunu ve zamanın "müzakere değil, harekete geçme zamanı" olduğunu söyledi.[700] Britanya elçisi, Bâbıâli'yi Prusya kralı lehine adım atmaya teşvik ettikten sonra Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı da sadrazamın Porter ile aynı fikri paylaştığını ifade etti. Ancak, sadrazama göre bu konuda adım atmak kendisi için çok tehlikeli olurdu. Zira padişahın etrafındakiler onu engellemekteydi.[701] Ayrıca, tercüman Prusya kralının mevcut durumu göze alındığında Bâbıâli için harekete geçmenin çok riskli olduğunu ve Türk devlet adamlarının Prusya kralının faaliyetlerini görüp, ona göre bu hususu daha ciddiye alacağını da ekledi.[702] Tercüman, Rusya'nın savaştan çekileceğine dair haberlerin geldiğini ve Prusya kralının da Rusya ile barış yapmak için harekete geçmesi gerektiğini belirtti. Porter ise bunun mümkün olmadığını ve Rusya'nın Prusya kralını bertaraf ettiği zaman sıranın Bâbıâli'ye geleceğini söylemeye çalıştı ama bütün çabaları nafileydi. Zira Bâbıâli kendi düşüncesinde sebat etmekteydi.[703]

---

[696] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[697] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[698] Uğur Demir, "III. Mustafa Devrinde Akim Kalan Bir Teşebbüs: Sapanca-İzmit Kanalı (1759)" *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller,* 2 (Kayseri 2015), s. 441-454.
[699] Porter'a göre sadaret kethüdası ve reisülküttabın bölgeye gitmesi, Bâbıâli'nin hiçbir antlaşma, müzakere ve savaş istemediğinin deliliydi. Porter'dan William Pitt'e 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[700] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[701] Tercümanın vermiş olduğu bu bilgi, muhtemelen Porter'ı kandırmak içindir. Zira III. Mustafa, imparatorluğun, Yedi Yıl Savaşları'na katılmasını isteyen heyecanlı ve ateşli bir hükümdarken onu bu hususta engelleyen Râgıb Paşa olmuştur. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 45.
[702] Tercüman tam olarak, Bâbıâli için ana noktanın, Prusya kralının büyük bir darbeden toparlanıp toparlanamadığını görmek istediğini söylemiştir. Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[703] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40) .

Bu görüşme bile Porter'ın umudunu kırmaya yetti. Porter, en azından tercümandan meseleyi sadrazama kâmilen aktarmasını rica etti.

21 Temmuz 1759'da, Porter'ın tercümanı, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, dört gün önce gerçekleşen konuşmayı sadrazama aktarıp aktarmadığını sordu. Dîvân-ı Hümâyûn tercüman müteredditbir şekilde "hayır" cevabını verdi. Bunun üzerine Porter'ın tercümanı ondan bir an evvel görüşmeyi sadrazama aktarmasını ve paşanın kararını öğrenmesini istedi. Bunun üzerine aynı akşam gece geç saatte, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı Ragıb Paşa'ya gitti. Tercüman bir saat boyunca Porter'ın söylediklerini.[704] Ragıb Paşa da, Britanyalıların beklemeleri gerektiği, Bâbıâli harekete geçer ve bunun sonucu olarak da karşı taraf barışı kabul ederse, devletin itibarının artacağı cevabını verdi.[705] Bu şekilde Porter, Bâbıâli'nin kendisiyle ikili oynadığı sonucuna vardı.[706] Sadrazamın cevabını öğrenen Porter, bu keyfiyeti Rexin'e bildirdi. Rexin de barış meselesinin, Obreskov tarafından sadrazamı manipüle etmek için ortaya atıldığını, efendisinin hiçbir şekilde barış düşünmediğini ve krala bundan bahsetmeye cesaret bile edemeyeceğini söyledi.[707]

Kısa bir süre sonra Londra hükümetinin emirlerini öğrenen Porter, durumda bir değişiklik olmayacağını düşündü.[708] Bu aşamada Bâbıâli ve Prusya arasında bir ittifak yapmak artık imkânsız gibi gözüküyordu. Porter'a göre en azından bir dostluk ve ticaret antlaşması makul olabilirdi.[709]

Bâbıâli'nin Prusya ile ittifaka yanaşmamasının sebebi gerçekten Porter'ın söylediği gibi, ileride ihanete uğramamak için Britanya'nın garantörlüğünü ve yanlış bir yatırım yapmamak için Prusya kralının sahadaki başarılarını beklemekti. Nitekim Britanya'nın bu garantörlüğe isteksiz oluşu doğal olarak Bâbıâli'nin geri adım atmasına sebep olmuştu. İkinci olarak da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı 17 Temmuz 1759'daki konuşmasında Porter'a, Türk devlet adamlarının Prusya kralının savaş alanında neler yapacağını görmeyi beklediklerinden bahsetmişti. 12 Ağustos 1759'daki Kunersdorf Savaşı, Bâbıâli için, siyasetini değiştirmeye yetecek kadar önemli bir gösterge olmuştu. Prusya kralının, birleşik Avusturya ve Rus güçlerine karşı yaşadığı ve kendisini dahi her şeyin bittiğine inandıran bu ağır mağlûbiyetten sonra Osmanlı dış siyasetinde Britanya ve

[704] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[705] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[706] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[707] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[708] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ağustos 1759 (BNA SP 97/40).
[709] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ağustos 1759 (BNA SP 97/40).

Prusya aleyhine gelişmeler yaşandı. Bâbıâli ve Prusya arasındaki görüşmeler uygun bir zamana ertelenmiş ve İstanbul'daki Fransa aleyhine olan hava dönmeye başlamıştı.[710]

Mağlubiyet haberi gelir gelmez, Porter, Avusturya ve Rus vekillerinden önce, 22 Eylül 1759 tarihli bir takrir vererek, Friedrich'in itibarını kurtarmaya çalıştı. Britanya elçisi takririnde, Prusya kralının savaştan mağlup olarak ayrılmadığını, iki tarafın da kayıplarının büyük olduğunu, lâkin Friedrich'in daha az kayıp verdiğini ve düzenli bir şekilde ricat ederek, daha sonradan yapmış olduğu baskınlar sayesinde Avusturya ve Rus ordusuna kayıplar verdirdiğini bildirdi.[711] Fakat her şeye rağmen Bâbıâli, Fransa'ya karşı politikasını yumuşatmaya devam etti. Prusya kralı ile ittifakın en büyük destekçisi ve onun en büyük hayranı[712] olan III. Mustafa da Prusya kralının diğer Avrupalı hükümdarlar gibi güvenilmez olduğunu düşünmeye başladı.[713] Bu arada Lahey'de de taraflar arasında barış görüşmeleri başlamıştı.[714] Ancak Prusya aleyhine oluşan bu olumsuz konjonktür fazla uzun sürmedi.

Ragıb Paşa'nın Britanya'dan beklediği cevap her ne kadar 1759 Ağustos'unda gelmiş olsa da paşa bu konuda bilgi almak için en ufak bir adım bile atmadı. Bunun neticesinden Porter, bir şey çıkmayacağını düşünerek beklemekten başka bir şey yapamayacağı kanaatini taşımaya başladı.[715] Porter'ın belirttiğine göre Ragıb Paşa 13 Ekim 1759'a kadar bu mesaja cevap vermeye tenezzül etmedi.[716] Cevabı okuduktan sonra Ragıb Paşa 17 Ekim 1759 tarihinde Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına çok gizli bir şekilde, Porter'ın evi veya Pera dışında bir yerde elçi ile buluşmasını emretti. Bunun üzerine

---

[710] Kunersdorf Savaşı'nın Osmanlı diplomasisi üzerindeki etkileri hakkında bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 85.

[711] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 86. Porter'ın bu hususta Londra'ya gönderdiği rapor için) Porter'dan William Pitt'e 3 Eylül 1759 (BNA SP 97/40).

[712] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 89.

[713] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 89.

[714] 1759'un sonlarına doğru Porter'ın işini zorlaştıracak bir olay daha yaşandı. Prusya'ya bağlı bir korsan gemisi Sisam adası yakınında, İskenderiye'den, Selânik'e gitmekte olan, Wolfango Polecini'nin kaptanlığını yaptığı bir Avusturya gemisini ele geçmişti. Porter'a gelen bilgiye göre Rum, Mağrip ve bir Türk'ten mürekkep gemidekileri mallarıyla birlikte Malta'ya taşımışlardı. Porter'a hiçbir şey işleri için böyle bir faaliyetten daha zararlı olamazdı. Zira gemideki Türkler bütün olayın suçunu Britanyalılara atmışlardı. Oldukça zor bir durumda kalan Porter, bu meseleyle de uğraşmak durumunda kalmıştır. İlerleyen bölümlerde bu konuya daha ayrıntılı olarak girilecektir Porter'dan William Pitt'e 3 Aralık 1759 (BNA SP 97/40).

[715] Porter 8 Şubat 1760 tarihli mektubunda durumun bu şekilde olduğunu söylerken, 9 Şubat 1760 tarihli mektubunda ise mektupların gelişinden beri sadrazama pek çok kez hatırlatmada bulunduğunu söylemekteydi. Bir gün arayla tarihlendirilen mektupların ilki bir özet niteliğindeyken, ikincisi olayları daha ayrıntılı anlatmaktadır. Porter'dan William Pitt'e 8 Şubat, 9 Şubat 1760. Porter'ın 8 Şubat tarihli mektubu "Yılın İkinci Ayının Sekizinci Günü, Şarktaki İstanbul'dan, Saygıdeğer William Pitt'e" şeklinde olağandışı bir ifade kullanılır. Söz konusu mektuba atıf yapıldığında yukarıdaki şekilde gösterilecektir. (BNA SP 97/41).

[716] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

tercüman ve Porter 17 Ekim Çarşamba günü şehirden iki saat uzaklıkta bir yerde buluştular.[717]

Tercüman, sadrazamın emriyle Prusya kralı hakkında konuşmaya geldiğini söyleyerek söze başladı. Daha sonra padişahın, Prusya kralını tanımadığı için garantörlük istediğini belirtti. Ayrıca Rusların da terazide büyük bir ağırlığa sahip olduğunu, bundan kurtuldukları takdirde harekete geçmekten çekinmeyeceklerini ifade etti. Tercüman diğer yandan da Bâbıâli, Danimarka, Hollanda ve Büyük Britanya arasında bir savunma ve saldırı ittifakı kurulduğu takdirde, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelecek baharda bütün gücüyle Prusya'nın düşmanlarına karşı harekete geçeceğini kaydetti.[718] Tercüman bu tekliften sonra Prusya ittifakı meselesine döndü.[719] Porter'a, Bâbıâli'nin harekete geçtiği takdirde terk edilmeyeceğine dair öyle veya böyle bir garantiye ihtiyaç duyduğunu belirtti. Zira Bâbıâli Büyük Britanya Kralı II. George'a tamamen güveniyordu, ama tanımadığı Friedrich'e güvenemiyordu. Bu yüzden Britanya'nın garantisi olmadan tek başına Prusya ile ittifaka girmek Bâbıâli için tehlikeliydi. Türk devlet adamlarının bu düşüncesini tercüman, Porter'a aktardı.[720]

Şimdi sıra Porter'a gelmişti. Porter, II. George'un, kendisine duyulan büyük güvenden ötürü, padişah ve sadrazama müteşekkir olduğunu söyleyerek başladı. Porter daha sonra 17 Temmuz 1759'daki görüşmelerinden sonra sadrazamdan haber beklediği için harekete geçmediğini belirtti. Britanya ve Prusya krallarının Ragıb Paşa'nın, Bâbıâli ve Prusya kralının çıkarlarının müşterek olduğunu görecek kadar bilge bir adam olduğuna kani olduklarını ve hiçbir antlaşma veya ittifakın bundan daha bağlayıcı olamayacağını belirtti. Ayrıca elçi, Prusya kralı ayakta kaldığı sürece Bâbıâli'nin güvende olacağını, ama şu an onun zayıf bir durumda olmasından mütevellit Osmanlıların, kılıçlarını çekmedikleri takdirde Prusya'nın düşmanlarının boyunduruğunu kabul etmeyi beklemek zorunda kalacağını söyledi.[721] Versay İttifakı'nı kötüledikten sonra Porter konuyu, tercümanın olağanüstü teklifine getirdi. Porter, kendi deneyim ve bilgisine göre böyle bir projenin mümkün olmadığını düşündüğünü belirtti. Elçi aradaki mesafelerin çok büyük olduğuna ve böyle bir antlaşma için çok zaman gerekeceğine dikkat çekti. Ayrıca bir anda ortaya çıkan durum değişikliklerinin gerektireceği ani kararların, iletişim zorluğundan dolayı antlaşma ihlali olarak yorumlanabileceğini ve dürüstlüğüne düşkün olan kralın da

[717] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[718] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[719] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[720] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[721] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

kendisi hakkında böylesine şüpheler yaratabilecek bir antlaşmaya girmeyeceğini belirtti.[722]Britanya elçisi Danimarka ve Hollanda'nın da durumlarını izah etmeyi gerekli gördü. Elçi, Rusya ve Avusturya ile yakın ilişkileri olan Danimarka'nın, her ne kadar Prusya kralının yanında savaşa girmek için çok fazla sebebi olsa da, savaşa girmediğini söyledi.[723] Hollanda'nın ise hâlihazırda tarafsızlığını ilân ettiğini de ekledi. Son olarak Porter, bu kadar çok devletin bir arada olacağı bir antlaşmada, bir madde üzerinde mutabakata varılmasının bile en az bir yılı bulacağını söyledi.[724]

Porter, buradan konuyu Prusya kralına getirdi. Diğer ülkelerin son derece uzakta, Prusya kralının ise yakında olduğunu ve kuryelerin yolculuklarının 40 günden az sürdüğünü söyledi. Onun hâlihazırda sadrazam tarafından tanınan, tam yetkili bir vekili bulunduğunu, kendisinin ise yalnızca ona yardımcı olan bir aracı olduğunu söyledi. Elçi, Rexin'in elinde, iki tarafın topraklarını koruyacak bir savunma ittifakı antlaşması olduğunu belirtti. Porter ayrıca, William Pitt'in 12 Haziran 1759 tarihli mektubunda belirtildiği şekilde bir teminat verebileceğini belirtti. Porter, Prusya kralına kesin bir cevap vermenin elzem olduğunu ve Ragıb Paşa gibi Bâbıâli'nin çıkarlarına duyarlı bir sadrazamın bu hususta tereddüt etmemesi gerektiğini ifade etti.[725]

Porter'ın argümanları tercüman nezdinde pek ikna edici olması. Zira tercüman ilk olarak, daha önceden de vurguladığı üzere bir yabancıya nasıl güvenilebileceğini sordu. Ayrıca Bâbıâli'nin güvenliğini aramasının doğal olduğunu, Hollanda şayet bu tür bir ittifaka yanaşmıyorsa Türk devlet adamlarının, Danimarka ile yetinebileceğini söyledi. Porter'ın söyledikleri arasında tercümanı endişelendiren tek husus barıştı. Çünkü tercümanın kulağına 1760 kışında bir barış olacağına dair haberler gelmişti.[726]

Porter ise tercümanın söylediklerine, "bu kadar büyük bir fırsatın heba olduğunu ve Prusya majestelerinin lehine bir adım atılmadığını görmek bütün insanlığı şaşırtmıştır" diyerek cevap verdi.[727] Daha sonra Porter, tercümana veda ederken, bütün konuşulanları doğru bir şekilde sadrazama aktarmasını rica etti ve Rexin'in, kesin ve olumlu bir cevap

[722] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[723] Kont Johann Hartwig Ernst von Bernstorff tarafından yönlendirilen dönemin Danimarka siyaseti genel olarak barışçıl bir siyaset gütmeyi amaçlıyordu. Zira diğer ülkeler savaştayken, Danimarka tarafsız bir siyaset güderek ekonomisini güçlendirebiliyordu. Stewart. P. Oakley, *War and Peace in the Baltic 1560-1590*, s. 137.
[724] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[725] Porter'dan William Pitt'e 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[726] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[727] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

beklediğini de belirtti. Tercüman da sonucu Porter'ın tercümanına aktaracağını bildirdi.[728]

Tercüman, Porter ile olan konuşmasını sadrazama arz etti ve bunu elçinin tercümanına birkaç gün sonra haber verdi. Tercümanın anlattığına göre Koca Ragıb Paşa ilk olarak, Porter'ın işaret ettiği tehlikelerin Bâbıâli'nin kendi meselesi olduğu cevabını vermişti. Aynı zamanda yine dörtlü ittifak ve Britanya kralının, Prusya ile yapılacak ittifaka garantör olması hususunda ısrar etmişti. Bunun üzerine Porter'ın tercümanı da, meslektaşına, bunun Porter'ın bekleyebileceği kesin ve yegâne cevap olup olmadığını sordu. Divân-ı hümâyûn tercümanı da, sadrazamın konuyu biraz daha düşüneceğini belirtti.[729]

Porter bu cevaptan yılmayarak sadrazam ile görüşmek ve Bâbıâli'nin, Prusya kralından tam yetki almış olan Rexin'i dinlemesi için ısrar etti. Bâbıâli ise cevap olarak bu aşamada Porter dışında hiç kimse ile görüşülmeyeceğini bildirdi. Sadrazamla görüşme hususunda ise, 2 Kasım 1759'da Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, Porter'dan, Ragıb Paşa'nın emriyle, kralın cevabını yazılı olarak vermesini istedi. Zira Ragıb Paşa, bunu padişaha arz edecekti. Porter da bunu yapmadan önce bizzat sadrazam veya onun adına gelecek birisi ile görüşmesi gerektiğini söyledi.[730] Bunun üzerine sadrazam da kendi adına dîvân-ı hümâyun tercümanını mümessil tayin etti ve 12 Kasım 1759 akşamı Porter ile tercüman bir toplantı daha yaptılar.[731]

Porter, fazla lafı dolandırmadan, üzerinde durulması gereken ilk hususun, Ragıb Paşa'nın gerçekten Prusya kralına yardımcı olmayı isteyip istememesi olduğunu söyledi. Tercüman da buna olumlu karşılık verince Porter, sadrazamın ne tür bir cevap beklediğini sordu. Tercüman artık Britanya'nın garantörlüğünün söz konusu olmadığının bilindiğini ama Bâbıâli'nin Porter'dan yazılı bir şey almadan hiçbir şey yapamayacağını söyledi.[732] Elçi de, bunu yapmaya Rexin'in yetkili olduğu cevabını verdi. Tercüman buna "Hayır" diyerek, yazılı beyanın Porter'dan gelmesi gerektiğini, Prusya kralı ile bir antlaşma

[728] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[729] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[730] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[731] Râgıb Paşa, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına gizlilik için ilk önce Vergennes'e gitme görevi vermişti. Nitekim tercüman ilk önce Vergennes'e gitmiş ve orada yemek yemiş, ondan sonra Porter ile görüşmüştür. BNA SP 97/41 Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[732] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

yapmak için Britanya kralının cevabının "*sine qua non*"[733] olarak görüldüğünü ve başka hiçbir şekilde Prusya kralı ile antlaşma masasına oturulmayacağını söyledi.[734]

Porter bunun üzerine bir deneme yapmaya karar verdi. William Pitt'in emirlerine aykırı olsa[735] da hem Ragıb Paşa'yı tatmin edecek hem de Bâbıâli'nin, Britanya'nın desteğini aldığını iddia edemeyeceği, 16 Kasım 1759 tarihli bir takrir kaleme aldı. Britanya elçisi, bu takrirde sadrazamın krala yaptığı teklifin şükranla karşılandığını ifade etmişti. Porter, takririnde Versay İttifakı'nın Bâbıâli ve Prusya için oluşturduğu tehlikelere dikkat çekmişti. Ayrıca elçi Prusya ve Bâbıâli'nin güvenliklerinin birbirlerine bağlı olduğunu ileri sürmüştü. Britanya elçisi şöyle devam etmiştir: "Bu sebepten dolayıdır ki majestelerinin [II. George] düşüncesine göre büyük güçler arasındaki en güçlü bağ, ortak dostların güvenliğini sağlamak ve ortak düşmanlara karşı gelmek için olan menfaat birliğidir. Bunun da temeli gerçek siyaset, hikmet ve tedbirdir. Hiçbir bağ, dürtü veya resmiyet bunu daha katı ve güvenli yapamaz. Kral, padişahın, Prusya majestelerine karşı olumlu eğilimini ve hüsnüniyetini ve ekselânsları sadrazamın, onun vekilini kabul etmesini memnuniyetle görmüştür. [Rexin] majestelerinin bildiği kadarıyla iki gücün de karşılıklı menfaati için müstakbel, niyet ve planlara cevap vermek hususunda tam yetkiye sahiptir"[736].

Takriri inceleyen Ragıb Paşa, tatmin olmadı. Bunun üzerine 18 Kasım 1759'da sadrazam bizzat, Porter adına bir takrir kaleme aldı ve imzalaması için Britanya elçisine teslim etti.[737] Ragıb Paşa'nın imzalaması için Porter'a verdiği takrirdeki ifadeye göre, Bâbıâli ile Prusya arasında yapılacak olan antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu için çok faydalı olurdu. Büyük Britanya kralı da bundan son derece memnun kalacaktı. Ayrıca Bâbıâli'ye sığınmış olan Prusya kralı için Osmanlı İmparatorluğu'nun, Rusya, Fransa ve Avusturya'ya karşı derhal savaş ilân etmesi iki devlet için de avantajlı olacaktı. Aynı zamanda Bâbıâli'nin alacağı her türlü karar Prusya tarafından kesin olarak kabul edilecekti.[738]

Porter, iki uçlu bir kılıç, bir *carte blanche*[739] olarak gördüğü bu takriri elbette imzalayamazdı. İlk olarak kullanılan ifadeler muhteva olarak bir garanti kadar

[733] Latince bir deyiş olup, "olmazsa olmaz" anlamı taşır.
[734] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[735] Daha önce de belirtildiği üzere Porter'a, yazılı bir beyanda bulunmayıp, takrirde kullanacağı ifadeleri sözlü olarak iletmesi istenmişti. William Pitt'ten Porter'a 12 Haziran 1759 (BNA SP 97/40).
[736] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[737] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[738] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 tarihli mektubun ilişiğinde (BNA SP 97/41)
[739] Altında imza bulunan, alıcının istediği gibi dolduracağı boş bir kâğıt manasına gelmektedir.

bağlayıcıydı. Ayrıca takrir Prusya kralı için küçültücü ifadeler içeriyordu.[740] Buradan Porter, Bâbıâli bir konuda karar vermediyse kendisi ne yaparsa yapsın veya ne verirse versin başarılı olamayacağı sonucunu çıkardı. Porter, sadrazama takriri imzalamaya mezun olmadığını bildirdi. Ayrıca Porter, yazılı beyanı, tam yetkili Rexin'in vermesinin daha uygun olacağını ifade etti. Britanya elçisi, Ragıb Paşa yalnızca kendisi ile müzakere yapmak isterse, ikili bir görüşmenin daha uygun olacağını ifade etti. Aynı zamanda Türk devlet adamlarının Prusya ile müzakerenin ne kadar ileri götürüleceği hususunda kendisine birkaç cümle yazmaları gerektiğini de ifade etti.[741]

Görünüşe göre oyunun kurallarını Porter değil Ragıb Paşa belirliyordu. Elçinin bu mesajından sonra sadrazam imzalaması için Porter'a başka bir takrir gönderdi. Bu takrir Prusya kralının İstanbul'daki vekilinin Bâbıâli'ye söyleyeceklerinin ve söyleyeceklerinin kabulünün iki devlet için de müspet ve avantajlı olacağını belirten ifadeler ihtiva ediyordu.[742] Porter ise, böyle bir takriri imzalayabileceğini ama bundan önce, bu takririn içeriğini güçlendirecek pek çok ayrıntıyı izah etmek ve işi hızlı bir şekilde sonuca bağlamak için Ragıb Paşa ile görüşmesi gerektiğini söyledi. Zira Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı, sadrazamın niyetinin Porter ile yalnız görüşmek olduğunu daha önceden söylemişti. Porter sadrazamla görüşmek için tarih ve yer ayarlanmasını istedi.[743]

Ragıb Paşa, Porter'ın bu talebini yerine getirmedi ama Britanya elçisinin daha önceden öne sürdüğü üzere Rexin ile müzakere etmeye karar verdi. Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı 28 Kasım'dan 30 Kasım 1759'a kadar Rexin ile gece gündüz, savunma ittifakı[744] üzerinde çalıştılar. Netice itibariyle, Rexin, daha önce de bahsedilen savunma ittifakını, yedinci maddesini atlamak suretiyle tercümana teslim etti ve sadrazamın maddelerde uygun gördüğü düzenlemeleri yapabileceğini söyledi.[745]

Brandenburg isminin Türk kadınlarının dahi dilinde olduğu bir dönemde[746] Prusya ile antlaşma yapılması kuvvetle muhtemel gözüküyordu. Bu arada 12 Aralık 1759'da

[740] Porter'a göre, Bâbıâli'ye sığınan İsveç Kralı XII. Karl için bile Bender veya Dimetoka'dayken böyle ifadeler kullanmazdı. Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[741] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[742] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[743] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[744] Bu Rexin'in daha önceden getirmiş olduğu savunma ittifakıdır.
[745] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760. Rexin, Porter'a ayrıca sadrazamın, Prusya kralının lehine harekete geçeceğini padişahın yanı sıra yeniçeri ağasının da Prusya kralını desteklediğini söylemişti. (BNA SP 97/41)
[746] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760. (BNA SP 97/41). Benzer şekilde Rexin de 15 Temmuz 1758 tarihli raporunda, Friedrich'in başarılarına hayran kalan İstanbul ahalisinin yollarda ve kahvehanelerde "Brandenburg, Brandenburg" dediğini rapor etmiştir. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 37.

Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı bir şikayet kisvesi ile Porter'a geldi ve antlaşma için kaç para harcayacağını sordu. Tercüman, Britanyalıların, hiçbir şey yapmamaları için Ruslara 300 bin pound ödediklerini söyledi. Porter da ona gazete haberlerine itimat etmemesi gerektiğini ve bu hususta yetkili olanın Rexin olduğunu bildirdi.[747]

Tercümanın bu konuşması Porter'ın şüphelerinin artmasına ve Rexin'i uyarmasına sebep oldu. Nitekim 17 Aralık 1759'da Bâbıâli, Rexin'e ne kadar harcayabileceğini sordu ve ona ödeme yapması gereken isimleri ihtiva eden bir liste gönderdi.[748] Rexin ise savunma ittifakı için 250 bin taler verebileceğini ve birlikler harekete geçtiği zaman 250 bin taler daha vereceğini söyledi.[749] Bâbıâli aynı zamanda Rexin'den efendisine, onun lehine harekete geçileceği hususunda mektup yazmasını istedi. Nitekim Rexin, 6 Ocak 1760'da istenen mektubu yazdı ve Porter'ın yardımıyla yolladı.[750]

Rexin'e ve Prusya kralına umut verici cevaplar verilmiş olsa da Bâbıâli, kesin kararını henüz vermemişti. Şeyhülislâm ve kazaskerlerle, Bâbıâli memurları sürekli toplantılar yapmaktaydı.[751] 10 Ocak 1760'ta ise padişahın huzurunda, sadrazamın,[752] şeyhülislâmın, kazaskerin, diğer ihtiyar ulema mensuplarının, yeniçeri ağasının, kul kahyasının bulunduğu bir meşveret meclisi toplandı. Porter'a gelen bilgilere göre toplantı sebebi Mekke şerifinin görevini bırakmayı reddetmesi veya padişahın kardeşi Şehzade Bayezid'in bir çocuğu olmasıydı ama spekülasyonların ardı ardası kesilmiyordu.[753] 12 Ocak 1760'da ikinci bir meşveret meclisinin toplanması, Porter'ın da dâhil olduğu pek çok Frenk'in Bâbıâli'nin savaş veya onun kadar ciddi bir karar aldığını düşünmesine yol açtı.[754] Ortaya atılan düşüncelerden biri de Prusya ile bir antlaşma kararına varıldığıydı.

Porter'ın bu sorulara cevap alması fazla için fazla beklemesi gerekmedi. Zira Ragıb Paşa, son toplantıdan iki hafta sonra (26 Ocak 1760) Porter'ın tercümanını çağırttı. Sadrazamın neden tercümanını çağırttığını bilmeyen Porter, bir tahmini olup olmadığını

---

[747] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[748] Listenin başında sadrazam vardı. Ayrıca Şeyhülislâm, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri ve başka devlet ricali vardı. Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[749] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[750] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[751] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[752] Her ne kadar Porter sadrazamın ismini vermese de görevinin doğası gereği toplantıya katılmış olmalıdır.
[753] Porter, bu meşveret meclisinin İstanbul halkında büyük söylentilerin oluşmasına yol açtığını, dükkânların kapatıldığını, halkta padişahın vefat ettiğine dair şayiaların oluşmasına sebep olduğunu, bu yüzden de birkaç Türk ve Ermeni'nin idam edildiğini söylemiştir. Dönemin çağdaş Osmanlı kaynaklarında ise huzuru bozan birkaç Ermeni'nin idam edilmesinden ve 12 Ocak 1760 tarihli meşveret meclisinde de Emrirülhac Çeteci Abdullah Paşa'nın görevden alınmasından bahsedilmiştir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)*, s. 93.
[754] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

öğrenmek için Rexin'e başvurdu. Rexin de, ona Bâbıâli'nin Lahey'de bir barış görüşmesi yapıldığını haber alıp, bîtaraf Danimarka vekili Ghaler[755] de dâhil olmak üzere bütün yabancı vekillerle gizlice görüştüğünü söyledi. Ayrıca Bâbıâli'nin savaştan bir şeyler koparabilmek ve genel bir barışa dâhil olmak için, savaşın bir yıl daha uzamasını istediğini belirtti. Porter da, Rexin'e amacı toprak kazanma olan Bâbıâli'ye nasıl güvenebileceğini sordu. Rexin ise antlaşmanın yedinci maddesinin yalnızca II. George'un isteği üzerine çıkarıldığını ifade etti.[756]

Rexin ile görüşmesinden sonra Porter'ın tercümanı sadrazamdan geldi ve Porter için tatmin edici olmayan bilgileri getirdi. Buna göre sadrazam, Britanya kralının garantörlüğü hakkında ısrar etmiş ve Prusya kralı Bâbıâli tarafından tanınmadığı için II. George'un bunu anlaması gerektiğini söylemişti. Ayrıca, sadrazam Lahey'de barış antlaşması yapıldığına dair haberlerin geldiğini[757] ve böyle bir ortamda antlaşma yapılmasının zor olacağını da belirtmişti. Bunun yanında Porter'dan padişahı bu hususta ikna edecek teminatlar vermesini istemişti.[758] Bunun üzerine Porter'ın tercümanı, elçinin yazılı olarak verebileceği her şeyi verdiğini ve birkaç aydır barışa dair hiçbir haber almadığını söylemişti. Ayrıca Ragıb Paşa, Porter'a dîvân-ı hümâyun tercümanı aracılığı ile imzalaması için başka bir takrir daha vermişti. Bu takrir Prusya kralı için bir garantörlük ve barış yapılmayacağına dair bir teminatı ihtiva ediyordu. Sonunda da Rexin'in altı aydan fazla bir süredir bekleyen kuryesini Prusya'ya gönderme isteği vardı.[759]

Porter, sadrazamın bu isteğini Rexin ile görüştükten sonra, tercümanına Ragıb Paşa'ya gizli bir şekilde söylemesi gerekenler hususunda bir nota verdi. Britanya elçisi bu notada, Prusya kralına şu anda yapılacak herhangi bir yardımın makbul karşılanacağını ifade etmişti. Porter aynı zamanda efendisinin uygun şartlar altında barış yapabileceğini belirtti ama kendisi ve müttefikleri için âdil şartlar sağlanmadığı sürece barış olmayacağını da ekledi. Fakat barış görüşmelerine dair hem Prusya hem de Britanya cephelerinden yalanlama bekleyen[760] Ragıb Paşa, bu cevaptan hiç tatmin olmadı. Bu gelişme Porter'ın Ragıb Paşa, sadarette olduğu sürece, Bâbıâli'nin Prusya lehine harekete

[755] Porter'ın yazdığına göre Bâbıâli'yi barış görüşmelerinden haberdar eden Ghaler'di. Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[756] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[757] Bâbıâli'ye gelen barış görüşmeleri haberleri için bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 90.
[758] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[759] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).
[760] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi(1755-1768),* s. 91.

geçmesinin imkânsız olduğunu düşünmesine yol açtı.[761] Fakat Rexin, Porter gibi düşünmüyordu.

Porter'ın müzakerelerinden tatmin olmayan Bâbıâli doğrudan Rexin ile görüşmeye karar verdi. 31 Ocak 1760 akşamı Rexin, geceleyin gizlice, Ragıb Paşa'nın kızının evine götürüldü. Ragıb Paşa, Rexin'e, onunla bir yıl önceki görüşmesinden beri, Londra'nın garantörlüğünü almak için çalıştığını ama Porter'dan, Bâbıâli ile Prusya'nın ittifak yapmasının II. George için makbul olacağı dışında hiçbir şey alamadığını söyledi. Sadrazam ayrıca, Avrupa'daki ittifak sistemlerini ve daha önce Desalleurs'ün 1754'te öne sürdüğü ittifak teklifini incelediğini ve neden resmî bir ittifakın gerçekleşmediğini anlayamadığını belirtti. Ayrıca tam Bâbıâli Prusya lehine harekete geçmeye hazırlanırken Lahey'de barış müzakerelerinin yapıldığı haberlerinin geldiğini ve kendisinin, Bâbıâli'nin, Prusya kralı ile önce antlaşma yapıp daha sonra da yalnız bırakılmasının sorumlusu olamayacağını ifade etti. Ragıb Paşa, Türklerin parayla satın alınacak kadar basit insanlar olmadığını söyledi. Sadrazam derhal Rexin'den, Prusya kralına mektup yazıp, barış müzakerelerinin durumunu öğrenmesini istedi. Duruma göre ne yapılacağının düşünüleceğini belirtti.[762]

Şimdi hem Porter hem de Rexin, Lahey'deki barış görüşmelerini yalanlamak zorundaydı. Diğer yandan 1760 Şubat'ında Porter'ın, sadrazama yakın olduğunu söylediği gizli bir muhbiri, yirmi yıllık barıştan sonra askere boş yere para ödendiğini, sınırda hazırlıklar yapıldığını ve Lahey'deki müzakerelerin kesildiğini duyar duymaz Türklerin harekete geçeceklerini söylemişti.[763] Porter durumu Londra hükümetine bildirdi.[764] Londra'dan istenen hem Britanya'nın Prusya ile yapılacak antlaşmaya garantör olması hem de Lahey'de müzakere yapıldığına dair haberlerin yalanlanmasıydı.

İlk tekzip, Osmanlı-Prusya savunma ittifakını heyecanla bekleyen Friedrich'ten geldi. Prusya kralı, 30 Mart 1760 tarihli mektubunda Lahey'deki barış görüşmelerine dair haberlerin, Prusya-Bâbıâli ittifakının gerçekleşmemesi için çalışan Versay İttifakı'nın yalanları olduğunu, savaşın devam edeceğini, Bâbıâli'nin 1760 Mayıs'ı veya

---

761 Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

762 Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 45.

763 Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

764 Bâbıâli, Londra ve Berlin'in, Lahey'deki barış görüşmeleri hakkındaki cevaplarını beklerken, 1760 Şubat'ında Koca Râgıb Paşa'nın riyasetinde toplanan bir meşveret meclisinde, Prusya ile yapılacak olan savunma ittifakı gündeme alınmış, ittifakın aklî ve şer'i mahzurları tartışılmış ve netice olarak da Prusya ile yapılacak olan bir savunma ittifakının Bâbıâli için faydalı olacağı kararına varılmıştır. Fakat Râgıb Paşa, Londra ve Berlin'den gelecek tekzip yazıları ve Britanya'nın garantörlüğünde ısrar etmekteydi. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 49-50; Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi(1755-1768),* s. 91.

Haziran'ına kadar harekete geçmesi gerektiğini ve Macaristan ve Ukrayna yollarının Osmanlı ordularına açık olduğunu, Ragıb Paşa'ya, bildirdi.[765] Prusya kralı aynı zamanda, Bâbıâli'nin dışarıda bırakılacağı bir barış yapılmayacağını söyleyerek[766], Ragıb Paşa'nın daha önce belirtilen endişelerini gidermeye çalışmıştır. Prusya kralı barış görüşmelerinin tekzip edilmesi için, Londra'daki elçisi Knyphasuen'e de emir vereceğini belirtmişti.[767] Rexin, Prusya kralının mektuplarını Bâbıâli'ye özetlerken, Porter'ın, ittifak aleyhine hareket ettiğini, bunun kral tarafından şaşkınlıkla karşılandığını ve zamanı geldiğinde Porter'ın gerektiği ölçüde cezalandırılacağını belirtti.[768] Rexin aynı zamanda Prusya kralına Porter'ın kendisine hiçbir surette destek vermediğini ve Obreskov ile çok yakın olduğunu söylemişti. Doğal olarak bu durum Prusya kralında Porter hakkında kötü düşünceler oluşmasına yol açtı.[769]

Porter'ın 8 ve 9 Şubat 1760 tarihli mektupları Londra'yı Bâbıâli'nin tekzip isteği hakkında yeteri kadar bilgilendirmişti.[770] William Pitt, Porter'a, eski emirleri tekrarladıktan sonra, kralın ona ne kadar güvendiğini belirtti.[771] Porter'ın 8-9 Şubat 1760 tarihli mektuplarında aktardığı durum içinse Pitt, kralın Bâbıâli ve Prusya arasında ittifak gerçekleşmek üzereyken barış dedikoduları neticesiyle projenin akim kaldığını büyük bir üzüntüyle öğrendiğini belirtti ve Porter'dan bunu yalanlamasını istedi. Pitt, ayrıca İstanbul'daki elçiye Versay İttifakı'na karşı Bâbıâli'yi kışkırtmasını ve Bâbıâli ve Prusya arasında ittifak kurulması için elinden geleni yapmasını emretti. Sekreter, bu ittifak gerçekleştiği takdirde kralın bunu memnuniyetle karşılayacağını belirtti. Ancak, Pitt, Porter'dan bütün bunları Türk devlet adamlarına yazılı bir belge vermeden yapmasını emretti.[772]

---

[765] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 45-46.
[766] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 46.
[767] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 46.
[768] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi,* s. 97.
[769] Prusya'daki Britanya elçisi Andrew Mitchell, kralın Porter hakkında söylediklerine hiç itibar etmedi ve onun çok gayretli ve çok mahir bir kimse olduğunu, Londra'dan da kesin emirler aldığını söyledi. Buna mukabil Rexin'in verdiği bilgiler Mitchell'da da Porter ile ilgili bir takım şüphelerin oluşmasına yol açtı. Ancak Mitchell'a göre bunun sebebi Porter'ın gayretsizliği değil, müzakere şeklindeki görüş farklılıkları veya başka bir şahsî meseleydi. Daha sonra Mitchell, Holderness kontunun 25 Nisan 1760 tarihli mektubunu alınca her şeyin Rexin'in yanlış yorumlaması olduğuna kani olmuştu. Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna 27 Şubat 1760 Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna, 23 Mayıs 1760 (BNA SP 90/75, 90/76).
[770]22 Mart 1760 tarihinde Porter'ın tercümanı ve sekreteri Râgıb Paşa ile görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerde Londra'dan istenen tekzip ve Britanya'nın garantörlüğü meselesinin gündeme gelmesi ihtimal dâhilindedir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 94.
[771] William Pitt'ten Porter'a, 25 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).
[772] William Pitt'ten Porter'a, 25 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).

Bu şekilde Londra hükümetinin hem Lahey'de barış yapıldığını tekzip ettiği hem de Bâbıâli'nin Prusya'nın lehine harekete geçmesini istediği, ama ittifak için garantör olmayı hâlâ reddettiği gözükmektedir. Doğal olarak bu durum da en çok Berlin sarayının öfkelenmesine yol açtı ve Prusya kralının eleştiri oklarından Londra gibi Porter da nasibini aldı. Zira Friedrich, Porter'ın Ragıb Paşa'ya Türklerin genel bir barışta yalnız bırakılmayacağına dair garanti vermeyi reddettiğini vehmetti ve onu Obreskov'a çok yakın olmakla suçladı. Kral, bu endişelerini Britanya'nın Baltık Denizi'ne bir donanma göndermeyi reddetmesiyle birleştirdi.[773] Britanya hükümetinin almış olduğu kararlar karşısında âdeta eli kolu bağlı olan Porter, buna ek olarak Rexin'in de kendisi aleyhinde vermiş olduğu raporlar neticesinde Prusya kralının gözünden iyice düşüyordu.[774]

12 Haziran 1760'ta Pitt'in mektuplarını alan Porter, her ne kadar umutsuz olsa da, bir kere daha harekete geçecekken hiç beklenmedik bir güç tarafından durduruldu. Zira artık Prusya ve Bâbıâli arasındaki müzakereyi üstlenmiş olan Rexin, Porter'a "Tanrı aşkına dur!" diyerek onu durdurdu ve ona, kendi elinden yazılmış, kralı adına bir mektup vermediği sürece her şeyi mahvedeceğini söyledi.[775] Rexin, bir takım adımlar atmış olmalıydı. Çünkü İstanbul'da, 1760 Haziran'ında Bâbıâli ile Prusya arasında ittifak yapılacağına dair bir genel hava vardı.[776] Prusya kralı da umutluydu.[777] Bundan sonra Rexin müzakereleri eline aldı ve Bâbıâli de muhatap olarak Prusya vekilini görmeye

[773] Mitchell ise buna cevap olarak Britanya gemilerinin Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'da hizmet ettiğini ve Baltık denizine bir donanma göndermenin mümkün olmayacağını söylemişti. Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna, 29 Mart 1760 (BNA SP 90/75).

[774] Ancak Londra, Porter'ı kolay kolay gözden çıkarmaya razı değildi. Holdernesse kontu, Mitchell'a Porter'ın uzun yıllar büyük hizmetler yürüttüğünü ve Berlin sarayının da her zaman hizmetinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Holdernesse, Porter'ın karakterinin Rexin ile kıyas kabul etmeyeceğini söylemiştir. Holderness kontundan Andrew Mitchell'a, 25 Nisan 1760 (BNA SP 90/75).

[775] Porter, birkaç aydır kendisinin devre dışı kaldığını ve Bâbıâli'nin Rexin ile müzakereyi yürüttüğünü, buna mukabil perde arkasından. Rexin'e her türlü desteği verdiğini belirtir. Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760 (BNA SP 97/41).

[776] Bu hava Prusya generali Fouqet'nin 23 Haziran 1760'ta Avusturya tarafından mağlup edilmesi ile değişti. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 51; Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 105. Aynı zamanda 1760 yazında Konya Valisi Abdurrahman Paşa'nın isyan etmesi de Bâbıâli'nin dikkatini iç meselelere çekmiş olmalıdır. Porter'dan William Pitt'e, 4 Ağustos 1760 (BNA SP 97/41).

[777] Andrew Mitchell'ın bu konuda yazdıkları kralın umudunu ve Rexin tarafından nasıl yanıltıldığını göstermektedir: "Çok yakın zamanda Prusya majesteleri İstanbul'dan mektuplar aldı. Bu şekilde elçisi onu Türklerin antlaşma imzalanır imzalanmaz derhal savaş ilân edeceği hususunda temin etmiştir. Prusya majesteleri bunun bu ayın onunda olacağını imzalanacağını düşünmektedir. Aynı elçi Türk ordusunun sahaya çıkmak için son derece hazır olduğunu, bunu gizlemek için büyük tedbirler aldıklarını ve çeşitli bahanelerle farklı yerlerde ordularını toplamak suretiyle sırlarını tuttuklarını, yeniçerilerin gürültülü bir şekilde savaş çağırısı yaptıklarını ve planın Tımışvar Banat'ı olduğunu söylemektedir". Fakat Porter'dan gelen bilgiler neticesine Mitchell, kralın kandırıldığı sonucuna vardı. Andrew Mitchell'dan Holderness kontuna 23 Mayıs 1760 (BNA SP 90/76).

başladı. Porter'a göre bunun nedeni Bâbıâli'nin Britanya kralının dostluğuna güvenmesi, ama kendisinin istenileni yapmaya muktedir olmamasıydı.[778]

Bâbıâli, müzakereleri Rexin ile yürütse de, ona Londra'nın garantörlüğünün Prusya ile yapılacak olan antlaşmanın ön koşulu olduğunu belirtti. Rexin durumu Porter'a bildirdiğinde, Britanya elçisi Bâbıâli'nin isteyebileceği her şeyi önceki takririnde verdiğini söyledi.[779] Rexin, Porter'a son çare olarak da şeyhülislâm ve ulemaya tesir etmeye çalışacağını, aksi hâlde krala bu kış barış yapması için mektup yazacağını belirtti.[780] Görüldüğü üzere Rexin, Porter üzerinden Prusya kralının istediği olmadığı takdirde barış yapılacağı hususunda Britanya'yı tehdit ediyordu. Porter bu blöfü Londra'ya bildirmek dışında yanıtsız bıraktı.

Rexin, Friedrich'e, 28 Temmuz 1760'da, Bâbıâli ile ittifakın Britanya'nın garantörlüğü olmadan gerçekleşmeyeceğini bildirdi. Ayrıca Rexin, krala, Porter için de ağır ifadeler kullanmış olmalıdır.[781] Doğal olarak kral, istediği sonucun alınamamasının suçunu Porter'da aramaya başladı. Kral, Rexin'e, Osmanlı birliklerinin harekete geçmesini ve padişahın Edirne'ye gitmesini sağlamayı emretti.[782]

Her ne kadar Porter devre dışı kalmış gibi gözükse de Bâbıâli'nin Britanya garantörlüğü hususunda diretmesi, Rexin'in yine ona başvurmasına yol açtı. Rexin'in söylediğine göre, Porter'ın Prusya ile yapılacak antlaşmayı Londra'nın memnuniyetle karşılayacağına dair çok kısa bir mektup yazması Türk devlet adamları için yeterli olacaktı. Aksi hâlde Bâbıâli Prusya kralının istediği antlaşmayı kabul etmeyecekti.[783] Fakat Porter'a göre bunların hepsi Bâbıâli'nin zaman kazanmak ve daha önceden emarelerini gördükleri barışı beklemek için atılmış adımlarıydı.[784] Bu aşamada Porter, Rexin ile konuşmasını hükümete bildirmekten başka bir şey yapmadı. Zira bu mesele kendisini öylesine yıpratmıştı ki ne düşüneceğini veya neye inanacağını bilmiyordu.[785] Aynı zamanda Porter'ın sağlığı da kötüye gidiyor ve elçi ülkesine geri dönmek istiyordu.[786] Diğer taraftan Porter ve Rexin de birbirlerinden hoşlanmıyorlardı. Rexin'in, Porter'ı Prusya kralını şikayet ettiğinden daha önce bahsedilmiştir. Porter da Rexin'in

---

[778] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760 (BNA SP 97/41).
[779] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760 (BNA SP 97/41).
[780] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760 (BNA SP 97/41).
[781] Andrew Mitchell'dan [kime gittiği meçhul] 10 Kasım 1760 (BNA SP 97/41).
[782] Prusya kralı artık ondan kesin bir çözüm elde etmesini istemekteydi. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 52-53.
[783] Porter'dan William Pitt'e, 1 Eylül 1760 (BNA SP 97/41).
[784] Porter'dan William Pitt'e, 1 Eylül 1760 (BNA SP 97/41).
[785] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1760 (BNA SP 97/41).
[786] Porter'dan William Pitt'e, 5 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).

değişken bir ruh hâline sahip olduğunu ve bu görev için yeterli kapasiteye sahip olmadığını rapor ediyordu.[787]

Rexin ve Porter'ın arasının iyice açıldığı günlerde Bâbıâli'ye, Prusya kralının Liegnitz'te,[788] Avusturyalılara karşı zafer kazandığı haberinin gelmesi,[789] bir kere daha Osmanlı hükümetinin Prusya kralına karşı tavrının değişmesine yol açtı. 1760 sonbaharında Bâbıâli ve Prusya arasında savunma ittifakını görüşmek üzere meşveret meclisleri toplandı. Bu meşveret meclislerinde hem aklî hem de şer'î açılardan Prusya ittifakı tartışıldı. Netice itibariyle Britanya'nın garantörlüğü olmadan hem dinî[790] hem de lâdinî sebeplerden dolayı Prusya ile Friedrich'in istediği türden bir antlaşma yapılamayacağı kararı verildi.[791] Buna mukabil Prusya ile yedi maddelik bir ticaret antlaşması imzalanması kararı alındı ve keyfiyet Rexin'e bildirildi.[792] Bu gelişmelerde Porter'ın dahli yoktu. Elçi, Rexin'in başarısının II. George'un garantörlüğüne bağlı olduğunu biliyordu[793] ama aldığı emir mucibince eli kolu bağlıydı. Bu durum Bâbıâli'nin, Porter'a karşı olumsuz tavır takınmasına sebep oluyordu.[794] Fakat yeni kral III. George'un savaşı devam ettirmeye karar vermesi Bâbıâli'yi memnun etti.[795]

Prusya kralı ise Bâbıâli'nin bu yeni teklifine ilk başta çok hevesli yaklaşmadı. Zira Rexin, kraldan gelen 20 Kasım 1760[796] tarihli mektupta efendisinin, acil işine yarayacak bir antlaşma dışında hiçbir antlaşmayı kabul etmeyeceğini söylediğini ve kendisinin bu durumu Bâbıâli'ye bildirdiğini Porter'a aktardı. Fakat daha da önemlisi kraldan, ülkesine geri dönmek hususunda kesin emri aldığını söyledi. Porter'a göre bu büyük bir hata olurdu. Çünkü Porter, her ne kadar Rexin'den pek haz etmese de[797] onun Bâbıâli'deki varlığının Fransa, Rusya ve Avusturya vekillerini sürekli şüphe içinde bıraktığını ve gerçekten de faydalı olduğunu hükümete bildirdi. Aynı zamanda, Prusya

[787] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760, 17 Ocak 1761 (BNA SP 97/41).
[788] Porter'dan William Pitt'e, 3 Ekim 1760 (BNA SP 97/41).
[789] Bu hususta Rexin, Prusya kralını öven bir takrir kaleme almıştır. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768,)* s. 108.
[790] Zira 1760 kışında yapılan meşveret meclislerinde Şeyhülislâm İsmail Asım Efendi, Prusya ile yapılan ittifakının şeriat açısından câiz olduğunu söylerken, vefatından sonra yerine gelen Veliyüddin Efendi de Prusya ile yapılacak bir ittifaka cevaz vermemişti. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 53.
[791] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar* s. 53-54;Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 109.
[792] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 109.
[793] Porter'dan William Pitt'e, 17 Kasım 1760 (BNA SP 97/41).
[794] Porter'dan William Pitt'e, 3 Kasım 1760 (BNA SP 97/41).
[795] Porter'dan William Pitt'e, 6 Ocak 1761 (BNA SP 97/41).
[796] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1761. Friedrich, Rexin'e daha sonradan yolladığı 12 Ocak 1761 tarihli mektupta duruma daha farklı bir yaklaşım göstermiştir. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 57.
[797] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41).

kralının, Bâbıâli'nin önerdiği ticaret antlaşmasını reddettiği takdirde sonuçların Britanya için de iyi olmayacağını ve hâlihazırda Prusya hizmetindeki bir korsan yüzünden durumlarının kötü olduğunu rapor etti.[798] Bununla beraber, her ne kadar Bâbıâli'nin ticaret antlaşması teklifi önemsiz gibi gözükse de bu antlaşma, Porter'a göre aslında Prusya kralının işine yarayabilirdi ve kralın istediğini elde etmesi için bir "ilk adım" olabilirdi.[799]

Porter aynı zamanda Prusya'nın Rexin'i geri çağırmak ve projeden vazgeçmek gibi ani bir adımına karşı doğrudan Prusya'daki Britanya elçisi Andrew Mitchell'a da mektup yazdı. Porter, Bâbıâli'nin, ticaret antlaşması teklifini kralın lehine atılmış bir adım olarak gördüğünü ve Rexin'i geri çağırmanın da Prusya kralının düşmanlarının ekmeğine yağ süreceğini belirtti.[800] 11 Mart 1761'de Porter'ın mektubunu alan Mitchell, mektubu Prusya kralına iletti.[801]

Bununla beraber görünüşe göre Prusya kralının Porter tarafından ikna edilmeye ihtiyacı yoktu. Zira kral da gerçek gayesine ulaşabilmek için, Bâbıâli'nin öne sürdüğü ticaret antlaşmasını bir öncül adım olarak gördü ve teklifi kabul etti.[802] Rexin her ne kadar mektubun muhtevasını Porter'dan saklasa da, Britanya elçisi Prusya kralının, teklifi kabul ettiğinden şüpheleniyordu. Ayrıca elçi, başta Rus elçisi Obreskov olmak Prusya kralının düşmanı olan ülkelerin vekillerinde büyük bir rahatsızlık gözlemledi.[803]

Sonuç olarak 2 Nisan[804] 1761 tarihinde Rexin, Bâbıâli'ye kabul edildi ve sekiz maddelik dostluk ve ticaret antlaşması taraflar arasında mübadele edildi. Rexin, "beklenmedik" başarısını Porter'a bildirdi. Prusya mümessili, Porter'ın gördüğü kadarıyla son derece mutluydu. Porter, Versay İttifakı'nın vekillerinin de daha önceden ön gördüğü gibi büyük bir şaşkınlık içerisinde olduğunu müşahede etti. Özellikle Viyana için bu büyük bir darbe oldu. Prusya cephesinde de bu antlaşmanın arkasının geleceğine

---

[798] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1761 (BNA SP 97/41).

[799] Andrew Mitchell'dan William Pitt'e ,14 Mart 1761 (BNA SP 97/41). Buna mukabil, Mitchell, daha sonradan Londra'ya göndereceği raporda bu antlaşmayı gülünç olarak nitelendirerek hiçbir fayda sağlamayacağını söylemiştir. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)* s. 112.

[800] Andrew Mitchell'dan William Pitt'e, 14 Mart 1761. (BNA SP 97/41).

[801] Andrew Mitchell'dan William Pitt'e, 14 Mart 1761. Mitchell, kralla konuşmadan önce mektubu okumuş ama hiçbir şey anlamamıştır. (BNA SP 97/41).

[802] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 57. Porter ise 4 Mart 1761'de Rexin'e 28 Ocak 1761 veya ona yakın tarihli bir kurye geldiğini söylemiştir. Porter'dan William Pitt'e 17 Mart 1761

[803] Porter'dan William Pitt'e, 17 Mart 1761 (BNA SP 97/41).

[804] Beydilli antlaşmanın tarihini 22 Mart 1761 olarak vermiştir ama bu tarih "Eski stil" denilen Gregoryen Takvimi reformu öncesi tarihtir. Zinkeisen, bu ayrıma dikkat çekmiştir. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar* s. 59, J.W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. V 624, Porter'dan William Pitt'e, 4 Nisan 1761 (BNA SP 97/41). Ayrıca bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)* s. 111

dair beklenti arttı.[805] Zira Prusya kralı, Rexin'e, asıl istediği savunma ittifakını imzalatabilmesi için elindeki bütün imkânları kullanması hususunda talimat verdi.[806] İlk gelişmeler ise umut vericiydi. Zira Porter'a gelen çok güvenilir bir istihbarata göre Bâbıâli, Vergennes'e ülkesinin Avusturya ve Rusya ile olan antlaşmasını bozması için baskı yapıyor ve Prusya kralıyla barış yapılmadığı takdirde Avusturyalıların, Macaristan'ı bile kaybedebileceklerini söylüyordu. Buradaki Macaristan vurgusu, Türklerin Avusturya'ya saldıracağına dair bir ima olmalıydı.[807]

Bu durum fazla uzun sürmedi. Zira bütün müzakerenin bağlı olduğu Ragıb Paşa hâlâ Prusya kralının istediğini yapmaya gönülsüzdü. 24 Temmuz 1761'de Porter, Prusya kralı için ne yapılabileceğini sorduğunda aldığı cevap yalnızca III. George'dan[808] gelecek bir mektup ile Friedrich'in istediği şekilde bir antlaşma yapılabileceği oldu.[809] Porter'a göre bir ihtimal Bâbıâli ve Fransa arasındaki gerginlik[810], istenilen amaç için faydalı olabilirdi ama Britanya elçisinin bu hususta şüpheleri vardı.[811]

Porter'ın şüphelerine rağmen Rexin, büyük masraflara girerek ve efendisine yanıltıcı bilgiler vererek çalışmalara devam ediyordu.[812] Rexin, 1761 Ağustos-Eylül'ünde Prusya kralına padişahın Edirne'ye gideceğini ve Ragıb Paşa'nın düşüncesinin hilâfına Prusya lehine müdahale etmeye mütemayil olduğunu söylüyordu.[813]

Rexin'in daha sonradan Porter'a birkaç defa durumun umutsuz olduğunu söylemesine rağmen[814] Büyük Friedrich bu gelişmelere son derece bel bağlamış ve hatta 1762 baharında Osmanlı kuvvetleri savaşa iştirak etmediği takdirde intihar edeceğini bile söylemişti.[815] Bu yüzden Prusya kralı hem hareketlerinden pek de memnun olmadığı

---

[805] Zira daha antlaşma imzalanmadan Obreskov ve Schwachheim Prusya ile Bâbıâli'nin yapacağı antlaşmanın önüne geçmek için gerekirse 100 bin dukanın bile harcanabileceğini söylüyorlardı ama daha onlar saraylarından bu hususta yetki alamadan antlaşma imzalanmıştı. J. W. Zinkeisen *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. V. 625

[806] J.W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. V. 626.

[807] Porter'dan William Pitt'e, 15 Temmuz 1761 (BNA SP 97/41). Bâbıâli, 1760 yılında gerçekleşen meşveret meclislerinden birinde Prusya kralı ile yapılacak ittifak vasıtasıyla Budin veya Tımışvar'ı almayı planlamıştı. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 47.

[808] 1760 yılında III. George tahta geçtiğinde Friedrich, Bâbıâli'nin istediği garantörlüğü istemiş, fakat yeni kral bu isteği reddetmiştir. Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 52.

[809] Porter'dan William Pitt'e 1 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41).

[810] Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 113-121.

[811] Porter'dan William Pitt'e, 17 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).

[812] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41).

[813] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 64-65. Porter da Eylül ayının başında padişahın bir takım hazırlıklar yapmakta ve Tımışvar'ın geri alınmasına dair konuşmalar olduğunu rapor etmiştir. Porter'dan William Pitt'e 2 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).

[814] Porter'dan William Pitt'e 3 Ekim, 17 Ekim 1761, Egremont kontuna 3 Aralık 1761 (BNA SP 97/41).

[815] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* 67.

Rexin'i teftiş etmek hem de ona yardımcı olmak üzere François Delon'u gönderdi.[816] Rexin ise 1762 başında durumu Porter'a bildirdi ve gelen şahsın onunla konuşacağını söyledi. Porter ise kimsenin gelmeyeceğini ve bunun Rexin'in bir rüyası olduğunu söylüyordu.[817]

Geri çağırılmış ve İstanbul'dan ayrılmak için Henry Grenville'in varışını bekleyen Porter, 1762 Şubat'ında gerçekten de İstanbul'a gelmiş olan François Delon ile bir görüşme yaptı. Prusya temsilcisi, Rexin'in yaptığı fahiş harcamalardan ve padişahın yalnızca Edirne'ye[818] gideceğine dair söz alabilmek için 250 bin taler ödediğinden bahsetti. Porter, defaatle onu kesin bir kazanç olmadığı sürece rüşvet vermemesi gerektiği ve Türklerin elde edecekleri bir şey olmadan asla bir Hıristiyan güce yardım etmeyeceği konusunda uyarmıştı. Aynı zamanda Rexin, Delon'a, Porter'ı karalayan konuşmalar yaptı ve onunla görüşmemesi konusunda emir verdi. Porter ise bunu korkunç bir nankörlük olarak yorumladı. Rexin ayrıca başarısızlık için bütün suçu Porter ve sekreteri Hayes'in üzerine attı. Bütün Prusya müzakeresinin bir muhasebesi olan Porter'ın 17 Şubat 1762 tarihli mektubu aslında elçi için bir savunma niteliği de taşıyordu. Söz konusu mektupta Porter o ana kadar yaptığı hareketleri savundu. Porter yıllarca Rexin'e gayretli bir şekilde "tahammül" ettiğini ve hareketlerinin temiz oluğunu belirtti. Ayrıca Rexin Porter'a, Friedrich'in Britanya elçisinin çalışmalarından memnun olduğunu da defaatle söylemişti. Rexin neden Porter'ın kendisini İstanbul'da daha iyi bir şekilde destekleyemediğini sormuştu. Porter ise amirlerine kendi hareketlerini savundu ve bütün dünyanın Rexin'in güvenilmez birisi olduğunu bildiğini rapor etti.[819] Aynı zamanda Porter, Rexin'in bu suçlamaları üzerine Londra hükümetine kendisinin ana amacının Prusya kralının vekiline yardım etmek olduğunu ama Osmanlı İmparatorluğu'nda bir karar alındığı zaman hiçbir şeyin onu değiştirmeye yetmeyeceğini aktardı. Porter kral için dua ettiğini ve onun güç duruma düştüğü zamanlarda da kederlendiğini hükümetine bildirdi.[820]

---

[816] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*,s. 66.

[817] Porter'dan Egremont kontuna, 5, 17 Ocak 1762 (BNA SP 97/41).

[818] Porter, bunun sebebinin yalnızca padişahın hava almak veya doğduğu şehri ziyaret için olabileceğini söylemiştir. Fakat III. Mustafa Edirne'de değil, İstanbul'da doğmuştur. Porter'dan Egremont kontuna, 17 Şubat 1762 (BNA SP 97/41)

[819] Porter, ayrıca Londra'ya kendisi olmasaydı Rexin'in faaliyetlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün Britanyalılara zarar vereceğini söylemişti. Porter'dan Egremont kontuna 17 Şubat 1762 Porter'dan Egremont kontuna, 17 Şubat 1762 (BNA SP 97/41).

[820] Porter'dan Egremont kontuna, 17 Şubat 1762 (BNA SP 97/41).

Artık Porter için yapacak bir şey kalmadı. 21 Şubat 1762'de de Henry Grenville'in gelmesi ile Porter'ın Bâbıâli'deki elçilik görevi sona erdi ve elçi bundan sonra geri dönüş için hazırlıklara başladı. Fakat Rexin'in Porter, hakkında söyledikleri elçinin, onurunu kırmıştı. Her ne kadar Britanya hükümeti Porter'a güvense ve onun hizmetlerinden memnun olsa da elçi onurunu kurtarmak istiyordu.[821] Bu yüzden Britanya'ya avdet ederken "her olayda Prusya majesteleri ile yüzleşmeye" kararlıydı. Nitekim Porter, ailesiyle birlikte 18 Ağustos 1762'de Breslau'ya vardığında meslektaşı Andrew Mitchell'dan varışını Friedrich'e bildirmesini istedi. Mitchell da Porter'ın krala saygılarını sunmak istediğini bildirdi. Prusya kralı da nazik bir şekilde meşguliyetinden ötürü bu ricayı geri çevirdi ve başka bir zaman olsaydı Porter ile görüşmeye çok istekli olacağını ancak şu anki askerî meşguliyetleri neticesinde elçinin baş karargâha gitmesinin güvenli olmayacağını bildirdi. Ancak Friedrich, Porter'ı başvekili Kont Finckenstein'a sevk etti. Berlin'de Porter başvekil ile görüştü ve sabık elçi bu vesileyle İstanbul'daki gelişmeleri kendi zaviyesinden anlatma fırsatı buldu. Zira Porter, olayı anlattığı mektubunda bu hususa dair ayrıntı vermeyip, olayları şifahî olarak bildireceğini söylemişti.[822] Bu şekilde Porter için Prusya meselesi sona erdi.

Rexin ise 1764'te yerine Zegelin, tayin edilinceye kadar İstanbul'da kaldı ve Friedrich'in istediği savunma ittifakı için çalıştı. Prusya kralı ise "Brandenburg Hanedanı'nın Mucizesi" olarak adlandırılan, Çariçe Elizabeth'in yerine geçen Çar III. Petro'nun, Prusya ile yaptığı barış neticesinde içinde bulunduğu zor durumdan kurtuldu.

Porter'ın Prusya ile Bâbıâli'nin bir savunma ittifakını sağlama görevi bir açıdan başarılı olsa da büyük resme bakıldığında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Zira Porter, Bâbıâli'nin Rexin'i muhatap almasını sağlamıştır ve bundan sonra Rexin, ticaret ve dostluk antlaşmasını imzalayabilecek müzakereler yapabilmiştir. Aynı zamanda 1758 yılında Porter sayesinde Rexin'in kabul edilmesi ve daha sonrasında gerçekleşen savaş hazırlıkları istenilen neticeyi vererek bazı Avusturya birliklerinin Macaristan'a kaydırılmasına sebep olmuştu. Rexin'in İstanbul'daki varlığı, her ne kadar istenilen antlaşma imzalanamamış olsa da Fransa-Avusturya ve Rusya cephesi için tedirgin edici olmuş ve onları endişelere gark etmişti. Netice itibariyle Rexin, İstanbul'daki varlığını Porter'ın çabalarına borçluydu. Doğal olarak Prusya vekilinin varlığının bütün getirilerinde doğrudan veya dolaylı olarak Porter'ın da payı vardı.

---

[821] Porter'dan Egremont kontuna, 1 Ekim 1762 (BNA SP 97/41).

[822] Porter'dan Egremont kontuna, 1 Ekim 1762. (BNA SP 97/41) Andrew Mitchell'dan George Grenville'e, 22 Ağustos 1762 (BNA SP 90/80).

Porter'ın Bâbıâli'yi istenilen savunma ittifakına ve Prusya lehine harekete geçmeye ikna edememesine birkaç açıdan bakmak gerekmektedir. İlk olarak Londra hükümeti, Porter'ın defaatle belirttiği Ragıb Paşa'nın Büyük Britanya kralının Prusya ile yapılacak antlaşma için garantörlük isteğini reddetmiş, Porter'a Britanya kralının antlaşmayı desteklediği hakkında sözlü beyanlar vermesi hususunda emirler vermiş ve bu da Bâbıâli tarafından reddedilmişti. Londra'nın bu gönülsüzlüğünün altında William Pitt'in, Porter'a yazdığı mektuplarda belirtilen, mesafeden kaynaklanan sorunlar ve zaman darlığının yanı sıra, Britanya'nın Rusya ile ilişkileri de vardı. Zira Londra, Bâbıâli'nin öne sürdüğü ittifak antlaşmasını kabul eder veya bir Osmanlı-Prusya savunma ittifakı antlaşmasına garantörlük yaparsa bunun Rusya ile olan ilişkilerini zedeleyeceğinden endişe etmekteydi.[823] Aynı zamanda, William Pitt'in Güney Departmanı Sekreterliği'nden istifasından sonra[824] Britanya'nın Prusya'ya karşı tavır değişikliği de Porter'ın görevini menfi yönde etkilemişti.[825] Bu yüzden Porter'ın eli her zaman zayıftı.

Porter'ın başarısızlığının ikinci sebebi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun üst yönetiminin yekvücut olarak böyle bir ittifakı desteklememesiydi. Her ne kadar III. Mustafa savaşa yatkın bir padişah olsa da Porter'a göre her şeyin bağlı olduğu sadrazam[826] böyle bir ittifaka genel olarak karşıydı ve gerektiği zaman türlü kurnazlıklarla padişahın savaş arzusunu saptırmayı bilmişti.[827] Aynı zamanda Ragıb Paşa'nın Britanya'nın savunma ittifakının garantörü olması hususunda ısrar etmesi ve bilhassa da savunma ittifakına dahlini istemesi, Londra cephesinde, Bâbıâli'nin ittifakı düşünmeyip, "işi yokuşa sürmek" istediğine dair bir düşüncenin oluşmasına yol açmıştır[828] ki Porter da zaman zaman Bâbıâli'nin gerçek amacının zaman kazanmak olduğunu belirtmiştir. Ragıb Paşa, Bâbıâli savaşa girdiği zaman Prusya kralının değişen şartlar neticesinde bir anda barış yapması ile devletin ortada kalmasını istememiş ve bu yüzden de Britanya'nın garantörlüğünde ısrar etmişti. Porter bunun yanı sıra Ragıb

[823] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 44
[824] William Pitt görevdeyken 1761 yılında Porter'ın halefi olan Henry Grenville'e Rexin ile beraber hareket etmesi ve Prusya kralının amaçlarını gerçekleştirmesi emrini vermişti. Pitt aynı zamanda, tıpkı daha önceden Porter'a emrettiği gibi Grenville'e de Bâbıâli'ye yazılı hiçbir şey vermeme emri vermiştir. William Pitt'ten Henry Grenville'e, 19 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41)
[825] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople, (1660-1762), s. 559
[826] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ağustos 1761(BNA SP 97/41)
[827] Mesela sadrazam 1759 yılında savaş hazırlıkları yapılırken padişahın ilgisini imar faaliyetlerine çekmişti. Uğur Demir *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 76.
[828] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 44.

Paşa'nın rahatına düşkün bir sadrazam olduğunu söylemişti.[829] Ragıb Paşa'nın muhalefetine karşı, Porter'ın başarılı olma şansı çok zordu.

Porter'ın başarısızlığının üçüncü sebebi de Prusya'nın savaştaki başarısızlıklarıdır. Mesela kralın, başarısız Bohemya işgali, Kolin ve Kunersdorf Savaşları, kralın generali Fouquet'nin Landeshut mağlûbiyeti Bâbıâli'nin hem dış siyasetini hem de Prusya ile yapılacak bir ittifaka karşı bakış açısını değiştirmiştir. Diğer yandan Versay İttifakı'nın vekillerinin bu galibiyetleri kendi ülkelerinin lehine, dolayısıyla da Prusya'nın aleyhine kullanmamaları düşünülemezdi.[830] Kabul etmek gerekir ki Prusya'nın kazandığı zaferler Porter'ın elini rahatlatıyordu ama savaşın genel gidişatı "Brandaneburg Hanedanı'nın Mucizesi" olarak adlandırılan gelişmeye kadar Prusya kralının aleyhineydi. Bu durum Porter'ın elini kolunu bağlıyordu.

Porter açısından bakıldığında Rexin'in şahsiyeti de onun görevini zorlaştıran önemli sebeplerden biri olarak değerlendirilebilir. Porter zaman zaman, Britanya hükümetine Rexin'in bu iş için uygun kişi olmayıp[831], müzakereye zarar verdiğini belirtmiş ve bir mektubunda da kendisi olmasaydı Britanya'nın Türkiye'deki konumunun tehlikeye gireceğini belirtmişti.[832] Aynı zamanda Rexin'in kötü şöhretli bir kimse olması ve onun bu kötü şöhretinin Fransa-Rusya ve Avusturya vekilleri tarafından Bâbıâli'ye aktarılması[833] da Porter'ın başarısızlığında etkili olmuş olmalıdır.

Son olarak da Porter'ın başarısızlığı için kendisine verilen görevin zorluğu gösterilebilir. Bu görevin neden zor olduğu birkaç sebebi vardır. İlk olarak Porter yıllardır Britanya'nın karşı çıktığı bir projeyi, yâni Bâbıâli ile Prusya'nın ittifakını gerçekleştirmek için çalışıyordu. Bu da doğal olarak onun uzun yıllardır gösterdiği çabanın tam zıttı idi. Bâbıâli'nin Prusya ile ittifak yapması 1740'lardan itibaren Fransa'nın politikasıydı ve Bâbıâli'de bu projeyi yürütme görevi Humbaracı Ahmed Paşa'dan, Desalleurs'e miras kalmıştı. Porter da 1756'ya kadar Prusya kralının güvenilmez ve müttefiklerini yarı yolda bırakan bir hükümdar olduğundan bahsetmiş ve Bâbıâli'nin, Prusya ile ittifak yapmasının Osmanlı İmparatorluğu için ne kadar tehlikeli olduğunu defaatle belirtmek zorunda kalmıştı. Bununla beraber Porter, Diplomatik Devrim'den bir yıl önce Rexin'in kabul

[829] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41).
[830] Mesela Landeshut Savaşı'ndan sonra Avusturya vekili bu zafer ile ilgili Prusya aleyhine Bâbıâli'ye raporlar sunmuştur. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768),* s. 106, Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* s. 52.
[831] "Üzülerek söylüyorum ki gönderilen şahıs uygun bir adam değildi". Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1761(BNA SP 97/41).
[832] Porter'dan Egremont kontuna, 17 Şubat 1762 (BNA SP 97/41).
[833] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1761 (BNA SP 97/41).

edilmemesi için mücadele etmişti. 1756'da ise şartlar tamamen değişmiş ve Porter bir yıl önce kara dediğine o tarihte ak demeye başlamıştı. Bu çelişki Porter'ın işini zorlaştırabilirdi. Porter'ın karşısındaki başka bir zorluk ise Bâbıâli'nin savunma ittifakı düşüncesine bakış açısı olabilir. Zira Bâbıâli daha önce İsveç ile bir savunma ittifakı yapmış ve Porter'a göre bu ittifaktan memnun kalmamıştı. Buna Bâbıâli'nin Hıristiyan bir devlet ile ittifaka sıcak bakmaması ve Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi'nin savunma ittifakına şer'i açıdan cevaz vermemesi de eklenebilir. Bu durum da Bâbıâli'nin Prusya'ya ön yargılı yaklaşma sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Porter'ın görevinin zor olduğunun başka bir göstergesi olarak da elçinin görevde, uzun bir süre varlığını gizlemek zorunda kaldığı Rexin hariç, tamamen yalnız kalmasıdır. Daha önceki müzakerelerinde Porter, Avusturya ve Rus vekillerinin desteğini doğrudan veya dolaylı olarak almıştı ve genel olarak onlarla birlikte hareket etmişti. Prusya müzakeresinde ise Porter, Rexin hariç ki onun hakkındaki görüşlerinden yeterince bahsedilmiştir, tamamen yalnızdı ve karşısında da Vergennes, Schwachheim ve Obreskov gibi mahir elçilerden oluşan bir koalisyon vardı. Bu durum Porter'ın görevini zorlaştıran başka bir sebepti.

Bu sebepler göze alındığında Porter'ın aslında kaybetmeye mahkûm bir oyunu oynamak zorunda kaldığı görülmektedir. Rexin'in faaliyetlerinden görüleceği üzere Prusya Kralı II. Friedrich, Porter'ın faaliyetlerinden memnun olmamış ve başarısızlığın suçunu ona atmıştı. Londra ise Porter'a, İstanbul'daki faaliyetlerinden memnun olduğunu ve kendisinin geri çağırılma sebebinin başarısızlık değil, ülkesine dönmek hususundaki isteği olduğunu bildirmişti.[834] Aynı zamanda Porter'ın yurda döndükten sonra şövalyelik unvanı ile taltif edilerek, başka bir diplomatik göreve yollanması, Londra'nın onun hizmetlerinden memnun kaldığının bir göstergesi olabilir.

[834] William Pitt'ten Porter'a, 5 Mayıs 1761 (BNA SP 97/41).

İKİNCİ BÖLÜM

II. JAMES PORTER'IN TİCARÎ FAALİYETLERİ

XVIII. yüzyılın ikinci yarısına doğru Britanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile olan ticareti genel olarak düşüş eğilimindeydi ve bu ticaretin tekelini elinde bulunduran Levant Kumpanyası bir tür "çöküş" devrine girmişti.[835] Bu çöküşün, şirket içinde ihtilaflar, Doğu Akdeniz'den malların Avrupa'ya sevki için Livorno'nun yükselişi,[836] Doğu Hindistan Şirketi ile rekabet,[837] Osmanlı İmparatorluğu'nun girdiği savaşlar,[838] İran'daki karışıklıklar,[839] Fransız ticaretinin yükselişi,[840] Britanyalıların Osmanlı karasularındaki Fransız gemilerine saldırıları ve bu saldırılar sırasında Türk tebaasına ve mallarına kastetmeleri gibi sebepleri vardı. İşte Porter, Levant Kumpanyası'nın bir müdahale

[835] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 182.

[836] Doğu Akdeniz'den gelen mallar Fransızlar, Felemenkler, Yahudiler ve İtalyanlar tarafından Livorno'ya getiriliyor ve buradan da İtalyan tacirler tarafından Britanya'ya aktarılıyordu. Bu durum Levant Kumpanyası'na ve doğal olarak da Osmanlı-Britanya ticaretine büyük zarar veriyordu. Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 185-87, Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri,* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 2015, s. 107.

[837] Doğu Akdeniz ürünlerinin pek çoğu daha ucuz fiyata hâlihazırda Hindistan'dan Doğu Hindistan Şirketi tarafından ulaştırılabiliyordu. Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri,* s. 99.

[838]Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri,* s. 100

[839] 1722 ile 1730 yılları arasında İran'daki taht kavgaları ve Osmanlı ve Rusya'ya karşı verilen mücadele İran ipeği ticaretine zarar vermiştir. Christine Laidlaw, *Levant'taki İngilizler, 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğuyla Ticaret ve Siyaset*, çev. Hakan Abacı, İstanbul 2014, s. 43.

[840] Fransa'nın XVII yüzyılda IV. Henry (1589-1610) ve sonra da Kardinal Richelieu, Doğu Akdeniz ticaretinin yükselmesi için adımlar atmış, yüzyılın ikinci yarısından itibaren XIV. Lui'nin meşhur maliyecisi Jean Baptiste Colbert vasıtasıyla, Doğu Akdeniz ticareti hareketlenmiş ve on sekizinci yüzyılın ilk yirmi yılından sonra da yükselişe geçmiştir. J.W. Zinkeisen *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* c. IV, 142-43, Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 73, 186-87, Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri,* s. 100.

edilmediği takdirde batmasının mukadder olduğu bir ortamda[841] İstanbul'a gelmişti ve elçinin en önemli görevlerinden bir tanesi de her İngiliz/Britanya elçisi gibi Britanya ticaretini ve tacirlerini korumaktı.

Tüccarlık geçmişi bulunan Porter, Britanya'nın Doğu Akdeniz ticaretinin çöktüğü dönemde ülkesinin ticaretini ve ticarî imtiyazlarını korumak için mücadele edecekti. Fakat Porter'ın acil olarak müdahale etmesi gereken konu Britanya'ya bağlı korsanların Türk mallarını veya tebaasını taşıyan Fransız gemilerine yaptıkları saldırılardı. Zira Fawkener'in zamansız ve habersiz gidişinden dolayı hâlihazırda Britanya'ya antipati taşıyan Bâbıâli'yi, bu mesele son derece rahatsız ediyordu.[842]

2.1. Avusturya Veraset Savaşları Sırasında James Porter'ın Britanya Korsanları Hakkındaki Müzakereleri

Belirtildiği üzere Porter'ın Avusturya Veraset Savaşları sırasında genel olarak diğer elçilerin faaliyetlerini izleyip, rapor etmekten başka fazla bir diplomatik hamlesi olmamıştı. Bununla beraber, Britanya hizmetine çalışan "*privateer*" olarak adlandırılan korsanların yaratmış olduğu sorunlar[843] ile Porter, Aix-La-Chapelle Antlaşması'na kadar olan süreç boyunca uğraşmak zorunda kaldı.[844] Bâbıâli'nin bu tip korsanlık faaliyetlerine karşı öfkesinden en büyük zararı Levant Kumpanyası'na bağlı tüccarlar görmekteydi.[845] Bütün bu sorunlarla ilgilenmek Porter'ın göreviydi.

Avusturya Veraset Savaşları'na Britanya'nın katılması ile Britanya-Fransız deniz rekabetinin Osmanlı hâkimiyetindeki Doğu Akdeniz'e yansıması kaçınılmazdı. 1742-1747 yılları arasında Britanya'yı temsil eden, Porter'ın gayri resmi selefi Stanhope Aspinwall, Britanya korsanlarının, Osmanlı reayasını taşıyan Fransız gemilerine saldırılarına tatmin edici cevap verememesinden mütevellit oldukça zor durumda

[841] Porter'dan, Newcastle düküne, 30 Ocak 1748 (BNA SP 97/34).
[842] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 556.
[843] 1744'te Osmanlılar, Britanyalılar ve Fransızlar arasında hayalî bir hat çizmek suretiyle korsan sorununu çözmek istemişlerdi ama bu husus istenen sonucu vermemişti. Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 556.
[844] Alfred C. Wood, "The English Embassy at Constantinople (1660-1762)", s. 556.
[845] Stanhope Aspinwall'ın Newcastle düküne yazmış olduğu 24 Haziran 1746 tarihli bir mektuptaki "Bâbıâli'nin, *Ruby* korsanı tarafından talan edilen bazı kullarının mallarının tazmini için vermiş olduğu dört aylık süre bir süre önce dolmuştur ve cevap da gelmeyince mağdurların şikâyetlerinin yenilenmesinden doğacak herhangi bir sonucu engellemek için Levant Kumpayası'nın cebinden tazminatı vermek zorunda kaldım" ifadesi bu durum için iyi bir örnek teşkil eder. Stanhope Aspinwall'dan Newcastle düküne, 24 Haziran 1746 (BNA SP 97/32).

kalıyor[846] ve bu durum Britanyalılara karşı Fransızların ellerini güçlendiriyordu.[847] Porter ve Britanyalılar için en çok sorun yaratan korsanlar, *Fame* isimli geminin kaptanı Fortunatus Wright ve 1746 Kasım'ından sonra onun yerini alacak olan yardımcısı Henry Frissell'di.[848] Porter büyük ölçüde bu korsanların yarattığı sıkıntıları temizlemekle uğraşacaktı.

Daha İstanbul'a gelirken konakladığı Belgrat'ta, Porter'ın kulağına Britanya korsanlarının faaliyetleriyle ilgili haberler geldi. Britanya elçisi bu şikayetlere çözüm getirilmediği takdirde Britanya'nın Doğu Akdeniz ticaretinin tehlikeye gireceğini hükümete bildirdi.[849]

İstanbul'a gelince Porter, talimatları mucibince Bâbıâli'ye mağdurlara tazminat verilmesi ve bir daha böyle bir şeyin yaşanmaması hususunda kralın kesin emirler verdiğini bildirdi. Ancak 1747 Şubat'ında Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile yaptığı bir konuşmada Bâbıâli'nin Fransa lehine taraflılık gösterdiğinden ve bütün tüccarların, ticaret için Fransızları kullandığından sitem etmekten de geri kalmadı. Tiryaki Hacı Mehmed Paşa ile yaptığı görüşmede de sadrazamdan, Bâbıâli'nin Büyük Britanya ve tebaasına saygı gösterdiği ve düşman ülkelerden gelen teşviklere de kulak vermediği hususunda teminat almayı başardı.[850]

Porter, padişahın huzuruna kabul edildikten sonra bu kanayan yarayı iyileştirmek için harekete geçti. Britanya elçisinin bu konuda ilgilenmesi gereken ilk mesele korsan Fortunatus Wright ile ilgili olacaktı. Sadrazam Tiryaki Hacı Mehmed Paşa, 10 Mart 1747'de Dîvân-ı Hümâyûn tercümanını Porter'a gönderdi ve Kaptan Wright'ın Trablusşam Beylerbeyi Mehmed Paşa'dan gasp ettiği 5687 talerin ödenmesini istedi.[851] Zira bu parayla kıtlık tehlikesi yaşayan Trablusşam'a buğday alınacaktı. Mehmed Paşa, bu görevi Bayraktar Mehmed isimli bir şahsa vermişti. Paşa aynı zamanda buğdayı alacak şahsa Konsolos Carew imzalı bir pasaport da vermişti. Bu pasaport mucibince Britanyalı korsanlar, Buğday almaya giderken Bayraktar Mehmed'in kullanacağı, Kaptan Paul l'Hermite tarafından yönetilen *Maria Theresa* isimli gemiye dokunmayacaklardı. Fakat

[846] Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi bu konuda Aspinwall'u fırçalamıştı. Stanhope Aspinwall'dan Newcastle düküne, 22 Mayıs 1745, (BNA SP 97/32).
[847] Zira Bâbıâli, Türklere yapılan saldırılara Britanya hükümetinin izin verdiğini düşünmeye başlamıştı. Stanhope Aspinwall'dan Newcastle düküne, 22 Mayıs, 1745 (BNA SP 97/32).
[848] BNA PC 16/14.
[849] Porter'dan, Newcastle düküne, 28 Ocak 1747 (BNA SP 97/33).
[850] Porter'dan, Newcastle düküne, 21 Şubat 1747 (BNA SP 97/33).
[851] Bu hadiseyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için John Carew'den Stanhope Aspinwall'a, 1 Ekim 1746 (BNA SP 97/32).

gemi, Fortunatus Wright'ın kaptanlığını yaptığı *Fame* isimli gemiyle karşılaştı. Wright, Carew'in imzaladığı pasaportu dikkate almadı ve gemideki bütün malları gasp etti.[852] Bâbıâli de bu zararı Porter'ın tazmin etmesini istedi.

Porter ilk başta ödeme yapmayı reddetti. Çünkü öğrendiği kadarıyla paşanın, konsolosa 10 bin taler borcu vardı ve bu işin aslı ortaya çıkıncaya kadar parayı ödemeyi kabul etmedi. Porter bir takrir kaleme alarak zaman kazanmaya çalıştı.[853] Takririnde paşanın konsolosa olan borcunu öne sürerek işi yokuşa sürmek istedi. Fakat İskenderiye'den gelmekte olan bir Fransız gemisine yapılan saldırı ve buradaki Türklerin mallarının gasp edilmesi Bâbıâli'nin öfkesini iyice arttırdı. Avusturya ve Rus temsilcileri bile Bâbıâli'de henüz acemi olan Porter'ı, öfkesiyle meşhur sadrazam hususunda uyarma ihtiyacı hissettiler. Elçilere göre sadrazam, meseleyi Britanya ticaretine zarar verecek şekilde uzatabilirdi.[854]

Görünüşe göre Porter bütün sorumluluğu üzerine almak istemiyordu. Bu yüzden elçi 24 Mart 1747'de İstanbul'daki önde gelen Britanya tüccarlarını topladı. Toplantıya Benjamin Barker, Bay Pemberton, Bay Levett, Bay Lisle, Bay Foley ve Bay Jennings gibi tüccarların yanı sıra elçi sekreteri sıfatıyla Stanhope Aspinwall da katıldı. Porter durumu anlattıktan sonra 5687 taleri kumpanya kasasından ödemenin uygun olup olmadığını sordu. Sadrazamın bunu zorla almak suretiyle kumpanyayı küçük düşürebileceğini de hatırlattı.[855] Tüccarlar da durumun ne kadar nazik olduğunu takdir ettiler ve istenen meblağın Nisan ayının ortasında ödeneceğini taahhüt ettiler. Nitekim para ödendi.[856] Bu şekilde Trablusşam paşasının meselesi kapandı.

Britanyalı korsanlar hakkında şikayetlerin artmasıyla durumun gittikçe kötüleştiğini gören Porter ciddi bir adım atmak zorunda kaldı. İlk olarak İzmir'de bulunan *Lynn* isimli geminin kaptanı Robert Mann'a yazdığı 23 Mart 1747 tarihli mektupta Kaptan Wright'ın faaliyetleri hakkında bilgi verdi ve onun durdurulmasını istedi.[857] Mann ise Porter'a yazdığı mektupta, Wright'ı yalnızca şifahî olarak kralın emirleri hususunda bilgilendirebileceğini ama onu yakalamayacağını bildirdi.[858] Porter aynı zamanda Livorno'daki Britanya konsolosu Goldsworthy'e de bu saldırıların Fransa'dan ziyade

[852] Stanhope Aspinwall'dan Newcastle düküne, 17 Aralık (BNA SP 97/33)
[853] Porter'dan Newcastle düküne, 18 Mart 1747 (BNA SP 97/33).
[854] Porter'dan Newcastle düküne, 25 Nisan 1747 (BNA SP 97/33).
[855] BNA SP 105/183, s.2.
[856] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Nisan 1747 (BNA SP 97/33). Paranın ödendiğine dair Galata Kadısı Seyyid Ahmed Efendi tarafından hazırlanmış bir hüccet için BNA SP 105/183 s. 42.
[857] Porter'dan Robert Mann'a, 23 Mart 1747(BNA SP 97/33).
[858] Robert Mann'dan Porter'a, 31 Mart 1747(BNA SP 97/33).

Britanya'ya zarar verdiğini belirtti ve ona Amiral Medley'e verilen emirlerin bir suretini yolladı.

Bununla beraber Wright'ın Fransız gemilerindeki Türklere saldırılarıyla ilgili şikayetler bitmek bilmiyordu.[859] Bu durum sadrazamın, kralın emirlerinin ciddi olmadığını ve Britanya'nın asıl niyetinin Bâbıâli'yi oyalamak olduğunu söylemesine yol açtı. Porter da bunun üzerine, bu tür olayları engellemenin çok zor olduğunu söyledi. Bâbıâli de kralın emirlerinin Britanya konsoloslarına ve yakın zamanda İzmir'e gelen geminin kaptanına iletilmesini ve Wright'ın derhal yakalanmasını istedi. Bu şekilde kralın emirlerinin samimî olup olmadığını teyit edeceklerdi. Bâbıâli aynı zamanda Porter'a gerektiği takdirde bu hususta yardım edebileceğini de bildirdi. Porter da kralın emirlerinin samimiyetini göstermek için Bâbıâli'nin yardımını isteyen bir takrir vermek zorunda kaldı.[860]

Bâbıâli şikayetlere devam ederken, Porter da bu faaliyetlerin Britanya'ya zarar verdiğini Londra'ya aktarıyordu. Zira 1747 Mart sonunda Dimyat'tan Suriye'ye gitmekte olup, pirinç ve Mekke'den dönen hacıları taşıyan *St. John Baptista* isimli gemi de Kıbrıs açıklarında Wright'ın yardımcısı[861] Henry Frissel'in kurbanı olmuştu. Kıbrıs beylerbeyi ve müstakbel Sadrazam Seyyid Abdullah Paşa da hacıların zararını Britanya konsolosu George Wakeman'dan tahsil etmişti.[862]

---

[859] Sir Edward Pummel'dan Porter'a, 24 Mart 1747, George Wakeman'dan Porter'a 30 Mart 1747 (BNA SP 97/33).

[860] Porter'dan, Newcastle düküne, 25 Nisan 1747 (BNA SP 97/33).

[861] Fortunatus Wright, kralın konseyine yazdığı bir dilekçede 1746 Kasım'ında rahatsızlandığını ve yerine Henry Frissell'i tayin ettiğini belirtmiştir. BNA PC 16/14.

[862] Porter'dan, Newcastle düküne 18 Mayıs 1747. Kıbrıs konsolosunun Porter'a mektupları için George Wakeman'dan Porter'a, 30 Mart, 3 Nisan 1747 (BNA SP 97/33) Bunun yanı sıra yaşlı iki yeniçeri Rodos açıklarında Britanya korsanlarına rastlamış ve emeklilik paralarını kaptırarak üryan bir şekilde Rodos kıyılarına bırakılmıştı. Porter'ın şansına bu yeniçerilerden biri daha önce Selânik'te Britanyalılar için hizmette bulunmuştu. Bu iki yeniçeri emeklisi İstanbul'a geldiği zaman Porter onları bir süre dîvâna başvurmaktan alıkoyma hususunda uyarıldı. Zira yeniçeriler bir kere dîvâna gitti mi konu padişaha kadar intikal edebilir ve Porter'ın hâlihazırda içinde bulunduğu durum daha da zorlaşabilirdi. Bu yüzden Porter meseleyi Bâbıâli'de halletmeyi uygun gördü. Zira Britanya elçisinin başta Reisülküttap Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi olmak üzere Bâbıâli'de kredisi yüksekti. İlk önce Porter yeniçerilere, yapılan saldırıların arkasında Britanyalılar olduğuna dair kanıtların yetersiz olduğunu söyledi. Bunun üzerine yeniçeriler Rodos'a başka şahitler bulmaya gittiler ve dönünce de yeniden Porter'a başvurdular. Fakat yeniçerilerin seyahatleri sırasında Porter, Bâbıâli ve Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi nezdinde gerekli çalışmaları yapmıştı. Zira yeniçeriler geri döndüklerinde Porter, Bâbıâli'yi kanıtların hâlâ yetersiz olduğu konusunda ikna etmiş olmalıydı ki Mustafa Efendi, Mısırlı mağdurlarla birleşen yeniçerilere eğer ortada Britanya korsanlarının işlediği bir cürüm varsa bundan dolayı Porter'ın sorumlu tutulamayacağını ve kendisinin hem Britanya korsanlarına karşı Bâbıâli'nin yardımını isteyen takriri yazması hem de Robert Mann'a gereken emirleri vermek suretiyle iyi niyetini gösterdiğini söyledi. Doğal olarak Mustafa Efendi'nin bu adımı yeniçerilerle birlikte diğer mağdurları hiç de memnun etmemişti. Zira diğer mağdurlar reisülküttabı Porter'dan rüşvet almakla suçlarken mağdurların sayısı da git gide artıyordu Porter'dan, Newcastle düküne, 18 Mayıs 1747, Porter'dan, Newcastle düküne, 22 Haziran 1747 (BNA SP 97/33).

Porter'ın ilgilenmek zorunda kaldığı başka bir korsanlık meselesi de Mısır tüccarlarıyla ilgiliydi. Buradaki Türk tüccarları, 1747 Şubat'ında İskenderiye'de Kaptan François Rainau'nun gemisine 3210 taler değerinde erzak ve mal yüklemişlerdi. İstanbul'a gitmekte olan bu gemi yolda Kaptan Henry Frissel ile karşılaştı. Frissel bu gemiyi de gasp etti. Doğal olarak mağdurlar da tazminat için Bâbıâli'ye başvurdu.[863] Kısa süre sonra Mısırlı tüccarlarla ilgili başka bir hadise daha vuku buldu. İskenderiye'den 5 Mart 1747'de Fransız Kaptan Coulong'un yönetiminde yola çıkan tüccarlar 8 Mart 1747'de[864] Kıbrıs açıklarında Henry Frissel'e rastladılar. Frissel bu tüccarların da mallarını gasp etti. Mağdur tüccarlar bunun sonucu olarak diğer mağdurlar gibi İstanbul'a geldiler ve zararlarının tazmin edilmesi için Bâbıâli'ye başvurdular.[865] Mısır ile ilgili başka bir mesele *Diamond* isimli bir savaş gemisinin yapmış olduğu soygundu ve Bâbıâli, bir an önce mağdurların zararlarının giderilmesini istiyordu.[866] Mısırlı tüccarlara yapılan bu saldırılar Porter gibi o bölgedeki Britanyalıları da zor durumda bırakıyordu.[867]

Porter ise elinden geldiği kadar zaman kazanmaya ve mağdurların şikayetlerini haksız çıkarmaya çalıştı. Fakat şikayetler öyle bir seviyeye ulaşmıştı ki Porter, Bâbıâli'de bu yüzden iş göremez hâle geldi. Porter ilk önce bir takrir kaleme alıp, bu tazminatı kendisinin ödeyemeyeceğini ve bu tazminatın gerçek suçlulardan tazmin edilmesi gerektiğini bildirdi. Ancak elçi istediği sonucu alamadı.[868] Bunun üzerine Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi, Britanya tercümanlarına, şimdilik mağdurlara belli bir miktar ödeme yapılması gerektiğini Porter'a bildirme emri verdi. Ayrıca elçiden sadrazama, gasp edilen malların tazmini için her şeyin yapılacağını ve mallar verilemediği takdirde

[863] BNA SP 105/183 s.44-45.
[864] Hadisenin anlatıldığı hüccette geminin yelken açış tarihi olarak 22 Safer 1160 olarak verilir ama hüccetin İngilizce tercümesinin derkenarında 10 Şubat 1747 tarihi verilir. BNA SP 105/183 s. 47.
[865] BNA SP 105/183 s. 47. Bu gemiden gasp edilen malların listesi için Porter'dan Newcastle düküne 22 Temmuz 1747 tarihli mektubun ilişiğindeki liste (BNA SP 97/33).
[866] Porter'dan Newcastle düküne, 18 Mart 1747 (BNA SP 97/33). Porter, *Diamond*'un yarattığı sorunlarla uğraşmak zorunda kalmış ama daha sonra bu meseleye fazla mesai teksif edememiştir. Bunun nedeni de Kaptan Wright'ın yarattığı sorunların daha önemli bir hâl almasıydı. Basil. C. Gounaris, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, And Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century-Eastern Mediterranean" *Mediterranean Studies*,s. 42., Vol. 22. No. 2, 2014
[867] Zira bu dönemde Mısır'daki Osmanlı Beylerbeyi Koca Râgıb Paşa'nın yanı sıra bilhassa 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlılar için büyük bir sorun olacak olan Bulutkapan Ali Bey'in yanında yetiştiği İbrahim Kethüda/Çavuş önemli bir güç elde edebilmişti. Kahire'den John Vernon'un yazmış olduğu 28 Mart 1747 tarihli mektup ayrıntılı bir şekilde bu korsanlık faaliyetlerinden mütevellit Britanyalıların yaşadığı sorunlar hakkında bilgi verir. John Vernon'dan Porter'a, 28 Mart 1747 (BNA SP 97/33). Porter da bunun üzerine ne yapılacağı hususunda Levant Kumpanyası'na 18 Mayıs 1747'de bir mektup yazdı. Bu mektuba cevap için Levant Kumpanyası'ndan James Porter'a 25 Haziran 1747 (BNA SP 105/118). Bulutkapan Ali Bey için Feridun Emecen "Ali Bey Bulutkapan", *DİA* II, 383-384.
[868] BOA, C.HR. nr. 723

Britanyalıların hesap vereceğini belirten bir mektup yazmasını istedi.[869] Porter ise bu dayatmaya pek yanaşmadı. Bunun üzerine Mustafa Efendi durumun hayatî olduğunu ve ona bu tavsiyeyi son çare olarak verdiğini bildirdi.[870]

Bu uyarı karşısında Porter, nasıl bir yol izleyeceğine karar vermek için ilk önce İstanbul'daki tüccarları topladı. Elçi, tüccarlara Türk mağdurlarla meseleyi çözmek için belli bir miktar para ödenmesinin gerekip gerekmediğini sordu. Tüccarlar ise tecrübesinden olsa gerek Porter'ın tercümanı Antonio Pisani'nin fikrini öğrenmek istediler. Pisani de tüccarlara, mağdurların böyle bir teklifi kabul edeceğini düşündüğünü söyledi. Bunun üzerine tüccarlar Türk mağdurlara bu şekilde bir teklif yapılmasına oy birliğiyle karar verdiler.[871]

İstemeyerek de olsa Porter, alınan karar neticesinde mağdurlarla antlaşma yoluna gitti. 29 Temmuz 1747 tarihli bir hüccete göre Kaptan Rainau'nun gemisi için mağdurlara Britanyalı tüccarlar 11071 taler 90[872] akçe ödedi ve mağdurlar alacaklarının geri kalanından feragat ettiler.[873] Kaptan Coulong'un gemisiyle ilgili olan aynı tarihli hüccette ise mağdurlara 10 bin taler ödendiği kaydedilir. [874]

Bu tazminatlar Levant Kumpanyası'nı oldukça müşkül bir duruma sokmuştu. Porter, Londra'ya[875] ve Levant Kumpanyası'na[876] korsanların faaliyetleriyle ilgili bir önlem alınması gerektiğini, aksi hâlde Britanya ticareti için oldukça önemli bir yere sahip ve hâlihazırda kötü durumda olan[877] Doğu Akdeniz ticaretinin daha da kötü duruma düşeceğini bildirdi. Hem Levant Kumpanyası hem de hükümet adına Newcastle dükü durumu krala arz ettiler.[878] Kral II. George da durumu ciddiye aldı ve Fortunatus Wright için 18 Eylül, Henry Frissel içinse 11 Kasım 1747 tarihinde tutuklama talimatı verdi.[879]

---

[869] Porter'dan, Newcastle düküne 22 Temmuz 1747 (BNA SP 97/33).
[870] Porter'dan, Newcastle düküne 22 Temmuz 1747(BNA SP 97/33).
[871] BNA SP 105/183 s. 35-36. Bu kararın ne zaman alındığı atıf yapılan defterde bulunmamaktadır. Bununla beraber bu karardan önceki ve sonraki tarihlere ve SP 97/33 tasnifindeki mektuplara bakıldığında kararın 1747 Temmuz ve Ağustos ortasında alındığı gözükmektedir.
[872] SP 105/183 s. 45'deki hüccette bu para 1071 taler 90 akçe olarak gösterilmiştir.
[873]Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33), SP 105/183 s. 45.
[874] Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33), SP 105/183 s. 45. Levant Kumpanyası'nın Porter'a yazdığı mektuptan anlaşıldığı kadarıyla, bu kararın sorumluluğunu Pisani'ye yüklemiştir. Zira kumpanya yetkilileri Porter'a "… bizi tercümanınızın korkaklığı ile Kaptan Coulon ve Kaptan Renaud'un Fransız gemilerinin üzerinden malları alınan Türk mağdurların son taleplerinin üstesinden gelemeyip ticarethanenin de tavsiyesi ile 11559: 13/80 taler ödemek durumunda kaldığınız hususunda bilgilendirmiştiniz" demiştir. Levant Kumapyası'ndan, Porter'a 2 Aralık 1747 (BNA SP 105/118).
[875] Porter'dan, Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).
[876] Levant Kumpanyası'ndan James Porter'a, 18 Eylül 1747 (BNA SP 105/118).
[877] BNA SP 97/33Porter'dan, Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).
[878] Porter'dan, Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33), Levant Kumpanyası'ndan James Porter'a 18 Eylül 1747 (BNA SP 105/118).
[879] Kralın bu hususstaki talimatları için BNA SP 105/211 s. 69-70, 80-81.

Newcastle dükünün Porter'a yazdığı 20 Ekim 1747 tarihli mektup Britanya'nın Porter'ın ikazlarını ne kadar ciddiye aldığını göstermektedir. Bu mektupta Britanya'nın Bâbıâli nezdinde yaşadığı itibar kaybından duyulan endişe belirtiliyor ancak Porter'ın izlediği yol da takdir ediliyordu. Kral, Porter'dan gelen uyarılar neticesinde İtalya'daki konsoloslara ve Akdeniz'deki gemi kaptanlarına Fransız gemilerindeki Türklere zarar verilmemesi hususunda emir vermişti. Ayrıca kral, Kaptan Wright ve Henry Frissel hakkında tutuklama talimatı da vermişti.[880] Porter ise atılan bu adımdan memnun oldu ve Kaptan Wright hakkındaki emirleri ilgili konsoloslara yolladı. Kaptan Wright ise 1 Aralık 1747'de Livorno'da vatan haini olarak tutuklandı. Fakat daha sonra aklandı.[881]

Korsanlık faaliyetlerinin yarattığı problemlerin 1747 sonbaharında da devam ettiğine dair en iyi örneği Payaz ve Beyrut tüccarlarının Porter'a yazmış oldukları bir mektup göstermektedir. Bu mektupta 13 Safer 1160/24 Şubat 1747 tarihinde Dimyat'ta, Payaz ve Beyrut limanlarına gitmek üzere bir Fransız gemisine yükleme yapan[882] tüccarların Kıbrıs açıklarında bir Britanya korsan gemisi tarafından saldırıya uğradığı, gemi ve malların Livorno'ya götürüldüğü belirtiliyordu. Mağdurlar, İskenderun'daki Britanya konsolosu Alexander Drummond'a başvurdular ve ondan malların tazmin edilmesini istediler. Drummond tüccarlara sabırlı olmalarını ve Porter'ın meseleyi çözeceğini söyleyerek onları yatıştırdı. Ancak Porter, kuvvetle muhtemel zaman kazanmak için, konunun daha ayrıntılı bir şekilde tetkik edilmesi emrini verdi. Bunun üzerine tacirler Dimyat'ta yükledikleri malların mühürlü bir listesini ve bunun için hazırlanmış bir hücceti Porter'a yolladılar. Tüccarlar, Porter'dan, gasp edilen malların Livorno'daki muhassıl Hanna Bekli'ye teslim edilmesini istediler. Tüccarlar, aynı zamanda isteklerine uyulmadığı takdirde İstanbul'a gelecekleri ve konuyu Bâbıâli'ye taşıyacakları konusunda Porter'ı tehdit etmekten geri kalmadılar.[883] Porter bu insanların Bâbıâli'ye gelmesinden gerçekten de endişe etmişti. Diğer yandan Levant Kumpanyası'nın önceki vakalarda olduğu gibi borcu üstlenmesi bir çözüm olabilirdi ama

[880] Newcastle dükünden Porter'a, 20 Ekim 1747 (BNA SP 97/33).
[881] BNA PC 16/14. Wright aklanmakla kalmayıp, Yedi Yıl Savaşları'nda da Britanya için çalışmaya devam etti. Porter, onun Malta açıklarında kazandığı başarıyı hükümete duyurmuştu. Porter'dan Henry Fox'a 17 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[882] Gemiye 60 balya muhtelif türden Kahire hatlı kumaşı, 431 erdeb pirinç sepeti, 6 balya bükülmüş keten, 131 balya kına, 2 balya kahve, 4 sepet şeker, 20 sepet ve 3 çuval hurma, 20 bohça deri, 12 yaban sığırı derisi, 5 sepet habbülleziz, 120 parça çadır bezi yüklenmiştir.
[883] BNA SP 105/183 s. 147-48.

"kumpanyanın durumu buna kulak veremeyecek kadar kötü" durumdaydı.[884] Bu zor duruma dair bir öneri İskenderun'daki konsolos vekili Alexander Drummond'dan geldi. Bu öneriye göre Porter, Minorka ve Livorno'daki konsoloslara, gasp edilen malların Payazlı tüccarlara geri verilmesini isteyen İskenderun ticarethanesinin mektuplarını gönderecekti.[885] Porter bu talebe riayet etti ve Minorka'daki Amirallik hâkimlerine ve Livorno'daki konsolosa bu hususta mektup gönderdi.[886] Fakat bu konuda işler beklenildiği kadar pürüzsüz gitmedi. Mesele bir süre sürüncemede kaldı. Porter ve Levant Kumpanyası idarecileri meseleyi çözmek için yollar aradılar. En nihayetinde mesele 1752 yılında tüccarlarla uzlaşma yoluna gidilerek çözüldü.[887]

Hâlihazırda kralın, Wright ve Frissell hakkında çıkarttığı tutuklama emrine ek olarak Fransız gemilerindeki Türklere dokunulmamasını istemesi Porter'ın uyarılarının ne kadar ciddiye alındığını gösteriyordu. 1748 Şubat'ına gelindiğinde Porter'ın "geçtiğimiz on iki aydır [Osmanlı] tebaasının hiçbir malı gasp edilmedi" ifadesini kullanması[888] uyarılarının beklenen etkiyi yarattığını göstermektedir. Bu aşamadan sonra Porter Türk tüccarların kalan alacaklarıyla ilgili çeşitli müzakereler yaptı.[889] Ancak Levant Kumpanyası yöneticileri Porter'ın faaliyetlerinden son derece memnundular ve onun İstanbul'a gelişiyle zor günlerin geride kaldığını düşünüyorlardı.[890] Gasp edilen mallar meselesi geride kaldıktan sonra Porter, dikkatini Fransızlarla yaşanan meselelere ve Britanya gemiciliği için yeni avantajlar elde etmeye teksif edebilirdi.

Porter'ın şu ana kadar olan müzakerelerinde elini rahatlatan en önemli husus karşısına çıkacak önemli bir rakibinin olmayışıydı. Zira Fransız elçiliği, Kont Castellane'nin gidişinden 1747 Ağustos'una kadar boş kalmıştı ve Desalleurs gibi gayretli bir elçinin gelişi Porter'ın işini biraz daha zorlaştıracaktı. İlk olarak bir Fransız gemisini ele geçiren Britanyalılar Fransızlardan aldıkları ganimeti İzmir limanına indirmek ve orada satmak istemişti. Fakat Fransızlar burada kadıya ve İzmir'deki gümrük eminine rüşvet vererek, karaya çıkarılan her mala el koydurdular. Hatta gemilerden birisi olan Salisbury'ye el konulmasını bile talep ettiler. Ancak kadı böyle bir hareketi

[884] Porter'dan Bedford düküne, 28 Nisan 1748 (BNA SP 97/33). İlk ödemeler yapıldıktan sonra Levant Kumpanyası Porter'a ciddi bir şekilde meseleyi bu şekilde çözmek yerine alternatif yollar bulması için uyarmıştı. Kumpanyadan Porter'a, 2 Aralık 1747, 26 Ocak 1748 (BNA SP 105/118).
[885] Kumpanyadan Porter'a 17 Haziran 1748 (BNA SP 105/118) .
[886] Kumpanyadan Porter'a 17 Kasım 1748 (BNA SP 105/118).
[887] Kumpanyadan Porter'a 17 Temmuz 1752 (BNA SP 105/118).
[888] Porter'dan Newcastle düküne 11 Şubat 1748(BNA SP 97/33).
[889] Kumpanyadan Porter'a 7 Nisan, 20 Mayıs 1748tarihli mektuplar hâlâ Porter'ın 1744'teki korsanlık faaliyetinin alacaklılarıyla ilgili meselelerle uğraştığını göstermektedir. (BNA SP 105/118).
[890] Kumpanyadan Porter'a 20 Mart 1748 (BNA SP 105/118).

Bâbıâli'den bir hüküm olmadan yapmaya cesaret edemedi. İzmir'deki konsolos Samuel Crawley, Porter'a bütün durumu aktardı. Porter da bunun üzerine kendi deyimiyle "cesur" bir adım attı. [891] Çeşitli kanallar vasıtasıyla, padişah üzerinde büyük nüfuzu olan Kızlarağası Moralı Hafız Beşir Ağa'ya, Britanyalılara ele geçirdikleri malları Türk limanlarında satmaları izni verilmemesi ile padişahın savaş boyunca büyük bir gelirden mahrum kaldığını bildirdi. Porter'ın aktardığı bu bilgi Beşir Ağa tarafından önemsendi ve ağa Porter'dan bu bilgiyi yazılı olarak vermesini istedi. Ancak böyle bir harekete, Bâbıâli'nin tepki göstereceğinden endişelenen Porter konuyu yazılı olarak bildirmeyip, ağadan durumu padişaha şifahen aktarmasını rica etti. Beşir Ağa da bunu yapacağına dair söz verdi.[892] Ayrıca Porter bir yandan da saray nezdinde büyük itibara sahip olan gümrük emini ile anlaştı ve ona padişahın Avusturya Veraset Savaşları boyunca 1milyon piastre para kaybettiğini bildirdi. Gümrük emini, Levant Kumpanyası'nın haznedarı olan Benjamin Barker'a, İzmir'deki gümrük eminine vermiş olduğu emrin bir suretini verdi. Bu emre göre İzmir'deki gümrük emini, Britanyalıların getirdiği bütün Fransız mallarının limana indirilmesine izin vermeli ve hatta onları satın almalıydı.

Bu arada Fransız cephesi de boş durmuyordu. Zira Fransızlar yılın sonlarına doğru İzmir kadısından, Britanyalıların İzmir'e getirilen Fransız gemisini Osmanlı yasasına mugayir şekilde ele geçirdiğini ve gemideki Türkleri de zincire vurduklarını ihtiva eden bir ilâm almıştı. Desalleurs, bu ilâmla ilk olarak Anadolu kazaskerine başvurdu ama el altından yardım göreceği teminatı dışında hiçbir şey elde edemedi. Bunun üzerine Desalleurs'ün bir sonraki hedefi Bâbıâli oldu. Fakat Porter hızlı davranarak Bâbıâli'ye bir muhtıra verdi. Porter'ın verdiği muhtıra neticesinde Osmanlı hükümeti, Britanyalıların, Fransız gemisini top atış menzilinin dışında meşru bir şekilde ele geçirdiğine kani oldu. Porter kadının görevden alınmasını isteyecek kadar ileri gitti.[893] Buna mukabil Desalleurs, Bâbıâli'ye Britanyalılar aleyhine şikayetlerde bulunmaya devam etti ve hastalanacak kadar bu konu üzerinde çalıştı. 18 Aralık 1747'de Desalleurs bir kere daha Bâbıâli'ye başvurdu. Ancak Reisülküttab Nâilî Abdullah Efendi, Sadrazam Seyyid Abdullah Paşa ile hâlihazırda bu konuda görüşme yapmıştı. Bu görüşmede Porter'a ne cevap verileceği kararlaştırılmıştı. Bunun üzerine Abdullah Efendi, Porter'ın tercümanı Pisani'yi çağırttı. Reisülküttap, Pisani'ye Porter'ın konuyla ilgili Bâbıâli'ye yazı göndermesi gerektiğini belirtti. Abdullah Efendi, imalı olarak Porter bu talebi

[891] Porter'dan Newcastle düküne, 26Aralık 1747 (BNA SP 97/33).
[892] Porter'dan Newcastle düküne, 26 Aralık 1747 (BNA SP 97/33).
[893] Porter'dan Newcastle düküne, 26Aralık 1747 (BNA SP 97/33).

reddettiği takdirde, sadrazamın Britanyalıların Osmanlı limanlarına yakın yerlerde Fransız gemilerini gasp etmemelerine dair bir yazı göndereceğini de söyledi.[894] Porter bu isteği değerlendirecekti.[895]

İlerleyen günlerde Desalleurs taktik değiştirdi ve İzmir'de olan iki Britanya savaş gemisinin limanı kapattığını ve Fransız gemilerinin girip çıkamadığını Bâbıâli'ye bildirdi. Ayrıca ticaretleri teminat altına alınıncaya kadar Britanya gemilerinin durdurulması için bir hüküm istedi. Abdullah Efendi, Pisani'ye Desalleurs'ün isteğini bildirdi ve ona hiç bu kadar aptalca bir şey görüp görmediğini sordu. Ancak bu adım karşılığında Porter da Bâbıâli'nin yazmasını istediği yazıyı kaleme aldı. Porter burada Fransızların itibarını azaltmak için hiçbir fırsatı kaçırmadı. Bunun yanında meramını daha iyi anlatabilmek için sadrazamla görüşme talebinde de bulundu.[896] Bu konuda Desalleurs ve Porter Bâbıâli'ye raporlar gönderdiler.

Bu aşamadan sonra Porter'ın en büyük amacı, Britanyalıların Fransızlardan gasp ettikleri malların Türk limanlarında satılmasını sağlamaktı. Savaşın başından beri Bâbıâli böyle bir öneriye sıcak bakmamıştı. Bu yüzden Osmanlı limanlarına ele geçirilen Fransız gemilerini ve mallarını sokmaya çalışmak Porter için oldukça zor bir görevdi. Elçi bunun üzerine bir araştırma yaptı ve 40 yıl önce Hollandalılara böyle bir izin verildiğini buldu. Başarılı olduğu takdirde Porter, hâlihazırda Doğu Akdeniz'de Britanyalılardan büyük baskı gören Fransızlara ölümcül bir darbe vurabileceğini düşünüyordu.[897] Britanya elçisi bu amaç için gümrük eminini yanına almayı başardı. Bâbıâli bu tür bir teklife fazla yanaşmamış gibi gözüktü. Zira hâlihazırda Britanyalı korsanlardan çok çekmişti ve böyle bir hüküm çok daha kötü sonuçlar doğurabilirdi.[898]

Bâbıâli'nin bu tutumu karşısında Porter gümrük emininden bir de sarayı yoklamasını ve bir yandan da Bâbıâli'de mücadeleyi elden bırakmamasını istedi. Diğer yandan Porter Bâbıâli'ye bu şekilde devletin mirî ve gümrük gelirlerinin artacağını da bildirmekten geri kalmadı.[899] Porter'ın argümanları Bâbıâli nezdinde ağır basmış olmalıdır ki Abdullah Efendi, gümrük eminine ganimetlerin Türk limanlarına kabul

[894] Porter'dan Newcastle düküne, 26 Aralık 1747 (BNA SP 97/33).
[895] Desalleurs hünkâr imamının desteğini elde etmeyi başarmış ve onun sadrazama yalnızca Fransız kumaşı ithal edilmesi için bir hüküm çıkarma tavsiyesi vermiştir. Porter'dan Newcastle düküne, 21 Aralık 1747 (BNA SP 97/33).
[896] Porter hatta Fransızların savaş sırasında tarafsız olan Berghen-Op-Zoom'u ele geçirmelerine bile değinmişti. Porter'dan Newcastle düküne, 21 Aralık 1747(BNA SP 97/33).
[897] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Ocak 1748(BNA SP 97/33).
[898] Porter'dan Newcastle düküne, 11 Şubat 1748(BNA SP 97/33).
[899] Porter'dan Newcastle düküne, 11 Şubat 1748(BNA SP 97/33).

edilebileceğine dair hükmün birkaç gün içinde hazır olacağını bilirdi. Fakat gümrük emini o sırada guttan muzdarip olduğu için Porter bu hükmü elde edemedi. Diğer yandan Fransız elçisi de buna karşı çıkmak için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Porter'ın bu çabası Britanyalı devlet adamları ve Levant Kumpanyası yöneticileri tarafından da takdirle karşılanıyordu.[900]

En nihayetinde gümrük emini iki tarafın da savaş sırasında gasp ettiği malların Türk limanlarına getirilebileceğini ihtiva eden bir hüküm elde etmeyi başardı ama hükümde bu malların satışına dair bir izin yoktu. Ayrıca bu mallar yalnızca Türk karasuları dışında ele geçirildiği zaman satılabilecekti. Bu hükmü elde edebilmek için Porter ile birlikte büyük bir masrafa giren gümrük emini, elindekini Porter'a muzaffer bir eda ile yolladı. Fakat Porter, bunun hiçbir işe yaramayacağı söylediğinde son derece öfkelendi.[901] Gümrük emini hükmü Porter'ın istediği hâle getirebilmek için şansını bir de sarayda denemeye karar verdi. Bu hususta kendisinden istenen İspanya Veraset Savaşları sırasında bir kadı tarafından verilmiş ve bu uygulamaya emsal teşkil edebilecek bir ilamdı. Gümrük emini bunun üzerine İzmir'e bir ulak göndererek konsolos Samuel Crawely'i bilgilendirdi. Fakat Fransızlar İzmir'de gerekli çalışmaları önceden yaparak, kadının, Porter'ın isteğine emsal teşkil edecek ilamı göndermesini engellediler. Ancak Bâbıâli'nin göndereceği bir emir neticesinde kadı, istenen ilamı göndereceğini bildirmişti. Buna mukabil gümrük emini, Kızlarağası Hafız Beşir Ağa'dan, ele geçirilen malların limanlarda satılmasına izin verilmesi için İzmir ve civar bölgelerin kadılarına yazılmış bir mektup elde etmeyi başardı. Fakat Porter ona bunun yeterli olmayacağını söyledi. Ancak Porter bu meseleyi daha fazla uzatmak istemedi ve konuyu hükümete bildirdi. Zira hâlihazırda İzmir'deki Britanya konsolosunun evinde Britanya gemilerinin gasp ettiği mallar satılabiliyor ve "Fransızların şiddetli muhalefetine rağmen" bu hususta

[900] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Şubat 1748 (BNA SP 97/33). Londra'nın Porter'ın faaliyetleri karşısında duyduğu memnuniyet Bedford dükünün şu mektubunda iyi bir şekilde ifade ediliyordu: "Ekselânslarının Newcastle düküne yazmış olduğu 30 Ocak tarihli mektubu aldım ve krala arz ettim. Majestelerinin, reis efendi tarafından dostane bir şekilde iletilen Mösyö Desalleurs'ün mektubuna vermiş olduğunuz cevabı takdir ettiğini bildirme memnuniyetine sahibim ve kral, uzun süredir, bulunmuş olduğunuz sarayda var olan ticarî ihtilafları çözmek için attığınız bazı adımlardan da memnundur. Kral, ele geçirilen malların padişahın limanlarına getirilmesi ve orada satılması için bir hüküm elde etme çabanızdan dolayı duyduğu özel memnuniyeti ifade etmiştir ve majesteleri gelecek mektubunuz ile bu hususta yaptığınız başvurunun sonucunu beklemektedir. Şayet bu başarılı olursa Fransızlara Doğu Akdeniz ticaretlerinde kayda değer bir rahatsızlık verecektir…" Levant Kumpanyası da Porter'a yazmış olduğu mektupta "Ekselânslarının, ele geçirilen malların padişahın limanlarına kabul edilmesi için bir hüküm elde etmeye çalışmasını duymaktan memnunuz ve muvaffak olmasını dileriz" diyerek Porter'ın hareketlerini takdir etmiştir. Bedford dükünden Porter'a, 15 Mart 1748 (BNA SP 97/33).

[901] Porter'ın aktardığı kadarıyla gümrük emini okuma ve yazma bilmeyen cahil birisiydi. Ayrıca Porter onun tam bir aptal olduğunu söylemekten de kendini alamamıştı. Porter'dan Newcastle düküne 28 Mart 1748. Porter'dan Bedford düküne, 25 Mayıs 1748 (BNA SP 97/33).

bir şikayet gelmiyordu. Zaten kısa bir süre sonra Aix-La-Chapelle Barışı'nın imzalanması ile bu mesele Yedi Yıl Savaşları'na kadar kapandı. Porter'ın bu çalışmaları takdirle karşılandı.[902]

Porter savaşın sonlarına doğru *Bosphorus* isimli bir gemi yüzünden Fransızlarla karşı karşıya geldi. Aslında bir ticaret gemisi olan *Bosphorus,* Akdeniz'de Britanya'ya bağlı korsanlığa başlamıştı. Bu gemi dört Fransız gemisini ele geçirmiş ve her birini, 500 taler fidye[903] karşılığında serbest bırakmıştı. Porter, Fransız elçisine bu parayı ödemeleri gerektiğini aksi hâlde durumun kötüye gidebileceğini ifade etti. Fransız elçisi ise cevap olarak konuyu düşüneceğini ve birkaç gün içerisinde kesin kararını bildireceğini söyledi. Ancak Fransız elçisi, Bâbıâli'ye İstanköy kadısından, gemilerin o limanda olduğuna dair birkaç ilâm ile birlikte bu durumun padişahın emirlerine aykırı olduğunu bildiren ve gemilerin fidyelerinin Britanyalılar tarafından karşılanmasını isteyen bir muhtıra yolladı. Desalleurs, Porter ile Venedik balyosunun evinde bir görüşme talep etti.[904]

Porter ilk olarak Fransız elçisini, kendisini Bâbıâli'ye şikayet için üç gün çalmakla ve dostane bir cevaba kötü bir karşılık vermekle suçladı. Porter ayrıca Bâbıâli'nin kendisine danışmadan bu hususta bir karar vermeyeceğini söyledi. Desalleurs ise işinin ülkesini korumak olduğunu belirtti ve Porter'ın, işlerini mahvettiğinden yakındı. Ayrıca bir yandan da paranın ödenmesi için gereken emirleri verdiğini ancak para ödenmezse bunun nedeninin parasızlık olacağını da belirtti.[905]

Desalleurs'ün bu konudaki şikayetlerini ciddiye alan Bâbıâli, Porter'a bir muhtıra gönderdi. Porter da bunun Britanyalılar ve Fransızlar arasında bir sorun olduğunu ve Bâbıâli'nin bu tür ufak meselelerle rahatsız olmaması gerektiğini bildirdi. Reisülküttap Abdullah Efendi, Porter'ın bu cevabından tatmin oldu ve meseleyi daha fazla kurcalamadı. Bununla beraber Fransız elçisi Bâbıâli'de haftalarca bu konuda çalıştı ve ilk muhtırasını verdikten neredeyse altı hafta sonra fidyeyi Porter'ın ödemesi gerektiğine dair yeni bir talepte bulundu. [906] Porter da bunun üzerine Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına bu

---

[902] Kumpanyadan Porter'a, 15 Temmuz 1748 (BNA SP 105/118). İşbu mektupta Levant Kumpanyası Porter'a yazmış olduğu mektupta elçiye Fransızlara karşı sergilediği muhalefetten ve ganimetlerin Türk limanlarına kabulü hususunda gösterdiği direnişten ötürü müteşekkir olduğunu bildiriyordu

[903] Gemilerin fidye karşılığında serbest bırakılması devlete bağlı korsanlar için XVII. yüzyılın sonlarına doğru yerleşmiş olan bir müesseseydi. Buna göre gasp edilen bir geminin kaptanı, saldırgan korsana bir fidye makbuzu vererek gemisi karşılığında belirli bir miktar para ödemeyi taahhüt ederdi. M. de Martens, *An Essay on Privateers, Captures, and Particularly on Recaptures,* Londra 1801, s. 67

[904] Porter'dan Newcastle düküne, 28 Mart 1748 (BNA SP 97/33).

[905] Porter'dan Bedford düküne, 25 Mayıs 1748 (BNA SP 97/33).

[906] Porter burada Desalleurs'ün "bu ülkedeki en etkili yollar" vasıtasıyla başarılı olduğunu yazmaktadır ve mektupta da bu cümlenin altı çizilmiştir. Büyük ihtimalle Porter'ın burada ima ettiği rüşvettir. Porter'dan Bedford düküne, 25 Mayıs 1748 (BNA SP 97/33).

hususta yeni bir takrir daha yazdı. Porter'ın bu takririne karşı Abdullah Efendi, elçiye bir şekilde konuyu Fransız elçisi ile beraber çözmesi gerektiğini söyledi. Fakat bu cevap Porter'ı memnun etmedi. Hiç tereddüt etmeden ona, kralın itibarının söz konusu olduğu bir hususa müdahil olmasına son derece şaşırdığını belirtti. Bu konuda haksız tarafın Fransızlar olduğunu ve sadrazamdan adalet beklediğini söyledi. Ayrıca, reisülküttap duruma çözüm bulamadığı takdirde bizzat sadrazamla görüşmeyi talep edeceğini de ekledi. Porter'ın bu tutumu karşısında Abdullah Efendi, Dîvân-ı Hümâyûn tercümanına, Fransız elçisine bir mesaj gönderilmesini emretti ve onun Venedik elçisinin evinde Porter ile toplanarak meseleyi çözmesini istedi. Fakat daha sonra bu hususta bir gelişme olmadı.[907] Desalleurs de şerefi üzerine İzmir'deki Fransız konsolosuna fidyenin ödeneceğine dair emir vereceğini söyledi. [908] Ancak İzmir'deki Fransız konsolosu bu hususta bir emir almadığını iddia etmekteydi. Porter'a göre Fransız tarafı bu şekilde zaman kazanmak ve parayı Britanyalılara ödetmek istiyordu.[909] Ancak Fransız elçisi daha sonra fidyenin ödeneceği hakkında yine söz verdi.[910]

Savaşın son yılında benzer bir hadise daha meydana geldi. 1748 baharında üç tane Fransız gemisi İstanbul'a gelmişti. Fransızlar bu gemilerden bir tanesini limanda barut yüklemek ve diğer iki gemiden de adam getirerek bir korsan gemisine çevirmişlerdi. Öyle ki Fransızlar açıkça bu geminin Barbados'tan gelen ve 26 Mart 1748'de İzmir'e doğru yola çıkan *Eagle* isimli Britanya gemisini ele geçireceğini söylüyorlardı. Fransızlara karşı elini güçlendirmeyi amaçlayan Porter da bunun üzerine Bâbıâli'ye Fransızların, padişahın gözü önünde bir korsan gemisi donatacak kadar küstah olduklarını, Britanyalıların asla böyle bir şeye tenezzül etmeyeceklerini söyledi ve buradan Fransızların Britanyalılara karşı şikayetlerinin ne derece doğru olabileceğinin sonucunu çıkarmayı Bâbıâli'ye bıraktı. Bâbıâli de Porter'ın verdiği bilgiye son derece şaşırdı ve geminin durdurulmasını emretti.[911]

Porter'ın atmış olduğu bu adım Fransız elçisini rahatsız etti. Desalleurs de Bâbıâli'ye bu geminin donatılmasının Fransa'ya güvenli bir şekilde gidebilmesi ve diğer ticaret gemilerinin yüklerinin boşaltılması için olduğunu bildirdi. Desalleurs gemiyi kurtarabilmek için rüşvetle Kaptan-ı Derya Şehsuvarzade Mustafa Paşa'dan gemide

[907] Porter'dan Bedford düküne, 25 Mayıs 1748 (BNA SP 97/33).
[908] Porter'dan Bedford düküne, 3 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[909] Porter Fransızların 500 taler bile ödemeyecek kadar kötü durumda olduğunu söylemiştir. Porter'dan Bedford düküne, 3 Haziran 1748(BNA SP 97/33) .
[910] Porter'dan Bedford düküne, 30 Haziran 1748(BNA SP 97/33).
[911] Porter'dan Newcastle düküne 28 Mart, Porter'dan Bedford düküne, 25 Nisan 1748 (BNA SP 97/33)

Türklere ait, top, barut veya başka bir silâh ve bir Türk'ün olmadığını ihtiva eden bir ilâm elde etti.[912] Bundan sonra da gemi bir süre kalede tutuldu.[913]

Londra, Porter'ın atmış olduğu bu adımı memnuniyetle karşılamakla birlikle bir yandan da Aix-La-Chapelle Antlaşması'nın ön koşulları imzalandığı için Porter'a bu kadar açıkgözlü olmasına artık gerek olmadığını bildirdi.[914] Gerçekten de ateşkes haberlerinin gelmeye başlaması başta Porter olmak üzere Türkiye'deki bütün Britanyalıları memnun etti. Porter derhal kralın ateşkes ilanını bütün konsolosluklara gönderdi ve Nepluyev'in evinde gördüğü Fransız elçisine de durumu bildirdi. Her ne kadar Desalleurs bu konuda bir bilgi almamış olsa da Porter'ın talimatlarını dikkate aldı ve ateşkes emirlerini konsoloslara bildireceğini söyledi.[915]

1748 yazında Britanyalılar ve Fransızlar arasında korsanlık sorunları devam etmiş olsa da bundan sonraki süreçte Aix-La-Chapelle Antlaşması'nın imzalanması ile Britanyalıların Doğu Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri son bulmuştu. Bu şekilde 1756'da Yedi Yıl Savaşları başlayıncaya kadar Porter bu konuda rahat bir nefes almıştır. Ancak Avusturya Veraset Savaşları sırasında yaşananlar Porter için acı bir tecrübe olmuştu. Daha önce de belirtildiği gibi Porter, Yedi Yıl Savaşları'nın başlangıcında bu tür sorunların yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınmasını istemişti.

Hiç şüphesiz Porter'ın İstanbul'a elçi olarak geldiği zamandan itibaren Aix-La-Chapelle Antlaşması'na kadar vermiş olduğu mücadele Osmanlı İmparatorlu ile ticaret yapan Britanyalıları rahatlatmıştır. Levant Kumpanyası'nın Porter'a yazmış olduğu bir mektupta tüccarlar elçiye minnettarlığını bildirmiş ve hiç kimsenin durumlarını onun "kadar düzgün bir şekilde hükümete" aktaramayacağını ifade etmişlerdi.[916]

Porter, Bedford düküne yazmış olduğu 25 Nisan 1748 tarihli mektupta İstanbul'a geldiğinden beri korsanlar yüzünden Bâbıâli ile mücadele ettiğini belirtirken, Britanya ticaretinin büyük zarar gördüğünü ve hem kendisinin hem de kumpanyanın tazminatlardan dolayı neredeyse tükenmiş vaziyette olduğunu da aktarıyordu. Porter aynı mektupta, bir devlet yardımı olmadığı takdirde kumpanyanın batmasının mukadder olduğunu da rapor etmişti.[917] Aynı zamanda daha önceden Newcastle düküne de 30 Ocak

[912] Porter'dan Bedford düküne, 25 Nisan 1748(BNA SP 97/33).
[913] Porter'dan Bedford düküne, 25 Nisan 1748 (BNA SP 97/33).
[914] Bedford dükünden Porter'a 3 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[915] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[916] Kumpanyadan Porter'a, 15 Temmuz 1748 (BNA SP 105/118).
[917] Porter'dan Bedford düküne, 25 Nisan 1748 (BNA SP 97/33).

1748'de kumpanyanın, Türklere yapılan ödemelerden mütevellit zor durumda kaldığını ve durumunda iyileştirme yapılmadığı sürece büyük bir zarara uğrayacağını belirtmişti.[918]

Porter, İstanbul'a geldiğinde görüldüğü üzere âdeta bir enkaz devralmıştı. İstanbul'a gelir gelmez de Porter korsanlık faaliyetleri hakkında bir sürü şikayet aldı ve bu sorunlarla ilgilenmek zorunda kaldı. Porter'ın bu konudaki uyarıları Londra tarafından ciddiye alındı ve Britanya hükümeti, gasp edilen Fransız gemilerindeki Türklere veya mallarına dokunulmasını kesinlikle yasakladı. Whitehall, bu konuda kendilerine en çok sıkıntı çıkaran Fortunatus Wright'ı hapse attırdı ve Henry Frissell içinse tutuklama emri verdi. Ancak gasp edilen malların tazminatını ödemek de Levant Kumpanyası'na kaldı. Doğal olarak bu tazminatları ödemek hâlihazırda bir düşüş sürecine girmiş olan Levant Kumpanyası'na büyük zarar verdi.

2.2. Halep Meselesi

Eskiden beri önemli bir ticaret şehri olan Halep'in Haçlı Seferleri'nden sonra bu önemi daha da arttı. Şehir 1516'da Osmanlı kontrolüne girdikten sonra da bu manada büyümeye devam etti.[919] William Harborne'un elçi olarak tayini ile başlayan Osmanlı-İngiliz/Britanya ticaretinde de Halep önemli bir yer teşkil ediyordu. 1583'te Levant Kumpanyası Halep'teki ticareti için Richard Forster'ı konsolos olarak tayin etmişti.[920] Üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde Halep, Britanyalılar için Suriye'deki en büyük ticaret merkezi hâline geldi.[921]

1747'ye kadar Halep, Britanya için önemli bir ticaret merkezi olma niteliğini korudu.[922] Porter'ın elçi olarak tayin edildiği dönemde buradaki Britanya tüccarlarını Arthur Pollard temsil etmekteydi. Porter'ın İstanbul'daki ilk aylarında yaşanan bir vergi krizi, elçinin bu konuya mesai ayırmasına yol açtı.

Kriz, Halep muhassılının Britanyalıların getirdikleri ipeğe ek gümrük vergisi koyması ile başladı. Muhassıl Britanyalıların her zaman ödedikleri balya başına %3/4'lük gümrük vergisi yerine %3'lük bir vergi almıştı. Halep'teki tacirler de ilk olarak bu hususta haklarını Bâbıâli nezdinde savunması için Stanhope Aspinwall'a başvurdu ama elçi vekili bu konuda bir şey elde edemedi. Tacirler bu yüzden İstanbul'a yeni gelmiş olan

[918] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Ocak 1748 (BNA SP 97/33).
[919] Bruce Masters, "Halep", *DİA* XV, 244.
[920] Harborne bu şahsı Trablusşam merkez olmak üzere Halep, Şam, Amman, Kudüs, Suriye, Filistin ve Judea gibi yerlerden sorumlu konsolos olarak tayin etmişti. Alfred Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 36
[921] Alfred Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi,* s. 47
[922] XVIII. yüzyılda Halep'in ticarî önemi için bk. M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

Porter'dan sorunu çözmesini istediler.[923] Halep konsolosu Arthur Pollard ve Halep ticarethanesinin mensupları Porter'a yazmış oldukları 6 ve 13 Mart 1747 tarihli mektuplarda durumu elçiye bildirdiler. Hâlihazırda Britanya korsanlarıyla ilgili şikayetlerle uğraşan Porter için durum son derece zor olmalıydı.[924] Zira Pollard'ın daha sonra yazmış olduğu bir mektup durumun ne kadar hassas olduğunu gösteriyordu. Pollard'ın belirttiğine göre muhassıl, Britanyalıların ödeyecekleri vergi miktarı konusunda ısrarını sürdürmüş ve tüccarlarla hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmamıştı. Yakın zamanda gelen bir geminin getirdiği ipek de bu yüzden limana indirilememişti. Britanyalı tüccarlar, İstanbul'da bu sorunu çözmesi için, Porter'dan yardım talebinde bulundular. [925] Bununla beraber tüccarların bahsettikleri İskenderun'daki gemi, limanda ancak 60 gün kadar kalabilirdi ve hâlihazırda 9 gün geçmişti. Tüccarlar Porter'dan işlerini halledecek bir hükmü Bâbıâli'den almasını istediler.[926]

Porter mektubu alınca Bâbıâli ve İngiltere arasında yapılmış olan eski ahidnameleri inceledi. Sir John Finch[927] döneminde hazırlanan 1675 tarihli ahidnamede özellikle ipek için balya başına 10 Osmanî ödenmesi gerektiği belirtiliyordu. Aynı ahidnamede de ithal veya ihraç edilecek bütün mallar için %3 gümrük vergisi konduğu da yazıyordu. Buradaki sorun ahidnamenin iki ifadeyi de içermesiydi. Porter ise Halep'teki muhassılın burada kesin bir ifade olmamasından hareket ettiğini düşünmekteydi. Zira Britanyalılar balya başına 10 Osmanî ödemekteydiler ve bu da balya başına %3/4'lük vergi anlamına geliyordu. Fakat Halep muhassılı Osmanî'nin değerinin düşüşünden dolayı[928] Britanyalıların %3'lük gümrük vergisini ödemeleri için 80 Osmanî daha fazla vermeleri gerektiğini iddia etmişti. Durumu inceleyen Porter, Bâbıâli'ye Halep'te yapılan haksızlığı anlattı ve Britanyalıların, paranın o günkü değerine bakılmaksızın eski kapitülasyonlara ve geleneğe göre ödeme yapmaları gerektiğini bildirdi. Britanya elçisi ayrıca limanda tutulan gemilerin de büyük bir masrafa sebep olduğunu da aktarmaktan geri kalmadı. Elçi, uzun süren müzakerelerden sonra, balya başına 10 Osmanî alınacağına dair bir hüküm elde etmeyi başardı.[929] Bu hükümle birlikte hem kendisinin hem de sadrazamın Halep

[923] Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarından Levant Kumpanyası'na, 11 Mayıs 1747 (BNA SP 110/29)
[924] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına, 18 Nisan 1747 (BNA SP 110/29).
[925] Arthur Pollard'dan ve Ticarethane mensuplarından Porter'a, 25 Nisan 1747 (BNA SP 110/29).
[926] Arthur Pollard'dan ve Ticarethane mensuplarından Porter'a, 25 Nisan 1747 (BNA SP 110/29).
[927] 1672-1681 tarihleri arasında Bâbıâli'de İngiliz elçisi olarak görev yapmıştır.
[928] 1747'ye gelindiğinde 1 taler 120 Osmanî olmuştu. Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına 18 Nisan 1747 (BNA SP 110/29).
[929] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına, 18 Nisan 1747 (BNA SP 110/29). M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* s. 181-182.

paşasına yazdığı bir mektubu yolladı. Porter'ın yolladığı bu hüküm Halep'teki konsolosu ve tüccarları memnun etti. Tüccarlar da bunun üzerine Halep paşasına gittiler ve bu hükmün uygulanmasını istediler. Halep paşası, hükmü okuduktan sonra Britanya tercümanı ile hükmün kaydedilmesi için kadıyı huzuruna çağırdı. Daha sonra Arthur Pollard'a tüccarların, getirdikleri emtianın gümrük vergilerini İstanbul'da belirlenen şekilde ödemelerini ve muhassıla da bu hususta bir makbuz vermelerini söyledi.[930]

Muhassıl ise ikna olmayıp, ipek için %3'lük gümrük vergisi ödenmesi hususunda ısrar etti. Tüccarlar da bu "makul olmayan" talebe uymayı kabul etmediler. Durumu Halep paşası ve kadısına bildirerek kesin bir cevap istediler. Fakat Türk yetkilileri tüccarları oyalamakla yetindi. Bunun üzerine tüccarlar da Porter'a bir rapor gönderinceye kadar bütün ticareti *battulate*[931] etme ve işleri bırakma kararı aldılar. Tüccarlar Porter'dan "naçiz bir şekilde Bâbıâli'ye, emirlerine karşı gösterilen bu itaatsizliği" bildirmesini ve "Halep'teki yetkililerin uygulayacağı bir hüküm elde etmesini istediler.[932] Fakat tüccarların mektubu Porter'a ulaşmadan Halep paşası, muhassıl ve tüccarlar arasındaki ihtilafı çözmek için Pollard'ı çağırdı. Paşa, meselenin tekrar İstanbul'a gitmesinden ve ticaretin durmasından duyduğu endişeyi aktardı. Ancak tüccarlar geri adım atmamak konusunda kararlıydı. Zira paşayla yaptıkları görüşmede, muhassılın taleplerini kabul etmelerinin mümkün olmadığını ve Bâbıâli'nin bu konuda gerekli emirleri hâlihazırda verdiğini söylediler. Paşa da bunun üzerine muhassılı çağırttı ve onu Bâbıâli'nin emirlerine uyması gerektiği hususunda uyardı. Bir kere daha yüksek gümrük vergisi talep ederse, onu görevden alacağını da ifade etti. Netice itibariyle muhassıl Bâbıâli'nin nihaî kararı belli oluncaya kadar balya başına 10 Osmanî alacaktı.[933]

Tüccarlar muhassılın rahat durmayacağından endişe ettiler. Bu minvalde Porter'dan muhassılın gümrük vergilerini kapitülasyonlarda belirtildiğinden başka bir meblağa çekemeyeceğini ihtiva eden bir hüküm almasını istediler.[934] Fakat önce paşanın ve ardından da kadının azlinden sonra muhassıl gümrük vergisinde yine artışa gitti. Porter'a gelen bilgiye göre de muhassıl, paşaya 10 bin taler vermek suretiyle Bâbıâli'nin vermiş olduğu hükmün geçersiz kılınmasını sağlamıştı. Muhassıl ayrıca devlet

[930] Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarından Porter'a, 11 Mayıs 1747 (BNA SP 110/29).
[931] Bu tabir Levant Kumpanyası tarafından kullanılmakta olup dolaylı yoldan ticaret manasına gelmektedir bk. William Bolles, ed. *An Explanatory and Phonographic Pronouncing Dictionary of the English Language.* New London 1845, s.82.
[932] Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarından Porter'a, 11 Mayıs 1747 (BNA SP 110/29).
[933] Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarından Porter'a ,13 Mayıs 1747 (BNA SP 110/29).
[934] Tüccarlar bu şekilde sadece muhassılı değil haleflerinin de ellerini bağlamak istiyorlardı. Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarından Porter'a 13Mayıs 1747 (BNA SP 110/29).

adamlarına da büyük miktarda para teklif etmişti.[935] Netice itibariyle Porter'ın bu hususta müzakere etmeye devam etmesi gerekiyordu. Ancak Porter'ın avantajı muhassılın faaliyetlerinden haberdar olmasıydı.[936]

Türk mağdurların talepleriyle de uğraşan Porter zor durumda olduğunu anlamıştı. Britanya elçisi konuyu ilk olarak Reisülküttap Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'ye bildirince biraz umutlandı.[937] Buna mukabil defterdar Britanyalıların iddialarına muhalefet etmekteydi. Zira defterdar, Porter'ın bu konuda sunmuş olduğu muhtırayı inceledikten sonra reisülküttaba, Britanyalıların "kapitülasyonlara göre ithal ve ihraç edilen bütün mallar için Venedikliler ve Fransızlar kadar ödeme yapıp yapmadıklarını ve bütün mallar için yüzde üç gümrük vergisi" ödeyip ödemediğini sordu. Defterdarın bu tutumuna karşı Mustafa Efendi bir şey diyemedi. Porter ise buna karşı olarak %3 ifadesinin, 10 Osmanî ifadesinin yerine geçemeyeceğini söyledi. Defterdar ise bu ifadenin örnek teşkil etmesi için oraya konulduğu ve bütün mallar için %3 gümrük vergisi ödenmesi gerektiği karşılığını verdi.[938] Porter davasını kanıtlayacak orijinal bir belge bulmak zorundaydı. Zira kapitülasyonlardaki maddenin kendisine karşı olduğunu açıkça görüyordu.[939]

Halep'te de işler Britanyalıların lehine gelişmiyordu. Zira Halep'e gelmekte olan yeni kadı hastalandı ve yolda vefat etti. Yeni paşanın gelmesine de 40 veya 50 gün vardı. Bu yüzden muhassıl yeni vali gelinceye kadar müsellim olacaktı ve hiçbir şekilde %3'lük vergiyi alıncaya kadar Britanya mallarının indirilmesine izin vermeyecekti.[940]

Pek çok konuda olduğu gibi burada da Porter'ın imdadına tercümanı Pisani yetişti. Pisani, Dul Andronicos isimli birinin kâğıtları arasında yaklaşık 40 yıl kadar önce Halep kadısı tarafından mühürlenmiş olan ve Porter'ın tezini destekleyen eski bir kâğıt buldu. Porter bu kâğıdı Mustafa Efendi'ye verdi. Elçi bu şekilde bu sefer gerçekten muhassılın ellerini bağlayacak bir hüküm elde etmeyi planlıyordu. [941] Fakat karşı taraf çok güçlüydü ve Mustafa Efendi de Porter'dan bu durumu bir şekilde çözmesini istedi. Porter da muhassılın İstanbul'a çağırılmasını ve hesap vermesini önerdi. Fakat bu talep de kabul

[935] Porter'dan Newcastle düküne 22 Haziran 1747 (BNA SP 97/33).
[936] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına, 10 Ağustos 1747 (BNA SP 110/29).
[937] Arthur Pollard ve Kumpanya'dan, Porter'a (BNA SP 110/29) 25 Ağustos 1747 Porter'dan Newcastle düküne 22 Haziran 1747 (BNA SP 97/33).
[938] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına, 10 Ağustos 1747 (BNA SP 110/29).
[939] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).
[940] Arthur Pollard ve Kumpanya'dan, Porter'a, 25 Ağustos 1747 (BNA SP 110/29).
[941] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına, 10 Ağustos 1747 (BNA SP 110/29), BNA SP 97/33 Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).

görmedi.[942] Bu durum Levant Kumpanyası'nın yöneticilerini de son derece rahatsız etti. Zira bu mesele, çözülmediği takdirde daha büyük sorunlara yol açabilirdi.[943]

1747 Eylül'ünde Porter'ın bu konuda şansı dönmeye başlamış gibiydi. Zira Porter, konuyu artık bir rüşvet meselesi hâline getiren muhassılı destekleyen defterdara karşı reisülküttap ile beraber mücadele etti. En sonunda defterdar da muhassıla çok etkili bir mektup yazmak zorunda kaldı. Ayrıca Porter, sadrazam, sadaret kethüdası ve reisülküttaptan da muhassıla yazılmış mektuplar aldı ve bunları bir posta Tatar'ı ile muhassıla yolladı. [944]

Bu şekilde konu kapanmış gibi gözüküyordu. Levant Kumpanyası'dan Porter'a yazılan 2 Aralık 1747 tarihli bir mektupta elçiye meseleyi çözdüğü için teşekkür ediliyordu.[945] Fakat muhassıl duruma her ne kadar razı olsa da Bâbıâli'ye durumun içyüzünü bildirdi. 1675 ile 1747 arasında Osmanînin değerinin düştüğünü rapor etti ve gümrük için de Britanyalılardan 2 bin taler istedi. Porter, Bâbıâli'de buna karşı çıktı ve muhassılı şikayet etti. Saray içerisinde kuvvetli olduğunu düşündüğü sadaret kethüdasının da onu desteklemeyeceğini düşünen elçinin içi rahattı.[946]

Porter, Bâbıâli'de bu adımları atarken karşı taraf da boş durmuyordu. Daha önceki meselelerindeki yardımlarından ötürü Porter'ın, avukatı[947] olarak gördüğü Reisülküttap Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin azli üzerine defterdar, Porter'a karşı muhalefete yeniden başladı ve bu durumun padişahın gelirlerini azalttığını öne sürdü. Zira vergileri sabit bir fiyata bağlamak gelecekte gelirleri düşürecek ve bu durum gelecek muhassıllar için de zararlı olacaktı. Bu muhalefet üzerine konu yeniden açıldı. Yeni reisülküttap Nâilî Abdullah Efendi ile beylikçi kapitülasyonları yeniden incelemeye aldılar ve incelemelerden Porter'ın haksız olduğu sonucuna vardılar. Bâbıâli en sonunda Porter'dan bu meseleyi şahsî bir antlaşma ile kapamasını istedi. Porter ise bunu tamamen reddetti. Elçi birkaç gün konuyu müzakere ettikten sonra Bâbıâli'ye defterdarın muhassıla yazmış olduğu mektubun bir suretini gönderdi ve bunun bir devlet kararı olduğunu ileri sürdü.

[942] Porter'dan Arthur Pollard ve Ticarethane mensuplarına 10 Ağustos 174 (BNA SP 110/29). Bu mektubun geri kalanını yırtılmıştır.
[943] Kumpanyadan Porter'a, 18 Eylül 1747 (BNA SP 105/118).
[944] Porter'dan Newcastle düküne, 21 Eylül 1747 (BNA SP 97/33). Sorun çözülmek üzereyken bir pürüz daha çıktı. Eskiden Halep muhassılının kapı kahyası olan sadaret kethüdası duruma karşı çıktı ama Porter, Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin desteğini almayı başarmıştı ve sadaret kethüdası da sadrazamın emirlerine uyan bir mektup yazdı. Porter'dan Newcastle düküne, 21 Ekim 1747 (BNA SP 97/33).
[945] Kumpanyadan Porter'a, 2 Aralık 1747 (BNA SP 105/118).
[946] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Kasım 1747 (BNA SP 97/33).
[947] Porter bu benzetmeyi gasp edilen Türk malları konusunda Mustafa Efendi'nin yardımlarından dolayı yapmıştır. Porter'dan Newcastle düküne,22 Haziran 1747 (BNA SP 97/33).

Ayrıca Sir John Finch zamanında yenilenen kapitülasyondaki maddenin ihtilafların önüne geçmek için kastî olarak eklendiğini ve şayet Bâbıâli yazılı olarak verdiği sözü tutmayacaksa bu konuyu sadrazamla bizzat görüşeceğini söyledi.[948]

Porter'ın gösterdiği dirençten sonra reisülküttap ve sadaret kethüdası konuyu defterdar ile görüştüler. Bu görüşmeden sonra sadaret kethüdası, Porter'a konunun Britanyalılar ve Halep muhassılı arasında yapılacak resmî bir hüccet ile bitirilmesi gerektiğini, bu hüccettin hem Halep'teki hem de İstanbul'daki arşivlerde duracağını ve kendisine de bu konuyla ilgili bir hüküm verileceğini belirtti. Bu şekilde Bâbıâli meseleyi tamamen bitirecekti. Muhassılın, İstanbul'da bulunan kapı kethüdası onun adına Porter da Britanya adına hücceti imzalayacak ve bu şekilde konu Britanya tarafını memnun edecek şekilde kapanacaktı. Fakat muhassılın vekili olan kapı kethüdası Britanyalıların 1746'dan beri ödedikleri yıllık 2 bin taleri ödemeleri hususunda ısrar etti. Artık bu meseleyi bir an önce bitirmek isteyen Porter istemeyerek de olsa bunu kabul etmek zorunda kaldı.[949]

Halep tüccarları her ne kadar istediklerini elde etmiş gibi görünseler de durumun ileride değişmesinden endişeliydiler ve vergi oranının padişahın vereceği bir hatt-ı şerif ile sabitlenmesini istediler. Tüccarlar bu amaçla Porter'a başvurdular. Elçi de bunun büyük masrafa sebep olabileceğini düşünerek ilk önce konuyu Levant Kumpanyası'na bildirdi. Levant Kumpanyası da Porter ile aynı fikirdeydi ve bu teklifi kabul etmedi. Her ne kadar tacirler tekliflerinde ısrar etseler de daha sonradan muhassılın görevinden alınması neticesinde Levant Kumpanyası gereksiz masrafa girmemek için bir kere daha bu teklifi reddetti.[950]

Bu şekilde Halep'teki sorun çözülmüş gibi gözükmekteydi. Ancak kısa süre sonra yerel yöneticiler ve Britanyalı tüccarlar arasındaki ihtilaflar yeniden başladı. Porter da bu meselelere meşgul oldu.[951]

2.3. Bağdat Meselesi

Porter, elçiliğindeki ikinci yılını doldurduğunda Türk mağdurlarla ilgili sorunları ve Halep muhassılı ile tüccarlar arasındaki meseleleri çözmüş, işleri tekrar yoluna koymuş ve Bâbıâli'de Britanyalıların itibarını yeniden arttırmıştı. Bu aşamadan sonra

[948] Porter'dan Newcastle düküne, 26 Aralık 1747 (BNA SP 97/33).
[949] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Ocak 1748 (BNA SP 97/33).
[950] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Ocak 1748 (BNA SP 97/33); Kumpanyadan Porter'a, 15 Temmuz 1748
[951] Kumpanyadan Porter'a 14 Eylül 1749 (BNA SP 105/118).

Porter, mesaisini, daha çok İsveç meselesine teksif etse de tüccarların sıkıntılarıyla ilgilenmeyi ihmal etmedi.

1749 sonbaharında Halepli tüccarlar ile mazul sadrazam ve Bağdat Beylerbeyi Tiryaki Hacı Mehmed Paşa[952] arasında bir sorun çıktı. Halep'teki Britanya tüccarları, Porter'a bir mektup yazdılar. Buna göre Bağdat'taki askerlere para ödemekte zorluk yaşayan, Mehmed Paşa, muhassıl ve yeniçeri ağası ile beraber, Britanyalıların Bağdat'ta bulunan kumaş ve başka çeşitli mallarını gasp etmişti.[953] Tüccarların Porter'a yolladığı mektuba göre Mehmed Paşa'nın gasp ettiği miktar 91331,5 taler değerindeydi. Tüccarlar, bu malların kendilerine ve tercümanları Sinyor Aidy'e[954] ait olduğunu bildirerek, Porter'dan konuyu Bâbıâli'de çözmesini istediler.[955]

Mektubu alan Porter keyfiyeti derhal Bâbıâli'ye bildirdi. Reisülküttab Nâilî Abdullah Efendi de paşanın hareketini tenkit etti ve durumu sadrazama iletti. Abdullah Efendi, sadrazam ile konuştuktan sonra Porter'a paranın öyle veya böyle ödeneceği bildirdi ama Bâbıâli'nin konuyla ilgili daha çok bilgiye ihtiyacı olduğunu da söyledi. Zira Mehmed Paşa'dan bir haber almamışlardı ve paşanın İstanbul'daki kethüdası da bu konuda bir şey bilmediğini söylemişti. Bu yüzden ilk olarak paşaya mektup yazılarak işin aslı öğrenilecek ve bir şekilde para ödenecekti. Buna karşılık Porter da fazla bekleyecek durumda olmadıklarını bildirdi ama Bâbıâli'nin öne sürdüğü sebebin de makul olduğunu kabul etti. Bununla beraber Porter, paşaya gönderilecek posta Tatar'ına kendi yeniçerilerinden birisinin de iştirak etmesini istedi.[956] Bâbıâli ise padişahı bilgilendirinceye kadar Tatar'ı göndermedi. Bâbıâli 20 Ekim 1749'de Mehmed Paşa'ya mektup yazdı ve posta Tatarı, Bağdat'a tayin edilen yeni vali Süleyman Paşa'ya kaftanını

[952] Bağdat Beylerbeyliği 1724-1747 yılları arasında, İran ile yapılan 1732 antlaşmasına ismini veren Ahmed Paşa'ya aitti. Kendisi gibi Bağdat beylerbeyi olan Eyüplü Hasan Paşa'nın oğluydu ve bölgede önemli bir nüfuz elde edebilmişti. Ahmed Paşa'nın vefatından sonraki süreçte eski sadrazam Tiryaki Hacı Mehmed Paşa, onun yerine tayin edildi ama Ahmed Paşa'nın eski kâhyası olan Basra valisi Süleyman Paşa, Bağdat'ı kuşattı ve bu durum da Bâbıâli'yi oldukça zor bir durumda bıraktı. Abdülkadir Özcan, "Ahmed Paşa", *DİA* II, 111. Porter'dan Bedford düküne 24 Ekim 1749, (BNA SP 97/34).

[953] Mallar, Zadver isimli birisine gönderilmiştir. M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* s. 211.

[954] Aidy'ler, Katolik Arap bir aileden gelmekteydiler. Giorgo Aidy, babası Şükrü Aidy gibi hem tercümanlık hem de tüccarlık yapmaktaydı. M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* s. 211

[955] Ticarethane mensuplarından Porter'a, 25 Eylül 1749. (BNA SP 110/29) Mağdur olan tüccarlar Fitzhugh, Free, Hammond, Russel ve Pollard'ın tercümanı Sinyor Aidy idi. Mehmed Paşa tarafından gasp edilen paranın 60,000'i tercümana aitti. Fakat Porter burada tercümanın bazı numaralar çevirdiğini düşünmekteydi. Arthur Pollard'dan Porter'a 24 Eylül 1749, Porter'dan Bedford düküne, 24 Ekim 1749, 24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34). Ayrıca, bk M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* s. 99

[956] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).

götürmek için yola çıkan ikinci imrahor ile birlikte gitti.[957] Bâbıâli'ye durumu yeterince arz eden Porter, Halep'teki tüccarlara da içlerini ferah tutmalarını söyleyen ama gelecekte de dikkatli olmaları gerektiğini ihtiva eden bir mektup yazdı.[958]

Bâbıâli'nin gönderdiği Tatarın geri dönmesi 1750 Ocak'ını buldu. Sadrazam Divitdar Mehmed Paşa durumu ilk önce padişaha arz etti. Daha sonra da Porter'a bilgi verildi. Buna göre sabık sadrazam Tiryaki Mehmed Paşa durumu kabul etmişti. Fakat paşa malların değerinin 71 bin taler olduğunu buna mukabil Britanyalıların da 91 bin taler istediklerini bildirdi. Ancak Porter'ın bu hususta eli güçlüydü. Çünkü Bağdat kadısı tarafından hazırlanmış, Britanyalıların alacaklarının 91 bin taler olduğunu ihtiva eden bir ilama sahipti. Konu padişaha intikal edince, I. Mahmud derhal Tiryaki Mehmed Paşa'ya parayı ödemesi için bir hüküm gönderdi. Ancak padişahın bu talimatı Porter'a bildirilmedi ve elçi bu kararı başka kanallar vesilesiyle öğrenmeye muvaffak oldu. Bunun üzerine Porter İtalyanca yazmış olduğu takriri Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı vasıtasıyla Abdullah Efendi'ye ulaştırdı. Takrirde, Avusturya Veraset Savaşları sırasında Türk mağdurlar için neler yaptığından bahsettikten sonra gasp edilen malların derhal tazmin edilmesini ve kralını bilgilendirmek için tatmin edici bir cevap verilmesini istiyordu. Ayrıca borçlu olanın Mehmed Paşa değil, devlet olduğunu savunuyordu.[959]

Takriri okuyan Abdullah Efendi elçiye takririnde âdil ifadeler olduğunu belirtti ama ondan bazı düzeltmeler yapmasını istedi. Ancak bir yandan da Porter'ı tatmin etmek için daha hızlı çözümler arayacaklarını da belirtti.[960]

Porter'ın takririni okuyan Sadaret Kethüdası Mehmed Said Efendi ise Porter'a, kralın Türklere karşı gösterdiği cömertliğin aynısını göstermenin zamanının geldiğini söyledi ve elçiye birkaç gün içerisinde kesin sonucu bildireceklerini belirtti. Fakat ödenecek tazminat hakkında kesin bir karar verilmeden önce konu ilk önce padişaha bildirilecekti. Buna mukabil Porter durumun kendisine söylendiği kadar kolay olmayacağını düşünmekteydi.[961]

Elçinin takririnin muhtevasını öğrenen padişah, Hacı Mehmed Paşa'nın bu hareketine çok sinirlendi. Paşanın, Bâbıâli ile uzun süredir dost olan bir ülkenin mallarını gasp etmenin yanı sıra yeni görev yerini de reddetmesinden mütevellit üç tuğu ve sancağı

[957] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/34).
[958] Porter'dan ticarethane mensuplarına, 22 Ekim 1749 (BNA SP 110/29).
[959] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[960] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[961] 4 Ocak 1750 yılında Porter, yeni Sadrazam Divitdar Mehmed Paşa ile olan görüşmesinde durumu sadrazama aktardı. Porter'dan Bedford düküne, 24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).

alındı. 200 bin taler eden malları müsadere edildikten sonra kendisi de Resmo'ya sürüldü.[962] Paşaya bu hüküm gönderildi. Britanyalı tacirlerin de paraları ödenecekti. Ayrıca Halep'teki Britanya konsolosluğu tercümanına 60 bin taler için senet verilmesi emredildi.

Bu durum biraz Porter'ın keyfini yerine getirmiş olmalıdır. Zira sabık sadrazamın bu şekilde cezalandırmasının diğer bütün paşalar için örnek teşkil edeceğini düşünmekteydi. Levant Kumpanyası'nın Porter'a yazmış olduğu mektup elçinin ne kadar başarılı olduğunu gösterir. Kumpanya yöneticileri, paşanın ceza almasını sağladığı için Porter'a teşekkür ettiler. Zira tüccarların mağduriyetinin daha fazla büyümeyeceğini düşünmekteydiler. Tüccarlar Porter'a şükranlarını şöyle belirttiler: "Ekselânslarından aldığımız her mektup sizin, ticaretimizin avantajı için gösterdiğiniz büyük gayret ve alâkanın örnekleriyle o kadar doludur ki size minnet ve saygımızı ifade edecek kelime bulamıyoruz."[963]

Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın sürgün edilmesinden sonra Porter, Levant Kumpanyası'na malların bir envanterlerini yolladı ve malların değerini ölçmek için çalışmaya başladı.[964] Ancak işler elçinin dilediği kadar kolay olmayacaktı. Zira sabık sadrazamın hanımı ve Bağdat muhassılı Bâbıâli'ye, Hacı Mehmed Paşa'nın Britanyalılara karşı ödemesi gereken meblağın iddia edildiği kadar fazla olmadığını bildirdi. Öyle ki Bağdat muhassılı Hacı Mehmed Paşa'nın, Porter'a karşı Avusturya Veraset Savaşları'ndaki korsanlık meselelerinde takındığı sert tutumdan mütevellit elçinin intikam almaya çalıştığını iddia etti.[965]

Şimdi Porter'ın bu konuda yapması gereken en önemli iş malların gerçek değerinin tazmin edilmesini sağlamaktı. Bunun için Bâbıâli ilk önce Britanya elçisinden paşanın Giorgio Aidy'nin vekiline verdiği senedi istedi. Porter, Halep'e Aidy'nin senedinin gönderilmesi için bir mektup yazdı. Padişahın kesin emirleriyle birlikte Porter'ın mektubu bir posta Tatarıyla birlikte gönderildi. Fakat ertesi gün, padişahın Bağdat'tan dönen mirahurlarından biriyle birlikte Aidy'nin vekili İstanbul'a geldi ve senedin cebinde olduğunu söyledi.[966]

---

[962] Porter'ın söylediği kadarıyla bu, bir Frenk milleti için üç tuğlu paşaya verilmiş olan en büyük cezaydı. Porter'dan Bedford düküne, 22 Şubat 1750 (BNA SP 97/34).
[963] Kumpanyadan Porter'a, 27 Nisan 1750 (BNA SP 105/118).
[964] Kumpanyadan Porter'a, 24 Mayıs 1750 (BNA SP 105/118).
[965] Porter'dan Kumpanya'ya, 23 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).
[966] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).

Kendi deyimiyle Porter bir ikilem arasında kalmıştı. Zira Bâbıâli'ye Aidy'nin vekilinin senede sahip olduğunu söylerse, vekil bunu yok edebilirdi. Aidy'nin vekili ilk geldiğinde senedin kendisinde olduğunu inkâr etmişti.[967] Porter için diğer seçenek ise senedin vekilde olduğunu bilip bu konuda hiçbir şey yapmamaktı. Britanya elçisi Halep'ten haber gelmesini bekledi. Haber geldikten sonra Bâbıâli, Porter'a gasp edilen mallar için 40 bin taler ödemeyi teklif etti. Fakat Porter, belirtilen talep olan 91 bin taler hususunda ısrarcıydı.

Her ne kadar sürgün edilmiş olsa da Tiryaki Hacı Mehmed Paşa kolay bir şekilde teslim olmaya razı olmayacaktı. Sabık sadrazam, eşinin uzaktan akrabası olan saraydaki baş kadın vasıtasıyla Halep'teki Britanya ticarethanesinin tercümanı Aidy'i tutuklatmayı başardı.[968] 26 Mayıs 1750'de Aidy, Hacı Mehmed Paşa'nın Aidy'nin vekili olan Agoob John'a verdiği senedin sahihliğiyle ilgili sorguya çekilmek üzere tutuklandı. Konsolosun haberi olmadan Halep kadısı yayımladığı bir ilâm ile Aidy'nin derhal İstanbul'a gönderilmesi gerektiğine hükmetti. Halep konsolosu Arthur Pollard, her ne kadar Halep paşası nezdinde Aidy'nin salıverilmesi için bir takım girişimlerde bulunmuş olsa da almış olduğu tek cevap paşanın saraydan gelen emre itaat etmesi gerektiğiydi.[969] Tüccarlar ve konsoloslar Porter'a yazmış oldukları mektuplarda durumun vahametini bildirdiler ve elçiden Aidy'nin kurtulması için girişimlerde bulunmasını istediler.[970]

Tüccarların alacaklarını kurtarma konusunda umutlanan ve Bâbıâli'nin bütün uzlaşma teklifini reddeden Porter'ın şüphesiz bu "talihsiz meseleden" ötürü keyfi kaçmıştı. Bu gelişme üzerine Porter derhal sadrazamdan bir görüşme talep etti. Britanya cephesi Aidy'nin tercüman olduğu için ayrıcalıklı bir statüsü olduğunu, bu yüzden de onun tutuklanamayacağını iddia ediyordu. Fakat Hacı Mehmed Paşa, Aidy'nin hadise gerçekleştiği zaman reaya statüsünde olduğunu öne sürmüştü. Ayrıca paşa işin içine bir Britanya tercümanı olmadığını ve senedi tüccar Aidy adına verdiğini söyledi. Konu mazul paşanın dostları ve eşi vasıtasıyla padişaha aksettirildi ve sonuç olarak onun veya

[967]Aynı zamanda Porter padişahın adına boş yere bir posta Tatarını da gönderdiği için zor durumda kalabileceğini düşünmüştü. Porter'dan Newcastle düküne, 22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).
[968] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).
[969] Arthur Pollard ve Halep tüccarlarından Kumpanyaya, 4 Haziran 1750 (BNA SP 110/29). Pollard'a göre Aidy'nin tutuklanmasının arkasında Yusuf Dib, isimli bir Ortodoks vardı. Dib ve Aidy aileleri birbirleriyle rakip ailelerdi. Bruce Masters, *Christians and Jews in the Ottoman Arab World*, Cambridge 2001, s. 77; M. Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* s. 211
[970] Kumpanyadan Porter'a, 1 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).

vekilinin İstanbul'a getirilmesi kararı verildi. Bilhassa Harem ve baş kadın tarafından desteklenen bu adımdaki amaç paşanın borcunu hafifletmek olabilirdi.[971]

Britanya elçisi bu arada bir takrir kaleme alma kararı verdi. Porter, 20 Haziran 1750 tarihli takririnde, tüccarların zararlarının karşılanmasını talep etti ve ülkesinin, Fransız gemilerine yapılan saldırılar neticesinde oluşan hasarları eksiksiz tazmin ettiğini hatırlattı.[972]

Porter'a Aidy'nin teslim edileceği sözü verildi.[973] Buna mukabil Aidy, 1750 Temmuz'unda İstanbul'a tutuksuz bir şekilde getirildi; Aidy defterdar, sarayda büyük bir nüfuzu olan Ermeni Yakup ve Hacı Mehmed Paşa'nın eski haznedarı olan eski gümrük emini Ahmed Ağa ile görüştürüldü. Bu görüşmeler Halep tercümanı için oldukça zorlu geçmiş olmalıdır. Bu görüşmelerdeki asıl amaç paşanın senedinde yazan bütün paranın Aidy'e ait olduğunu itiraf ettirmekti. Fakat Porter'ın teşvikleriyle Aidy, böyle bir itirafta bulunmadı.[974] Aidy'nin sorguya çekilmesinden bir gün sonra Bâbıâli, Porter'a bütün borç için 40 bin taler ödenebileceğini bildirdi. Bunun 10 bini saraya verilecek ve toplam 30 bin taler ile birlikte Aidy Porter'a teslim edilecekti. Porter da bunun üzerine Aidy'nin Bâbıâli'nin elinde kalabileceğini ancak Britanya'ya, ya bütün borcun ya da en azından 40 bin talerin ödenmesi gerektiğini belirtti. Bu teklifinden iki gün sonra Sadrazam Seyyid Abdullah Paşa, padişaha bir telhis yazmak suretiyle Porter'ın talebini bildirdi. Bunun üzerine Bâbıâli, Porter'a Aidy'i teslim etti ama 30 bin talerden bir akçe daha fazla ödenmeyeceğini bildirdi.[975]

Porter bir süre düşündükten ve konuyu meslektaşlarına danıştıktan[976] sonra yapabileceğinin en iyisinin parayı almak olduğu sonucuna vardı. Zira diğer elçiler Porter'a Aidy'i elde edebilmenin bile büyük bir kazanç olduğunu söylemişlerdi. Fakat Porter, bu olayda en çok zarar gören Aidy olduğu için kararı ona bıraktı. Ancak Porter'a göre bu teklifin hiç tereddüt edilmeden kabul edilmesi icap ediyordu. Aidy de Porter'ın bu teklifine razı oldu. Elçi parayı almak için Bâbıâli'ye gittiğinde ona yalnızca paranın Halep tercümanına verileceği söylendi. Bunun üzerine defterdar, mirî hazineden Aidy'e

---

[971] Porter'dan Newcastle düküne 22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34). Levant Kumpanyası'nın Halep tüccarlarına yazmış olduğu mektupta belirtildiğine göre Türkler kendi kulları olan birisine bu kadar para kaptırmayı yediremedikleri için onu tutuklamışlardı. Kumpanyadan Konsolos Pollard ve Halep tüccarlarına, 18 Ekim 1750 (BNA SP 105/118).

[972] BOA. A.DVN. DVE, Dosya kısmı 81/23, 15 Receb 1163/20 Haziran 1750

[973] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).

[974] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).

[975] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).

[976] Levant Kumpanyası Porter'ın bu adımını gereksiz bir hata olarak görmüştür. Kumpanyadan Porter'a 17 Ağustos 1750 (BNA SP 105/118).

30 bin taler edinceye kadar iki günde bir 5 bin taler ödemesi emrini verdi.[977]En nihayetinde 30 bin talerin ödenmesi ile Porter meseleyi bitirdiğini Londra'ya bildirdi.[978] Ayrıca Porter, 1750 Eylül'ünde, Aidy'nin Halep'e götürülmesi için bir arzuhal kaleme aldı. Porter'ın arzuhalini dikkate alan Bâbıâli, Aidy'nin güvenli bir şekilde Halep'e ulaşması için gereken tedbirleri aldı.[979]

Görüldüğü üzere Porter gasp edilen paranın tamamını tazmin etmeyi başaramamıştır ama verdiği bilgilere bakıldığı bakıldığında elde edebildikleri bile büyük bir kazançtı. Porter, Hacı Mehmed Paşa'nın sürülmesini ve mallarının müsadere edilmesini bu hususta yaptığı girişimlere bağlamıştı. Fakat sabık sadrazam da haremdeki bağlantıları vasıtasıyla Britanyalıların alacaklarının düşürülmesini sağlamıştı. Zira harem halkı, kapitülasyonlar veya onların neler içerdiğinden bîhaberdi. Alacaklılar arasında büyük bir paya sahip olan Aidy'nin aslında reayadan olmayıp, imtiyazlı bir statüye sahip olması, sarayın Halep'teki tercümanı sorgulamak üzere İstanbul'a çağırmasına engel olmadı. Porter bu konuda Bâbıâli'ye çeşitli başvurular yapmış olsa da istediği sonucu alamadı.

Porter, her ne kadar bu müzakerede istediğini tam olarak elde edememiş olsa da Levant Kumpanyası onun hizmetlerini takdirle karşılamış olmalıydı. Zira tüccarlar, bu olaydan çok kısa süre sonra batmış Doğu Akdeniz ticaretini yeniden canlandırdığı için ona 300 Gine değerinde muhteşem bir elmas hediye etti.[980]

2.4. William Bellamy'nin İflası

William Bellamy, Halep ile ticaret yapan ve 1740'larda yıldızı parlayan büyük tüccarlardan birisiydi. Levant Kumpanyası'na 1746 yılında kabul edilmiş olan Bellamy hatırı sayılır bir süre boyunca Doğu Akdeniz'deki en faal tüccarlardandı.[981]

Avusturya Veraset Savaşları'nın bitmesi ile elinde çok sayıda pahalıya satın almış olduğu kumaş kalan William Bellamy büyük bir zarara uğradı ama zararını karşılamak için daha büyük atılımlar yapmak zorunda kaldı. [982] Ancak 1753 yılında gerçekleşen ipek fiyatlarındaki düşüş Bellamy'nin âdeta tabutuna son çiviyi çaktı ve tüccar bu yüzden iflas

[977] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).
[978] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Ağustos 1750 (BNA SP 97/34).
[979] BOA, A.DVN.DVE. d 36/2, s.9. Hüküm no: 24
[980] Kumpanyadan Porter'a, 16 Kasım 1750 (BNA SP 105/118).
[981] Ralph Davis, *Aleppo and Devonshire Square, English Traders in the Levant in the 18th Century, (=Aleppo and Devonshire Square)* London 1967, s. 67, 94.
[982] Ralph Davis, *Aleppo and Devonshire Square* s. 246.

etti.[983] Fakat müflis tüccar arkasında alacaklılar bırakarak çekip gitmişti. Porter'ın âmiri olan Güney Departmanı Sekreteri Sir Thomas Robinson elçiye yetki alanında olan bu meseleyle ilgilenmesini emretti.[984]

Porter'ın bu meseleden önceden haberi vardı. Zira Porter, Levant Kumpanyası Vali Vekili John Marsh'a alacaklıların başvurduğundan haberdardı. Bellamy'nin kaçmaya çalışacağını önceden düşünen Porter, İzmir ve Halep konsoloslarına Bellamy'nin tutuklanması ve mallarına el konması için emir verdi. Bu arada Bellamy'nin durumu kesinleşinceye kadar malları Galata'da ticaret yapan Levant Kumpanyası'nın eski haznedarı Benjamin Barker'a emanet edildi.[985]

Bellamy ise Richard Burfod'un kaptanlığını yapmış olduğu *Europa* isimli bir gemiyle 1754 Kasım'ı başında İzmir'e vardı.[986] Bunu öğrenen Porter, İzmir'deki gemi kaptanlarına ve konsolos Samuel Crawley'e Bellamy'nin yakalanması için 14 Kasım 1754'te emirler verdi.[987]

Bunun üzerine İzmir'deki Britanya konsolosu Samuel Crawley, Bellamy'i yakaladı. Fakat Crawley, her ne kadar müflis tüccarı tutuklatmak için Porter'dan "tam yetki alsa da [konsolosun] ihmali ve kusuru neticesinde [Bellamy] kaçtı." Porter'ın raporuna göre Bellamy *Pearl* isimli bir İsveç gemisiyle Livorno'ya kaçmıştı. Ancak Porter kaçak tüccarı yakalamak için elinden geleni yapacağını ve mağdurların alacaklarını kurtaracağını hükümete bildirdi.[988]

Ancak Porter, artık Bellamy'e ulaşamazdı. Bellamy'nin bu şekilde elden kaçırılması Britanya tüccarları tarafından pek de hoş karşılanmadı. Tüccarlar hem Levant Kumpanyası'nın ileri gelenlerine hem de Londra hükümetine durumu bildirdiler. Levant Kumpanyası yöneticileri Porter'ı korurken[989], Londra hükümeti elçiden bir kere daha konuyu araştırmasını istedi. Porter'ın 1 Ağustos 1755 tarihinde yazmış olduğu bir mektup çaresizliğini ve ayrıca öfkesini şöyle ortaya koyuyordu: "Benim gücüm dâhilinde olan ve onlar için yapabileceğim şey onu kendim için yakalamak veya yakalatmaktı. Şayet

[983] Bellamy 1756 yılında 4 yıllık ticarette 10,000 taler kaybettiğini söylemiştir. Ralph Davis, *Aleppo and Devonshire Square* s. 57, 95.
[984] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 11 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[985] BNA SP 105/183 vr. 415a-416b.
[986] Gemi 2 Kasım 1754 tarihinde İzmir'deki Britanya konsolosluğuna yeminli kargo manifestosu vermiştir. BNA SP 105/336 s. 272.
[987] BNA SP 105/183 vr.. 416a-417a.
[988] Buna mukabil Porter, Bellamy'nin geldiği gemiyle kaçtığını düşünmekteydi. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[989] Kumpanyadan Porter'a, 6 Mayıs 1755 (BNA SP 105/118).

kendisi Türkiye'ye dönmek gibi bir hata yaparsa bu amaç için elimden gelen en iyi tedbirleri alacağım."[990]

Bellamy, bir daha Türkiye'ye dönmek gibi bir hatayı elbette yapmayacaktı ama yarattığı sorunlar Porter'ı meşgul etmeye devam etti. Bellamy, iflas etmeden önce Thomas Ashby isimli bir tüccara Londra'dan bazı mallar getirmiş ama iflasını ilân edip, ülkeden kaçınca da mallar Levant Kumpanyası'nın haznedarı Thomas Talbot Foley'in ellerinde kalmıştı. Bellamy'nin iflası üzerine de Foley, o zaman İstanbul'da olmayan Ashby'e ait olan bu malları, müflis tüccarın alacaklıları için haczetti. Ashby de el konulan malların kedisine ait olduğunu ileri sürdü ve zararının karşılanmasını istedi. Bu şekilde iki tüccar arasında ihtilaf doğdu ve tacirler konuyu Porter'a havale ettiler. Porter iki tarafın da konuyla ilgili delillerini topladı ve en sonunda Ashby'nin haklı olduğu sonucuna varıp Foley'in zararı tazmin etmesine hükmetti.[991]

İzmir'deki Britanya konsolosunun ihmalkârlığı yüzünden Porter, William Bellamy'i yakalatamadı. Ancak arşiv vesikaları Porter'ın bu hususta gereken tedbirleri zamanında aldığını ve altında çalışan bir görevlinin ihmali neticesinde başarısız olduğunu göstermektedir.

Bellamy 1760 yılında bile hâlâ Livorno'da yaşamaktaydı ancak Porter'ın vermiş olduğu kesin emirler neticesinde bir daha Türk topraklarına girememişti. Her ne kadar alacaklıları peşini bırakmamış olsa da en sonunda onlarla uzlaşmayı başarmıştı.[992] Bu şekilde mesele Porter'ın dışında halledilmiş oldu.

2.5. 1755-56 Arasındaki Korsanlık Faaliyetleri

1755 yılında Amerika kıtasında Britanya ve Fransa arasında yaşanan çatışmalar Yedi Yıl Savaşları'nın habercisiydi. Avusturya Veraset Savaşları'nda Britanya'ya bağlı korsanların faaliyetlerinden dolayı müşkül duruma düşen Porter'ın, aynı olayların bir kere daha yaşanmaması için tedbirler aldığından yukarıda bahsedilmiştir. Bu bölümde Porter'ın bu konudaki faaliyetleri daha ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Ağustos ayında Newfoundland açıklarında iki Britanya gemisinin Fransız gemilerini ele geçirdiği haberini alan Porter, her ne kadar bu haberden son derece mutlu olsa da, yaklaşmakta olan savaştan endişe etmekteydi. Porter ilk olarak bilhassa kış için erzak alan Türk tüccarların kullandıkları Fransız gemilerine bir zarar gelmemesi

[990] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[991] BNA SP 105/184 vr. 24b.
[992] Ralph Davis, *Aleppo and Devonshire Square* s. 246.

hususunda hükümeti uyardı. Porter'ın yapmış olduğu ikinci uyarı da bu korsanlık görevlerinin kimlere verileceğiyle ilgiliydi. Elçi, Akdeniz'de görev yapan korsanların Fransa'nın ticaretine büyük zarar verdiğini takdir ediyordu ama bunların ehil insanlara verilmesi gerektiğini de bildirdi. Zira geçen savaşta gelişi güzel verilen görevlendirmeler Levant Kumpanyası'na büyük bir meblağa mâl olmakla kalmayıp, aynı zamanda Britanyalıların Türkler nezdinde itibar kaybetmesine de sebep olmuştu.[993] Porter ikinci uyarıyı konsoloslara yaptı.[994] Porter üçüncü bir uyarıyı da gemi kaptanlarına yaptı. Porter, ilk olarak onlara gemileri demirli bir hâldeyken gasp etmemeleri, Fransız gemilerindeki Türklere veya mallarına hiçbir suretle dokunmamaları ve asıl hedefin de Doğu Akdeniz'den, Fransa'ya gidip gelen gemiler olması gerektiğini bildirdi. Son olarak da gasp edilen gemilerin Türk limanlarına getirilmemesi gerektiğini de ayrıca bildirdi.[995]

Porter, uyarılarda bulunsa da Britanyalılar ve Fransızlar arasında ihtilaflar sürecekti. 1755 yılında Kaptan Harvey'nin yönettiği *Phoneix* isimli gemi Ege'de Türkleri de taşıyan Fransız gemilerini ele geçirdi. Porter'a bildirdiğine göre Harvey, dört Fransız gemisiyle beraber kötü hava şartlarından ötürü Milos adası yakınında demir atmak zorunda kalmıştı. Fransız gemilerini gözüne kestiren Harvey, ilk önce adada herhangi bir garnizon veya hisar olup olmadığını araştırdı ve aradığını bulamayınca Fransız gemilerine saldırdı. Ancak Harvey geminin güvertesinde Türkler olduğunu gördü. Bu Türkler de gemideki kargoların sahipleriydi. Harvey, Porter'a anlattığına göre Türklere ve mallarına zarar vermemek için özen göstermiş ve onlara kendilerinin ve mallarının güvende olduğunu söylemişti. Türkler de kendilerine gösterilen iyi muameleyi İstanbul'a bildireceklerini söylemişlerdi. Harvey, Porter'a bazı gemileri fidye karşılığında bıraktığını ve bu fidyenin de Türkler tarafından ödendiğini bildirdi.[996]

Fransız elçisi Vergennes, Bâbıâli'de durumu Harvey'nin anlattığından çok daha farklı anlatmış olmalıydı. Fransız elçisi, Bâbıâli'ye Milos'ta demirleyen, Türk mallarının da yüklü olduğu dört Fransız gemisinin Kaptan Harvey tarafından topa tutulduğunu ve korsanın gemilerle birlikte Türk mallarını da götürdüğünü ihtiva eden bir takrir kaleme aldı. Bunun üzerine Bâbıâli, Milos naibi ve bölgedeki komutanlara durumu araştırması için emir verdi.[997] Bu durum Britanyalılar için büyük bir tehlike arz edebilirdi. Ancak

[993] Ayrıca Porter, III. Osman döneminde bu tür faaliyetlerin sonuçlarının çok daha kötü olacağını da belirtmiştir. Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[994] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[995] Porter'dan Britanya gemileri kaptanlarına, 26 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).
[996] Kaptan Harvey'den Porter'a, 10 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).
[997] Bâbıâli'nin bu hususta vermiş olduğu hüküm Porter'ın 2 Aralık 1755 tarihli mektubunun ekindedir. (BNA SP 97/38).

Bâbıâli'deki bağlantıları neticesinde Porter, bu durumdan zamanında haberdar oldu ve Fransızların iddialarını çürütmek için bölgeye bir adam gönderdi. Ayrıca Porter ciddi bir şekilde Britanya hükümetini dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda uyardı.[998]

Porter'ın uyarıları Londra'da istediği etkiyi yaptı. Henry Fox, Porter'a gereken tedbirlerin alındığını belirtti. Ayrıca Levant Kumpanyası tüccarlarının da vermiş oldukları ayrı bir muhtıra sonucunda 3 Şubat 1756'da kralın, hiçbir şekilde Türk limanlarından Fransız gemilerinin gasp edilmemesi, Fransız gemilerindeki Türklere veya onların mallarına zarar verilmemesi konusunda emir verdiğini bildirdi.[999] Levant Kumpanyası tüccarları da Porter'dan bu emrin birer suretlerini İzmir, Halep ve Kıbrıs'taki Britanya konsoloslarına iletmesini istedi.[1000] Aynı zamanda kral, amiralliğe Harvey'nin ele geçirdiği gemileri bırakmasını istediğini bildirdi.[1001] Porter da uyarılarının dikkate alınmasından ötürü son derece memnundu.[1002]

Bâbıâli'nin hükmünü Milos'a götüren çavuş 1756 Mart'ında İstanbul'a döndü ve Kaptan Harvey ile ilgili bir ilâm getirdi. Buna göre Harvey gerçekten de Türklere veya mallarına dokunmamıştı ancak gemileri demirli bir hâldeyken ele geçirmişti ve ele geçirdiği gemilerden yalnızca boş olan dördüncü gemiyi götürmüştü. Porter'ın aktardığı bilgiye göre Kaptan Harvey'in, Türkler talep etmediği sürece geri vereceği fazla bir şey yoktu. Ancak karşı tarafta ise Vergennes, Bâbıâli'ye şikayetlerde bulunmaya devam ediyor ve hatta Avusturya Veraset Savaşları sırasında Bâbıâli'nin Britanya ve Fransız gemileri için çekmek istediği hattın yeniden gündeme gelmesini talep ediyordu. Buna mukabil Porter, Bâbıâli'nin Vergennes'i dinleyeceğini düşünmüyordu. Bu yüzden de o an için kralın Britanya korsanlarına vermiş olduğu emir hakkında Bâbıâli'ye bir bilgi verme ihtiyacı hissetmedi. Ancak Vergennes, rüşvet veya başka bir yöntemle Bâbıâli'nin Porter'a karşı adım atmasını sağlarsa, elçi onu durduracağından emindi.[1003]

Malczewski meselesinin gündemde olduğu bir dönemde Vergennes hem siyasî hem de ticarî meselelerde son derece aktifti ve bu dönemde sadrazamla bir görüşme talep etmekteydi. Her ne kadar Türk tarafı, Fransız elçisiyle görüşmese de gelen talepler Bâbıâli'nin konuyu Porter'a sormasına yol açacak kadar yoğun olmalıydı. Bir para meselesi için Pisani ile görüşen sadaret kethüdası ona Milos meselesiyle ilgili yeni bir şey

[998] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1755 (BNA SP 97/38).
[999] Henry Fox'tan, Porter'a, 9 Şubat 1756 ve ekindeki emir. (BNA SP 97/39).
[1000] Kumpanyadan Porter'a, 9 Nisan 1756 (BNA SP 105/118).
[1001] Henry Fox'tan Amiralliğin Lordlarına 5 Şubat 1756 (BNA SP 97/39).
[1002] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).
[1003] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).

olup olmadığını sordu. Pisani de "hayır" cevabını verdikten sonra Porter'ın ve diğer bütün Hıristiyanların, Avrupa'nın diğer bütün güçleri tarafından tatbik edilen bir uygulamayla ilgili olarak Fransızların şikayette bulunmasına şaşırdığını belirtti. Tercüman ayrıca, Kaptan Harvey'nin, bu gemi ele geçirme faaliyetini kale, Türk valisi veya resmî bir valilik olmayan bir yerde gerçekleştirdiğini ve Türklere gereken ihtimamı gösterdiğini söyledi. Sadaret kethüdası ise Pisani'nin bu söylediklerine bir cevap verme ihtiyacı hissetmedi ve konuyu siyasî meselelere çekti.[1004]

Vergennes geri adım atmaya niyetli değildi ve bilâkis yeni girişimlerde bulundu. Bununla beraber Porter da boş durmayıp, elini güçlendirmek için Vergennes'ten habersiz bir şekilde işine yarayacak olan kişileri yanına çekmeyi başardı.[1005]

Fransız elçisi Bâbıâli'ye üç tane takrir sundu. Bu takrirlerin ilkinde kadının vermiş olduğu ilâmı temel alarak, gemilerin demir atmış bir vaziyetteyken ele geçirildiğini öne sürdü ve tazminat istedi. Bâbıâli ise buna cevap olarak konunun iki elçi arasındaki bir mesele olduğunu ve kendilerini ilgilendirmediğini bildirdi. Bu cevap üzerine Vergennes, kapitülasyonlarda bulunan, kalenin top atış menzili içerisinde ele geçirilen bir geminin geri verileceğini ön gören maddeyi esas alarak geminin geri verilmesini istedi. Vergennes'in bu iddiasına Bâbıâli, mezkûr maddenin Kaptan Harvey vakasına uymadığı cevabını verdi. Aynı zamanda geminin ele geçirildiği yerde de kale veyahut hisar yoktu. Vergennes'in üçüncü takririne de Türk devlet adamları, konunun kendilerini ilgilendirmediğini söylemekle yetindi.[1006]

Vergennes'in bu adımları Bâbıâli'yi o kadar bunalttı ki, Türk devlet adamları Porter'dan Fransız elçisine karşı argümanlar sunmak konusunda yardım istedi. Porter da bunun üzerine ilk olarak Desalleurs'ün *Bosphorus* isimli geminin ele geçirdiği Fransız gemileri için ödediği fidyeleri hatırlattı. Ayrıca Fransızların her türlü korsanı himaye ettiklerini ve Bâbıâli'ye karşı gizli bir savaş yürüttüklerini belirtti.[1007] Mehmed Avni Efendi de Porter'a Bâbıâli'nin buna kani olduğunu söyledi. Porter işler bu şekilde gittiği

[1004] Porter'dan Henry Fox'a, 15 Nisan 1756 (BNA SP 97/39).
[1005] Porter işine yarayacak olan şahıslara hediyeler verilmesini emretti. Levant Kumpanyası da Porter'ın bu masrafını makul buldu. Kumpanyadan Porter'a 18 Haziran 1756 (BNA SP 105/118).
[1006] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mayıs 1756 (BNA SP 97/39).
[1007] Porter burada Malta Şövalyelerini kastediyor olmalıdır. Zira Maltalılar hem Osmanlılara karşı korsanlık faaliyetleri ile mütemadiyen zarar vermekteydiler hem de Fransızlar tarafından himaye edilmekteydiler. Öyle ki Maltalıların faaliyetleri Yedi Yıl Savaşları sırasında Osmanlı-Fransız ilişkilerini menfi bir şekilde etkilemiş ve Osmanlılar Malta üzerine sefer bile tasarlamışlardır. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi(1755-1768),* s. 113-121.

takdirde ele geçirilen gemileri Türk limanlarına yanaştırabileceğini bile düşünmekteydi.[1008]

Harvey ise amiralliğin emirleri doğrultusunda Livorno'da 6 bin Fransız lirası değerinde ödeme yaptı. Porter'a göre Türkler bu adımdan tamamen mutmaindiler. Porter, bu paranın Vergennes'in talebi üzerine değil de amiralliğin emirleri neticesinde verilmiş olmasından dolayı da ayrıca memnundu.[1009] Bu şekilde Kaptan Harvey meselesi Porter için çok da büyümeden kapanmış oldu.

1756'da resmen Fransa'ya savaş ilân edilmesi ile Levant Kumpanyası amiralliğin 3 Şubat'ta vermiş olduğu kararın genişletilmesini istedi. Kumpanya yöneticileri bu yüzden, Britanya devlet adamlarının, Britanya savaş gemilerine ve korsanlarına, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir limanından bir limanına giden Fransız gemilerindeki Türk mallarını gasp etmemeleri veya Türk limanlarında Fransızlara saldırmamaları hususunda emir vermelerini istedi.[1010] Bu talepler sayesinde şöyle bir emir yayınlandı: "Hiçbir savaş gemisi veya kaptanı, hiçbir bahaneyle Doğu Akdeniz'de, Mısır'da karşılaştıkları, bir limandan bir limana giden Fransız gemilerindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaasını taciz etmeyecek, onları alıkoymayacak veya hapsetmeyecek veya onların mallarına el koymayacak; bu şahısları Türkiye veya Mısır'daki en yakın veya gitmekte oldukları limana götürecek ve onları orada indirecektir."[1011] Bu emrin Levant Kumpanyası için önemi yalnızca korsanları değil, Britanya donanmasının da gemilerini kapsamasıydı. Zira bu şekilde Levant Kumpanyası herhangi bir gasp faaliyetinde Türklerin yaşadığı zararlardan bölgedeki Britanyalıların değil, gemi sahiplerinin sorumlu tutulması ile konsolosların rahatlayacağını düşünüyordu.[1012] Levant Kumpanyası, Porter'dan Avusturya Veraset Savaşları'nda yaşanan zararın bir daha yaşanmaması için derhal bu talimatların birer suretlerinin Doğu Akdeniz'deki Britanya konsoloslarına ve konsolos vekillerine iletilmesini istedi.[1013] Porter da bunu yaparak tüccarların şükranlarını kazandı.[1014]

Yedi Yıl Savaşları başlamadan önce Porter, Britanya tüccarlarını Fransızların saldırılarından korumak için bir takım önlemler almanın zarurî olduğunu düşündü. 1 Mayıs 1756'da Levant Kumpanyası'na, Doğu Akdeniz'e gidip gelen tüccar gemilerinin

[1008] Porter'dan Henry Fox'a,1 Mayıs 1756 (BNA SP 97/39).
[1009] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).
[1010] Kumpanyadan Porter'a, 18 Haziran 1756 (BNA SP 105/118).
[1011] Henry Fox'tan Porter'a, 11 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).
[1012] Kumpanyadan Konsolos Drummond'a, 4 Kasım 1756 (BNA SP 105/118).
[1013] Kumpanyadan Porter'a, 29 Haziran 1756 (BNA SP 105/118).
[1014] Kumpanyadan Porter'a, 4 Kasım 1756 (BNA SP 105/118).

savaş gemileri ile korunmasına dair bir öneri sundu ve bu hususta Fransızları emsal gösterdi. Levant Kumpanyası elçinin bu önerisini memnuniyetle karşıladı ve tüccarlar bu hususta gereken başvuruları yapacaklarını söyledi.[1015] Porter bununla da yetinmeyerek amiralliğin lordlarına da bu hususta bir mektup kaleme aldı. Amirallik de gemi kaptanlarının istedikleri zaman koruma için amirallere başvurabileceklerini bildirdi.[1016]

1755'ten itibaren yeni bir savaşın gelmekte olduğu açıkça görülmekteydi. Porter da Amerika'da başlayan Britanya-Fransız çatışmasının Avrupa'ya sıçrayabileceğini öngörmüş ve Avusturya Veraset Savaşları'nın sürdüğü ilk elçilik yıllarında Britanyalı korsanların yarattığı enkazı temizlemekle ne kadar meşgul olduğunu hatırlamıştı. Bu yüzden genel olarak Porter bu dönemde gelmekte olan savaşta hem Britanya ticaretini korumak hem de geçen savaşın yarattığı problemlerin önüne geçmek için tedbirler almıştır.

2.6. Ülgünlü Korsanlar Meselesi

XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Arnavutluk ve Bosna kıyılarında bulunan Avlonya, Nova, Dıraç gibi yerler Osmanlı korsanları için önemli bir üs hâline gelmişti ve bu bölgelerdeki leventler bilhassa Venedik'e oldukça büyük bir zararlar vermekteydi.[1017] Bu bölgedeki korsanlık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerden birisi olan Ülgün XVII. yüzyılda da bu niteliğini korumuştu.[1018] XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Ülgünlülerin korsanlık faaliyetleri devam etmiş ve bu durum Osmanlı İmparatorluğu için diplomatik sorunlar çıkarmıştı.[1019] Yüzyılın ikinci yarısında da Ülgünlü korsanlar, Bâbıâli için diplomatik kriz yarattılar.

Yedi Yıl Savaşları'nın ilk başlarında Porter, Britanyalı korsanları zapturapt altına almaya çalışırken 1756 yazında yaşanan bir korsanlık faaliyetiyle ilgilenmek zorunda kaldı. Fakat bu sefer mağdur olan taraf Britanya idi. Londra'dan Ancona'ya gitmekte olan *Sarah* isimli Britanya gemisi Dıraç açıklarında Ülgünlü korsanlar tarafından saldırıya uğramıştı. Korsanlar gemiye borda etmiş ve gemiyi yağmalamışlardı. Geminin kaptanı

[1015] Kumpanyadan Porter'a, 16 Temmuz 1756 (BNA SP 105/118).
[1016] Kumpanyadan Porter'a, 4 Kasım 1756 (BNA SP 105/118).
[1017] İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık, Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620,* İstanbul 2009, s. 36-46.
[1018] Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Ülgün'de Arnavut korsanların faaliyetlerinin yoğun olduğunu ve onların Hıristiyanlara karşı savaştığını belirtmiştir. Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi,* c. VI yay. haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2002, s. 60.
[1019] 1714 yılında dönemin Britanya elçisi olan Sir Robert Sutton, Avusturya ile iyi ilişkileri korumak isteyen Bâbıâli'nin bazı Avusturya askerlerini taşıyan bir gemiden elde edilen esirleri salıvermek için emirler gönderdiğini anlatmaktadır. Sir Robert Sutton'dan James Stanhope'a, 26 Kasım 1714 (BNA SP 97/23)

olan LeGross'u ise bir Venedik gemisiyle Ancona'ya götürmüşleri. Mağdur kaptanın Britanya hükümetine başvuracağını öngören[1020] Porter hiç vakit kaybetmeden konuyu Bâbıâli'ye aktardı. Bâbıâli de Porter'ın şikayetini haklı buldu ve Ülgün'e tazminat ve cezalandırma emirleriyle birlikte bir kapıcıbaşı gönderdi. Fakat Porter, bu emrin ne derece uygulanacağından emin olamayarak, kapıcıbaşına alacağı tazminattan hisse sözü verdi.[1021]

Porter endişesinde haksız sayılmazdı. Ülgünlülerin korsanlık faaliyetlerini devam ediyordu ve korsanlar 1756 sonlarında da tahıl yüklü bir Fransız gemisini ele geçirdiler. Aynı zamanda Venedikliler ve Napoliler de mağdurdu ve konu Bâbıâli'deki Hıristiyanların ortak dâvası hâline geldi.[1022] Porter, Bâbıâli'nin en az mağdurlar kadar korsanlara kızgın olduğunu biliyordu. Fakat bölge öyle bir hâle gelmişti ki, bir savaş olmadan, kendi paşalarını bile dinlemeyen Ülgünlüler yola getirilemezdi. Bunun üzerine Bâbıâli dedikodulara göre Ülgünlülerin hakkından gelmek için adam bile toplamıştı. Ancak Porter'a göre bu hiçbir işe yaramayacaktı. 1757 yılının başında Porter'ın Bâbıâli'nin gönderdiği emrin neticesini beklemek dışında yapacak bir şeyi yoktu.[1023] Levant Kumpanyası da Sarah'ın gasp edildiğini geminin sahiplerine bildirdi.[1024]

Ülgün ile ilgili endişeler yerindeydi. Zira Ülgünlüler gönderilen kapıcıbaşını kabul etmedi ve o da Dubrovnik'e sığınmak zorunda kaldı. Gelen haberlere göre Ülgünlüler, silahlanarak bağımsızlıklarını ilân etmişler ve Hıristiyan devletlerden gasp edebilecekleri kadar gemi gasp etmeye karar vermişlerdi.[1025] Kapıcıbaşı da Ülgün ile ilgili olarak etkin tedbirler alınmadığı takdirde şehrin bağımsızlığını ilân edeceğini Bâbıâli'ye bildirdi.[1026]

1757 sonbaharında kapıcıbaşı hiçbir şey elde edemeden İstanbul'a dönünce Porter ona başvurdu. Kapıcıbaşı, Porter'a Ülgünlülerin, LeGross ile ilgili olayın bir kaza neticesinde gerçekleştiğine ve buna mecbur kaldıklarına dair bir takrir yazdıklarını anlattı. Kapıcıbaşı da bunun altında takrirde ifade edilenlerin gerçek olmadığına dair not düştü. Bu durum üzerine Porter bir kere daha meseleyi açıklama ihtiyacı hissetti ve gasp

[1020] Porter bu konuda haklı çıkmıştı. Zira Porter meseleyi öğrenmeden önce Britanya hükümeti Porter'a Bâbıâli'ye şikâyetlerde bulunması için telkinde bulunmuştu. Henry Fox'tan Porter'a, 11 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1021] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1022] Porter'dan Henry Fox'a, 3 Ocak 1757 (BNA SP 97/39).
[1023] Porter'dan Henry Fox'a, 3 Ocak 1757 (BNA SP 97/39).
[1024] Kumpanyadan Porter'a, 20 Ocak 1757 (BNA SP 105/118).
[1025] Porter'dan William Pitt'e, 2 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1026] Porter'dan Holderness kontuna 16 Mayıs 1757. Levant Kumpanyası ise Ülgünlülerin attığı bu adım neticesinde hâlihazırdaki özgürlüklerine mâl olabileceğini düşünmekteydi. (BNA SP 97/39); Kumpanyadan Porter'a 12 Mayıs 1757 (BNA SP 105/118).

edilen mallar için yeni bir hüküm daha gönderildi. Ancak Porter bu hususta ümitsizdi. Elçiye göre Bâbıâli, Ülgünlülere karşı sert tedbirler almadığı sürece bu meseleden ne Britanya ne de diğer mağdurlar bir şey elde edebilecekti. Buna mukabil Porter meselede bastırmaya devam etti.[1027]

Yedi Yıl Savaşları'ndaki yoğun meşguliyetine rağmen Porter bu meseleyle ilgilenmeye devam etti. Levant Kumpanyası, Porter'a yazdığı bu mektupta elçinin bu konuda çektiği zahmeti gördüklerini bildirdi. Tüccarlar, Porter'ın bu meseleyle ilgili yapmış olduğu masrafları öğrenir öğrenmez bunu *Sarah'*nın sahiplerine ve Kaptan LeGross'a aktaracaklarını bildirdi.[1028] 1759 yılında ise Levant Kumpanyası'nın Porter'a yazmış olduğu başka mektupta elçinin bu konuda yaşadığı sıkıntılar yüzünden tüccarların duydukları üzüntü dile getirilir.[1029] Bu aşamadan sonra meselenin nasıl bir hâl aldığı konusunda İngiliz arşivleri bilgi vermemektedir.

Yedi Yıl Savaşları sırasında Porter'ın siyasî meşguliyetinin artması ve Britanya ile Fransızlar arasında yaşanan yeni ve büyük sorunlar arşivlerdeki bu eksikliğin sebebi olmalıdır.

2.7. Yedi Yıl Savaşları'ndaki Korsanlık Faaliyetleri ve James Porter

Her ne kadar Porter, Yedi Yıl Savaşları arifesinde korsanlık faaliyetlerinin yaratacağı sorunların önüne geçmek için tedbirler almış olsa da savaş başlayınca kaçınılmaz bir şekilde korsanlık faaliyetleri devam etti. Britanya hükümetinin yayımladığı emirler, eksiksiz uygulandığı sürece bu tür korsanlık faaliyetleri Bâbıâli için bir sıkıntı yaratmayabilirdi. Ancak korsanlık faaliyetleri özellikle de Diplomatik Devrim'den sonra Bâbıâli nezdinde itibarı azalan Vergennes'in İstanbul'da Porter'ı sıkıştırmak için kullanabileceği önemli bir kozdu. Dolayısıyla bu korsanlık faaliyetlerinin siyasî bir yönü de vardı.

İlk problem Kaptan Charles Wilson tarafından yönetilen *Hawk* isimli bir gemiden dolayı çıktı. Bu gemi ilk olarak 10 Ocak 1757'de İzmir'e gelmiş[1030] ve oradan da İstanbul'a yelken açmıştı. Yoldayken iki tane Fransız gemisini ele geçirmişti. İzmir'deki Fransızlar bu gemilerin top atış menzili içerisinde gasp edildiğine dair kadıdan bir ilâm elde etmeyi başardılar. Gemi İstanbul'a gelince, Vergennes, *Hawke'*ın savaşa hazır hâlde olduğunu ve yakın zamanda büyük miktarda yük taşıyan bir Fransız gemisinin

[1027] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).
[1028] Kumpanyadan Porter'a, 6 Haziran 1758 (BNA SP 105/118).
[1029] Kumpanyadan Porter'a, 4 Mayıs 1759 (BNA SP 105/119).
[1030] BNA SP 105/336 s. 287.

Marsilya'ya yelken açacağını görerek Wilson'un tutuklatılması için "hiçbir numara, kurnazlık, strateji veya masraftan" kaçınmadı.[1031] Buna karşılık Porter hesap vermek için bir elçi veya konsolosun olduğu yerde hiçbir şekilde gemilere el konulamayacağını işaret eden kapitülasyon maddesini gösterdi. Bu şekilde ibre Porter'ın lehine döner gibi oldu.[1032]

Vergennes, Porter'a karşı buradan bir hamle yapamayacağını anlayınca gemide padişahın Rum tebaasının olduğunu öne sürdü. Bu, Porter'ın önüne geçemeyeceği bir durumdu. Zira Kaptan Wilson, cahillik veya tedbirsizlik neticesinde, Bâbıâli'nin Rumların savaştaki devletlere hizmet edemeyeceği yönündeki hükmünü ihlal etmişti. Bu şekilde Rumlar kıyıya çıkarılıp kaptan paşanın adamları tarafından tevkif edildiler. Fakat daha sonra Rumları serbest bıraktılar ve gemi de İstanbul'dan ayrıldı.[1033] Porter gemiyi kurtarmıştı ama Fransızlar kaptan paşanın, Porter'ı ele geçirilen gemiler hakkında hüküm vermesi için çağırmasını sağladılar. Porter bunu kati surette reddetti ve bu tür bir uygulamanın I. Mahmud zamanında olmadığını söyledi.[1034]

Vergennes ise bu konunun peşini bırakmadı. Özellikle de yeni sadrazam Ragıb Paşa'nın İstanbul'a henüz gelmemiş olması onun avantajınaydı. Vergennes bu boşluktan yararlanarak bu gasp faaliyetinden dolayı iki elçinin de kaptan paşa ile görüştürülmesini öne sürdü. Porter ise bu talebin arkasında Fransızlar olduğundan dolayı buna yanaşmadı. Ancak mesele padişaha kadar aksetti. Onun da kaptan paşaya bu meseleyi iki tarafın da dostu olarak tarafsız ve âdil bir şekilde halletmesi hususunda emir vermesi neticesinde elçi kararını gözden geçirmek zorunda kaldı. Porter, kaptan paşa ile görüşme konusunu Levant Kumpanyası'nın tüccarlarına açtı ve onlardan bu hususta görüşlerini istedi. Tüccarlardan Benjamin Barker, bu görüşme isteğinin Fransızların talebi olduğunu ve Türklerin gemiyi durdurmaya cesaret edemeyeceklerini söyledi. Başka bir tüccar olan Thomas Ashby de Porter'ın kaptan paşa ile görüşmesi gerektiğini ve Hawke'ın sahibinin dâva masraflarını ödeyeceğini ifade etti. Peter Abbot ve Thomas Talbot Foley ise Porter'a kaptan paşanın tarafsız davranmayacağı ve daha fazla delil bulmak için adam göndermek suretiyle meseleyi uzatacağını söyledi. Buna mukabil tecrübeli bir tüccar ve daha önce kumpanyanın haznedarlığını yapmış olan Benjamin Barker ise Porter'a ne yapılması gerektiğini en iyi elçinin bileceğini ileri sürdü. Porter bunun üzerine tercümanını çağırdı ve onun da fikrini aldı. Tercüman da emir bizzat padişahtan geldiği için kaptan paşa ile

[1031] Porter'dan William Pitt'e, 1 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).
[1032] Porter'dan William Pitt'e, 1 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).
[1033] Porter'dan William Pitt'e, 1 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).
[1034] Porter'dan William Pitt'e, 1 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).

görüşmenin kaçınılmaz olduğunu ifade etti. Tartışmalar uzasa da tüccarlar en sonunda inisiyatifi Porter'a bıraktılar.[1035] Elçi de bunun üzerine kaptan paşanın davetine icabet etmeyi kabul etti ve bu görüşme için sekreteri ve tercümanını tayin etti. Fransız tarafı her ne kadar elinden gelen bütün çabayı gösterse de görüşmeden Porter'ın lehine bir sonuç çıkmış gibi görünmekteydi.[1036] Alınan karar neticesinde Rumlar gemiden çıkarıldıktan sonra *Hawk*'ın gitmesine izin verilecekti.[1037] *Hawk*, bir sorun olmadan İstanbul'dan ayrıldı.

Vergennes ikinci bir adım daha attı ve büyük rüşvetler sayesinde 1744 yılında ileri sürülen Britanya ile Fransız gemileri için hayalî bir hat çekilmesini yeniden gündeme getirdi ve bu konuda bir ferman elde etmeyi de başardı. Vergennes'in attığı bu adım Britanya elçisini rahatsız etti. Porter hiç vakit kaybetmeden böyle bir hattın hiçbir işe yaramayacağını ve işlevsiz olacağını belirtti. Şikayet etmenin yanında Porter, Britanya için zararlı olabilecek bu hamleye karşı somut bir adım da attı ve 1746 tarihli bir hükmü yeniletti. Buna göre Britanya ve Fransız gemileri için adalar, limanlar ve kaleler dışındaki yerlerde savaş serbest bırakıldı.[1038]

Vergennes hiç de küçümsenecek bir rakip değildi. Zira imparatorluk içerisinde büyük bir ağırlığa sahip olan gümrük eminini etkisi altına almayı başardı ve onun vasıtasıyla Osmanlı Akdeniz'inde veya en azından Takımadalar'da savaşan iki ülkenin de birbirlerinin gemilerini gasp etmeyeceğine dair bir hüküm elde etmeye muvaffak oldu. Bu Porter ve Britanya için büyük bir darbe demekti. Çünkü bu denizlerde yapılan Britanya korsanlığı, Fransız ticaretine büyük zararlar vermekteydi ve böyle bir durum gerçekleştiği takdirde Yedi Yıl Savaşları'nda Britanya'nın Fransa'ya karşı eli zayıflayacaktı.[1039]

Porter'ın derhal bu hayalî hat meselesini ortadan kaldırması gerekiyordu ve talih Porter'ın yanındaydı. Zira yeni Sadrazam Koca Ragıb Paşa, payitahta gelmişti ve bütün yabancı elçilerle görüşecekti. Bu şekilde Porter sorunu en üst makama anlatma fırsatı buldu. 3 Mart 1757'de gerçekleşen görüşmede, Ragıb Paşa, Porter'ın bu konudaki rahatsızlığını sezmiş veya öğrenmiş olmalıydı ki konuyu kendisi açtı ve Bâbıâli'nin iki tarafın da dostu olarak, savaş ve korsanlık faaliyetlerinden doğan şikayetlerin önüne

[1035] BNA SP 105/183 varak numarası yazmamaktadır. Porter'ın Levant Kumpanyası tüccarları ile yaptığı 2 ve 3 Şubat 1757 tarihli toplantılar.
[1036] Porter'dan William Pitt'e, 16 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).
[1037] BOA. C.HR. nr. 8711
[1038] Porter'dan William Pitt'e, 16 Şubat 1757 (BNA SP 97/39).
[1039] Porter'dan William Pitt'e, 1 Mart 1757 (BNA SP 97/39).

geçerek bir orta yol bulmak istediğini ve bu şekilde kendilerinin de rahat olabileceklerini söyledi. Zira müdahil olmak istemedikleri ihtilaflar onları rahatsız etmekteydi. Bu yüzden de Bâbıâli en iyi yolun, ötesinde hiçbir savaş yapılmayacağı bir hat çizmek olduğu sonucuna varmıştı. Ragıb Paşa, Porter'dan bunları düşünmesini istedi. Ancak Britanya elçisi de altta kalmaya hiç niyetli değildi. Porter bunun uygulanamaz olduğunu, geçen yüzyıl içerisinde bunun pek çok kez denendiğini ve işe yaramadığını belirtti. Fakat elçi, kale veya hisarların top atış menzilinde veya resmî bir valiliğin olduğu yerlerde gemilerin gasp edilmeyeceğini hükümetine bildireceğini ifade etti. Ayrıca Porter, ele geçirilen ganimetlerin Türk limanlarında satışının Bâbıâli'nin çıkarına olacağını söyledi. Bununla beraber Porter, kralın bütün savaş ve korsan gemisi kaptanlarına, Türklere veya mallarına zarar verilmemesi konusunda vermiş olduğu emrin, padişaha karşı gösterilmiş olan eşsiz bir dostluk simgesi olduğunu da hatırlattı. Porter'ın bu argümanlarına karşı Ragıb Paşa, Bâbıâli'nin iki tarafın da dostu olarak hareket ettiğini söyledi. Türk limanlarında ele geçirilen ganimetlerin satılmasına dair Ragıb Paşa "İmparatorluk yeterince zengindir ve bu bize yalnızca daha çok sıkıntı ve sakınmak istediğimiz tartışmaları dinlemeyi getirir" dedi.[1040]

Bâbıâli'nin bu adımını her ne kadar Porter mantıksız bulsa da Britanya hükümetine Fransız gemilerinin Malta Kanalı'nda veyahut Kuzey Afrika sahillerinde yakalanmasını tavsiye etti. Levant Kumpanyası çabaları için Porter'a teşekkür etti.[1041]

İşler bu şekilde Porter'ın aleyhine şekillenirken daha önce halletmiş olduğunu düşündüğü bir mesele kısa bir süre sonra yine karşısına çıktı. Kaptan Wilson, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra önce İzmir'e[1042] ve oradan da aksi rüzgârlar yüzünden Çuka Ada'sına doğru yola çıkmıştı. Wilson yolda, önce bir Fransız gemisini, daha sonra da biri İzmir'e diğeri de Sapienza'ya yağ taşıyan başka gemileri de ele geçirmişti. Wilson ele geçirdiği ilk gemiyi Zakintos'a götürerek gemiyi fidye karşılığında vermiş ancak malları almış ve daha sonradan da İzmir'e gelmişti. İzmir kadısı da malların karaya indirilmesine izin vermemiş ve gemiye el konulacağına dair konuşmalar yayılmaya başlamıştı. Gerçekten de İstanbul'daki Fransızlar bunun için çalışmaktaydılar. Fakat Porter büyük bir mücadele neticesinde geminin rahatsız edilmeden mallarını karaya indirebileceğine dair bir hüküm

[1040] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart 1757 (BNA SP 97/39).
[1041] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart 1757(BNA SP 97/39) Levant Kumpanyası tüccarları bu tür bir girişimin Bâbıâli'nin kendi çıkarlarına zararlı olduğunu iddia etmekteydi. Kumpanyadan Porter'a 12 Mayıs 1757 (BNA SP 105/118).
[1042] Gemi 14 Mart 1757'de İzmir'e gelmiş ve kargosuyla ilgili manifesto vermiştir. BNA SP 105/336, s. 288.

elde etmeyi başardı. Fransız tarafının gümrük emini tarafından desteklenmesine ve büyük paralar harcamasına rağmen Porter olası bir skandalı engellemeyi başarmıştı.[1043]

Bu hadiseden çok kısa bir süre sonra Porter, Fransızlarla başka bir mesele daha yaşadı. Londra'dan, Venedik ve İzmir'e gitmekte ve güvertesinde yalnızca 15 kişi olan, kaptanlığını Thomas Shaw'un yaptığı *Matilda* isimli gemi yolda yağ taşıyan bir Fransız gemisi ile karşılaştı ve ele geçirdiği gemiyi İzmir'e götürdü. İzmir limanında da bol miktarda Fransız gemisi bulunduğu için taraflar arasında bir ihtilaf olması kaçınılmazdı. Gerçekten de limandaki Fransızlar gemiye saldırdılar ve Britanyalıları gemiden dışarı attılar. Bu hadise Osmanlılara bağlı olan bir limanda gerçekleştiği için Porter şiddetli bir şekilde olayı protesto etti ve konuyu Bâbıâli'ye bildirdi. Bâbıâli de konuyu kaptan paşaya havale etti ve ondan bir inceleme başlatmasını istedi. Kaptan paşa bunun üzerine Britanyalıların haklılığını ihtiva eden bir mektup kaleme aldı. Fransız tarafı da olayın sorumluluğunu kabul etti ve bunu Fransız bayrağı altında Britanyalıları gören Fransızların deliliğine bağladı.[1044] Ancak Porter meselenin peşini bırakmıyor ve tazminat istiyordu. Buna mukabil Bâbıâli'de meseleyi çözmek Porter'a büyük masrafa sebep olmuştu.[1045]

1757 yazında siyasî mücadelenin artmasıyla birlikte korsanlıklar da arttı ve Porter büyük ölçüde bundan doğan ihtilaflarla meşgul oldu. Payazlı Türk tüccarlar Kaptan Sanders'ın idare ettiği *Thames* isimli geminin batırmış olduğu bir Fransız gemisindeki malların tazmin edilmesini istediler. Türk tacirler ilâmlar ve hüccetler ile İskenderun'daki Konsolos Brown'dan kargonun değerinin ödenmesini talep ettiler. Buna mukabil Britanya tarafının da Payaz dizdarı tarafından imzalanmış bir ilâmları vardı ancak Osmanlı hukukuna göre kadının elinden çıkan hüccetin karşısında bu bir şey ifade etmiyordu. Payazlı tüccarlar kazaskere başvurarak, Britanyalıların kendilerine 24.250 taler vermelerini istediler. Bunun üzerine Bâbıâli, Porter'ı mahkemeye çağırarak iddiasını savunmaya dâvet etti ancak Porter elindeki ilâmın geçerliliği hususunda ısrar etti. Fakat Bâbıâli de en az Porter kadar kararlıydı. Zira reisülküttap paranın derhal ödenmesi dışında hiçbir şeyi kabul etmeyeceğini söyledi. En sonunda problem padişaha aksedince Porter meseleyi geçiştiremeyeceğini gördü. Elçi bu yüzden konuyu yerinde halletmeleri için Halep'teki konsolos Drummond ve İskenderun'daki konsolos Brown'a yazdı. Fakat bu gerçekleşmeyince Porter işlerin kötüleşeceğinden endişe ederek derhal fikirlerini

[1043] Porter'dan William Pitt'e, 2 Nisan 1757 (BNA SP 97/39) Kumpanyadan Porter'a 12 Mayıs 1757 (BNA SP 105/118).
[1044] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Haziran 1757 (BNA SP 97/39) BNA SP 105/336 s. 290.
[1045] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).

öğrenmek için İstanbul'daki Britanya tacirlerini çağırdı. Tüccarlara iki seçenek sundu: ilk seçenek meseleyi İstanbul'da halletmeye çalışmaktı. İkinci seçenek ise ödemeyi tamamen reddetmek ve sonuçlarına katlanmaktı. Porter ikinci seçeneğin büyük risk taşıdığını da işaret etti. Bu görüşme üzerine meselenin İstanbul'da halledilmesi kararı alındı. Buna göre ilk olarak kale dizdarının imzaladığı ilamın kullanılmaya devam etmesi kararlaştırıldı. Yani Porter, dizdarın uyarılarına rağmen Fransız gemisinin kaptanının kaybolduğunu ve Kaptan Sanders'in bundan sorumlu olmadığını belirtecekti. İstenilen sonuç gerçekleşmezse şu an taşrada olan tüccar Peter Abbot çağırılacak ve Türkçe bilen bu tacir vasıtasıyla mağdurlara rüşvet verilecekti. Porter da bu yöntemi onayladı ve para gücünün etkili olduğunu söyledi.[1046] Nitekim Porter toplantı sonucunda geminin bir kaza sonucu kaybolduğunu ve Britanyalıların burada bir hatasının olmadığını Bâbıâli'ye bildirdi.[1047] Porter'ın bu adımı üzerine Bâbıâli olayların yeniden araştırılması için bölgeye bir adam gönderme kararı aldı. Porter da konuyla ilgilenmeleri için Halep ve İskenderun'daki Britanya vekillerine talimatlar yolladı.[1048] Levant Kumpanyası, Porter'ın argümanının İstanbul'da etkili olacağına dair umutluydu.[1049] Kısa bir süre sonra Porter meseleyi halletmeyi başardı.[1050]

Korsanlık faaliyetleri, Bâbıâli'nin gasp edilen hiçbir geminin Türk limanlarına getirilmeyeceği hususundaki kararlığını daha da arttırmaktan başka bir işe yaramıyordu. 1757 yazında yaşanan başka bir korsanlık faaliyeti yine Porter ile Vergennes'i karşı karşıya getirdi. Temmuz ayında Porter, Hanya'daki Britanya konsolosundan bir haber aldı. Buna göre *King of Prussia* isimli Britanya gemisi Kuzey Afrika sahillerinde, İskenderiye'den, Marsilya'ya gitmekte olan bir gemiyi ele geçirmiş ve gemiyi Hanya'ya götürmüştü. Bunun üzerine endişeye düşen Hanya paşası Bâbıâli'den bir emir gelinceye kadar gemiye el koymuştu.[1051] Porter bu haberi ve Fransızların geminin tazmin edilmesi hususunda bir hüküm elde edebilmek için büyük miktarda paralar teklif ettiğini öğrendi. Bunun üzerine elçi hemen İstanbul'daki Levant Kumpanyası tüccarlarını topladı ve onlara gemiyi kurtarmanın en iyi yolunun biraz fedakârlık yapmak ve her şeye hazır olmak için bir miktar parayı hazır tutmak olduğunu söyledi. Tüccarlara bunun için para

[1046] BNA SP 105/184 vr. 4b-5a.
[1047] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Temmuz 1757 (BNA SP 97/39).
[1048] Levant Kumpanyası da bu hususta gösterdiği sebattan ötürü Porter'a şükranlarını sunmuştu. Kumpanyadan Porter'a, 11 Ekim 1758 (BNA SP 105/118).
[1049] Kumpanyadan Porter'a, 28 Temmuz 1758 (BNA SP 105/119).
[1050] Kumpanyadan Porter'a, 14 Kasım 1758 (BNA SP 105/119). Levant Kumpanyası'nın mektuplarında Porter'ın meseleyi hallettiği söylenir ama bunu nasıl yaptığından bahsedilmez.
[1051] BNA SP 105/184 vr. 6a, Porter'dan Holderness kontuna, 3 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).

vermeye gönüllü olup olmadıklarını sordu. Tüccarlardan Valentine Fitzhugh diğer tüccarlar ne yapıyorsa, onu yapacağını söyledi. Tüccarlar, Bâbıâli'yi ve dinamiklerini daha iyi bilmesi gereken Porter'ın baş tercümanı Morco'ya geminin kurtarılması için ne kadar parayı hazır tutmanın gerekli olduğunu sordular. Morco da 30 bin taler ve hatta Fransızların dağıtacakları rüşvetlerden doğacak sonuçlar neticesinde daha fazlasının gerekli olacağını söyledi. Benjamin Barker ise Britanya'nın onuru için her şeyi yapacağını söyledi ve 10 bin taler vermeyi teklif etti. Ancak tecrübeli tüccar bu borcu vermeden önce konunun düzgün bir şekilde düşünülmesi gerektiğini de ifade etti. Barker'ın bu vatansever tutumu Fitzhugh'u da etkiledi ve o da 10 bin taler vermeyi teklif etti. Ancak o da parasının boşa gitmeyeceği konusunda kesin teminat istedi. Tüccarlar yine Porter'ın tercümanına para verildiği takdirde işin çözüleceğine dair nasıl bir teminat alınabileceğini sordular. Tercüman da geminin ve malların Britanyalılara teslim edilmesi hususunda bir hüküm alabilmek için paranın reisülküttaba verileceğini söyledi. Ancak tercümanın öne sürdüğü bu yöntem tüccarların pek de hoşuna gitmedi. Zira Valentine Fitzhugh bu yöntemin pek de başarı garantisi sağlamadığını, Fransızların gemiye el koyabilmek için karşı bir hüküm elde edebileceğini söyledi ve yakın zamanda *Matilda* örneğinde bunun görüldüğünü öne sürdü. Aynı zamanda tüccarlar Reisülküttab Hacı Râsim Ebubekir Efendi'nin[1052] de yakın zamanda ölebileceğini veya görevden alınabileceğini, bunun sonucunda da elde edilen hükümlerin geçersiz olabileceğini öne sürdüler. Tercüman da bunun üzerine Fransızların karşı bir hüküm elde etmesi hâlinde konuyu padişaha aksettirmek suretiyle parayı geri alabileceğini söyledi. Ancak tercümanın argümanları tüccarları tatmin etmedi ve bu şekilde para vermeyeceklerini söylediler. Ne kadar ödemeye razı olduğu Thomas Talbot Foley'e soruldu. O da ilk olarak Belgrat'ta olan ortağı Abbot'a sormadan karar vermeyeceğini belirtti. Başka bir tüccar olan Humphry de ortağı Ashby olmadan karar veremeyeceğini bildirdi. Ayrıca para ödeyebilecek olsa bile Barker ve Fitzhugh kadar ödemeyeceğini ancak 1000 taler verebileceğini, bunu da ancak kesin başarı garantisi varsa yapacağını söyledi. Bu sonuçlar üzerine tüccarlar mallar ve gemi Barker ve Fitzhugh'ya veya onların Hanya'daki vekillerine teslim edilince belirtilen miktarı ödeme kararı aldılar. Ancak bu yapılmadan hiçbir ödeme yapmayacaklardı.[1053] Buna mukabil Porter, para ödemeden gemiyi kurtarmayı bir kere daha denedi.

[1052] Recep Ahıshalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* s. 41.
[1053] BNA SP 105/184 vr. 8a.

Ragıb Paşa'nın 3 Mart 1757'de Porter ile yaptığı görüşmede elçiye gasp edilen gemi ve malların Türk limanlarına getirilmemesi hususunda ısrarcı olması Porter'ın elini zayıflattı. Bu menfi sonuç üzerine Britanya elçisi tercümanının düşündüğü miktarı ödemenin gemiyi kurtarmanın tek yolu olduğu kanaatine vardı. Elçi durumu bildirmek için bir kere daha Levant Kumpanyası'nın tüccarlarını topladı. Onlara gemiyi kurtarmak için başka yol olmadığını ve bu yüzden ne kadar parayı borç olarak vermeye razı olduklarını sordu. Buna göre Abbot ve Thomas Talbot Foley 5 bin taler ödemeyi kabul ettiler. Ashby 3 bin taler, Humphry bin, taler, Porter'ın sekreteri Anthony Hayes 3 bin taler ödemeyi kabul ettiler. Geri kalan 18 bin taleri de Barker ve Fitzhugh karşılayacaktı.[1054] Ancak tüccarlar önce geminin ve malın Hanya'daki Britanya temsilcisine verilmesi hususunda ısrarcıydılar.

Bu toplantıdan 13 gün sonra (20 Ağustos 1757) Porter'ın tercümanı Giovanni Morco Bâbıâli'den bir ferman elde etme aşamasında olduğunu ve gemiyi ve mallarını almak için Hanya'ya uygun bir şahıs gönderilmesi gerektiğini söyledi. Porter da bunun üzerine Barker ve Fitzhugh'a Britanya vekili olarak birisini tayin etmeleri hususunda talimat verdi. Tercümanlar da bu işi İzmir'deki Britanya konsolosuna havale ettiler.[1055]

Morco'nun vereceği ikinci haber Porter'ın ve tüccarların tadını kaçıracak türdendi. Zira tercüman yaptığı masrafların 30 bin taleri geçtiğini ve Bâbıâli'deki yeni görevlilerin hediye bekleyeceklerini söyledi. Buna mukabil Fitzhugh ve Barker'ın ilk toplantıda taahhüt ettikleri miktarı ödemeye razı olduklarını bildirmesi Porter'ı rahatlatmış olmalıdır.[1056]

Diğer yandan Vergennes de Porter'ı buradan sıkıştırmak istiyordu. Zira o da geminin ve mallarının İstanbul'a getirilmesi için çalışıyordu. Fransız elçisinin elini güçlendiren ise Ragıb Paşa'nın Porter'a vermiş olduğu, ele geçirilen hiçbir geminin Türk limanlarına getirilmeyeceğine dair bir beyanattı ve eğer Vergennes istediğini elde edebilirse bu bir emsal teşkil edebilir ve Porter'ı ve Britanyalıları zor duruma sokabilirdi. O yüzden Porter'ın geminin bir an önce bırakılmasını sağlaması gerekiyordu.[1057]

Biraz rahatlamışken çok kısa süre sonra Bâbıâli'nin para ödeninceye kadar geminin teslim edilmesi hakkında bir hüküm vermeyi reddetmesi de Porter'ın canını bir o kadar sıkmış olmalıdır. Tüccarların gemi ve kargo Barker ile Fitzhugh'un vekillerine teslim

[1054] BNA SP 105/184 vr. 6a-8b.
[1055] BNA SP 105/184 vr. 9a-9b.
[1056] BNA SP 105/184 vr. 9a-9b.
[1057] Porter'dan William Pitt'e, 2 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).

edilmeden parayı ödemeyi reddetmekte inat etmeleri de elçiyi zor durumda bırakıyordu. Bunun üzerine gemiyi kurtarabilmek için Porter'ın tercümanı gönüllü bir şekilde Bâbıâli'nin istediği parayı ödemeyi teklif etti. Geminin teslim edildiği ve malların da tüccarların vekiline verildiği zaman tüccarlar 34 bin Taler ödeyeceklerdi ki, kendisinin gemi ve mallar için Bâbıâli'ye ödemeyi teklif ettiği miktar da bu şekildeydi. Tüccarlar da bu beklenmedik teklifi kabul ettiler ve 25 Ağustos'ta Büyükdere'deki Britanya sarayında yapılan toplantıda tüccarlar tercümana ödeyecekleri miktarlar hususunda anlaştılar. Buna göre Abbot ve Foley, 5 bin taler, Thomas Ashby 3 bin taler, John Humphry bin taler, Anthony Hayes 3 bin taler, Benjamin Barker 11 bin taler ve Valentine Fitzhugh da 11 bin taler ödemeyi kabul etti. Gemiyi ve malları güvence altına alması için İzmir konsolosluğunda kançılar olan George Boddington'u görevlendirmeye karar verdiler. Porter bunun için Boddington'a talimat yolladı ve onunla birlikte Hanya'ya gitmesi için John Corner'a, Barker'ın kâtibi ve Türkiye'yi iyi tanıyan Christopher Figa'ya ve yeniçerisi Ahmed'e pasaportlar verdi.[1058]

Sonuç Porter'ın ve Britanyalıların istediği gibi oldu. Bâbıâli geminin teslim edilmesi için hüküm yolladı ve gemi Boddington ve Figa'ya teslim edildi. Mallar ise depoya kondu. Bu iyi haber üzerine Porter yine tüccarları topladı ve hisselerini ödemelerini istedi.[1059] Bu şekilde Porter bu meseleyi tüccarların cebinden de olsa çözmeyi başararak gemiye el konulmasını engelledi. Levant Kumpanyası, Porter'ın bu başarısını her ne kadar yüzde yüz memnun olmasa da takdir etmekten geri kalmadı.[1060]

Daha önce belirtildiği gibi Yedi Yıl Savaşları boyunca Porter'ın en büyük meselesi Bâbıâli ve Prusya arasında bir ittifak tesis etmek ve Prusya kralının çıkarlarını Bâbıâli'de savunmaktı. Dolayısıyla Prusya'ya bağlı korsanlık yapan bir geminin yarattığı sorun henüz İstanbul'da varlığı gizli olan Rexin yerine farklı sebeplerden ötürü Porter'ın üzerine kaldı. 1759 yılına doğru Porter'a gelen habere göre ismi ve kaptanı belli olmayan bir Prusya korsanı Walfango Policeni'nin kaptanlığını yaptığı *St. Francesco* isimli İskenderiye'den, Selânik'e gitmekte olan bir gemiyi Sisam yakınında ele geçirmişti. Prusya ve Avusturya arasında olan bu meselenin Bâbıâli'yi ilgilendiren kısmı gemide Türklerin olmasıydı. Porter'ı ilgilendiren ise hem malları gasp edilen hem de kötü

[1058] BNA SP 105/184 vr. 9a-10b.
[1059] BNA SP 105/184 vr. 12a-12b.
[1060] Kumpanyadan Porter'a, 21 Nisan 1757 (BNA SP 105/118).

muamele gören Türklerin, geminin kaptanının Merryfield isimli bir Britanyalı olduğunu söylemeleriydi.[1061] Dolayısıyla bu meselenin muhatabı Porter oldu.

Porter ilk önce mağdur Türkleri teskin etmeye çalıştı ama Türkler de Prusya bayrağı taşıyan geminin kaptanının Britanyalı olduğu konusunda ısrar ettiler. Elçi tetkikleri sonunda mallara verilen zararın büyük olduğunu tespit etti. Bu son derece vahim durum neticesinde Türk mağdurlar kaptan paşaya gittiler ve delillerini aktardılar. Porter da kaptan paşanın huzurunda onların delillerini dinledi ancak konuyu geçiştirmeye çalıştı.[1062]

Bâbıâli konuyu çok ciddiye aldı. Porter'a gizli bir şekilde 20 Müslümanın padişaha gitmesinin Britanya için ölümcül sonuçlar doğurabileceğini söylendi. Ayrıca Prusya'nın bir limanı veya gemisi olmadığından dolayı bundan sorumlu olamayacağını bildirildi. Bu yüzden de olayın fâilinin Britanyalılar olması gerektiği kendisine aktarıldı. Porter da buna karşı Prusya kralının Embden'de bir limanı olduğunu söyledi. Bununla beraber Porter, Britanyalıların bu hususta masum olduğuna dair deliller de sunmaktan geri kalmadı. Fakat bu şekilde bir sonuca varamayacağını anlayarak konuyu Rexin'e bildirdi.[1063] Zira herkes bu korsanın Prusya adına çalıştığını bildiği için bu görevi Rexin üstlenmeliydi ve gerçekten de öyle oldu. Rexin ilk önce Ragıb Paşa'ya iletilmesi için bir takrir kaleme aldı. Buna mukabil sadrazam henüz resmî bir temsilci statüsünde olmadığı için Rexin'den gelen bir takriri kabul etmedi. Diğer yandan Ragıb Paşa, mağdurları teskin etmeye çalıştı ve en azından onları sabırlı olmaya ikna etti. Ancak Bâbıâli bir yandan Porter'ın da peşini bırakmıyordu. Bu nahoş durum Porter'ın endişelerinin artmasına yol açtı. Zira şayet Rexin, Türkleri tatmin edemezse iş Britanyalıların üzerine kalacaktı. Porter, kendi tebaasının hiçbir şekilde zarar görmesine izin vermeyecek III. Mustafa'nın bu konuda tahammül göstermeyeceğinden emindi.[1064]

1760 Nisan'ında Prusya kralından Rexin'e gelen mektup bu hususta Porter'ın biraz içini rahatlattı. Friedrich, Rexin'e bu meseleyle ilgilenmesini emretmişti ve Prusya vekili de sadrazama bu işi kendi üzerine aldığını bildirdi. Ancak Rexin, teminatlar alsa da

---

[1061] Prusya adına müzakereler yürüten Porter için bu haber bir felâket niteliği taşıyordu ve kendisi de bu hareketin zamanlamasının müzakereleri için ne kadar kötü olduğunu ima eder. Porter hadiseyi anlattığı mektupta bu tür görevlerin ehil insanlara verilmediğinden şikâyet eder. Bütün bu olumsuz görüşmelere rağmen daha önce de belirtildiği gibi Bâbıâli Prusya ile ittifakı hâlâ bu dönemlerde gündemdeydi. Porter'dan William Pitt'e, 18 Aralık 1759 (BNA SP 97/40), Porter'dan William Pitt'e 3 Mart 1760 (BNA SP 97/41).

[1062] Porter'dan William Pitt'e, 5 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).

[1063] Porter konuyu anlattığı mektubunda Rexin'in ismini vermez ama bahsettiği kişinin Rexin olduğu açıktır. Porter'dan William Pitt'e, 5 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).

[1064] Porter'dan William Pitt'e, 5 Nisan 1760 (BNA SP 97/41).

Bâbıâli'yi ve mağdurları oyalamaktan başka bir şey yapmıyordu. Bunun sonucu olarak mağdurlar ve Bâbıâli'nin öfkesi arttı ve bütün gözler yine Porter'a çevrildi.[1065] Zira mağdurların sabrı tükenmişti ve hesap soracak birisini arıyorlardı. Mağdurlar Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı vasıtasıyla tazminat için Porter'a başvurdular. Tercümanın Porter'a verdiği bilgi siyasî konjonktürün de belirsiz olmasından mütevellit, onu son derece öfkelendirmiş olmalıdır. Zira Rexin, ilk önce kendi daha sonra da II. Friedrich adına tazminatın hediye kisvesi altında karşılanacağına dair söz vermiş, lâkin bunun ancak Bâbıâli ile Prusya arasında uzun süredir müzakere edilen ittifak gerçekleştiği takdirde mümkün olacağını söylemişti. Fakat bu Rexin'in daha önceden Porter'a bildirmediği bir hususu ve Prusya vekilinin oynadığı bu oyun ile iş tekrardan Porter'a kaldı. Bunun yanı sıra henüz Rexin resmî bir vekil değildi ve dolayısıyla Bâbıâli Porter'ı muhatap alacaktı. Daha da kötüsü mağdurlar geminin bir Britanya gemisi olduğunu ve güvertesindeki herkesin de Britanyalı olduğunu ihtiva eden bir ilâm elde ettiler. Bâbıâli'nin hiçbir şekilde Türklerin mağdur olmasına izin vermeyeceğinden endişe eden Porter, zararın Britanya tüccarlarından tazmin edilmesinden korkuyordu. Ayrıca Porter, görünüşe göre Levant Kumpanyasına başvurmaktan da çekiniyordu.[1066] Bu yüzden Porter son çare olarak Britanya hükümetine başvurdu ve konunun Prusya kralına bildirilmesi istedi. Porter ayrıca Bâbıâli sert tedbirler alınca kendisinin hesap vermeyeceğini, bu yüzden Türklerin Rexin'i hapse atacağını ve tazminat ödeninceye kadar ona hakaret edeceğini söyleyerek âdeta bir gözdağı verdi. Fakat Porter'ın vermiş olduğu asıl gözdağı, Bâbıâli'nin parayı almadığı takdirde Rexin ile olan bütün müzakereleri Fransa'ya, Avusturya'ya ve Rusya'ya ifşa edebileceğiydi. Bu yüzden de kralın ödeyeceği 10, 12 bin talerin, bu risk karşısında hiçbir şey olduğunu bildirdi.[1067]

Porter tehlikeyi abartıyor olabilirdi ama mağdurların talebi artmaktaydı. Bunun üzerine Porter ve Rexin birlikte hareket etmeye devam etmiş olmalıdır. Zira 1760 sonbaharında, Britanya ve Prusya vekilleri yine mağdurları yatıştırmayı başardılar. Fakat Porter, Rexin'e bu hususta güvenmiyordu ve başarılı olamadığı takdirde bütün işi kendi üzerine yıkacağından endişeleniyordu. Porter bu düşüncelerini Londra'ya bildirdi.[1068]

[1065] Porter'dan William Pitt'e, 17 Nisan, 16 Ağustos 1760 (BNA SP 97/41).

[1066] BNA SP 105/184 defterinde bu konudan bahsedilmemesi bu iddiayı desteklemektedir. Zira Porter tüccarları toplayıp danışma ihtiyacı hissetmemiştir. Aynı zamanda daha önce de belirtildiği üzere kumpanyanın Londra'daki yöneticileri korsanlıktan doğan meselelerin bu şekilde çözülmesinden son derece rahatsızdılar. Bununla beraber geminin kaptanı her ne kadar Britanyalı olsa da korsanın Prusya'ya hizmet ettiğini bilen Porter'ın bu konuyu Britanyalı tüccarların cebinden karşılamaya gönülsüz olması da anlaşılabilir.

[1067] Porter'dan William Pitt'e, 17 Nisan, 16 Ağustos 1760 (BNA SP 97/41).

[1068] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1760 (BNA SP 97/41).

Ancak bütün mesaisini Bâbıâli-Prusya ittifakına ayıran Rexin görünüşe bu meseleyle fazla ilgilenmiyordu ki Bâbıâli bu konuda Porter'a baskı yapmaya devam etti. Gemi ve mallar Malta'ya götürülmüştü. Rexin buna ne evet ne de hayır diyordu.[1069] Zaman geçiyor ve Rexin bu konuda bir adım atmamaya devam ediyordu. Porter da bîçare Londra hükümetinden konunun krala aksettirilmesini diliyordu. Aksi hâlde Rexin'in Bâbıâli'nin kötü yüzünü göreceğini ve bunun hâlihazırda hassas olan Osmanlı-Prusya müzakerelerine zarar vereceğini bildiriyordu. Porter mükerrer şekilde durumun ne kadar hayatî ve kendisinin de ne kadar zor durumda olduğunu Londra'ya rapor etti.[1070]

Porter'ın şansı 1761 baharında döndü. Osmanlı-Prusya müzakerelerinin kısmî de olsa bir sonuca varması ve Rexin'in resmî Prusya vekili olarak kabul edilmesi ile mesele tamamen onun üzerine kaldı. Bu şekilde Porter'ın üzerinden büyük bir yük kalktı.[1071] Prusyalı korsan meselesi bu şekilde Porter için kapandı.

Yedi Yıl Savaşları sırasında Porter'ın uğraştığı başka ve diğerleriyle mukayese edildiğinde sıra dışı olan korsanlık faaliyetlerinden bir tanesi *Lord Blackeny*[1072] isimli geminin faaliyetleriydi. Britanya'ya bağlı olan bu korsan, bîtaraf olan ülkelerin gemilerine saldırmak suretiyle çok zengin olmuştu. Bu durum Osmanlı yöneticilerinin dikkatini çekti ve kaptan paşa, seyir hâlindeki bu gemiyi durdurdu. Konunun sıra dışı olan tarafı ise gemide bir tane bile Britanyalının olmayışıydı. Zira geminin bütün mürettebatı Rumlardan oluşmaktaydı ve kaptanı da Konstantin Kalamata isimli bir Rum idi.[1073] Kalamata, 21 Ekim 1757'de Britanya adına korsanlık yapmaya başlamış ve bu durumu da Porter'a bildirmişti.[1074] Her ne kadar Kalamata, ele geçirdiği malların bir kısmını teslim etmiş olsa da Porter'ın aldığı gizli bilgiye onu ve kara bayraklı gemisini Bâbıâli

---

[1069] Porter'dan William Pitt'e, 17 Kasım 1760 (BNA SP 97/41).

[1070] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak, 5 Şubat 1761 (BNA SP 97/41).

[1071] Levant Kumpanyası Porter'ın bu konuda yaşadığı rahatlıktan duyduğu memnuniyeti kendisine bildirmişti. Kumpanyadan Porter'a16 Haziran 1761(BNA SP 105/119).

[1072] Geminin sahibi olan Konsantin Kalamata, Minorka Kalesi'nin komutanı William Blackeny'in anısına bu ismi vermiştir. Basil. C. Gounaris, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, And Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century-Eastern Mediterranean" *Mediterranean Studies,* s. 145

[1073] Kalamata, kuvvetle muhtemel 1740'larda Britanya kontrolündeki Minorka'ya yerleşen Patmoslu bir Rum idi. İnsan kaçakçılığı da yapmış olan Kalamata, 1756'da Minorka'nın Fransa tarafından işgalinden sonra İngiltere'ye gitti. Kalamata, burada dostları ve hamilleri sayesinde bir gemi alıp, Britanya adına korsanlığa başlayabildi. Basil. C. Gounaris, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, And Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century-Eastern Mediterranean" s. 145-146.

[1074]Porter Kalamata'nın faaliyetlerinden aslında ilk olarak 3 Kasım 1759 tarihli mektubunda bahseder ve bir Danimarka gemisini gasp ettiğinden bahseder. Porter da bunun kabul edilemez bir adım olduğunu kabul etmiştir. Levant Kumpanyası ise Kalamata'nın bu faaliyetini şiddetli bir şekilde tenkit eder ve tarafsız ülkelerin gemilerine saldırmasından ötürü cezalandırmasına dair arzusunu bildirir. Porter bu sebepten ötürü Levant Kumpanyası'nı bu müzakere dâhil etmemeyi uygun görmüş olabilir. Porter'dan William Pitt'e, 3 Kasım 1759 (BNA SP 97/40) Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1760 (BNA SP 97/41).

İstanbul'a getirmeye niyetliydi. Böylesine bir hareketin Britanya'ya hakaret olacağını düşünen Porter, Kalamata'yı kurtarmak için harekete geçti. İlk olarak Bâbıâli'ye onun kraldan aldığı görev belgesini gösterdikten sonra bile taciz edildiğine dair şikayette bulundu. Vergennes ise Britanya'ya zarar vermek için bu fırsatı kaçırmaya niyetli değildi.[1075]

Her ne kadar Porter, Kalamata'yı savunsa da bir yandan da onun gerçekten Britanya adına çalışıp çalışmadığından da emin değildi.[1076] Bunun üzerine daha somut adımlar atmak için alacağı haberleri bekledi. Kısa süre içinde Zakintos, İzmir, Patras gibi yerlerden ve Ege'de bulunan Kaptan Pallisser'dan Kalamata'nın dürüst bir adam olduğuna dair teminat aldı. Aynı zamanda donanmadan da onun gerçekten Britanya adına çalıştığını da tasdik ettirdi. Ancak her ne kadar Kalamata, Türklere karşı bir zarar vermemiş olsa da Fransızların teşviki yüzünden İstanbul'a getirilecekti.[1077] Porter'ın çabalarına rağmen kısa bir süre sonra mürettebatı zincire vurulmuş olan gemi İstanbul'a getirildi.[1078] Buna mukabil Porter, girişimleri neticesinde Kalamata'nın korsan muamelesi görmesini engellemeyi başardı.[1079] Fakat Porter, yine de Bâbıâli'nin bilhassa Malta ile yaşadığı gerginlikten ötürü Kalamata lehine bir adım atmaya cesaret edemiyordu. Zira burada Kalamata'ya yardım etmek isterken ona zarar verebilirdi.[1080] Aylarca Kalamata'nın yardım başvurularını Porter bu yüzden reddetti. Zira Kalamata, Osmanlı tebaasındandı ve Porter onun haklarını faal bir şekilde savunamazdı. İkinci olarak da Kalamata'nın tayfalarının bir kısmı Malta'ya kaçan kapudanede bulunmuşlardı ve Türkler de âsilerin öldürdüklerine karşılık Kalamata'nın hayatını isteyebilirlerdi. Aynı zamanda gemide hiçbir Britanyalının olmaması da Porter'ın hareketsizliğinin bir nişanesi olabilirdi. Bütün bunlarla beraber elçi bu aşamada Kalamata için girişimlerde bulunmanın kendisi için de sorunlar yaratabileceğini düşünmekteydi. Bu minvalde Porter Londra'dan kesin emirler gelinceye kadar Kalamata lehine hareket etmemeye karar verdi.[1081] Porter'a

[1075] Porter'dan William Pitt'e, 3 Ekim 1760 (BNA SP 97/41).
[1076] Porter, Kalamata'nın kullandığı geminin eski sahibinin tarafsız gemilere saldıran bir Venedikli olduğunu öğrenmişti ve Rum korsanın da Britanya'dan aldığı görev kâğıdının da gerçek olup olmadığından da emin değildi. Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1760 (BNA SP 97/41). Porter, Levant Kampanyası'ndan da Kalamata'nın durumunu araştırmasını istemiştir. Kumpanyadan Porter'a, 16 Ocak 1761 (BNA SP 105/119)
[1077] Porter'dan William Pitt'e, 16 Ekim 1760 (BNA SP 97/41).
[1078] Mürettebata bu kadar kötü muamele yapılması Fransızların tahrikleri üzerine gerçekleşmişti. Porten William Pitt'e, 3 Kasım 1760 (BNA SP 97/41).
[1079] Porter'dan William Pitt'e, 3 Aralık 1760 (BNA SP 97/41).
[1080] Porter'dan William Pitt'e, 5 Şubat 1761 (BNA SP 97/41).
[1081] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ağustos 1761 (BNA SP 97/41).

bu hususta bir emir gelmedi. Kalamata, Porter'ın selefi Henry Grenville ve Egremont kontunun çabalarına rağmen yıllarca hapiste kaldı.[1082]

Kalamata'yla neredeyse eş zamanlı olarak Porter yine bir korsanlık meselesiyle ilgilenmekteydi. Bu korsan, Stephen Solomon isimli bir Rum'du. 1760 baharında İstanbul'daki Napoli vekili, Porter'a *Ulysses* isimli geminin, İzmir'den Cenova'ya giden *Vergino del Carmine* isimli Napoli gemisini durdurduğunu ve mallarının bir kısmını gasp ettiğini söyledi. Napoli vekilinin almış olduğu yeminli beyanata göre Solomon, gasp ettiği malları, satmak için Tinos Adası'na götürmüştü. İzmir'deki konsolos Samuel Crawley de malların kesinlikle satılmaması hususunda Solomon'a emir yolladı. Porter da bunu tasdik etti ve gemiye de mallarına da el koymaması gerektiğini yazdı. Napoli vekili de keyfiyeti sarayına bildirdi.[1083]

Porter'ın sonradan edindiği bilgiler durumun daha da vahim olduğunu gösteriyordu. Zira gemi Mikanos limanında demirliyken gasp edilmişti. [1084] Bu yüzden vakit kaybetmeden bu hususta hem Bâbıâli hem de Londra nezdinde çalışmalara başladı. Ancak olayın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen tartışmalar devam ediyordu. Porter, Solomon'un durdurulması için ilk önce Levant Kumpanyası'ndan yardım istedi. Tüccarlar da Londra'da geminin gasp faaliyetlerinin kanunsuz kılınması için gerekeni yapacaklarını elçiye bildirdiler.[1085]Ancak Porter'ı endişelendiren ise bu adamın ne kendisinin, ne geminin sahiplerinin ne de İzmir'deki Britanya konsolosunun emirlerini dinlemeseydi. Osmanlı hükümeti Solomon'u bir korsan olarak ilân edebilirdi.[1086]

Solomon'un Porter için yarattığı en büyük sıkıntı bu değildi. Zira Mısır beylerbeyi, Dimyat kadısı ve ahalisi, Bâbıâli'ye Solomon'un Dimyat limanındaki üç Fransız gemisini talan ettiğini bildirdiler. Bu gemiler İstanbul'a pirinç ve kahve getireceklerdi. Ragıb Paşa, bu harekete çok öfkelendi. Porter'a Mısır'dan gelen kâğıtları göstererek, Fransızlara karşı o bölgelerde saldırmanın yasak olduğunu bildiren imparatorluk hükmüne karşı yapılmış bu hareketin dostluğa mugayir ve Bâbıâli'ye savaş açmak kadar kötü olduğunu bildirdi. Ragıb Paşa aynı zamanda derhal onun korsan olarak tutuklanması için emir vereceğini söyledi.[1087]

[1082] Basil. C. Gounaris, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, And Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century-Eastern Mediterranean" s. 148-149.
[1083] Porter'dan William Pitt'e, 17 Mayıs 1760 (BNA SP 97/41)
[1084] Porter'dan William Pitt'e, 17 Mayıs 1760 (BNA SP 97/41).
[1085] Kumpanyadan Porter'a, 24 Temmuz 1761 (BNA SP 105/119).
[1086] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).
[1087] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).

Bâbıâli'nin aceleciliğini ve Solomon hakkındaki düşüncelerini bilen Porter telaşlandı. Şayet Bâbıâli Solomon'u bir korsan olarak tutuklatmayı başarırsa Porter onu ve gemisini elinden kaçırırdı. Ancak Porter, Solomon'u savunmak yerine Bâbıâli'nin suyuna gitti. Elçi ayrıca onun hareketleri hiçbir şekilde onaylamadığını lâkin Solomon'un da kendisini dinlemediğini, onun hareketlerinin sorumlusunun kendisi veya geminin sahipleri olamayacağını söyledi. Buna mukabil Britanya savaş gemisi kaptanlarına ve konsoloslarına gördükleri yerde onu tutuklamaları hususunda mektup yazacağını belirtti. Porter'ın buradaki amacı, Solomon'un Britanyalılara teslim edilmesini sağlayabilmekti. Ancak bir veya iki gün sonra Porter her ne kadar delili olmasa da Mısır ve Dimyat'ta Solomon için haksız bir hüküm verildiğini belirterek bunun da arkasında Fransızlar olduğunu bildirdi. Ancak gemi kaptanlarına ve konsoloslara Solomon'u hesap vermek için çağırmaları hususunda emir vereceğini de tekrarladı. Bu şekilde kendisinin herhangi bir yanlış hareketi olduysa Kaptan paşaya, onun tutuklanması ve Konsolos Crawley'e teslim edilmesi için bir mektup yazılmasını isteyeceğini bildirdi. Porter her şekilde Solomon'un kendisine teslim edilmesi gerektiğini savunuyordu.[1088]

Porter'ın Bâbıâli'ye vermiş olduğu takrir en azından Solomon'un korsan olarak yakalanmasını durdurdu. Elçi, Mısır beylerbeyi ve Dimyat kadısı tarafından iddia edildiği üzere Dimyat limanındaki gemilerin gerçekten yağmalanıp yağmalanmadığını soruşturmak için bir adam göndermeye karar verdi. Bu şekilde zaman kazanmayı başardı. Zira 1761 Kasım sonu Aralık başı gibi halefi Henry Grenville'in varmasını bekliyordu ve o geldiğinde en azından mesele Porter için bitecekti.[1089]

Levant Kumpanyası ise Porter'a yazdığı bir mektupta Solomon hususunu Egremont kontuna bildirdiklerini ve bunun neticesinde kralın, amirallere Solomon meselesini araştırmaları hususunda direktif verdiğini rapor etti. Aynı zamanda bu konuda Amiral Sanders'a da geminin geri getirilmesini sağlaması için emirler gönderilmişti. Ayrıca tüccarlar, Porter'a yazmış oldukları bu mektup ile hem Bâbıâli'yi hem de Napoli vekilini teskin edebileceğini söylediler.[1090]

Porter bu mektubu aldığında memnun olmuş olmalıdır. Egremont kontuna yazdığı mektupta biraz olsun bu hususta rahatladığını bildirmiştir.[1091]

[1088] İstanbul'a mal sevkiyatının bu şekilde kesilmesi Porter'a göre Britanya'nın ticaretinin de tehlikeye atabilirdi. Porter aynı zamanda İstanbul'daki Napoli vekilinin de teskin edilmesi için Levant Kumpanyası'na başvurdu. Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).
[1089] Porter'dan William Pitt'e, 17 Eylül, Egremont kontuna 3 Aralık 1761 (BNA SP 97/41).
[1090] Kumpanyadan Porter'a, 1 Ekim 1762 (BNA SP 105/119).
[1091] Porter'dan Egremont kontuna, 17 Ocak 1762 (BNA SP 97/41).

Kısa bir süre sonra Porter'ın uzun süre beklediği Henry Grenville'in gelişiyle bu mesele Porter için kapandı.

2.8. James Porter ve Levant Kumpanyası

Levant Kumpanyası, Porter'ın elçiliği döneminde zor bir dönemdeydi ve Bâbıâli ile ticarette Fransızlar Britanyalıların yerlerini almaktaydı. Maaşı Levant Kumpanyası tarafından ödenen Porter, kumpanyanın çıkarlarını her zaman korumak ve bunu Britanya hükümetine yansıtmak zorundaydı. İstanbul'a geldiğinde Avusturya Veraset Savaşları'ndaki korsanlık faaliyetlerinin şirkete verdiği zararı gören Porter, Londra'ya Levant Kumpanyası'nın Britanyalı korsanların sebep oldukları borcu ödeyemeyecek durumda olduğunu bildirdi. Britanya elçisi, hükümete ülke için son derece faydalı olan Doğu Akdeniz ticaretine sahip çıkılması gerektiğinin de altını çizdi. [1092] Elçinin 1747 Eylül'ünde yazmış olduğu mektup hem şirketinin durumunu hem de devlet tarafından şirkete sahip çıkılması gerektiğini açıkça belirtiyordu.[1093]

Levant Kumpanyası'nı zora sokan ve ticaretini baltalayan sebeplerden biri elçilik masraflarıydı. Bilindiği üzere Britanya/İngiliz elçilerinin maaşlarını ve elçilik masraflarını Levant Kumpanyası karşılamaktaydı ve tüccarlar büyük ihtimalle hâlihazırda kötüye giden ticaretlerinden ötürü artık böyle bir meblağı ödemek istemiyorlardı.[1094] Tüccarlar bu büyük masraf kalktığı takdirde Fransız ticaretinin gerileyeceğini ve Britanyalılarınkinin de gelişeceğini söylediler. Tüccarlar bu hususta Porter'dan yardım istediler ve ondan belirtilen argümanları kullanarak Britanya hükümetini ikna etmesi ricasında bulundular.[1095] Ancak bu talep Britanya hükümeti tarafından kabul görmedi. Levant Kumpanyası tacirlerinden bir tanesi 1749 yazında bu konuyu bakanlardan birisine açtığında, ülkenin elçilik masraflarını üstlenemeyecek durumda olduğuna dair bir cevap aldı.[1096] Gerçekten de 1804 yılına kadar Britanya elçilerinin masraflarını Levant Kumpanyası üstlenmeye devam etti.[1097]

[1092] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Temmuz 1747 (BNA SP 97/33).
[1093] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747. Ayrıca şirket korsanların zararlarını tanzim ederken büyük miktarda Britanya'daki insanlara borçlanmışlardı. Porter'dan Newcastle düküne, 30 Ocak 1748 (BNA SP 97/33)
[1094] Tüccarların argümanlarından bir tanesi de başka hiçbir ticaret şirketinin böyle bir yükümlülüğünün olmamasıydı. Kumpanyadan Porter'a, 14 Eylül 1748 (BNA SP 105/118).
[1095] Kumpanyadan Porter'a, 14 Eylül 1748 (BNA SP 105/118).
[1096] Kumpanyadan Porter'a, 7 Temmuz 1749 (BNA SP 105/118).
[1097] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi*, s. 238.

Porter'ın İstanbul'daki ilk yılında Britanyalı korsanlar ve Halep muhassılı gibi meselelerde attığı adımlar ise Levant Kumpanyası'nın takdiriyle karşılandı. Londra'daki şirket yöneticileri Porter'ın bu hususta katlandığı zahmetlerden ötürü minnettarlığını bildirdi ve onun çabaları ile Doğu Akdeniz ticaretinin 1747 yılında yaşadığı darboğazdan kurtulacağına inanıyorlardı.[1098]

Britanya ticareti için Doğu Akdeniz ticaretinde en büyük sıkıntı Fransızların XVIII. yüzyılda gösterdiği ilerlemelerdi. Her ne kadar yüzyılın ilk çeyreğinde en itibarlı kumaş İngiliz kumaşı olsa da piyasanın taleplerini daha iyi etüt eden Fransızlar daha hafif, ince, yumuşak bir yünden oluşan ve Doğu Akdeniz havasına daha uygun kumaşları ile Britanyalıları bu alanda geride bıraktı. Ancak Fransız ticaretinin en büyük avantajı hükümet desteği ile ucuz İspanyol yünü getirebilmesiydi.[1099] Görülen o ki Britanyalı tüccarlar hükümetlerinden bekledikleri ölçüde destek alamamaktaydılar. Porter ise sorunu kumaşlarda görmüş olmalıydı ki, kumaş imalatının geliştirilmesi gerektiği fikrine vardı ve bu alanda girişimlerde bulundu. Levant Kumpanyası, her ne kadar Porter'a bu hususta müteşekkir olsa da onunla aynı fikirde değildi. Zira tüccarlara göre Britanya'nın, Doğu Akdeniz'de ihtiyaç duyulan kumaşlar hususunda Fransızlarla eş değer kaliteye sahip olmak için kabiliyet ve imalatçı eksiği yoktu ama Britanyalıların, tıpkı Fransızların aldığı gibi hükümet teşvikine ve yardımına ihtiyaç vardı. Tüccarlar yine de Porter'a kumaş imalatının geliştirilmesi için gösterdiği gayretten ötürü müteşekkirdiler.[1100] Açıkça Britanya'nın Doğu Akdeniz ticaretine gereken desteği vermediği görülüyordu. Durumu ciddiye alan Porter 1749 başında Fransızların ipek ticaretinde nasıl yol kat ettiklerini ve Britanyalıların da ticaretlerinin ne kadar düştüğünü bildiren bir rapor kaleme aldı.[1101] İlk olarak Porter, Doğu Akdeniz'deki Britanyalıların en çok ihraç ettikleri malın, İngiltere'de üretilen yünlü kumaş olduğunu, bunun karşılığında da ham ipek alındığını belirtti. İmalatçılar bu şekilde ham ipeği işleyerek büyük kısmını Almanya'ya, bir kısmını da Portekiz ve İspanya'ya ihraç etmekteydiler. Bu şekilde Porter pek çok Britanyalının bu işten kâr ettiğini bildirdi. Britanya elçisi Doğu Akdeniz ticaretinin aynı zamanda Britanyalıların ticaret yapmış olduğu pek çok yerden daha faydalı olduğunu, bu yüzden tıpkı Fransızların yaptığı gibi bu ticareti güçlü bir şekilde canlandırmak gerektiğini belirtti. Porter, Fransızların son 50 yıldır Doğu Akdeniz ticaretini ele geçirmek için her

[1098] Kumpanyadan Porter'a, 18 Eylül 1747 (BNA 105/118).
[1099] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi*, s. 189.
[1100] Kumpanyadan Porter'a, 26 Ocak 1748 (BN SP 105/118).
[1101] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi*, s. 191.

yolu denediklerini ve büyük avantajlar elde edebilme adına devletten gereken her türlü yardımı almak için ellerinden geleni yaptıklarını da ekledi. Britanya elçisi her ne kadar Fransızlar kendilerini tamamen saf dışı bırakamasalar da üzüntüyle büyük bir mesafe aldıklarını Britanya'nın ise, bilhassa İstanbul'daki ticaretin son 7 yılda büyük bir düşüş gösterdiğini aktardı. Yıllık ihracatın 800 balyadan 180 veya 200 balyaya düştüğünü ve bu oranın bile alıcının seçiminden ziyade tüccarların büyük çabaları vasıtasıyla elde edildiğini belirtti. Levant Kumpanyası'nın ticaret yapmakta olduğu diğer limanlara da Porter raporunda değinir. İzmir'deki ticaretin vahim durumda olduğunu ve bir balya kumaşın bile İzmir'e ithal edilemediğini kaydetti. Halep için daha olumlu bir tablo çizen Porter burada ticaretin ipek talebinden mütevellit devam ettiğini ancak burada da yarı yarıya bir düşüş olduğunu belirtti. Porter'a göre bu düşüşün sebebini öğrenmek için yavaş yavaş artan Fransız kumaş ithalatına bakmak gerekirdi. 1724 ile 1749 arasında İstanbul'daki Fransız ithalatı dokuza bir oranda artmıştı. Yıllık olarak Fransızlar 900 ilâ 1000 balya arasında kumaş satmıştı. Fransız kumaşları daha ince ve yumuşak yünden yapılıyordu. Bu şekilde Fransız kumaşları İngiliz kumaşlarından daha parlak oluyor bu da Türkler arasında Fransız kumaşının popülerliğini arttırıyordu. Britanyalıların bu hususta ki en büyük dezavantajı geçen 20 yıl içerisinde kumaş kalitesindeki düşüştü. Porter bunun kaynağının imalatçılarından mı yoksa Britanya'daki yünün kendisinden mi kaynaklandığını bilmiyordu. Lâkin Fransızlar daha vasat kumaşları ucuza satabilmekteydiler. Bu yüzden Porter kumaş fiyatları Fransızlarınkine çekilirse, Türklerin Britanya kumaşını tercih edileceğini düşünmekteydi.[1102] Aynı zamanda, Türklerin fiyat artışına çok dikkat ettiğini belirtti. Zira Britanya kumaşları daha iyi ve dayanıklıydı ama Fransızlarınki daha ucuz olduğu için daha çok rağbet görmekteydi. Şayet Britanya tüccarları fiyatlarını biraz düşürürse Porter'a göre Fransızların hepsi batardı. Britanyalılar Fransızların izlediği yolları izler ve onların aldıkları yardımı alırlarsa istenilen sonuç elde edilebilirdi. Ayrıca bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'na ihraç edilen kumaşlarla ilgili bir yasa çıkar, imalatçıların belli bir standart tutturmaları sağlanır, bunu yapanlara ödül ve yapamayanlara da ceza verilirse ticarette yükseliş gerçekleşirdi. Fransızlar başarıyla bu yöntemi izlemekteydiler ve bu hususta bir yasa bile çıkarmışlardı. Fransızlar kumaş konusunda en ufak bir istismara izin vermeyen müfettiş bile tahsis etmişlerdi. Porter'ın ticaretin ihyası ile ilgili dikkat çektiği başka bir nokta ise yıllık 100

[1102] Porter'a göre sıradan bir Türk, fazla lüks tüketim yapmazdı. Dediğine göre bir sıradan bir Türk yalnızca acıktığı zaman yemek yer, susadığı zaman su içer ve yalnızca da soğuktan korunmak için giyinirdi. Porter'dan Bedford düküne, 22 Şubat 1749 (BNA SP 97/33).

bin poundu geçmeyen ihracatta, eğer orta değerdeki kumaşlar %8 daha ucuza satılabilirse satışların 50 bin ilâ 70 bin pound arasında artış göstereceğiydi. Elçi Britanya'ya ithal edilen ipek miktarı üzerindeki gümrük vergisinin aynı kalması gerektiğini de ayrıca belirtti. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen kumaş hususunda en değerli ve kârlısının ipek olduğunu da belirtti. Bu konuda Porter bazı çözüm önerileri sundu.[1103] Bir tanesi Fransız kumaş imalatçılarını Britanya'ya davet etmekti.

Porter'ın öne sürdüğü argümanlar St. James'a kadar ulaştı. Bedford dükü Porter'a Türkiye ticareti hususunda bütün söylediklerini II. George'a bildirdiğini, söylenenlerin gereken etkiyi yaptığını ve kral ve hizmetkârlarının şu an ticareti yerine oturtacak adımlar üzerine düşündüklerini yazdı.[1104]

Levant Kumpanyası, Porter'a daha başka bir yönde karşılık verdi. İlk olarak tüccarlar elçiye, şirket mensuplarına, Türkiye'ye gönderilecek olan yünlü malların kalitesini veya miktarını dayatamayacaklarını belirtti. Aynı zamanda Fransız kumaş imalatçılarını Londra'ya yerleştirmek gibi bir işe giremeyeceklerini söylediler. Fransa'daki mutlak monarşi uygun gördüğü düzenlemeyi yapardı ama Britanya siyaseti ve ticaret düsturları Porter'ın öne sürdüğü gibi zorlayıcı ve sınırlayıcı tedbirleri öngöremezdi. Zira tüccarlar bunu asla kabul etmezlerdi. Kumaş fiyatlarının düşürülerek Fransız ticaretine darbe vurma planına ise tüccarlar, parlamentonun buna cevaz vermediğini söylediler. Porter'ın devlet yardımı hususundaki önerisi beklenileceği üzere kumpanya tarafından olumlu karşılandı. Mesela ihraç edilen kumaşın değerine göre %6 ve 8 ödül veya imalatçılar için ödül ve ceza yasaları ihdas edilebilirdi. Ancak tüccarlar ticaret masasının buna itiraz edilebileceğini düşünüyorlardı. Zira böyle bir devlet desteğinin Levant Kumpanyası'na verilmesi neticesinde diğer şirketlerin de aynısını istemeyeceği düşünülemezdi.[1105]

Buna mukabil kumpanyanın Porter'ın önerilerine itirazları genel olarak yanlış veya hatalı olmasından dolayı değil, uygulanamaz olmasındandı. Hatta şirket yöneticileri "yetenekli ve uygun bir hüküm veren" bir şahıs olan Porter'ın bu tür bir öneride bulunmasından ötürü kendilerini şanslı sayıyorlardı. Tüccarlar, Porter'ın önerilerinin gerçekleşmesin en ufak bir ihtimali olsaydı hükümetten yardım istemekten kaçınmazlardı. Buna mukabil şirket yöneticileri muhtemelen Londra'da olmalarından ve ülkenin durumuna daha vâkıf bulunmalarından ötürü hem avam hem de lordlar

[1103] Porter'dan Bedford düküne, 22 Şubat 1749 (BNA SP 97/34).
[1104] Bedford dükünden Porter'a, 15 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[1105] Kumpanyadan Porter'a, 7 Temmuz 1749 (BNA SP 105/118).

kamarasının bu adımları atmaya niyetli olmadığını biliyorlardı. Ancak tüccarlar, elçinin Doğu Akdeniz ticaretinin önemini hükümete bildirmesinden ötürü de son derece memnundular. Ayrıca Porter'a, ticaretin çöküşünü devlete yansıtmak hususunda geri kalmayacaklarının teminatını da vermişlerdi.[1106]

1750 yılına gelindiğinde Levant Kumpanyası'nın işleri göreceli olarak daha iyiye gitmeye başladı. 1749 yılı içerisinde daha çok gemi ve kumaş Osmanlı İmparatorluğu'na gelmişti. Diğer malların da ihracatında önceye nazaran bir artış vardı. Porter'a göre konsolosluk ücretleri biraz aşağıya çekilmek suretiyle bu artış devam ettirilebilir ve Fransızların ticareti aşağıya çekilebilirdi. Bu konuyu hükümete ve Levant Kumpanyası'na bildirdi. Kumpanya da mevcut şartlarda harçlarda indirim yapılabileceğine karar verdi ve bu hususstaki emirlerin ticarethanelere bildirmesini istedi.[1107]

Bu gidişat kısa süreli oldu. 1750 sonuna gelindiğinde Porter çok daha acı bir tablo sundu. Buna göre Fransız ticareti gelişmekteydi ve Britanyalıları Doğu Akdeniz ticaretinin "desteklenmeye değer tek dalında" bertaraf etmeyi başarmışlardı. Ticaret İstanbul'da bitmişti ve Britanya'nın "tek umut çapası olan" Halep'ten gelen haberler de hiç iç açıcı değildi. Britanyalıların kumaş karşılığına aldıkları ipek, hazır parayla alınmak zorunda kalınmıştı. Fransızlar, Suriye sahili boyunca kumaş ihracatını ele geçirmişler ve bir yıl önce Britanya gemileriyle getirilen büyük miktarda ipek elde kalmıştı. Porter bu ipeklerin satılamayacağından endişe etmekteydi. Durumun hiçbir zaman bu kadar kötü olmadığını gördü. Her ne kadar ticaretin gelişmesi ve eski gücüne kavuşması için elinden geleni yapsa da gidişat böyle olduğu sürece ticaretin yakın zamanda tamamen biteceğini de tahmin edebiliyordu. Porter'ın gözlemine göre her ne kadar Britanyalılar Fransızlar kadar iyi ve Türklerin makbul karşılayacağı kumaşlar imal edebilseler de Türkiye'ye gelen çok az kumaş satılabilmekteydi. Porter, Türkiye'ye gönderilen kumaşların büyük miktarının Britanya'daki imalatçıların kalitesiz ürünleri olduğunu da rapor etti. Kısacası yılsonunda Porter bir kere daha ticaretin düşüşü için Osmanlı İmparatorluğu'na gelen kumaşın kalitesizliğinden dem vurdu. Bu yüzden elçiye göre kumaş imalatını belli bir standarda taşımak için bir yasal düzenleme şarttı.[1108]

[1106] Kumpanyadan Porter'a, 7 Temmuz 1749 (BNA SP 105/118).
[1107] Kumpanyadan Porter'a, 23 Mart 1750(BNA SP 105/118).
[1108] Porter'dan Bedford düküne, 7 Aralık 1750 (BNA SP 97/34), Kumpanyadan Porter'a, 4 Nisan 1751 (BNA SP 105/118).

Bununla beraber Levant Kumpanyası'nın yöneticileri Porter ile aynı fikirde değildi. Tüccarlar, Porter'ın eleştirilerine ilk olarak hiçbir şirket mensubunun Türkiye'ye gönderilen yünlü kumaşların kalitesinin düşmesinden şikayetçi olmadığını ve şayet tüccarlar bundan zarar görmüş olsalar bile bunu düzeltmenin kendi imkânları dâhilinde bulunmadığını söylediler. Zira tüccarlar bakanlara veya parlamentoya bu hususta bir şikayette bulunulduğu takdirde sonuçların daha kötü olacağını düşünmekteydiler. Kumaş kalitesi için belirli bir standart getirilmesine ise şirket kendine mahsus sebeplerden ötürü karşıydı. Tüccarlar yünlü kumaş gibi millî ticaretin çok önemli bir ürünü hakkında hiçbir özel düzenleme yapılamayacağına kaniydiler. İkinci olarak da, Porter'ın bu düzenlemeyle yalnızca Osmanlı pazarını düşünerek hareket ettiğini söylediler.[1109] Ancak yine de Levant Kumpanyası Porter'ın hizmetlerinden son derece memnundu. O da çabalarının iyi karşılanmasından memnundu.[1110]

Porter, 1752 yazında kumpanyanın hem Türkiye, hem de Britanya'daki masraflarından dolayı zor durumda kaldığını, ticaretin de tutumlu bir şekilde yürütüldüğünü ve ek bir masraftan ziyade yardıma ihtiyacı olduğunu rapor etti. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve İrlanda arasında bazı tüccarların doğrudan ticaret yapmış olması şirkete büyük zarar veriyordu. Zira İrlanda, her ne kadar Büyük Britanya Krallığı'nın bir parçası olsa da Levant Kumpanyası'nın yetki alanında olup olmadığı tartışmalı bir konuydu.[1111] Porter, İrlanda ve Osmanlı İmparatorluğu arasında doğrudan ticaret engellenmediği takdirde bunun hem kumpanyaya hem de Britanya ticaretine zarar vereceğini düşünmekteydi. Levant Kumpanyası da konuyla ilgili hükümete başvuru yaptıklarını Britanya elçisine bildirdi.[1112] 1753 yılında da İrlanda ile yapılan ticaret Porter'ın gündemindeydi. Elçi defaatle hükümeti bu konuda uyardı. Tüccarlar da bu konuya eğileceklerini Porter'a bildirdiler.[1113]

1753 yılının ilk yarısında Levant Kumpanyası'nın kumaş satışlarında bir artış meydana geldi. Fakat bu artışın sebebi kumaş alıcıları ile Fransızlar arasında çıkan bir ihtilaftı. Bu ihtilaf devam ettiği sürece tüccarlar kumaş ihracatının artarak devam edeceğini ummaktaydılar. Aynı yılın sonbaharında da Britanyalıların kumaş satışları

[1109] Kumpanyadan Porter'a, 4 Nisan 1751(BNA SP 105/118).
[1110] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ocak 1751 (BNA SP 97/35).
[1111] Levant Kumpanyası ile doğrudan İrlanda ticareti yapan tacirler bu konuda mahkemelik olmuşlardı. BNA T 1/354/55.
[1112] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Temmuz 1752, (BNA 97/35) Kumpanyadan Porter'a, 6 Şubat 1753 (BNA SP 105/118).
[1113] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Kasım 1753 (BNA SP 97/36), Kumpanyadan Porter'a 22 Ocak 1754 (BNA SP 105/118).

artarken Fransızlarınki düştü. Tüccarlar bu gelişmeden memnundu ve bu alanda tekrar eski hâkimiyetlerini elde edebileceklerini umuyorlardı.[1114] Ancak bu iyileşme hükümet tarafından tatmin edici bulunmadı. Aynı yıl Levant Kumpanyası ticaretinin geleceğine yön verecek bir gelişme meydana geldi. Zira genel olarak Türkiye'ye yapılan kumaş ihracatındaki azalışın şirketin tekelciliğinden ve elde ettikleri büyük kârlardan kaynaklandığına dair Britanya'nın bütün liman ve kumaş imalat merkezlerinden şikayetler geldi. Bu şikayetler Londra'nın bir takım önlemler almasına yol açtı. Kumpanyaya giriş ücreti 20 pounda indirildi ve Doğu Akdeniz ticareti, ticaret yapma yetkisine sahip Londralı tüccarlardan ziyade bütün Britanya vatandaşlarına açıldı. Bu şekilde ticaretin artacağı düşünülüyordu ve yüzyılın sonuna doğru tüccar katılımları arttı. Fakat bu adım Porter'ın da belirttiği üzere kumpanyanın eski ortaklarının kumpanyadan çekilmesine yol açtı. Her ne kadar daha sonradan Doğu Akdeniz ticaretine katılan tüccarların sayısı artsa da ticaret yüzyıl sonuna doğru düşmeye devam etti.[1115]

Britanya'nın Doğu Akdeniz ticaretinin gidişatından memnun olmadığının ve geçiştirilmesini istediğinin başka bir nişanesi de 1755 başında gözüktü. Britanya hükümeti Porter'a, dönemin siyasî konjonktürünü kullanarak Osmanlı topraklarında ticaret yapan Britanyalıların ayrıcalıklarını tasdik veya gerekliyse güçlendirme emrini verdi. Burada Porter'a Fransızların ellerindeki avantajı ele geçirme vazifesi verilmişti. Zira kralın kulağına Fransızların yapılan bir antlaşma ile bazı gümrük vergilerinden muaf olduğu haberi gelmişti ve Porter'dan istenen de bu muafiyet hakkını elde etmesiydi.[1116]

Aslında Porter'a verilen bu emir Britanya hükümetinin Doğu Akdeniz ticareti hakkındaki bilgisizliğinin bir nişanesiydi. Zira bu emirlere cevap olarak Porter, Suriye sahilinde Britanya'nın ipek için ödediği gümrük vergisinin diğer ülkelerin başka limanlarda ödediklerinden çok daha az olduğunu, diğer ürünlerde ise eşit derecede vergi ödediklerini ve İstanbul'a ilk geldiği günden beri bilhassa ipek üzerindeki avantajı koruduğunu söyledi. Fransızların ise ayrıcalıklarını 1739 Belgrat Antlaşması'ndaki tavassutları ile elde ettiklerini, bu şekilde İstanbul limanında %1,5'luk gümrük vergisi indirimi aldıklarını, ancak bunun onlara 20 bin talere patladığını da belirtti. Şayet Porter da böyle bir adım atacaksa bu meblağın ödenmesi gerekiyordu. Porter'a göre bir şey elde edilecekse bu IV. Mehmed (1648-1687) döneminden beri pek çok kez parçalanan ve

[1114]Kumpanyadan Porter'a, 20 Temmuz, 21 Eylül 1753 (BNA SP 105/118).
[1115] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi* s. 206-207; Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı İngiliz İktisadi İlişkileri,* s. 119.
[1116] Sir Thomas Robinson'dan Porter'a, 7 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).

yamanan kapitülasyonların yenilenmesi suretiyle olabilirdi. Kumpanya ise masrafa girmek istemediği için buna yanaşmamaktaydı ve bir elçiden istedikleri ilk şey buna dokunmamalarıydı. Porter ayrıca Türkiye'de %3 gümrük vergisi ödeyen bütün yabancıların "yönetim" ile gümrükçülerin bunu düşürmelerini sağlayabileceğini de belirtti. Bu yüzden Fransızların bütün çabaları ile ancak İstanbul'da %1,5'lük bir indirim yapabildiklerini söyledi. Ayrıca Porter siyasî ve ticarî açıdan Britanya'nın onurunu ve menfaatini geliştirebilecek en ufak bir fırsatı bile kaçırmayacağını hükümete bildirdi.[1117]

III. Osman dönemindeki hızlı sadrazam ve memur değişiklikleri de Levant Kumpanyası'nın ticaretine olumsuz yansıdı. Zira Porter, her değişiklikte Levant Kumpanyası'nın cebinden hediyeler vermek zorunda kaldı. Tüccarlar bu masrafların ticaretleri üzerine büyük bir ağırlık getirdiklerini Porter'a bildiriyorlardı ama elçinin tüccarların aleyhine bir şey yapmayacağından da emindiler.[1118]

Porter'ın elçiliğinin geri kalanında muhtelif sebepler yüzünden Levant Kumpanyası'nın ticareti düşmeye devam etti. Ancak şirketin yaşadığı en büyük sorunlar arasında Porter'ın da işaret ettiği gibi hükümetin Doğu Akdeniz ticaretine gereken önemi ve desteği vermemeleri vardır.[1119]

Porter'ın elçiliğine 1747-1754 ve 1754-1762 arası olarak iki döneme bakıldığında ikinci dönemde Levant Kumpanyası'nın ticaretinde hem ihracat hem de ithalat alanında düşüş olduğu gözükür. 1744 ile 1753 yılları arasında Levant Kumpanyası'nın toplam yıllık ortalama ihracatı 170.164 pound, ithalatı da 121.412 pound idi. Porter'ın elçiliğinin ikinci dönemine denk gelen 1754-1763 yılları arası dönemde de yıllık ihracat ortalaması 130.028 pounda, yıllık ithalat ortalaması da 71.337 pounda düştü.[1120] Ancak bu değerlendirmelerden hareketle buna Porter'ın elçiliğinin sebep olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Britanya elçisi zaten ilk geldiğinde Levant Kumpanyası'nın vahim durumunu görmüş ve tedbirler alınmasını devlete önermişti. Ayrıca ticaretteki bu düşüşe rağmen Levant Kumpanyası, Porter'ın çalışmalarından memnundu. Londra'daki

[1117] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[1118] Kumpanyadan Porter'a, 13 Ocak 1756 (BNA SP 105/118).
[1119] Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı İngiliz İktisadi İlişkileri* s. 108. Aslında Britanya ticarî başarısını daha liberal politikalar izlemesine borçludur. Mesela Britanya'nın Fransa ile Doğu Akdeniz'deki rekabetinin aksine, Hindistan'da, Doğu Hindistan Şirketi, Fransız *Compagnie des Indes*'e göre çok daha başarılı olmuştu. Zira Fransız Doğu Hindistan Şirketi, ticaretten ziyade siyasete önem veren aristokratlar tarafından yönetilmekteydi ve üzerindeki sıkı devlet kontrolünden mütevellit Britanyalılar ile rekabet edememişlerdi. Bu yüzden Levant Kumpanyası'nın ticaretinin düşüşünü salt Porter'ın öne sürdüğü gibi devlet yardımının verilmemesinde aramamak gerekirdi. Niall Ferguson, *Empire: How Britain Made The Modern World,* Londra 2004, s. 31.
[1120] Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı İngiliz İktisadi İlişkileri* s. 105.

tüccarlar Porter'ın her zaman kendi menfaatlerine ve kendilerine avantaj getirecek şekilde çalıştığını ifade ettiler.[1121] Halep'teki tüccarların şu mektubu bilhassa tüccarların Porter'dan duydukları memnuniyeti açıkça gösterir: "Elçiliğiniz boyunca ekselânslarının iyiliği hakkında elde ettiğimiz pek çok delil, uzun süredir şerefle sürdürdüğünüz ve genel olarak ülkenin ve özel olarak da bu ticaret için gösterdiğiniz özel gayretiniz, makamı onurlu Bay Grenville'in aldığını ve İstanbul'a geldiğini bildiren 25 Şubat tarihli, müşerref olduğumuz mektuba bizi duyarlı kılmıştır…"[1122]

Porter, her ne kadar Levant Kumpanyası'nın ticaretinin gelişmesi için adımlar atmış olsa da birbiriyle bağlantılı veya bağlantısız pek çok sebepten dolayı Doğu Akdeniz ticareti XIX. yüzyıla kadar düşmeye devam etti. 1768 yılında İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Porter, "ticaretin med ceziri hep olmuştur, fakat bu kol o kadar batmıştır ki, kanala yeniden su dolması imkânsız gibi gözükmektedir" diyerek Doğu Akdeniz ticaretinin durumunu iyi bir şekilde özetler.[1123]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

[1121] Kumpanyadan Porter'a, 28 Ağustos 1761 (BNA SP 105/119).
[1122] Halep Tüccarlarından Porter'a, 20 Mart 1762 (BNA SP 110/29)
[1123] Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi* s. 188

III. JAMES PORTER'IN GÖZÜYLE OSMANLI İMPARATORLUĞU VE PORTER'IN AVDETİ

Sir James Porter, 1768 yılında Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki gözlemlerini içeren hatıratını yayımlayarak araştırmacılara önemli bir kaynak sağladı. Ancak bu eser, Porter'ın, Türk bürokrasisi, Osmanlıların adlî yapısı, Türk gelenekleri, sadrazamları hakkındaki gözlemleriyle ilgili oldukça kıymetli bilgiler içerse de elçinin XVIII. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu hakkında bilgi verdiği tek kaynak değildir. Zira Porter'ın, elçiliği sırasında Londra'ya yazmış olduğu mutat raporlar da Osmanlı devlet adamları, sosyal ve siyasî olaylar, doğa olayları, Osmanlı İmparatorluğu'nun belirtilen dönemdeki gücü hakkında önemli bilgiler ihtiva eder. Bu bölümde Porter'ın gözlemleriyle Osmanlı padişah ve devlet adamları, bunların kişilikleri, isyanlar, doğa olayları, afetler, salgın hastalıklar gibi olaylar hakkında bilgi verilecek ve bu bilgiler yeri geldiğinde mevcut literatürdeki bilgiler ile karşılaştırılacaktır. Ancak ilk olarak Porter'ın bazı genel gözlemlerinden bahsetmekte fayda vardır.

Porter, elçilik döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda olan biten her şeyi öğrenmeye çalıştı ve öğrendiklerini Londra'ya rapor etti. Porter vesilesiyle Londra, padişah ve devlet adamlarının şahsiyetleri, Osmanlı ordusunun gücü, devletin malî durumu, neyi yapıp, neyi yapmayacağı, merkez ve taşradaki isyanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikası ve Bâbıâli'deki diğer elçilerin faaliyetleri hakkında pek çok bilgi aldı.

Genel olarak Porter'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkında verdiği bilgilerin düşmanca olmadığı görülmüş[1124] ve hatta elçiye Türk hayranı yakıştırması yapılmıştır.[1125] Arşiv belgelerinde ise Porter'ın Türk hayranı olmadığı açıkça gözükmektedir. Ancak, elçi mesela seleflerinden Sir Thomas Roe gibi Osmanlı İmparatorluğu'nu yok edilmesi gereken bir düşman olarak görmez. Bittabi burada Osmanlı İmparatorluğu'nun XVII. yüzyıldaki gücünde olmamasının tesiri vardır. Bununla beraber Porter, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bahsederken birkaç defa "bu büyük monarşi" veya "bu büyük imparatorluk" [1126] ifadelerini kullanmıştır. Buna mukabil bilhassa da Yedi Yıl Savaşları'nda, Bâbıâli'nin zayıf bir güce sahip olduğunu söyler. Porter'a göre Osmanlılar en çok Ruslardan nefret etmekteydi ve onlardan korkmaktaydı. Elçiye göre Ruslar da

[1124] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s.41.
[1125] Alexander Gika, *The Present State of the Ottoman Empire* s. 257.
[1126] Porter'dan Newcastle düküne 18 Mayıs 1748 (BNA SP 97/33) Porter'dan Bedford düküne 23 Aralık 1749 (BNA 97/34).

Türklerden, Türklerin onlardan korktuğu kadar korkmaktaydı.[1127] Porter, 1757'ye kadar defaatle Bâbıâli'nin siyasetinin genel olarak barışa yönelik olduğunu ifade etmişti. Bilhassa da Porter I. Mahmud döneminde bu siyaseti hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini söylüyordu.

Porter'a göre Türkler, kendi menfaat ve kaderlerini takip eden akıllı, insancıl, nazik ve kadir kıymet bilen insanlardı. Ancak Porter, Türklerin çıkarcı olduklarını, bir rekabet anında gözlerini kararttıklarını ve hiçbir şeyin çabalarını durduramayacağını da belirtir. Türklerin öfkeliyken kendilerini zapt edebildiklerini ancak öfkeleri arttığı zaman ise gözlerinin dönebileceğini kaydeder. Britanya elçisi aynı zamanda Türklerin, ikiyüzlü, kıskanç, şüpheci ve kinci bir karaktere sahip olduklarını belirtir.[1128] Bununla beraber Porter, devlet adamları arasında irtikâbın oldukça yaygın olduğunu da yazar. Öyle ki Britanya elçisi Prusya lehine yapacağı müzakerenin zorluğunu anlatırken "Bu hükümetin ruhu salt rüşvettir" ifadesini kullanır.[1129] Porter'ın İslâm'a bakış açısı da genel olarak olumsuzdur.[1130] Ancak Porter'ın Müslümanlık hakkında olumlu ifadeleri de bulunmaktadır. Porter'a göre iyi bir Müslüman barışçıl olmalı ve sosyal değerlere uymalıydı. Porter teoride bir Müslümanın iyi bir insan olması gerektiğini ifade ediyordu. Ayrıca Porter, bir Müslüman'ın dinî kurallar neticesinde rüşvet almaması gerektiğini de belirtir.[1131]

Görüldüğü üzere Porter'ın genel olarak Türkler ve İslâm hakkındaki görüşlerinde büyük çelişkiler vardır. Bununla beraber bir noktanın da altı çizilmelidir. Porter'ın, her ne kadar entelektüel karakter olmasından ve daha önceden Avusturya'da görev yapmasından mütevellit Osmanlı İmparatorluğu hakkında bir takım bilgilere sahip olması kuvvetle muhtemel olsa da Bâbıâli, Hıristiyan âleminden çok daha farklı ve öteki olarak adlandırılabilecek bir dünyaydı.[1132] Bu yüzden Porter'ın şahit olduğu veya duyduğu bir şeyi kafasında oturtamaması ve bunun sonucunda yanlış sonuca ulaşması her zaman ihtimal dâhilindedir. Unutulmaması gereken başka bir nokta ise reel politiğe rağmen XVIII. yüzyılda Türk nefretinin hâlâ mevcut olmasıydı.[1133]

[1127] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).
[1128] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 37.
[1129] Porter'dan Henry Fox'a, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1130] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 38-39.
[1131] Mesela Porter, Reisülküttap El-Hac Abdi Efendi'nin katı bir Müslüman olmasından dolayı rüşvet ile satın alınamayacağını belirtmiştir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37). Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Şubat 1755 (BN SP 97/38).
[1132] Fatih Gürcan, *John Murray'ın İstanbul Büyükelçiliği (1765-1755),* s. 87.
[1133] 1737 yılında Avusturya, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa girerken, papadan destek almış ve savaş boyunca İslâm'a karşı Hıristiyanların galebe çalması için insanları duaya çağıran Türk çanı

3.1.Porter'ın Gözüyle Osmanlı Padişahları

Porter, padişahın mutlak otorite olduğunu ve tebaası tarafından büyük bir hürmet ve âdeta tanrı muamelesi gördüğünü yazarak Osmanlı padişahlarının devlet içerisindeki gücünü işaret eder. Elçi, aynı zamanda hükümete verdiği raporlarda da padişahın vermiş olduğu bir emrin mutlak surette uygulanması gerektiğini ifade etmişti.[1134]

Porter'ın elçiliği sırasında üç sultan padişahlık yapmıştır. Porter, Sultan I. Mahmud'un saltanatının son 7 yılını, III. Osman'ın saltanatının tamamını ve III. Mustafa'nın da ilk 5 yılını gördü. Kronolojik sıraya uymak için ilk olarak elçinin I. Mahmud ile ilgili değerlendirmelerinden başlanacaktır.

Porter'ın I. Mahmud ile ilgili değerlendirmeleri genel olarak olumlu yöndedir. Elçi defaatle padişahın politikasının barışa yönelik olduğunu belirtir ve ancak insanüstü bir gücün onun huzur ve barış prensibini bozabileceğini kaydeder.[1135] Porter bu durumu bir mektubunda şöyle ifade eder: "Lordum, bu hükümdarın sağlığı sırasında askeriyeden gelecek olağanüstü bir ayaklanma olmadan ki bu mümkün gözükmemektedir, hiçbir Hıristiyan hükümdarın, hatta İran şahının bile ondan korkması için bir sebep yoktur. Kendisinin sabit ve değişmez düsturu barıştır. Bunun yanı sıra biz kesin olarak onun iç duygularını bilmekteyiz. Sınırdaki bütün yönetici paşalara vermiş olduğu hüküm ve emirler, her ne kadar en hastalıklı komşuları Venedikliler ile ilgili olanlar en güçlü ve olağandışı bir şekilde verilse de, huzuru korumak ve rahatsızlık vermemek üzerinedir. Bu asla selefleri tarafından kullanılmayan bir tarzdır."[1136] Gerçekten de I. Mahmud, 1746'dan vefatına kadar barış siyaseti sürdürmüştü. Ancak padişahın bu barış siyaseti pasifistlik olarak yorumlanmamalıdır.

Porter'a göre padişah bu "sabit ve değişmez huzur prensibini" devam ettirdiği sürece tahtını koruyabilirdi. Elçinin düşüncesine göre padişahın savunması gereken bir kalesi vardı. Bu da İstanbul şehriydi. Britanya elçisine göre padişahın en büyük amacı İstanbul'un sağlıklı bir şekilde idare edilmesiydi. Elçiye göre padişah bu konuda da başarılıydı. Zira onun haberi olmadan şehirde bir serçe bile "düşmez, düşemezdi". Britanya elçisinin aktardığına göre 1748'de gerçekleşen bir isyan girişiminden sonra padişah her eyalete İstanbul'a gelmekte olan avarelere engel olunması için bir ferman

çalınmıştır. Rodier'in de işaret ettiği gibi bu XVIII. yüzyılda hâlâ hatırı sayılır ölçüde Türk nefreti olduğunu göstermektedir. Karl Rodier, *Austria's Eastern Question, 1700-1790,* s. 77-78.

[1134] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Mayıs 1750 (BNA SP 97/34).

[1135] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).

[1136] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ağustos 1751 (BNA SP 97/35).

yollamıştı.[1137] Porter'a göre padişah gücün, kendisinden başka kimsede tekelleşmesine izin vermiyordu. Elçiye göre Bâbıâli'deki hiç kimse bunun aksine hareket etmeye cesaret edemezdi. Elçinin bildirdiğine göre padişah yanında sinirli insanlara bile tahammül edemiyordu. Sırf bu yüzden 1750 yılında bir çavuşbaşını Selânik'e sürmüştü.[1138] Aynı zamanda Porter'a göre I. Mahmud başta olduğu sürece hiç kimse padişaha yakın olan kimseleri rüşvetle satın alamazdı.[1139] Bunun yanı sıra padişah huzuru ve barışı riske atacak ittifak maceralarına girmeyecek kadar tedbirliydi.

Porter'a göre I. Mahmud, halkın memnuniyetine önem veren bir padişahtı ve bunun için daha önce eşi görülmemiş uygulamaları yürürlüğe koymuştu. Britanya elçisi "Bayramdan sonraki ziyarette padişahın huzur ve güvenliğine dair mümkün olan en büyük örneği gördük" dedikten sonra padişahın, içinde havayı fişeklerin de yer aldığı bir eğlence tertip ettirdiğini belirtir. Elçi şöyle devam eder: "Neredeyse 2 bin kadar izleyici vardı ve yine de en ufak bir karışıklık veya düzensizlik olmadı. Bunu muhtemelen halkı memnun etmek veya onlara kendi güvenini ve güvenliğini göstermek için yaptırdı. Olağanüstü ve daha önceden çok nadiren yapılmış veya hiç yapılmamış bir şeydi".[1140]

Daha önceden belirtildiği üzere Porter, Kuzey meseleleri konusunda padişahın zayıf taraf olan İsveç'e merhamet duyduğu için sadrazama, Nepluyev ile konuşmasını emrettiğini Londra'ya aktarmıştı. Buradan Porter'ın padişahı merhametli bulduğu sonucu çıkarılabilir. Aynı zamanda Britanya elçisine göre padişah, âdil bir kimseydi. Zira daha sonra bahsedilecek bir çarşı isyanından sonra padişahın tutumu hakkında verdiği bilgiler, elçinin padişahı nasıl âdil bulduğunu şu şekilde gösterir: "Lâkin sultanın adaleti kısa süre sonra onların korkularını giderdi ve onlar aleyhine olan her türlü işlemi durdurdu. Müftünün onayı altında sadece af ilân etmedi, aynı zamanda halk huzurunu kaçıran, kendi güvenliğini de ilâve etmiş olabilir, herkesi öldürmek için her dinden tebaasına tam izin verdi".[1141]

Porter, I. Mahmud'un Kızlarağaları Hacı Beşir Ağa ve Moralı Hafız Beşir Ağa ile ilişkilerini eleştirir. Porter, hatıratında, I. Mahmud tahta geçtiğinde Hacı Beşir Ağa'nın ona devlet yönetimi hakkında tavsiyeler verdiğini ve onun devlet içinde büyük bir nüfuz

[1137] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[1138] Porter'dan ,24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[1139] Porter'dan Guy Dickens'a, 12 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).
[1140] Porter'dan Bedford düküne 23 Ekim 1748 (BNA SP 97/33).
[1141] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 130.

elde ettiğini belirtmiştir.[1142] Beşir Ağa, Porter'ın İstanbul'a gelişinden bir yıl önce vefat etti ve yerini Moralı Hafız Beşir Ağa aldı. Halef, selefinin nüfuzunu devam ettirmişti.[1143] Sadrazamların bile tayininde etkili olan kızlarağasının bu gücünden Porter'a göre hiç kimse memnun değildi. Ayrıca elçinin raporlarına göre Hafız Beşir Ağa'nın bu gücü padişah için bir risk yaratıyordu. Zira Bedford düküne yazdığı bir mektupta hem Bâbıâli'nin hem de ulemanın, Beşir Ağa'dan son derece rahatsız olduğunu ve bu durumun padişah için tehlike arz ettiğini belirtmişti. Porter'ın aldığı habere göre iş öyle bir seviyeye gelmişti ki, Sadrazam Seyyid Abdullah Paşa, kendisinin yalnızca ismen sadrazam olduğunu söyler hâle gelmişti.[1144] Porter'a göre bilhassa ulema ve Beşir Ağa arasında büyük bir rekabet vardı. Diğer yandan bu rekabetin siyasî bir tarafı da vardı. Zira Porter'ın mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi, Bâbıâli'nin Kuzey meselelerinde İsveç ve Fransa'nın yanında yer alması gerektiğini savunurken, içinde Hafız Beşir Ağa'nın bulunduğu saray efradı ise barış siyasetinden yanaydı. Porter'ın aktardığına göre bu rekabetten zaferle çıkan taraf Hafız Beşir Ağa olmuştu. Zira şeyhülislâm ilk başta Beşir Ağa'ya yazıcısının sahip olduğu gücün padişah için tehdit olabileceğini söylemişti. Bunun sonucunda yazıcı azledilmişti. Ancak bundan iki gün sonra şeyhülislâm da azledildi. Porter bu şekilde kızlarağasının gücünü ve nüfuzunu koruduğunu Londra'ya bildirdi.[1145] Hafız Beşir Ağa'nın bu şekilde büyük bir güce sahip olması Porter'a, imparatorluk içerisindeki en büyük güç kaynağının saray olduğunu düşündürdü. Seyyid Abdullah Paşa'nın şikayetinden anlaşılacağı gibi bütün devlet adamları Beşir Ağa'ya bağlıydılar. Zira Porter, bir konu hakkında reisülküttap ile müzakere ederken Nâilî Abdullah Efendi ona saraya başvurmasını tavsiye etmişti. Porter bu durumdan pek de memnun olmamıştı.[1146] Ancak mecburiyetten de olsa Porter, Beşir Ağa vasıtasıyla bazı işlerini çözmeyi başarmıştı. Mesela bir olayda imrahorbaşı, Porter'a meselenin çözümü için Beşir Ağa'ya başvurduğunu, gereken yardımın verileceğini ancak ağanın da bir ödül beklediğini söylemişti. İmrahorbaşı aynı zamanda Porter'ın, Beşir Ağa'nın kölesi olan Süleyman Ağa'ya[1147] başvurmamasına şaşırdığını da belirtmişti.

[1142] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 62-63. Hacı Beşir Ağa'nın I. Mahmud dönemindeki siyasî nüfusu için Jane Hathaway, *Osmanlı Sarayının En Ünlü Haremağası Hacı Beşir Ağa* çev. Hazal Yalın, İstanbul 2014, s.69-75.

[1143] Abdülkadir Özcan "Beşir Ağa, Moralı", *DİA* V, 555-556.

[1144] Porter'dan Bedford düküne, 25 Mart 1749 (BNA SP 97/34).

[1145] Porter'dan Bedford düküne, 25 Ağustos 1749 (BNA SP 97/34).

[1146] Porter'dan Newcastle düküne, 2 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).

[1147] Süleyman Ağa, Beşir Ağa'nın haznedarıydı. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 164.

Muhtemelen, sorunları Süleyman Ağa, Beşir Ağa'ya aktarmaktaydı. Aynı zamanda Süleyman Ağa'nın da bir Ermeni "başbakanı" vardı. Porter'a göre bu iki genç de son derece cahil kimselerdi.[1148]

Özellikle de 1750 yılında Hafız Beşir Ağa'nın bu denli güçlenmesi I. Mahmud'un o dönemde hasta olmasının sonucu olabilirdi. Zira Porter, padişahı yakından görme fırsatını yakalayabilmiş ve durumu hükümetine şöyle bildirmişti: "Lordum hepsinin en kötüsü, padişah o kadar hastadır ki neredeyse hiçbir iş yapamayacak durumdadır ve etrafındaki en zayıfların istedikleri gibi hareket etmelerine tahammül etmektedir. Birkaç gün önce, içoğlanların sarayının bulunduğu mahallemdeydi. Gürbüz, güçlü bir adam o kadar değişmiş ve çökmüştür ki yüz ifadesi kafasında bir çöküş olduğunu gösterir. Atında zor durmaktadır. En aklı başında Türkler onun içeriden çürüdüğünü söylemektedir ve ona uzun yaşamayacak bir adam olarak bakmaktadırlar. Bu, hükümetin neden bu şekilde güçsüzleştiğinin açık bir sebebidir."[1149] Bir ay sonra da Porter padişahın sıhhatinin düzeldiğini şöyle yazmıştı: "Bir süre önce iyi mevsim ve egzersiz ile padişahın tamamen iyileştiği düşünülmüştür."[1150] Fakat Beşir Ağa'nın elindeki bu büyük güç ve nüfuz, ulema ve ahali nezdinde büyük rahatsızlık yaratıyordu. Britanya elçisi bu rahatsızlığı şöyle aktarmıştı: "Hükümeti kendi elinde tekelleştiren zenciden nefret edilmektedir ve [Beşir Ağa] yakın zamanda ulemayı da kızdırmıştır. Ülkenin yaşamış olduğu yoksulluk halkı umutsuz bir hâle getirmiştir. Bu yüzden de padişahın rahatsız ve kafasının karışık olduğundan da eminiz".[1151] Nitekim Porter bu bilgiyi verdikten kısa bir süre sonra padişah, Beşir Ağa ve şürekâsını ortadan kaldırmıştı.[1152] Padişah, idamlardan kısa süre sonra, halkın eğlenmesi için, Bayram sonrasında, ip dansı, cirit ve havayı fişeklerden oluşan eğlenceler tertip ettirmişti. Herkes Beşir Ağa'nın ortadan kaldırılmasından memnundu. Padişah da idareyi kesin olarak eline almıştı ve tahtı da emniyetteydi. Porter bu atmosferi şöyle tasvir etti: "Yakın zamandaki ihtilale ve idamlara rağmen umumî huzurun arttığını ve görünürde tamamen yerleştiğini görme memnuniyetine sahibiz. Bu şekilde bütün insanî görüntüde padişah asla tahtında daha sabit ve güvende olmamıştı. Tek başına yönetmektedir ve bütün işler kendi elinden geçmektedir. Büyük bir zihin üstünlüğünü ve faaliyeti kullanmakta olup, kendisini kararlı ve yetenekli bir hükümdar

[1148] Porter'dan Newcastle düküne,22 Haziran 1750 (BNA SP 97/34).
[1149] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Haziran 1750. Bu ziyaret sırasında Desalleurs kızlarağasına şekerleme, altın kutu ve elmaslarla süslü bir matematik seti yollamıştı. (BNA SP 97/34).
[1150] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).
[1151] Porter'dan Newcastle düküne, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[1152] İlerleyen bölümlerde, Beşir Ağa'nın idamı ayrıntılı bir şekilde aktarılacaktır.

olarak göstermektedir."[1153] Porter'ın bu olaydan kısa süre sonra verdiği bilgiler padişah için pek de iyi haberler içermiyordu. Zira elçinin Bâbıâli'deki alt kademe görevlilerden öğrendiğine göre müneccimler, padişahın yakın zamanda öleceğine veya tahttan indirileceğine dair kehanetlerde bulunmaktaydı.[1154]

1753 yılına doğru Porter saray içerisinde bir takım rahatsızlıklar olduğunu şöyle belirtir: "Padişah olağan zamandan önce Eyüp'ten Beşiktaş'a döndü. Sarayın içinde çeşitli rahatsızlıklar vardır. Söylenenlere göre bu, kardeşinin takip edilemeyen yapısından kaynaklanmaktadır. Bu da onun, iki haremağasını sürgün etmesine ve yoldayken de gizli bir şekilde kellelerini almasına yol açmıştır. Şüpheleri artmaktadır ve olağan insancıllığına rağmen, kendisinin faal olduğuna ve kararlılığının örneğini verdiğine dair pek çok tehdit ve korkutucu söz ile konuşmaktadır. Umarım onların üstesinden gelir."[1155]

Ancak vermiş olduğu bu bilgiden kısa süre sonra Porter padişahın keyfinin yerinde olduğunu gözlemlemiştir. Britanya elçisinin padişah hakkında vermiş olduğu bilgiler şu şekildedir: "Padişah Boğaz'da kayıkla gezmektedir. Üç gün önce, bizim ikamet ettiğimiz ve Karadeniz ağızında bir köy olan Büyükdere'ye geldi. Sağlığı mükemmeldir. Sadrazam bugün onun için Beşiktaş'taki sarayında muhteşem bir eğlence tertip ettirdi."[1156]

Bununla beraber Porter 1754 sonbaharı itibariyle bazı huzursuzluklar olduğunu da aktardı. Zira sık sık gerçekleşen depremler ve Elizabeth Kalesi gibi meselelerden mütevellit halk arasında çeşitli söylentiler yayılmıştı. Bu söylentiler arasında sadrazamın azli, padişahın hal'i ve hatta Rusya ile savaş dedikoduları da vardı. Porter'a göre savaş yanlısı hizbin baş destekçisi ulemaydı. Fakat Britanya elçisi, padişahın barış prensibini sürdürmeye devam ettiğini ve ulemanın da susturulabileceğini söylemekteydi. Porter bu bilgiyi verdikten kısa bir süre sonra Kurban Bayramı'nın bitişiyle birlikte büyük bir huzur ortamının İstanbul'a hâkim olduğunu ve padişahın sağlığının da mükemmel olduğunu hükümete bildirdi.[1157]

Porter, kimi zaman tenkit etse de I. Mahmud'a karşı bir muhabbet besliyor gibi gözükmektedir. Zira padişahın 1754 sonu gibi sağlının bozulması Porter'ı endişelendirmişti. Britanya elçisi endişelerini şu şekilde dile getirir: "Padişah rahatsızdır. Yalnızca eski rahatsızlığı olan basur olduğunu umuyorum. Cuma günü her zamanki gibi

[1153] Porter'dan Newcastle düküne, 21 Ağustos 1752 (BNA SP 97/35).
[1154] Porter'dan Newcastle düküne, 2 Eküm 1752 (BNA SP 97/35).
[1155] Porter'dan Holderness kontuna, 2 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).
[1156] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1753 (BNA SP 97/36).
[1157] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Eylül, 1 Ekim 1754 BNA SP 97/37).

dışarıya çıkmadı. Cumartesi günü sadrazam saraydan dönerken, padişahın iyileştiğinin nişanesi olarak 50 koyun kurban edilmesini emretti. Ancak henüz tamamen iyileştiği düşünülmemektedir". Bununla beraber Porter bu haberi verdikten sonra padişahın iyileştiğine dair haberleri aldı ve bundan son derece memnun oldu. Porter memnuniyetini şöyle ifade etti: "Şu an padişahın göğsündeki rahatsızlığın tamamen geçtiği ve bu rahatsızlığın da bir basur nöbeti ile gerçekleştiği haberini aldım. Uzun yıllar yaşayacağını umuyorum."[1158]

Porter'ın bu memnuniyeti uzun sürmeyecekti. Zira yukarıdaki bilgileri verdikten birkaç gün sonra elçi, I. Mahmud'un vefat haberini aldı. Britanya elçisi bu duruma üzülmüştü. Elçi padişahın vefatını ve III. Osman'ın cülûsunu şöyle tarif etti: "Sizin 5 Kasım [1754] tarihli mektubunuz ile müşerref oldum ve cevap vermeye hazırlandım. Ama şimdi beni, Padişah Sultan Mahmud'un vefatına dair üzücü haber böldü. Kendisi bugün öğleden sonra saat birde vefat etti ve saat üç gibi de cami minarelerinden duyurular ve saraydan ve Tophane'den top atışları ile kardeşi Sultan [III.] Osman'ın tahta geçtiği ilân edildi. Vefatı ani bir astım krizi neticesinde gerçekleşti. Camiden dönüp, atından inerken bunu yaşadı. İmparatorluğun bütün büyük adamlarının katılımıyla, bu akşam saat birde Yeni Cami'de annesinin yanına defnedildi."[1159]

I. Mahmud'un vefatından sonra yerine kardeşi III. Osman geçmişti. Porter, yeni padişahın cülusunu Londra'ya şöyle bildirdi: "… Yaşamakta olan ve Eski Saray'dan yenisine taşınan başka bir anneden doğma kardeşi yeni sultan Osman, müteveffadan bir ya da iki yaş daha küçük olup 56 veya 57 yaşındadır. Her şey mükemmel bir huzur içinde olmuştur ve görünüşe göre de bu ortam devam edecektir."[1160]

I. Mahmud'un vefatından sonra Porter, İstanbul'da yeni padişahın şahsiyeti ve gelecekteki hareketleri hakkında çeşitli söylentiler olduğunu aktardı. Fakat Porter'a göre bu söylentilerin hiçbirinin temeli yoktu. Yalnızca elçi, daha önceden onun kana susamış ve zalim bir hükümdar olduğunu duymuştu.[1161] Porter, padişahın 57 yıl boyunca şimşirlikte yaşadığını ve bir anda tahta geçtiğini belirtti. Şimdi güçlü ve sağlıklıydı. Porter, yeni padişahın yaş itibariyle barışçıl bir siyaset seçeceğini ümit ediyordu. Elçi, III. Osman'ın kılıç kuşanma merasimi hakkında da bilgiler verir. Bu minvalde padişahın

[1158] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[1159] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 13 Aralık 1754 (BNA SP 97/38). I. Mahmud'un vefat sebebi hakkında mide rahatsızlığı, kemik veremi, fistül, kalp krizi, beyin kanaması gibi değişik rivayetler de vardır. Uğur Kurtaran, *Bir Zamanlar Osmanlı: Sultan I. Mahmud ve Dönemi 1730-1754,* Ankara 2014, s. 24
[1160] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 13 Aralık 1754 (BNA SP 97/38). Hâkim tarihine göre III. Osman tahta geçtiğinde 58 yaşındaydı. *Hâkim Tarihi,* s. 186.
[1161] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).

Eyüp'te kılıç kuşandığını ve bunun Britanya'da taç giymeye eş değer olduğunu yazdı. Elçiye göre Osmanlı tarihinde hiçbir padişah değişikliği bu kadar sessiz ve huzurlu bir şekilde gerçekleşmemişti. Porter'a göre bunun sebebi, devlet erkânının huzursuzlukların önüne geçmek için bütün tedbirleri almış olmasıydı. Bunun için muhafızların sayısı ikiye katlanmış ve şehrin her tarafında devriyeler gezdirilmişti. Bütün meyhaneler de kapatılmıştı. Britanya elçisi elinde güç olan herkesin tedirgin bir şekilde gelişmeleri beklediğini yazdı.[1162]

Porter, III. Osman'ın şahsiyetiyle ilgili 19 Aralık 1754 tarihli mektubunda şunları yazar: "Padişah ayın 19'unda kılıcını büyük bir düzen ve huzur ama az bir tantana ile kuşandı. Müteveffa babası Sultan [II.] Mustafa'ya ait bütün ekipmanları kullandı. Şimdiye kadar göstermiş olduğu karakteri onu zalim ve açgözlüden ziyade, insanî ve cömert; kalabalık ve ihtişamdan ziyade inzivayı seven, barış ve huzura meyyal birisi gibi göstermektedir." Britanya elçisi padişahın halkını rahatlatmak için zaimlerin ödediği ilk haracı reddettiğini ve malikane sahiplerinin ilk ödediği haraçta da indirim yaptığını ifade etmiştir. Elçi ayrıca padişahın ne kızlarağasından ne de başkasından hediye aldığını yazmıştır. Porter'ın anlattığına göre padişah şehzadelerin şimşirlikteki dairelerini genişletmiştir. Elçiye göre padişahın bunu yapmasının sebebi kendisinin şimşirlikte geçirdiği zaman sonucunda onlarla empati kurmasıdır. Ayrıca padişah, şehzadelerin ödeneklerini de arttırmıştır. Britanya elçisi padişahın askerlere büyük miktarda para dağıttığını söyledikten sonra onun için şöyle bir tahlil yapar: "Saltanat sürdüğü kısa zamanda mutlu bir devamlılık için ümit vadetmektedir ama etrafında daha önceden hadımlar dışında kimse olmadığı için, başvurabileceği güvenilir bir adamı yoktur." Britanya elçisi bu yüzden bütün devlet erkânının azledilme korkusu yaşadığını belirtti. Padişah ilk olarak küçük mirahur, yazıcı efendi ve saraydaki bazı haremağaları gibi yakınındaki görevlileri değiştirmişti. Başarısız idareden dolayı baş mimarı azletmiş ve onun yerine şehzadeliği sırasında yanında olan bir marangozu getirtmişti. Aynı zamanda Porter'ın "neredeyse sadrazama eş değer bir pozisyon" olarak değerlendirdiği validesinin kethüdalığına da önceden kendisine hizmet etmiş bir baltacıyı getirtmişti. Porter bunları anlattıktan sonra padişah için şu ifadeleri kullanır: " [Padişah] birkaç gün önce geçinmek

[1162] Porter'a göre insanlar meyhanelerin kapatılması konusunda ikiye bölünmüşlerdi. Bir kısmı meyhanelerin cülûs sırasında tedbir amacıyla kapatıldığını söylerken, bir kısmı da bunun nedeninin dinî olduğunu söylemektedir. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).

için günlük bir şilini bile olmayan birisiydi ve tek bir odaya sahipti. Şimdi hareminde 250 insanla birlikte güzel bir saraydadır."[1163]

Görüldüğü üzere Porter, yeni padişahın karakteri hakkında ilk başta olumlu bir tahlil yapmıştı. Britanya elçisi padişahı, sade, itimat ettiği insanları kendisine yakın makamlara getiren, tutumlu, münzevi hayatı seven ve barışçıl bir kimse olarak tanımlamıştı. Porter'a göre III. Osman, cülusunu müteakip, bazı istismarları düzelterek işe başlamıştı. Yeni padişah, tebaasındaki Hıristiyanların haraç ve cizyelerinde indirime gitmişti. Padişah, bütün hafif paraların darphaneye getirilmesini ve paranın ağırlığına göre ödeme yapılmasını emretmişti. Ancak bu durum Britanya elçisine göre ticareti yavaşlatmıştı ve halk için de büyük bir kayıp yaratacaktı.[1164]

Zaman geçtikçe Porter'ın III. Osman ile ilgili görüşleri yavaş yavaş değişmeye başladı. Zira padişahın şarap ve kıyafetle ilgili koyduğu yasalar Porter'ın, padişahın karakteri hakkında biraz acele hüküm verdiği sonucuna varmasına yol açtı. Ancak Britanya elçisinin görüş değişikliğindeki tek sebep padişahın şarap ve kıyafetle ilgili yasaları katı bir şekilde uygulatması değildi. Zira III. Osman'ın en meşhur özelliği olan devlet görevlilerini sık sık değiştirme alışkanlığı ve bazı tutarsızlıkları Porter'ın da dikkatini çekmişti. İlk olarak Porter, padişahın ikinci mirahurunu azlettiğini, daha sonradan onu Yedikule'ye attırdığını ve oradan da Edirne'ye sürdüğünü rapor etti. Daha sonra onun tekrar Yedikule'ye hapsedilmesini emretmişti. Son olarak da onu yeniden Edirne'ye yollatmıştı. Porter'ın elde ettiği kesin olmayan bilgiye göre mirahur Edirne'ye giderken kellesini kaybetmişti.[1165]

III. Osman tahta geçtiği zaman Bâbıâli'nin ve Porter'ın gündeminde Elizabeth Kalesi meselesi vardı. Porter'a göre saltanatının ilk dönemlerinde padişah, dış meselelerle fazla ilgilenmeyip, tamamen iç meselelere yönelmişti. Padişah ilk önce kıyafetler hususunda bazı düzenlemeler öngören kanunlar ihdas etti ve kadınların haftada belli günler hariç sokağa çıkmasını yasakladı. Başlangıçta bu emirler ciddi bir şekilde uygulanmaktaydı. Fakat daha sonradan bazı şikayetler üzerine emirlerin uygulanış şiddeti azalmıştı. Kıyafetlerle ilgili düzenlemeler, 1755 Şubat'ında hâlâ geçerliydi ama çok katı bir şekilde uygulanmamaktaydı. Kadınların sokağa çıkışına dair kanun daha sonradan tamamen kaldırıldı. Britanya elçisine göre halk bu uygulamalardan Sadrazam Bahir Mustafa Paşa'yı sorumlu tutmaktaydı. Zira sadrazam, padişahın emirlerini, efendisinin

[1163] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755(BNA SP 97/38).
[1164] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[1165] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).

niyetini aşacak şekilde uygulamaktaydı. Porter, padişahın amacının kürk değerini babası II. Mustafa zamanındaki değere çekmek olduğunu ve bu şekilde halkının lüks tüketimini azaltmayı istediğini rapor etti. Porter'a göre padişah iyi niyetliydi ve meselelerin kendisine açıkça aktarılmasını istiyordu.

Porter padişahın boş zamanlarında düzenli bir şekilde dışarıya çıktığını şöyle yazdı: "Hayatında ilk defa müteveffa kardeşinin Boğaz üzerindeki Beşiktaş'taki sarayında kaldı. Söylenenlere göre bundan çok memnun oldu. Eğer bu tadı alırsa geçmiş hayatının onda bıraktığı sertlikten kurtulacaktır". Porter bu değerlendirmeden sonra padişahın barışçıl bir dış politika takip edeceğini ve halkının üzerinde bir yük olmaktan ziyade herkesin babası olmaya çalışacağını belirtti. Porter, padişahın, I. Mahmud'un yolunu takip edeceğini umuyordu.[1166]

Porter bu bilgileri verdikten çok kısa süre sonra padişahı bizzat görme fırsatı elde etti. Elçinin raporu şu şekildedir: "Ayın yirmi yedisinde [1755 Şubat] Perşembe günü padişah mahallemi ziyaret etti. İçoğlanların sarayını ziyaret etmişti. Ona her zaman olduğu gibi biraz şekerleme gönderdim. Kendisi bundan çok memnun oldu ve hizmetkârlarıma onları saraya taşıma emri verildi. Kendisi güçlü ve tamamen sağlıklı gözükmektedir. Memnuniyetle kendini bütün insanlara gösterdi. Pencerelerin hepsi açıktı ve hiçbir engel yoktu. Büyük bir nezaket ile eğilerek selâm verdi. Görünüşe göre kendisi çok iyi bir adamdır. Gerçekten de herkes onun iyi niyetli olduğu ve adalet ve merhametle yönettiği hususunda mutabıktır."[1167]

1755 Mart'ında Bâbıâli'de bir sadrazam olmasa da ve yeni Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa, İstanbul'a gelmekte olsa da Porter'a göre büyük bir sükûnet hâkimdi ve Sultan I. Mahmud zamanındaki rahatlık ve hürriyet sürmekteydi. Porter'ın belirttiğine göre padişah kendisini eğlencelere vermişti. Padişah sürekli gezmekteydi. Aynı zamanda boş zamanlarında da hep yanında tuttuğu Hıristiyan tarzında müzikler yapan bir grubu dinlemekteydi. Sadrazam gelinceye kadar bütün önemli işlere ara verilmişti. Padişah bazı tayinler için Hekimoğlu Ali Paşa'nın gelmesini beklemekteydi. Buradan Porter'ın çıkardığı sonuç III. Osman'ın huzur içinde yaşamaya ve mümkün olduğunca işlerden uzak durmaya kararlı olduğuydu. Yine Porter'ın anlattığına göre devlet içerisindeki önemli pek çok kimse bu durumdan endişe etmekteydi. Zira padişahın bu tutumu devlet içerisinde tekrar despot sadrazamların oluşmasına yol açabilirdi.[1168] Bu yüzden herkes

[1166] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[1167] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Mart 1755 (BNA SP 97/38).
[1168] Porter burada muhtemelen Köprülülere veya Damat İbrahim Paşa'ya atıf yapıyor olmalıdır.

makamını koruma derdine düşmüştü. Ancak Porter'ın bu tespiti daha sonraki gelişmelerden görüleceği üzere doğru çıkmadı.[1169]

Porter'ın mutlak bir güce sahip olacağını öngördüğü Hekimoğlu Ali Paşa, sürekli olarak kararsız ve değişken olarak nitelendirdiği padişah tarafından denetlenmekteydi. Britanya elçisi hükümdarın, silahtarı Bıyıklı Ali Ağa'nın tesirinde kaldığını belirtmekteydi. Her ne kadar padişah iyi ve adil birisi olsa da Porter'a göre verdiği kararlardan emin olamayan zayıf bir insandı. Porter, padişahın bu tutumunun Hekimoğlu Ali Paşa'yı etkileyeceğini düşünmekteydi. Ancak Porter, Londra'ya, dört buçuk aydır padişahlık yapan III. Osman'ın huzur içinde yaşamaya ve dış politikada da ağabeyinin adımlarını izlemeye niyetli olduğunu rapor etti.[1170]

Buna mukabil III. Osman, Porter bu sözleri söyledikten 15 gün sonra değişken yapısı ile onun, kendisi hakkında söylediği pek çok sözü inkâr etmesine yol açtı. Ancak Britanya elçisi padişahın bazı müspet faaliyetlerini de görmüştü. Britanya elçisi bu hususta Londra'daki amirlerine şöyle bir rapor verdi: "Neredeyse her gün şehrin çeşitli bölgelerini gezmektedir. Birkaç gün önce Üsküdar'daki eski bir sarayı ziyaret ederken bostancılardan birinin büyük sefalet içinde olduğunu gördü. Kendisinin çok büyük bir bölgenin gelirine sahip olması gerekiyordu. Bu yüzden [padişah] ona bu sefaletin sebebini sordu. Adam da bunun doğru olduğunu ama bostancıbaşının kabul için büyük miktarda para istediğini, hediye masraflarının da arttığını ve bu yüzden zorlukla geçinebildiğini söyledi. Padişah soruşturmalara devam etti ve ertesi gün bostancıbaşı azil ve sürgün edildi. Haseki Ağa, o makama tayin edildi. Padişah kıyafet ve ihtişama tamah etmeyip daha ziyade basit ve sadedir. Hiçbir değerli hediye almaz ve hükümetinde kimsenin de hediye kabul etmesine izin vermeyecektir. Daha ziyade cömert ve iyi gözükmektedir… Olağanüstü sert kıştan mütevellit her türlü yaşam ihtiyacı konusunda yaşanan büyük kıtlıktan çok endişe etmektedir. Bunun çözümü için mümkün olan her yol aranmaktadır."[1171]

Porter'ın vermiş olduğu bu bilgiler genel olarak Türk kaynakları ile tutarlı gözükmektedir. Zira III. Osman, pek çok kez Edirneli Osman Ağa kimliği ile tebdil-i kıyafet sokağa çıkar ve ahalinin ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenirdi. Türk kaynakları,

[1169] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Mart 1755 (BNA SP 97/38).
[1170] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[1171] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).

padişahın âdil olmaya çalıştığı konusunda da Britanya elçisiyle mutabıktır. Bununla beraber Türk kaynakları III. Osman'ın rüşvetten nefret ettiğini de belirtir.[1172]

Porter'ın daha önceki öngörülerinin aksine padişah siyasî meselelerde son derece faal olacaktı. Zira reisülküttabın Elizabeth Kalesi hakkında Porter'ın tercümanı Pisani'ye söyledikleri Britanya elçisinin daha önceden vermiş olduğu bilgilerle büyük ölçüde çelişmekteydi. Tercüman Pisani'ye, III. Osman'ın, Sultan Mahmud'dan çok farklı bir yapıya sahip olduğunu ve Elizabeth Kalesi ile ilgili bütün belgeleri görmek istediğini söylemişti. Ayrıca reisülküttap, Pisani'ye, Porter'ın padişahın aniden öfkelenebildiğini ve şedit bir hâle geldiğini ciddi bir şekilde düşünmesi gerektiğini söylemişti. Porter, o dönemde karşı çıktığı Rexin'in müzakeresinin Bâbıâli'de kabul görmeyeceğini düşünmekteydi ama son kararın padişaha kalmasından endişe etmekteydi. Burada Porter, III. Osman hakkında bazı bilgiler verir. Porter, padişahın hareketlerinin son derece olağandışı olduğunu ve bunun halkın en bilinçli kesimi tarafından kaygıyla izlendiğini rapor etti. Padişahın hareketlerinin her gün yeni bir hikâye çıkarttığını belirtti. Porter'ın padişah ile ilgili vermiş olduğu bilgilerde en dikkat çekici nokta ise, halkın onun hanedanı devam ettirip ettiremeyeceğini tartışmasıdır. Porter, "yüce ve mutlak" olması gereken sadrazamın hiçbir gücünün olmadığını ve pek çok kişinin onun istifa edeceğini düşündüğünü Londra'ya bildirdi.[1173]

Porter'ın aktardığı kadarıyla padişah 17 Mayıs 1755'te Balat'ta çıkan bir yangın mahallini iki defa ziyaret etmiş ve sadrazam da oraya geç gelmişti. Bu yüzden de padişah derhal sadrazamın görevden alınması emrini vermişti. Ancak elçiye göre bu yalnızca bir bahaneydi. Zira edindiği bilgiye göre mesele sadrazamın, Silahtar Bıyıklı Ali Ağa ile anlaşamamasından kaynaklanıyordu. Padişah bu yüzden ikisini de azletmiş ama daha sonradan Ali Ağa'yı üç tuğlu vezirlik payesi ile Aydın muhassılı olarak tayin etmişti. Sadaret makamına ise sabık reisülküttab Nâilî Abdullah Efendi getirildi. Bu değişiklik padişahın halk nezdinde itibarını yavaş yavaş kaybetmeye başlamasına yol açmıştı. Zira Porter, halktaki rahatsızlığın açık bir şekilde görüldüğünü yazdı. Padişah ise sürekli karar değiştirmekte ve yerinde duramamaktaydı. Porter, buna erzak kıtlığı da eklenince Ramazan'da büyük kriz olacağına dair bir beklentinin oluştuğunu belirtti. Padişah olası bir krizi önlemek için askerin maaşlarının ödenmesine özen göstermişti. Ancak bunun için gerekli olan para bin bir güçlükle toplanmıştı. Aynı zamanda Britanya elçisi,

[1172] Fikret Sarıcaoğlu, "III. Osman" *DİA,* XXXIII, 458.
[1173] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).

padişahın tutumlu olma prensibine rağmen zaman zaman buna aykırı faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştir. Porter, padişahın "nöbet" olarak nitelendirdiği bu çelişkilerini şimşirlikte geçirdiği uzun süreden kaynaklanan merakına bağlamaktaydı.[1174]

Hekimoğlu Ali Paşa'dan sonra art arda yaşanan sadrazam değişiklikleri III. Osman döneminde yaşanan istikrarsızlığın bir nişanesiydi. 1755'teki şiddetli kışın hemen ardından yaşanan yangınlar da devleti zor duruma soktu. Bilhassa da daha sonradan değinilecek olan 27 Eylül 1755'teki "Harik-i Kebir" olarak bilinen büyük yangın Porter'a göre hem padişahı hem de vezirlerini ciddi sıkıntılara soktu.[1175]

Porter, sabırsız olarak nitelendirdiği padişahın çabuk ve ani kararlar vermesinin siyasî sonuçları olabileceğini de düşünmekteydi. Yedi Yıl Savaşları'nın başladığı yılda korsanlık faaliyetlerinin önüne geçilmesi için Porter'ın atmış olduğu adımlardan hâlihazırda bahsedilmiştir. Zira Porter'a göre Avusturya Veraset Savaşları'ndaki örnek tekrar edilirse, III. Osman, Fransız bloğuna meyledebilirdi.[1176]

1756 baharında Porter halkta III. Osman'a dair rahatsızlıkların arttığına dikkat çekmekteydi. Britanya elçisi keyfiyeti amirlerine şu şekilde bildirdi: "Sık yaşanan vezir değişiklikleri, padişahın karakterindeki belirsizlik ve sürekli yaşanan göçler ahaliyi hem bedenen hem de zihnen rahatsız etmektedir ve halk açıkça onun hal' edilmesinden bahsetmektedir. Gerçek şu ki bütün kredisi tükenmiştir. İflas her zamankinden daha çok hissedilmiştir ve her sadrazam değişikliğinin etkisini bütün imparatorluk hissetmektedir. Fakat hangi adamın darbeyi vuracağını söylemek zordur. Zira halef geldiğinde, darbeyi vuracak olanın mahvolacağı kesindir. Bu yüzden böyle bir girişimin başarısı muğlaktı."[1177]

Porter bir buçuk ay sonra padişahın, rahatsızlıktan haberdar olduğunu ve durumu düzeltmeye çalıştığını rapor etti. Ramazan ayında padişah sürekli camileri ziyaret etmekteydi. Padişah, Ramazan ayında Bâbıâli'de gündüzleri uyuyan kâtiplerin bu süre boyunca gündüzleri de çalışmalarını emretti. Padişahın bu isteğinin sebebi, tebaasının işlerinin aksamamasıydı. Devlet erkânı bu dönemde hiçbir dış meseleyle

[1174] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).
[1175] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Ekim 1755 (BNA SP 97/38).
[1176] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1755 (BNA SP 97/38).
[1177] Porter burada muhtemelen Patrona Halil İsyanı'na gönderme yapmıştır. Zira isyandan sonra III. Ahmed'in yerine geçen I. Mahmud'un ilk işi Patrona Halil ve diğer isyancıları ortadan kaldırmak olmuştu. İsyan neticesinde gerçekleşen taht değişikliklerinde genel olarak bu kaide uygulanmıştır. Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mayıs 1756 (BNA SP 97/39).

ilgilenmemekteydi. Efendisinin teveccühünü muhafaza etmek isteyen yeni sadrazam Bahir Mustafa Paşa, bunun için en ufak işlerle bile bizzat meşgul oluyordu.[1178]

Bahir Mustafa Paşa'nın sadarete getirilmesi ile göreceli bir istikrar sağlandı. 1756 yılı sonlarına doğru Porter, padişahın rüşvete karşı tutumunu bir kere daha yakından müşahede etti. Daha önce de belirtildiği üzere Danimarka vekili Ghaler, uzun uğraşlar neticesinde 1756 yılında Bâbıâli ve Danimarka arasında bir ticaret antlaşması imzalatmayı başarabilmişti. Ancak Ghaler, yine daha önceden belirtildiği üzere bunu büyük rüşvetler dağıtarak başarmıştı. Porter bunun sonuçlarının kötü olacağını öngörmekteydi.[1179] Nitekim Porter'ın beklediği gerçekleşti. III. Osman, Danimarka vekilinden rüşvet aldığı neticesinde Osman Molla'yı görevden aldı ve onu sürgün etti. Britanya elçisi halk içinde sadrazamın da değiştirileceğine ve sert, katı, rüşvetten uzak ve kendi değimiyle "tam bir dürüst Müslüman olan el-Hac Abdi Efendi'nin" sadarete getirileceğine dair, konuşmalar olduğunu bildirmekteydi.[1180] Aynı zamanda padişah, rüşvet aldığı neticesinde Bıyıklı Ali Paşa'yı da idam ettirmişti.

1756'nın sonlarında Porter'a göre "nihayetsiz sonuçları" olabilecek bir olay gerçekleşti. 22 Aralık 1756'da padişahın kardeşi ve veliahdı Şehzade Mehmed vefat etti ve aynı gün Yeni Camii'de ağabeyi Sultan Mahmud'un yanına defnedildi. Porter'ın anlattığına göre kendisi çok iyi ve faziletli bir kimse olup, herkes tarafından sevilen bir şehzadeydi. 42 yaşındaki şehzadenin vefatı halk arasında büyük üzüntüye sebep olmuştu. Ancak ahali arasında imalı konuşmalar da eksik olmuyordu. Porter ise Şehzade Mehmed'in vefatında şüpheli bir durum olmadığını söylemekteydi. Zira elçi birkaç ay önce müteveffa şehzadenin ishale yakalandığını ve hekimbaşının da ona müshil verdiğini belirtti. Müshiller de hekimin kahyası ile şehzadeye götürülmüştü. Ancak şehzadenin durumu hiç de iyiye gitmemişti. Zira çok kilo vermişti. III. Osman, bu tedaviden sonra hem hekimbaşından hem de şehzadenin etrafındakilerden şüphelenmişti. Hekimbaşı da kendini savunmak içi suçu kahyasına attı ve onu görevinden aldı. Kahya da efendisinin emirlerini uygulamak dışında bir şey yapmadığını söyleyerek kendini savundu. 1757'ye doğru şiddetli kışın devam etmesi de şehzadenin sağlığını kötü etkiledi. Porter'ın yazdığına göre bu dönemde şehzade yeterli beslenememişti. Daha önce de belirtildiği gibi

[1178] Porter'dan Henry Fox'a, 15 Haziran 1756 (BNA SP 97/39).
[1179] Porter'ın anlattığına göre III. Osman, imamına büyük bir hürmet göstermekteydi. Porter'dan Henry Fox'a, 2 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1180] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Kasım 1756 (BNA SP 97/39). Türk kaynaklarında da Osman Molla'nın Danimarkalılardan rüşvet almakla suçlandığı belirtilmiştir. Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi", *DİA* XXXIV, 291.

Porter halkın şehzadenin vefatından dolayı son derece müteessir olduğunu rapor etti. Ancak elçiye göre sultanın iyiliği ve sadrazamın tedbiri ahaliyi yatıştıracaktı. Buna mukabil Porter bütün bunlara rağmen halkın konuşmalarının önünün alınamayacağını düşünmekteydi.[1181]

Porter, III. Osman ile son sadrazamı Koca Ragıb Paşa arasındaki ilişkiye de değinir. İlk başlarda padişahın işleri sadrazamlara teslim edeceğini ve kendisini zevkusefaya vereceğini düşünen Britanya elçisi, bu öngörüsünün ne kadar haksız olduğunu âdeta kendisi itiraf edecekti. Zira III. Osman, Köse Bahir Mustafa Paşa'nın yerine tayin ettiği Ragıb Paşa'ya sözünden çıkmamasını tembih etmişti. Bunun yanı sıra padişah nezdinde nüfuzlarını arttıran kızlarağası ve yazıcı efendi de padişahı yönlendiriyor ve Ragıb Paşa onların isteklerine uymak zorunda kalıyordu. Padişahın tutumuna rağmen devlet erkânı arasında rüşvet devam etmekteydi. Bununla beraber hükümette de bir istikrar yoktu. Porter'ın bildirdiğine göre hiçbir kimse makamında kalıcı değildi.[1182] Porter, Prusya ile Bâbıâli'nin ittifak yapmasını sağlama görevini aldığında, padişahın kararsız şahsiyetinin işini zorlaştıracağını düşünmekteydi. Zira elçi, padişahın anlık kararlar verdiğini ve her rüzgârda döndüğünü rapor ederek Londra'ya görevinin ne kadar zor olduğunu bildirdi.[1183] Porter'ın 1757 baharında III. Osman ile ilgili vermiş olduğu bilgiler pek de müspet yönde değildi: "… Eklemeliyim ki padişah bütün hareketleri ile daha ziyade çocuksu gözükmektedir. Türkler de ona o şekilde muamele etmekte ve onun hakkında serbestçe konuşmaktadırlar.[1184]

1757 yazında Britanya elçisi, padişahın bir taşra evine üç günlüğüne hanımlarıyla birlikte çekildikten sonra karnında bazı rahatsızlıklar oluştuğunu rapor etti. Duyduğu kadarıyla bu rahatsızlığın sebebi çok fazla meyve yemekti. Ancak padişah, hekimbaşının verdiği ilaçları aldıktan sonra iyileşti ve camiye gidebildi. Porter'a göre başka bir önemli sorun Şehzade Mustafa'nın sağlık durumunun kötü olmasıydı. Pek çok kişi onun hayatından endişe etmekteydi. Kısa bir süre sonra Porter hem şehzadenin hem de

[1181]Porter'dan Henry Fox'a, 3 Ocak 1757 (BNA SP 97/39). Mehmed Hâkim de şehzadenin 22 Aralık 1756'da vefat ettiğini belirtmektedir. Hâkim de birkaç yıldır Mehmed'in hasta ve karnından rahatsızlığı olduğunu belirtmekteydi. Şehzadenin rahatsızlığının kış aylarında arttığının da altını çizmekteydi. 1756 kışının başlarında şehzadenin rahatsızlığı nüksetmişti. Padişah da, şehzadenin durumunu takip etmekteydi. *Hâkim Tarihi* s. 410-411. Görüldüğü üzere şehzadenin vefatı üzerine vermiş olduğu bilgiler Porter'ın verdikleriyle genel olarak uyuşmaktadır. Ahmed Vâsıf Efendi de şehzadenin karnındaki rahatsızlıkta vefat ettiğini söylemektedir ama konuyla ilgili fazla ayrıntıya girmemektedir. Ahmed *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr* s. 90.

[1182] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).

[1183] Porter'dan William Pitt'e, 16 Mart, 25 Nisan 1757(BNA SP 97/39).

[1184] Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757. (BNA SP 97/39).

padişahın sağlığının pek de iyi olmadığını tekrarladı. Porter'ın bildirdiğine göre padişah olağan bir şekilde dışarıya çıkabiliyordu. Ancak onun, genel olarak Eylül'e kadar kaldığı Boğaz'daki sarayından, Topkapı Sarayı'na Temmuz sonu veya Ağustos başı gibi erken bir tarihte taşınacağına dair söylentilerin olması elçinin bir şeylerin yolunda gitmediği sonucuna varmasına yol açmıştı.[1185]

Padişahın ve şehzadenin rahatsızlığı ve bazı genel ihtiyaçlardaki fiyat artışları Porter'a göre halktaki rahatsızlıkları arttırdı. Bâbıâli de olası bir isyanı engellemek için meyhanelerin kapatılmasını emretti ve kahvehanelerde toplanmayı da yasaklandı. Kahvehane müptelalarına da ağır cezalar verildi. Ancak daha sonra Bâbıâli'nin tutumu hafifledi. Porter'a göre Bâbıâli, İstanbul'u korumak hususunda olağanüstü bir gayret göstermekteydi. Anadolu ise bölgedeki paşaların çabası ile güvenli bir yer hâline gelmişti ve bütün âsiler bölgeden temizlenmişti.[1186]

1757 Eylül'ünde padişah sarayına döndü ve sağlığı hakkında gelen haberler de iyiydi. Ancak bir ay kadar sonra gelen haberler padişahın sağlığının o kadar iyi olmadığını gösteriyordu. Britanya elçisinin raporu şu şekildedir: " Ayın altısında padişahın vefat ettiği haberiyle alarma geçtik. Bir süredir biraz rahatsız olması bunu daha muhtemel kıldı. Ancak bu yalnızca zayıf bir bayılma nöbetiymiş. Ahali bunu, onun büyük bir tehlike içerisinde olduğu şeklinde algıladı. Halkın karşısına çıktı ve yeniçerilere maaşları ödendiğinde de oradaydı. Olağandan biraz daha uzun süre camide kaldığı geçen Cuma'dan sonra kendisi çok daha iyidir. Bazıları da Mehmed Efendi isimli bir Türk hekimin, zamanında yardım etmesiyle onun tamamen iyileştiğini söylemektedir. Fakat bu konuda kesin bilgi verebilmek için zaman geçmesi gerekmektedir. Zira camiden dönerken saray kapıları arasında neredeyse at üstünde vefat eden Sultan Mahmud'dan sonra hiçbir rapora kesin olarak güvenilmez."[1187]

Porter bu tespitinde haklıydı. Zira bu bilgileri verdikten üç gün sonra yazdığı mektupta padişahın sağlığı hakkında olumsuz bilgiler verdi. Britanya elçisinin William Pitt'e vermiş olduğu rapor şu şekildedir: "Padişah birkaç haftadır çok hastadır ve bütün vezirler infial hâlindedir. Kendisi ise kayıtsızdır. Midesinde bir bozukluk vardır. Danışılan bir hekim bana onu yalnızca perhizin kurtarabileceğini söylemiştir ve lehine olağanüstü bir şey gerçekleşmeden Mart ayını görüp göremeyeceği şüphelidir."[1188]

[1185] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Temmuz, 3 Ağustos 1757. Ancak padişah Ağustos ortasında bile Beylerbeyi Sarayı'ndaydı. Porter'dan Bay Wood'a, 18 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).
[1186] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Temmuz, 3 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).
[1187] Porter'dan William Pitt'e, 17 Eylül, 17 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).
[1188] Porter'dan William Pitt'e, 20 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).

Britanya elçisi bu mektubu yazdıktan 10 gün sonra padişahın vefat haberini Londra'ya şöyle rapor etti: "Şimdi sizi Sultan [III.] Osman'ın geçen akşam bu hayatı terk ettiği, saat on ikide bütün vezirlerin toplandığı, Ahmed'in oğlu Sultan Mustafa'nın tahta geçtiği ve sabah saray ve Tophane'den atılan top atışları ile halka bilgi verildiği konusunda bilgilendiririm… Müteveffa sultan bu sabah saat onda ağabeyi Sultan Mahmud'un yanına Yeni Cami isimli camiye defnedildi."[1189]

Genel olarak Porter'a göre Sultan III. Osman, sade, âdil olmaya çalışan, irtikâptan nefret eden, halkına önem veren iyi niyetli bir padişahtı ama aynı zamanda kararsız ve çok değişken bir yapıya sahipti. Elçi, her ne kadar ilk başlarda Hafız Beşir Ağa'nın idamından sonra darüssaade ağalarının nüfuzunun azaldığını söylese de daha sonradan III. Osman'ın Kızlarağası Ebu Kof'un etkisi altına girdiğini belirtti.[1190] Porter'ın genel olarak padişahın şahsiyeti ile ilgili verdiği bilgiler Türk kaynakları ile örtüşür.[1191]

III. Osman'ın vefatından sonra yerine III. Ahmed'in oğlu ve Porter'ın daha önce sağlık durumu hakkında bazı olumsuz bilgiler verdiği Sultan III. Mustafa tahta geçti. Britanya elçisi yeni sultan hakkındaki ilk izlenimlerini Londra'ya şöyle rapor etti: "Kendisi 40 yaşlarında bir hükümdardır. Söylenenlere göre sağlığı kötüdür ama bazıları da kendisinin tamamen iyileştiğinden emindir."[1192]

Porter'a göre yeni padişah ilk olarak müteveffa Şehzade Mehmed'in vefatından dolayı hekimbaşı ve o zamanlar sadrazam olan Bahir Mustafa Paşa'yı soruşturarak işe başlayacaktı. Ancak Britanya elçisi bir kere daha şehzadenin vefatında şüpheli bir durum olmadığının altını çizdi. Porter'ın söylediği kadarıyla III. Mustafa 12 veya 13 yaşındayken görmüş olduğu Patrona Halil İsyanı'nı çok iyi hatırlamaktaydı. 3 Kasım 1757'de yeni padişah Eyüp'te kılıç kuşanmıştı. Porter'ın aktardığı kadarıyla 27 yıllık kafes hayatı, padişahın sağlıksız ve zayıf görüntüsünün sebebi olabilirdi.[1193]

Porter, bu padişah değişikliğinin herkesi memnun ettiğini yazdı. III. Mustafa tahta geçtiğinde Porter'a göre nasıl bir yönetim izleyeceği tam bir muammaydı ve herkesin gözü onun üzerindeydi. Padişahın karakteriyle ilgili bir sürü tahmin vardı. Britanya elçisinin ilk izlenimleri onun ağırbaşlı, ciddi ve cömert olduğu yönündeydi. Yeni padişah ilk olarak kızlarağası ve yazıcı efendiyi azletmişti. Sadrazam Ragıb Paşa'yı görevinde bırakarak ona mutlak otorite vermişti. Porter'ın yeni padişah ile vermiş olduğu ilk

[1189] Porter'dan William Pitt'e, 30 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).
[1190] Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1191] Fikret Sarıcaoğlu, "III. Osman" *DİA,* XXXII, 456-459.
[1192] Porter'dan William Pitt'e, 30 Ekim 1757 (BNA SP 97/39).
[1193] Porter'dan William Pitt'e ,3 Kasım 1757 (BNA SP 97/39).

bilgilerden olumsuz olarak nitelendirilebilecek olanı ise padişahın sağlığının bozuk olduğuydu.[1194]

Ancak kısa süre içerisinde Porter padişahın sağlığı hakkında daha müspet bilgiler verdi. Britanya elçisinin vermiş olduğu bilgiler şu şekildedir: "O hükümdar mahallemizdeki içoğlanlarının sarayını ziyaret etti. Bütün elçiler, eski saltanatta olduğu gibi oraya şekerlemeler gönderdik. Fakat kendisi onları kabul etmedi. İlk olarak onları sadrazama göndererek bunun bir gelenek olup olmadığını ve babasının zamanında uygulanıp uygulanmadığını sordu. Olumlu yönde bir cevap alınca, kızlarağası onları kibar bir şekilde kabul etti. Bizzat sokaklarda at sürdü. Tahta ilk çıktığından daha güçlü ve sağlıklı gözüktü. Hava ve at üzerinde egzersiz, görünüşe göre onu güçlendirmiş ve canlandırmıştı."[1195]

Porter'ın yeni padişah hakkında yaptığı tespitlerin bir kısmı doğruyken, elçi bir kısmı için de biraz acele hüküm vermişti. Her ne kadar yeni padişah gerçekten de işleri büyük ölçüde Ragıb Paşa'ya teslim etmiş olsa da tamamen saraya kapanmamıştı. Porter'a göre padişah özellikle de malî konulara çok dikkat etmekte ve tutumluluğa özen göstermekteydi. Diğer yandan asayişe de son derece dikkat ediyordu. Zira yeni padişah da tıpkı selefi gibi tebdil-i kıyafet İstanbul'u gezerek, asayişin sağlanmasına özen gösteriyordu. Daha 1758 başında ekmekte hile yapan bir fırıncıyı yakalayarak onu cezaî işlemin yapılması için Ragıb Paşa'ya göndermişti. Elçiye göre bu, Ragıb Paşa için son derece şaşırtıcı bir gelişme olmuştu.[1196]

Porter'a göre padişah pek çok yönden babası Sultan III. Ahmed'i taklit etmeye çalışıyordu. Zira III. Mustafa, yabancı elçilere, I. Mahmud ve III. Osman zamanındaki gibi samur kürk değil, yalnızca bir kaftan giydirilmesini emretmişti. Porter, padişahın kız kardeşini Koca Ragıb Paşa ile evlendirmesini ve ona karşı gösterdiği iltiması III. Ahmed ile Nevşehirli Damad İbrahim Paşa arasındaki ilişkiye şöyle benzetti: "Kıtlığımız devam etmektedir ve yine de sadrazam tamamen memnun ve rahat gözükmektedir. Efendisinden de o kadar çok iltimas görmektedir ki, [padişahın] babası Sultan [III.] Ahmed'in saltanatını görecek gibiyiz. O tamamen bunun için bir modelidir. Zira birkaç gün içerisinde sadrazamın, sultanın kız kardeşlerinden biriyle evliliği kutlanacaktır. Kendisi

[1194]Padişah harem halkına da Râgıb Paşa'nın işlerine karışmamaları hakkında emir vermişti. Porter'dan yeni padişah ile ilgili olarak Britanyalıları ve korumasında altında olanları padişahın spor yapacağı yerlerde bulunmamaları konusunda uyarması istenmişti Porter'dan William Pitt'e, 17 Kasım, 23 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

[1195] Porter'dan William Pitt'e, 4 Ocak 1758 (BNA SP 97/40).

[1196] Porter'dan William Pitt'e, 4 Ocak 1758. Porter padişahın başka mektuplarında da padişahın tutumluluğundan bahseder. Porter'dan William Pitt'e 2 Mart 1758 (BNA SP 97/40).

Yahya Paşa'nın dulu olup, 50'nin üzerinde bir hanımdır. Sadrazam da 65 yaşında olup, biraz üzüntüyle diğer hanımlarını boşamak zorunda kalmıştır. Sadaret makamında, İbrahim Paşa'nın o saltanatta olduğu gibi kalıcı olması şimdi çok daha olasıdır. Bu şekilde bu hükümetin düzen ve siyaset düsturu tamamen değişmiştir. Her şey son iki saltanattakinin aksine saray içinden değil de saray dışından gelmektedir. Bu çok beklenmedik bir hamle olup bütün ahaliyi şaşırtmıştır."[1197] Porter, I. Mahmud ve III. Osman zamanında izlenen politikayı devam ettirmeyecek olan yeni padişahın devletin kadim prensiplerini benimseyeceğini ve bilhassa da babasının adımlarını takip edeceğini düşünmekteydi. Buradan Porter'ın çıkardığı ve gerçekten de haklı bir sonuç vardı: III. Mustafa gerektiğinde Avrupa'ya savaş ilân edebilirdi.[1198] Daha önce III. Mustafa'nın ateşli bir kişiliğe sahip olduğundan ve Bâbıâli'nin Yedi Yıl Savaşları'na müdahil olmasını arzuladığından ama bunu Ragıb Paşa'nın engellediğinden bahsedilmiştir. Porter, III. Mustafa'nın savaş arzusuna dair izlenimlerini şu sözlerle belirtti: "Sadrazamın hekimi gizli olarak bana, sultanın mirahuru olan, sadrazamın damadından, pek çok kez hükümdarın savaştan bahsettiğini ve bu niyetini belirttiğini duyduğunu söylemiştir…" Porter, sadrazamın bunu engellemek istediğini de rapor etti.[1199]

III. Mustafa, tıpkı selefi gibi kıyafet ile ilgili bazı yasaklar koydu. Bu durum padişah ve sadrazam arasında çatışmalar yaratmaktaydı. Porter, "Bu sefer Ramazan çoğunlukla gündüz uyuyarak ve akşam da yemek yiyerek geçmiştir. Bu yüzden önemli olay pek yoktur. Padişahın bize çıkardıkları dışında… Kendisi, yasalarını korumaya kararlıdır ve onları uygulatmaktadır. Kıyafetle ilgili olan da olağanüstü bir ciddiyet ile uygulanmaktadır. Ancak bunlar eski saltanatlarda birkaç hafta uygulandıktan sonra yavaş yavaş ihlal edilirdi" dedikten sonra padişahın ne kadar ciddî olduğunu şöyle bildirdi: "Şabat ayininde olan bir Yahudi ilk kurbandı. Padişah tebdil-i kıyafet şehirde gezerken onunla karşılaştı ve yanında celladı olmadığından mütevellit onu idam için sadrazama yollamadı ve dili o anda kesildi. Ertesi gün arkasından bir Ermeni geldi. O da sadrazama gönderildi. Sadrazam da onu kurtarmaya çalıştı ve ona kürek cezası verdi. Ancak o akşam kapıcılar kahyası cellatla birlikte mahkûma ne olduğunu öğrenmek için Bâbıâli'ye gitti. Sadrazam hemen onu kadırgalardan getirtti ve kellesini vurdurdu. Bu şekilde efendisini, emrini anladığı hususunda bilgilendirdi. Bütün insanları genel bir korku sardı. Bâbıâli'nin

[1197] Porter'dan William Pitt'e, 17 Nisan 1758. Porter daha sonradan padişahın diğer kız kardeşlerini de başka paşalarla evlendirmekte olduğunu ve bunun diğer önceki padişahlar devrinde döneminde görülmemiş bir şey olduğunu vurgulamıştır. Porter'dan William Pitt'e 3 Mayıs 1758 (BNA SP 97/40).
[1198] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[1199] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

vezirleri de utanç içindedir. Hükmün dışında olmalarına rağmen tercümanlar bile sokakta yürümeye korkmaktadır. Sadrazam, her ne kadar beratla korunuyor olsa da adamlarına yasaya uymaları hususunda emir vermişti."[1200]

Porter bu olaylardan sonra Ragıb Paşa'nın padişah nezdinde kredisinin azaldığını belirtir. Porter'a göre sadrazam efendisiyle çelişmeye cesaret edemiyordu. Elçi bu olaydan sonra padişah hakkında şifrelerin arkasından bir değerlendirme yaptı. Porter'a göre padişahın karakteri"… Şimdi çok açık gözükmekte olup, kararlı ve kana susamıştır. Şehrin her yerine ve her kısmına yürümekte olup son derece faaldir ve onun isteği kanundur."[1201]

Padişahın faal bir karaktere sahip olması Porter'ı şaşırtıyor olmalıydı. Britanya elçisi yeni padişahın askerî meselelere eğildiğini gözlemlemişti. Porter, padişahın 10 Haziran 1758'de, yazlık sarayına gittiğini, topçuları, cebecileri ve 3000 kadar yeniçeriyi topladığını, askerlere atış talimi yaptırdığını ve onlara adam başı 3 Venedik altını verdiğini rapor etti. Porter'a göre padişah her ne kadar tutumlu bir şahsiyet olsa da askerî masraflar konusunda oldukça cömertti.[1202]

Porter aynı zamanda padişahın kıyafet kanunlarına nasıl bağlı kaldığını, tutumluluğa ne kadar önem verdiğini ve sağlıkla ilgili bazı kurallar ihdas ettiğini belirtir. Porter, padişahın sokaklarda tütün içmeyi yasakladığını[1203] ve Türklerin kıyafetleriyle ilgili emir çıkardığını belirtmiştir. Porter, padişahın çukadarlarının sayısını 40'a indirdiğini ve baltacılarının sayısını da azalttığını, hatta bazı iddialara göre onları tamamen ilga ettiğini rapor etmiştir.[1204] Porter'a göre padişah Eski Saray'daki masrafları

[1200] Porter'dan William Pitt'e, 3 Haziran 1758 (BNA SP 97/40). Hâkim, ise padişahın tebdil-i kıyafet gezerken, Küçük Ayasofya civarında bu Ermeni'ye rastladığını ve yasağa uymadığı için katledilmesini emrettiğini, Ermeni'nin ise Müslüman olma sözünden sonra cezasının küreğe çevrildiğini ancak daha sonradan da Bâbıâli'ye Ermeni'nin katledilmesi için emir yollandığını belirtir. Hâkim'e göre bu Ermeni hem ekmekçi hem de sarraf idi ve ekmek götürdüğü bir fakirden "Seni Allâhu 'azîmü'ş-şana havâle etdim. Pâdişâh kılıcına uğrayasın" diye beddua işittiğini belirtir. Yahudi için de adı geçen eserde bilgi vardır. Hâkim bu iki hadiseden sonra bir daha kimsenin kıyafet yasağını delmediğini belirtir. *Hâkim Tarihi*, s. 502.

[1201] Porter'dan William Pitt'e, 3 Haziran 1758. Porter'ın III. Mustafa hakkında yapmış olduğu faal değerlendirmesi Türk kaynakları ile örtüşür ama Türk kaynakları, Porter'ın aksine padişahı merhametli olarak nitelendirmiştir. (BNA SP 97/40) Kemal Beydilli "Mustafa III", *DİA*, XXXI, 282.

[1202] Porter'dan William Pitt'e, 9 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

[1203] Hâkim tarihinde bu tütün yasağı müteakip şekilde anlatılır: "Rûy-i esvâk ve çârşû ve bâzârlarda tütünçubuğu elde gezüp, 'alenen içilmeye!" deyü yesâğ ve tenbîh-i ekîd olunmağla, cümle halk mütenebbih olup, 'alenen çârşû ve bâzârlarda değil berber dükkânları içlerinde ve belki sahrâda bile içilmeyüp, dükkân içlerinde olan çubuklarıbile bi'l-külliyye ref' eylediler. Ba'dehû: "Yesâğ 'alenen içilmemeğedir" deyü tasrîh ile ifhâm buyuruldu. *Hâkim Tarihi* s. 503.

[1204]Şem'dânî-zâde III. Mustafa'nın Baltacı Ocağı'nı tamamen ilga ettiğini yazmaktadır. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* II A, s. 12. Diğer yandan, Baltacı Ocağı'nın zayıflamasında Ragıb Paşa'nın da etkisi vardır. Mesut Aydıner, *Koca Râgıb Mehmed Paşa, Hayatı ve Dönemi: 1699-1763,* s. 225.

da soruşturmuş ve buradaki yıllık 1200 taler eden masrafı da kısmaya niyetlenmişti. Porter halkın bilhassa da Türklerin kıyafetleriyle ilgili yasalardan pek memnun olmadığını belirtmiştir.[1205]

Porter padişahın tutumluluğu hakkında örnekler verirken onun âdil bir hükümdar olduğunu da şöyle belirtir: "Padişah tutumluluk ve istismarları düzenleme planına devam etmektedir. Yalnızca tütün hususunda gelirini yıllık 1500 talere çıkarmıştır. Normalde bu 12 kişiye iltizam olarak verilirdi. Kendisi adil hareket etmektedir ama büyük miktarda para biriktirmektedir".[1206] Britanya elçisi aynı zamanda padişahın, sadrazam vasıtasıyla büyük miktarda para toplayabildiğini ve 1759 yazında da kıyafet ile ilgili kanunları yenilediğini belirtmişti.[1207] Padişahın lüks karşıtlığı ve kıyafet yasalarını sert bir şekilde uygulaması neticesinde Bâbıâli, bütün yabancı elçilerin tercümanlarını çağırdı. Onlara bütün Frenklerin ve onların uzun süredir İstanbul'da olan vatandaşlarının ve hizmetkârlarının da kıyafet yasalarına uyması gerektiği tebliğ edildi. Frenk kadınları da padişah ile karşılaştıklarında kötü bir sonuç ile karşılaşmamak için mütevazı bir şekilde giyinmeliydiler.[1208]

1758 yazında Porter, padişahın faaliyetlerinin daha da arttığını ve ilk baştaki sağlıksız görüntüsünden eser kalmadığını belirtmektedir.[1209]Ancak siyasî meseleler konusunda Porter padişahın, kararsız olduğunu ve verdiği kararlardan ertesi gün vazgeçebileceğini yazdı. Bilhassa Prusya meselesinde, elçi bu konunun özellikle altını çizme ihtiyacı hissetti.[1210]

III. Mustafa döneminde, Porter'ın yapmış olduğu başka önemli bir gözlem ise şehzadelerin ve hanım sultanların doğumuna verilen önemdir. III. Ahmed döneminden beri Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahların çocukları olmamıştı. Dolayısıyla III. Mustafa'nın doğacak çocukları devlet için ayrı bir önem teşkil etmekteydi. Porter, ilk olarak 1758 Ağustos'unda III. Mustafa'nın iki hanımının üç aylık hamile olduğuna dair haber aldı. Porter, daha sonradan bir bebek için muhteşem bir beşik hazırlandığını Londra'ya bildirdi. Bâbıâli, Porter'ın tercümanı da dâhil olmak üzere bütün yabancı elçilerin tercümanlarını çağırdı. Onlara hanım sultanın rahatsız olmaması için gemilerin top atışı yapmamaları gerektiği söylendi.[1211] Her ne kadar Porter, 1758 kışında

[1205] Porter'dan William Pitt'e, 15 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).
[1206] Porter'dan William Pitt'e, 17 Mayıs 1759 (BNA SP 97/40).
[1207] Porter'dan William Pitt'e, 18 Haziran 1759 (BNA SP 97/40).
[1208] Porter'dan William Pitt'e, 18 Mart 1760 (BNA SP 97/41).
[1209] Porter'dan William Pitt'e, 16 Eylül 1758 (BNA SP 97/40).
[1210] Porter'dan William Pitt'e, 1 Ağustos 1759 (BNA SP 97/40).
[1211] Porter'dan William Pitt'e, 16 Ağustos, 16 Eylül 1758 (BNA SP 97/40).

hamileliklerle ilgili bir takım endişeler olduğunu söylese de[1212] çok kısa süre sonra bütün şehir ve sarayın 30 veya 40 gün içinde doğacak çocuk için heyecanlandığını ve herkesin beklentisinin bir şehzade olduğunu belirtti.[1213] 1759 Şubat'ında doğum için hazırlıklar başlarken Porter, iki hanım sultanın da hamile olduğunu belirtti. En nihayetinde bu kadar hazırlıktan sonra 14 Mart 1759'de padişahın ilk çocuğu olan Hibetullah Sultan doğdu. Bütün devlet bu gelişmeden çok memnun oldu ve yedi gün sürecek eğlenceler tertip edildi. Daha sonradan bu eğlenceler on güne çıkarılmıştı. Porter'ın bu hususstaki tek rahatsızlığı, daha önce eşi görülmemiş olan ışıklandırmaların, yangına davetiye çıkarmasıydı.[1214]

Porter'ın şahit olduğu iki tane daha doğum vardır. Bunlardan ilki III. Mustafa'nın kızı olan Şah Sultan'ın doğumudur. Britanya elçisi 19 Nisan 1761'de Şah Sultan'ın doğduğunu Londra'ya bildirdi.[1215] Porter'ın İstanbul'daki görevinin bitmesine yakın bir başka doğum daha gerçekleşti. Bu seferki bir şehzadeydi ve Britanya elçisi bu haberi hükümetine şöyle bildirdi: "Geçen ayın 24'ünde, top atışları ile bir şehzadenin doğduğu haberini aldık… Adına Selim konuldu. Bütün şehir yedi gece boyunca aydınlatıldı ve Boğaz'da üç havayı fişek atıldı. Bu, bu hükümdar için ek bir güvenliktir ve ahalinin rahatsızlığını biraz olsun gidermiştir. Diğer üç kardeş olan Bayezid, Numan, Abdülhamid[1216] şimşirlikte yaşlanmaktadır ve aksi hâlde bütün veraset onlarda sonlanacaktı."[1217]

Porter'ın şahit olduğu başka bir eğlence ise bir sünnet düğünüdür. III. Mustafa müteveffa sadrazamlardan Hekimoğlu Ali Paşa'nın yetim çocuklarının sünnet düğünüyle ilgilenme görevini sadrazama verdi ve bu münasebetle İstanbul'a ışıklandırmalar yerleştirildi. Britanya elçisinin aktardığına göre bu, padişahın müteveffa vezire duyduğu saygının bir nişanesiydi.[1218]

Porter daha ilk baştan padişahın son derece dindar bir şahsiyete sahip olduğunu belirtmişti. Bu minvalde padişahın Cuma namazlarında seleflerinden daha uzun kaldığını

[1212] Porter'dan William Pitt'e, 3 Ocak 1759 (BNA SP 97/40).
[1213] Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1759 (BNA SP 97/40).
[1214] Porter'dan William Pitt'e, 17 Mart, 3 Mart 1759. (BNA SP 97/40) Porter'ın Hibetullah Sultan'ın doğumu için verilecek hediyeler hususunda göstermiş olduğu tutumluluk Levant Kumpanyası'nın takdirini kazanmıştır. Kumpanyadan Porter'a, 27 Temmuz 1759 (BNA SP 105/119).
[1215] Porter'dan William Pitt'e, 2, 16 Mayıs 1761 (BNA SP 97/41).
[1216] Porter, sehven Abdürrahim yazmıştır.
[1217] Porter'dan Egremont kontuna 5 Ocak 1762 Porter daha önceden Şehzade Bayezid'in da çocuğunun olduğuna dair bir takım rivayetler olduğunu belirtmiştir. Porter'dan William Pitt'e 9 Şubat 1761. Lâkin bunun ortalığı karıştırmak için ortaya atılmış bir dedikodu olduğunu düşündüğünü de rapor eder. Porter'dan William Pitt'e, 17 Ocak 1761 (BNA SP 97/41).
[1218] Porter'dan William Pitt'e 17 Ekim (BNA SP 97/40).

gözlemlemişti.[1219] Britanya elçisi padişahın dindar şahsiyetini şöyle vurguluyordu: "Son derece dindar olan padişah büyük bir cami yaptırmaya karar vermiş [ve] bunun için pek çok ev satın almıştır. Molozları temizlemektedirler ve birkaç gün içerisinde de temellerin atılacağı kesindir. Masraf büyük olacaktır ve bazıları da caminin bitmesinin 15 yıl alacağını iddia etmektedir."[1220]

Porter, 1762'de İstanbul'dan ayrılınca padişahın saltanatının geri kalanı ile ilgili gözlemler yapamadı. Ancak Brüksel'deyken, daha önceki tespitinin aksine padişahın tahtını korumak için barışçıl bir siyaset takip edeceğini ve bilhassa da Rusya'ya savaş açmaktan imtina edeceğini belirtmişti.[1221] Bununla beraber bu konuda zaman, Porter'ın yanıldığını gösterecekti. Zira Porter'ın bu izleniminden dört sene sonra çıkacak olan 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda padişah, savaşın bizzat en müşvik destekçisi olmuştu.

3.2. Porter'ın Gözüyle Osmanlı Devlet Adamları

Porter'ın, elçilik yapmış olduğu dönemde padişahların yanı sıra Osmanlı devlet adamları hakkında da gözlemleri vardır. Elçi gözlemlerinin bir kısmını hatıratında aktardı. Gözlemlerinin önemli bir kısmını da Londra'ya yazmış olduğu mektuplar ihtiva etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı elçiler yalnızca ilk geldiklerinde padişah ile görüşürler ve onun dışında işlerini Bâbıâli ve ona bağlı memurlar ile görürlerdi. Elçilerin tebrik ziyaretleri hariç, sadrazamla görüşmeleri bile yalnızca olağanüstü durumlarda ve büyük ricalar sonucu gerçekleşirdi. Genel olarak yabancı elçiler işlerini reisülküttaplar ve Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı ile görmekteydi. James Porter da bu kaidenin dışında değildi. O da büyük ölçüde işlerini tercüman veya reisülküttaplar vasıtasıyla gördü. Bu durum Porter'a devlet adamlarını daha yakından tanıma fırsatı verdi. Buna mukabil bu bölümde genel olarak Porter'ın muhatap olduğu sadrazamlar ve reisülküttaplar hakkındaki izlenimleri aktarılacaktır.

Porter'ın döneminde Tiryaki Hacı Mehmed Paşa (1746-1747), Seyyid Abdullah Paşa (1747-1750), Divitdar Mehmed Paşa (1750-1752) Köse Bahir Mustafa Paşa (1752-1755, 1756-1757), Hekimoğlu Ali Paşa (1755), Nâilî Abdullah Paşa (1755), Bıyıklı Ali

[1219] Porter'dan William Pitt'e, 22 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[1220] Porter'dan William Pitt'e, 17 Nisan 1760. Porter'ın bahsettiği cami Lâleli Camii ise söz konusu cami 1764 yılında tamamlanmıştır. (BNA SP 97/41) Ahmet Vefa Çobanoğlu "Laleli Külliyesi" *DİA* XXVII, 86-89
[1221] Porter'dan Richard Phelps'e, 20 Kasım 1764 (BNA SP 77/102).

Paşa (1755) Yirmisekizçelebizâde Mehmed Said Paşa (1755-1756) ve son olarak da Koca Ragıb Paşa (1757-1763) sadrazamlık yaptı. Britanya elçisinin bu dokuz sadrazamla ilgili olarak farklı fikirleri vardır. Ancak ilk önce Porter'ın sadaret makamına bakışıyla ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Bâbıâli'nin teşekkülü ile devlet yönetimi Dîvân-ı Hümâyûn'dan ziyade paşa kapısı olarak adlandırılan Bâbıâli'ye geçmişti ve Osmanlı İmparatorluğu içerisinde sadrazamların gücü daha da artmıştı. Zira bu dönemlerde, Köprülüler, Damat Ali Paşa, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa gibi güçlü sadrazamlar ön plana çıkmıştı.

Porter'ın İstanbul'a geldiği döneme tesadüf eden I. Mahmud'un saltanatında ise bu yapı değişmişti. Britanya elçisi genel olarak elçilik döneminde sadrazamların çok kuvvetli olmayıp, daima sarayın ve saray efradının tesiri altında kaldıklarını ve hatta makamın yalnızca ismen kaldığını tespit etmişti. Bunda özellikle de Hafız Beşir Ağa'nın tahakkümünün etkisi büyüktü. Bu şekilde sadrazamlar saraydan bağımsız bir politika izleyemiyorlardı. Aynı zamanda hepsi makamlarında geçici olarak oturduklarını biliyorlardı ki Britanya elçisi bu durumu şu şekilde özetlemişti: "Her Türk vezirin siyasetinde ilk hedef kendisidir; makamda sadece kendi güvenlikleri ve kalıcılıkları için uğraşırlar. Bu dikkate aldıkları tek kuraldır. İmparatorluğun şu anki veya gelecekteki çıkarını düşünmek boşunadır. Kendilerine sordukları soru: Güvende olabilir miyim? Gücü elimde tutabilir miyim? Bu yüzden savaş veya barış hakkında önemli sonucu olan meseleler onlara emanet edildiğinde eğer biri veya diğeri otoritelerinin muhafazası ve özellikle de onların şahsî güvenlikleri ile tam olarak denk olmazsa, dünyadaki bütün paralar onları harekete geçiremez."[1222] Sarayın böyle bir siyaset izlemesinin en büyük nedeni I. Mahmud'un, amcasının tahttan indirilmesine yol açan Patrona Halil İsyanı'ndan çıkardığı derslerdi. I. Mahmud hiçbir şekilde yeni bir Nevşehirli İbrahim Paşa vak'ası daha yaşansın istemiyordu. III. Osman döneminde de benzer durum devam etti. Bu sultan da sık sık sadrazamlarını değiştirdi veya onların işlerine pek çok kez müdahale etti. Öyle ki Porter, Koca Ragıb Paşa'nın bile III. Osman'ın müdahalelerinden kaçamadığını bildirdi. Britanya elçisi sadaret makamının eski gücüne ancak III. Mustafa döneminde kavuştuğunu belirtmekteydi. Gerçekten de III. Mustafa döneminde Ragıb Paşa 6 yıl kadar sadaret makamında kalabildi ve büyük bir güç elde edebildi.

[1222] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı*, s. 81.

Porter'ın ilk izlenimleri Tiryaki Hacı Mehmed Paşa ile ilgilidir. Paşanın, daha sonradan yaşayacağı Bağdat meselesi sebebiyle elçinin en haz etmediği vezir olduğu söylenebilir. Bununla beraber Avusturya Veraset Savaşları'nda Britanyalıların Fransız gemilerindeki Türk mallarını gasp etmeleri yüzünden hâlihazırda gergin bir hava vardı ve Fransızlar bunu körüklemekteydi. Buna rağmen Porter, sadrazamın kendisini son derece kibar bir şekilde karşıladığını belirtti. Ancak görüşmede yine bazı görüş ayrılıkları olmuştu.[1223] Britanya elçisi ilk görüşmeden sonra sadrazam için şu tespitlerde bulundu: "Mevcut sadrazam eğitimli, yetenekli, sıcak ve öfkelidir ve istediği zaman da çok kibardır. Öfkesinin ölçütü bir şeyin âdil olup olmadığıyla ilgilidir. Kendisi önyargısızdır. Bu, bu insanlar arasında ender bulunan bir meziyettir. Pek çok kişi onun sertliğinin vezirlik süresini kısaltacağını düşünmektedir ama kendisi, düşmanı olan yeniçeri ağasını azletme yollarını bulmuştur."[1224]

Porter'a göre Hacı Mehmed Paşa makamında kalıcı olmayı tasarlayan haris bir kişiydi. Porter, onun savaşçı bir yapıya sahip olduğunu belirtmekteydi. Paşanın, sadaret kethüdası Mehmed Said Efendi gibi barış siyasetini savunan bir şahsı görevden alması Porter'ın bu hususta tespitlerini doğrular gibiydi. Ancak Porter'a göre I. Mahmud başta olduğu sürece barış siyasetinden vazgeçilmeyecekti.[1225]

Ele geçirilen gemiler konusundaki husumet sadrazamın Britanya'ya karşı öfkesini arttırdı. Lâkin sadrazam, Porter'ın ifadesine göre her zaman kendisine kibar davranmıştı. Bu meseleler sürüncemede kalınca en sonunda padişah, sorunların çözümü için Hacı Mehmed Paşa'nın Porter ile görüşmesini emretti. Görüşme gerçekleşemeden Hacı Mehmed Paşa azledildi. Britanya elçisi Hacı Mehmed Paşa'nın azlini şöyle aktardı: "Padişahın emriyle bu ayın on yedisinde Pazartesi günü Boğaz'da Sadrazam Hacı Mehmed ile görüşme yapacaktım. Ancak sadrazam önceki Perşembe günü bir rapor sunmak ve günün kâğıtlarını arz etmek üzere arabasıyla, Boğaz'daki yazlık sarayında olan padişaha gittiğinde, majesteleri ona kâğıtlarını kahve odasındaki masasına koymasını ve hislerini öğrenmek için kara hadımların başı olan kızlarağasına gitmesini emretti. Kızlarağası ona padişahın isteğinin, derhal mühürleri orada olan Abdullah Paşa'ya teslim etmesi olduğunu söyledi. O da bunu yaptı ve yeni sadrazam ve müftüyle birlikte arabasıyla Bâbıâli'ye döndü."[1226]

[1223] Porter'dan Newcastle düküne, 21 Şubat 1747 (BNA SP 97/33).
[1224] Porter'dan Newcastle düküne, 21 Şubat 1747 (BNA SP 97/33).
[1225] Porter'dan Newcastle düküne, 18 Mayıs 1747 (BNA SP 97/33).
[1226] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).

Britanya elçisi bu bilgileri verdikten sonra azledilen sadrazamın karakteri ve akıbeti hakkında şu bilgileri verdi: "Sabık sadrazam aynı gün bir kadırgayla Rodos'a sürgün edildi. Kendisinin en büyük krediye sahip olduğunu düşünürken, bir mahkûm durumuna düştü… Eski sadrazam, mantıklı bir adam olup, bu şarklılardan genel olarak daha bilgiliydi. Adalet hususundaki düşüncelerinde serttir. Faziletini stoacı bir dereceye taşır. Bu da onun yönetiminin sert ve kendisinin de herkes tarafından korkulan bir kişi olmasına yol açmıştır. Kendisi önyargısız ve şiddetli derecede kindar olup, zevk çağını geçmiştir. Fakat nazik ve kibardır da. Kendi adıma konular ona ne önyargı verirse versin, ondan sürekli olarak kibarlık ve dikkat gördüm ve bu meselede bile benim mağdurlardan daha iyi şartlarda kurtulabilmem için elinden geleni yapmıştı. Benim uzun süren inadımdan gerçekten şikayet etmişti ama beni hiç azarlamadı…"[1227] Daha sonra da Porter sadrazamın azledilme sebebini bildirir. Elçi, Hacı Mehmed Paşa'nın genel olarak şedit bir yönetici olduğunu ve bilhassa ulemaya kötü davrandığını belirtir. Özellikle de önemli bir ulema mensubu olan Rumeli Kazaskeri Esad Efendi'yi[1228] azlettirip, hapsettirmesi ve gizli bir şekilde başka bir âlimi boğdurması, ilmiye sınıfında büyük tepkilere yol açmıştı. Porter'a göre padişah hâlihazırda Mehmed Paşa'yı azledecekti ama sadrazam ve ulema arasındaki bu ihtilaf, paşanın azil sürecini hızlandırmıştı.[1229]

Hacı Mehmed Paşa'dan sonra sadaret makamına Seyyid Abdullah Paşa getirildi. Abdullah Paşa, Porter'ın yabancı olduğu bir isim değildi. Zira onu Kıbrıs valiliği sırasında, Fransız gemisi *St. John Baptista*'ya yapılan saldırı neticesinde oluşan zararları Konsolos Wakeman'dan bir oldubittiyle almasıyla tanıyordu. Britanya elçisinin yeni sadrazam hakkındaki izlenimleri ilk başta şöyleydi: "Mevcut sadrazamın karakteri, selefinden çok farklıdır. Kendisi bir vezirin oğlu olup, sarayda büyümüştür. Padişahın mirahuru olmuştur ve sonradan da Kıbrıs paşası yapılmıştır. Çok yakında da oradan Aydın'a nakledilecektir. 50 yaşına yakın olup, zevk ve aşk adamıdır. Frenklerin dostluğuna çok alışkın olup, rahat ve naziktir." Porter, Abdullah Paşa'nın yöneticiden ziyade yönetilen olacağını düşünmekteydi. Porter ile ilk görüşmesinde sadrazam, elçiye son derece kibar davranmıştı. Sadrazamın, iyi bir mizah anlayışına sahip olması Britanya elçisinin dikkatini çekmişti.[1230]

[1227] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33). Şem'dânî-zâde'nin de vermiş olduğu bilgiler Porter'ın verdikleriyle uyuşmaktadır. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 133.

[1228] Ebuishakzâde Esad Efendi için, Muhammet Nur Doğan, "Esad Efendi, Ebûishakzâde", *DİA,* XI, 338-340

[1229] BNA SP 97/33 Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).

[1230] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33).

Porter'a göre sadaret makamındaki bu değişiklik Fransızları oldukça memnun etmişti. Ancak Porter, sadrazamın daha önce Kıbrıs'taki konsolos George Wakeman'a Fransızların söylediklerinin bir kulağından girip, öbüründen çıktığını söylediğini biliyordu. Elçiyi endişelendiren husus ise yeni sadrazamın Kıbrıs valiliğinden mütevellit denizlerde olan biten her şeyi bilmesi ve bu durumun kendisini zora sokabilme ihtimaliydi.[1231]

Porter'ın bildirdiğine göre bu sadaret değişikliğinden sonra ulema tekrar eski gücünü kazandı. Esad Efendi ise Rumeli kazaskerliği makamına yeniden getirildi.[1232]

Daha önce de belirtildiği gibi I. Mahmud döneminin en güçlü şahıslarından birisi Hafız Beşir Ağa'ydı ve ağanın devlet içinde çok büyük bir gücü vardı. Dolayısıyla bu durum Porter'ın gözlemlerine göre sadrazamın manevra alanını kısıtlamakta ve huzursuzluklar çıkarmaktaydı. Porter, anlattığı bir anekdotta sadrazamın kızlarağasına karşı ne kadar etkisiz kaldığı iyi bir şekilde belirtilir. Ancak Porter, bununla beraber paşanın, bir isyan arifesinde hızlı davranarak, isyanı engellediğini de rapor eder.[1233] Bununla beraber Porter, sadrazam ile Kaptan-ı Derya Şehsuvarzade Mustafa Paşa arasında bir uyumsuzluk olduğunu ancak padişahın iki paşanın çocuklarını evlendirerek bu sorunu çözdüğünü rapor etti.

Porter bir mektubunda saray efradıyla birlikte Seyyid Abdullah Paşa'nın da paraya karşı zaafı olduğunu belirtir.[1234]

1749'un sonlarına gelindiğinde, bir sadrazamın makamında fazla güçlenmesine izin vermeden onu azletmeyi ilke edinen I. Mahmud'un kendine yeni bir sadrazam atayacağına dair İstanbul'da bir hava oluşmuştu. Zira Porter'a gelen bir bilgi sadrazamın azledilme süresinin yakın olduğunu ihtiva ediyordu. Britanya elçisi durumu şu şekilde Londra'ya rapor etti: " Saraydaki dostlarım bana, küçük bayramda, yâni bundan 5 veya 6 hafta sonra sadrazamın değiştirilmesinin ve padişahın silahtarının veya mevcut sadaret kethüdasının onun yerini almasının düşünüldüğünü söyledi". Buna mukabil Porter, iyi çalışan sadrazamın bir şekilde makamını koruyabileceği kanaatindeydi.[1235]

Zaman Porter'ın verdiği ilk istihbaratın doğru olduğunu gösterdi. Britanya elçisi Abdullah Paşa'nın azlini ve Divitdar Mehmet Paşa'nın sadaret mührünü almasını şöyle rapor etti: "Lordum, cenaplarınıza 24 Ekim tarihinde, muhtemelen 5 veya 6 hafta

[1231] Porter'dan Newcastle düküne, 29 Ağustos 1747 (BNA SP 97/33)
[1232] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747 (BNA SP 97/33).
[1233] Porter'dan Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).
[1234] Porter'dan Bedford düküne, 24 Nisan 1749 (BNA SP 97/34).
[1235] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ekim 1749 (BNA SP 97/33).

içerisinde bir değişiklik olacağından bahsetmekle müşerref olmuştum. Gerçekten de bu ayın yirmi üçünde, Sadrazam Abdullah Paşa azledildi ve Rodos'a gönderildi. Hükümdarın yerleşmiş düzeni ve iradesi dışında [paşanın] azlinin özel bir sebebi yoktur. Kahyası olan [Divitdar] Mehmed Paşa o gün mühürleri aldı ve daha önceden Fransa sarayında elçilik yapmış olan [Mehmed] Said Efendi de onun kahyası yapıldı." Porter yeni sadrazam hakkında bilgi verirken aslında selefi hakkındaki düşüncelerini de belirtmekteydi. Elçinin Bedford düküne yazmış olduğu rapor şu şekildedir: "Yeni sadrazam daha önce Sultan [III.] Ahmed'in saltanatında kesintisiz 13 yıl sadrazamlık yapan [Nevşehirli] İbrahim Paşa'nın hizmetindeydi. Onun mühürdarıydı. Kendisi, halefi gibi insanî, kibar ve ölçülüdür. İş konusunda deneyimli değildir ama muhtemelen diğerinin [selefinin] adımlarını takip edecek ve efendisinin barışçıl eğilimi ona rehber olacaktır."[1236]

Porter, Mehmed Paşa döneminde de saray efradının vesayetinin devam ettiğini şöyle rapor etti: "İki yıl dolduğu için sadrazamın azledileceğine dair dedikodular vardır. O yüce makamın şu an herhangi bir güçten ziyade bir şekil olması beklenebilir. [Sadrazam] yalnızca sarayın isteğinin uygulayıcısıdır. Bu da o makamı dolduran kişinin önemini azaltır."[1237]

İstanbul'da çıkan yangınlar ahalide büyük rahatsızlık yaratıyordu. Padişah da art arda çıkan yangınlar neticesinde Divitdar Mehmed Paşa'yı görevden almaya karar vermişti. Porter, paşanın azli hakkında şöyle bilgi verir: "… Aniden ve olağanüstü bir şekilde Vezir Mehmed Paşa azledildi. Böyle durumlarda olağan yöntem onları saraya çağırmak ve mührü istemekti. Fakat kendisi umumî dîvânda oturup sipahilere ödeme yapmaktaydı. O sırada kapıcılar kahyası ona padişahın hatt-ı şerifiyle geldi. Burada kendisinin yeniçeri ocaklarına kötü davrandığı ve kibirli bir şekilde hareket ettiği, bu yüzden mührü teslim etmesi gerektiği ifade ediliyordu. [Paşa hatt-ı şerifi] iki defa okudu ve muti bir buse ile mührü teslim etti. Onu derhal bir kayığa bindirdiler ve Girit'teki Resmo'ya gönderdiler."[1238] Porter'ın Divitdar hakkında vermiş olduğu son bilgi onun vefatıyla ilgilidir. Bu minvalde Mısır'da 25 gün paşalık yaptıktan sonra vefat ettiğini; padişahın, paşanın mirasının vârislerine bırakılmasına izin verdiğini belirtti.[1239]

[1236] Porter'dan Bedford düküne, 23 Aralık 1749(BNA SP 97/33).
[1237] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ekim 1751 (BNA SP 97/35).
[1238] Porter'dan Newcastle düküne, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[1239] Porter'dan Holderness kontuna, 15Eylül 1753 (BNA SP 97/36).

Porter, Divitdar Mehmed Paşa'nın yönetiminden halkın son derece memnun olduğunu rapor etti. Padişahın mirahuru olan Köse Bahir Mustafa Paşa, sadaret makamına gelince Porter, bu değişikliğin halk nezdinde hiçbir değişiklik yaratmadığını ve ahalinin Divitdar'ı başarılı bulduğunu yazdı.[1240] Bunun üzerine padişah halkın öfkesini yatıştırmak için soruşturmaları derinleştirmişti ki, bunun sonuçlarından ileride bahsedilecektir.[1241]

Bahir Mustafa Paşa, Porter'a göre sessiz, ciddi ve ağır başlı bir devlet adamıydı. Porter'a göre görev süresini uzatmak için bir takım siyasî manevralar yapabilirdi. Diğer yandan elçi, onun sadrazamlığı döneminde, rüşvet almaya cesaret edemeyeceğini de belirtmişti.[1242] Porter'a göre sadrazam tam bir Rus karşıtıydı ve Elizabeth Kalesi meselesinin iki ülke arasında bir krize sebep olmasının arkasında o vardı. 1750'lerde Bahir Mustafa Paşa, Porter'a göre güçlü bir şahsiyet idi.[1243] Bununla beraber Porter'ın gözlemlediği kadarıyla Mustafa Paşa, ilk sadaret döneminde başarılı bir yönetim sergileyerek halkın sevgisini kazanmıştı ve bu sayede III. Osman döneminde de mührü muhafaza etmişti.[1244]

Porter'ın bu tespitlerine rağmen kısa zaman sonra hükümette istikrarsızlık baş gösterdi. Daha 1755 Şubat ayının başında Bahir Mustafa Paşa'nın azledilip yerine Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadaret makamına getirileceğine dair dedikodular Porter'ın kulağına gelmişti. Ancak elçi, Bahir Mustafa Paşa'nın sadaret makamında kendini güvende hissettiğini belirtiyordu. Buna mukabil Porter'ın yazdığına göre sadrazam makamında kendini en güvende hissettiği anda "aniden azledildi ve yeni bir sadrazam tayin edilinceye kadar yeniçeri ağası kaymakam tayin edildi." Bahir Mustafa Paşa'nın azledilmesi Porter'ı üzmüş gibiydi. Porter onun yalnızca sürgün edileceğini ummaktaydı. Kendisi gibi pek çok kişinin de gözü sabık sadrazamın kaderindeydi.[1245]

Her ne kadar paşanın bazı haraçlardan doğan şikayetlerden ötürü azledildiğini söylese de Porter'a göre azlin gerçek sebebi yeni padişahın, Hekimoğlu Ali Paşa'yı yakınında istemiş olmasıydı.[1246]

[1240] Şem'dânî-zâde de herkesin sadrazamdan memnun olduğunu ifade etmektedir. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 164.
[1241] Porter'dan Newcastle düküne, 4 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).
[1242] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 3 Ocak 1755 (BNA SP 97/38).
[1243] Porter'dan Richard Phelps'e, 20 Kasım 1764 (BNA SP 77/102).
[1244] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Aralık 1755 (BNA SP 98/38).
[1245] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1, 15 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[1246] Bu konuda Türk kaynakların için, Mücteba İlgürel, "Mustafa Paşa, Köse" *DİA,* XXVI, 345-346. Porter'dan Sir Thomas Robinson'a1 Mart 1755 (BNA SP 97/38).

Görüldüğü üzere Porter'ın Bahir Mustafa Paşa'nın ilk sadareti hakkındaki gözlemleri genel olarak olumlu yöndedir. Porter, paşanın gerçek bir Müslüman ve iyi bir yönetici olduğunu ve irtikâptan uzak durduğunu belirtmişti. Paşa, aynı zamanda halk tarafından da sevilen birisiydi ve Porter, onun daha iyi bir kaderi hak ettiğini düşünmüştü.

Belirtildiği üzere Bahir Mustafa Paşa'nın ilk sadaret döneminin sonlarına doğru Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadarete getirileceği hakkında konuşmalar başlamıştı. Porter neden Ali Paşa'nın sadarete getirileceği hakkında daha 1755 Şubat'ı başında şu bilgileri verdi: "İki defa sadrazamlık yapan ve Sir Everard Fawkener vasıtasıyla majestelerine iki at hediye etmekle müşerref olan Hekimoğlu Ali Paşa'nın sultan ve validesi nezdinde büyük iltimasa sahip olduğu düşünülmektedir. Söylenenlere göre padişahın annesi, babasının Macaristan'da alıp, müteveffa Sultan [II.] Mustafa'ya hediye ettiği bir köledir. Yaşlı hanım, onu Trabzon paşalığından, Kütahya paşalığına aldırmıştır ve onun üçüncü kez sadrazam olacağına dair genel konuşmalar vardır."[1247] Porter, Bahir Mustafa Paşa'nın azlinden hemen sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadarete gelme ihtimalinin çok yüksek olduğunu belirtti. Ali Paşa'nın neden sadaret için en güçlü namzet olduğuna dair duyduğu başka bilgileri ise Porter şöyle aktardı: "Eski sadrazamlığında, şimşirlikte olan bu hükümdara izin bahanesiyle şekerleme yolladığı ve ona bir miktar para gönderdiği kesindir". [1248]

Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadaret makamına getirilişi, Porter'a göre payitahtta korku ve umut arasında karışık bir duygu yaratmıştı. Porter izlenimlerini şu şekilde Londra'ya bildirdi: "… Bu yüzden pek çok büyük adam (endişelendikleri üzere) sadrazamın despotik gücünün canlanacağını görmekten memnun değildir. Ali Paşa'dan korkulmaktadır. Deneyimi, bilgisi ve kini, ulemanın bile kendilerini garanti altına almaları için bütün tedbirleri almalarına yol açmıştır. Her mevkiden insan umut ve korku arasında bölünmüştür... İki eski sadaretinde Sultan Mahmud baştaydı ve buna rağmen eşitleri arasından bazılarını idam ettirebilmişti. Kendisiyle birlikte derin bir gizlilik taşımaktadır ve onun hakiki duygularına nüfuz etmek imkânsızdır. Fakat hareketleri ile onları yanıltacağını ve eskiden olduğu gibi hükmedeceğini umuyorum".[1249]

Porter'a göre padişahın itimat ettiği yeni sadrazam, Bâbıâli'de büyük temizlikler yaparak işe başladı. Britanya elçisi gelişmeleri şöyle aktardı: "Yeni sadrazamımız Hekimoğlu Ali Paşa, geçen ayın yirmi yedisinde geldi. Sultan tarafından ayrıcalıklı bir

[1247] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[1248] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Şubat 1755 (BNA SP 97/38).
[1249] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Mart 1755 (BNA SP 97/38).

şekilde karşılandı ve bunun büyük emareleriyle birlikte saraydan Bâbıâli'ye gitti. Kendisi çalışkan ve yılmazdır. İşe hemen iç meselelerle başladı. Sert kış, erzak kıtlığının başlamasına yol açmıştı. Bütün depoları açtı ve tekelcilerin mallarını dağıtmalarını sağladı. Bu yüzden bahar mevsiminde erzakın büyük ölçüde geri geldiğini göreceğiz."[1250]

Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadarete getirilmesi Porter için sevindirici olmuş olmalıdır. Ali Paşa, eski sadrazamlıklarında Britanya elçileriyle iyi ilişkiler kurmuştu. Porter yeni sadrazamın kendisiyle iyi ilişkiler kuracağını düşünmekteydi. Nitekim Hekimoğlu'nun, Porter ile ilk görüşmesi de son derece olumlu geçmişti. Öyle ki paşa elçiye onunla daha sık görüşmek istediğini söylemişti. Porter, onunla iyi ilişkiler kuracağı konusunda oldukça umutluydu.[1251]

Porter, sadrazamın büyük bir yetkiye sahip olacağını düşünmekteydi. Ancak, padişah daha ilk günden sadrazamın işlerine müdahale etmeye başlamıştı. Mesela adaletin nasıl işlediğini görmek için sadrazamın yönetmiş olduğu bir divana katılmıştı.[1252] Zaman geçtikçe Porter, Hekimoğlu Ali Paşa'nın görevinde çok da kalıcı olmayacağını anladı. Ayrıca Porter, zamanla paşa ve padişah arasındaki ilişkinin kötüleştiğini de gördü. Bununla beraber Porter'ın aktardığı kadarıyla Ali Paşa ve padişahın silahtarı Ali Ağa arasında ihtilaf vardı. Elçi sadrazamın hiçbir gücünün kalmadığını gözlemlemişti.[1253] Bunun üzerine bir de Balat'taki yangın meselesi eklenince Hekimoğlu Ali Paşa'nın azledilmesi artık kaçınılmazdı. Porter'a göre Ali Paşa, azledilmeyi zaten ister bir hâle gelmişti. Zira bir yakınına her şeyin kötü durumda olmasından ötürü bu görevden kurtulduğuna memnun olduğunu belirtmişti. Porter ise Hekimoğlu'nun iyi bir devlet adamı olduğunu söylemekteydi. Britanya elçisi paşanın azlini şöyle rapor etti: "[Balat'taki yangının] ertesi günü çok şaşırtıcı bir değişiklik gerçekleşti. Bütün imparatorluğun gözünü diktiği sadrazamımız Hekimoğlu Ali Paşa 51 günlük görevden sonra azledildi. Onu bir an önce götürmek için bir kadırga olmadığından, o akşamı Kızkulesi olarak adlandırdığımız deniz fenerinde geçirdi. Sabık kızlarağası orada idam edildiği için insanlar onun, [kızlarağasıyla] aynı kaderi yaşayacağından endişelendiler. Ancak kendisi Kıbrıs'a gönderildi. Pek çok insana göre bu hareketin bu kadar ani olmasının sebebi, padişahın iki defa yangın mahallini ziyaret ederken, sadrazamın oraya geç gitmiş olmasıydı. Bu da hükümdarın onu derhal azletmeye karar vermesine yol

[1250] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[1251] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[1252] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Nisan 1755 (BNA SP 97/38).
[1253] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Mayıs 1755 (BNA SP 97/38).

açmıştı. Fakat ben bunun bir kulp olduğuna inanıyorum. Ancak kesin olan şu ki sarayı son ziyaret edişinde o ve silahtar arasındaki meseleler çözülmemişti. İkisinden birinin veyahut ikisinin de azledilmeye mahkum olduğu umulmuş ve söylenmişti. Sebep şüphesiz budur. Zira silahtar da onunla birlikte azledilmiş ve saraydan da Aydın paşası ve üç tuğlu bir vezir olarak çıkmıştır…"[1254] Porter'a göre Ali Paşa'nın azledilmesinin arkasında Bıyıklı Ali Ağa'nın yanı sıra Reisülküttab Abdi Efendi de vardı.[1255] Aynı zamanda bazı ulema mensupları da ona karşıydı.

Hekimoğlu Ali Paşa daha sonradan affedilerek başka paşalıklarla görevlendirildi. Porter, Hekimoğlu'nun Ragıb Paşa döneminde İstanbul'a özel bir danışman olarak getirileceğini belirtmişti. Britanya elçisi onun bir daha sadrazamlık görevini kabul edeceğini düşünmemekteydi. Ancak Ragıb Paşa III. Mustafa döneminde saraya damat olmadan önce Hekimoğlu'nun dördüncü kez sadrazam olacağına dair konuşmalar olduğunu Porter, Londra'ya bildirmişti.[1256]

Porter'a göre Hekimoğlu Ali Paşa gerçek bir devlet adamı ve bir askerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun en yaşlı ve bilge devlet adamı ve en iyi generaliydi. Britanya elçisine göre savaşçı ruha sahip bir paşaydı.[1257]

Hekimoğlu Ali Paşa'nın azli üzerine sadaret makamına Defterdar Nâilî Abdullah Paşa getirildi. Abdullah Paşa, Porter'ın yabancı olduğu bir isim değildi. Elçiliğinin ilk yıllarında, Porter, o dönemlerde reisülküttap olan Abdullah Efendi ile müzakere etmişti ve onu yakından tanımaktaydı. Porter'ın Abdullah Paşa hakkındaki ilk değerlendirmesi şöyleydi: "Defterdar Abdullah Nâilî Efendi sadrazamlık mührünü almıştır. Çocukluktan beri kalemde yetişmiş ve en aşağıdan başlayarak, 1747 sonunda reisülküttap olmuştur. Yerini mevcut reisülküttap almıştır. İşi çok iyi bilmekte olup, imparatorluktaki en iyi kalemlerden biri olduğu söylenmektedir. Kendisi çok uysal ve sakin bir adamdır." Ancak Porter, kamuoyundaki konuşmaların pek de müspet yönde olmadığını belirtir. Porter, Abdullah Efendi'nin, nasıl Abdullah Paşa olduğunu şöyle bildirir: "Defterdar kısmî olarak Valide Sultan'ın, kısmî olarak da [kendi içinde] bölünmüş ulemanın entrikaları sonucunda göreve gelmiştir. Kendisi, korku salmaktan ziyade acınacak bir hâldedir. Sıradan bir kapıcının oğlu olarak onların gözü önünde yetişmiştir. Eski görevlerinde yeteneklerini sergilemesine izin vermişlerdi. Fakat bunlar bir sadrazam için geçerli

[1254] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).
[1255] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38).
[1256] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Haziran, (BNA SP 97/39) 1 Temmuz 1757 Porter'dan William Pitt'e 17 Nisan 1758 (BNA SP 97/40).
[1257] Porter'dan William Pitt'e, 17 Nisan, 23 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

değildir. 20 yıl boyunca Bâbıâli'de kâtibimizdi. Görevde olduğu sürece huzur ve sükûnet olacağına güvenebileceğimizi düşünüyorum. Aslında kendisini yönetemeyecektir ve bazılarının görüşüne göre de makamını muhafaza edemeyecektir". Porter ayrıca yakın zamanda sadrazamı büyük tantana ile ziyaret eden Silahtar Ali Paşa'nın, makamını koruması kesin olan tek kişi olduğunu da söylemekteydi. Ancak, elçi daha sonra da ehil insanlardan sadrazamın itibar kazandığını ve onun yönetimi ile padişahın tahtını koruyabileceğini yazmıştı.[1258]

Çok kısa süre sonra Abdullah Paşa'nın sadaretinin geçici olduğunu gösteren emareler gözükmeye başlamıştı. 1755 yazında henüz Aydın'a gitmemiş olan Bıyıklı Ali Paşa'nın sadrazam yapıldığına dair rivayetler yayılmaya başladı. Her ne kadar henüz bu gerçekleşmemiş olsa da Porter, bunun her an olabileceğini söylemekteydi. Zira Porter şifreli olarak Ali Paşa'nın yakın zamanda sadarete gelmesinin kesin olduğunu belirtmişti.[1259] Porter'ın gizli bağlantıları da Abdullah Paşa ile reisülküttap arasında bir ihtilaf olduğunu bildirmişlerdi. Porter'a gelen "özel bilgilere göre Bâbıâli'de birkaç gün içerisinde muhakkak bir değişiklik olacaktır". Britanya elçisi şu şekilde devam etti: "Sadrazam ve reis efendi açık bir kavganın içindedir. Bu yüzden ikisinden biri düşmelidir". [1260]

Zaman Porter'ı yarı yarıya haklı çıkardı. Zira hem Abdullah Paşa hem de Abdi Efendi azledildi. Yeni sadrazamın kimliği Porter'ı şaşırtmadı. Britanya elçisi keyfiyeti şöyle rapor etti: "Pek çok kişi tarafından beklenen değişiklik en sonunda gerçekleşti. Ayın yirmi dördünde [Ağustos] Sadrazam Abdullah Nâilî Efendi[1261] azledildi ve Aydın paşası, nişancı ve eski silahtar ağa Ali Paşa'ya mühürler teslim edildi. Azledilen vezir, Sakız'a sürüldü. Ertesi gün de onu Abdi Efendi takip etti ve o da Limni'ye sürüldü.[1262]

Sadaret makamındaki bu değişiklik Porter'ı bir açıdan memnun etti. Zira sadrazam tamamen padişahın adamıydı ve ikisi arasında karşılıklı güvene dayalı bir ilişki vardı. Britanya elçisi bu şekilde devlette istikrar sağlanacağını düşünmekteydi. Porter onun karakterini ve huyunu iyi bilmekteydi. Sadrazamın, Avrupa'nın genel ahvalini bildiğini belirtmişti. Bıyıklı Ali Paşa, elçiye göre devlet politikasında bir değişiklik yapmayıp barış siyasetini devam ettirecekti. Porter, sadrazamı tebrik etmeye gittiğinde

[1258] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).
[1259] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Temmuz 1755 (BNA SP 97/38).
[1260] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Ağustos 1755. Porter'a göre Abdi Efendi de sadrazam namzetlerinden birisiydi. (BNA SP 97/38).
[1261] Porter'ın Abdullah Paşa'dan "efendi" olarak bahsetmesi büyük ihtimalle alışkanlıktan kaynaklanan bir hata olmalıdır.
[1262] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).

ondan Bâbıâli ve Britanya arasındaki dostluğun süreceğine dair teminat aldı. Porter şahsen gördüğü sadrazamın ciddi bir karaktere sahip olduğunu gözlemlemişti.[1263]

Bıyıklı Ali Paşa, Porter'ın gözlemlerine göre sadaretinin ilk haftalarında büyük bir güç kazanmıştı. Britanya elçisi, kızlarağasının azledildiğini ve onun yerine sadrazamın bir adamının o makama getirildiğini yazdı. Porter aynı zamanda sadrazamın padişah ile sık sık görüştüklerini ve padişahın ona güvendiğini gözlemlemişti. Bununla beraber Porter, Bıyıklı Ali Paşa'nın görevinde zorlandığını da ifade etti.[1264]

Porter'ın, Bıyıklı Ali Paşa'nın makamında uzun süre kalacağına dair beklentisine rağmen, paşanın sadareti çok kısa sürdü ve o makamından azledilerek idam edildi. Britanya elçisi durumu şöyle rapor etti: "Ayın, yirmi beşinde, efendisi sultan nezdinde birkaç aylığına büyük bir itibar kazanan eski silahtar, Aydın paşası ve nişancı, Sadrazam Ali Paşa, 62 günlük vezirlikten sonra azledildi. Ertesi gün de padişahın emriyle kafası kesildi ve kafası üç gün boyunca, 'Hükümdarının iradesine karşı hareket eden ve rüşvet ve haraçtan suçlu olan herkes onunla aynı kaderi paylaşmalıdır' yazan bir yazıyla saray kapısında teşhir edildi. O günün yeniçerilerin maaş günü olması hasebiyle bütün askerler saraya gelmişti. Onlar orada olan izleyicileri gördüler. Padişahın bu görünür sertliğinin veya adaletinin gerçek sebebi hakkında çeşitli spekülasyon ve varsayımlar ortaya çıktı. 24 saatten fazla süren tartışmalar oldu. Fakat gerçek şu ki en aşağıdan başlayanlardan biri olan sadrazam sarayın içinin küçük kurnazlıklarına alıştırılmıştı. Şımartma ve yalan ile müteveffa Sultan Mahmud'un iltimasını elde etmişti ve aynı kurnazlık ile mevcut sultanın da gözdesi olmuştu. Yaşlı Ali Paşa'ya muhalefet etmişti. Kendi sakalı uzayıncaya kadar Abdullah'ı vezir yapmıştı. İstediği gibi herkesi değiştirmiş, yükseltmiş ve yok etmişti. Herkesten haraç almıştı. En sonunda efendileriyle konuşmaya cesaret edebilen mevcut silahtar veya kızlarağası vasıtasıyla izlediği yol tamamen [padişaha] aktarıldı. İlk keşif ayın yirmi dördünde Cuma günü yapıldı. Yeni yeniçeri ağası padişahın huzuruna çağırıldı ve ona sadrazama ne kadar para verdiği soruldu. O da 200 kese verdiğini itiraf etti. Nâilî Abdullah Paşa da ona sadaretten azlinden sonra Girit paşalığı için 500 kese ödemişti. [Sadrazam] parayı kendisi için almakla yetinmeyip padişahın da aynı yöntemleri izlemesi için çalışmıştı. O da bundan nefret ederdi... Öğrendiğim gerçekler ile bu darbenin yeni silahtardan geldiğine eminim."[1265]

[1263] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 1Eylül 1755 (BNA SP 97/38).

[1264] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,16 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).

[1265] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1755 (BNA SP 97/38). Osmanlı kaynakları da Bıyıklı Ali Paşa'nın mürtekip bir devlet adamı olduğunu belirtirler. *Hâkim Tarihi* ,s. 318. Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr,* s. 68 Porter bu hususta ilginç bir bilgi vermektedir: "Söylenenlere

Sadaret makamına Porter'ın daha önceden sadaret kethüdalığından tanıdığı Yirmisekizçelebizâde Mehmed Said Paşa getirildi. Ancak Porter, Mehmed Said Paşa'nın daha önce Fransa'da elçilik yaptığını da biliyordu. Onun gibi birisinin sadaret makamına gelmesi Bâbıâli'deki Britanya-Fransız rekabeti açısından dengeleri değiştiren bir unsur olabilirdi. Buna mukabil Porter bu konuda iyimserdi. Zira 1755 yazında onun için Holderness kontuna "Lordumun onun bir Fransız yanlısı veya onların nüfuzu altında olduğundan endişelenmesine gerek yoktur. Tam tersi olduğundan çok eminiz" diyerek onun Britanya için bir tehdit teşkil etmediğini belirtmişti.[1266] Britanya elçisinin yeni sadrazam ile ilk görüşmesi de Porter'ın iyimserliğini teyit edecek şekilde gerçekleşmişti.[1267]

Mehmed Said Paşa'nın karakteri hakkında Porter, onun iyi ama son derece ürkek bir şahsiyete sahip olduğunu yazdı. Elçiye göre Mehmed Said Paşa da barışçıl bir siyaset izleyecekti. Aynı zamanda Bıyıklı Ali Paşa'nın idamı herkesi öylesine korkutmuştu ki, bir daha kimse kolay kolay siyasî entrikalar peşine düşmeyecekti.[1268]

Bu şekilde Porter'a göre Bâbıâli'de iyi işler başarabilmeye muktedir bir hükümet kurulmuştu. Sadrazam için en büyük tehlike, erzakın temin edilememe riskiydi.[1269]

Her ne kadar Porter, Said Paşa'nın Fransızlardan aslında pek haz etmediğini daha sonra yeniden söylemiş olsa da bu konuda biraz fazla iyimserdi. Zira paşanın sadaretinde, Fransızlar, Bâbıâli ile neredeyse bir dostluk antlaşması imzalayacak kadar mesafe kat ettiler. Porter bile daha sonra Said Paşa'nın azlini aktarırken kendini biraz da olsa yalanlamak zorunda kalacaktı. Porter, sadrazamın azledilme sebebinin, ahalinin ekmek kıtlığı hakkındaki şikayetlerinin padişaha kadar ulaşması olduğunu rapor etti. Fakat 2 Nisan 1756 tarihli bir mektubunda paşanın azlini şifreli olarak şöyle anlattı: "Efendim size söylemem gerekir ki bütün insanlar nezdinde bu adamın diğer memnuniyetsizliklerle birlikte en büyük suçu Fransızlarla olan büyük bağlantısıdır. Camilerdeki vaazlarda ona Fransız kâfiri demek suretiyle ve 'Köpeklere ekmek verir, zira kendisi bir Fransız köpeğidir' diye biten şiirler ile taşlama yapılmıştır. Ondan nezaket ve ilgi gördüm…"[1270]

göre müteveffa sadrazamın hazinesi çok büyüktür. 1752'de Sultan Mahmud'un silahtarlığına geldiğinden beri her türlü kurnazlık ve imkân dâhilindeki yol ile öylesine bir istif yapmıştır ki…" Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 15 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

[1266] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ağustos 1755 (BNA SP 97/38).

[1267] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 15 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

[1268] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

[1269] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

[1270] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Nisan 1756 (BNA SP 97/39). Osmanlı kaynaklarında Said Paşa'nın azli için "mizâc-ı zamânde olan tevellüne" uymaması gösterilir. Erhan Afyoncu, "Mehmed Said Paşa, Yirmisekizçelebizade", *DİA*, XXVIII, 525.

Mehmed Said Paşa'nın azlinden sonra sadaret makamına ikinci defa Bâhir Mustafa Paşa getirildi. Britanya elçisinin Mustafa Paşa'yı tebrik etmek için yapmış olduğu görüşme karşılıklı nezaket gösterileri ile geçmişti.[1271] Porter, yeni sadrazamın barışı ve sükûneti koruyacağını rapor etti. Bâhir Mustafa Paşa'nın sadarete gelmesinden birkaç ay sonra Britanya elçisinin onun hakkında yazdığı ilk rapor şöyledir: "Sadrazam büyük bir zekâvet ile yönetmektedir ve sükûneti korumaktadır. Bu yüzden son yangın felâketinden kaynaklanan en ufak bir kötü sonuç bile hissetmedik. Efendisinin güvenini kazanmaktadır."[1272]

Porter'a göre sadrazamın en büyük amacı makamını korumaktı ve 1756 sonbaharı başlangıcında Britanya elçisi, Mustafa Paşa'nın bunu yapabileceğine inanmaktaydı. Elçinin bu hususta yazdıkları şu şekildedir: "Büyük bir bilgelik ile hareket eden sadrazam makamını koruyacaktır ve [paşanın] kendisini makamında tutma yolunu bulduğu umulmaktadır. Şimdiye kadar padişah ondan memnundur ve zaman zaman ona bazı iltimas emareleri göstermektedir."[1273]

Buna mukabil Porter'a göre paşanın sadaret mührünü elinde tutması kolay olmayacaktı. Zira hem saray içinde hem de saray dışında sadrazamı tehdit eden güç odakları vardı.[1274] Bu güç odakları Rumeli Kazaskeri Osman Molla, padişahın silahtarı ve kızlarağası idi. Porter'ın aktardığı bilgiye göre sadrazam ilk olarak kendini güvence altına almak için kızlarağasının sekreteri olan yazıcı efendiyi görevden aldırmıştı. Porter'a göre bu gelişme Bâhir Mustafa Paşa'nın sadaret süresini uzatacaktı.[1275]

Danimarka ile yapılan antlaşma İstanbul'da âdeta bir bomba etkisi yaptı. Zira Danimarka temsilcisi Ghaler, antlaşmanın imzalanması için büyük miktarda para harcamıştı ve Porter'a göre herkes Osman Molla ile beraber Bâbıâli'nin memurlarının da ondan büyük miktarda rüşvet aldığından emindi. Bâhir Mustafa Paşa ise hem padişaha hem de dostlarına bir kuruş rüşvet almadığını söylüyordu.[1276] Ancak rivayetler muhtelifti. Pek çok kişi kısa süre sonra karakter itibariyle rüşvetten nefret eden III. Osman'ın devlet yönetiminde büyük değişiklikler yapacağını düşünüyordu. Bâhir Mustafa Paşa da azli beklenenler arasındaydı. Çünkü halktan, sadrazamın rüşvet aldığına dair şikayetler gelmekteydi ve yazıcı efendi de padişaha sadrazamı şikayet etmekteydi. Sadrazam son

[1271] Porter'dan Henry Fox'a ,16 Mayıs 1756 (BNA SP 97/39).
[1272] Porter'dan Henry Fox'a, 16 Ağustos 1756 (BNA SP 97/39).
[1273] Porter'dan Henry Fox'a, 1 Mayıs 1756 (BNA SP 97/39).
[1274] Porter devletin sadrazam, Osman Molla ve silahtardan oluşan üçlü bir yönetim tarafından yönetildiğini söylemekteydi. Porter'dan Henry Fox'a 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1275] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1276] Porter'dan Henry Fox'a, 16 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).

derece müşkül bir durumda kalmıştı. Ancak Danimarka ile yapılan antlaşmanın ilk kurbanı Osman Molla oldu.[1277]

Bu şekilde Bâhir Mustafa Paşa azledilmekten kurtuldu ve hatta Porter'a göre Osman Molla'nın sürgün edilmesinden sonra koltuğunu biraz daha sağlamlaştırmayı başardı. Porter 1756 kışında sadrazamın iyi bir yönetim sergilediğini, ancak kendisini zor bir görevin beklediğini rapor etti. Zira çok sert bir kış kapıdaydı.[1278] Yeterli erzak temin edememek de sadrazamlıktan azledilmek için yeterli bir sebepti.

Porter, genel olarak Bâhir Mustafa Paşa'nın yönetimini başarılı buluyordu. Şehzade Mehmed'in vefatından sonra Porter, ahalide oluşan rahatsızlığın, hem sultanın iyiliği hem de Mustafa Paşa'nın tedbirli yönetimiyle yatışacağını düşünmekteydi.[1279] Ancak bir kere daha durum Porter'ın beklediği gibi olmadı ve elçinin bu bilgileri vermesinden bir ay geçmeden, III. Osman, Bâhir Mustafa Paşa'yı azletti. Porter paşanın azlini şöyle rapor etti: "Osman Molla'nın sürgün edilmesinden sonra pek çok kişi sadrazamın efendisi nezdinde yerinin çok sağlam olmadığını düşündü. Fakat diğerleri de onun yerini daha da sağlamlaştırdığını düşünmüştü. Bu yüzden kendisinin makamında kalacağı düşünüldü. Fakat bu ayın on birinde öğle civarı, kendisi saraya çağırıldı ve mühürler ondan alındı. Kapıcılar kahyası kaymakam yapılarak Bâbıâli'ye gönderildi. Ertesi gün Halep Paşası Ragıb'ın sadrazam olarak tayin edildiğini kesin olarak biliyoruz. Mustafa Paşa'nın bu iki vezirliğinde gücünün saray entrikalarında ve İstanbul şehrine dair bilgisinde yattığı yeterli olarak bilinmektedir. Fakat bütün dış meselelerden tamamen bîhaberdi ve onlara çok alâka göstermezdi. Onlar hakkında bilgi almaya istekli bile gözükmemekteydi." Porter'a göre sadrazamın azledilmesinin sebebi iç sıkıntılar olamazdı. Zira sadrazam bu meselelere çok dikkat etmekteydi.[1280]

Bu şekilde Porter'ın hatıratında özel bir bölüm ayıracağı Koca Ragıb Paşa sadaret makamına getirildi. Ragıb Paşa, Porter'a yabancı bir isim değildi. Muhtemelen Britanya elçisi, onu Nemirov Kongresi'nde bulunmasından ve reisülküttaplığından dolayı gıyaben tanıyordu. Ragıb Paşa, kalemiyeden, seyfiyeye geçtiğinde[1281] faaliyetleri Porter'ın

[1277] Porter'dan Henry Fox'a, 12, 21 Kasım 1756 (BNA SP 97/39).
[1278] Porter'dan Henry Fox'a, 16 Aralık 1756 (BNA SP 97/39).
[1279] Bazı Osmanlı kaynaklarında Şehzade Mehmed'in vefatından Bâhir Mustafa Paşa sorumlu tutulur ve azledilmesinin sebebi de budur. Porter, III. Mustafa'nın da sabık sadrazamın buna izin verdiğini düşünerek onu öldürtmeyi düşündüğüne dair söylentilerin olduğu ama bunun zayıf bir ihtimal olduğunu belirtmiştir. Porter'dan William Pitt'e, 17 Kasım 1757(BNA SP 97/39).
[1280] Porter'dan Holderness kontuna, 15 Ocak 1757. (BNA SP 97/39).
[1281] Râgıb Paşa'nın Mısır valiliğinden önceki kariyeri için Erhan Afyoncu "Kalemden Kılıca: Koca Râgıb Paşa'nın Osmanlı Bürokrasisinde Yükselişi" *Journal of Turkish Studies* c. 31/I. (2007).

kulağına gitmiş olmalıydı. Porter, Ragıb Paşa, Mısır'dayken onun isyancılara karşı faaliyetlerinden övgüyle bahsetmiş ve mücadelesini eşsiz bir hizmet olarak tanımlamıştı. Elçi aynı zamanda paşanın Mısır beylerbeyliğinden alınıp Aydın muhassılı olarak tayin edilmesinin İstanbul'da büyük bir memnuniyet yarattığını yazmıştı. Zira Mısır, o dönemlerde âdeta kaynayan bir kazandı ve İstanbul'daki herkes Ragıb Paşa gibi dürüst bir devlet adamının oradan kurtulduğuna sevinmişti.[1282] Elçi, Ragıb Paşa'nın sadarete getirilişini ve onun hakkındaki ilk tahlilini William Pitt'e şöyle rapor etti: "…padişahın kız kardeşiyle evli olup, 80'in üzerinde ve kaptan paşa hariç İstanbul'da ikamet eden tek paşa olan Bekir Paşa, müftüye beraber hükümdara Ragıb Paşa'yı tavsiye etti.[1283] Tarafsızlığı ve dış meselelerin ahvali eminim ki [atanması için] ana dürtüdür. Kendisi Bâbıâli'nin gerçek çıkarlarını, Hıristiyan hükümdarların bağlantılarını ve düşüncülerini bu imparatorluktaki en iyi bilen kişidir. Bütün edebiyat türlerini çok iyi bilmektedir. Birkaç yıl önce ve bu saray ve iki imparatoriçe arasındaki son barışın akdedildiği sırada reisülküttaptı ve Nemirov Kongresi'nde de birinci tam yetkili diplomattı.[1284] O makamdan sonra Kahire paşası yapıldı ve buradan 12 yıl boyunca uzak kaldı. Fakat Halep'te bile her zaman kamu meselelerinin ahvaline meraklıydı. Kendisi irtikâptan o kadar uzaktır ki, olağan ihtiyaçlarından başka bir şeyi yoktur ve ülkemiz, geçimini sağlaması için Halep'e geldiğinde ona 5 bin taler vermişti. Reis efendi olduğu sürece hiçbir şekilde hediye kabul etmedi ve görevden alınışından sonra da buradaki bütün Frenk ulusları onu ödüllendirmenin âdil olduğunu düşündü."[1285]

Porter'a göre yeni sadrazamı son derece zorlu bir görev beklemekteydi. Zira istikrarsızlık, malî sıkıntılar ve padişahın karakteri birleşince Ragıb Paşa, ateşten bir gömlek giymiş gibiydi. Porter'a devlet adamlarından gelen bilgiler hazinenin son derece kötü olduğu yönündeydi. Britanya elçisi herkesin gözünün Ragıb Paşa üzerinde olacağını rapor etti. Kısa süre sonra padişahın, Ragıb Paşa'nın işlerine müdahil olduğunu ve yetkisinin son derece sınırlı olduğunu yazdı. Fakat Porter'ın istihbarat kaynakları ona Ragıb Paşa'nın çetin ceviz olduğunu da söylemekteydi. Zira elçinin Londra'ya aktardığı kadarıyla pek çok kişi Ragıb Paşa'nın akıllıca yönetimi ile yerini sağlamlaştıracağını

[1282] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747, 22 Şubat 1748 (BNA SP 97/33).
[1283] Bazı kaynaklarda Bâhir Mustafa Paşa'nın, Koca Râgıb Paşa'yı önerdiği yazmaktadır. Mücteba İlgürel, "Mustafa Paşa, Köse" *DİA,* XXVI, 345.
[1284] Porter bu noktada hata yapmaktadır. Zira Ragıb Efendi, Nemirov Kongresi'ne üçüncü muharras olarak katılmıştı. Ragıb Efendi'nin, Nemirov'daki faaliyetleri için bk. Mesut Aydıner, *Koca Râgıb Mehmed Paşa, Hayatı ve Dönemi: 1699-1763,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 2005, s. 91-97, Aynı yazar, "Râgıb Paşa" *DİA,* XXXI, 404.
[1285] Porter'dan Holderness kontuna, 15 Ocak 1757 (BNA SP 97/39).

düşünmekteydi. Buna mukabil, elçi Ragıb Paşa'nın görev süresinin çok uzun sürmeyeceğini düşünenler olduğunu da eklemişti.[1286]

Ragıb Paşa'nın muktedir bir vezir olması Porter'ın anlattığı kadarıyla kolay ve bir an önce olmadı. Elçinin anlattıklarına göre özellikle, Kızlarağası Ebu Kof ve yazıcı efendinin tesirinde kalan padişah yüzünden sadrazam arada kalıyor ve kararları daha çok saray hizbi belirliyordu. Porter'ın mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla bu durum Ragıb Paşa'yı ümitsizliğe düşürdü ve paşa istifa etmek istedi. Porter'ın Prusya Kralı Büyük Friedrich'e yazmış olduğu mektup Ragıb Paşa'nın sadaretinin ilk günleri hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir: "Sabırsızlıkla sadrazamı bekledim. Kendisi mantıklı, işinde tamamen kendinden emin [?] ancak herhangi bir güç veya otoriteden mahrumdur. Saray içinde, cahil bir kara hadım ve sultan nezdinde büyük bir nüfuza sahip olan sekreteri arasında olan hizipler şimdiye kadar sadrazamı müstereddit bırakmıştır. Hiçbir önemli meseleye müdahil olmayacaktır."[1287]

Porter, III. Osman döneminde Ragıb Paşa'nın nâfiz bir devlet adamı olmadığından çok fazla bir şey yapamadığını ve işleri akışına bıraktığını yazmıştı. Hatta sadaret makamında değişiklik olacağına ve "imparatorluk içerisindeki en yetenekli adam" olarak tanımladığı Hekimoğlu Ali Paşa'nın dördüncü kez sadaret makamına getirileceğine dair bilgiler olduğunu da rapor etti. Britanya elçisine göre bu bilgilerin kaynağı, sadaret makamından kurtulmak isteyen Ragıb Paşa'ydı. Britanya elçisi durumu şöyle rapor etti: "Sadrazamın, eski efendisi olan Ali Paşa'nın vezaret onuruna yeniden getirilmesini tavsiye ettiği kesindir. Pek çok kişi, onun sadrazamın yerini alacağını düşünmektedir. Diğerleri de onun Rumeli'de komutayı alacağı kanaatindedir".[1288] 1757 yazında yazmış olduğu diğer mektuplarda da Porter, sadrazamın yerini sağlamlaştırmak için çabalasa da görevinin çok uzun sürmeyeceğini belirtmişti. Ayrıca elçi onun bu makamdan kurtulmak istediğini ve gücünün tamamen sınırlı olduğunu bildirdi.[1289]

III. Osman'ın vefatından sonra tahta geçen III. Mustafa döneminde Porter, her ne kadar ilk başlarda paşanın sadaretinin uzun sürmeyeceğini söylemiş olsa da daha sonradan padişahın ona mutlak bir otorite verdiğini rapor etti. Bu durum Porter'ı memnun etmiş gibi gözüküyordu. Zira ona göre hiç kimse Ragıb Paşa kadar dikkatli ve kibar bir kimse olamazdı.[1290]

[1286] Porter'dan William Pitt'e, 3 Mart, 2 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1287] Porter'dan William Pitt'e ,ve Prusya kralına 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1288] Porter'dan Holderness kontuna,16 Haziran 1757 (BNA SP 97/39).
[1289] Porter'dan Holderness kontuna, 1, 16 Temmuz, 3 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).
[1290] Porter'dan William Pitt'e, 17 Kasım 1757 (BNA SP 97/39).

III. Mustafa'nın tahta geçmesi Ragıb Paşa'ya bazı hesapları kapaması için fırsat verdi. Kızlarağası Ebu Kof, III. Osman döneminde büyük bir güç elde etmiş olsa da Ragıb Paşa'dan kurtulup sadaret makamına kendisine bağlı Gül Ahmed Paşa'yı getirmek istemişti. Kızlarağası bu hükümet değişikliğini III. Osman'ın hastalığına denk getirmeye çalışmış ama sadrazam bu tertipten önceden haberdar olduğundan makamını korumayı başarabilmişti.[1291] Porter, Ragıb Paşa'nın bu saray hizbini nasıl bitirdiğini hatıralarında şöyle anlatır: "[Moralı] Beşir Ağa'nın yerine geçen zenci iktidarda kaldı. Bazı hadiselerde, kendinin Sultan [III.] Osman'ın saltanatında yönettiği birkaç ay zarfında her şeye rağmen kendini destekleyen sadrazamın dostu olmadığını göstermişti, yazıcı efendi sayesinde gerçi kendini her daim sallantıda buldu ve açıkça ayrılmaya hazırlanması gereken bir yabancı olarak addetti. Türkler asla bağışlamaz: Bu yüzden sadrazamın yetenek ve kurnazlığı bu düşmanı cezalandırarak intikamını almak için kullanıldı. Zenci sürgüne mahkûm edildi ve Mekke kervanının ölümcül felâketi üzerine kellesi uçuruldu ve bu saygısızlığın gerçek sebebi olarak halka borçlu bir bedel olarak İstanbul'a getirildi".[1292]

Daha önce de belirtildiği üzere Porter, III. Mustafa ve Koca Ragıb Paşa arasındaki ilişkiyi, III. Ahmed ile Nevşehirli Damat İbrahim Paşa arasındaki ilişkiye benzetiyordu. 1758'de paşanın gücünün zirvesinde olduğunu ve padişahın da ona danışmadan hiçbir şey yapmadığını belirtti. Porter, sadrazamın, devlet yönetimine kendine uygun adamları yerleştirdiğini de Londra'ya rapor etti. Elçinin gözlemlerine göre sadrazam efendisinin gözüne girmeyi başarabilmişti ve artık güç sahibiydi. Ancak daha önce belirtildiği şekilde padişahın tebdil-i kıyafet gezerken, kıyafet kurallarına uymayan bir Ermeni'yi idam ettirmesi Porter'a göre sadrazamın kredisini azaltmıştı. Hatta sadrazamın Haziran ayında değiştirileceğine dair rivayetler de yayılmıştı. Ancak elçi çok kısa süre sonra sadrazamın yeniden itibar kazandığını yazdı.[1293]

1758 kışına kadar Porter, defaatle padişahın Ragıb Paşa'ya güvendiğini Londra'ya aktardı. Aynı yılın Aralık ayında, sadrazamın, hastalığı yüzünden görevden alınmasının söz konusu olduğunu bildirdi. Ancak birkaç hafta sonra sadrazam iyileşince bu bilgilerin doğru olmadığını ve padişahın, Ragıb Paşa'ya iltimas gösterdiğini aktarmıştı.[1294]

[1291] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* c. IV, 340

[1292] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 74-75. Mekke kervanı meselesi içinse Porter'dan William Pitt'e 3 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).

[1293] Porter'dan William Pitt'e, 4 Ocak, 3 Şubat, 4 Nisan, 8, 15 Haziran 1758 (BNA SP 97/40).

[1294] Porter'dan William Pitt'e, 1, 16 Aralık 1758 (BNA SP 97/40).

Porter, mektuplarında Ragıb Paşa'yı bilge, olgun[1295] ve kabiliyetli bir idareci olarak yansıtmakta ve halkın da onun yönetiminden memnun olduğunu bildirmekteydi.[1296] Ancak Porter'ın, Prusya müzakeresine Ragıb Paşa'nın taş koymasından ötürü rahatsız olması kaçınılmazdı. Zira Ragıb Paşa, III. Mustafa'nın arzusuna rağmen Yedi Yıl Savaşları'na Bâbıâli'nin katılmasına izin vermemişti.

İstanbul'daki görevi bittikten sonra da Porter, Ragıb Paşa'yı unutmadı. Porter, hatıratında genel olarak sadrazamın rakiplerini nasıl bertaraf ettiğini yazdı. Genel olarak arşiv mektuplarında bilge ve kabiliyetli bir lider olarak tasvir ettiği Ragıb Paşa'nın rakiplerini kurnazca tasfiye ettiğini aktardı ve onun sadaretini Roma imparatorlarından Tiberius Sezar Augustus'un imparatorluğuna şu şekilde benzetti: "Açıkgözlülük, hilekârlık ve kıskançlıkta onu geçti ve bir rakip veya onun güvenliğini tehlikeye atabilecek birini bulduğu yerde muhtemelen zalimliği de daha az değildi". Britanya elçisi Ragıb Paşa'nın işlerini soğukkanlılıkla ve gizli bir şekilde gördüğünü, âdeta tavşanı araba ile avladığını yazdı. Porter'a göre sadrazam, Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi'yi bu şekilde azlettirmiş ve yerine Karabekirzade Ahmed Efendi'yi getirtmişti.[1297]

Bâbıâli'nin gücünün artmasıyla birlikte daha önceden nişancıya bağlı olan reisülküttaplık, paşa kapısına bağlandı. Bilhassa XVIII. yüzyılda sorumluluğu artan riyaset makamının en önemli vazife alanlarından biri dışişleriydi. Bâbıâli'de bulunan temsilciler işlerini reisülküttap vasıtasıyla halletmek zorundaydılar.[1298] Dolasıyla Porter, reisülküttaplar ile yakın ilişkiler kurmak zorunda kalmış ve onlar hakkında önemli bilgiler edinmişti. Elçi edindiği bilgileri Londra'ya aktarmıştı.

Porter, İstanbul'a geldiğinde riyaset makamında Tavukçubaşı Damadı el-Hac Mustafa Efendi oturmaktaydı. Tavukçubaşı, Avrupa ahvaline meraklı ve faal bir devlet adamıydı.[1299] Porter'ın, Mustafa Efendi'nin daha önceden Humbaracı Ahmed Paşa ile birlikte hareket ettiğinden haberdar olması ve bu yüzden de onun riyasetinden endişe etmesi muhtemeldir.[1300] Ancak Mustafa Efendi'nin riyaseti döneminde Porter, ondan

---

[1295] Porter'dan William Pitt'e, 23 Temmuz 1760 (BNA SP 97/41).

[1296] Porter'dan William Pitt'e, 8 Şubat 1760 (BNA SP 97/41).

[1297] Sir James Porter ve Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 75-77. Bu eserin editörleri, Osmanlı kaynaklarında böyle bir bilginin var olmadığını ve şeyhülislâmın da asabî tavırları neticesinde azledildiğini belirtmişlerdir. Mektuplarında ise Porter, şeyhülislâm ve Ragıb Paşa arasında büyük bir rekabet olduğunu ve meşihat makamında yapılan bu değişikliğin sadrazam için son derece önemli olduğunu yazmıştır. Porter'dan William Pitt'e, 17 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).

[1298] Recep Ahıshalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* s. 197, 206.

[1299] Uğur Demir, *Humbaracı Ahmed Paşa,* s. 93.

[1300] Zira Porter, Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin Porter'ın karşı çıktığı Prusya ve Bâbıâli arasındaki ittifakı destekleyebileceğinden endişe etmekteydi ve sabık reisülküttabın vefat etmesiyle bu hususta rahatlamıştı. Porter'dan Bedford düküne, 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34)

bilhassa da ele geçirilen gemiler hususunda büyük destek gördü. Porter'a göre reisülküttap son derece kabiliyetli ama rüşvetçi birisiydi.[1301] Tavukçubaşı azledildiğinde Porter, Londra'ya şunları rapor etti: "Bu ayın ikisinde uzun süredir riyasette olan reis efendinin azliyle şaşkınlığa uğradık. Kendisi ikinci döneminde dört sene görev yapmıştı. Büyük yetenekleri ve işteki büyük deneyimi neticesinde devam etmesinin zorunlu olduğunu düşünmüştük." Porter, onun azlini sadaret kethüdasına bağladı.[1302] Tavukçubaşı, Kastamonu'ya sürgün edilmişti ama Porter'ın düşüncesine göre bu sürgün uzun sürmeyecekti. Elçiye göre Tavukçubaşı gibi mahir, yetenekli ve sarayda nüfuzu olan bir şahıs uzun süre vazife dışında bırakılamazdı.[1303] Porter'ın bu tahminine rağmen Mustafa Efendi bir daha riyaset makamına getirilmedi.[1304] Bununla beraber Mustafa Efendi'nin vefatından sonra Porter, onun rüşvetçi bir karaktere sahip olduğunu yeniden belirtme ihtiyacı hissetmişti. Zira elçiye göre Tavukçubaşı, para için evrendeki her hükümdarla antlaşma yapabilirdi.[1305]

Mustafa Efendi'nin azlinden sonra yerine, daha sonradan sadrazamlık yapacak olan Nâilî Abdullah Efendi getirildi. Porter, Abdullah Efendi'nin beylikçilik görevinden riyasete intikal ettirildiğini belirtir. Nâilî, daha önceki katiplik görevlerinden ötürü Porter'a yabancı bir isim değildi. Porter onun riyaset makamı için yetersiz ama iyi niyetli bir devlet adamı olduğu kanaatindeydi.[1306]

Nâilî'nin riyaseti Kuzey meseleleri gibi hayatî bir döneme denk geldi. Bu yüzden Porter'ın onunla yoğun bir teşrik-i mesaisi oldu. Abdullah Efendi, genel olarak Fransızların ve İsveçlilerin, Ruslar aleyhine yaptığı teşviklere, Porter'ın ona sürdüğü argümanlar sayesinde kanmadı.[1307] Genel olarak Porter, riyaseti süresince Nâilî Abdullah Efendi ile iyi geçinmiştir.

Nâilî Abdullah Efendi'den sonra riyaset makamına getirilen el-Hac Abdi Efendi muhtemelen Porter'ı en çok etkileyen reisülküttaptı. Porter, Nâilî'nin azlini ve Abdi Efendi'nin tayinini şöyle anlatır: "Reis efendi, makamında beş yıl kadar uzun bir süre kaldıktan sonra daha yüksek bir makam olan defterdarlığa terfi ettirildi. Büyük tezkireci olan Abdi Efendi, reisülküttaplığa getirildi. Bu değişikliğin Bâbıâli'nin işlerinin gidişatında veya durumunda değişikliğe sebep olacağını öngöremiyorum. Bu adam uzun

[1301] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Eylül 1747 (BNA SP 97/33).
[1302] Porter'dan Newcastle düküne, 10 Kasım 1747 (BNA SP 97/33).
[1303] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Kasım 1747 (BNA SP 97/33).
[1304] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Ekim 1748 (BNA SP 97/33).
[1305] Porter'dan Bedford düküne 21 Eylül 1749 (BNA SP 97/34).
[1306] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Kasım 1747 (BNA SP 97/33).
[1307] Porter'dan Bedford düküne, 10 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

yıllar kalemde yetişmiştir ve muhtemelen de seleflerinin adımlarını takip edecektir."[1308] Ancak Abdi Efendi görevine başlar başlamaz, yetenekleri ve becerisi ile Britanya elçisini etkileyecekti. Porter, Abdi Efendi'nin çok yetenekli ve bilgili bir şahıs olduğunu ve onun görevinden çok memnun kaldığını Londra'ya rapor etti.[1309]

Porter'ın bu tespitlerine rağmen Abdi Efendi çetin ceviz çıktı. Elçi, Abdi Efendi'nin kendisine çok kibar davrandığını ve onun riyasetinde "hiçbir zaman daha kesintisiz bir huzur yaşamadığını" belirtse de[1310] o kibirli ve inatçı bir karaktere sahipti.[1311] Elizabeth Kalesi konusundaki müzakereler sürerken Porter'ın Abdi Efendi ile yoğun bir teşrik-i mesaisi oldu. Porter, bu şekilde onu daha yakından tanıdı. Porter'a göre Abdi Efendi rüşvetle satın alınamayacak kadar katı ve aynı zamanda da tutkulu bir Müslüman idi.[1312]

Porter, kendisinin Abdi Efendi ile iyi ilişkiler geliştirebildiğini yazdı. Abdi Efendi'nin, reisülküttaplıktan, nişancılığa getirilmesi Porter'ın Prusya adına yapacağı müzakerelerde elini zayıflatmıştı. Porter bu durumu şöyle özetler: "Eski reisülküttap ve şimdi de nişancı olan Abdi Efendi, bu meseleleri anlamaktadır ve bir rol almaya muktedirdir. Onunla anlaşabiliyorduk ama işgal ettiği makamda, her ne kadar gerekliliğine kani olmuş gözükse de bu meseleye müdahil olamaz".[1313]

Porter, Abdi Efendi'nin azlinden sonra onun katı tutumunun herkesi canından bezdirdiğini şöyle rapor etti: "Reis efendinin azlinden başka hiçbir şey daha büyük mutluluk ve memnuniyet getirmedi. Bunun arkasında ulema vardı. Nedeni de mevcut sadrazamla iyi bir iletişimi olmasıydı. Katılığı, somurtkanlığı ve gaddarlığı katlanılmazdı. Asla nazik bir hareket bile yapmadı. En ufak bir insanlık emaresi göstermek, yapısında yoktu. Yerine son derece değerli ve iyi bir adam olan Sopasalan Ahmed Efendi geçti."[1314]

1756 sonlarına doğru Abdi Efendi'nin sadarete getirileceği konuşulmaya başlandığında Porter, sabık reisülküttabın nasıl bir sadrazam olacağını Londra'ya bildirmek için onun hakkında bir karakter tahlili daha yaptı. Porter'ın bu tahlili, onun hakkında önemli bilgiler verir: "… gerçekten de sadrazam değiştirildiği takdirde, eski reisülküttap ve önemli tartışmalar yaşadığım Abdi Efendi'nin vezir yapılacağına dair genel konuşmalar vardır. Kendisi nişancılık makamında ve bu imparatorluktaki en gerçek

[1308] Porter'dan Holderness kontuna, 2 Kasım 1753 (BNA SP 97/36).
[1309] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Kasım 1753 (BNA SP 97/36).
[1310] Porter'dan Holderness kontuna, 15 Aralık 1753 (BNA SP 97/37).
[1311] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Ocak 1754 (BNA SP 97/37).
[1312] Porter'dan Richard Phelps'e, 20 Kasım 1764 (BNA SP 77/102).
[1313] Porter'dan William Pitt'e, 25 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1314] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).

Müslüman olup, sert ve katıdır. Ayrıca para konusunda da nefsine hâkimdir. Bu imparatorluğun kadim temelini restore etmeye ve devletin [üzerine] kurulduğu düstur ve prensiplerini geri getirmeye her zaman çalışmıştır. Bu yüzden o güce kavuşur ve yeterli bir şekilde kendini güçlendirirse, bilinen prensiplerinden ve aşağı bir görevde izlediği yoldan gördüğümüz sarsılmaz sebat ve kararlılık emsali ile mevcut siyasette ve izlenilen yolda büyük bir değişiklik olabilir".[1315] Porter, Abdi Efendi, sadaret kethüdalığına getirildiğinde ise onun Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en katı Müslümanlardan biri olduğunu tekrarladı ve görevini layıkıyla yapabileceğinin de altını çizdi.[1316] Netice itibariyle Porter'ın gözünden bakıldığında Abdi Efendi, dürüst, inançlı, katı ve devletin eski gücüne özlem duyan biriydi.

Abdi Efendi'nin azlinden sonra yerine Kâmil Ahmed Efendi getirildi. Porter, Ahmed Efendi hakkında ilk olarak şunları rapor etti: "Ahmed Efendi, başta defterdarlık olmak üzere bu imparatorluktaki pek çok büyük ofisten geçmiştir. Şahsiyeti diğerinin [Abdi Efendi] tam tersidir."[1317] Bu mektubu yazdıktan çok kısa süre sonra elçi, Ahmed Efendi'nin son derece değerli bir şahıs olduğunu ve herkesin onu çok sevdiğini belirtti. Porter'a göre reisülküttap işini de iyi yapmaktaydı.[1318] Ancak Ahmed Efendi'nin riyasetteki görevi bir ay kadar sürdü. Zira Silahtar Bıyıklı Ali Paşa'nın katledilmesinden ve yerine Mehmed Said Paşa'nın getirilmesinden sonra Bâbıâli'de önemli değişiklikler gerçekleşti. Ahmed Efendi, sadaret kethüdalığına getirildi ve onun yerine Porter'ın iyi tanıdığı, müstakbel sadrazam, Hamza Hamid Efendi getirildi.[1319] Hamid Efendi'nin riyaset makamına getirilmesi Porter için sevindirici bir gelişmeydi. Son on beş yıldır sadaret mektupçusu olan Hamza Hamid Efendi, Porter'a karşı her zaman dostça davranmıştı. Britanya elçisine göre Hamza Hamid Efendi gerçekten onurlu ve değerli bir kimse olup, irtikâptan da uzaktı. Aynı zamanda âdil bir kimseydi. Hem dış, hem de iç meselelere vâkıftı. Mehmed Said Paşa ve Hamza Hamid Efendi'nin Bâbıâli'nin başına gelmeleri Porter için son derece memnun edici bir gelişmeydi ve elçi yeni hükümetin çok iyi olduğunu Londra'ya bildirdi.[1320] Ancak ne Mehmed Said Paşa'nın ne de Hamza Hamid Efendi'nin görev süreleri uzun ömürlü oldu. Kâmil Ahmed Efendi'nin Selânik sancakbeyi olarak tayin edilmesinden doğan sadaret kethüdası makamındaki boşluğa

[1315] Porter'dan Henry Fox'a, 2 Aralık 1757 (BNA SP 97/39).
[1316] Porter'dan Bay Wood'a ,18 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).
[1317] Porter'dan Holderness kontuna, 1 Eylül 1755. Porter, burada Abdi Efendi'nin sertliğine vurgu yapıyor ve yeni reisülküttabın daha uysal bir karakter olduğunu ima ediyor olmalıdır. (BNA SP 97/38).
[1318] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Eylül 1755 (BNA SP 97/38).
[1319] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).
[1320] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a ,2 Kasım 1755 (BNA SP 97/38).

Hamza Hamid Efendi getirildi. Onun yerine riyaset makamına küçük tezkireci Esseyyid Mehmed Avni Efendi getirildi.[1321]

Porter'ın Mehmed Avni Efendi hakkındaki görüşleri, Hamza Hamid Efendi ve Kâmil Ahmed Efendi kadar müspet değildi. Elçi, onun işleri boşladığını ve daha çok kendisini düşündüğünü bildirdi. Aynı zamanda Porter'a göre Avni Efendi rüşvetçi bir karaktere de sahipti ve tek ilgi alanı paraydı.[1322]

Avni Efendi'nin yerine Porter'ın kısaca "Bekir Efendi" olarak adlandırdığı el-Hac Râsim Ebubekir Efendi getirildi. Porter'a göre Ebubekir Efendi, devlet içerisindeki en kabiliyetli adamlardan biri olan Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin[1323] damadıydı ve onun altında yetişmişti. Porter, onun deneyimli bir devlet adamı ve selefinden daha büyük bir kapasiteye sahip olduğunu Londra'ya bildirdi. Aynı zamanda elçiye göre Ebubekir Efendi, selefinden daha muteber ve bilgiliydi. Porter, Ebubekir Efendi'nin zengin bir şahsiyet olduğunu da belirtmişti. Ebubekir Efendi ayrıca saray nezdinde de muteberdi.[1324] Ancak Porter, Ebubekir Efendi'nin azline kadar genel olarak onun, makamında kalmak için çalıştığı dışında fazla bir bilgi vermedi.[1325] 1757 yazında sadaret kethüdasının vefatı üzerine, Porter'ın bir kere daha çok kabiliyetli bir şahıs olduğunu vurguladığı Abdi Efendi, riyaset makamına geri getirildi.[1326]

Abdi Efendi'nin ikinci riyaseti en azından Porter'ın gözünde ilki kadar parlak geçmedi ve kısa sürdü. Elçi, ondan sonra reisülküttaplık yapan Şatırzade Mehmed Emin Efendi'nin ilk riyaseti ve görevde beş hafta kalan Dilâver Ağazade Ömer Efendi hakkında çok fazla bilgi vermedi. Ömer Efendi'nin yerini alan Amedî Abdullah Efendi'nin, çok değerli bir şahsiyet olduğundan fazlasını söylemedi.[1327] Mehmed Emin Efendi'nin ikinci riyasetine getirildiği zamanda da onun yalnızca faal bir yapıya sahip olduğunu belirtti.[1328] Porter, Recâî Mehmed Efendi'nin riyasete getirilmesi dışında onun hakkında bir şey söylemedi.[1329]

[1321] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 17 Ocak, 3 Şubat 1756 (BNA SP 97/39).
[1322] Porter'dan William Pitt'e, 3, 16 Mart, 15 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1323]Porter, Tavukçubaşı'nın adını vermez ama Ebubekir Efendi'nin kayınpederinin, geldiği zaman riyaset makamında olduğunu ve üç defe reisülküttaplık yaptığını söylemektedir. Porter'ın İstanbul'a geldiğinde reisülküttap, Mustafa Efendi'ydi ama Mustafa Efendi, üç defa değil, iki defa reisülküttaplık yapmıştı. Dolayısıyla Porter burada bir hata yapmış olmalıdır.
[1324] Porter'dan William Pitt'e, 15 Nisan 1757 (BNA SP 97/39).
[1325] Porter'dan William Pitt'e, 2 Mayıs 1757, Holderness kontuna 16 Mayıs 1757 (BNA SP 97/39).
[1326] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1757 (BNA SP 97/39).
[1327] Porter'dan William Pitt'e ,17 Temmuz 1759 (BNA SP 97/40).
[1328] Porter'dan William Pitt'e, 18 Haziran 1760 (BNA SP 97/41).
[1329] Porter'dan William Pitt'e, 17 Eylül 1761 (BNA SP 97/41).

3.3. James Porter'ın Gözüyle İstanbul'da Gerçekleşen İsyanlar ve Bazı Önemli Olaylar

James Porter'ın, elçiliği Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezî idarenin zayıf olduğu bir döneme denk geldi. Mısır ve Bağdat gibi yerlerde devletin otoritesi zayıflamış, yerel güçler ve Bâbıâli tarafından gönderilip, bölgede güç kazanan paşalar bazı eyaletlerde kontrolü ellerine almışlardı. Buna rağmen Bâbıâli, bu dönemde bu bölgelerin tamamen kontrolünden çıkmasını engelleyecek tedbirleri almayı bildi.

En tehlikeli olabilecek olan isyan merkezlerinden bir tanesi İstanbul idi. Zira Patrona Halil İsyanı hâlâ hafızalarda tazeydi. Bu yüzden devlet, isyanların önüne geçmek için gerekli tedbirleri almaya çalışıyordu. Buna rağmen Porter'ın elçilik dönemine tesadüf eden bazı isyan girişimleri oldu. Elçi de bunları Londra'ya bildirdi.

Genel olarak isyanların en önemli sebeplerinden bir tanesi yaşanan kıtlıklardı. İstanbul'da Porter'ın şahit olduğu ve 1748 yılında gerçekleşen isyanın sebebi de buydu. Britanya elçisi bu isyanı Londra'ya şu şekilde bildirdi : "Geçtiğimiz yıllarda genel konuşmalar fitne ve isyana sebep olmuştu. Ancak bu durum bütün hükümetler gibi bu hükümeti de fitneyi ve isyanı engellemek hususunda daha açıkgözlü kıldı. Bu da gerçek bir gürültülü kargaşanın olmamasının muhtemel bir sebebidir. Hayatı sürdürmek için gerekli olan temel ihtiyaçlar hususunda yaşanan büyük kıtlık ve bunun sonucu olarak, mevsim gereği ucuzluğun ve bolluğun beklendiği bir zamanda yaşanan, fiyatlardaki büyük artış bizi, bu halkın kararlı aceleciliğinin kendisini göstermek zorunda kalacağı ve umutsuzluğun hükümetin tedbirini bile alt edeceği hususunda endişelendirmektedir. Homurtular çok yükseğe ve hatta olağan terbiyenin çok ötesine çıkmıştı ki, daha az despotik bir hükümette bile açık idamlar arkadan gelir ve bunlar çok sık olurdu. Bu da onların âdil adalet yöntemlerinden o kadar farklıdır ki, ibret-i âlemin mutlak gereklilik olduğu sonucuna vardıklarını söylemek doğaldı. Fakat buna rağmen, bu ayın yirmi birinde öğleden sonra saat iki ve üç arasında aniden şiddetli bir isyan feryadı ile alarma geçtik. İstanbul'un diğer yerlerine ulaştığı ile aynı süratte bizim mahallemize de ulaştı bu. Bu büyük şehir bir genel kargaşa sahnesi olmuştu. Bazıları evlerini kapatırken, bazıları da güvenlik için evlerine kaçıyordu. Sokaklar, dalgalı bir deniz gibi korkmuş insan kalabalıkları ile yükseliyor ve alçalıyordu. Ekmek tedarik edebilmek için fırınlara hücum edildi ve herkes kendi korkusu ile bu kötülüğü büyüttü. Pek çok insanı genel bir şekilde sarsacak şeyin ne olduğunu öğrenmemiz için zaman geçmesi gerekti. En sonunda kesin olarak bunun sebebinin on beş umutsuz yabancı ve Asyalılar olduğunu öğrendik. Onlar

ellerinde hançerle Kapalıçarşı'nın yanında zuhur ettiler. Bunlar, Üsküdar'daki kahvehanelerde bir isyan çıkarma planı tasarlayan başka iki çeteyle bağlantılıydı. İsyan üç farklı yerde zuhur edilerek çıkarılacaktı. Aynı anda şehrin komşu yerlerinde dükkânların kapatılması için tellallar çığırtacak ve sonra da yeniçerileri iştirake teşvik edeceklerdi. Bazıları bu planın mutabık olunduğu şekilde başladığını ve diğerlerinin de ya korkudan ya da [yapmış oldukları bir] plandan dolayı randevu vaktini kaçırdığını söylemektedir. Diğerleri de çok acele etmişlerdi. Randevu saati, [asiler] Bedesten yakınındaki yeniçeri muhafızlarına saldırdılar. Yeniçeriler de onların, kendilerine katılma taleplerine cevap vermek yerine onları bastırmaya çalıştılar. Onlar [âsiler] çok zayıf çıktılar ama bazı dükkân sahipleri, mallarının yağmalanmasından korkarak muhafızlardan yardım istemeye koştular ve sopalar ve asalarla altı veya yedi âsiyi orada öldürüp, geri kalanları da dağıttılar. Pek çoğu da sonradan yakalandı. Çorbacı yaralanmış ve sancaktarı da öldürülmüştü. Fakat şimdi diğerleri de aynı zamanda zuhur etseydi veya bunlar kendilerini yarım saat daha koruyabilseydi, çok daha fazla kanın dökülmüş olacağı düşünülmektedir ve büyük bir belirsizlik vardır. Fakat en azından olaya karışanların sayısının iki yüzü geçmediği tespit edilmiştir. Yeniçeri ağası 5 veya 600 adamla olayın olduğu alana, her şey bittikten sonra geldi. Sadrazam [Seyyid Abdullah Paşa] ve diğer bütün memurlar devriyedeyken, ulema saraya çekilmişti. Muhafızların sayısı ikiye katlandı ve şehrin her yerinde [muhafızların] sayıları arttırıldı. O zamandan beri divanlar toplandı ve yeniçerilere de gösterdikleri vefa için büyük miktarda para dağıtıldı. Şimdiye kadar yalnızca yeniçerilere ait bir sancaktarın bu işe bulaştığını duyduk. Her ne kadar bazı bostancıların da işe karıştığı iddia edilse de önemli bir kişi bile yoktu."[1330]

Porter bu olaydan sonra Bâbıâli'nin açıkgözlülüğünün arttığını ve padişahın da bütün serserilerin şehirden atılmasını öngören bir hatt-ı şerif yayımladığını bildirdi. Aynı zamanda padişahın, serserilerin İstanbul'a gelmemesi ve meskûnların yerlerinde tutulması hususunda, bir ferman yolladığını rapor etti. Bununla beraber Britanya elçisi bazı asilerin gizli bir şekilde öldürüldüğünü belirtti. Elçi isyancılara saldıran dükkân sahiplerinin büyük çoğunluğunun Rum olduğunu ve bunların her ne kadar âsi olsalar da Müslüman olan isyancıları öldürmelerinden mütevellit cezaya çarptırılacakları korkusundan dükkânlarını terk ettiklerini aktardı. Ancak daha sonra padişahın onları

[1330] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).

affettiğini ve nefsi müdafaaya din ayırt etmeksizin izin verdiğini yazdı. Öyle ki Rum dükkân sahiplerine isyanı önledikleri için teşekkür bile edilmişti.[1331]

Porter'a bu hadise Patrona Halil İsyanı'nı hatırlattı ve elçi, iki isyanı mukayese ederek, bu isyanın neden başarısız olduğunu Londra'ya şöyle rapor etti: "Lordum, mevcut padişah tahta çıkarıldığında bunlar tek uygun isyan tohumlarıydı. Bütün ihtilal yedi önemsiz, sefil adiler tarafından gerçekleştirilmişti. Onlar da aynı şekilde zuhur etmişlerdi. Fakat onun durumu ile selefi Sultan [III.] Ahmed'in durumu arasında fark vardır. Kendisi pek çok önemli ulema mensubunun dostluğunu garanti altına almıştır. Ayrıca başarıyla bütün yeniçeri birliklerinin dostluğunu da kazanmıştır. Bu da onun istikrarına büyük katkı sağlamış olmalıdır. Kendisi, Boğaz'ın Avrupa yakasındaki Beşiktaş'taki yazlık sarayında büyük bir huzur ile kalmıştır. Ancak bazıları onun tebdil-i kıyafet ile saraya geçtiğini iddia etmektedir."[1332]

Porter isyanın sonucunda pek çok insanın mevkiine bakılmaksızın sürgün edildiğini belirtti. Bütün serseriler şehirden sürülmüştü. Porter'ın oturduğu mahalleden (Pera) 150 kişi sürülmüştü. Fakat bu sürgünün pek de müspet neticeleri olmadı. Zira şehirden sürülen serseriler İzmit yakınında yağma ve talana başlamışlardı. Bu yüzden de emir yumuşatıldı ve yalnızca isyanla bağlantılı olanların cezalandırılmasına karar verildi.[1333]

Bu isyandan çok kısa süre sonra Porter, İstanbul'da bazı masonların çıkardığı bir sorunun şahidi olmakla kalmayıp, bu işle ilgilenmek zorunda kaldı. Porter'ın anlattığına göre Aix-la-Chapelle Antlaşması'nın imzalanmasından kısa süre sonra İstanbul'da 10 Fransız ve 2 İngiliz bir mason locası açmışlardı. Masonlar, locaya okuma yazma bilmeyen ve batıl inançları olan Hıristiyanları doldurmuşlardı. Daha sonra locaya, Venedik'ten bir Fransız Mason geldi. Fakat İstanbul'daki Latinler, Masonlardan ve onların açıkça Papa XI. Clement'i(1700-1721) tahkir etmelerinden son derece rahatsız olmuşlardı. Bu şekilde Katolikler ve onların yanında olan bazı Ermeniler, Türklere Masonların büyücü ve sihirbaz olduklarını ve hatta şeytanı bile celp edebileceklerini söylediler. Bu söylenenler, Porter'ın aktardığı kadarıyla saray içinde bile tesirli oldu. Fakat işin ucu Porter'a da dokunacaktı. Zira Latinler, evin Porter'ın tercümanlarından birine ait olmasından ve kendisi de bir Mason olan dinî koruyucuları Desalleurs'e saldırmaya cesaret

[1331] Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı*, s. 130; Porter'dan Newcastle düküne, 30 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[1332] Porter'dan Newcastle düküne, 30 Haziran 1748 (BNA SP 97/33).
[1333] Porter'dan Newcastle düküne, 26 Temmuz 1748 (BNA SP 97/33).

edemediklerinden ötürü, Venedik'ten gelen Fransız'ın İngiltere'den sürülmüş bir büyücü olduğunu ileri sürdüler. Bu şekilde Masonları büyücü olarak gösterip onlardan kurtulmayı umuyor olmalıydılar. Ancak, bu kışkırtmalar sarayda etkisini gösterdi. Saraydan, Bâbıâli'ye bütün yabancı elçileri çağırıp böyle bir büyücünün olup olmadığını sorma emri verildi. Porter, buna Britanya'da büyücülük veya cadılık nedir bilmediklerini söyleyerek cevap verdi. Ancak Bâbıâli, Porter'dan yazılı bir cevap istedi. Porter da bu fırsattan istifade ederek Fransızların, Rum ve Ermenileri Katolik yapmaya ve onları padişahtan koparmaya çalıştığını belirtti. Bu da Fransızları oldukça korkuttu. Porter'ı en çok kızdıran husus, Latinlerin bir İngiliz büyücüden bahsetmeleriydi. Porter, Londra'ya onlara gerekeni yapacağını ve Sir Thomas Roe'nun elçiliği zamanında, sadrazamın, Osmanlı topraklarındaki bütün Cizvitleri asma teklifini hatırlatacağını bildirdi. Porter, bu hususta padişaha iletilmek üzere sadrazama bir mektup yazarak İngiliz büyücünün söz konusu olmadığını belirtti.[1334] Desalleurs ise bu gelişme üzerine Venedik'ten gelen adamın dürüst ve iyi niyetli bir adam olduğunu ancak onu derhal göndereceğini bildirdi.[1335]

1749 baharında Porter, bir isyan söylentisi olduğundan ve Bâbıâli'nin buna vermiş olduğu tepkilerden şu şekilde bahseder: "Lordum, öğleden sonra saat dört civarı bir isyan gürültüsü ile alarma geçtik. İlk bilgi saraydan Bâbıâli'ye verildi. İstanbul'daki bazı dükkânlar kapatıldı. Fakat sadrazam, derhal konağından çıktı ve dükkânların açılmasını emretti. Kısa süre sonra yeniçeri ağasıyla birlikte silâhların satıldığı yere gitti ama ne toplanan insanlara ne de şimdiye kadar bu karanlık raporun kökenine dair bir iz bulabildi. Bunun, kitleler üzerinde nasıl bir tesir yaratabileceklerini öğrenmek isteyen bazı kötü niyetli insanlar tarafından yayıldığı düşünülmektedir. Buradaki bilinmezlik, rahatsızlığı ve endişeleri artırmaktadır. Bu, insanların açık bir şekilde silâhlarla zuhur ettiği geçen yılkinden daha ciddi gözükmektedir. Fakat ayın on sekizinde idamlar başladı. Bazı Ermeni ve Türk fırıncılar kurban oldular. Zira halktaki homurtuların sebebi ekmeğin çok pahalı olmasıydı. Onlar da bu pahalılığa ve kötü kaliteye yol açanın ağır vergi olduğunu beyan etmekte tereddüt etmediler. Bundan sonra ekmek ve diğer genel ihtiyaçların fiyatı düşürüldü."[1336]

1750 yılında Kapalıçarşı'da çıkan bir yangından sonra Porter'ın kulağına gelen bilgilere göre şehrin bazı bölgelerinde içlerinde kundak olan çantalar bulunmuş ve bu yangının asıl amacının bir isyanı körüklemek olduğu sonucuna varılmıştı. Zira asiler,

[1334] Porter'dan Seyyid Abdullah Paşa'ya, 6 Kasım 1748 (BNA SP 97/33).
[1335] Porter'dan Bedford düküne, 26 Kasım 1748 (BNA SP 97/33).
[1336] Porter'dan Bedford düküne, 23 Mayıs 1749 (BNA SP 97/34).

yangın sayesinde oradaki silâhlara erişebileceklerdi. Fakat yeniçeri ağası yangın sırasında Kapalıçarşı'nın kapısının kapatılmasını emretmişti. Her ne kadar bu, yangının verdiği hasarı artırmış olsa da isyanı engellemiş gibi gözükmekteydi. Ancak yangından sonra, Porter'ın deyimiyle "kargaşadan kâr etmek isteyen bazı habis kişiler" isyan çağırısında bulundular ve padişahın öldüğüne dair söylentiler yaydılar. Bunun üzerine bütün İstanbul'u büyük bir endişe kapladı. Dükkânlar kapatıldı ve ekmek için fırınlara hücum edildi. Ancak kısa süre sonra Bâbıâli kontrolü eline aldı. 19 Nisan 1750'de, yeniçeri çorbacıları Bâbıâli'ye çağırıldı ve yeniçerilere dağıtılmak üzere onlara bir miktar para verildi. Bu aşamadan sonra kargaşa sona erdi. Fakat devlet, bazı şikayetlerin önünü alabilmek için yeniçeri ağasını önce azletti, sonra da sürdü.[1337]

1751 yılında ise art arda gerçekleşen yangınlar, göçler ve salgın hastalık İstanbul'da huzursuzluğu artırmaktaydı. Yeniçeri odaları da yakın zamanda çıkan bir yangında yanmış ve bu yüzden Porter'ın vermiş olduğu sayıya göre 20 bin yeniçeri Et Meydanı'nda kamp kurmak zorunda kalmıştı. Yeniçerilerin genelde isyan için Et Meydanı'nda toplandıkları gerçeği Porter'ın dikkatini çekmişti. Britanya elçisi yeniçerilerin orada üç gün kaldıklarını yazdı. Elçi yeniçerilerin sancaklarını teşhir ettiğini ve büyük kazanlarını kaynattıklarını söyleyerek, kışlalarının yanmasından duydukları rahatsızlığı göstermek istediklerini ima etti. Sarayın yeniçerilerin bu hareketinden çok rahatsız olduğunu ve padişahın da kışlaların inşası için onlara 2 bin kese verdiğini rapor etti.[1338] Ancak Porter'a göre bu hadise padişahın tahtının garanti altında olduğunu ve yeniçerilerin padişaha olan sevgilerini ispatlamaktaydı. Zira Porter'a göre bir yeniçeri bile bir anda bütün hükümetin değişmesine yol açabilirdi.[1339]

Porter'ın İstanbul'da şâhit olduğu en büyük kargaşa Kızlarağası Hafız Beşir Ağa'nın idam edilmeseydi. Porter, raporlarında defaatle Beşir Ağa'nın ve ona bağlı bazı kölelerin ne kadar güçlü olduklarından bahsetmişti. Fakat 1752 yılında I. Mahmud, Hafız Beşir Ağa'yı idam ettirdi. Porter'ın mektuplarından yapılan bir derlemede bu olayın başlangıcı ve sonucu şöyle özetlenir: "Haziran ayının başında, halkın genel mutsuzluğu İstanbul'un çeşitli yerlerinde ve banliyölerinde yangınlar çıkarmak suretiyle kendini göstermişti. Hükümete karşı memnuniyetsizliklerini göstermek için onları bu umutsuz yöntemi izlemeye iten, kızlarağasının gücü gasp ettiğinin taze ve zalim bir örneği ve onun

[1337] Porter'dan Bedford düküne, 23 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).
[1338] Şem'dânî-zâde, toplam hasarın 950 kese olduğunu ifade etmektedir. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 159.
[1339] Porter'dan Bedford düküne, 23 Temmuz 1751 (BNA SP 97/34).

sayısız eziyetleriydi. Bu hadımının dört yıl önce o makama geldiği andan itibaren başlayan şiddetli aç gözlülüğü ve haraçları tahammül edilmez bir hâle gelmişti. Onun bir düsturu vardı. İmparatorluk içerisindeki hiç kimse 10 bin talerden[1340] fazlasına sahip olmayacaktı. [Beşir Ağa] bu hükümetin yapısını değiştirdi ve sadrazamın gücünü sıfıra indirdi. Bu şekilde Bâbıâli bütün imparatorluk çapında itibar kaybetti. Kendisinin, Süleyman Ağa isimli genç bir gözde kölesi vardı. Bu adam tapınılacak tek put ve tek güç kanalıydı. Yasa veya din gözetmeyen bu güç, büyük bir adaletsizlikle arttı. Bu da bütün ulemanın çok öfkelenmesine yol açtı. Ulema, pek çok yeniçerinin, maaşlarının son zamanlarda düşürülmesi ve diğer ufak kötülükler hasebiyle kendilerine katılmaya hazır olduğunu gördü. Fakat ahalinin genelini kışkırtan ve bu canavar ve yaratıklarına hak ettikleri sonu getiren, rütbesi ve fazileti ile ulema arasında büyük bir itibara sahip olan Üsküdar mollasının katliydi. Bu dürüst adam zencinin veya gözde kölesinin mahlûklarından birine adaletsiz bir hüküm vermeyi reddetti.[1341] Bu yüzden de gönderilen hizmetkâr tarafından dövülerek hakarete uğradı. O da bunu müftüye şikayet etti ve onun emriyle de sadrazama şikayette bulunuldu. Sadrazam da onu görünüşe göre güzel sözler ve kelimeler ile yatıştırmıştı. Ancak zenci, suçlu hizmetkârını Anadolu'ya gönderdi ve ona önemli bir görev verdi. Otoritesinin bu şekilde azaltılmasına ve kontrol edilmesine katlanamayacaktı. Bu yüzden öfkesinin şiddetli fırtınası ile derhal kadının öldürülmesine karar verdi. Bu da bir gece onun bazı haydutları tarafından yapıldı. Kadıyı ve kızını yataklarında boğdular ve kaza süsü verme amacıyla evini de yıktılar. Fakat insanları kandırmak için yapılan numara çok büyüktü ve olayın adiliği de çok parlaktı. Zira ev yeni yapılmıştı ve halk da önceden kadıya hakaret edildiğini, bunun sebebini ve sonuçlarını öğrenmişti. Bu yüzden de suç tertibi olan 5 Haziran'dan hemen bir gün sonra insanlar, bu korkunç hadise sonucunda duydukları rahatsızlığın ne kadar ateşlendiğini göstermeye başladılar. Üsküdar'da, sultanların eski bir sarayı küle çevrildi ve şehrin çeşitli yerlerinde yangınlar çıkarıldı. Bu kadar tehlikeli bir şekilde üzüntülerini ve umutsuzluklarını ifade etmeleri birkaç gün sürdü. Padişah (şikayetlerin sebebinden bîhaberdi) sadrazamı ve birkaç gün sonra da (ayın on üçü) yeniçeri ağasını değiştirmek suretiyle onları yatıştırmaya çalıştı. Yenilerinin ana görevi şehrin küle çevrilmesini engellemekti. Ancak

[1340] Derkenarda 10,000 talerin, 1500 sterlin olduğu yazmaktadır.

[1341] Şem'dânî-zâde, konu hakkında ayrıntı verir. Müverrih, Beşir Ağa'nın, Çerkes Rahtvan Hasan isimli bir adamının, Konya'ya giderken Üsküdar Menzilhanesi'ne gidip at talep ettiğini ve orada at verilmediğinden dolayı kendisinin kadıya gidip, kendisine bir an önce at verilmesini talep ettiğini anlatır. Süleyman Efendi, kadının ona sabırlı olmasını söylediğinde, Rahtvan Hasan'ın kadıyı tehdit ettiğini kaydeder. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 166.

bu hiçbir işe yaramadı. Bu da onun kolay bir şekilde kötülüğün sivil veya askerî subaylarına karşı olanlardan çok daha derinde yattığından şüphelenmesine yol açtı. Şeyhülislâm (Murtaza Efendi isimli gerçekten âdil ve dindar bir adamdır) bütün ulemanın mükerrer ricalarına uyarak, kızlarağasının gasp ettiği güç ve tiranca yönetim ile padişahın kullarına ve ülkesine getirdiği yıkım ve mahvoluş hakkında hakikî ve enerjik bir şikayette bulununca ve Üsküdar mollasının katli gibi iğrenç bir olay hakkında tam bir rapor verince, padişah buna ikna oldu. Bu da kana kan gerektiriyordu. [Şeyhülislâm] şayet padişah derhal adaleti uygulamaz ve halkını zulümden kurtarmazsa, [onun] tahtında güvende kalamayacağı sonucuna varmıştı. Şeyhülislâm, kendisi emekli olmadan önce majestelerinin başına böyle bir şey geldiğini görmemek için azledilmesi hususunda yalvarmıştı. Bu ciddi şikayet üzerine padişah, hislerini şeyhülislâma veya başkasına bildirmeden gerçek suçluları kamu adaletine kurban etmeye karar verdi. Buna göre de aynı Haziran ayının yirmi dokuzunda, olağan bir şekilde ikamet ettiği taşra saraylarından çok da uzak olmayan yazlık saraylarından birine gitti. Kızlarağasının (bu durumlarda her zaman ona eşlik eder) gözünün önünden alınmasını ve hapse atılmasını emretti. Aynı zamanda Süleyman'ın, kısa süre sonra da kızlarağasının Yakup isimli Ermeni bankerinin, mezkûr bankerin kardeşinin, zencinin adamlarının ve ona bağlı olan başkalarının da tutuklanması için emir verdi. Kızlarağasının kellesi (her ne kadar padişah onu ilk olarak Kahire'ye sürmeye niyetlenmiş olsa da) aynı gece saat on iki de ulemanın acil tavsiyesi ile alındı. Ertesi sabah saat yedide, padişah bir divan toplamışken, bütün akşam işkence gören Süleyman herkesin önünde idam edildi. Bu şekilde sabahki divana katılan yeniçeriler de kızlarağasının kellesini, sarayın avlularından birinde gördüklerinde çok şaşırdılar. Birkaç saat sonra halk da onun gözdesi Süleyman'ın kellesinin açıkça şehrin sokaklarında teşhir edilmesine şaşırdı. Bu idamlar istenen tesiri yarattı. Ahalinin tehlikeli memnuniyetsizliği mutluluk ve memnuniyete dönüştü. Görünüşe göre [bu hareket] padişahı kullarına sevdirdi. Zira bunların hepsi spontane bir hareket gibi göründüğü için onun halk nezdinde daha da sevilmesine yol açmıştır. Her emri o vermiştir ve her şey onun yakın hizmetkârları tarafından büyük bir sükûnet ve ahenk ile onun olağan mekânlarından ve masum istirahat saatlerinden birinde yapılmıştır. Müteakip günlerde veya daha ziyade bütün Temmuz ayında, mukaddes Ramazan ayına rağmen, padişah ve danışmaları, kızlarağasının gasp ettiği güç ile yaptığı istismarları telâfi ve bu amaç için görevlendirdiği bazılarını adalete teslim etmekle meşgul oldu. Odalarının yeniden inşası nedeniyle oluşan eksikliği gidermek için yeniçeri birliklerine 400 kese para verildi. Padişahın, haznedarı olan 50 ve 60 yaşları arasında bir zenci kızlarağası yapıldı. Eskisi

idam edildiğinde yalnıza 36 yaşındaydı. Bütün imparatorluğa, gelecekte bütün başvuruların yalnızca sadrazam ve Bâbıâli'ye yapılması ve başka bir kanal ile yapılmaması konusunda emirler gönderildi. Eski kızlarağasının veya kölesi Süleyman'ın adamı olan bütün paşalar, voyvodalar, ağalar ve görevliler azledilecek, bazıları cezalandırılacak ve diğerleri de zincire vurulacaktır. Ahaliden haraç almak için ana bahane olan, bu görevlilere genel olarak verilen hediyeler, beş yıl boyunca verilmeyecektir. Kızlarağasının, Süleyman'ın ve diğer adamlarının talan ettiği para ve mücevherleri bulmak ve elde etmek için tam bir soruşturma yapıldı. Bu amaç için Ermeni banker Yakup'a, ticarethanesi önünde açıkça idam edildiği 9 Temmuz'a kadar sürekli olarak, işkence yapıldı. Kızlarağasının, ganimetinin büyük kısmını Kahire'ye göndermesinden dolayı bunları geri almak için bazı subay ve gemiler gönderildi. Buna rağmen padişahın hazinesine hâlihazırda nakledilen para 30,500 kese[1342] etmekteydi. Bu da yalnızca bazı ellere dağıtılan paraydı. Kızlarağası ve Süleyman'ın saray içindeki gizli mallarından elde edilen de en ölçülü tahminlere göre mücevher ve hazır para olarak bunun iki katıydı. Üsküdar kadısını döven ve efendisinin bütün suçlarına iştirak eden hizmetkâr Anadolu'ya gönderildikten sonra canlı olarak yakalandı ve adalet mahkemesinin önünde açık bir şekilde idam edileceği Üsküdar'a nakledildi. Cesedi de denize atıldı. Süleyman'ın sekreteri olan Mehmed Efendi ve cizye vergisinin baş mültezimi olan Hasan Efendi de açıkça idam edildi. Galata voyvodası ve başkaları da idam edildi. Dahası gizli bir şekilde rapor edilen ve kesin olan bilgiye göre padişahın baş kadını da zencilerin yağma ve şiddetiyle bağlantılıdır ve kendisi gizli bir şekilde boğdurulmuştur. Bütün bu olaylar sırasında umumî sükûnet arttı. Her ne kadar pek çok insan padişahın değiştirileceğinden ve bunun sonucu olarak da çok daha fazla sorun ve kargaşa çıkacağından korksa ve bu görüşe sahip olsa da. Ancak hadise onlara yanıldığını gösterdi. Bütün bu adalet ve reform faaliyetlerine, asker tarafından desteklenen bir hukuk çalışması olarak baktılar. Bunu padişahın hareketi olarak görmediler. Gerçekten de padişah, kızlarağasını sürgün etmek konusundaki ilk kararını, idama çevirmeye zorlanmıştı. Fakat bu yalnızca, pek çoğu, bu hareketin padişahın spontane isteği ile yapıldığına kani olan yeniçeri birliklerinin desteği veya bilgisi olmadan, ulemanın, acil nasihatleri ile işlemiştir. Padişahın adaleti uygulamaya hazır olmasından (olanlar hakkında tesiri olduklarına dair övünebilecek tek grup olan) ulema memnun oldu. Kardeşinin (verasette sırada olan), insanî olduğu kadar zalim ve kana susamış bir yapıya sahip olduğunu biliyorlardı. Onu her ne kadar uysal olsa

[1342] 2,300,000 pound.

da kararlı buldular. Bu yüzden kendi kredileri veya iknaları ile onu tahttan indirmez veya indiremezler. Yeniçerilere gelince, aralarındaki memnuniyetsizler eski ihtilallerden, meşru olmayan bir isyanı tertipleyenlerin her zaman Osmanlı sarayında, [isyanın] meyvelerini biçen varis tarafından kurban edildiklerini bilirler. Bu da onları, açık bir şekilde kendilerini temize çıkaracak ulema tesiri olmadan, harekete geçmek konusunda isteksiz kılmıştır. Kamu adaletine kurbanlar verileceğinden endişelenmek için başka sebepler de vardı. Bâbıâli'nin itibarını yeniden tesis etmek için alınan tedbirler de padişahı tahtında korumak için yeterli olmuyordu. İmparatorluktaki pek çok büyük adam kızlarağası ve onun mahlûkatına makamlarını korumak veya terfi etmek için para ödeyecekleri hususunda hüccetler vermişlerdi. Bu paralar şimdi vergiymiş gibi toplanacaktı. Bu paranın büyük kısmı ahaliden yağma ve haraçla toplanmış olup padişahın şahsî hazinesine gitmişti. Ahaliyi rahatlatmak için hükümler gönderilmesine rağmen, hükümette, müteveffa zencinin mahlûklarından birinin yerine geçen yeni bir paşa ahaliden 40 kese para almıştır. Bunların hepsi sorunları telâfi etmekten ziyade görünüşe göre katmerleştirmekteydi ve bu tür hayatî bir konjonktürde bunun çok kötü bir sonucu olabilirdi. Özellikle de Ramazan'dan sonra padişahın büyük halk kalabalığının arasında bulunacağı, birkaç günlük bayram isimli umumî eğlencelerin yapılacağı festival zamanlarında. Fakat Ağustos başında her şey büyük bir sükûnet ve huzur içinde sona erdi. Padişah kalabalık nüfusun karşısında bulunarak, onları çeşitli sporlar ve muhteşem havayı fişeklerle eğlendirdi. Onun hakkında en ufak bir rahatsızlık, tiksinme veya isyan emaresi yoktu. Bu, padişahın tahttan ani bir şekilde indirilmeyeceği hususunda halkı ikna etmeye yetmişti. Padişah o zamandan sonra tahtında her zamankinden daha sabit ve güvende gözüktü…"[1343]

III. Osman döneminde de Porter, bir takım isyan söylentilerine tanık olmuştur. 1757 yazında Britanya elçisi temel ihtiyaçların fiyatlarındaki artışın yanı sıra Şehzade Mustafa ve hatta padişahın da sağlığının kötüye gittiğine dair haberlerin halk arasında yayılmasından dolayı, İstanbul'da bir isyan havası sezmişti. Ancak Bâbıâli, bilhassa yeniçeri ağalığında değişiklik yaparak, o makama Porter'ın yetenekli olarak gördüğü bir şahsı getirmişti. Olası bir isyanı engellemek için atılan ikinci bir adım ise kahvehane ve meyhaneleri kapatmaktı. Porter, kahvehane müptelâlarına da ağır cezalar verildiğinin

[1343] BNA SP 97/56 vr. 21b-28a.

altını çizer.[1344] Bununla beraber Porter, yaşanmakta olan büyük kıtlığın kötü sonuçlar getirebileceğini de düşünmekteydi.[1345]

III. Mustafa döneminde ise 1760 başında art arda toplanan meşveret meclisleri Porter'ın anlattığı kadarıyla az kalsın bir isyanı tetikleyecekti. Britanya elçisinin William Pitt'e aktardığı rapor şu şekildedir: "Bu süre boyunca, şeyhülislâm, kazaskerler ve diğerlerinin de bulunduğu pek çok gizli toplantı yapıldığını duyduk. 10 Ocak'ta padişahın huzurunda, şeyhülislâm, bütün kazaskerler, diğer yaşlı ulemalar, yeniçeri ağası, kul kahyası ve eski kaptan paşa ve reis efendilerden oluşan bir meşveret meclisi toplandı. Toplantının gündemi, Mekke şerifinin, padişahın, emrine aykırı olarak makamını bırakmayı reddetmesi veya şehzadelerden biri olan Sultan Bayezid'in doğduğu söylenen çocuğuyla ilgiliydi. Bu kadar genel bir meclis, az spekülasyon ve alarma yol açmadı. Dükkânlar kapatıldı. Ahali sultanın öldüğüne dair feryatlarda bulundu ve isyan etti. Bu yüzden birkaç Türk ve Ermeni idam edildi."[1346]

Porter, İstanbul'da müşahede ettiği ilginç bir hadiseyi elçiliğinin ilk aylarında Newcastle düküne şu şekilde yazmıştı: "Üç ay kadar önce Mısır'dan buraya çok önemli bir şahıs geldi. Kendisi Çar I. Petro'nun yeğeni olduğunu söylüyordu ve onun hakkında aldığım rapor ona eşlik eden bir Rum papazı ve oğlundan geldi. Onun, çocukken, Rusya'dan bir Rus rahibinin denetiminde Arabistan'a büyük miktarda para ve mücevherle gönderildiğini söylediler. Orada iyi yaşadı ve ölmeden bir Rus rahip ona kökenini anlatarak, içinde elmaslarla süslü bir İncil'in de olduğu hazinesini verdi. Kendisini Kahire'de bir Türk memuru soymuştu ama 800 piastre ödeyebilecek kadar parası kalmıştı. Bu yüzden, bir Venedik gemisiyle buraya geldi. Rum papaz, bu adamı güvenli bir şekilde getirdiği için Rus vekili [Nepluyev] tarafından ödüllendirmeyi bekliyordu. [Nepluyev] onları çok ayrıntılı bir şekilde sorguladı. Adam hikâyesini Arapça anlattı. Zira başka dil bilmiyordu. Rus vekili ona bazı sorular sordu. O da bütün Rus hanedan ailesinde olan kolundaki lekenin yeterli bir cevap olduğunu söyledi. Adam ve onu getirenler mücevherlerinin geri alınması için padişahtan bir hüküm istediler. Ancak Rus vekili en iyisinin onu papazların sessizliği ile gizlemek ve daha sonra da göndermek olduğu sonucuna vardı. Onu ayın on ikisinde bir Rus ve diğer iki subayla birlikte gönderdi. Nepluyev subaylara kaçtığı takdirde adamı öldürme emri vermişti. Kendisi görünürde memnun bir şekilde yola çıktı ama buradan 64 mil sonra Türkleri yardımına çağırdı. Bir

[1344] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Temmuz, 3 Ağustos 1757 (BNA SP 97/39).
[1345] Porter'dan William Pitt'e, 2 Eylül 1757 (BNA SP 97/39).
[1346] Porter'dan William Pitt'e, 9 Şubat 1761 (BNA SP 97/41).

sarık giyidi ve derhal Türk [Müslüman] oldu. [Rus subaylar] Ona çok kızdılar ve onu [ellerinden] kaçırdılar. Rus vekili bana bu hususta yalnızca genel bir rapor verdi. Köleler meselesi gerçekleştiğinde gözyaşları arasında bu olay hakkında bana yalnızca genel bir rapor verdi. Benden bu adamı gizlememi, [meseleyi] sır olarak saklamamı, bu konuyu yazmamamı ve bundan bahsetmememi istedi. Subay ve diğer ikisi dün geri döndüler ve akşamleyin tekrar gittiler. Türk olduktan sonra onu kurtarmak istediler. Rus vekili büyük bir endişe içindedir. Ona bu adamın Türk[Müslüman] olduğunu ve her şeyin bittiğini söylediğimde bana onun nereden geldiyse oraya gideceğini ve eskiden olduğu gibi bir serseri olarak yaşayacağını söyledi. Bu adam 47 yaşındaydı."[1347] Porter bir daha bu gizemli adam veya prensten bahsetmedi.

3.4. James Porter'ın Gözüyle Salgınlar, Yangınlar, Afetler ve Doğa Olayları

James Porter, elçilik döneminde Londra'ya yazdığı mutat raporların yanı sıra özel mektuplarında da İstanbul'da görmüş olduğu bazı yangın ve tabiat olaylarını aktarmıştı. Olayların birinci dereceden şahidi ve bazen de mağduru olan Porter'ın yazdıkları, bu tür hadiseler hakkında önemli bir kaynak niteliği taşır.

Porter'ın elçilik döneminde İstanbul'da birçok yangın gerçekleşmiş ve Britanya elçisi bu yangınları merkeze bildirmişti. Porter, 24 Ocak 1750 tarihli bir mektubunda kendi el yazısıyla bir önceki gece gerçekleşen bir yangını anlatmaktadır. Britanya elçisinin raporlarından anlaşıldığı kadarıyla yangının söndürülme girişimine bizzat padişah nezaret etmiştir. Porter olayı şöyle anlatmıştır: "Geçen akşam, İstanbul'da saat on gibi büyük bir yangın gerçekleşti. Yangın deniz tarafından başladı ve bugün saat on ikiye kadar Süleymaniye'ye doğru devam etti. Bazıları şehrin sekiz mahallesinin, bazıları da 10'dan, 1200'e kadar evin yok olduğunu söylemektedir. Padişah her zaman yardımcı olmuştur."[1348] Porter daha sonradan bu yangın hakkında çok daha acı bir bilanço verir. Buna göre şehrin bir bölümü yok olmuş, neredeyse 5000 ev ve 35 büyük saray da telef olmuştu.[1349] Yeniçeri ağasının konağı bunlar da arasındaydı. Bâbıâli, bu yanan binaların yerine yenilerini yapmakla meşgul olurken, 1750 yılının Nisan ayında bir büyük yangın daha gerçekleşti. Bu yangının adresi Kapalıçarşı'ydı. Britanya elçisinin bu hususta raporu şu şekildedir: "Bu ayın on beşi ve on altısı arasındaki gece bu büyük şehrin bütün zenginliklerinin bulunduğu Kapalıçarşı'da daha ciddi bir yangın yaşandı. Her ne kadar

[1347] Porter'dan Newcastle düküne, 25 Nisan 1747 (BNA SP 97/33).
[1348] Porter'dan Bedford düküne, 24 Ocak 1750 (BNA SP 97/34).
[1349] Porter'dan Bedford düküne, 23 Nisan 1750 (BNA SP 97/34).

orası korumalı ve taştan olsa da yere kadar telef oldu. Onunla birlikte kadın ve erkek için her türlü pahalı kıyafet, yorgan, sofa, altın ve gümüş ürünleri satanlara ve bu şehrin büyük miktarda nakdini ellerinde tutan sarraflara ait depolar da telef oldu." Britanya elçisi tahribatın yarattığı masraf hakkındaki tahminlerin 10 bin keseden, 30 bin keseye kadar uzandığını ifade etti. Bu da 15 milyon taler etmekteydi. Porter, önceden bahsedildiği gibi bu yangının bir isyan çıkarmak için kundakçılar tarafından çıkarılmış olabileceği ihtimaline dikkat çekti.[1350] 1750 yazında gerçekleşen iki yangın hakkında da Porter, kundaklama ihtimaline dikkat çekmektedir. Elçinin verdiği bilgi şu şekildedir: "Birkaç gün önce iki büyük yangın yaşandı. Biri Yedikule yakınındaydı. Yangın, kasapların ve debbağların bulunduğu bir mahalleyi telef etti. Diğeri de Üsküdar'daydı. Burada 200 ev yandı. Bu yangınların sebebinin bilerek yanıcı maddeler hazırlayan ve bunları evlere atan kundakçılar olduğu düşünülmektedir. Bu yanan maddelerden bir tanesinin mahallemizdeki bir Fransız tacirinin penceresine atıldığı ortaya çıkmıştır."[1351]

Britanya elçisi bu hadiseden bir yıl sonraki Temmuz ayının dokuzu, on biri, on altısı ve on sekizi tarihlerinde art arda dört yangın çıktığını belirtmişti. Porter, ilk yangının Fatih Camii yakınında çıkıp, şiddetli bir Kuzeydoğu fırtınası ile yayıldığını ve dokuz bölgeyi küle çevirdiğini yazmıştı. Porter'ın, doğruluğuna güvenmediği bilgilere göre her mahalleden 700 ev telef olmuştu. Bunların arasında her birinin 350 ilâ 400 adam ihtiva ettiği 98 yeniçeri odası da bulunmaktaydı. Yeniçerilerin, 1751'de Et Meydanı'nda kamp kurmalarına yol açan yangın da bu yangındır. Porter'a göre yangın ve bu dönemde yaşanan diğer felâketler devletin büyük ölçüde mesaisini teksif ettiği konulardı.[1352]

1752 Mart'ında yaşanan bir yangın hadisesi Porter'ı oldukça yakından ilgilendirmişti. Zira yangın, Porter'ın ikamet ettiği mahallede gerçekleşmişti ve elçi de yangından ucuz kurtulmuştu. Yangın söndürme çalışmalarında ailesi de rol almıştı. Britanya elçisi bu hadiseyi şu şekilde aktarır: "Lordum, bu ayın on üçünde akşam saat yedi civarı mahallemde bir yangın patlak verdi. 25 saat kadar süren yangın dört evi telef etti. Takdir-i ilâhî bize sakin bir akşam hediye etti ve rüzgârın dinmesi ile yangının ilerleyişi benim evimde durdu. Yan komşumun evi telef oldu. Ailemin çabaları ve iyi çalışma beni koruyan ana unsurlardı. Alevler bana kadar ulaştı ama eve sürekli dökülen su ile yangın engellendi. Yangın sokaklara yayıldı ve hiçbir ev kurtarılamadı. Zira bütün

[1350] Porter'dan Bedford düküne, 23 Nisan 1750 (BNA SP 97/34). Şem'dânî-zâde, yangının 12 saat sürdüğünü ve hasarın birkaç bin keselik olduğunu kaydeder. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s.154.
[1351] Porter'dan Newcastle düküne, 23 Temmuz 1750 (BNA SP 97/34).
[1352] Porter'dan Bedford düküne, 23 Temmuz 1751, Holderness kontuna 24 Ağustos 1751 (BNA SP 97/35).

sokak, kuru kerpiç ve ahşaptan oluşan imalathanelerden oluşmaktaydı. Bana anlatılanlara göre padişah benim kapımdaydı ve sadrazam ile yeniçeri ağası da onun yanındaydı. Kapılarımı kapalı tutarak esas olarak kendi çabamıza güvendim ve geri kalanları da takdir-i ilâhîye bıraktım. Ancak sadrazam ve yeniçeri ağası geldiğinde duvarımdan, birkaç yeniçeri ve topçu yolladılar. Bir yeniçeri şapelimde öldü."[1353]

1752 yazında ise yangınlar tahammül edilmez bir hâl almaya başlamıştı. Porter, 5 Haziran'dan, 20 Haziran 1752'ye kadar art arda dokuz veya on yangın çıktığını belirtti. Porter, bu yangınlardan bir tanesinin 20 saat kadar sürerek, 2500 Ermeni ve 1000 kadar da Türk ve Rum evini küle çevirdiğini rapor etti. Porter, bu yangınlardan başka bir tanesinin 500 evi ve birkaç tane de konağı yok ettiğini söyledi. Britanya elçisi padişahın bu yangınlara yakın ilgi gösterdiğini de ekledi. Ancak Porter'a göre bu yangınlara acil bir çözüm bulunmadığı takdirde bütün şehir en sonunda küle dönecekti. Aynı zamanda şehirde büyük bir huzursuzluk vardı ve bunun sonuçları da çok kötü olabilirdi. Nitekim yakın zamanda gerçekten de bir ihtilal yaşanacaktı.[1354]

1753 yılında da Porter, İstanbul'da yangınlar olduğundan ve devletin bunları engellemek için tedbirler aldığından bahsetmişti. Porter'ın şahit olduğu yangınlardan bir tanesi Mayıs ayında gerçekleşmişti. Britanya elçisi bu yangını şöyle rapor etti: "Bu ayın birinden, beşine kadar art arda gerçekleşen iki yangın ile alarma geçtik ama o zamandan beri başka bir yangın gerçekleşmedi. Bunların tamamen kaza neticesinde gerçekleşen yangınlar olduğunu ummalıyız. Hükümet, umumî güvenliği sağlamak için bütün tedbirleri almaktadır." Porter, daha sonradan bu mektubu yazdıktan sonraki on gün içerisinde üç yangının daha gerçekleştiğini lâkin bunların büyük miktarda tahribata yol açmadığını da eklemişti.[1355]

1754 yılında Porter, çok büyük bir yangın yaşandığını Londra'ya şöyle bildirdi: "Akşam saat 10 ile 11 arasında gece 12'den, sabah 6'ya kadar sürecek olan çok büyük bir yangın yaşandı. Çok sayıda evin yandığı söylenmektedir. Bu yanan evlerin pek çoğu büyük ve geniş evlerdi. Yangın tamamen Ermeni mahallesine gerçekleşmişti. Padişah ve sadrazam büyük bir özveri ile oraya gittiler. Yangın tamamen kazadan

[1353] Porter, her ne kadar takdir-i ilâhî neticesinde bu yangından kurtulduğunu söylemiş olsa da sarayı ve bilhassa da şapeli hasar görmüş ve tamir için Levant Kumpanyası'ndan para istemiştir. Kumpanyanın Londra'daki yöneticileri de bu konuda Porter'a para vermeye fazla gönüllü olmamıştır. Kumpanyadan Porter'a 15 Mayıs 1752 /BNA SP 105/118); Porter'dan Holderness kontuna, 23 Mart 1752 (BNA SP 97/35) .

[1354] Porter'dan Newcastle düküne, 22 Temmuz 1752 (BNA SP 97/35).

[1355] Porter'dan Holderness kontuna, 15 Mayıs, 2 Haziran 1753 (BNA SP 97/36).

kaynaklanmıştır."[1356] Aynı yılın Eylül ayında yaşanan başka bir yangın hakkında da Porter, şöyle bir rapor vermiştir: "Deprem sırasında veya o civarlarda, ayın on dördü sabahı, sultanın ikamet ettiği Beşiktaş'taki sarayının yakınında bir yangın yaşandı ve bu yangın Pirîzâde'ye ait büyük bir konağı yok etti."[1357] Çok kısa süre sonra Porter, başka bir büyük yangını da şu şekilde rapor etti: "[Ekim ayının] yirmi biri ve yirmi ikisi arasındaki akşam, sonsuz hasar yaratan bir yangın çıktı. Yangın, sabah saat on iki ve bir arasından, ertesi gün saat ona kadar devam etti. Yangın, İmrahorbaşı Sadık Ağa'nın konağında başladı. O çok sayıda değerli [eşya] kaybetti ve tamamı zengin olan komşularının çoğu da aynı kaderi yaşadı. Bizim tarafımızda da geçen akşam büyük bir ev yandı."[1358]

Daha önce Hekimoğlu Ali Paşa'nın azline sebep olması sebebiyle bahsedilen 1755 Mayıs'ında Balat'ta çıkan yangın da Porter'ın dikkatini çekmiştir. Britanya elçisi olayı şu şekilde Londra'ya rapor etti: "Son mektubun gittiği gece olan, geçen ayın on yedisinde, Balat isimli Yahudilerin ve Rumların yaşadığı mahallede şiddetli bir yangın yaşandı. Bu yangın akşam saat sekizde başladı ve ertesi sabah saat altıya kadar devam etti. Telef olan ev sayısı çok büyüktür ama [evlerin] pek çoğu zavallı Yahudi ve Rumlara aitti". Daha öncenden de belirtildiği üzere bu yangın Ali Paşa'nın azledilme sebepleri arasında gösterilmekteydi.[1359]

Aynı yıl, Porter'ın o zamana kadar görmüş olduğu en büyük yangın olan ve tarihe de "Harik-i Kebir" olarak geçen büyük bir yangın gerçekleşmişti. Britanya elçisi İstanbul'da gördüğü en korkunç yangından dolayı "hükümdar ve vezirlerinin tam bir infial" hâlinde olduğunu söyledikten sonra yangın hakkında şu şekilde bilgi verir: "[Eylül'ün] yirmi yedisinde saat on ikide başladı ve 34 saat[1360] boyunca sürerek, başladığı deniz kenarındaki iletişim hatlarından, şehre ve oradan da Ayasofya ve Sultanahmet Camilerine kadar ulaştı. Hasar çok büyüktür. İstanbul'daki birkaç büyük adam yalnızca evlerini ve pek çok kişi de her şeyini kaybetmiştir. Bu yüzden yangının etkileri herkese ve genel olarak ticarete uzanacaktır. Kesintisiz bir Kuzeydoğu rüzgârı, yeniçeri, topçular ve diğerlerinin yangını söndürme çabalarının önüne geçmiştir. Bu, sultanın ayın yirmi sekizi akşamı geri dönerek, bütün şehri takdir-i ilâhîye teslim etmesine yol açmıştır.

[1356] Porter'dan Holderness kontuna, 16 Mart 1754 (BNA SP 97/37).
[1357] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Mart 1754 (BNA SP 97/37).
[1358] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Kasım 1754 (BNA SP 97/37).
[1359] Porter'dan Holderness kontuna, 2 Haziran 1755 (BNA SP 97/38).
[1360] Şem'dânî-zâde, yangının 36 saat sürdüğünü belirtmiştir. *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, s. 182.

Bâbıâli yanmıştır, ama bütün arşivler, kayıtlar ve kâğıtlar sandıklarda olduğu için kurtarılabildi. Şimdi yenisi yapılıncaya kadar [Bâbıâli] bizden çok daha uzağa taşınmıştır. Şu ankinin tamir ihtiyacı büyüktür ve sadaret kethüdası da çadır altında iş görmektedir." Britanya elçisi "Harik-i Kebir"'in bilançosunu müteakip şekilde özetlerken, yangından en büyük zararı ordunun gördüğünü de belirtir: "Son büyük yangının yarattığı hasar inanılmazdı. Sıcağın şiddetti altında yanan veya telef olanlar arasında, mehterhanede tutulan padişah, sadrazam ve diğer bütün büyük görevlilere ait çadırlar da vardı. Bunların hepsinin birkaç günde büyük bir orduyu hazır hale getirebilmek için gerekli olduğundan eminim. Bu yüzden hasarın tamiri için birkaç yıl yeterli olmayacaktır. Şu an herhangi bir birliği bütün çabalara rağmen yürütemezler. Çok bilgili bir adam, beni kaybı telâfi etmenin beş yıl süreceği hususunda temin etti.[1361] Daha önceden de gösterildiği üzere Porter, bu yangın yüzünden, Bâbıâli'nin Yedi Yıl Savaşları'na müdahil olmayacağını rapor etmişti.

Porter, 1756 yılında çıkan başka bir büyük yangını da rapor etmişti. Porter, Cibali'de[1362] çıkan ufak bir yangının, ihmalkârlıktan veya gerekli tedbirlerin alınmamasından ötürü rüzgârlar neticesinde çok daha büyüdüğünü söylemektedir. Porter, pek çok kişinin şehrin yarısının, geri kalanların da üçte birinin yok olduğu konusunda mutabık olduğunu söylemekteydi. Porter, yaşanan yıkımı tarif edemeyeceğini ifade etmişti. Pek çok mal kurtarılabildiği için ticaret devam edecekti ama 500'ün üzerinde fırın ve değirmen yok olmuştu. Eski yeniçeri odaları ve bazı camiler de zarar görmüştü. Porter, bu yangında kaç evin telef olduğuna dair bir sayı veremeyeceğini söyledi. Ancak, Sultan IV. Murad döneminden beri bu kadar büyük bir yangının yaşanmadığının da altını çizdi. Bununla beraber Porter, devletin kontrolü elinde tuttuğunu ve halkta da bir infial olmadığını da belirtmişti.[1363]

1756 sonbaharında doğru Porter, bu yangınların büyük sefalet yarattığını Londra'ya bildirdi. Şayet bu yangınların üzerine bir 1757 yılında sert bir kış gelir ve İstanbul'un iaşesi sağlanamazsa, Porter'a göre hükümeti zor günler beklerdi. Yılsonuna doğru olağanüstü bir kışın emareleri gözükmekteydi ve Porter da yakın zamanda çıkan

[1361] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a 2, 16 Ekim 1755. (BNA SP 97/38).
[1362] Porter, Cibali'den *Jubalee* olarak bahsetmiştir. Hâkim tarihinden, yangının çıktığı mahallenin Cibali olduğu anlaşılmıştır. *Hâkim Tarihi,* s. 382.
[1363] Hâkim tarihine göre, 77,400 ev, 34,200 dükkân, 36 hamam, 130 medrese, 335 değirmen, 150 cami ve mescit telef olmuştur. *Hâkim Tarihi*, s. 383. Porter'dan Henry Fox'a, 17 Temmuz 1756 (BNA SP 97/39).

yangınlarla birlikte bunun kötü sonuçlar doğurabileceğini söylemişti.[1364] Aynı zamanda bu yangınlar ordunun belini bükmüş ve devleti savaşamayacak hâle de getirmişti.

Elçi, 1758 Aralık'ında çıkan, büyük bir yangını şöyle rapor eder: "Geçen ayın [Aralık] yirmi ikisinde büyük hasar veren ve 16 saat süren bir yangın daha yaşadık. Bu yangın güçlü bir güneydoğu rüzgârı ile büyümüştür. Bütün şehrin yok olduğundan endişe etmek için sebebimiz vardır. Yangın akşam saat onda başladı ve ertesi gün öğleden sonra saat dörde kadar devam etti. En çok zarar görenler imparatorluğun en büyük kişileriydi ve değerli pek çok şey telef oldu. Yangının nasıl çıktığı belli değildir. Fakat ben bunun kazayla olduğunu umuyorum."[1365]

Elçiliğinin son aylarında Porter, bir yangın vakasını daha rapor etti. Elçinin raporu şu şekildedir: "Art arda üç yangın yaşadık. En büyük olanı ikincisi olup ayın [Eylül] yirmi üçünde gerçekleşti. Gece saat on ikiden sabah saat beşe kadar sürerek, bütün at pazarını ve pek çok atı telef etti. Yangın büyüdü veya bilinçli olarak başlatıldı. Uzak bir mesafede olan, yeniçeri saraçlarının mahallesi de yandı. Birkaç kişi yakıcı madde ile yakalandı." Ancak Porter, kısa süre sonra Ragıb Paşa'nın yangınların önüne geçtiğini de belirtti. Kısa süre sonra Porter, yangınların kesildiğini Londra'ya bildirecekti.[1366]

Porter'ın İstanbul'da şâhit olduğu başka bir felâket ise sel felâketiydi. 1751 yılında yaşanan bir selden Porter şu şekilde bahseder: "Veba ve yangın felâketlerinin yanı sıra bu ayın [Ağustos] dördünde bir şiddetli bir şimşek ve yağmurla birlikte bir deprem şoku yaşadık. Sel o kadar büyüktü ki şehrin bir mahallesinde on beş ev telef oldu. Bazı meskûnlar boğuldu ve şehirdeki pek çok ev öyle veya böyle zarar gördü.[1367]

Porter'ın müşahede ettiği başka bir afet ise depremlerdi. 1754 sonbaharında Porter, yaşamış olduğu bir depremden şu şekilde bahseder: "Bu ayın ikisinde [Eylül] saat on gibi şiddetli bir deprem şoku yaşadık. Diğer bölgelerde depremin daha çok hissedilmesine ve başka insanların depremin daha uzun sürdüğünü söylemelerine rağmen hesaplarıma göre deprem bir dakikadan fazla sürmemişti. Yönü doğudandı. Akşamleyin ölü bir rüzgarsızlık ve açık bir ay ışığı vardı. Fetihten sonra yapılan ilk cami olan ünlü Sultan Mehmed [Fatih] Camii'nin birkaç kubbesi yıkıldı. Bunun tamiri de 150 ilâ 200 keseye mâl olacaktır. Yedi minare yıkılmıştır. Bu şekilde diğer camiler ve evler de zarar görmüştür. Yedikule'nin ikisi, surların bir kısmıyla birlikte zarar görmüştür. Bütün küçük

[1364] Porter'dan Henry Fox'a,17 Ekim, 16 Aralık 1756 (BNA SP 97/39).
[1365] Porter'dan William Pitt'e, 3 Ocak 1759 (BNA SP 97/40).
[1366] Porter'dan William Pitt'e, 3, 17 Ekim, 5 Kasım 1761 (BNA SP 97/41).
[1367] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ağustos 1751 (BNA SP 97/35).

kuleler ve şehir surlarının büyük kısmı da… Büyük han da telef olmuştur. Diğeri de hasar görmüş ve üzerinde yarıklar oluşmuştur. Galata hapishanesinin surları yıkılmıştır. Şehrin içindeki birkaç zayıf ev yıkılmıştır. İddia edilenlere göre 800 ilâ 1000 insan hayatını kaybetmiştir. Fakat bizim hesaplamamıza göre bu sayı 50 veya 60'ın üzerine çıkmamıştır. Akşam saat on ikide ve sabah saat ikide düşük şiddetli iki artçı deprem daha yaşandı. Ayın on dördünde de sabah saat üçte birkaç tane daha çok hissedilir depremler oldu. Pek çok kişi depremlerin sayılamaz olduğunu iddia etmektedir ama pek çok şey hayal gücüne ve korkunun oyunlarına bırakılmalıdır. Henüz onlardan kurtulduğumuzu söyleyemiyoruz. İyi ahşap ve kerpiçten oluşan evlerimiz [depreme] dayanmıştır. Esas harabe olanlar taş binalardır. Söylenenlere göre Asya'daki bazı köyler de toprağın açılması üzerine sular tarafından yutulmuş veya [sulara] batmıştır. İzmit, büyük ölçüde zarar görmüştür. İnsanlar son derece endişelidir." Porter, bu depremlerden sonra padişahın halkı yatıştırmaya çalıştığını rapor etmişti. [1368]

2 Eylül 1754'ten sonraki depremden sonra 6 Ekim 1754'te akşam saat dokuzda bir deprem daha gerçekleşmişti. 7 Ekim'de de öğleden sonra saat üçte de şiddeti daha az olan bir deprem olmuştu. Porter, bu durumun halkta büyük korku yarattığını ve bunun da infiale yol açtığını belirtmişti.[1369] Porter, bu artçı depremlerin, Fransız elçisi Desalleurs'ün, hâlihazırda kötü olan hastalığını daha da arttırdığını ve vefatına yol açtığını belirtmişti.[1370]

Britanya elçisinin şâhit olduğu başka bir afet ise vebaydı.[1371] Porter'ın elçilik döneminde müşahede ettiği ilk salgın 1751 Haziran'ında gerçekleşmişti. Porter, 1755 yılında mensubu olduğu Royal Society'ye bu salgın hakkında ayrıntılı bir bilgi verecekti.[1372] Porter 1751'in Haziran ayında İstanbul'daki infiali Londra'ya şu şekilde bildirdi: "Türkler ve Hıristiyanlar arasında veba hususunda genel bir endişe vardır. Bu o kadar yaygındır ki Türkiye'de nadiren bu kadar [çok endişe] olmuştur. Şehir terk edilmiştir. Köyler ise doludur. Ölümler çok fazla gözükmemektedir. Bunun nedeni ana defin yerlerinden veya ana kapılardan çıkarılan ölülerdir. Bunları araştırdım. Rastlantılar yaygındır. Bu da bu genel paniğe yol açmaktadır."[1373] Porter, yaz aylarında vebanın daha da yayıldığını belirtmişti. Elçi, insanların sürekli olarak ikamet yerlerini değiştirdiklerini,

[1368] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Eylül 1754 (BNA SP 97/37).
[1369] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 16 Ekim 1754 (BNA SP 97/37).
[1370] Porter'dan Sir Thomas Robinson'a, 2 Aralık 1754 (BNA SP 97/38).
[1371] XVIII. Yüzyıl ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan salgın hastalıklar için Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*, çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997.
[1372] Porter'ın raporu için Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 168-178.
[1373] Porter'dan Holderness kontuna, 22 Haziran 1751(BNA SP 97/35).

ama bir enfeksiyon merkezinden başka bir enfeksiyon merkezine geçtiklerini ve hiç kimsenin güvende olmadığını da söylemişti. Britanya elçisi bazı ailelerin toptan vebadan telef olduğunu da mektuplarında rapor etmişti.[1374]

1751 yazı boyunca veba devam edince Porter, bütün yabancı elçilerin[1375] ve Bâbıâli görevlilerinin vebadan korunmayı en önemli gündem maddesi hâline getirdiklerini ifade etmişti. Bu yüzden Porter, zarurî olanlar dışında hiçbir iş yapılmadığını rapor etti. Britanya elçisi vebanın Desalleurs'ün yakın çevresini de vurduğunu gözlemledi. Desalleurs'ün üç hizmetkârı hastalığa yakalanmıştı. Bunlardan ikisi Desalleurs ve hanımına çok yakın hizmetlilerdi. Bu durum Desalleurs kadar Porter'ı da endişelendirmişti. Zira Desalleurs, Porter'ın o sıralar ikamet ettikleri yerdeki en yakın komşusuydu ve iki elçi sürekli görüşmek zorundaydı. Porter, kendisi ve ailesinin büyük bir tehlikeye maruz kaldığını belirtti. Desalleurs ise Porter'ın tespitine göre zamanında bu adamları yanından ayırarak hem kendisine hem de Porter'a büyük bir iyilik yapmıştı.[1376]

Bu veba Porter'ı derinden etkilemiş ve üzmüştü. Britanya elçisi üzüntülerini şu şekilde belirtir: "Ölümcül hastalığa eşlik eden üzücü sahne, insan doğasını çok etkiler. Çok yakınımda, insanlar bağda yardım veya destek olmaksızın ölmeye terk edilmişti. Eski ana tercümanımız Georgio Testa'yı ve kızını kaybettik. Hastalanan üçüncü tercüman iyileşti." Porter, bu üzücü hadiseyi aktardıktan sonra vebanın azaldığına dair konuşmaların olduğunu ve 1751 yazındaki üç ayda 73800 kişinin öldüğünü belirtti.[1377]

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan vebaya Londra'nın tepkisi gecikmemişti. Londra, Doğu Akdeniz'den gelen bütün gemilerin karantinaya alınacağına dair Porter'a emirler yolladı.[1378]

1751'in Eylül'ünün sonlarına doğru Porter vebada genel bir azalış olduğunu belirtmişti. Ancak elçi, bilançonun ağır olduğunu ve bütün işlerin yavaşladığını da aktarmıştı. Ayrıca Porter, vebanın doğal sonucu olarak kıtlık yaşandığını ve Bâbıâli'nin o an için bütün mesaisini bunu çözmeye teksif ettiğini belirtmişti. Hastalıktan ve ondan kaçanlardan dolayı, denizci, zanaatkâr ve işçi sayısında büyük bir düşüş olmuştu. Porter, İstanbul'un dörtte birinin yok olduğuna dair tahminler olduğunu belirtti. Bu yüzden elçi, Bâbıâli'nin imparatorluktaki bütün paşalara ve beylerbeylerine, İstanbul'a kalifiye adam

[1374] Porter'dan Holderness kontuna, 23 Temmuz 1751(BNA SP 97/35).
[1375] Muhtemelen Porter, kendini de bu gruba katmaktadır.
[1376] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ağustos 1751 (BNA SP 97/35).
[1377] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ağustos 1751 (BNA SP 97/35).
[1378] George Amyand'dan Porter'a ,17 Eylül 1751 (BNA SP 97/35).

göndermeleri hususunda emir yolladığını rapor etti. Elçi aynı zamanda veba nedeniyle padişahın ikballerinden birisinin de vefat ettiğini belirtti.[1379] Britanya elçisi, 1751'in Kasım ayında vebanın azaldığını söyledi. Porter'a göre salgın sırasında 300,000 kişi ya ölmüş ya da kaçmıştı. 1752 Haziran'ında da Porter, vebanın tamamen kesildiğin Londra'ya aktardı.[1380] 1755 yılında Porter, veba hakkında daha ciddi bir bilanço sundu. Porter'ın raporu şu şekildedir: "Veba, bazı belli başlı şahıslar ve özellikle de en belirlenmiş ve cenazelerin geçtiği yerlerde konumlara sahip olan yeniçeri subayları ya da çorbacıları tarafından yapılan toplam hesaplamalar üzerine altı haftaydı ve zirvede olduğunda ve dönüm noktasında ölü sayısı günlük olarak 900'den 1000'e kadardı; ve bu sürede ölenlerin toplam miktarı yaklaşık 40 bin olabilir ve o zamandan itibaren yükseliş ve düşüşteydi, 15 ilâ 20 bin ilâve ettiler."[1381]

Porter, 1758 yılında İstanbul'da bir veba daha olduğundan bahseder. Ancak Britanya elçisi bu veba hakkında fazla teferruata girmemiştir.

3.5. Porter'ın Görevinin Bitişi ve Geri Dönüşü

1760 yılına gelindiğinde Porter'ın sağlığı gittikçe bozulmaktaydı. Porter, 13 yıldır, tamamen yabancı bir kültürde yoğun ve stresli bir görevde bulunmuştu ve elindeki parası suyunu çekmekteydi. Britanya elçisini endişelendiren başka bir husus ise kendisine bir şey olduğu takdirde ailesine bakacak kimse olmamasıydı. Bu yüzden Porter, her ne kadar, geri dönmek istediği sırada hayatî bir görevde bulunuyor olsa da artık bu yükü kaldıramayacaktı. Bu yüzden Britanya elçisi bu görevden affını istedi. Londra hükümeti de Porter'ın isteğini makul gördü ve onun yerine Henry Grenville'i atadı. Londra hükümeti, aynı zamanda Porter'ın İstanbul'da geçirdiği süre zarfında devlete çok iyi bir şekilde hizmet ettiğini ve bu görev değişikliğinin tamamen elçinin isteğine bağlı olduğunu da kendisine bildirdi. [1382]

Porter, bu gelişmeden son derece memnun olmalıydı. Geri dönüş yolu olarak ise Porter, "ölümcül düşmanım" dediği deniz yolcuğunun yerine Lehistan ve Prusya yolundan dönmeyi seçmişti.[1383] Ancak Porter'ın bu seçiminin altında başka bir sebebin

[1379] Porter'dan Holderness kontuna, 21 Eylül 1751 (BNA SP 97/35).
[1380] Porter'dan Holderness kontuna, 24 Ekim, 23 Kasım 1751, 20 Haziran 1752 (BNA SP 97/35).
[1381] Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 170.
[1382] Porter'dan William Pitt'e, 5 Nisan 1760, William Pitt'ten Porter'a 5 Mayıs 1761 (BNA SP 97/41).
[1383] Porter'dan Egremont kontuna, 3 Aralık 1761 (BNA SP 97/41).

yatma ihtimali de vardı. Porter'ın İstanbul'daki son aylarındaki ruh hâline bakıldığında Porter'ın neden karadan avdet istediği anlaşılabilir.

Porter, elçiliğinin son zamanlarına doğru derin bir sükût-u hayal içindeydi. Zira Rexin, tarafından kışkırtılan Prusya Kralı Büyük Friedrich, İstanbul'daki müzakeresinin bütün başarısızlığını Porter'ın üzerine yıkmış ve bu bilgiler Porter'ın kulağına gelmişti. Hem Rexin'in nankörlüğü hem de Prusya kralının Porter hakkında menfi düşüncelere sahip olması Porter'ı derinden etkilemişti. Porter, bunu gururuna yedirebilecek bir adam değildi. Britanya elçisi gerçekten de müzakerenin bir sonuca varması için elinden geleni yapmıştı ama daha önce belirtilen sebeplerden dolayı başarısız olmuştu. Britanya hükümeti Porter'ın ne kadar iyi çalıştığının farkındaydı ve Prusya kralını bu hususta ikna etmeye çalışmışlardı ama bu çabaların hepsi nafileydi. Onuruna ve itibarına son derece düşkün olan Britanya elçisi Prusya'ya geldiğinde bu konuları bizzat kral ile görüşmek isteyecek ama bu konuda başarı olamayacaktı. Porter'ın daha İstanbul'dayken Prusya kralıyla görüşmeyi tasarlaması muhtemeldi.

Porter, İstanbul'dan ayrılacağını ve Lehistan ve Prusya yolundan gideceğini Bâbıâli'ye bildirmesiyle, elçinin ve ailesinin güvenliğinin temin edilmesi için gerekli fermanlar gönderildi. Bu fermanlara göre Britanya elçisi ve ailesi İsmail'e kadar güvenli bir şekilde ulaştırılacaktı.[1384] 24 Mayıs 1762'de Porter hizmetkârları, eşi, kayınbiraderi, iki çocuğu, Doktor McKenzy, Friedrich Hubsh'un oğlu Karlo ve kendisiyle ile beraber Lehistan'a kadar gelecek olan Katolik Rahip Boskovic ile beraber yola çıktı. Porter, aynı zamanda Henry Grenville'in getirdiği cülûs tebriki mektubuna cevap da taşımaktaydı. Porter'a aynı zamanda Hacı Abdullah isimli bir mihmandar da verilmişti. [1385]. Britanya elçisi ve yanındaki küçük grup büyük bir tantana ile Pera'dan ayrıldılar. Aynı gün Porter ve seyahat arkadaşları üç saatlik bir yolculuktan sonra Davudpaşa'ya ulaştılar. Porter ve maiyeti Davudpaşa'da öğle yemeği yedikten sonra saat altı civarı Davudpaşa'dan, Küçükçekmece'ye doğru yola çıktılar ve iki saat sonra Küçükçekmece'ye vardılar. O sırada hava kararmıştı. Porter ve maiyeti geceyi oldukça kötü şartlardaki barakalarda geçirdiler. Burada büyük sıkıntı çektiler.[1386] Ertesi gün (25 Mayıs 1762) Porter ve maiyeti sabahleyin önce yol hazırlıkları yaptılar ve öğle yemeğinden sonra Haramidere'deki ormandan geçerek Büyükçekmece'ye gittiler. Saat beş veya altı gibi bu küçük seyyah

[1384] Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 12.
[1385] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 87-88, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 12.
[1386] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 88-89, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s.149.

grubu Büyükçekmece'ye vardılar.[1387] Porter ve maiyeti Büyükçekmece'de iyi şartlar altında konakladılar.[1388] 26 Mayıs'ta Silivri'ye doğru yola çıktılar. Kumburgaz'ı geçip sahil kenarında ihtiyaçları için balık aldıktan sonra Burgaz'a gelmişlerdi. Burgaz'dan sonra aynı gün içerisinde Silivri'ye vardılar. Porter ve maiyetinin Büyükçekmece'den Silivri'ye varışı toplam on saat sürmüştü.[1389]

Ertesi gün, Porter, Henry Grenville'in bir önceki akşamın geç saatlerinde gönderdiği Martinique'in Britanyalılar tarafından fethedildiğine dair verdiği müjdeli habere cevap yazdıktan sonra sabah saat on buçukta Çorlu'ya doğru yola çıktılar. Saat ikide Kınıklı'ya ve akşam saat beş veya altıyı çeyrek geçe Çorlu'ya vardılar.[1390] Porter ve maiyeti geceyi burada geçirdiler. Ancak ertesi gün(28 Mayıs) Karıştıran'a gidiş hazırlıkları Porter'ın maiyeti ve mihmandar arasında çıkan anlaşmazlıklardan mütevellit gecikmişti. Burada Porter'ın imdadına Hubsh yetişti ve kadıya başvurarak her şeyi yoluna koydu. Öğleye doğru yola çıktılar. Ancak, daha önceki anlaşmazlıklardan dolayı bilhassa yiyecek hususunda hazırlık yapılmamıştı. Porter ve maiyetinin de şansına yakınlarda bir inek sürüsü çıktı ve inek sütü yolculara ilaç gibi geldi. Fakat bu tecrübeden sonra yolcular daima arabalarında yeterli miktarda yiyecek bulundurmaya karar verdiler.[1391] Bütün sıkıntılara rağmen Porter ve maiyeti aynı gün öğleden sonra Karıştıran'a vardılar. Karıştıran'da veba salgını olduğuna dair söylentiler vardı ve bu yüzden de elçi ve yol arkadaşları köyün dışında bir kamp kurup etrafında da arabalar dizdiler. Porter'ın eşi bazı hizmetkârları ile aynı çadırda kalmak zorunda kalmıştı.[1392]

29 Mayıs 1762 sabahı saat dokuzda Porter ve maiyeti Burgaz'a doğru yola çıktılar. Yolda aralar vererek akşamüstü saat beş buçuk civarı Burgaz'a vardılar. Yolcular, burada da veba olduğu haberini aldılar ve riske girmemek için kasabanın içinden geçerek Burgazsuyu ırmağının yakınındaki bir çadırda kamp kurdular. Burada kampın etrafında şüpheli bir şahsın dolaşmasından dolayı eşkıya saldırısında şüphelenen grup, köyden

---

[1387] Boskovic, Büyükçekmece'ye saat beşte geldiklerini söylerken, Porter'ın hanımı Clarissa Catherine de saat altıda geldiklerini söylemektedirler. İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 90-91, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s.150.

[1388] Hem Boskovic hem de Clarissa Porter, bu konuda mutabıktır. İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16s. 91, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s.150.

[1389] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri*", TD,* XII/16, s. 91-92, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s.150.

[1390] Boskovic ve Clarissa Porter, saat konusunda bu konuda mutabık olamamışlardır. Boskovic, Çorlu'ya geliş saatini altıyı çeyrek geçe olarak gösterirken, Bayan Porter de saat beş olarak göstermektedir. İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 92-93, Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı* s.150.

[1391] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 94-96.

[1392] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 95, Sir James Porter, Sir George Larpent, Türkiye'nin Bir Asrı, s.150.

nöbetçiler çağırdılar ve bazı maiyet mensupları da nöbet tuttular. Ancak bir tehlikenin olmadığı da açıkça gözükmekteydi. Porter ve maiyeti ertesi sabah saat sekiz gibi Kırıkkilise'ye doğru yola çıktılar.[1393] Akşamüstü saat dört civarı Kırıkkilise'ye vardılar. Porter ve eşi kendilerine tahsis edilen evleri beğenmeyerek yine çadırda kalmayı seçtiler. Özellikle de o an bastıran yağmur, Porter'ın ve maiyetinin işini daha zorlaştırdı. [1394] Yağmur nedeniyle biraz dinlenerek 1 Haziran'da Kanara'ya doğru yola çıktılar. Akşam yedi buçukta Kanara'ya ulaştılar. Elçi ve maiyetine burada fakir insanın kalacağı ama en azından temiz evler tahsis edildi.[1395] Ertesi gün Porter ve maiyeti zorlu bir yolculuktan sonra Faki köyüne vardılar. Porter, arabasıyla köye girdiğinde küçük kızlar arabasının etrafını sardılar ve eleklerden arpa alarak Porter'ın ve maiyetinin arabasına serptiler. Porter da karşılığında kızlara para verdi. Burada, Kanara'dakine benzer bir evde kaldılar. 3 Haziran 1762 olan ertesi günü Porter ve maiyeti kötü hava şartları nedeniyle hareket edemediler. 4 Haziran sabah saat sekizde Karabunar'a doğru hareket ettiler. Öğleden sonra muhtemelen saat birde Porter ve maiyeti Karabunar'a vardılar. Yolcular burada da çiçek salgını olduğunu öğrenince yine köy dışında çadırda kaldılar.[1396]

5 Haziran 1762'de Porter ve maiyeti Aydos'a gitmek üzere yola çıktılar. Zorlu bir yol onları bekliyordu. Zira yollar harap bir hâldeydi ve Aydos da bulundukları yere en az sekiz saat uzaktı. Mihmandar daha çok para kazanabilmek için aslında yolu daha da uzatacak olan Karinabad yolunu önermişti ve Porter da Karinabad yolunun daha kısa süre süreceğini daha önceden duyduğu için bunu kabul etmişti. Hâlbuki bu yolu daha da uzatacaktı. Zorlu bir yolculuktan sonra Porter ve maiyeti elçinin daha önce tanıdığı bir Türk sayesinde Karinabad'a yakın bir konak buldular. Porter ve maiyeti geceyi burada geçirdiler. Hem Porter hem de hanımı otların üzerinde uyumak zorunda kaldılar. [1397] Karinabad, civarında bir çok zorluk yaşayan Porter 9 Haziran 1762, saat sekiz buçukta Dobrik köyüne doğru hareket etti. Elçi akşamüstü Dobrik köyüne geldi. Porter burada biraz rahat edebildi. Zira Boskovic'e göre mükemmel ve temiz bir Bulgar evinde ikamet etmişti. Ertesi gün yine yolculuk vardı.[1398] 10 Haziran 1762'de saat on bir çeyrek geçe Porter ve maiyeti Şalıkavak'a doğru yola çıktılar. Akşam saat yedi civarı yolcular Şalıkavak'a vardılar. Porter ve maiyeti burada da iyi bir evde kalabildiler. 11 Haziran'da

[1393] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16,s. 96-97.
[1394] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 98-99 Sir James Porter, Sir George Larpent, Türkiye'nin Bir Asrı s.151.
[1395] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 100.
[1396] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s. 102-103.
[1397] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XII/16, s 104-105.
[1398] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18. 194-195.

da elçi ve yol arkadaşları Şalıkavak'tan Dragoköyü'ne doğru hareket ettiler. Saat beş buçukta Dragoköy'e vardılar. Köylüler, Porter'ı korkutmak için köyde veba olduğunu söylediler. Elçi ve maiyetindekiler her gittikleri yerde aynı bahanenin söylenmesinden mütevellit bunun onlara karşı, bilerek söylendiği sonucuna vardılar. Ancak buna rağmen kaldıkları evlerin arkasına her ihtimale karşı çadır kurdular.[1399] 12 Haziran'da Porter ve maiyeti Şumnu'ya doğru yola çıkacakken bir sorunla karşılaştılar. Porter'ın yanındaki mübaşir, köylülerden yiyecek alırken bölgedeki en fakir Hıristiyanlardan bile 80 akçe istemişti. Bu insanların ise bu parayı ödeyebilecek güçleri yoktu. Bunun üzerine mübaşir, beş köylüyü rehin almaya ve onları Şumnu'daki kadıya götürme kararı verdi. Yola çıktıklarında Porter, bu rehinelerin ellerinin çözülmesini emretti. Bu rehineler yolculuk sırasına Porter ve maiyetine sorunlar çıkaracaktı. Sorunlu ve zorlu bir yolculuktan sonra Porter ve maiyeti akşam saat dört buçukta Şumnu'ya vardı. Porter, hanımıyla birlikte kendisine tahsis edilen bir evde kaldı.[1400]

13 Haziran tarihinde Porter ve maiyeti uzun süren tartışmalar neticesinde öğleden önce yola çıkamadılar. Bu yüzden öğle yemeklerini Şumnu'da yemek zorunda kaldılar. Öğleden sonra saat iki buçukta yola çıkabildiler. Bulanık ve Kaligereç köylerini geçtikten sonra yaklaşık dört buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Yenipazar'a geldiler. Porter ve ailesi burada da kendilerine tahsis edilen evlerde kaldılar. Boskovic, kendilerine tahsis edilen evlerin buradaki en mükemmel evler olduğunu söylemektedir.[1401]

Porter ve maiyetinin hedefleri Boğdan'da bulunan Kalas şehriydi. Buraya gitmek için ilk önce Köslice'ye gitmeleri gerekiyordu. Yolcular saat on buçukta yola çıktılar ve Köslice ile yola çıktıkları yerin ortasında bulunan Bigley'de öğle yemeyi yemek için durdular. Yemekten sonra yola devam edeceklerdi ama mübaşir, kendi meselelerinden dolayı Prevadi'ye birisini göndermek zorunda olduğu için o günü Bigley'de geçirmeyi öneriyordu. Fakat mübaşirin bu davranışı Porter'ı hiç memnun etmedi. Porter, yola kendi başlarına devam edeceklerini ve onu Bâbıâli'ye şikayet edeceklerini söyledi. Ancak arabacılar da mübaşirin kendilerine borçlu olduğunu ve o gittiği takdirde paralarını alamayacakları için onun yanında saf tuttular. Eli kolu bağlanan Porter'ın yapacak bir şeyi yoktu ve bu yüzden Bigley'de kalmayı kabul etti. Porter'ın maiyetindekiler hiç de iyi durumda olmayan Bulgar evleri kiraladılar. Porter ve eşi ise büyük bir çadırda

[1399] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 195-199.
[1400] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18.199-202.
[1401] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 202-203.

kaldı.[1402] Ertesi gün saat dokuz civarı Porter ve maiyeti Köslice'ye doğru yola çıktılar. Saat iki buçukta Köslice'ye vardılar. Kalas'a gitmek için buradan Hacıoğlu Pazarcık'ına gitmeleri gerekiyordu. Porter ve yol arkadaşları bu yüzden 16 Haziran sabahı erken kalktılar ama ancak onu çeyrek geçe yola çıkabildiler ve hedeflerine saat beş buçukta yaklaşabildiler. Her ne kadar daha önceden Porter ve maiyeti için evler hazırlanmış olsa da bu evler son derece kötü durumdaydı ve bu yüzden de Karlo Hubsch onlar için daha iyi Ermeni evleri kiralayabilmişti.[1403]

Ertesi gün olan 17 Haziran'daki hedef ise Karagöz Kuyusu'ydu. Halıcıoğlu Pazarcık'ından sabah saat dokuzu beş geçe hareket eden Porter ve maiyeti Karagöz Kuyusu'na gidip geceyi orada geçirdiler. Ertesi sabah saat sekize çeyrek kala Bilbirer'e[1404] doğru yola çıktılar. Saat üçü çeyrek geçe oraya vardılar. Elçi ve yol arkadaşları, tamamen Türklerle dolu olan bu köyde kendilerine tahsis edilen bir evde kaldılar. 19 Haziran'da yolcular sabah sekiz buçukta Baltacıköy'e doğru yola çıktılar. Geceyi veba söylentilerinden dolayı çadırda geçirdiler ve ertesi gün de oradan Sarıköy'e hareket ettiler. Üçü çeyrek geçe oraya vardılar. Porter ve eşi o akşamı bir köy çorbacısının evinde geçirdiler.[1405] 21 Haziran 1762'de Porter ve yol arkadaşları önce Dağaköy'e ve oradan da Yeniköy'e vardılar. 22 Haziran'da da Makzin'e vardılar.[1406] 23 Haziran'da Tuna sahilinden ilerleyerek Osmanlı İmparatorluğu'ndan çıkıp Boğdan'a geçtiler. Aynı gün Kalas şehrine vardılar.[1407] 3 Temmuz'da Porter ve maiyeti Yaş'a vardılar[1408]. 13 Temmuz'da da Lehistan'ın Salichik'e varmışlardı.[1409] Porter bu aşamadan sonra Prusya'ya doğru, Osmanlı İmparatorluğu'na bir daha gelmemek üzere harekete geçirecekti. Porter'ın bundan sonraki yolculuğu ve faaliyetleri bu çalışmanın konusu değildir.

[1402] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s.203-204.
[1403] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18. 204-206.
[1404] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 206-208.
[1405] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 209.
[1406] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 210-211.
[1407] İsmail Eren, "Rucer Yosip Boşkoviç'in Hatıra Defteri", *TD,* XIII/17-18, s. 212-213.
[1408] Clarissa Porter, Porter ve maiyetinin Yaş'a ulaşma tarihlerini 28 Haziran olarak verir. Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 151-152.
[1409] Sir James Porter, Sir George Larpent, *Türkiye'nin Bir Asrı,* s. 152.

SONUÇ

James Porter, 1747 yılında İstanbul'a geldiğinde Osmanlı-Britanya ilişkileri âdeta Fetret Devri'ne girmişti. Fransızlar, Bâbıâli nezdinde nüfuzlarını arttırmışlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nu kendi siyasetlerine göre yönlendirme girişimlerine başlamışlardı. Belgrat Antlaşması'na mutavassıt olmalarının ve Humbaracı Ahmed Paşa gibi bir devlet adamını yanlarına çekmelerinin yanı sıra Fransız gemilerindeki Türklere ve mallarına Britanya korsan gemilerinin saldırıları da Fransa'nın Bâbıâli'de elini güçlendiren bir hususstu. Bütün bunlar göz önüne alındığında Porter'ı oldukça zorlu bir görev bekliyordu. Britanya elçisi, hem ülkesi hakkındaki şikayetleri gidermek hem de Fransızların "tehlikeli" projelerini akamete uğratmak zorundaydı. 1756'ya kadar bu hususta başarılı olan Porter'ın görevi Diplomatik Devrim ile değişecekti. Elçiliğinin son altı yılında Porter, daha önceden Fransızların "tehlikeli" projelerinden biri olarak nitelendirdiği Bâbıâli ve Prusya ittifakının gerçekleşmesi için çalışacaktı. Porter, daha öncekilerden çok daha zor olan bu görevin altından çeşitli sebepler neticesinde kalkamadı.

Porter'ın İstanbul'daki ilk iki yılı genel olarak, Alfred C. Wood'un da belirttiği gibi 1742-1747 arasında elçiliğin boş kaldığı ve Britanya'nın elçi vekili Stanhope Aspinwall tarafından temsil edildiği dönemde gerçeklemiş olan Britanya korsanlarının Fransız gemilerinden gasp ettikleri Türk mallarının zararlarını tazmin etmek ve bunları

hafifletmeye çalışmakla geçmiştir. Porter, büyük çabalar ve tüccarların fedakârlıkları sonucu bu meseleyi bir sonuca bağlamayı başarabilmişti. Aynı zamanda bu dönemde Porter, Fransızlarla gemicilik konularında bazı ihtilaflar yaşamış ve bunları başarıyla çözebilmişti.

1749'da Avrupa'nın kuzeyinde beliren savaş riski Bâbıâli'yi de etkilemişti. İsveç'in mutlak monarşiye geçişini savunan veliaht prensin anayasayı değiştirmesi Rusya tarafından savaş sebebi olarak yorumlanacaktı ve İsveç'teki monarşi yanlısı hizip de Bâbıâli ile olan savunma antlaşmalarına binaen olası bir savaş hâlinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya'ya karşı kendi yanlarında savaşa girmelerini sağlamaya çalışmaktaydı. Arkalarında Prusya kralının da olduğu bu hizip, İstanbul'da amaçlarını gerçekleştirmek için Fransız elçisi Desalleurs ve İsveç vekili Celsing'i memur etmişlerdi. Porter, ise Rus ve Avusturya vekilleri ile hareket ederek, Fransız ve İsveçli meslektaşlarının kışkırtmalarına karşı Bâbıâli'yi teskin etmeye çalıştılar ve bu konuda Rus vekilinin çıkardığı bütün zorluklara rağmen Desalleurs ve Celsing'in İsveç'in, Rusya'ya karşı Bâbıâli'nin desteğini alma girişimlerini boşa çıkardılar. Ancak, Bâbıâli'nin de böyle bir savaşa girmeye zaten niyetli olmaması da Porter'ın işini kolaylaştıran önemli bir hususstu.

Danimarka kralının vekili olan Ghaler'in Arap atı satın alma kisvesiyle İstanbul'a gelişi de Porter'ın dikkatini çeken ve onu oldukça endişelendiren bir gelişmeydi. Porter, ilk faaliyetlerinden ve Fransız elçisi Desalleurs ile irtibatından Danimarkalının gelişinin diplomatik bir muhtevası olduğunu anlamıştı. Porter'ın yaptığı çıkarıma göre Ghaler, görevinde başarılı olur ve Bâbıâli ve Danimarka arasında diplomatik ilişkilerin başlamasını sağlarsa bu Prusya kralı için de bir örnek teşkil edebilirdi. Bu olasılıktan korkan Porter, Londra'dan emir almaksızın müttefik vekilleri Obreskov ve Penkler ile birlikte Bâbıâli'nin Ghaler'i dinlememesini sağlamak için müzakerelere girişti. Fakat daha sonradan muhtemelen daha önemli gündem maddeleri Porter'ın mesaisini işgal ettiği için Britanya elçisi bu meseleyi takip etmeyi bırakmıştı. İstanbul'a geldikten yaklaşık dört sene sonra Ghaler'in Danimarka ve Bâbıâli arasında bir ticaret antlaşması imzalaması hususun Porter'ın o dönemde elini güçlendirecek bir gelişme olması da kaderin garip bir cilvesiydi.

1753 tarihinde Porter'ın dikkatini Fransız elçisi Desalleurs ve Dîvân-ı Hümâyûn tercümanının yapmış olduğu uzun bir konuşma çekmişti. Porter, Fransız elçisinin, Prusya ve Bâbıâli arasında bir ittifak tesis etmeye çalıştığını düşünüyordu. Bu yüzden Porter, harekete geçti ve Prusya kralının aleyhine Bâbıâli'de girişimlerde bulundu. Ancak yine

Alfred C. Wood'un belirttiği gibi Bâbıâli'nin bu konuda Porter tarafından ikna edilmeye fazla ihtiyacı yoktu. Nitekim Porter'ın korktuğu gerçekleşmedi ve Bâbıâli, Prusya kralı ile bir ittifaka yanaşmadı.

Porter'ın en çok mesaisini harcadığı konulardan bir tanesi Bâbıâli ve Rusya arasındaki St. Elizabeth Kalesi'ydi. Rusların, mülteci Sırpları korumak için İnhul nehrinin yanına yapmış olduğu kale Bâbıâli ve Rusya arasındaki bir mesele olmaktan kısa süre içerisinde çıkıp uluslararası bir nitelik kazanacaktı. Zira Osmanlı tarafı kalenin son yapılan antlaşmaya aykırı olarak Türk sınırlarına çok yakın olduğu hususunda ısrarcıydı ve bu durum iki ülke arasında bir savaşa sebep olabilirdi. Porter bu konuda hem Bâbıâli'yi teskin etmek hem de Rusya tarafını kale yapımından vazgeçirmek için yoğun bir müzakere sürecine girmişti. Porter'ın uyarıları Londra tarafından da ciddiye alınmış ve Britanya Aziz Elizabeth Kalesi meselesinde Bâbıâli'den yana tavır koymuştu. En nihayetinde Rusya, bu meseleden dolayı Bâbıâli ile ilişkilerini germek istemeyerek, Britanya'nın da girişimleriyle kale yapımını durdurdu.

Yedi Yıl Savaşları öncesinde Porter'ın en çok uğraşmak zorunda kaldığı meseleler arasında Lehistan ve Prusya'dan gelecek olan temsilciler vardı. Bu şahıslar Malczewski ve Karl Adolf Rexin idi. Lehistan'daki Fransız yanlısı hizbin başı olan Başhatman Branicki tarafından gönderilen Malczewski'nin görevi, Lehistan'daki Rus tahakkümünü Bâbıâli'ye yansıtmak suretiyle Türklerden destek koparmaktı. Her ne kadar Porter, Malczewski'nin ilk geldiğinde Bâbıâli'ye kabul edilmemesini sağlamak konusunda başarılı olamamış olsa da daha sonraki müzakereleri ve Malczewski aleyhindeki faaliyetleri neticesinde, onun İstanbul'dan bir şey elde edemeden ayrılmasını sağlamıştır. Porter, aynı şekilde önceden gelişinin istihbaratını aldığı Rexin'in eli boş dönmesinde etkili olmuş ve o sıralarda sadrazam olan Nâilî Abdullah Paşa'yı etkileyebilmişti.

Yedi Yıl Savaşı'nın başlamasına çok yakın bir süre kala Avrupa'daki diplomatik hareketlilik artmış ve bu durum doğal olarak Bâbıâli'ye de yansımıştı. Her ne kadar Desalleurs'ün yerini alan Fransız elçisi Vergennes, 30 Eylül 1755 tarihinde imzalanan Britanya-Rusya Antlaşması ile Bâbıâli'yi Britanya'ya karşı kışkırtsa da Porter, ülkesini etkili bir şekilde savunmayı bilmişti. Diplomatik Devrim neticesinde Fransa'nın Avusturya ile yapmış olduğu Versay Antlaşması'ndan dolayı Bâbıâli'yi Fransa'ya karşı kışkırtmaktan da geri kalmamıştı. Ancak Porter'a Londra'dan gelen bir talimat ile bütün dengeler altüst olacaktı.

1756'dan sonra Porter, daha önceden İstanbul'da aleyhinde müzakere ettiği Karl Adolf Rexin ile beraber, Bâbıâli ve Prusya arasında bir ittifak tesis ettirmeye çalışacaktı.

Porter, Rexin'e büyük ölçüde yardımcı oldu ve onun Ragıb Paşa tarafından gizli bir şekilde kabul edilmesini sağladı ama paşanın uygulanmasını istediği bir şart yüzünden Bâbıâli ve Prusya'yı bir araya getirecek olan ittifakı uygulamaya gönülsüzdü. Bu da Büyük Britanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya'nın yapacağı bir savunma ittifakına garantör olmasıydı. Britanya hükümeti, bu tür bir hareketin Rusya ile bütün köprüleri atma manasına geleceğinden bu adımı atmamıştı ama Porter'a şifahî olarak Britanya'nın böyle bir ittifakı destekleyeceğini bildirme emri verilmişti. Ancak Ragıb Paşa ve Bâbıâli için bu yeterli değildi. Bu şekilde Porter'ın eli kolu bağlanmıştı. Bununla beraber, Rexin'in Porter'ın, Obreskov ile yakın ilişkiler içinde olmasından mütevellit, başarısızlığın bütün suçunu ona atması ve Prusya kralının da buna inanması elçi için büyük bir yıkım olmuştu. Bununla beraber, Porter'ın bu ittifakın gerçekleşmesi için büyük çabalar gösterdiğinin ancak hükümetinin tavrı nedeniyle elinin kolunun bağlandığının altı özellikle çizilmelidir. Sağlık sebepleri nedeniyle Porter, görevden alınmasını isteyip, bunun sonucu olarak da İstanbul'dan ayrıldığında Prusya kralını Bâbıâli'de Rexin ile beraber destekleme görevi Henry Grenville'e kalmıştı.

Daha önce de belirtildiği gibi Porter'ın vazifesinin diplomatik yönü olduğu kadar ticarî yönü de vardı. Porter elçilik döneminde Levant Kumpanyası tüccarlarının haklarını savunmak ve imtiyazlarını korumak için mücadele etmişti. Öyle ki bu hususta eski bir sadrazam olan Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın bile sürgüne gönderilmesini sağlamıştı. Aynı zamanda, Porter, hem Britanya, hem Osmanlı hem de Fransız korsanlarının çıkardığı sorunlar ve müflis bir tüccardan, Levant Kumpanyası'nın alacaklarını tahsil etmekle de uğraşmıştır.

Porter, Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki gözlemleri 1768'de yayınlayacağı hatıratının yanı sıra elçilik mektuplarında da bulunur. Osmanlı padişah ve devlet adamlarının yapıları, karakterleri, makama geliş ve azillerini Britanya elçisi kendi bakış açısından Londra'ya aktarmıştır. Aynı zamanda elçi, yangın, sel, salgın, deprem ve isyan gibi felâketleri de hükümetine bildirmiştir. Tümü hatıratında yer almayan bu bilgiler, Porter'ın elçilik dönemi olan 1747-1762 yılları arası Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir kaynak olabilir.

1762 Mayıs'ında İstanbul'dan ayrılan James Porter'ın elçilik döneminin Londra tarafından başarılı olarak görüldüğüne şüphe yoktur. Zira Güney Departmanı Sekreteri William Pitt, Porter'a Londra'ya çağrılmasının tamamen elçinin kendi isteği neticesinde gerçekleştiğini özellikle vurgulamıştı. Pitt'in bu ifadesinin, Porter'ı onurlandırmak için söylenmiş boş bir lâf olmadığı, üçüncü kişilerin Porter hakkındaki konuşmalarından

anlaşılabildiği gibi Britanya elçisinin dönüşte şövalye ilân edilmesi ve başka bir diplomatik misyon ile görevlendirilmesinden de anlaşılır. Porter'ın geldiği şartlardaki durum düşünüldüğünde başarılı bir elçilik dönemi geçirdiğini söylemek mümkündür. Porter, ülkesinin Bâbıâli nezdinde azalan itibarını yeniden tesis etmekle kalmayıp, en büyük rakibi olan Fransızların faaliyetlerinin de pek çok kez önüne geçmeyi bilmişti. Porter'ın başarısının bazen kendisinin dışındaki etmenlere bağlı olduğu söylenebilir ama bu durum onun ne kadar mahir bir elçi olduğu gerçeğini değiştirmez. Başka bir deyişle Porter'ın başarısını yalnızca konjonktüre bağlamak doğru olmaz. Porter yetenekli bir elçiydi ve 15 sene süren elçiliği Londra tarafından da başarılı bulunmuştu ve yine William Pitt'in mektubundan anlaşıldığı üzere Britanya hükümeti, Porter'ın geri çağırılma arzusu olmasıydı en azından bir süre daha onunla devam etmeyi tasarlamaktaydı. Porter'ın istediğini elde edemediği veya başarısız olduğu durumlar olmuştu. Porter'ın bu konularda hatalı veya yanlış adımlar atmış olması kuvvetle muhtemeldir ama Prusya meselesinde olduğu gibi bazı meselelerde gücü dâhilinde olmayan unsurlar da vardı.

BİBLİYOGRAFYA

1-)Arşiv Kaynakları

a-)İngiliz Millî Arşivi

BNA PC 16/14.

BNA T 1/354/55.

BNA SP 77/102.

BNA SP 78/247.

BNA SP 90/, 75, 76, 80.

BNA SP 91/ 47, 49, 50, 51, 58, 59, 60.

BNA SP 97/, 23, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 56.

BNA SP 105/, 109, 118, 119, 183, 184, 211, 336.

BNA SP 110/29.

b-)Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, A.DVN.DVE. Dosya kısmı nr. 179/11, 25 Rebiyülâhır 1162/ 14 Nisan 1749.

BOA. A.DVN. DVE, Dosya kısmı 81/23, 15 Receb 1163/20 Haziran 1750.

BOA, A.DVN.DVE. d 36/2

BOA. A.DVN.NMH. d, n. 8.

BOA, C.HR. nr. 723.

BOA. C.HR. nr. 8711.

BOA, HH, nr. 77.

BOA, HH. nr. 58475 .

2-)Kaynak Eserler

BÜYÜKAKSOY, Ahmet, *İngiltere'nin İstanbul Elçisi Sir Thomas Roe'nun Diplomatik Müzakereleri (1621-1628)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

DAUBUZ, Charles, *A Symbolical Dictionary*, Londra 1842.

Documents Relating to the De Hochepied Family, Basan, J. Jouan, Antwerp, 1827

ETON, William, A Survey Of the Turkish Empire, Londra 1798.

EREN, İsmail "Rucer Yosip Boşkovic'in 1762 Tarihli İstanbul-Lehistan Seyahatine Aid Hatıra Defteri" *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, XII/16, XIII/17-18, XIV/19.

Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi*, c. VI yay. haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2002.

GİKA, Alexander, (Elias Habeschi) The Present State of The Ottoman Empire, Londra 1784.

GÜNGÖR, Tahir, *Vak'a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin ve Tahlîl)* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

The European Magezine And London Review, Containing the Literature, History Politics, Arts, Manners& Amusements of the Age J. Sewell, Londra, 199.

The London Magazine or Gentelman's Monthly Intelligencer, c. XIX, Londra 1750

PORTER, Sir James, LARPENT, Sir George, *İngiliz Büyükelçisi Sir James Porter ve Sir George Larpent'in Kaleminden Türkiye'nin Bir Asrı* çev. Esma Selçuk Demir, ed. Erhan Afyoncu, Uğur Demir, İstanbul 2013.

SAĞLAM, Nevzat *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakā'iku'l-Ahbârı 1166-1188/1752-1774*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

Sbornik Imperetorskogo Russkogo İstorichesko Obshchvesta Diplomaticheskaya Perepiska Angliyskikh Predstaviteley Pri Dvore İmperatriytsyy Yelisavety Petrovny (= Sbornik) c. 148, St. Petersburg 1916.

Şehdî Osman Efendi, *Rusya Sefâretnamesi 1757-1758* yay. haz. Türkân Polatcı, Ankara 2011.

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Târihi Mür'i't-Tevârih,* I, yay. haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1976; II. A, İstanbul 1978.

William Bolles ed. *An Explanatory and Phonographic Pronouncing Dictionary of the English Language*. New London 1845.

WİLSON Joshua, *A Biographical Index to The Present House of Commons* Londra, 1806.

3-)Araştırma ve İncelemeler

AFYONCU, Erhan, "Mehmed Said Paşa, Yirmisekiz-zâde" *DİA,* XXVIII, 524-526.

_____, "Kalemden Kılıca: Koca Ragıb Paşa'nın Osmanlı Bürokrasisinde Yükselişi" Journal of Turkish Studies c. 31/I. (2007).

AHISHALI, Recep, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl),* İstanbul 2001.

AKTEPE, M. Münir, "Hekimoğlu Ali Paşa", *DİA,* XVII, 166-168.

ARIK, Tuğrul, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 2015.

AYDINER, Mesut, *Koca Râgıb Mehmed Paşa, Hayatı ve Dönemi: 1699-1763*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 2005

_____, "Ragıb Paşa", *DİA,* XXXIV, 403-406

BARKER, G.F.R. 'Porter, Sir James (1710–1776)', rev. R. D. E. Eagles, *Oxford Dictionary of National Biography*, , 2004 [http://www.oxforddnb.com/view/article/22569, accessed 18 March 2016].

BAARS, Rosanne, "Constantinople Confidental. News And Information in the Diary of Jean Louis Rigo (c. 1686-1757), Secretary of the Dutch Embassy in Istanbul" *LIAS: Journal of Early Modern Intellectual Culture and its Sources* 41 (2014).

BERRİGE, G.R. *British Diplomacy in Turkey 1583 to Present A Study in the Evolution of Resident Embassy* Leyden 2009.

BLACK, Jeremy, *Trade, Empire and British Foreign Policy 1689-1815, The Politics of a Commercial State*, Londra ve New York.

_____, British Diplomats and Diplomacy 1688-1800, Exeter 2001.

_____, European Warfare 1660-1815 Londra 1994 .

_____, *Pitt the Elder*, New York 2008.

_____,British Politics and Foreign Policy 1744-1757 London and New York 2015.

BEYDİLLİ, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri* İstanbul 1985.

_____, "Mustafa III", *DİA*, XXXI, 280-283.

BROWNİNG, Reed, *The Duke of Newcastle*, New Haven, London, 1975.

BOSTAN, İdris, Adriyatik'te Korsanlık, Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620, İstanbul 2009.

CODY, Lisa Forman, 'Larpent , Anna Margaretta (1758–1832)', *Oxford Dictionary of National Biography,* Oxford University Press, 2004; online edn, Jan 2008 [http://www.oxforddnb.com/view/article/65588, accessed 16 March 2016].

COUCH, Jonathan, *Trade And New Ideas About East: The British Levant Company and The Discourse on the Ottoman Empire, 1581-1774*, Maryland Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, College Park, 2013.

ÇOBANOĞLU, Ahmet, Vefa, "Laleli Külliyesi" *DİA* XXVII, 86-89.

DAVIS, Ralph, *Aleppo and Devonshire Square, English Traders in the Levant in the 18th Century,* London 1967.

DEMİR, Uğur, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)* Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 2012.

_____, *Osmanlı Hizmetinde Bir Mühtedî: Humbaracı Ahmed Paşa,* İstanbul 2015.

_____, "III. Mustafa Devrinde Akim Kalan Bir Teşebbüs: Sapanca-İzmit Kanalı (1759)" *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller,* 2 Kayseri 2015.

DOĞAN, Muhammet Nur, "Esad Efendi, Ebûishakzâde", *DİA,* XI 338-340.

EMECEN, Feridun, "Ali Bey Bulutkapan *DİA* II, 383-384.

FERGUSON, Niall, *Empire: How Britain Made The Modern World*, Londra 2004.

FLETCHER, James, *The History of Poland, From the Earliest Period to Present Times*, Londra, 1831.

GÜRCAN, Fatih, *John Murray'ın İstanbul Büyükelçiliği (1765-1775)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

HANS, Nicholas, *New Trends In Education in the Eighteenth Century*, Londra, 1998.

HATHAWAY, Jane, *Osmanlı Sarayının En Ünlü Haremağası Hacı Beşir Ağa* çev. Hazal Yalın, İstanbul 2014.

İLGÜREL, Mücteba, "Mustafa Paşa, Köse" *DİA,* XXVI, 345-346.

GOUNARİS, C., Basil, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, And Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century-Eastern Mediterranean" *Mediterranean Studies,*s. 42, Vol. 22. No. 2, 2014

KAPLAN, Herbert, *Russia and the Outbreak of the Seven Years War*, California 1968.

KURTARAN, Uğur, *Bir Zamanlar Osmanlı: Sultan I. Mahmud ve Dönemi 1730-1754*. Ankara 2014.

LAIDLAW, Christine, *Levant'taki İngilizler, 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğuyla Ticaret ve Siyaset*, çev. Hakan Abacı, İstanbul 2014.

LODGE, Richard, *Great Britain and Prussia in the Eighteenth Century*, Oxford 1923.

LYONS, Sir Henry, *The Royal Society 1660-1940, A History of its Administration under its Chartes*, New York 1944.

MARTENS, de M. *An Essay on Privateers, Captures, and Particularly on Recaptures*, Londra 1801

MASTERS, Bruce, "Halep", *DİA* XV, 244 .

_____, *Christians and Jews in the Ottoman Arab World,* Cambridge 2001,

MORİ, Jennifer, *The Culture Of Diplomacy: Britain in Eurupe c. 1750-1830,* Manchester 2010.

NAIMER, Sir Jewis, BROOKE, John, *The History of Parliament, The House of Commons 1754-1790,* Londra, 1985.

OAKLEY, Stewart. P, *War and Peace in the Baltic 1560-1790*, Londra 1993.

OSTERHAMMEL, *Die Entzauberung Asiens, Europa und die asiatischen Reiche im 18. Jahrundert*, Münih, 1998.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Ahmed Paşa" *DİA* II, 111.

_____,"Beşir Ağa, Moralı", *DİA* V, 555-556.

ÖZCAN, TAHSİN, "Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi", *DİA* XXXIV, 291-292.

PANZAC, Daniel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850),* çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997.

ROBERTS, Michael, *The Age of Liberty: Sweden 1719-1772,* Cambridge 2002.

RODİER, A. Karl, *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, New Jersey 1982.

SARICAOĞLU, Fikret, "III. Osman" *DİA,* XXXIII, 456-459.

SOLOVİEV, M. SERGEİ, *History of Russia, Empress Elizabeth Policits and Culture Approach of the Seven Years War 1748-1756,* XL. çev. Peter C. Stupples, USA

SZABO, A.J. Franz, *The Seven Years War in Europe,* New York 2013.

THORNE, G.R., *The House of Commons, 1790-1820,* Londra 1986.

TOPAKTAŞ, Hacer, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793),* Ankara 2014.

_____, "Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar 1699-1923" *OTAM*, c. 37/Bahar, Ankara 2015.

TÜRKHAN, M., SAİT, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi,* c. IV, Ankara 1978.

WOOD, Alfred C., *Levant Kumpanyası Tarihi*, çev. Çiğdem Erkal İpek, Ankara 2014.

_____, "The English Embassy at Constantinople 1660-1762", *The English Hıstorical Review* c. 40. No. 160 (Ekim, 1925).

ZİNKEİSEN, Johann, Wilhelm*, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* c. IV-V. çev. Nilüfer Epçeli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul 2011.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Büyükaksoy, 15. 03. 1987 yılında İstanbul, Üsküdar'da doğdu. Ortaöğretimini Kadıköy Fenerbahçe Lisesi'nde tamamlayan Ahmet Büyükaksoy, yükseköğrenimini Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde sürdürdü ve 2010 yılında aynı bölümden dereceyle mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Bölümü, Yüksek Lisans Programına katılan Ahmet Büyükaksoy 2012 yılında *İngiltere'nin İstanbul Elçisi Thomas Roe'nun Diplomatik Yazışmaları(1621-1628)* adlı tezini vererek yüksek lisans programından mezun olmuş ve aynı bölümün doktora programına kabul edilmiştir. 2013 yılından itibaren Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Öğretim Görevlisi pozisyonunda çalışmaktadır. 2016 yılında *James Porter'ın İstanbul Büyükelçiliği (1747-1762)* adlı tezini bitirerek doktorasını tamamlamıştır. Ulusal ve uluslararası yayınları olan Ahmet Büyükaksoy, İngilizce bilmektedir.